

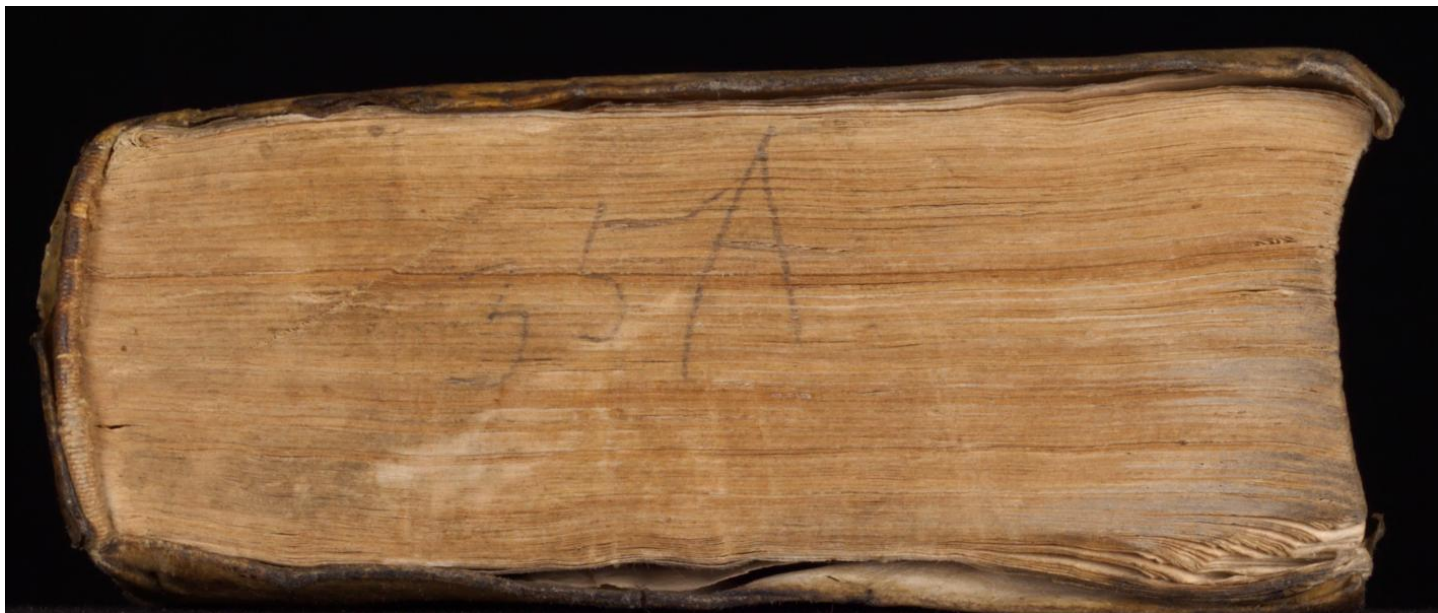

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
402/A

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
402/A

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
402/A

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
402/A

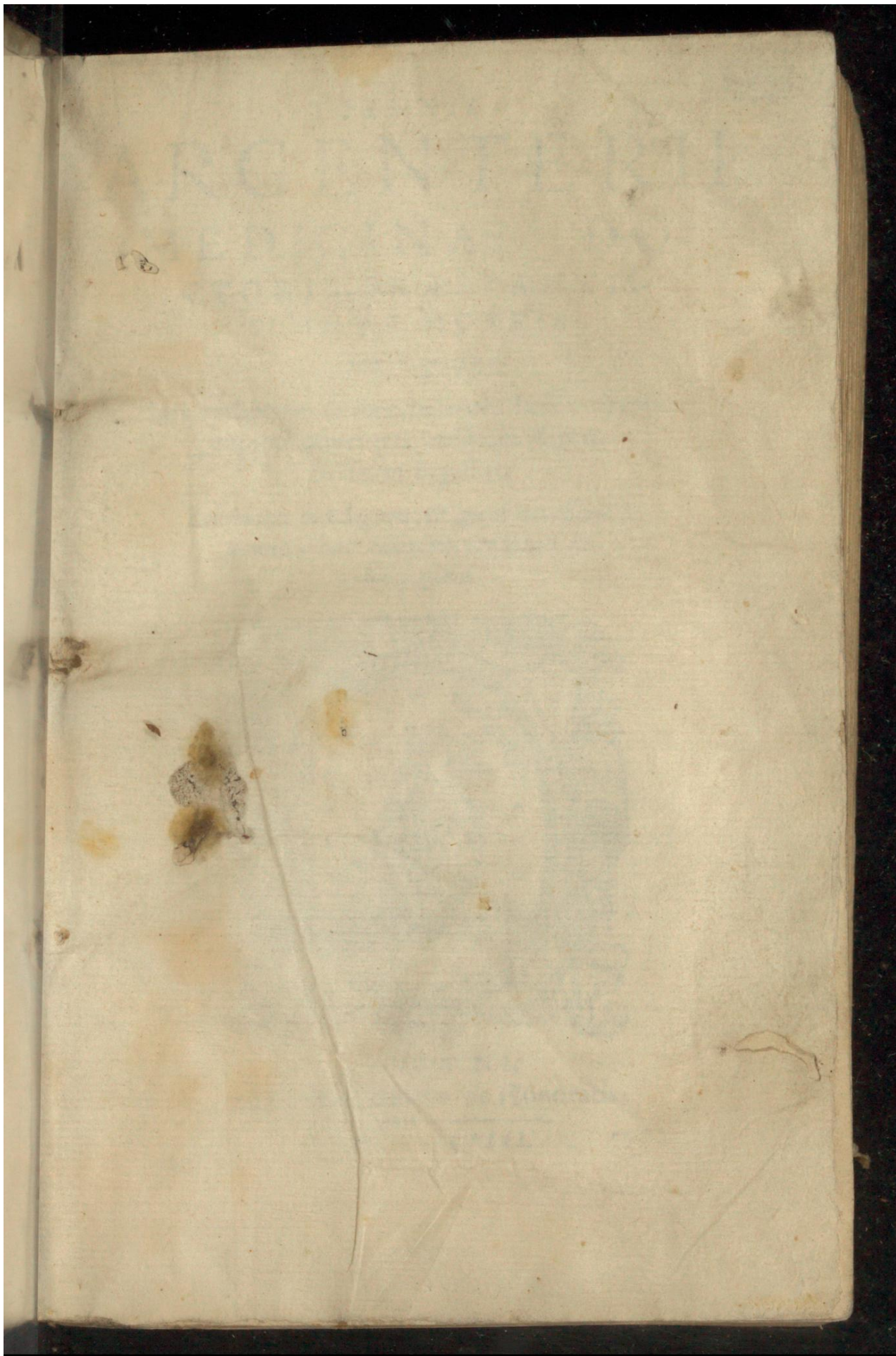
402

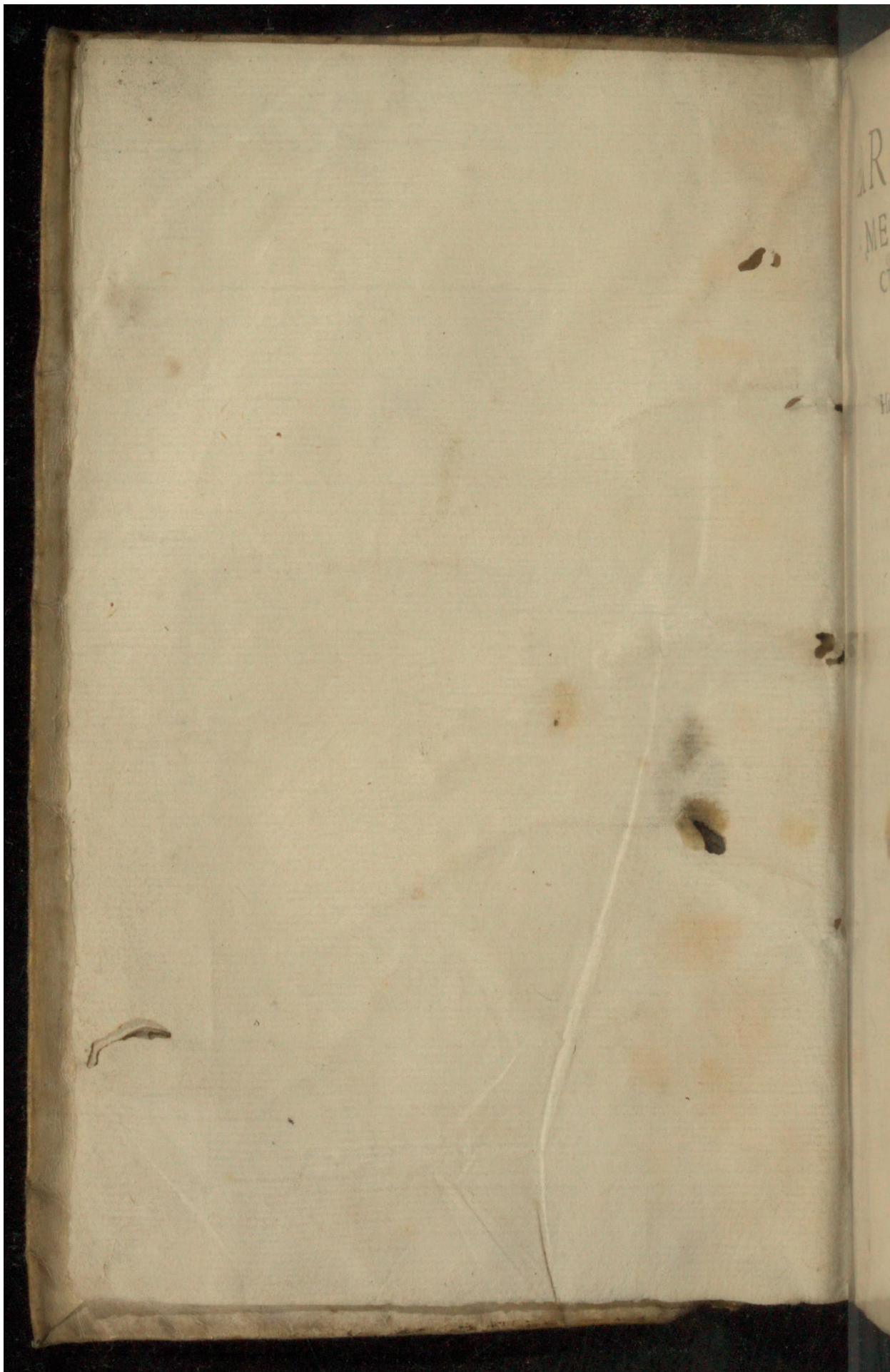
A

16516 . 35a(17²)

A. XXIX. Arg

a 64

IOANNIS

ARGENTERII

MEDICINAE DO-

CTORIS PRÆSTANTIS-
SIMI, DE MORBIS

LIB. XIII.

His verborum & sententiarum Index accessit
copiosissimus per ordinem Alpha-
beticum digestus.

*Librorum catalogum, & quid accesserit ex
secunda hac editione, proxima do-
cebit pagina.*

LVGDVNI,
Apud Sebastianum de Honoratis.

M. D. LVIII.

De morbi generibus. LIB. I.
De morbi differentiis. LIB. I.
De causis morborum. LIB. III.
De symptomatis, siue morborum effectibus. LIB. II.
De temporibus, siue partibus morborum. LIB. I.
De signis medicis. LIB. IIII.
De officiis medici. LIB. II.

De dissimilium & similium partium natura
disputatio, in libro de generibus morb. col-
locata.

Item tractatio de natura, causis & differentiis do-
loris & voluptatis in libris de symptomatis
posita:

Et pleraque alia illustriora reddita.

AD LECTORES.

CORRUPTAM esse docēdi rationem,
 quā multis iam seculis ferē omnes pro-
 fitemur, hi quidem non agnoscunt, qui
 aliorum iudicio viuunt: alij verò, qui se-
 ctis sunt addicti, ne videantur haecenus
 errasse, id dissimulant: eosque omnibus
 modis insectantur, qui huic corruptioni
 mederi student. Temerarium etenim esse aiunt profiteri se
 ea scire, quæ alij omnes haecenus ignorauerunt: odiosum ve-
 rò etiam esse ea immutare velle hac nostra ætate, quæ longa
 consuetudine, veluti legibus quibusdā sancita, & ab omni-
 bus optima sunt iudicata: inter quos tamen qui paulò me-
 lius sunt affecti, quædā fortasse à nobis melius inueniri pos-
 se concedunt, quàm sint haecenus à maioribus nostris tradi-
 ta: sed pauca hæc esse: excusandosque interim censent & nō
 accusandos antiquos scriptores, qui hæc omiserint: præfer-
 tim quòd hæc omnia illorum vi, quæ prodita sunt contineri
 vnusquisque (si laborer) inuenire possit: itaque superfluum esse
 novos authores constituere, & originem disciplinarum re-
 petere, sed potius adnectendos nostros labores maiorū li-
 bris, quib. obscuras illorum sententias explanemus, & quæ
 latent in positis principiis, non autem, vt nos arbitramur,
 prætermissa sunt, eruamus: quòd si fortè aliquid sit in quo
 antiquos meritò reprehendere, & meliora excogitare valea-
 mus, mirius id esse faciundum putant, nec à quouis tentan-
 dum, sed ab his duntaxat, qui vel parem illis, aut certè iam
 magnam auctoritatem apud omnes sunt consequuti: alio-
 qui moueri homines non posse credunt, vt ea deferant, quæ
 alij omnes, quorum nomen est celebratissimum, sequantur:
 interim verò eos, qui inæquali sunt conditione, & viribus,
 iudicant illa fugere debere, quæ non solum omnibus sunt
 odiosa, sed sibi quoque pernitiōsa: quorumque vtilitatem, si
 quæ tandem proueniat, is qui huius mutationis est author
 dum viuit, nō sentiet: Improvidi autē, & malè consulētis
 hominis esse ea cōfēctari velle, quæ sibi tota vita sint noxia,
 & aliis duntaxat fortè futura vtilia: ac deniq; hæc & similia
 adferunt, vt vel eos deterreant, qui parati sunt huic rei opē
 ferre, vel etiam fortasse vt illorum vitæ, & tranquillitati be-

IOAN. ARGENTERIVS

ne cōsulant. Contra quos omnes, prius quàm doceam, quam
putem esse veram docendi rationem, vt consilij mei ratio o-
mnibus constet, dicendum breuiter existimo. Igitur qui te-
merarium id factum esse putant nulla ratione, nulliusque e-
gregij viri imitatione, id faciunt. Quir enim, quæso, Plato-
nem, Aristotelem, Galenum, aliósque scriptores temerarios
non iudicamus, quòd ea immutarint, quæ iam ab aliis alio
modo tradita fuerant? Disputabant mutuo Peripatetici ad-
uersus Academicos, & Stoicos: Scripsit Galenus aduersus o-
mnes: hunc repræhendit Auicenna, & Auerroes: Hos alij, &
denique semper apud maiores nostros liberum fuit pronun-
ciare, quod quilibet de ea arte sentiret, quam profitebatur:
ingeniosique & non temerarij hominis officium illi esse
putabant: si ea, quæ vnusquisque inuenisset, vtiliaque cense-
ret, literarum beneficio posteris mandaret. Odiosam vero
esse hanc prouinciam, in qua multos accusamus, paucos au-
tem excipimus: scio equidem, & omnes, qui hætenus id ten-
tarunt, sunt experti. Quid enim Montano Veronensi vi-
ro doctissimo Patavij contigerit, dum docendi methodum
primus in scholas duceret, omnes nouerunt: quum paucos
haberet tunc sectatores, multos autem aduersarios, qui vel
hoc potissimum nomine eum damnabant, quòd methodi
nomine vteretur. At tandem vicit, veraque esse agnoue-
runt ingenui medicinæ studiosi, quæ ille in tantis odiis,
suo quoque malo, profiteri cæperat. An non etiam Vuesal-
ius à Cæsaris aula, & familia ob id propemodum exclu-
sus est, quòd aduersus Galenum scripsisset? Quid non mo-
liuntur adhuc in illum Galeni sectatores? quem profectò a-
mare, non odio prosequi oporteret, si modo sensibus no-
stris magis quàm hominum præiudicatæ opinioni addicti
essemus: spectaremusque quantam vtilitatem ex diuino eo
opere, quod de Anatome conscripsit, non solum arti nostræ,
sed etiam mortalibus omnibus attulerit. Quid verò ego
pertulerim dum hic, docendo liberè quod sentiebam, pro-
ferrem, non est quod dicam: sunt enim hæc notissima, quum
id omnium malum leuissimum mihi fuerit, quod quæstio-
narij Medici, coniuncta opera, eos à me alienare ac omni-
bus modis infestis reddere conati sunt, qui vtilitate pro-
pria commoti, mea studia, meamque docendi rationem au-
dissimè sequebantur. Verùm etsi illis facile est iuventutem
decipere

AD LECTORES.

decipere, & superfluis obsequiis potius quàm docendi officio ad se allicere: nobis vero difficillimum tot, tantisque repugnantibus, malè receptas opiniones ab animis hominum euellere: tamen quantū in hac re consequuti simus, & amplius sperare liceat, alios iudicare volo, qui quo modo hæc gesta fuerint, & ex quàm paruo initio, ad mediocritatem quandam nunquam ut spero, abolendam iam peruenerint, nouerunt. Optima autem esse, quæ damnamus, etsi illi putant, nos tamen aliter existimamus, & quilibet, quod ipse sibi persuadet verū, & non quod alij sentiunt, memoriæ prodere debet: An non putamus ea, quæ Aristoteles repræhendit à multis optima fuisse habita? quæ tamen ille refellit, quòd crederet falsa esse, aut certè à re propofita aliena. Multa verò, & non pauca extare apud scriptores de nostra facultate, ut alios omittam, quæ meritò repræhendi possunt, & longè meliora fieri nobis ipsis persuademus: & iam dudum profiteri cœpimus. Quum enim Galenus (hunc enim nomen in quo si ars desit, in alio frustra quæremus) infinita propemodum volumina conscripserit, multa illi inconsideratè excidisse oportet. Neque enim multa & bene omnia scribi possunt: id quod satis apparet, quū nunquam ferè de eadē re diuersis in locis idē scribat, sed perpetuò diuersis definitionibus, diuisionibus, probandique rationibus utatur, quum principia ponit, quorū statim obliuiscitur, quū in omnibus Asiatica facundia, ne dicam loquacitate redundat, ac à nullo certo initio auspicari solet, nec ubi desinendum sit præuidet: sed quærit potius, ut ad quandam magnitudinem singuli libri perueniant, quàm ut expendat quid, quatenusq; de vnaquaque re scribere expediat. Omitto quòd rarò suo loco retrahet, sed sparsim omnia: & quòd dum nunc alteri patrocinari cupit: & nunc hos, nunc alios infectatur, nec sui interim recordatur: nec vniformem doctrinam facit: ac etiam quum nunquam libros, quos semel confecerat, rescripserit: multaque ad sui exercitationem, alia amicorum gratia potius, quàm ad ædificationem conscripserit, & multos ex suis libris imperfectos, & haudquaquam elaboratos esse ipse fateatur: Hinc profectò agnoscere possumus, & putare multa esse, quæ melius inueniri ab eo possint, qui diligentius ad eadē cōsideranda illius præsertim, & aliorū beneficio adiutus se cōtulerit. Quo magis credulitas

IOAN. ARGENTERIVS

nostra, vel cupiditas potius damnanda est, qui omnes illius libros tanquam absolutissimos recepimus, & parem auctoritatem, repugnante ipso auctore, singulis tribuimus. At reprehendendos, & non excusandos antiquorum errores equidem putauerim, tum quod ratio id exigat, tum quod illi iubeant id esse faciendum, idemque ab omnibus optimis scriptoribus obseruatū videamus. Qui enim imperiti sunt, & insci, dum excusari scriptores vident, errorē non agnoscūt, nec mouentur ad ea auidius cōsequenda, quæ veriora putantur. Hac quidem honesta contentione bonæ artes, & disciplinæ crescūt, eiusmodi verò excusatione pereunt: aut certē in eo statu sepultæ, superstitionēque tectæ permanēt, in quo inueniuntur. An quæso Aristoteles Platonem præceptorē, cui multo plura, quàm nos aliis, quos reprehendimus, debebat, excusat: dum illum nunc absurda, nunc aliena à ratione, nunc verò etiam minus probabilia, quàm alij, quos ineptissimos iudicauit, tradidisse cōmemorat? Accedit quod superstitionem, & ingenuis molestam phrasim reddit huiusmodi excusatio. Quid enim ineptius, quàm quum aliquem reprehendere volumus, & significare eum errare, semper addere, quod recentiores faciunt, salua pace tanti viri: ignoscant mihi manes doctissimi scriptoris, & cætera huiusmodi orationis filo inferere: quæ nec ab antiquis obseruata videmus, nec aliunde quàm ab inueterata, & iam dudū recepta superstitione, quæ omnes disciplinas inuasit, sunt inuectæ? Nam qui Aristotelem, aut Galenum errare scribit, & in aliquo refellit, non propterea indoctos eos censet auctores, aut aliter de illis malè sentit, quos ob admirabilem rerum cognitionem & amat, & veneratur: sed quod aliter cōmodè significare nequeat, quod in illis non placet. Nemo (credo) melius de Galeno, quàm ego sentit: in cuius libris legendis, colligendisque adhibita omni diligentia atatem ferè meam consumpsi, cuiusque ingenium vehementer admiror, & laborem, studiūque probo: cui omnia, aut certe plurima me debere puto. Id tamen liberum mihi relinqui volo, vt quid confundat, in quo redundet, vel deficiet, & denique in quo nō placeat, dicere possim. Sic ille profectò Aristotelem summum philosophum vocat, & admiratur: interim tamen, vbi se melius aliquid inuenisse putat, non dubitat eum refellere, faterique eundem errare, sibi que repugnare,

guare, atque etiam in illo logicam, cuius principē alibi constituit, nonnunquā desiderare. Oportet enim de Scripto-
ribus ita sentire, ut eos homines agnoscamus, & non tan-
quam Deos veneremur, nobisque antiquam libertatem re-
linquamus: ac qui ita sentit, moderatē quidem id facit, sed
difficile est in tanta superstitione, tantisque rerum asperita-
ribus temperantiam quandam inuenire, quæ omnibus sa-
tisfaciat, maleuolorum animos coerceat, calumniāsque re-
primat. Cæterum cōtineri omnia in his, quæ hactenus sunt
ab aliis prodita nec existimo, nec adduci vnquam potero, ut
credam: quin potius sæpe in principiis erratum esse, consti-
tuendōsque alios rerum fontes, à quibus omnia hauriātur,
quæ diligenter excusis aliorum opinionibus, adhuc omni-
no deficere videntur. Iam vero aliorū libris annectat suos
labores qui velit: sēque cōsumat toto vitæ tempore in alio-
rum sententiis explicandis, nouisque sensibus nunquā etiā
ab authore excogitatis, eruendis: quāquam id omnino non
vitupero, si indigno authore moderatē fiat: nos tamen sa-
tius esse putamus, ut vniūquisque quid, quantūque præsta-
re valeat in vnaquaque re, consultis ipsis fontibus, & rerum
natura, experiatur: Multa enim occurrunt, dum in alieno
opere versamur, quæ non placent, quæque possunt meliora
fieri: & sapins interpretatio authoris opus dignitate & uti-
litate exuperat: quoniam tamen alienis fundamentis niti-
tur, propriam gratiam, & auctoritatem amittit. Quur Ari-
stoteles ad Platonem interpretandum, & Theophrastus ad
Aristotelis libros enarrandos sua studia non contulerunt?
nimirum quòd quilibet illorum author esse mallet, quā
imitator: ac longè meliora scribi posse censeret, quā de re-
bus nondum inuenientis certa ratione, suoque modo traden-
dis cogitat, quā quum in aliorum sensibus exprimen-
dis perpetuò laborat. Num Philosophia maiores progres-
sus fecisset, si Alexander, Themistius, Simplicius, & tot ali-
j doctissimi viri, qui se conerunt in Aristotele interpretan-
do, & singulis verbis curiosius explicandis, aliquam ex phi-
losophia partem negligentius à maioribus nostris tradi-
tam elaborandam, illustrandamque suscepissent? Interim
enim quum de vacuo, infinito, & tribus principiis, atq; an-
tiquorū opinionibus superfluo labore digladiamur, metal-
lorum, lapidūque naturā ignoramus: nec satis herbarum,

IOAN. ARGENTERIVS

plantarumque historiam, effigies, propriam vim tenemus, ut multa omittam, quæ de animalibus, & omni alia philosophiæ parte Aristoteli, antiquisque aliis philosophis addi possunt: Interim quum logici anxiosè contendunt, & disputant an Prædicamenta ad Logicum, vel Metaphysicum pertineant, & quod nam medium in Demonstratione Aristotelis opinione sit constituendum: Ac quum in singulis illius verbis perpendendis, & omnium interpretum opinionibus examinandis perpetuò versantur, & usque ad nauseâ de subiectis, & connexione librorum digladiantur omnes: non vident adhuc postea, quæ scribit Aristoteles de logica facultate, deesse diuidendi, resoluendi, cõponendi, docendi, scribendique rationem, sine quibus nemo poterit vnquam pro dignitate disciplinas excolere. Non vident dialecticos locos ab Aristotele melius tractari potuisse: quippe quum à nullo certo, initio exordiat, nec aliqua ratione ostendat perfectum esse eorum numerũ, à quibus argumenta petenda esse scribit: nec illud quidem adhuc constat, quot, quibusque instrumentis ad aliquid inueniendum, vel probandũ vti possimus. Ad hæc statuit ille in Ethicis quasdam virtutes, quibus felicitas comparari debeat: At certum numerum nõ docet eum esse, quem ponit: Quo sit ut perpetuò dubitare liceat, an aliqua adhuc supersint, vel omnes eo numero sint cõprehensæ: id quod etiam in causarũ tractatione (ut alibi ostendimus) & in multis aliis, quæ ab eo docentur, deesse video. Sic in Meteorologicis à nullo certo initio auspicatus innumeras quasdam, secundas, tertiãsque, ut vocat, qualitates recenset. At interim probare eum oportebat plures esse non posse, quum multæ adhuc reperiantur, de quibus quũ nullã mentionẽ fecerit, illius tractationẽ absolutã non esse ostendunt. Quòd si etiã plura inueniri nequeãt, quàm de vnaquaque re ab eo tradantur: tamen nisi hoc probatum fuerit, nec plura, aut pauciora extare posse: nihil egregiũ nouimus, nihil certũ habemus, in quo animus quiescere valeat: perpetuò enim nos vereri necesse est aliqua relictã fuisse: quæ omnino addere oportebat. Quin etiã in Meraphysicis proficitur se explicaturũ necessariis pbatib⁹ quæ omnibus artibus sunt cõmunia, quæq; difficultate, & dignitate ea exuperant, quæ in singulis facultatib⁹ docetur: quũ interim pauca huiusmodi attingat: & integros libros in nominũ explicatione

AD LECTORES.

tione quæ res vel ad grammaticū, vel logicū potius spectat,
 quàm cōueniat tanto negotio, operisque inscriptioni) cōsu-
 mit. Ac ne singula prosequi, & philosophorū principē in iu-
 diciū vocare velle videamur, cui omnia debemus: sunt meo
 quidem iudicio permulta in omni alia philosophiæ parte
 (nam de medicina nostra superfluum esse duco aliquid hoc
 loco scribere, quum vniuersum nostrum opus id abunde te-
 stetur) in quibus vnusquisque laborare posset: multo, vt ar-
 bitror, felicius, maioreque laude, quàm si in aliorum sensis
 eliciendis, vel potius nonnunquam diuinandis assiduò la-
 boremus. Illud verò, quod aiunt neminem alios reprehen-
 dere debere, qui iam magnam authoritatem & famam sibi
 non comparauerit, omnino absurdum est: & ita planè ridi-
 culum, vt confutationem vix mereatur. Nam paucis id con-
 tingit, dum viuunt: ac non nisi post aliquot secula, mutatis
 hominum opinionibus, huiusmodi accedere solet authori-
 tas. Quantam, quæso, putamus fuisse Aristotelis inter Phi-
 losophos (dum viueret) authoritatē, quum vix post sexcen-
 tos annos, vigente interim Platone, illius opera in aliquo
 pretio esse cœperint? Quantam verò Galeniquando aduer-
 sus Methodicos scribebat, quum passim conqueratur eos
 ab omnibus aduocari, maxima præmia & honores illorum
 esse: doctos autem medicos nec accersiri, nedum cognosci?
 quod profectò non scripsisset, si illi, quos repræhendebat in
 maiore existimatione, quàm tunc esset ipse, nō fuissent. Ro-
 ma discedere coactus fuit, vt illorum authoritati, & fauori
 immenso cederet: ab Asclepiadeo, & alio quodam Sophista,
 vt refert, nisi alius prohibuisset, cæsus fuisset: dum pro veri-
 tate fortè vehementius certaret. Attamē interim scribebat,
 eosque refellebat, quos falli existimabat: desinant ergo illi
 hanc suam authoritatē in scriptore desiderare: permittant-
 que omnes, quæ vera putant, & vt sentiunt, liberè proferre.
 Eos verò, qui amicè admonent, vt nostræ vtilitati, & trāquil-
 litati studemus, agnosco amicos: eorum admonitiones non
 sperno: calumniosas tamen aliorū repræhensiones contem-
 no: quantumque mihi temporis concedet vita, & aliarū re-
 rum occupatio tribuet otij, ad scribendum potissimum con-
 feram, nec vnquam desinam iuuentutem veritatēque studio-
 sos admonere, vt perspiciant, quid ego dicā, quid illi repræ-
 hendant: qui vel eos decipiant, aut melius illorum vtilitati

IOAN. ARGENTERIVS

consulant. Non proderunt peruicacibus hominibus, & ser-
uis antiquorum scriptorum studia nostra, & pauci fortè hoc
seculo in tanta superstitione laborem hunc qualemcunque
probabunt. At posteri, qui nullis (vt spero) erunt addicti, om-
nium sententias expendent, & eos à calumniis vindicabūt,
quos alij nunc temerarios, nunc arrogantes, dum liberè de
rebus, vt sentiūt, antiquorū more, & omnium bonorū scri-
ptorū exemplo pronunciant, iudicant. Sint nobis hæc inuti-
lia, turbent vitæ cōmoda, & tranquillitatem nostram (Hæc
enim esse solēt virtutis præmia) dummodo posteris, & his
etiam, qui nunc viuunt bene affecti, aliqua ex parte prosint:
Illorum siquidem, & haud quaquam nostram vtilitatem in
hac re quærimus. At qui non agnoscunt docēdi hanc, quam
sequimur rationem esse corruptam, cupiūtque admoniti
meliora sequi, iam à nobis docendi sunt. Ac primū quidem
repetenda, & ante oculos ponēda est illa vītata doctrina, sic
enim postea quid damnemus, quidq; in ea desideremus, qui
libet cōmodius intelligere poterit: Nos nihil affirmamus,
nihil negamus nisi antiquorum verbis & auctoritate præ-
muniti, omnem probationem, confutationem, & vt breui-
ter dicam, omnem docendi rationem ab illis ducimus, & ad
eos reuocamus. Si quid verò prætermisum ab antiquis scri-
ptoribus fuerit, inuenire nos studemus: quin potius omnia
perfecta ab authoribus, quibus semel nos addiximus, tradi-
ta esse contendimus. Vnum Aristotelem nunquam errasse
volunt philosophi. Pro Galeno certant medici, & vnusquis-
que pro suo authore, exuto omni pudore, acerrimè pugnat:
Nunquam in dubiū vocamus quæ scribit illi, sed tanquam
verissima omnia sumimus. Quod si aliquando tentamus, le-
uiter admodum id facimus, & eo sanè consilio, vt maior il-
lius diligentia, & ingenium appareat: non vt tandem ratio-
num momētis cōuincamus eum hallucinari, & meliora his,
quæ ab eo docentur, excogitanda esse putemus: & demū an-
tiqui semper victores euadant: nōsque illis triumphum ca-
nimus. Alios verò, qui eum authorem, quē suscepimus enar-
randum, explicant, aut ab eo dissentiant, si qui fortè sint, ve-
luti perpetua quadam cōtracta cum illis inimicitia, insecta-
mur, refellimus, cōtra illos continuò disputamus: ad hæc ve-
namur quæstiones, & quæ maximè dubia, aut etiam à ratio-
ne aliena vidētur, notamus, vt alios fallere & scriptorū ver-
bis

AD LECTORES.

bis cogere possimus: putamúsque eos indoctos, qui nō vident eas sentētiās, quas ad probationem citamus, aut interpretari, vel aliqua alia ratione illorū vim effugere nequeūt: denique in authorum dissidiis cōponēdis anxiosa quadam sollicitudine, inanique labore nos ipsos conficimus, nec unquam quid rei natura, de qua agimus, postulet, in rugis occupati expendimus. Quæ profectò nulla ratione, vel digni alicuius authoris imitatione facimus. Quum enim docēdi ratio postulet, ut notius aliquid, quàm id, quod docere volumus ad probationem assumamus: ducantur autem omnia, quæ obscuris rebus fidem facere possunt, vel à nostris sensibus, vel ab ingenio, & ratione, temere ob id ex aliorū verbis argumenta colligimus. Quòd si quis eos, quorū auctoritate nitimur, plurimum sensibus, & ingenio valuisse cōtendat, ut perinde sit illorum inuentionibus uti, ac studere: eadem magno labore ex insitis nobis instrumentis inuenire, plurimum fallitur. Nam fatebor quidem illos, quibus omnia tribuimus, ingeniosissimos extitisse: homines tamen agnosco, qui scilicet errare possint. Defuit enim aliquibus in scribendo diligentia: quidam nimio sui amore, & aliorū odio cōmoti percipere nequiverunt, quod rei ipsius veritas dicat. Diuersæ sunt hominum mētes, & quot homines, tot sententiæ, falli ergo possumus. Est præterea veritatis cognitio perinde difficilis, & multis obscuritatibus implicata, quæadmodum illi etiā testantur, ut nemo solus omnia probè inuenire, & inuenta tradere queat: Plus vnus in excogitandis rebus valet, alius in inuētis iudicandis, & docendis alios superat: & ut in aliis artibus plurima in dies, hominū industria, addi conspiciamus: quæ maioribus ignota fuerunt, sic profectò in disciplinis nostris multa superesse credendū est, quæ nullo modo vel sunt comperta, aut nondum satis rectè explicata: nec vnus vnquam omnia inueniet, sed multorum studio, & labore, si semel ea deesse, & nos ad ea excolēda cogitationes nostras contulerimus, fortè perfici poterūt. Sperat Aristoteles aliquos post se venturos, qui logicam, quam ipse se omnino nō absoluisse ingenuè profiteretur, absoluat. Credit Galenus fore, ut aliqui nascantur, qui Hippocratem, Aesculapium, quos antiqui inter medicorum Deos retulerunt, doctrina, artisque peritia superent: quorum profectò spes cōcidit, si omnia inuenta, omniāque perfectā putemus,

IOAN. ARGENTERIVS

statuamusque paucos omnia melius, quàm nos inuenire potuisse: quasi non idem nunc sit quod olim cælum, eadē terra, idem generandi modus, eadē denique, & faciliior etiā, quàm illis fuerit discendi, inueniendūque ratio. Quòd si quis causam quærat, quur disciplinæ nullum incrementū iam multis seculis acceperint, quū præclarissima semper extiterint ingenia, quæ se ad earū cultum dederunt: nullam profecto aliam inueniet, nisi quòd falsa quadā opinione paucos constituiamus omnia nouisse, illis credendum esse, tanquā alterius generis homines, quàm nos fuerint, & alia instrumenta ad veri inuestigationem aptiora quàm reliqui omnes à iustissima natura acceperint. Nam quot sepe videmus ab illis tradita absque aliqua probatione? quot etiam falso ab illis prodita sunt? quot vix aliquo probabili argumēto cōfirmata, quæ nos tamen tanquā verissima necessariāque recipimus? in quibus longe meliora inuenire possemus, si semel absque tanta credulitate ea expenderemus, & meliora inuenire honesta quadam, & planè humana contentione nitermur. Hinc illud factum est, vt Galeni autoritate persuasi, dum negligentius quid sensus iudicarent, spectaremus: hætenus crediderimus simias, & canes pro hominibus dissectos, & descriptos, homines esse: nimirū quòd alterius verbis magis, quàm propriis sensibus peruerso errore seducti credere maluerimus. Quòd si etiam donemus perfectā omnia ab his esse tradita, quorum verbis potissimū nitimur, non tamen propterea rectè docemus. Nam qui autoritate utitur, non persuadet, sed præiudicatæ hominū opinioni assentiri nos cogit: quum tamen docendi ratio postulet, vt ea, quæ in nobis sunt veritatis cognoscendæ principia, excitemus: & ab illis probationes ducamus: Nec alicui credamus: sed quid res, de qua agimus, dicter, expendamus. Quid enim alioqui prodest sensus, & rationē à natura obtinuisse, si omnes maiorū sensibus, & ingenio viuimus & assentimur non nobis ipsis, sed his, quæ putamus ab aliis cognita fuisse? Adde quòd nūquā animus quiescere potest, dum aliorū opinione ducimur, An propterea tria rerum principia vel quatuor omnium rerum causas putare debemus esse, quòd Aristoteles id dicat in Phisicis? Non id profectò, quū vulgaris omnino & inutilis sit hæc scientia: sed qui rerum naturam cōsuluit, & sensibus vel firma aliqua ratione ita esse cognouit:

tum

A D L E C T O R E S.

tum demum huius rei certam habet scientiā, quam antea omnino ignorabat, vel pſittacorum more pronūciatis aliorum verbis tenebat. Ac profectō si quis diligentius hæc perpendat, inueniet docendi hanc rationē (si melius corruptionem non appello) nihil à fide, quam Diis adhibemus differre: & eos, qui scientias, liber aliorēsque disciplinas profitentur, deterius omnino his esse affectos, qui vilissimas quasque artes exercent. Nullus est enim calcearius, aut ædificator, qui dicat se calceum construere, & domum ædificare eo modo quo facit, antiquorum suorum artificum autoritate, & verbis persuasus: sed vnusquisque sui operis, & eorum, quæ facere aggreditur, rationem paratus est reddere. Nam quid prodest alioqui rerum causas, effectus, genera, differentias, proprietates, accidentia, diuisiones, varias argumentandi rationes, locos innumeros, à quibus probationes eliciuntur, obseruasse, & didicisse: si nunquam aut certè rarissimè ad docendum illis utimur, sed toti versamur in colligendis aliorū sententiis, aliorūque verbis perpetuò nitimur? Quòd si rarius id faceremus, & solum vbi res ob difficultatē ingenio, aut sensibus à nobis percipi nequit, tolerabilior sanè esset hic error. Sed quum in rebus notissimis, & quotidiana experientia cōprobat, cumulatim acceruitque vndique testibus id faciamus: ostendimus profectō nos sensibus, ingenio, rationēque magis etiam quàm bruta animalia, quæ suis sensibus, & ingenio mouētur, destitutos. Si enim fortè cum medicis agamus, videbimus eos vereri affirmare panē corpus probe nutrire (quod docet cōmunis vsus) nisi statim aliquē adferant, qui ita esse scripserit. Philosophus non statuet hominem præcellere reliqua animātia, nisi Aristoteles, aut aliquis illius interpres id prodiderit. Nūquid ad maiorum imitationē id facimus, quos alienissimos ab hac corruptione fuisse conspiciamus? minimi momenti censeret esse Aristoteles argumenta, quæ ab aliorū autoritate petuntur: at nos maximi ea facimus, & illis solum ferè utimur. Quū ille aliquid probare nititur, principia quærit, quibus fidē faciat: At nos quū de aliqua re differimus, statim inuestigamus, quid ille de ea prodiderit, cuius autoritatē receptā agnoscimus. Ac mihi profectō nihil aliud videtur esse nostri temporis philosophus, aut medicus (liceat mihi semel dicere quod sentio) quàm qui ex Aristotele, & Galeno sentētias quasdam

IOAN. ARGENTERIVS

collegit, quas in omni re proposita citare nouit: interim vero si quis alicuius rei effectus, genera, causas requirat, si nihil scriptum apud alium inuenerimus, obmutescimus: nimirum quod philosophandi antiquum morem, & rationem iam dudum contempnimus. Nam qua in re quaso qui philosophia, aliasue disciplinas profitentur, reliquos praeceunt: praeterquam quod illi Aristotelem legerunt, illius verba referre nouerunt, suntque veluti indices librorum: alij vero minime legendos quidem cenfeo authores, sed non es consilio, ut singula illorum verba, & sententias colligamus, sed ut artem veri inueniendi, & iudicandi de rebus nobis comparemus, eosque refellamus, si non placent: atque adeo illorum more res ipsas expendere discamus: Sic, me hercle, Aristotelem fecisse videmus, qui principia in singulis rebus ponit, quibus postea ad rerum investigationem, & traditionem utitur: nec mouetur ex eo, quod alius quiuis scripserit, sed perpetuo spectat, quid rei natura dicat. Nonne etiam Gal. eos ubique reprehendit, qui sectis sunt addicti? Nonne in opere quod inscribit de Propriis libris seruos eos vocat, qui scriptoribus assentiuntur, & Aristoteli, aut Platoni, vel aliis demum authoribus fidem adhibent? An non longa oratione secundo libro Methodi medendi in eos inuehitur, qui praetermissis logicis demonstrationibus credi sibi volunt? quod testimonio Herophili, Hippocratis, aut alterius cuiuscunque scriptoris utantur: Nonne huiusmodi doctrinam meras nugas vocat, & contentionum procreatricem? An in libro secundo de Difficili respiratione, non admonet lectorem moueri non debere Hippocratis fama, & autoritate: sed rerum demonstrationes, & probationes quaerendas esse, iubetque ne sibi citra rationem, aut experientiam credamus? Eodem etiam pertinet, quod habet in libro de Morbis vulgaribus, in explicatione illius sententiae Hippocratis, ubi scribitur, nihil negligere, nihil temere: se non solum in Hipp. scriptis, sed in omnibus antiquorum libris obseruare, ut non temere quae quisque ipsorum dixerit, approbet, sed experientia & ratione verum ne, an falsum sit, quod scripserunt, examinet: quippe quum seruorum, aut libertinorum, ut ait, sit inconsiderate, & temere credere his, quae sunt ab aliis scripta. Plena sunt apud eum de his omnia, ne singula consuetari velle videamur. Quid praeterea differimus

AD LECTORES.

rimus à Pythagoricis, qui quum interrogabantur de aliqua re, respondere solebant *αὐτὶς ἴσα*. Eos quidem verbis omnes damnamus: nec est, qui se Pythagoricum appellari ferret: Interim tamen illos sequimur omnes. Qua in re Philosophi, & Medici à Legum professoribus & Theologis discrepabunt, si autoritate scriptorum, res decernendæ sunt, & spectandum non est, quod res ipsa dictat, sed quod alij de ea statuerunt: Ac quantū profecto à vera docendi ratione omnes aberremus ex hoc constat, quòd Theologi, qui sola autoritate niti deberent, rationem quærant ex Philosophia: legum professores ex cōmuni quadā opinione, quæ leges quocunque trahit. Philosophi verò contemptis rationibus sola maiorum nostrorum autoritate, mancipiorum more, flectuntur: Quamobrem optarem equidē eos, qui se Aristotelicos, Galenicósque esse profitentur, ostendere in quo eos imitentur. Si enim se eo nomine Galenicos vocāt, quòd Galeno credant, recipiāntq; tanquā vera quæ ab eo traduntur, planè hallucinantur: quippe quum nihil ille vnā cum Aristotele magis, quā id detestetur: & quanto plus id faciunt, tanto magis ab eo dissentiunt: si verò Galenicus est appellandus, qui illius præcepta, & voluntatem sequitur, ad illiúsque imitationem sua studia instituit: sciant illi se longè ab eo, quod profitentur abesse. Nam quonam modo Galenici dici possunt, si iubet is author non esse ex aliorum testimonio petendas probationes, neminique credendū, & interim ipsi nihil aliud moliuntur. Cæterū dubitationes, & (vt aiunt) quæstiones in singulis rebus agitare, superfluum omnino esse duco: si enim via aliqua est veri inueniēdi, quur statim eam nō inimus? sed nos ipsos inani labore in omniū opinionibus excutiendis, & excogitandis cōtrouersis emaciamus. Nam vt optimè Arist. quoque scribit, rectum index sui est, & obliqui: & qui semel intellexit verum, nō amplius opus habet inquisitione falsi. Galenus in libris de Dignoscendis pulsibus sui temporis conditionem deplorat, quòd recepto quodā errore, scriptores, doctoresque non solum quod verum esset explicare, sed etiam aliorum errores confutare & singulorum opiniones expendere cogerentur. At quanto magis deplorare nostros mores, nostraque studia oportet: si quod illi aliquando & parcius, nos continuo in omnibus, nullò que fine facimus: putamúsque quod in re pro-

posi

IOAN. ARGENTERIVS

posita verum est, tunc demum inuentū, & stabilitum: postea
quàm aliorum opiniones abunde confutauimus: quum inte-
rim nihil sit effectum, & frustra laboratū, nisi ex propriis
rei principiis, & rationibus quod quæritur, sit inuentum:
quod quidē qui statim facit, quid amplius opus habet huius
modi tam accurata disquisitione, & agitatione opinionum
illorum qui aliter de iisdem rebus senserunt? quanquā ta-
men id omnino non vitupero, si vbi expedit, moderatē fiat.
Nam quum id in singulis etiam antiquorū sententiis, & ver-
bis, quæ interpretanda suscepimus, præstemus: hinc profe-
ctō fieri videmus, vt vix scientiarū principia egrediamur: &
nihil vnquā suo loco doceamus. Siquidē qui logica docet,
quæstionibus methaphysicis iuuenū teneres animos cōfun-
dit: Qui methaphysica, aut physica profitentur ex scolastica
Theologia materiā mutuatur. Qui verò medicinæ docen-
dæ præstant, dum quæstionibus philosophicis auditores im-
plicant, medici institutionē omittunt: & interim quum om-
nes docti, omniāq; legisse videri volumus, & omnia ex om-
nibus in singulis rebus inculcamus, non solū minimos pro-
gressus in docendis artibus facimus, sed etiā auditores con-
fundimus, ac malè iactis fundamentis ineptos ad grauiora
studia reddimus: Acuunt (dices) quæstiones ingenii: Id non
negauerim: sed idem licet in re vtiliore facere: iacent enim
propemodum contemptæ mathematicæ disciplinæ, quibus
maiores nostri ad ingenii excolendū, & exacuendum nihil
melius esse iudicarunt: & in propria quidē professione rei
de qua agitur contemplatio vt difficillima, sic strenuè sæpè
ingeniū exercet: sentio equidē nōnunquā in me omnes sen-
sus commoueri, & omnes ingenij vires intēdi, dum aliquid
definire, vel diuidere, aut illius causas vel effectus inuēstiga-
re aggredior: & in eo opere perficiendo laboro. Noui etiam
quosdā, qui se quæstiones ea ratione probare dicerent, quod
nisi essent illis instructi, facile respondere, & propriā sentē-
tiam tueri nequirent: Quod profectō cōtingit: quia quum
desint meliora præsidia, putamus illud maximū esse, quod
ex quæstionaria exercitatione quaecunq; subsidium, ne di-
cam potius subterfugiū, nobis cōparamus: si enim quis sin-
gula definire, diuidere, soluere, cōponerēque nouerit: si an-
tecedentia, cōsequentiaque, & cōiuncta alienāq; à rebus per-
spiciat: si rerū causas, & effectus teneat, nō solū non habebit
am

AD LECTORES.

amplius, in quo dubitet: sed etiam facile suam opinionem
 rueri, & aliorum captiosas rationes euitare poterit: In his er-
 go nos exerceri oportet, quæ suapte natura ad veri inuesti-
 gationem, & patrocinium sunt optima: Nec committendum est, ut
 quum interim omnia nostra studia ad disputationem referri-
 mus, rei ipsius explicationem, & artis, quam discere, doceremque
 volumus, veram institutionem contemnamus: Quod si contra ali-
 quos disputandum est, illorum potissimum excutiendæ opinio-
 nes, quarum autoritas maxima est, ut eorum erroribus ex-
 plosis, additisque rebus melioribus, posteris testari possimus
 nos non omnia, quæ à maioribus nostris tradita fuerant, te-
 mere recepisse, & interim agnoscant nos homines esse, qui
 non aliorum opinione, sed ratione, & sensibus à natura in-
 sitis niti debemus. Disputet ergo Philosophus contra Ari-
 stotеле & Platonem. Agat medicus contra Hippocratem, &
 Galenum, quorum quidem autoritas obesse potest: reliquos ve-
 rò contemnat, quos vincere nulla laus est nec utilitas. Iam
 vero qui in conciliandis autoribus laborant, omnium maxi-
 me dandis sunt: Primum quod superfluum sit huiusmodi labor,
 & studium. Quid enim quæso prodest ad artes, disciplinasque
 docendas intelligere Aristotеле, Platonem, aut alios quoscumque
 scriptores in eo inter se consentire, in quo plurimi eos discre-
 pare putant: aut etiā eundem autorem docere sibi perpetuo cō-
 stare, qui à seipso dissentire videtur? siquidem medici, philoso-
 phi; institutionem quærimus, non autorum conciliationem: ars
 docendique ratio id facit, non huiusmodi cōcordia: deinde
 præter inutilem rem eam moliuntur, quæ vel fieri nequit, aut
 certè ab eo aliena, qui à priore dissentit. Nam qui refugium in-
 uenit ei, qui accusatur, & reprehenditur, alium calumniatorem
 facit aut indoctum, quod illud non viderit, vel dissimularit,
 quod nos ad defensionem, & excusationem excogitauimus. Po-
 stremo quid ineptius, quam velle eos in concordiam, & amici-
 tiam reuocare, qui prorsus inter se dissentire volunt? Hinc
 est quod in hac re monstra fieri conspiciamus, dum alienos sen-
 sus contra verborum vim fingimus, & præceptorum vim frangi-
 mus, ac in nobis ipsis inimicitias cōcitamus, ut eos, quibus
 nos emancipauimus, tueri, & in mutua cōcordia cōseruare va-
 leamus. O misera secula, o deprauata ingenia: quanto certè sa-
 tius esset, dum nos ipsos in his nugis discruciamus, in veri na-
 turæque contemplatione versari, & interim permittere, ut alij
 inter

IOAN. ARGENTERIVS

inter se, & à seipſis etiam quantum velint, dissentiant. Ac
quantū quidem absint hi à vera docendi ratione, ex hoc po-
tissimū constat: quòd si semel constituamus, demūsq; Gale-
num, vel alium, quē sequimur authorē, nunquā errasse, sed
sibi perpetuò constare: deinde ab illis egregiis doctoribus,
vel medici, vel philosophi institutionē quæramus, inuenie-
mus profectò eos obmutescere, vel à nullo certo principio
inchoare posse: nimirum quòd nihil vnquā aliud cogitaue-
rint, quàm autoritate aliorum vti: quæstiunculas propone-
re, diluere, & in cōciliandis authoribus perpetuò laborare.
Quòd si ad antiquorū imitationē, & exēplū id reuocare pla-
cet: quis quæso illorū (de antiquioribus loquor Platone, Ari-
stotele, Theophrasto, & aliis bonis scriptoribus) laborauit
vnquā in aliis conciliādis? Gal. autē temere eos docere scri-
bit, qui sine methodo docent. At in methodi ratione, quæ-
stionaria, conciliatoriāq; hæc doctrina minimè cōtinetur.
Est enim methodus eo authore vniuersalis quēdā via, & ra-
tio singulis cōmūnis, ex qua omnia rectè inueniuntur, & in-
uenta, & facta approbātur: quæ verò perperā habent, redar-
guuntur: Nam qui methodo vtitur, nomina imprimis ex-
plicat obscuriora, quib⁹ vti debet, res definit, diuidit à sum-
mis generibus vsq; ad infimas species: vbi oportet resoluit,
cōponit, rei proprietates, & causas inquirat, argumēta, ratio-
nes, probationesq; colligit ex natura, causis, & effectibus re-
rum: ex his deniq; quæ vel sensibus, aut rationi patent: nec
vnquā quiescit, donec id, de quo agitur, ad sua principia per-
duxerit. Hæc est illa methodus, quā tantopere Galenus no-
ster cōmēdat, quum dicit se nihil tractandū, explicandūmq;
fufcipere, cuius methodū antea non didicerit, & in ea ali-
quandiu se exercuerit: ac minemq; excellere posse in disci-
plinis, qui methodo nō vtatur: temere autē, & fortuitò eos
docere, qui sine ea docēt, effēq; huiusmodi doctrinā tum cō-
pendiariā, tū ad recordationē facilē, & neminem absq; illa
etiāsi infinita habeat præcepta idoneū artificē fieri posse: Eū
verò qui illā tenet, nō amplius præceptis aliorū egere, nimi-
rum quòd sibiipſi omnia inuenire valeat, & perspicere quid
deficiat, vel redūdet, quid rectū, quidve corruptū sit: & meri-
tò quidē. Quid enim amplius in rebus inueniēdis, & tradē-
dis desiderare poterimus, si ea præstabimus, quæ ipsa me-
thodus pollicetur? Quòd si quis absq; aliorū exēplo hac do-
cen

AD LECTORES.

cendi, discendiq; ratione vti dubitat, inuenit Platonē, Aristotelē, Theophrastū, & sapius etiā Galenū eā sibi proposuisse & diligēter excoluisse: Quo magis mirari licet Doctores in scholis vsq; ad hac nostra tēpora nec nominis quidē methodi vnquā mentionē fecisse, aut solū inani nomine cōtentos, nunquā spectasse quod res ipsa promittit. Desināt ergo illi maledicere, & eos insectari, qui antiquū, & optimū docēdi genus sequuntur, quod forte assequi nequeunt: sināt alios facere, qui sentiunt id se pręstare posse: permittāt omnes liberē quod sentiunt pronunciare ab aliis dissentire, laborēt ipsi quantū velint in agitandis controuersis, & conciliandis scriptoribus: probationes omnes ducant à verbis, & aliorū authoritate sint veluti librorū indices: ac vndiquaq; authorum sentētiās aceruent: nos autē putemus eos, quos illi tanquā Deos venerātur homines fuisse, qui non omnia nouerint, nobisque reliquerint multa excogitāda, agnoscamus nos pariter homines esse, ingeniūmq; & sensus ad veri inuestigationē, & rerū dignorionē à natura accepisse: recodemur idē cœlū esse, eundē rerū ordinē, eadem elemēta, eandē naturam, quæ eosdē homines, vt olim, pariant, & alant: credamūsq; corruptā esse docēdi rationē, & adulteratas à barbarie & quæstionaria doctrina omnes disciplinas: ac ob male cōceptas de nobis opiniones, antiquos scriptores, & duos vel tres Græcos homines pro Diis esse habitos, alios autem nec homines quidē putatos. Antiquum philosophādi morē sequamur: probationes ex nostris sensibus, nostrōque ingenio ducamus: Nemini credamus, sed liberē contra omnes quod putamus verū, proferamus: Eorū refellamus opiniones, qui in magno sunt pretio, quorūque authoritas infirmis ingeniis obesse potest: Deniq; eam diuinā methodū fœdatā à sophistica corruptione excolamus, & è tenebris eruamus: qua quidē duce omnes bonas artes, & disciplinas ad pristinū nitore reuocari posse speramus & confidimus. Ego autē hæc quæ sequuntur opuscula de Re medica in tantis difficultatibus, & aliis meis occupationibus, ea qua potui diligētia, elaborauī: Quæ si studiosis placuisse sensero, in maiore otio nō solū perficere conabor, sed etiā meliora, maiorāq; scribere aggrediar: quibus & ars nostra augeat, & alij huius nostri instituti æmuli ad eadē, vel etiā alia longē præstantiora excogitanda me præeunte, inuitentur.

IOANNIS ARGENTERII

DE MORBI
GENERI-

B V S

LIBER VNVS,

NON ignoro multos fore, qui hanc nostram de morbis tractationem tanquam superfluum damnabunt, propterea quod de eadem re multi extent antiquorum, & recentiorum libri, inter quos Galenus non solum hæc attigisse, sed etiam diligentius, quam alias omnes medicinæ partes multis voluminibus excoluisse, & prorsus absoluisse videatur: quasi ego putarem me vel cum eo contendere, aut etiam meliora, quam alij omnes excogitare posse. Alij verò aliud in hoc meo instituto reprehendent, qui præiudicata quadam opinione persuasi, antiquorum monimenta non solum amare, sed etiam venerari, & pertinacius quoque rueri consueuerunt. Eos verò, qui conantur suo labore, & studio, artibus, quas profitentur, antiquorum imitatione, aliquid ornamenti adiicere; calumniari non desinunt, omnibusque modis insectantur. Quibus sanè nunc respondere nolo, quod paulò antè utcumque feci, quum antiquam docendi rationem à corruptione, & barbarie (quantum in me fuit) vindicaui. Qui verò melius sunt affecti, veritatisque studiosi, si paulò diligentius hæc expenderint, & secum reputauerint quid alij de hac re posteris reliquerint, inuenient profectò multa adhuc superesse; in quibus vnusquisque, si velit, magna mortalium utilitate, & non mediocri etiam sua laude versari possit. Nam quum alij ferè omnes singula quæque consectentur, ar-

tem, quam potissimum quærere debemus, ut potè cuius vi reliqua continentur, penitus contemnunt. Galenus verò (si mihi in tanta superstitione & rerum asperitate quod sentio dicere liceat) inter alios multa certè de hac, ut de omni alia medicinæ parte optimè conscripsit: quædam tamen non attingit, quæ omnino doceri oporteret: multa variè explicat, quibus rudiores confunduntur, & semel posita principia perpetuò seruare non videtur; omnia verò (quod omnes fatentur) sparsim, prolixissimèque docet. Quamobrem ego ad eadem scribenda me, studiâque mea contuli, non ut cum aliquot contendere velim (omnibus enim facilè cedo) aut quod de Galeno male sentiam, ad cuius imitationem studia mea iamdudum institui; vel ab illius lectione studiosos deterream, quem ferè solum inter omnes de medicinâ scriptores legendum censeo: sed ut in hac parte ipsius Galeni, Oribasij, Pauli, Aetij, & aliorum, qui post antiquiores authores de iisdem rebus scripserunt, exemplo, lectori mea industria laborem minuam, dum quæ ab aliis optimis scriptoribus, atque eo potissimum Galeno sparsim, diffuseque erant explicata, breuissimè colligere contendi: & interim addo nonnulla, quæ desiderari posse videbâtur, obiterque admoneo, siquid principiis repugnare aut cû alio cõfundi putè. Quid verò in hac re præstiterim, iudicabûnt equi iudices, qui nō liuore aut stupiditate, vel autoritate scriptorum mouentur, sed rationum momenta, & quid demum vnusquisque de quaque re tradat, sincero animo spectant. Ego certè me plurimum consequutum arbitrabor, si qua in re artem nostram auctam mea opera, vel saltem quæ ab aliis sunt prodita, aliqua ex parte meliora, faciliorâque tantis laboribus reddita censeo. Non enim eo animo hæc scribere sum aggressus, ut sperarem mea omnia fore perfectâ, sed interim quum hæc antiquorum more docere tentarem, vel alios inuitarem veritatis æmulos, artisque huius studiosos ad ea perficienda, quæ à nobis in tantis aliis occupationibus vix dum inchoata putamus: vel etiam ut in hoc opere, veluti iactis fundamentis, viam mihi pararem ad maiora, meliorâque (ut spero) in maiore otio edenda.

Qua in re primum quid morbus sit, definire tentabimus, quo intellecto facilius ad reliqua progredi licebit,

De

De morbi definitione.

CAP. I.

MORBVS M variè definit Galenus: etenim aliquando morbum vocat id, quod primò actionem lædit: quæ ratione priores actiones, quæ sequentes offendunt, veluti concoctionem corruptam, quæ nutritionem fieri impedit, eaque symptomata à quibus actiones labefactantur, vt dolorem, colorem in aliquibus partibus, & in omnibus potentiam læsam, inter morbos ponat necesse est. Solet & aliter eum definire, quod scilicet *Aladrous*, id est, dispositio, siue affectus sit, præter naturam, quæ primò actionem vitiat. Quæ definitio, etsi ab omnibus recepta est, mihi tamen non multo melior, quàm alia videtur: nam in primis ambiguo vitur genere, in quo etiam author sibi consentire non videtur, & natura rei nonnullas ex reliquis partibus reiicit. Etenim in libro de Differentiis symptomatum, scribit ille non solum morbum ipsum, sed etiam symptomata, & causas morborum dispositiones esse præter naturam: Quo loco etiam affectus, dispositionisq; nomen, alterationem significare tradit, eamque stabilem & in habitu: propterea actiones affectus vocari non posse censet, quòd in ipso (vt aiunt) fieri, naturam suam obtineant: qua ratione alterationes, quæ adhuc præsentibus suis causis nascuntur, illisque ablatis nondum firmam naturam sortitæ, euanescent, ab effectus appellatione excludit, passionésque esse asserit: differre enim passionem ab affectu, quòd illa sit alteratio, & motus, qui adhuc fit circa materiam, siue qualitas quæ adhuc est in motu, & per alterationem patitur, hic verò alteratio & qualitas, quæ post motum in materia manet: adeò vt passio in ipsa mutatione naturam suam obtineat, affectus verò consistat in eo, quod est factum, & subsistit, & est in habitu permanentiámque per aliquod tempus obtinet. Itaque sanitatem, & morbum necessario esse in genere affectus, quod etiam libro primo de Locis affectis, apertè testatur. Quæ profectò mihi non placent. Nam morborum causas dispositiones vocare, est (vt credo) nomi-

ne abuti, & res ipsas inter se confundere: quandoquidem ille definit, affectum esse alterationem, & Aristotel. qualitatem; causa autem alteratio non est, nec in qualitatibus, sed in eorum quæ comparata dicuntur genere continetur. Quod si ea, quæ morbos pariunt, non nunquam sunt qualitates; non tamen omnia, ita ut nequeat nomen affectus commune esse vniuersis causis & quæ qualitates sunt, non propterea alterationes vocari debent; siquidem alteratio est motus, qui à qualitatibus differt, quæ morbos gignunt; quamobrem frustra etiam ad causæ morbi differentiam se addere scribit, in morbi definitione, quod primò actionem lædat; causa autem morbi interuentu; nam in genere morbi, quæ inter illa est differentia, statim conspicitur; siquidem morbus dispositio est, causa autem minimè. Quædā præterea vocare alterationem, & qualitatem, quæ sit in habitu, & stabilis, est antiquam verbi significationem corrumpere: quandoquidem ut Arist. apertè ostendit, contrariū omnino significat, nempe qualitatem quæ facile dimoueri potest; diuersam ab ea, quæ in habitu est, posita. Eam verò solum alterationem, & qualitatem quæ stabilis est, siue (ut ille ait) est in facto esse; id est, (ut interpretatur primo de Locis affectis) potest ablata illum efficiente causa permanere, morbum vocare; aut (quod idem est) ut asserit in libro de Differentiis symptomatum, morbum, & sanitatem ponere in genere earum alterationum, & qualitatum, quæ sunt in permanentia ad aliquod tempus, rationi artique nostræ nequaquam est consentaneum. Etenim in colico dolore, Nephritide, Apoplexia, & in affectibus, qui sunt per consensum, morbi sunt, etsi illi, non nisi minimo tempore, & tam diu perdurent, quamdiu manet humor, aut vapor, aut alia quæ eos peperit, causa. Atque in hoc prorsus sibi repugnat; quippe cum scribat primo, & secundo methodi medendi, eos errare, qui morbum stabile malum esse definebant, contenditque nomen permanentiæ per aliquod tempus, quod illi tribuit in libro de Differentiis symptomatum, ab eius diffinitione penitus subtrahendum: tanquam id quod ad morbi naturam explicandam, nequaquam pertineat; sed differentiam inter morbum longum, & breuem ponat, quod apertius primo de locis affectis testatur, morbos, ut qui res sunt similes & esse iam, & vocari, non solum cum facti sunt, sed etiam cum fiunt, id est, ablatis suis causis amplius consistere nequeunt, absurdum enim inquit esse, credere partes

DE MORBI GENERIBVS.

partes non esse affectas, nec morbo laborare, cum vehemēti dolore torquentur; etsi nulla remanet dispositio, & qualitas morbosa in materia, eo ablato, quod dolorem inferebat: & merito quidem: nam si eas duntaxat alterationes, quæ dicuntur factæ, inter morbos sunt ponendæ, fiet utique ut solâ hectica inter febres, morbus sit: nimirum cum in aliis solidæ cordis partes non calefactæ, sed esse incallescere dicantur: non enim sufficit humores, aut spiritus excalefactos esse, ut morbus sit; propterea quod viuentis partis, non humorum aut aliorum, quæ elementa aut communia sunt corporis instrumenta, sanitas, & morbus sunt affectiones. Ergo affectu non semper est alteratio, & qualitas facta, aut si est, illud certe falsum est morbum semper esse affectum, sed etiam aliquando est passio. Quare per affectum, siue dispositionem definire communi ratione nequit. Quod verò præter naturam morbus sit verissimum est, & id sæpe ab eo probatum: tamen & in hoc etiam euariat, cum libro primo de locis affectis morbum ponit esse, quando primum corpus à naturali statu vel minimum egreditur, adeo ut ob paruitatem nec à medico cognosci, nec ægrotantium sensu percipi possit: alibi verò negat omnino vitia ea inter morbos reponenda, quæ ob suam magnitudinem hominis actiones euidenter, & (ut ille ait) sensibilibus non labefactant; & merito quidem, quando alioqui decreta eorum qui ἀνάρδεια, toties ab eo damnatam, inuenerunt, hoc modo stabiliuntur, & conualescentium cōditio, neuterq; status, non paruo errore, à medicina, eo etiā passim repugnante, tollitur, si omnes minimas à bona valetudine euerfiones, præter naturam reputare oportet. At illud etiam verum non esse puto, quod morbus primo actionem lædat, id est, immediate, & proxime: sic enim primò interpretatur in libro de Differentiis symptomatum. nam inter eum & actionem mediat vis corporis, ut intemperies primò causa est facultatis agendi; facultas autem ipsius actionis: hæc verò operis, quemadmodum ille libro primo de Naturalibus facultatibus, & alibi passim ostendit, corruuntque hoc modo omnes libri, quos de facultatibus nostrum corpus regentibus conscripsit, si illæ inter morbum, & actionem non ponuntur.

Lædūt etiā nonnullæ causæ actiones primò, nullòq; interueniente morbo, veluti cōcoctio alimenti exuperante illius copia, labefactatur, nullo modo interim affecto vetriculo, eo etiā au-

thore, sed euiſta quodāmodo ſtatim ipſa facultate. Quamob-
 re ſi pari diſtancia cum morbis, nonnullę cauſę actiones corrū-
 punt, aut eas inter morbos collocare oportebit, aut certē fal-
 ſum eſt, quod ille ſcribit, morbos primò, cauſas verò ſecunda-
 rio actionibus obeſſe. Non excludi verò ab hac definitione
 quædam ſymptomata, & nonnulla alia, veriſſimum eſſe puto:
 nam etſi donemus diſpoſitionis nomen ſtabilem ſignificare
 qualitatem, poſt actionem derelictam, vt hoc conſeſſo ſepara-
 mus à morbo actiones priores, quę poſteriores impediunt, nec
 non dolorem, & potentiam vitiatam, ſi quis hæc neget eſſe diſ-
 poſitiones: ſecundas tamen qualitates in partibus præter natu-
 ram contractas, ab eo nequaquam ſecludimus. Eſt enim cor-
 neæ tunicæ præter naturam color, affectus, vt ille teſtatur in
 libro de Differentiis ſymptomatum, (ſiquidem alteratio eſt, &
 qualitas quę poſt actionem agentis) remanet, læditque pri-
 mò actionem, vt idem pariter docet libro primo de cauſis
 ſymptomatum, allucinationes inquam, quę ſunt in viſione
 circa colores, non ob aliam proximam cauſam committi,
 quàm quòd color illius tunicæ ſit immutatus. Quòd ſi humor
 etiam aliquis eorum, qui oculos conſtituunt, idem præſtat, non
 tamen ille, aut alius, hos errores qui ſunt in viſione circa colo-
 res parit: eò quòd humor ſit, vel obſtruat, aut aliud faciat, quàm
 quòd ſuo colore efficiat, vt ea quę videntur, eodem colore præ-
 dita credantur, adeò vt color qui in certis oculi partibus eſt,
 proximam reddat cauſam, cur flaua, aut rubra, aut alterius co-
 loris appareant, quę videntur: Atqui nemo huiusmodi colo-
 rem qui viſionem vitiat, morbum eſſe fatebitur: quippe cum
 qualitas ſit mutata, & vt poſtea oſtendemus, ex ipſo Galeno in-
 ter ſymptomata collocari debeat; Quinetiam ob duritiem,
 mollitiem, raritatem, denſitatem, ſubſtantię craſſitiem, tenui-
 tatem & impuritatem materiæ, aut inſtrumenti communis, vt
 Galenus docet libro primo de Differentiis ſymptomatum ob
 ſpiritum animale vitiatum his rebus, viſionem labefactari,
 actiones lædi contingit: quę tamen vitia morbi natura mini-
 mē Galenus comprehendit, cum nec ad intemperiem, nec ad
 inſtrumentorum morbos ex illius opinione, (vt infra docebi-
 mus) pertineant. Poſtremò ex actione morbum definire, dice-
 réque partes eas ægrotare, quę agere nequeunt, quod facit pri-
 mo de locis affectis, & in libro de differentiis morborum, vel
 etiam omnino læſam eſſe illorum ſubſtantiam, vt apertè teſta-
 tur

DE MORBI GENERIBVS.

tur tertio de causis symptomatum, aut vitiosam non posse esse actionem, nisi pars quæ illam edit vitio sit affecta, vt habet libro primo methodi, alienum à ratione esse puto: nam multarum partium actio aboletur, cuiusmodi sunt nerui, & vocis instrumenta, & aliæ partes, quæ vim, aut materiam ab aliis suscipiunt integra manente propria substantia, quæ tamen nullo morbo interim afficiuntur, sed ob aliarum, à quibus vim, materiâque sumunt, vitia, sua officia exercere nequeunt: vel certè illis remedia essent adhibenda, si modo ægrotantibus partibus mederi nos oportet; at id non facimus, propterea quòd non ægrotant, etiam si suo munere & actione priuentur: Nam qualis (quæso) alteratio, qualitasue neruos, obstructo cerebro occupauit? Cur etiam hac ratione ventriculum morbo teneri non dicemus, quando nutrimenti defectu concoquere desinit? quod certè ridiculum foret. Oporteret præterea morbos simularium ad instrumenta quoque referri, si modo per febres, motus, aliæque instrumentorum actiones impediuntur: quod absurdum esset, alioquin non solum solutio continui, sed omnes etiam intemperaturæ, vtrisque partibus communes morbi statuendæ essent. Hinc illæ sanè dubitationes, quæ Galenum in libro de locis affectis variè torquent, dum quærit, an pars quæ vi aliunde influente, vel materia destituitur, affecta dici possit: id quod nunc affirmat, alias negat. Hinc ortæ controuersiæ, quæ à recentioribus de morbi definitione contentiosè agitantur, dum corneæ tunica colorem eò quòd lædat actionem, & alia multa symptomata, corrupta tota arte, morbos esse contendunt: nimirum quòd nulla ratione in morbi definitione actio ponatur. Quod & ipse Galenus initio libri de differentiis morborum probare nititur, morbum inquam & sanitatē in sua natura actionem nequaquam includere; cum sanos & ægros dicamus agnoscamusque esse, etiam si nihil agant. Addo quòd morbum necessariò sequitur actio læsa, adeo vt in illius definitione assumi ea nequaquam debeat. Nec verò vt signum morbi in illius definitione actio recipienda est: quippe cum aliud sit rei naturam explicare, aliud notas tradere, per quas res dignosci possit. Præterea cum morbus non solum actiones lædat, sed etiam alienas qualitates corpori conciliet, & excrementa naturalia pariter mutet, (Hæc enim omnia morborum effectus ab eo ponuntur.) cur potius actio, quàm alia

duo in illius definitione assumi debet: præsertim quod ex illis clarius nonnunquam, quam ex actione intus latente, morbus innotescat: qua ratione vlcus intestinorum ex mutatione excrementorum, & hepatis morbum ex vitio colore in morbo regio deprehendimus, nullo interim præbente indicio, illarum partium actione. Ex quibus quidem patet hanc morbi definitionem, nulli morbo convenire: quia nullus morbus est, qui primò actionem lædat; nec omni si forte alicui; propterea quòd multi sunt morbi, qui nequaquam sunt dispositiones, siue affectus, vel habitus, sed passionis: nec non aliis competat, veluti secundis qualitatibus, & materiæ ac instrumenti publici totius corporis, vitiis: quæ tamen à morbi natura ratio excludit. Ac mirum profecto est eundem authorem de eadem re toties loquentem, tantopere à se ipso dissentire; vnòque loco asserere quod alio improbauit. Quare cum tot ambiguitatibus plena sit huiusmodi definitio, nec satis perspicuis, atque nostræ accommodatis vocabulis quid morbus sit exprimat, præstat aliter eum definire; id quod rei natura duce, quæ neminem confundi patitur commodè fiet. Itaque cum morbus aliquid sit eorum, quæ corpori accidunt; sit autem quicquid est in corpore, vel constitutio, siue compositio siue forma; vel causa constitutionis; vel eiusdem effectus: necesse profecto est in aliquo istorum sanitatem, & morbum poni. Est porro (ut de similaribus partibus exempli causa dicamus) ipsarum constitutio & forma, Galeno teste, temperies: calidum verò frigidum, humidum, & siccum, & materia quæ constitutioni, & temperaturæ subiicitur, & publica instrumenta compositionis causæ. Inter effectus verò reputantur potentia, actio, & opus, quod ab actione nascitur. Est quidem concoctrix facultas potentia: ipsa verò concoctio actio: cibus concoctus, excrementum corporis, color, sapor, odor, & cæteræ corporis secundæ qualitatis sunt opera, quæ sæpè ex actione, & compositione resultant: spiritus verò & humores in corpore geniti, materiæ & instrumenti rationem obtinent; quoniam ex illis partes nutriuntur, & viuere pergunt, ac illorum beneficio proprias functiones exercent: At nemo in causis compositionis & effectis sanitatem, aut morbum inueniet. Est enim sanitas symmetria, idest mediocritas quædam, morbus verò contra ametria, idest immoderantia: quod nulla ex causis constitutionis

DE MORBI GENERIBVS.

tionis est: nam calor, frigus, humiditas, siccitas, quæ temperiem efficiunt, moderantiæ, & immoderantiæ sunt causæ: symmetria, aut ametria nequaquam; Nec materiæ quidem vitia, vt suo loco postea diligentius ostendemus, sanitas & morbus esse possunt, quandoquidem hæc accidentia, & formæ quædam sunt, quæ subiectæ propinquæ materiæ, suis qualitatibus iam præditæ, accedunt. Ac multò quidem minus communis instrumenti mala, morbi erunt; quia morbus passio est viuentis. Nemo etiam effectus compositionis sanitatem, aut morbum vocabit: quis enim excrementum, concoctum cibum, aut actionem ipsam, vel potentiam, aut aliquam ex qualitatibus corporis (vt vocant) secundis sanitatem, aut morbum esse dicet? aut in illis ponet? Sequuntur enim hæc sanitatem & morbum, tanquam vmbra corpus. Ad hæc sanos eos vocamus, qui nihil agunt, vnde nec actio, nec opus, quod post actionem relinquitur, sanitas, vel morbus esse possunt, addo quod curatio non causis, nec effectis, sed morbis conuenire dicatur: & quod materiæ vitia aut omnia, aut certe plurima nullam medicinam recipiant; morbis autem mederi possimus, quorum causis præseruatio Galeni opinione debetur; effectus verò nullum medici officium requirant; quippe cum sublatis morbis, & illorum causis, spontè euanescant. Quare in humoribus, spiritibus, materia, quæ substernitur in generatione partium, qualitatibus secundis, excrementis, & actionibus partium sanitas, & morbus ponendi non sunt, sed in ipsa constitutione, & forma: Sic enim eos vocamus sanos, non qui possint agere, vt Galeno in libro de differentiis morborum placet, quoniam hac ratione in potentia ipsa, causis constitutionis sanitas, & morbus etiam constituerentur: agere enim possunt, qui agendi facultatem obtinent, & causas constitutionis; sed qui partium structuram, & compositionem secundum naturam sunt consequuti; ægrotos verò qui præter naturam sunt constituti. Quod quidem apertè ostendit initio libri de differentiis morborum, cum ait sanitatem *κατὰ φύσιν*; idest, constitutionem, siue compositionem esse: At cum sanitas secundum naturam sit, morbus verò præter naturam, erit perfectò, eo authore, illa nihil aliud, quàm constitutio partium secundum naturam, hic verò eadem naturæ contraria: Verùm si quis exactius loqui velit, potius in constitutione par-

tium sanitatem, & morbum collocabit, quàm dicat hæc esse ipsam constitutionem: nam reuera sanitas est symmetria, & perfectio: morbus verò ametria, & vitium, quod in compositione agnoscitur; quod & Galenus ipse aliquando innuit, veluti cum in libro de differentiis morborum scribit, in ipsa structura, & compositione corporis morbum poni debere, & quinto libro de placitis Platonis, & Hippocratis, ubi morbum similiarium partium, inæqualitatem, quæ nascitur ex calido, frigido, humido, & sicco, esse definit. Constituunt namque similes partes eo authore quatuor primæ qualitates, quæ cum inter se iusta quadam mensura temperantur & componuntur, symmetriam quandam efficiunt, quæ sanitas illorum est, & dicitur: adeo ut ea, quæ ex compositione sequitur, aut in ea est ametria, & vitium, morbus sit: tametsi in medicina nihil refert si dicas sanitatem esse constitutionem secundum naturam, aut symmetriam illam; quæ ex recta compositione nascitur: aut morbum dicas constitutionem præter naturam, vel vitium, & ametriam præter naturam, quæ in ea agnoscitur: Satis enim est ad medici officia distinguenda, & naturam symptomatum, morborum & causarum morbi dignoscenda, atque hæc inter se seiungenda intelligere, tum morbum, tum sanitatem pertinere ad ipsam partium constitutionem, & structuram: ad quam semper spectare oportet, cum scire volumus quid morbus, vel morbi causa, aut symptoma esse possit: Propterea nos compositionis nomine usi sumus, & utemur in morbi definitione, & aliis quæ generis morbi, aut sanitatis mentionem desiderabunt, postea quàm semel quid de eo sentiendum sit docuimus. Quod si quis morbum, dispositionem, aut affectum, vel aliud quidpiam dicere velit, non laboro, modo his nominibus compositionem siue constitutionem, aut vitium quod in ea est intelligat: ne multiplici, variæque verborum significatione rem confundamus, quemadmodum recentiores fecerunt, qui labyrinthos in hac re inextricabiles affectus nomine decepti, & eo quod adderent in definitione, à morbo actionem lædi, fabricarunt; Non enim color, & aliæ qualitates corporis, quæ actionibus obsunt, morbi esse possunt, ut illi credunt; propterea quod affectus non sunt; siquidem affectus in hac re corporis constitutionem; aut quod in ea ex componentibus resultat vitium,

vitium, significat, lædit sanè ipsa constitutio vitiata actionem, sed non primo, nec quicquid actioni incommodat, aut prodest primò, vel alio modo morbus, vel sanitas est; sed quod est constitutio vel compositio: quod etiam ex Galeno pater, cum morbum inæqualitatem, aut constitutionem præter naturam, nulla actionis facta mentione, esse describit. Est ergo morbus constitutio, siue compositio præter naturam; Ac quod absoluta sit hæc definitio, ex his pater: quod nulli alteri eorum, quæ sunt præter naturam, & omni morbo conueniat; omnèque compositionis vitium in aliquo genere morborum reperiatur; competantque ei vniuersa quæ morbo tribuuntur; Nam constitutioni corporis præter naturam debetur curatio ex Galeni opinione, estque illa symptomatum causa, illiusque vitium siue permanens sit, siue abeat abeunte illius causa, morbus est, si præter naturam est. Cæterum compositionem hoc loco intelligere oportet non pro quarto genere constituyente partes instrumentarias: quemadmodum quum dicimus eas ex conformatione, magnitudine, numero, & compositione similiarium constitui, sed generalius pro constitutione ipsa, & vt cōpositionis nomen omnibus significat formam & qualitatem quandam, quæ ex mixtione componentium nostrum corpus resultat, quo modo domum ex lignis, lapidibus, calce, & cæteris huiusmodi inter se certo modo coniunctis, componi dicimus, quæque actionum, qualitatum, & aliorum operum, quæ in nostro corpore fiunt, per se causa est, & ipsius partis essentiam, veluti quum temperiem, constitutionem, compositionemve partium similiarium, & eas rectè compositas quum probam temperiem sunt sortitæ, à qua propriè earum actiones proueniunt, ac denique in ipsa temperie earum naturam positam esse dicimus; quod autem compositio in partibus instrumentariis dicitur, quam Græci σύνθεσις vocant, coniunctionem (ne imperitos eodem nomine confundamus) deinceps vocabimus. Secundum naturam capiendum est sanitatem esse compositionem, non quòd à natiuitate huiusmodi sit constitutio: Nam multi claudi, cæci, & aliis morbis infecti nascuntur, quemadmodum Eurianaëtis filiam natiua tabe laborasse scribit Hippocrates; Nec quòd perfecta, sic enim senes, qui infirmam conditionem obtinent, à sanitate excludemus, nec quæ ad actiones necessarias in vita obeunda est apta, quum hac ratione pueri aut senes, qui ob imbecillitatē inepti
ad

ad plurimas actiones redduntur, hoc modo sani non essent; sed secundum naturam intelligendum secundum naturalem & communem constitutionem unicuique naturæ, & ætati propriam: Præter naturam verò, quæ insigniter labefactata est constitutio putari debet. Cognoscitur porro naturalis constitutio tum ex aliis, ut postea ostendemus, tum ex actionibus tanquàm ex suis effectibus: nō quòd actio omnis structuræ sit indicium, sed quòd necessario structuram sequatur actio. Nec verò etiam actiones, quæ sine euidenti noxa sunt, sanitatem ostendunt: morbum verò, quæ euidenter sunt offensæ, quemadmodum Galenus aliquando prodidit. Etenim pueri, & senes actiones edunt, quas nemo omni noxa, carere iudicauerit, quàm illarum imbecillitas omnibus sit conspicua, & (ut illius verbo utar) sensibilis; siquidem sensibilem noxam intelligere oportet, eo auctore, quæ sensibus ob insigne illius vitium patet: quippe imbecilliores in senibus, & infantibus actiones multæ conspiciuntur, quàm in validis corporibus morbo etiam laborantibus. Ergo actiones sanitatem non ostendunt, quæ omni noxa vacant, sed quæ tales sunt quales propria vniuscuiusque compositio secundum naturam edere potest: à quo termino si quis recedat, ut iam planè secundum naturam non habet, ita nondum præter naturam affectus est, nisi plurimum à naturali statu recesserit, id quod etià ex actionibus, si velimus, comprehendemus: quæ enim in his euidenter præter propriam vniuscuiusque naturam læsæ apparent, morbum significant. At euidenter læsas intelligemus, non solum si persistere in consueto opere nequeant, & desistere ab eo cogantur (ut septimo Methodi sentire videtur Galenus) sed etiam insigne aliquod aliud vitium habeant, de quibus postea diligentius agetur.

Nam qui delirant, validissimis continuisque motibus ciuntur, quos tamen præter naturam affectos iudicamus.

Quod

*Quod calor præter naturam, lapis in vesica, aut
alia parte consistens, vnguis in oculo, ma-
gnitudo, numerus vitiat, solutio
continui, & cætera huiusmo-
di morbi non sint.*

CAP. II.

SI VERA sunt, vt putamus esse, quæ posuimus principia, hoc est, si sanitas constitutio est secundum naturam, morbus verò eadem præter naturam, quæ est, quòd morbos quosdam dicimus esse calidos, vt quum febrem definimus esse calorem præter naturam, alios in numero, vt lapidem in vesica, vel renibus, & vnguem in oculo: profectò si intelligimus hæc morbos esse, erramus. Non enim aliquid istorum est compositio, siquidem compositio non vnū indicat ex componentibus, vt est calor, lapis, & cætera prædicta. Vt enim domus non sunt lapides, ligna, tectum, fundamenta, vel parietes, sed quod ex illis componitur & resultat. Sic sanitas similium partium temperies est ex iusta proportionem inter se mixtis, & temperatis qualitatibus proueniens: Estque ea non calor, non frigus, sed certa corporis compositio & forma ex illis resultans. Sic morbus sanè præter naturam constitutio est, quæ excessu, aut defectu componentium fit, veluti intemperies, quæ caloris, vel frigoris, aut alterius qualitatis exuperantia nascitur: Nam si hæc morbi sunt, quænam quæso erit causa proxima morbi? Esse autem morbi causas non morbos ipsos satis constat: Caloris enim excessus temperiem vitiat, & lapis in vesica, vnguis in oculo, & sextus digitus in manu, eo quòd pars vna addatur superflua, numerus partium, & inde structura corrumpitur. Quòd si calor ipse morbus est, quid erit ipsa intemperies, quæ ob calorem exuperantem committitur? si lapis, vel vnguis morbus esse creditur, quid erit ipsa structura partis naturæ cōtraria? eadem est de aliis ratio: Liceat verò idem ex actione intelligere: Nam morbi causa est, quæ morbi interuentu actionibus obest. At si quis quærat, quur lapis actionem lædat, statim afferet, quia aliquid addit vesicæ, cuius ratione ipsius structura corrumpitur, addo quod omnis morbus Galeni
autho

authoritate affectus sit: hic autem alteratio, hæc verò motus ad qualitatem: at lapis, vnguis in oculo alterationes non sunt, nec qualitates ex alteratione nate, quare nec affectus, nec morbi: sunt ergo illa omnia morbi causæ: quòd si à Galeno morbi aliquando esse dicuntur, non quòd morbi re vera sint, intelligendum est, sed illorum nomine quale sit vitium in compositione, & quæ causa ostenditur: vt quum febrem dicit esse calorem præter naturam, intelligere oportet febrem esse intemperiem caloris excessu factam, quod apertè ostendit, quum octauo, & nono Methodi febrem intemperantiæ excessum in caloris abundantia definit esse: vbi nō caloris, sed intemperantiæ excessu febris naturā circumscribit, quod etiā ostendit Galenus in libris de temperamentis, & passim alibi; vbi scribit ex calido, frigido, humido, & sicco; & ex illorum mixtione fieri temperamentum partium; adeò vt stupidi sint, qui credunt has qualitates esse ipsum temperamentum, aut illorum excessum esse morbum; nec non idem docet quum morbum inæqualitatem calidi, frigidi, humidi, & sicci alibi vocari statuit: & in libro de Causis morborum similarium, morbum intemperiem vocat. Eodem planè modo quum lapidem in vesica morbum appellat, intelligit vitiatam esse structuram illius partis ob malum numerum additione lapidis factum, vnde nec numerus ipse corruptus dici morbus debet; vt quum dicimus morbum esse in numero, sed morbi etiam causa est: ob eum enim partium naturalis structura labefactatur, quemadmodum ob magnitudinem excedentem, vel diminutam, & solutionem vnitatis, & reliqua huiusmodi, quæ corporis partes constituunt, alioqui si partem ipsam numero excedentem morbum esse contendas, vt sextum digitum; concedas etiam oportet eam, quæ à naturali numero ablata est, vt digitum abscissum inter morbos reponi. At Galenus non id, quod ablatum est, sed quod relinquitur, nempe structuram ipsam depravatam, ablatione illius partis, morbum esse conuincit: Nihil enim aliud sexto digito in corpore relinquitur, in quo morbus poni possit: Quod satis quidem patet ex Galeno quum scribit in libro de Differentiis morborum, ob magnitudinem partis instrumentum corrumpi: Requirit verò ad probam illius compositionem iustam conformationem, magnitudinem, numerum, & coniunctionem similarium. Eex illis autem nasci morbum, quum à naturali mediocritate excedunt,
vel

vel deficiunt, & gurgulionis abolitionem palato morbum inferre. Est porro peculiare Galeno dispositiones, caufarum nomine donare, vt quum stuporem, nunc frigiditatem, nunc dispositionem ipsam à frigido contractam passim libro secundo de Locis affectis vocat. Hæc qui distinguere nesciunt, monstra pariunt, quum rixosè contendunt lapidem in vesica, & vnguem in oculo morbos esse, dubitantque an substantia aliqua possit esse morbus, & huiusmodi alia proferunt non intellecta, verbo vno authorum agitati, minime spectantes quid illorum principia, & rei natura postulet. Principium enim apud eos est (siquidem est definitio) sanitatem esse constitutionem secundum naturam. morbum eandem præter naturam. ex quo intelligere deberent constitutionis nomine non vnum ex constituentibus sumi, & id quod constitutionem, & symmetriam vitiatur, morbi causam, non morbum esse ponendum.

De generibus, & numero Morborum.

C A P. I I I.

GENERA morborum cū differentiis à Galeno sapius confundi, certius est, quàm vt demonstrari debeat. Nam in libro, quem inscripsit de Differentiis morborum, non differentias, sed genera, numerumque illorum explicat: id quod satis ostendit, quum proponit se inuestigaturum, quot, quive simplices, & compositi sint morbi, tum maxime ex ipsa tractatione id patet: docet enim quendam esse morbum, qui intemperies dicitur; alium, qui ex solutione continui, vel conformatione, magnitudine, numero, aut coniunctione vitiata consistit: quæ profectò morbi ipsi sunt, non morborum differentia: quippè quum ille primo Methodi contendat aduersus Methodicos id, quod per se consistere valet, vt temperiem, & alia, quæ regulimus, differentias morbi esse non posse. Alibi verò passim, & præsertim in libro de Typis, & vndecimo Methodi nihil referre dicat, siue genus, siue speciem, aut differentiam, vel formam, vel naturam dicas. Qua in re mirari licet, quòd alios vehementius reprehendit in eo, quod ipse sequitur, tanta nonnunquam vincendi auiditate commotus, vt sui ipsius sæpè immemor

memor reddatur, dum eam, quam sibi vindicat dicendi licentiam, aliis negat. Itaque nos illius imitatione genera à differentiis seiungimus, vocamusque genera morborum ipsos morbos, ut intemperiem, differentias autem ea quibus morbi inter se differunt, quæque per se consistere nequeunt: ut morbi, exempli causa, inter se differunt, quod quidam magni, quidam parui, quidam salutare, alij lethales existant: magnum autem, paruum, salutare, & lethale quum de morbo dicuntur, sine eo consistere, nec intelligi possunt. Porro si morbus compositio est præter naturam, & sanitas secundum naturam: quot erunt compositiones inter se genere discrepantes, tot profecto sanitatis, & morbi genera ponere oportebit. Sunt verò duæ duntaxat, compositio similiarium ex elementis, Galeno auctore, quæ temperies illarum dicitur: alia ex partibus similiaribus, quæ ad instrumentarias pertinet, quam si velis structuram simplici nomine nuncupabis; quæ autem ad totum corpus spectat compositio, eadem genere censetur cum instrumentariæ partis compositione; nec tertia addenda est, quatum ad genera morborum tradenda attinet: ut enim instrumentariæ partes ex similiaribus certa conformatione, magnitudine, numero, cõiunctione, & vnione inter se coeuntibus coalescunt: sic vniuersum corpus ex instrumentariis ipsis eodem modo inter se compositis constituitur. Duæ ergo sanitates, temperies (sic enim nunc statuamus omnem morbum similiarium ad intemperiem pertinere, quod postea diligentius expendemus) & structura secundum naturam; duo morbi, intemperies, & structura naturali contraria. Iam verò quemadmodum ex diuersa compositione, duo genera morborum primò resultant; sic in vnoquoque genere, ex diuerso componentium numero alia peculiaria genera proueniunt: quum enim morbus immoderata constitutio sit, quot erunt quæ singulam compositionem efficiunt, tot sanè morbos ponere oportebit, de quibus figillatim iam agendum esse puto.

DE

De generibus morborum similarium partium.

CAP. IIII.

PROPRIOS similarium partium morbos, & omnem illorum naturam, & vim ex calidi, frigidi, humidi, sicci que temperie provenire, passim Galenus commemorat: quod quàm rectè sit dictum, operæpretium esse duco, ut paulo diligentius expèdamus: est enim res hæc multis difficultatibus implicata, quis enim queso similem partem male effectam non censebit, quàm breviorē, vel maiore videat esse, quàm oportet? Nam si unaquæque illarum non solum intemperiem ex quatuor qualitatibus in se habet, sed etiam certam magnitudinem, certamque figuram à natura accepit, videtur rationi consonum, ut quemadmodum vitia, quæ ex intemperie oriuntur similaribus propria iudicamus: sic & alia, quæ in magnitudine, aut conformatione contingunt, ad easdem pertinere putemus. De numero verò, & mutua coniunctione alia est ratio, quum hæc non possint, nisi inter plures partes reperiri; Propriam autem magnitudinem, & conformationem singulæ requirant; quamobrem si morbus constitutio est præter naturam: omnes autem eam constitutionem similarium damnent, in qua magnitudo, vel conformatio patitur, quorū horum corruptione nasci in his partibus morbos non dicemus? Si præterea morbus in eo, quod est actionis causa, ponitur, videbuntur & alia genera esse addenda: Est enim partium singularum propria forma actionum causa, eaque à temperamento diuersa, ut philosophi omnes censent, qui temperiem à qualitatibus primis fieri; formam verò à generante, efficientēque rebus indi, immittique docent, & ratio etiam docere videtur: Alioqui quorū partes, quæ eiusdem temperamenti, aut certe non multum diuersi, ut os, pilus, ligamentum, cartilago, tantoperè inter se natura, & usu differunt? quod si ita est, quorū etiam in partium forma morbos quosdam non ponimus? quinetiam ex duritie, mollitie, raritate, densitate, crassitie, tenuitate, & nonnunquam sensu, & colore partium actiones lædi certissimum est, siquidem ob duritiem impressiones in partibus difficilior re-

cipiuntur, & factæ pertinacius retinentur: qua ratione eos,
 qui duro cerebro ad imaginationes, & formarum susceptio-
 nes ineptos, memoria autem plurimum valere credimus: &
 partes, quæ duriores existunt, quoniam facile flecti nequeunt,
 & molliores, eo quod non satis firmam naturam obtineant,
 ad motiones inhabiles existimamus. Galenus in Arte medici-
 nali ingeniosos eos esse tradit, non qui exacto, aut calidiore
 vel frigidiore, vel sicciore, aut humidiores sint temperamento;
 sed qui cerebri substantiam tenuem ab initio sint sortiti: Con-
 trā verò ingenio tardo, & habeti eos, quibus ea crassa con-
 tigit: ob cutis nimiam raritatem humores immoderatè di-
 geruntur, & sudores copiosius emanant: ob densitatem ve-
 rò parcius, quàm expediat corpus vacuatur; quum tunica cor-
 nea proprium colorem amisit, visioni nocet: Ob exactiorem
 ventriculi sensum, vomitum, singultum fieri, & aliq modo
 illius officia turbari, docet Galenus: quæ vitia, vt in mor-
 bis instrumentariarum partium à Galeno non sunt compre-
 hensa, sic ad similes pertinere videbuntur. Nec tamen eius
 generis, quales stutuuntur, qui in primis qualitatibus in-
 ueniuntur; Aliud enim est actionum lædi à crassitie par-
 tium, aliud à temperamento, aliud à raritate vel densitate,
 aliud à calido vel frigido. Nec vero illud recipiendum est,
 quod recentiores putant in definitione morbi partis similis,
 non solum ipsam intemperiem, sed etiam quod intemperiem
 sequitur, morbum esse. Nam imprimis contra Galeni decre-
 ta, quem omnes sequimur, tanquam huius definitionis au-
 thorem, id creditur: nusquam enim ille id asseruit, vt qui so-
 lius intemperaturæ ex primis qualitatibus, dum agit de mor-
 bis similium partium mentionem faciat. Præterea hoc pa-
 têt actionem læsam inter morbos ponere cogeremur, vt otè
 quæ ex vitioso temperamento ea magis quàm alia, quæ retu-
 limus proueniat: quippè indurant, quæ nec siccant, nec ca-
 lesfaciunt, aut humectant, vel refrigerant, quo modo du-
 ras frictiones fieri scribit Galenus, quum partes corporis
 manu validius premimus. At interim nihil siccitatis, aut
 alterius qualitatibus præter quàm durities corpori adiunctum
 putatur, alioqui quæ siccandi vim obtinent, corpori ad-
 mora id non facerent? quod huiusmodi frictione corpori com-
 parare studemus: quosdam etiam vidimus, quorum tempe-
 riem damnare nō possis, quibus tamen assidue ob cutis rarita-
 tem

tem sudor erumpebat. An putamus exquisitum, obtusumque sensum ex temperie nasci? à qua quæso? calidane, vel frigida? at quot inuenimus ventriculo æquè calido vel longè calidiore, vel frigidiore, qui tamen ob sensum exquisitum nihil patiuntur: nam quur non liceret calidis, vel frigidis sensum acuerè, vel obtundere, & quæ natiua hoc modo sunt vitia emendare? An putamus struthiocamelum vi caloris ferrum concoquere? at quur leo idem non facit, qui longè calidior putatur? vnde quæso ea quam vocant medici tenuitatē partium in medicamentis, quum inter ea reperiantur calida, humida, frigida, & sicca? quur Galenus ingenij causam, non ad temperiem, sed crassitiem, & tenuitatem, & gracilitatis venarum causam ad atrophiam libro tertio de causis Symptomatum, non ad primas qualitates, vt duritiem, & mollitiem reuocauit, si omnia proueniunt à primis qualitatibus? Credimus ne colores, & sapes omnes ab illis nasci: quur ergo herbæ quæ eiusdem temperamenti statuuntur à medicis, eundem colorem, saporēve non obtinebunt? & vnea oculi tunica vario colore suffulta conspicitur, quam totam tamen eiusdem temperamenti esse, nemo nisi qui tergiuersari vellet inficiabitur. An credimus crystallinum humorem, & gemmas eum colorem splendorem, eam leuitatem, perspicuitatem, puritatem, & alias quas habent insignes dotes ex mistura, & temperie quatuor qualitatum obtinere; sed à qua quæso? aut quibus notis ea deprehendi potest. Dulcia omnia à mediocri calore, amara ab immodica fieri putamus: at interim multa æquè calida inueniemus, diuersis saporibus prædita, quæ & ex frigidissimis amara, vt opium, & quædam dulcia vt cicutam; Quod si omnia eiusmodi mala ad temperamentum reuocemus, quid formatrici relinquemus? cuius errore ea prouenire sæpe docet Galenus; vt quum scribit tertio de Causis symptomatum molliores, durioresve partes, vel vitio illius, vel materiæ multitudine, & paucitate, à quibus profecto crassiores, rariores, densioresque easdem quoque gigni necesse est. An non etiam morbos oriri in similaribus partibus concedit Galenus, quas ad primas qualitates minimè referre possumus, quales sunt febres pestilentes, morbus Gallicus, & alij, qui maligni morbi dicuntur, & quos venena ea, quæ toto genere lethalia putantur, concitant: Contra quos nō calidis, frigidis, humidis, & siccis, sed his quæ tota substantia agunt, pugnamus:

quod si genus hoc medicamentorum ponit Galenus, quod à tota substantia, vel tota natura, non ob suas evidentes qualitates corporis similis mala propellit, quare etiam non eosdem morbos in corpore statuemus, quibus illa mederi solent? alioqui profecto frustra erunt excogitata hæc alterius esse naturæ, quam alia, quorum effectus ad manifestas, primasque qualitates rediguntur. Præterea quum tria sint, quibus singularum partium natura constare videtur, propria forma, temperies, idoneaque materia, ratione videtur consonum, ut in unoquoque illorum morbos quosdam ponamus, quorum beneficio recte valent, & recte sua officia exercent. At materiæ vitia statuamus esse si pars laxior, adstrictior, tenuior, crassior, rarior, densior, & nonnunquam etiam mollior, durior, & alieno colore infecta reddatur, vel etiam exactione, vel obtusitate sensu sit prædita. Hæc enim ut antea diximus, non semper temperiem sequuntur, sed sæpius etiam materiæ paucitatem, & exuperantem copiam puritatem & sorditiem, quemadmodum sanè magnitudo quoque & conformatio auctore Galeno ob illius variam conditionem variant. Porro ad formam omnes morbi referendi videntur, qui maligni dicuntur, qui verò ad temperiem spectent, à Galeno docentur, & omnes agnoscunt eos ex primis ipsis qualitatibus pullulare. Verum enimvero si paulò diligentius rem expendamus, inveniemus profecto nonnulla ex predictis ad partes similes non pertinere, alia verò morbos excitare proprios his partibus, ab his, quos primæ qualitates committunt omnino diversos. Etenim quæ ex magnitudine, conformatione, duritie, molli-
tie, colore, sapore, crassitie, tenuitate, raritate, densitate, laxitate, & adstrictione oriuntur in partibus similibus mala, ad illarum constitutionem non pertinent, sed forte ad instrumentarias, quæ ex similibus conficiuntur; Nam si partes bene constitutas putamus, quæ ita sunt affectæ, ut sibi proprias actiones obire valeant, male autem constitutas iudicamus, quæ ineptam conditionem ad easdem edendas sunt sortitæ, id quod satis Galenus ostendit, quum ait morbum esse constitutionem vitiatam per quam agimus, & in eo, quod est actionis causa, & non in alio, quod in parte sit, eum ponendum censent: constat similiarium compositionem prædictorum vitio non corrumpi, quoniam propriæ similiarium actiones integræ permanent, quocunque ex illis affecto. Sicut enim
magnitu

magnitudo, figura, quæ in similaribus reperitur, nihil ad eas pertinere dicitur; eodem modo nec omnes actiones, quæ à similaribus proficiscuntur propriæ illarum existimari debent: sed illæ solum, quæ ab illis, vt similes eduntur. Sunt porro similarium actiones quatuor duntaxat, vt alibi ostendimus, attractio, retentio, concoctio, & expulsio, quandoquidem hæ omnes similaribus sunt communes, & huiusmodi partes, quatenus similes sunt, vnā naturam obtinent, omniāque communia habere debent, & illis solum actionibus egent, quibus augeri, nutriri, & vniformem, similēque demū naturam à qua similes dicuntur, tueri queant: os enim vt similis est pars nihil diuersum à carne, aut ligamento, vel cartilagine obtinere debet: quatenus verò os consideratur, non iam vt similis pars, sed vt durum, solidūque quoddam corpus, quod aliis subternitur, & quo vniuersum corpus fulcitur; intelligitur sic perfecto neruo nihil confert sensus, aut mouendi vis, vt pars est similis, quandoquidem absque illis similis nihilominus esse potest, sed ea ratione, vt aliis partibus, sensum, motūque impartiri valeat: In quo opere, non iam vt similis: sed vt neruus & sensus, motūque instrumentum spectatur. At vt sine illis quatuor facultatibus nutriri nequit, sic nec pars esse potest aliquid, quod in corpore continetur. Quid verò intelligendum sit, quum dico neruum, ligamentum, carnem, & alias huiusmodi partes considerari vt similes, & vt neruus, ligamentum, caro, paucis hic expedire volo; vt hæc & reliqua quæ sequuntur, facilius intelligantur. Nam quod diuersa sit ratio ligamenti, & nerui à parte simili, nec dici illa possint quatenus ligamēta sunt, aut nerui esse partes similes, facile docere possum. Si enim pars similis est, vt Aristoteles capitulo primo libri primi de Historia animalium scribit, quæ in similes partes diuidi est apta, cuiusque particulæ idem nomen, eandēque rationem cum integrā parte retinent; quo pacto ligamentum, membrana, caro, (& de quibus magis dubitandum est) arteria, neruus, vena, cerebrum, cor partes similes ab eodem authore, & Galeno dici possunt? Si quis enim membranā definiat dicet esse corpus tenue, densum, latum, aptum, & natum ad alia ambienda: quod non est, nec præstare potest filamentum, aut minima quælibet illius particula; si ligamentum est corpus durum, rotundum, breue, viscosum, flexile factū ad partes, & ossa

potissimum inter se vincienda, quis dicet filamentum ab eo detractum, adhuc ligamentum esse? eodem pacto si quis venam definiat, dicet esse corpus ex tenui substantia concavum, rotundum, longum, ad sanguinem continendum aptum: cuius naturæ esse nequit illius pars, minutim diuisa, vbi nulla amplius potest esse concavitas, nec vsus, nec actio, quàm vena ipsa præstat: Neruum recte quis dicet esse corpus longum, solidum, exangue motus sensusq; instrumentum, cuiusmodi nequit esse exempta ab eo quælibet fibra, aut filamentum, aut exigua alia illius portiuncula; An poterit cor, & cerebrum vocari minima illorum pars, quæ nec vsus, nec actione totius exercere valet? Quod si hæc dum in corpore adhuc sunt diuisa, vt nequeant præstare quod faciebat pars ipsa integra, non amplius partes dici possunt, tanto minus dicere licebit fragmentum, quantulumcunque, auulsum à parte, quæ amplius cum toto non est coniuncta esse partem similem, quomodo ergo recte dicemus quamlibet nerui, membranæ, carnis, ossis, venæ particulam esse neruum, membranam, carnem, os, & venam, partemque similem? quum nec pars sit aliquo pacto, tantum abest, vt appellari possit pars similis, quæ viuit, & neruus id est instrumentum sensus, & membrana, id est pars apta ad alias ambiendas, & os id est pars quæ ob duritiem alia sustinere quæ sunt in corpore sit apta. Equidem puto nomē partis similis nequaquam pertinere ad partem ipsam, sed ad partis materiam, ex qua pars conficitur: illa enim sola est, quæ nunc similis, nunc dissimilis dici, & in dissimilia, aut similia diuidi potest: nam vt totum non est materia, ex qua illud conficitur, sed forma, quæ resultat ex materia, siue partibus, inter se certa ratione coniunctis, veluti domus, non est lapides, ligna, calx, sabulum, sed forma, quæ ex materia inter se pro ratione, & forma domus coniuncta resultat, ita pars aliud est quàm substantia, & materia ex qua ea conficitur: est enim pars animalis, quæ potest addere aliquam actionem. Ac vt totum ipsum, quod nihil aliud est, quàm constitutio illa, forma & ratio quæ ex coniunctione partium resultat, non diuiditur, sed totius materia, sic re vera nulla pars est similis, aut dissimilis, sed materia ex qua pars fit, hæc nomina, & diuisiones recipit. Quod Aristoteles, & Galenus, neruum, arteriam, cor, partes similes, & dissimiles dicant esse, ratio est, quod partem aliquando sumant pro materia ex qua illa conficitur: perinde enim est ac si dicant

ex

ex similari substantia, & materia illa constare: cordis enim materiam, & substantiam dicimus esse propriam suam carnem: quæ vniformis, & sibi similis est: Sic venam ex solida, densa, tenuique, & alba substantia, & ligamentum & carnem, ex propria quadam materia fieri agnoscimus: quæ quum vniformis, & vndeque sibi similis sit, ideo similis, & homogena semper censetur esse: quoniam & integra, & diuisa eiusdem generis, & similis permanet; hac igitur ratione neruus, ligamentum, caro, dicuntur esse partes similes: quod idem est, ac si dicas illarum materiam similem esse: partem enim pro materia, & substantia illius intelligimus. Cum verò sumit partem non pro materia illius sed pro fama, ex qua fit vt possit addere aliquam actionem, aut vsum; tunc quælibet pars prædictarum rerum nec diuisionem in similia, nec nomen idem retinet: nam quælibet nerui pars, neruus non est, nec venæ pars quælibet, vena, nec ligamentum vnaquæque ligamenti particula: quia nequeunt hæc fragmenta idem præstare, quod neruus, vena, ligamentum. Quæ quidem si vera sunt, vt ratio, & sensus docent vera esse, necesse est vt fateamur aliam esse tractationem, quum de neruo, cartilagine, aut carne agimus, vt neruus, cartilago, & caro est, ab ea, qua hæc consideramus, quatenus sunt similes partes; in hoc enim formam, in illo verò materiam partis exprimimus. Proinde cum dicimus nerui, cartilaginis, ligamenti portiuncula esse neruum, cartilaginem, ligamentum, intelligere debemus particulas illas eiusdem esse substantiæ cum vniuersa parte: non quòd re vera sint nerui ligamenta, & cartilago: quum hoc nomen absolute pronuntiatum indicet, quod certam actionem, & vsum præbere potest. Ergo quæ ex simplici vniformi, & simili substantia re vera, aut primo intuitu constant partes simplices, vniformes, & similes vocantur. Ac cartilaginem, ligamentum, os, similia vocat Galenus, quod re vera talia sint: neruum verò id est nerui substantiam similem vocat, quoniam etsi ex dissimili re vera materia nempe medullari substantia, & membranis constet, tamen primo aspectu vna, & eadem substantia apparet. Quod si ita est, quæ posita sunt esse vitia similiarum, propria illis non sunt, quoniam actionibus similiarum partium minime nocent; pars nanque similis nihil deterius nutrietur, & augebitur, si laxa, quàm si adstricta, aut rara quàm densa, vel mollis, quàm dura, aut crassa quàm tenuis, vel parua, quàm

magna, aut bene quàm male conformata, aut denique in aliquo ex prædictis affecta. Itaq; si ventriculus ob nimiam laxitatem nutrimentum exactè complecti, & fœliciter cōcoquere nequit, id non patitur vt simile corpus, sed vt instrumentum, siquidem complexus, contractiōque huiusmodi illi ob cavitatem, quam habet, contingit. Proprium verò alimentum, quo tunica illius opus habent, nihil à laxitate, aut astrictione hac offenditur: alioqui pulmo laxissima pars pessimè nutriretur: Requirit cerebrum tenuitatem, vt ingenij opera probe exerceat: at id nihil ad illius constitutionem pertinet, quatenus simile consideratur: Excretio, quæ per cutem fit, dum sudores immoderatè erumpunt, cutis non est actio, sed ea vniuersum corpus ad transpirationem tanquàm instrumēto quodam, vt vesica ad vrinæ collectionem, & emissionem vitur: quamobrem siue materiæ, siue temperamanti ratione, prædicta vitia contingant (non enim id nunc docere volumus) illud certe constat, similiarium partium naturam ab illis minimè labefactari, propterea quòd actiones illarum integræ perstant. Atque ob id Galenus septimo Methodi scribit eum, qui actiones similiarium tueri velit, illarum temperamentum tueri debere; & alibi partem similem id esse quod est, ob certam elementis mixtionem, nimirum quod crederet non solum ea ponenda esse de essentia cuiuscunq; partis, à quibus constarent, mutarenturque partium actiones, sed etiam quòd similes ipsæ ex solo temperamento quatuor primarum qualitatū conficerentur, propterea scilicet quòd earū actiones soli temperamento tribui debere putaret. Cui certè in hoc assentiri non possum, non ob prædicta vitia, quæ similibus, vt ostendimus, peculiaria non sunt, sed ob malignos morbos, quos vt medicamenta, quæ venenis opitulantur, non à primis qualitatibus, sed à tota rei substantia prouenire ille etiam passim testatur. Si enim partem similem intelligeremus solum materiam, & substantiam, ex qua nervus, caro, ligamentum, & aliæ quæ similes dicuntur partes fiunt, nullum esset absurdum: nam huiusmodi materiam similem, tum in viuētib; tum in aliis inueniri videmus; tanquam illam sola mixtura, quatuor elementorum efficiat. At quum partem similem intelligamus non solum quæ constat ex simili substantia, temperatâque est ex quatuor qualitatibus elementorum; sed quæ viuit agerèq; & morbum pati potest, vt nervum, cartilaginem
in

in corpore viuente; cogimur præter temperiem formam occultiorem agnoscere, ex qua fit vt os non sit simile: id enim habet à temperie; sed vt os sit, & pars viuentis: quapropter recte eo loco inquit Aristoteles, rationem qua substantia similis est, caro, vel os, & pars viuentis non posse amplius à calido, frigido, humido, & sicco proficisci, sed id sumi à forma, quæ inditur, inseriturque rebus à generante. Ergo partes corporis quæ ex simili substantia constant, duplices patiuntur morbos, vnum quatenus ex elementis constant ex quibus fit, vt similes sint & certo modo temperatæ; alterum ex forma, qua viuunt, & inter se differunt similes à similaribus, vt os, carnem, neruum, & ligamentum inter se differre videmus, vt enim quædam actiones, & qualitates prouenire agnoscuntur in partibus similaribus, potissimum ab ipsa temperie, aliæ à forma; sic rationi est consonum duo ponere in illis morborum genera, si modo in eo quod in parte est actionis causa sanitas & morbus consistit. Quod verò hi morbi quos dicimus consistere in forma proprij sint partibus quæ constant ex simili substantia, non minus quàm illi quos primarum qualitatum excessus committit, patet, quippe cum attractiones, retentiones, coctionesque nutrimenti, atque etiam excrementorum ipsorum expulsionem in singulis partibus similaribus perperam obiri, atque adeò ipsas quoque partes per malignos morbos insigniter lædi, & homines denique sæpius extinguere, quàm ab aliis, qui aliter infestant, quotidiana docet experientia; Caterum, siue ad formam, siue ad temperamentum, siue ad occultas qualitates hos morbos referre velis, non magnopere contendo, dummodo diuersi generis eos esse cognoscas ab illis, qui ex primis qualitatibus cōcitantur: quanquam tamen aptius meo iudicio ad formam quàm ad aliud quidpiam referantur, siquidem vniformis debet esse similarium partium natura, quæ maximè mutari per huiusmodi morbos solet, quod pestilentes febres ostendunt in quibus laborantium cutis vario colore, & omni alia qualitate perinde afficitur, vt sibi similis, & vndiqueque similis vt per alios morbos dici nequeat: Verùm medici quoniam formarum naturam ignorant, nec quid illæ propriè pati valeant, intelligunt, maluerunt hoc genus affectus in occultis qualitatibus, vel tota rei affectæ substantia ponere: Appellet verò vnusquisque illud quo nomine velit, si modo non ignoret formam singularum partium actionum

earundem causam esse, magis etiam quam temperiem, & quædam vitia in ea statuenda quemadmodum & virtus, roburque actionum illi referuntur accepta: Nos autem deinceps Galenum sequuti, ne in varia appellatione Lectori difficultatem pariamus, huiusmodi morbos ex tota, vel in tota partium substantia vocabimus: quemadmodum & ipsa medicamenta, & alimenta tota substantia quædam in nobis moliri recepto medicis vocabulo dicere solemus. At verò si pars animalis non est amplius, quæ suas functiones exercere nequit, ac ea constituere singulas partes dicuntur, quæ quum in illis sint, ad earum actiones edendas faciunt: nec non in eo quod in partibus est actionis causa, sanitas & morbus ponuntur: non mirum si partes quæ duplicem actionem obeunt, vnam aliquando læsam habeant, alia incolumi perseverante: nam id accidit ob diuersam, quæ in parte agnoscitur constitutionem; ita vt lædantur illæ actiones, vitiata ea partis compositione, à qua proueniunt; seruatur verò ea constitutio illæsa, cuius actiones integræ perseverant; Etenim neruus vt pars est viuentis, & in simili substantia suam naturam habet, non offenditur ab his, quæ constitutionem instrumentorum vitiant; nam nerui obstructio naturales facultates nequaquam labefactat, nec desinit neruus esse pars animalis, & sana vt similis per huiusmodi obstructionem, quoniam viuit, & probè nutritur, manente scilicet illæsa ea constitutione, quæ neruo debetur, vt in simili substantia suam naturam & formam habet. At obstructio nerui, sensum, motumque perdit, nimirum quod corrupta sit nerui constitutio; quæ ei conuenit, vt est instrumentum corporis.

De generibus morborum, qui ad intemperiem pertinere dicuntur.

C A P. V.

VO esse morborum genera similaribus partibus peculiaria; vnum, quod ad intemperiem pertinet, alterum, quod in vniuersa partium substantia constituitur, abunde demonstratum esse puto. Nunc verò operæpretium est, vt paucis doceamus, qui quòtue in vnoquoque genere inueniantur. Hanc enim Plato optimam docendi rationem existimauit,

uit, quæ à summis generibus exorsa, ad infimas vsque species continue progreditur, qua in re non est opus, vt plurimum laboremus in illis explicandis, qui in intemperie ponuntur: si enim ex quatuor primis qualitatibus inter se iusta quadam ratione mistis, confusisque elementis, quæ propria sanis est corporibus temperies, oritur, necesse profecto est octo omnino qualitatum excessu morbos in hoc genere resultare: simplices quatuor singulis qualitatibus exuperantibus, totidem compositos iunctis inter se duabus qualitatibus excedentibus calore, & frigore cum humore, & siccitate: quin potius illud explicandum an ex solo calore, vel frigore morbus aliquis contrahi valeat. Calorem namque exuperantem sequi siccitatem, & vincente frigore redundare humorem vetus etiam fuit opinio; quemadmodum libro primo de Temperamentis meminit Galenus: propterea recentiores febrem non solum intemperiem calidam, sed etiam siccam contendunt esse: quod si febris ipsa huius naturæ creditur, nullus profecto alius relinquetur morbus, in quo solus calor clarius vincere videatur: At si autoritate certandum sit, non deest his Galenus, qui ita sentiunt: quippè qui libro primo de Victu acutorum, & in Aphorismis, & nono Methodi febrem suapte natura calidam, & siccam affectionem, & ob id frigida, & humida postulare refert. Verum idem author illis etiam fauet, qui in solo calore febrem constituunt, vt in libris de Differentiis morborum, & octauo Methodi, & libro de Differentiis febrium, atq; passim alibi: quo sanè constat, quàm incerta sit ea doctrina, quæ aliorum verbis nititur. Atqui rei natura docet excessu solius caloris morbos nasci. Nam etsi siccitatē sibi adsciscat calor, non statim tamen, sed quum diu inualuit illius vis, id facit, nec omnis siccitas, quæ agēte calore prouenit, eius generis intemperiem, quæ inter morbos reputari debeat, committit. Siquidem non qualemcūque, sed tantam omnino oportet esse qualitatis vincentis exuperantiam, vt insigniter affectæ partis actionibus obsit. Quamobrem etsi febris siccitatem parit, & ob id humido victu perpetuò eget, solius tamen caloris exuperantia morbum facit, ob siccitatem autem non semper, sed quum vehemētius progressa, magnæ quoq; siccitatis, quæ iam actiones & alia corporis opera offendere possit, author euadit. Eadē esto de frigidis morbis ratio, quòd scilicet frigus vitiata coctione humorum sobolem procreet, sed non statim, aut non ita insigniter

insigniter semper, ut humoris ratione morbosa intemperies putari debeat. Cæterum compositam intemperiem duobus modis committi, vno solis ipsis qualitatibus vincentibus, alio affluente etiam humore, in quo exuperet gemina qualitas, auctor est Galenus in libro de Differentiis morborum. At quur hoc genus morbi, quod ex humorum collectione nascitur, tumoremque præter naturam excitat, ad instrumenta alibi refertur, ut eodem libro & primo de Causis symptomatum, quum inter morbos ex magnitudine provenientes, eos recenset: id facit quidem optima ratione: Nam etsi perpetuo compositam intemperiem gignunt huiusmodi humores, propterea scilicet quod quilibet illorum duas habet in se exuperantes qualitates, tamen nonnunquam perinde crescunt tumores, qui ab illis creantur, ut ob magnitudinem structura quoque corrumpatur, & pars sua officia exercere nequeat: quo modo orta in articulis inflammatione partes flecti nequeunt, non tam ob intemperiem, quam ob tumorem excrecentem agere prohibeantur. Excitantur porro intemperies à sanguine, calida, & humida: A bile, seroso humore, & pituita falsa, calida, & sicca: A pituita alia, frigida, & humida: Ab humore melancholico frigida, & sicca. Atque hæc satis de morbis qui in intemperie poni debent.

De generibus morborum, qui in tota substantia inueniri possunt.

CAP. VI.

VI exactam huius rei explicationem desiderat, id certè postulat, quod omnino fieri nequit: Nam formarum naturam, & rerum substantiam quis exprimat? quod si ex effectibus quales illæ sint, docere velimus, eiusdem naturæ multas iudicabimus esse, quæ reuera plurimum inter se discrepant, propterea quod eadem sæpè sequuntur res omnino diuersas, & quæ inter se discrepant, ab eisdem sæpè proueniunt. At si ex causis, ut res ipsa exigeret, rem distinguere tentemus, maior etiam difficultas orietur. Nam si singula quæque prosequamur, ut nunquam assequemur quod quærimus, sic nec genera consuetabimur: si verò ipsa genera causarum, quænam quæso,

quæso, & quot constitui poterunt? An dicemus quosdam morbos ab aëre ambiente, quosdam ab assumptis venenis provenire: alios ab his, quæ extrinsecus corpus impetunt, quales sunt, qui morfu ferarum concitantur. Verùm nec in hoc quidem assequimur quod volumus, quoniam fieri potest, ut eiusdem naturæ morbos committat aër ambiens, quos & alia pariunt quæ assumuntur, & foris nocent. Nec illud etiam constat quot genera morborum in tota substantia ab omnibus illis, & singulis causis constitui valeant: non enim quemadmodum hi, qui à quatuor qualitatibus nascuntur octo omnino sunt, & quales sint, explicari possunt: sic cuius naturæ existant, quæ prædicta pariunt: diversos namque morbos aër pestilens gignit, nec quos possint venena facere adhuc est compertum. At nec ex remediis genera horum morborum inueniri possunt, propterea quod eadem remedia diversis morbis sæpè opitulantur, ut theriaca, quæ non solum moribus ferarum, sed etiam pestilentibus morbis, quos aër gignit, & assumptis venenis succurrit: quando etiam nec ipsa remedia, quæ aduersus huiusmodi morbos faciunt, generibus sunt distincta, quamobrem ut propria horum natura non agnoscitur, nec causæ, nec effectus, nec remedia certis generibus sunt comprehensa, sic nec genera horum morborum certo numero explicari possunt. Ad id sanè pertinet quod Galenus passim scribere solet remedia, quæ tota substantia corpori prosunt sola experientia inuenta, nulla autem ratione constare: quorum autem ratio nulla est, nec certa genera possunt esse. Quod si quis putaret hæc genera esse quæ tradidimus, quum dicebamus quædam ab assumptis, quædam ab aëre ambiente, alia ab his, quæ extrinsecus nocent sumi, errat. Possunt enim hæc fortè illorum morborum esse differentia, ipsi autem morbi, quos querimus, certè non sunt; Non enim propterea constat quot sint genere discrepantes morbi, qui ab illis nascuntur.

De

De generibus morborum instrumentariarum partium.

CAPVT VII.

DISSIMILARES omnes partes, quæ minimæ, simplicissimæque existunt ex similibus, maiores verò ex minoribus illis instrumentis conuari, atque deinceps ordine quodam, & progressu maiores semper ex minoribus constitui, donec vniuersum corpus tandem ex maximis quibusque partibus, artubus, thorace, ventre, & capite resultet, optimus author est Galenus: Requiritur autem in omnibus partibus, quæ ad instrumentorum compositionem assumuntur certam conformationem, magnitudinē, numerum, & coniunctionem idem in libro de Differentiis morborum tradit: quòd si vnionis corruptionem de qua postea agemus, propriam quoque his partibus constituamus, quinque omnino hætenus resultabunt proprii & simplices his partibus morbi, vnoquoque, scilicet ex illis, præter naturā affecto: quæ etsi recte dicuntur, non tamen propterea constat omnia esse comprehensa hoc numero, quæ morbos in his partibus pariunt: si enim morborum proximæ sunt causæ, quæ constitutionem partium labefaciunt, huius autem generis putantur esse, quæ illarum actionibus obsunt, imprimis videbuntur alia ponenda, quæ instrumenta corporis efficiant præter ipsas similes partes: quippe quum absque calido natiuo, nempe sanguine, & spiritu nulla pars sua officia exercere valeat: deinde plura quàm quinque illa prædicta necessaria putabuntur in partibus similibus, vt ex illis instrumenta rectè componantur: quæ enim quæso quemadmodum magnitudinem, conformationem, numerum, coniunctionem, & vnionem, sic idoneam substantiam in partibus similibus non requiremus ad instrumenti constitutionem? Nam si quid ex ossibus, & carne confici debeat, fiant verò omnia vel ossæ, vel carneæ, mala profectò reddetur instrumentariæ partis structura, etsi alia omnia adsint, quæ à Galeno ponuntur. quasdam præterea actiones ob duritiem, molliem, crassitiem, tenuitatem, laxitatem, adstrictionem, raritatem, densitatem, colorem, odorem, saporem, & denique

denique reliquas quas solemus secundas, tertiâsque qualitates nominare, lædi, antea ostendimus: quæ quum ad similes non pertineant, proprias certè instrumentariis existimare oportet: quando omnes actiones omnino vel à similibus, vel dissimilibus proficiuntur: Quamobrem si ea de substantia partium creduntur, quæ actionibus prodesse, obesseque possunt: quur huiusmodi qualitates, quæ noxas evidentes actionibus dissimilium corporum inferunt, magis contemnemus quàm quæ ad conformationem, aut magnitudinem, & alia prædicta pertinere dicuntur? lædi vero actiones instrumentariæ partis ob huiusmodi qualitates præter naturam affectas facile docere possumus: quæ enim præter naturam duræ, aut molles sunt factæ ad motum, & alias multas actiones, quæ citra controuersiam instrumentariis propriæ censentur, ineptissimæ redduntur: Galenus, vt antea ostendimus ad ingenij acumen obesse crassitiem cerebri, quemadmodum etiam sanguinis profusiones ob tenuitatem tunicarum vasorum contingere refert libro tertio de Causis symptomatum: quinetiam ob raritatem immoderatè, ob densitatem minus quàm oportet vniuersum corpus digeritur. Ventriculum continere amplectique non posse alimentum dicimus, quum præter modum laxatus fuerit, propterea adstringentia ad illius robur, & coctionem conferre credimus: cæterum lædi visionem, quando cornea oculi tunica densior quàm conueniat, aut rarior extiterit, vel alieno colore fuerit infecta, nemo est, qui non agnoscat. Nec alienum quidem est ex sapore, foetidòque odore similiarium partium actiones instrumentariarum corrumpi, quod Galenus etiam in libris de Symptomatis ostendit. Hæc & similia in hac re adferri possunt: quorum quædam scriptores recentiores nullo modo attingunt, alia verò meo quidem iudicio malè interpretantur. Nam quur sanguis, & spiritus quemadmodum ossa, caro, & ligamenta assumi non debeant ad partium instrumentariarum compositionem non docent, quid verò de mollitiæ, duritiæ, crassitiæ, tenuitate, raritate, densitate, laxitate, adstrictioneque sentiendum sit, explicare non conantur, solius coloris mentionem facientes, quem temerè concedunt morbum esse, vbi in eum, qui præter naturam est, mutatus fuerit: hac ratione quoniam

eti

et si temperies non est, ex his tamen est, quæ temperiem sequuntur. Nam si causam morbi dicerent esse huiusmodi colorem, condonari illis posset facilius hic error, morbus enim nullo modo esse potest, quum ipsa non sit constitutio labefacta. Illud verò si concedamus non solum ipsam intemperiem, sed etiam quod temperiem sequitur esse morbum; eadem ratione actionem læsam inter morbos ponamus oportet, ut antea ostendimus, quippe quum ex vitioso temperamento non minus illa quam color partium euariet. Præterea quum morbum constituunt esse ea, quæ temperiem sequuntur, similari quoque partium morbum fateantur necesse est, & visionem ipsam actionem corneæ tunicæ similis partis, non totius oculi: quo fiet ut actio vnius partis à constitutione alterius vitiosa primò impediatur, alioqui illorum opinione morbus non esset, quæ omnia profecto sunt absurda. Ego verò aliter puto esse sentiendum: Ac imprimis sanguinem, & spiritum inter ea non esse recensenda, quæ instrumentarias partes conficiunt. Nam etsi absque illis actiones exerceri non possunt, tamen non ut partes id præstant sed ut instrumenta, quibus natura ad vniuersas functiones utitur: quæ autem instrumenti naturam subeunt, in omnibus rebus seiunguntur ab his, quæ res ipsas constituunt. Quod ut facilius intelligi possit, opere precium esse duco, paulò altius rem exordiri: nam cum pars sit, quæ ad totius constitutionem facit, mirum forte videbitur, quod Aristoteles nonnulla recenseat aliquando inter partes, quæ alibi negat partes esse. Etenim capite secundo tertij libri de Historia animalium, inter similes partes, sanguinem, saniem, seuum, excrementa, pituitam, utranque bilem numerat: idem de sanguine scribit capite secundo libri secundi de Partibus. At capite secundo primi de Historia, inter partes animalis humores nequaquam ponit; quin etiam idem author capite sexto secundi de partibus scribit, partem omnem constare ex sanguine, tanquam sanguis pars non sit: quod aperte testatur capite decimo eiusdem libri, sanguinem, inquam, nullam esse animalis partem. Aristotelem sequutus Galenus, passim docet quasdam partes fieri ex sanguine, alias verò ex semine, & in libris de Elementis, & alibi, humores nequaquam appellat partes, sed sensibilia corporis elementa: & meritò quidem: nam si omnis pars, ut ille statuit in libro de Constitutione artis, & septimo Methodi,

Methodi, & passim alibi, aliquam edit actionem constat profecto sanguinem, spiritum, humorem, pilum, vnguem, adipem, & si quid aliud huiusmodi est in corpore; quod solum gignitur, nec viuit, partem esse non posse. Hanc controuersiam non est facile componere; Nam si pars est id, sine quo totum nequit esse, quo pacto animalis sanguine præditi, sanguis non erit illius pars? cur etiam animalia quæ nata sunt habere vngues, pilos, poterunt constare absque illis? erunt quidem fortè illa animalia, sed non ea, vt illorum natura postulat, prædita omnibus suis partibus. Hanc difficultatem non fugiunt, qui negant hæc partes esse, contracta suo arbitrio partis definitione; Manet enim adhuc dubium, cur ab authoribus prædictis dicantur illa, aliquando esse partes, aliquando non esse. Mihi verò videtur ratio huius rei peti à consideratione totius: nam quum id quod ex multis constat diuersis rationibus considerari possit; fit vt idem nunc sit illius pars, nunc verò minimè; Partem enim oportet esse eiusdem generis cum toto: ita vt si totum substantia sit, illius partes substantias esse sit necesse; vt rectè dicere solet Aristoteles, substantiæ partes substantias esse: si verò totum est, cuius partes consideramus, accidens, erunt vtique illius partes accidentia; si totum est quantum, & partes illius pariter quantæ. Propterea nec linea ex punctis, nec numerus ex vnitatibus constare dicuntur; eadem ratione, si totum est corpus, partes erunt corpora: si totum viuens, & partes viuentes. Ergo pili, sanguis, humores, spiritus, vngues, partes sunt substantiæ corporeæ, quia substantiæ sunt, & corpora: animalis verò nequaquam; quoniam animal viuit, & non nisi ex viuentibus partibus constitui potest. Quia igitur Aristoteles, & Galenus considerant aliquando animal, vt corpus, aliquando verò vt animal est, ideò dicunt sanguinem, & alia prædicta, nunc esse partes, nunc verò non esse: sic etiam Aristoteles docet, aliquando partes esse formam, & materiam, non quidem corporis vel animalis, sed substantiæ; propterea inter partes animalis & corporis, in libris præcitatæ mentionem haudquaquam facere solet formæ & materiæ, quod nec etiam Galenus facit, qui elementa mundi, & quatuor humores inter partes non recenset, vt qui non substantiæ aut corporis, sed animalis & hominis partes quærat; Ac multò quidem minus materiam & formam partes vnquam esse dicet: tanquam is qui communissima rerum principia, & partes in medicina cõtemnat. Me-

ritò igitur sanguinem, aliòsque humores & spiritum inter partes animalis, & hominis, quorum & naturam, & compositionem quærimus recipiendas non esse diximus. Nam ex eo quod in parte non est fixum & stabile, nec proprium alicui, quo pacto cōstare potest, quod est firmum, solidum propriamque & diuersam ab aliis habent naturam. Ergo humores & spiritus partes non sunt, ex quibus instrumenta corporis conficiuntur: habent autem nunc rationem materiæ, nec communis instrumenti: nam quum ex illis similes partes gignuntur, materia illarum sunt, & corporis elementa: quum verò suo affluxu excitāt calorem & facultates insitas singulis partibus, communia instrumenta esse, censentur. Ceterum si omnia ex vnica substantia fiant, veluti si vniuersæ partes instrumenti, ex sola carne constent, non seruetur numerus earum partium quas compositio dissimilium postulat. Requiritur verò in similibus partibus idoneam substantiam molliem, duriem, crassitiem, tenuitatem, & reliquas prædictas qualitates concedendum esse puto: non tamen propterea noua genera morborū in dissimilibus partibus ex illis nasci, quum poni debeant partes similes bene affectæ in sua temperie, & substantia, & reliquis qualitibus, quæ ea vel etiam fortè subiectam materiam sequuntur. Supponimus enim in omni re materiam, cuius formam quærimus: nec materiæ vitia formæ sunt, aut Artificis, qui formam materiæ inducit: non enim dicitur domus malè constructa; si ex malis lapidibus, lignis, & alia materia vitiosa, sit constructa; sed in forma, quæ propria illi debet esse fuerit erratum: tunc enim dicimus corruptam esse proportionem, & domum malè fabricatam; quod si illius forma, & constitutio recta est, materia autem vitiosa, dicimus quidem domum rectè esse cōstructam, sed illius materiam malam esse. Vt igitur in domus, & aliarū rerū artificialium structura materiam supponimus, suis qualitibus præditam; sic in structura instrumentorum corporis, supponendæ sunt partes similes, cum illis qualitibus, quæ necessariò earum materiam, temperiem, & formam sequuntur: & quærendum postea quid in illis reperiat; ex quo instrumenti, & totius forma consurgat, itaque dicimus haudquaquam spectari morbos, aut vitia alia, quæ à propria similium natura, & temperie statim, vel qualitatibus eas sequentium meritò proueniunt; alioqui quum ob caloris, vel alterius qualitatis excessum impeditur actio partis instru

instrumentariæ, vt motus corporis in febribus, cogeremur profectò intemperiem ipsam, causasque illius ad instrumenta referre, quod absurdum omnino foret. Nec verò illud nos mouet quod ea actionē lædant partis instrumentariæ: propterea quòd non quidquid actioni partis illius officit, morbus est, sed quod constitutionis illarum natura continetur, id enim per se actionibus obest. Nam, vt antea diximus, intemperies, motum, sensum, & multas alias instrumētorum functiones offendunt, quas tamen ab illorum morbis excludimus: propterea Galenus intemperaturas crySTALLINI humoris lædere quidem oculi functiones censet, sed tamen eas ab oculi instrumentariæ inquam partis morbis excipit. Quod si ita est, duritiem, molli-
tiem, colorem, & reliquas qualitates, quæ temperiem sequuntur, etiam si actiones lædant, ad eas tamen partes minime pertinere putandum est. Sed vt temperies & substantia idonea similarium supponitur, quum ex illis instrumenta conflare debent; sic & prædictas qualitates supponere oportet. Adde quòd & morbis per se medemur, eas autem qualitates corrigimus, non ipsis, sed temperaturæ adhibitis remediis. Eodem modo durities, & molli-
ties bene temperatis similaribus partibus, secundum naturam habent. Nec par est de illis, quæ est de asperitate, & læuitate ratio. Nam durities, & molli-
ties, non mutata vehementer temperatura, variari non posse creduntur. Asperitas verò, & læuitas, manente etiam eadem temperie, facile immutantur, vtpotè quæ facultatis formatricis prouidentiam sequantur, quæ eas partes læues, asperasque in eadem temperie, quas tales esse oportebat, efformat, quum ficiora etiam quædam ossa, quæ aspera esse oporteret si temperaturæ vim spectaremus, læuiores aliis humidioribus, mollioribusque efficta à natura conspiciamus. Sequitur raritas densitasque, vel calorem & frigus, vel materiæ copiam & inopiam. Itaque si separemus à partibus instrumētariis, quæ temperiem, propriamque naturam similarium necessario sequuntur, & communia omnibus actionibus instrumenta, non plura quàm quinque relinquuntur ad instrumentarias conficiendas necessarias, nempe conformatio, magnitudo, numerus, coniunctio, & continuitas similariū. Sic enim domū rectè fabricatam iudicamus, quum omnes suas partes iusta magnitudine erectas acceperit; & ostia fenestras, aliósque meatus idoneos habet, & vbi expedit est aspera vel læuis, & decentem figuram, connexionem & par-

tium vnionem est consequuta.

Nam ordo in coniunctione continetur, quandoquidem recte non potest esse partium positura, nisi certo quodam ordine singularæ partes fuerint dispositæ. Ex quibus quidem patet similes partes materiam esse instrumentariarum; ex similiaribus verò magnitudine, conformatione & ex pluribus similiaribus numero, & coniunctione, dissimilari instrumentariæ partis formam, & compositionem resultare; nec non sanitatem, & morbum nō in omni re, quæ in parte est actionis causa, ponenda esse; sed solum in eo, quod ad compositionem, & formam ipsius partis pertinet; nam cum etiam vitio materiæ ex qua instrumenta conficiuntur, lædantur illorum actiones, ut antea ostendimus: certum est in his morbos dissimilariū non esse reponendos: sed solum in forma & constitutione, quæ instrumentis debetur; Quippe cum morbus, & sanitas affectiones quædam sint, & forma, quæ materiæ addita partem constituit, intendique & remitti artique nostræ subiicij possunt; materiæ autem plurima vitia ex primis principiis orta, nullam mutationem, nec medicinam admittant; propterea mirum non est, si aliquando multarum partium actiones læduntur, nec tamen illis profit medicina vlla; quoniam ex materia indita à primis principiis vitium est contractum. Est ergo morbus ut antea supposuimus vitium quod formæ, & non materiæ partium accidit. Est hæc quidem de his nostra opinio, quam

quàm non impedio ut alij aliter sentiant. An verò quemadmodum compositionis causæ posite sunt, quæ ad actionem partis edendam propriè cōferunt, ita omnis actio ex ipsa structura proueniat, postea expendemus, quum de effectibus morborum agemus,

De morb

*De morborum generibus, qui in instrumentariis
ob formationem nascuntur.*

CAP. VIII.

VOD Galenus in partibus *διὰ πλάσιν* vocat, nostri, nunc conformationem, nunc formam vertunt, tria autem hoc nomine significari Galenus scribit figuram, asperitatem & læuitatem, cavitates & soliditates partium; & optimè quidem, quum eas partes male efformatas dicere soleamus, quæ vel peruersam sunt consequutæ figuram, vel asperiores, vel læuiiores, aut solidæ, vel perforatæ præter naturam sunt effectæ: quod si ita est tria in primis morborum genera in conformatione resultabunt; Vnum, quod in figura, alterum, quod in asperitate, & læuitate, tertium in soliditate, & meatibus consistit; Ac in singulis quidem generibus alij nascuntur morbi, tot profectò numero, quot modis earum recta constitutio corrumpi potest: Nam multis modis figuram partium variari contingit, siquidem quæ rectæ natura esse debent curuari possunt, & quæ curuæ erigi, & omnes flecti, reflecti, distorqueri, inæqualiter crescere, aut minui, & quæ rotundæ nonnunquam quadratæ euadunt, & hæc alias figuras capiunt; deniquè tot morbi peculiare in hoc genere oriuntur, quot possunt ipsæ esse figuræ cuiusque partis. Nec illud etiam ignorandum est figuram aliquarum partium primò, & per se, aliarum verò per Accidens corrumpi: quemadmodum angustiore facto thorace pulmo figuram suam seruare nequit. At in asperitate, & læuitate, vnicum solum genus statuitur: exasperatis scilicet partibus, quas læues esse oportet, & illis læuigatis in quibus naturalis conditio asperitatem requirit. Cæterum in partibus, quas natura meatibus quibusdam, & cavitatibus donauit: multiplices morbi inueniuntur: vel enim plures, aut pauciores, vel latiores, aut angustiores, aut etiam penitus deperditæ sunt cavitates, & meatus: Partes verò, quas necesse est solidas esse, in hoc morbum experiuntur, quum excavata fuerint, meatusque aliquos acceperint. quæ quoniam exemplis aptissime à Galeno docentur, & statim etiam per seipsa innotescunt, ad alia morborum genera properabimus.

CAP. IX.

INSTRUMENTARIAS partes quasdam ex vna simili substantia, alias ex pluribus similaribus constare Aristoteles docet, ac in illis quidem nec sanitas, nec morbus, ex numero partium consistit, in his verò duos nasci morbos corrupto iusto numero partium; quando scilicet plures fuerint, aut pauciores quàm esse deberent, omnibus constare puto, & id rectè à Galeno etiam demonstratum fuit: qui in hoc tamen non placet, quòd quosdam affectus ad numerum referat, qui ab hoc genere videntur alieni, tum quod etiam quosdam in hoc genere aliter ponat, quàm cōuenire videatur: etenim deficientes partes diuidit ille in lib. de Differentiis morborum in funditus abolitas, & ex dimidio præcisas, siue mutilatas. quemadmodum si linguæ portio, vel pudendi amputetur, contentique huiusmodi mutilationes ex dimidio factas ad numerum, non autem ad magnitudinem esse referendas: propterea inquit, quoniam etsi magnitudo aliqua à parte demitur, non tamen vsque adeo euidens est in magnitudine vitium, vt ob id mutilatum animal videatur, interim tamen numerus partium sit diminutus. At ego aliter puto esse sentiendum: Nam per huiusmodi diminutiones membrum numerum suarum particularum sæpè retinet, sed breuiiores omnes sunt effectæ: abscessa enim linguæ portione, quæ relinquitur suas venas, neruos, carnem, & denique omnes partes, quibus constat, obtinet sola magnitudine diminutas, nec facit quòd totum non videatur ob magnitudinem deperditam insigniter affectum, quum totius morbus non sit, sed partis relictæ, quæ certè mutilata apparet: quòd si ex dimidio factas obruncationes inter mala, quæ ad numerum spectant, reponamus, quur etiam supercrefcentem vlceribus carnem, quam ille ad magnitudinem refert in eodem genere nō collocabimus? Ac etiā si quis spectet actionis impeditæ causam, inueniet profecto vitium esse in magnitudine, non in numero: quod enim loqui nequeat, cui linguæ portio periit, causa in promptu est, quòd illa ob breuitatem ad omnes oris partes exeri, extendique nequeat: quinetiam in hoc rectè sentire mihi non videtur, quòd decimo quarto Methodi ophiafim, & alopeciam inter hos etiam morbos ponat, qui ad nume

numèrum pertinent;quemadmodum,& vitiliginem,meliceri-
des atheromata, & steatomata, Nam si spectemus pilorum vi-
tia,quæ in ophiafi & alopecia contingunt, symptomata erunt,
siquidem illis non medemur, sed subiectæ intemperaturæ,cor-
ruptionique humorum, quo fit vt morbus, qui in illis reperi-
tur,intemperaturæ sit genus quoddam, non autem in numero
morbus vllus:sic præterea pilos partes corporis faceremus, vel
similares,vel organicas, agerent ergo aliquid:quando quidem
omnis corporis pars suas habet actiones:Nutrientur igitur vt
omnes corporis partes, At ille negat secundo de Tempera-
mentis pilos nutriri, sed excrementi affluxu impelli solum, &
in longitudinem extendi. Vitiliginem in libris de Sympto-
matis collocat inter symptomata, quæ male peractam nutri-
tionem sequuntur,eandem verò(vitiliginem inquam) melice-
rides: præterea achores, atheromata, steatomata morbos esse
scribit ex intemperie, quam parit humoris vitium. Credit
etiam decimo quarto Methodi carnem,quæ ab vlceribus deci-
ditur ad numerum attingere, quam in libro de Differentiis
morborum verius ad magnitudinem refert. Cæterum inter
ea, quæ corpori adiiciuntur nonnulla esse toto genere præter
naturam,vt lapidem in vesica, vermes, pus, grandinem, suffu-
sionem in oculo,& quæ in abscessibus reperiuntur, & denique
(ne singula prosequamur) quæ ex substantia constant prorsus
inutili,atque ita corpori sunt inimica, vt non solum alteratio-
nem,aut diminutionem, sed integram ablationem desiderent;
quædam verò ex genere eorum esse, quæ secundum naturam
existunt, optimè à Galeno in libro de differentiis morborum
est proditum: qui tamen non mihi videtur rectè vnguen oculi
his annumerare quæ dicuntur esse secundum naturam, vt se-
xtus digitus, qui aliquibus adnascitur. Nam etsi vnguis ille
similitudinem quandam habet cum vnguibus digitorum,
nihilominus ex diuersa & inutili omnino materia est confe-
ctus. Itaque commodius meo quidem iudicio consistet in ge-
nere eorum,quæ toto genere naturæ contraria censentur.

De morbis in magnitudine.

C A P. X.

VO prima morborum genera magnitudinis vitio
in partibus corporis nasci quilibet facile agnoscere
potest:vel enim supra modum excrescit partium mo-

c 4 les

les, vel minuitur plusquam ratio postulat: Est autem decrementi vna ratio, quum ipsa partium substantia demitur, Altera quum partes nutrimenti defectu contabescunt. Incrementi autem etiam duplex, aucta scilicet partium substantia additione familiaris, cognatæque materiæ: quod illis euenit, quibus præter naturam caro, pinguedo quæ augetur, vt de Nicomacho Smyrneo refert Galenus, & his quibus vel lingua, vel alia pars supra modum statim ab initio excreuit, vel etiam accedente magnitudine humoris, vaporisque affluxu, quemadmodum inflammata, indurataque partes, vel flatu distentæ extuberant vsque adeò, vt magnitudo actioni obsit, alioqui ad hoc genus huiusmodi vitium non pertinebit, sed simularium partium erit morbus, quæ ex humoris contactu geminam contrahunt, qualem habet redundans materia temperiem. At caro, quæ in vlcera partis plus iusto crescit ad magnitudinem quoque spectat.

Genera morborum, qui ex mala coniunctione proueniunt.

CAP. XI.

N coniunctione partium spectari positum, & mutuam connexionem optimè scribit Galenus: quæ enim inter se rectè coniunguntur suo loco stare debent, & commodè præterea colligari: quod si hæc vitientur duo omnino fient morbi, vnus quum partes à suis sedibus recedunt, & perverso ordine collocantur: alter quum perperam colligantur. Porro in situ proprij morbi contingunt, si quod in superiore loco collocari debet, in inferiore sit positum: si dextrum fiat, quod in sinistris oportebat esse collocatum; Item si retrocedat, quod anteriorem locum desiderat, aut longius distet, quod propinquum vult esse natura, aut iaceat ad latus, quod in medio constitui debet, vel foris est, quod intus naturalem suam sedem obtinet: vt quum per vulnera thoracis pulmonis fibræ exeruntur. At in connexionem morbi nascuntur, quum ligamenta longiora, breuiora, crassiora, tenuiora, latiora, angustiora quæ fuerint, vel aliam figuram, aut aliud denique vitium acceperint, cuius ratione partes perversè connectuntur: quod si partes inter se coarticulentur, vtriusque vitio recta structura corrumpitur, & varij morbi nascuntur: quum enim quæ

quæ aliam suscipit angustio rem habet concauitatem, aut latiore, quàm alterius conditio requirat, aut è contra malè affecta est, quæ in aliam inseritur: quot erunt in singulis vitia cuius occasione structura instrumenti corrumpatur (neq; enim in omnibus eadem esse possunt, quum figura magnitudine, multiplici alia ratione partes quæ eisdem vinculis copulantur, inter se differant) tot planè morbi in illis resultabunt.

De morbo, qui communis similaribus, & instrumentariis partibus à Galeno ponitur.

CAP. XII.

CONTINVI solutionem non esse morbum, sed illius causam antea ostendimus, atque hanc quidem non communem morbis similarium, & instrumentariarum partium, sed propriam duntaxat instrumentariis putamus: propterea nullum communem morbum simplicibus, & compositis partibus ex soluta vnione prouenire, vt Galenus putat, nobis persuademus. Nec in hoc quidem spontè, vt nec in aliis, ab eo dissentimus, sed à natura rei admoniti, & principiis, quæ paulo antea, eo auctore, posuimus, coacti; si enim morbus constitutio est præter naturam, censeanturque ea singulas partes constituere, quorum beneficio partium actiones, bene, malève peraguntur, nullo pacto profectò immediatæ, proximæque morborum causæ (de his enim agimus) morborum similarium partium esse poterunt vitia, quæ in illis ex diuisionibus, solutæque vnitate nascuntur: propterea scilicet quod etsi partes similes per huiusmodi noxa viciantur, illarum tamen actio, constitutióque minimè offenditur. Nam quemadmodum nemo negauerit lædi partes similes, quum figuram suam, vel magnitudinem naturalem amittunt; non tamen ob id morbum in parte similari ea committere quispiam concedet, quoniam illius essentia, & constitutio non corrumpitur: id quod agnoscitur, quoniam actionibus huius partis huiusmodi mala non obfunt; Ita quum vnio similariū labefactatur, eas quidem aliquo modo offendi certissimū est; læsionē tamen ad essentiam, & cōpositionem illarum haudquaquā pertinere,

nec in illis morbum parere eadem ratione putandum est, quòd scilicet nullum inferatur earum actionibus nocumentum: Licet & alia ratione idem probare. Si enim Galenus obstructio- nem venarum hepatis, non venarum, sed ipsius visceris mor- bum esse dicit; nimirum quòd venæ ut partes similes sunt, & ut membranæ quædam, aut tunicæ considerantur, propter ob- structionem non impediuntur, quominus suas actiones exer- ceant: quur idem ex solutione continui contingere non putabi- mus? quum nihil ad illarum actiones vnio huiusmodi confe- rat, sed sola ipsa ex quatuor qualitatibus temperies; id quod, si autoritate certandum est, illorum causa, qui rationum om- nium momenta contemnunt, & antiquorum scriptorum ver- bis ob ingenii imbecillitatem, quæ probationum vim perci- pere nequit, ut mancipia imperio mouentur, licet id facile probare; quod doctioribus ex his, quæ superius scripsimus, quum de similiarum partium morbis ageremus, patere pu- to. Nam Galenus secundo Methodi solas qualitates primas actionum similiarum partium causas esse ponit, & naturam illarum nihil aliud esse; quàm temperiem tertio eiusdem operis libro prodidit. Omitto quod & septimo libro scri- bit eum, qui actionem similiarum tueri velit, illarum tem- periem tueri debere: quinetiam partem similem id esse, quod est ob certam ex elementis mixtionem in libro de Con- stitutione artis, & in eo, qui inscribitur de Differentiis mor- borum apertè testatur, & denique nusquam vnionem de es- sentia, & natura similiarum vel dixit, vel probauit: At quum in libro de Differentiis morborum communem esse morbum solutam vnionem statuatur, nullis profectò rationibus nititur, quæ cogant nos huic rei assentiri. Est porro ratio, qua vtitur huiusmodi; si quid sit secundum naturam commune similari- bus, & organicis partibus, quod animanti aut functionem, aut vsum aliquem præstet, eo vitiatò, communis morbus statue- tur: At qui vnitas communis est his partibus, quum ob eam vnaquæque illarum vna dicatur, & vnā edere functionem, vnūque vsum præbere; In ea ergo communis morbus po- nendus. Imprimis enim illud concedere non possumus quod de vso partium scribit, quum de actione solū agendum sit hoc loco: siquidem in definitione morbi vsus ab eo non po- nitur, sed actio, & compositionis vitium ex actione, non vso expendit: quando etiam postea læsiones, quæ actiones
offen

offendunt, morbos, quæ verò vsum impediunt, illorum causas esse putat: Deinde docendum erat quem vsum similaribus præstet vnio, & quomodo vtriusque partis actionibus, & profit, & obfit. Licet namque simili argumento efficere, vt alia, quæ partes organicas citra controuersiam componere dicuntur, communem morbum committunt; quippe figura partis communis est similaribus, & instrumentariis, & ob eam dicuntur illæ figuratæ: vt ab vnione, & continuitate, vnitæ, & continuæ vocantur; veluti etiam à conformatione, magnitudine, & coniunctione, conformatæ, magnæ, & coniunctæ; & si quem vsum exhibet vnio similaribus, aut alio modo cõfert, vel nocet, idem etiam illa efficiunt: Non tamen propterea in figura, conformatione, magnitudine, coniunctione communis aliquis morbus statuitur, quoniam similaris partis constitutio, & actio ab illis nihil patitur. Erat ergo hoc modo dicendum, si aliquid sit commune vtriusque partibus, quod actionis sit causa, eo vitiato, communis morbus constituitur. At ob vnionem corruptam actio vtriusque partis læditur, id autem probandum erat: Etenim actiones similarium partium sunt, quemadmodum antea diximus, quæ naturales à medicis dicuntur, attractio, retentio, concoctio, & expulsio, quæ quidem omnino ex temperie (Galeno authore, cuius opinionem hoc loco excutimus) & mixtione quatuor qualitatum proueniunt. Nam pars vulnerata, nisi intemperies accedat ex humoris affluxu, aut forma, vel substantia corrumpatur (quod nos superius addidimus ad similes pertinere) attrahet, retinebit, concoquet, & expellet, & denique nutrietur, & augebitur, non minus profectò, quàm antea dum omnino erat integra; quemadmodum videmus in carnis generatione fieri, vbi non solum proba perficitur nutritio, sed etiam quod ex vulneris concavitate est perditum, actione partium diuisarum restituitur: Nec putare quidem oportet regenerationem hanc fieri à carne subiecta adhuc sana; nam vbi nulla amplius subest caro, vt in vulneribus, quæ ad ossa vsq; pertingunt, quid aliud statui potest, quod carnem procreet, præterquàm extrema, & labra carnis diuisa? At nec pus quod in generatione carnis prouenit, ostēdit læsam esse aliquam naturalem facultatem: Nam vt in omni concoctione propria quædam proueniunt excrementa: sic pus proprium est excrementum concoctionis, quæ fit à partibus vulneratis, exulceratisque: quod quum laudabiles suas qualitates obtin

obtinere, rectè peractæ cōcoctionis, & nutritionis, est inditium. quod si pertinacius contendas impediri actiones similarium à solutione continui, repugnante ratione, & experientia, idem mihi cōcedas de aliis prædictis oportet, nempe contortum os, aut alia pars male conformata similes noxas experietur ob peruersam conformationem his, quas solutam vnionem inferre posse putas: sic sanè non minus occlusis, aut patefactis, vel alio modo vitiatis suis meatibus pars similis proprias obire actiones prohibebitur, quàm si diuisionem aliquam patiat. Præterea sequeretur nunquam posse reperiri morbum ex solutione continui in parte instrumentaria, quin similes etiam ipsæ morbo affligantur. Non enim potest solui vnio partis instrumentariæ, manente integra, & sibi continua similari, quæ ad instrumenti compositionem assumitur: At Galenus ipse ἀπὸ τῶν ἀσθενῶν morbos organicarum partium, & non similarium esse censet, nimirum quod quæ relinquuntur partes similes, non minus exerceant sua officia, quàm quum essent antea integræ; alioqui idem illud esset etiam similarium morbus. Quod si aliquid est impedimentum, quo minus actiones similarium rectè peragantur, id sanè primo, & per se non continget ratione diuisionis factæ in parte similari; sed ex diuisione sectis etiam valis, quæ materiam, & calorem in singulas partes spargunt, fiet intemperies; aut deerit materia ad nutritionem necessaria: At hoc non est partem similem morbo laborare in resolutione continui: Ridenda verò illorum opinio est qui credunt noua quadam ratione persuasi in solutione vnitatis, & vnionis, etiam fieri morbum similarium partium: illas enim aiunt constitui ex elementorum mixture, & vnione: quæ cum vitiatur necessario corrumpi constitutionem partium similarium, & in illis morbum fieri. Non enim de hac vnione elementorum agit Galenus; quum quærit id quod commune est similaribus, & organicis, & communem in eo morbum: Sed de eo quod continuum vocant, philosophi (nam pro eodem vsurpat continuitatem, vnionem, & vnitatem) Vnio verò illa elementorū corrupta nihil aliud est quàm intemperies, aut certè non nisi in ipsa temperie morbum committit: At in ea nequit esse aliquis affectus communis partibus organicis, & similaribus; quippe cum proprij sint morbi omnes in intemperie, similaribus. Quod si pro vnione, & vnitatem sumant continuum, videbunt illi miseri quidem homines ne dicam

dicam stupidi, quàm ridicula euadat eorum ratio: dicent ne vitari continuum, quando in mixtione elementorum qualitas vna aliam excedit: Atqui si illam intelligunt continui solutionem, velintque illam differre à temperie, illud certe nunquam ostendere poterunt, huiusmodi affectionem communem esse etiam dissimilaribus; ea sanè est vt inquit Galenus vnitas, vnio, continuitas denique ipsa ex qua cum similis, tum organica pars dicitur vnita, eadem, & sibi ipsi continua, apta nataque est vulnerari, contundi, frangi, & vt vno verbo dicam diuidi: quæ res quantum sit diuersa à mixtione, & vnione elementorum, nemo sanæ mentis dubitare potest; qui Galenum, Auicennam, & alios medicos de hac re tractantes vnquam legerit. Cæterum Auerroes arbitratur alia ratione, in solutione continui fieri morbos partium similium, & eos quidem non communes organicis, sed proprios ipsis similibus: continuum enim quod reuera continuum, primo, & per se simili parti, organicæ verò non continuum, sed potius contiguum, idque ob connexionem similium partium conuenire tradit: ex quo quidem sequi putat, vt in continuo consistat duntaxat sanitas, & morbus similium: in contiguo verò dissimilium, idque similitudinis ratione. Verum errat, & ille, nam figura, & magnitudo primo, & per se similibus competunt, per illas verò organicis, non tamen propterea fit aliquis morbus similium partium in figura, & magnitudine, quia hæc non faciunt ad actionem similium. Contiguum à continuo Galenus in hac re non ita scrupulosè distinguit, etsi etiam instrumenta corporis beneficio similium non solum cõtigua, sed etiam continua sibi ipsis, & vicinis membris euadant. Falluntur etiam alij qui ideo continui solutionem, morbum instrumenti esse dicunt, quod figuram, & conformationem illius partis vitiet; esset enim hoc modo morbi causa remota, nequaquam verò morbus, aut certè non formalis (vt aiunt) morbi causa, de qua agimus, quum dicimus in magnitudine, conformatione, calore, & frigore morbum esse: sed continui solutio ex propria & sua ratione vitiat structuram instrumenti; non secus quàm vitia, quæ ex magnitudine, numero, conformatione, & coniunctione similium nascuntur in dissimilaribus. Quod si quis ipsius etiam Galeni auctoritatem hic requirat, locus est apertissimus Capite primo libri secundi de medicamentorum compositione secundum locos; vbi scribit morbum

in

in similibus partibus ex sola intemperie prouenire, eos verò qui à multitudine materiæ alicuius nascuntur, instrumentariorum partium morbos esse: At multitudo quum dispositionem dolorificam cōmittit, de qua eo loco agitur, non alia quidem ratione id facit, quàm quòd continuum soluat: Quapropter si tunc non obest multitudo similibus partibus, quum dolorem committit, constat profectò nec solutionem continui illius opinione ad eas partes pertinere etsi id aliquādo, vbi negligentius rem tractat, aut noui dogmatis author esse studet, tradit. Ergo solutionem continui nunquam morbum, quum non sit compositio præter naturam, sed causam morbi partis instrumentariæ, quemadmodum alia vitia partium similium, quæ in magnitudine, conformatione, numero, & coniunctione consistunt, putare oportet. In parte autem simili, quatenus similis est, hæc vitia nō sunt, nec actionem iuuant, aut lædunt, vel vsum aliquem præstant: quandoquidem nihilominus similis pars est sana, quum diuisa est, aut male figurata, quàm quum sibi continua, & rectam obtinet figuram: quidquid autem huiusmodi mali in ea contingit, ad eam quidem pertinet ea ratione qua ad instrumenta componenda requiritur: quod si ita est, constat nullum esse morbum communem similibus, & organicis corporibus; In hoc etiam mihi non satisfacit Galenus, quòd arteriæ totius incisionem morbum esse contendat, tum in ipsa arteria, tum etiam in parte instrumentaria, in qua arteria ipsa inuenitur: diuisionem verò portionis arteriæ, ipsius morbum proprium ponat: quippe quum par in utroque sit ratio, & instrumentum patitur ob similis sectiones plus, vel minus pro incisionis inæqualitate: quur præterea arteriæ, vel ligamenti diuisiones totius instrumenti, & ipsius partis similis: apōspasmata verò instrumentorū duntaxat passionem constituat, nulla ratio suadet. Vt enim in similiarium diuisione instrumentum, sic quum id auellitur, similes pati necesse est.

Hæc habui, quæ dicerem de morbo communi similibus, & instrumentariis partibus, quæ si quis diligenter expendet, paradoxa quidem, sed non *παράλογα* inueniet.

.Gen

Genera morborum, quæ in solutione continui consistunt.

CAP. XIII.

PR O P R I V M esse morbum qui ex solutione continui nascitur, instrumentariis partibus, non autem communem similibus, & ob id quinque, & non solum quatuor esse ponenda, quibus constet structura instrumentorum corporis, cōformationem inquam, magnitudinem, numerum, coniunctionem, & vnionem partium componentium, abundè probatum esse puto. Illud verò nunc sequitur explicandum qui quotve morbi ex soluta vnione proueniant. quod quidem ita explicatum à Galeno video, vt faciliè rudiores rei difficultate, & authoris varietate confundi possint. Nam nec de numero morborum idem perpetuò ille sentit, & in nominum varia significatione, magnam parit lectori difficultatem, ne dicam, confusionem: etenim in libro de Differentiis morborum quinque simplicia genera solutionis continui, vlcus, fracturam, conuulsionem, ruptionem, & auulsionem enumerat. At quarto Methodi ἀσθένειαι, id est, vasorum in orificiis apertionem, & διαπύκνωση addit: Præterea erosionem, contusionem, siue collisionem, quam θλάσμα appellat, & puncturam in libro de Constitutione artis: Cæterū libro tertio de Causis symptomatum eos errare scribit, qui diapedesim causam esse putant sanguinis excretionis, & ab aliis diuersam: quum tamen quinto Methodi eam omninò, & distinctam ponat. Quantum verò in nominibus his euariet, vnique licet intelligere: Nam, vt à cōuulsione incipiamus, quam σπάσμα vocat, scribit quarto Methodi, & in libro de constitutione artis, & de Differentiis morborum, & alibi sæpius, hoc nomine solutionem continui significari: quum tamen in libro secundo de Causis symptomatum inter motus deprauatos conuulsionem, & rectè quidem ponat: Aliud verò est motus deprauatus, aliud continui solutio: Conuulsionem præterea neruis solis tribuit in libro de Morbis, quam in libro de Constitutione artis ad musculorum fibras spectare scribit: Ac etiam omnem solutionem continui, quæ in neruis fit conuulsionem vocare, est (vt crèdo) nomine abuti quippe quum ea solum ita videatur nominanda, quæ ob
vehe

vehementes distentiones neruorum, quales sunt per conuulsio-
 rios motus, contrahitur: quæ enim vulnerando nascitur, vulne-
 ris nomen accipit additione partis vulneratæ; id quod etiam
 alibi facit, quum de neruorum vulneribus, & puncturis agit, &
 testatur apertè initio sexti libri Methodi medendi; vbi docet
 solutionem continui simplici nomine carere, quum in ner-
 uum, venam, & arteriam inciderit: Docet præterea quomodo
 arcenda sit conuulsio à neruo vulnerato; quod frustra tentaret
 facere, si omnis continui solutio, quæ in neruo oritur, conuul-
 sionis nomine contineretur. Auulsionem, quam vocat ἀπό-
 σπασιν, propriam solum instrumentorum contendit esse in li-
 bro de Differentiis morborum, quum tamen quarto Methodi
 eam definiat esse solutionem continui in ligamento, quod vbi-
 que alibi inter veras partes similes recenset. At fracturam
 etiam vocare omnem solutionem continui, quæ accidit ossi-
 bus, improprie admodum dictum puto: quis enim fractum
 os esse dicet, quod leuiter solum est vulneratum? Vlcus, &
 vulneris nomen confundit tertio Methodi, quum vulneris
 curationem sub nomine vlcus simplicis docet: quinetiam
 communiter omnem solutionem, quæ in carne fit, vlcus voca-
 ri passim statuit. At in libro de Constitutione artis quod ab
 erosione solum in carne nascitur, hoc nomine appellari iubet;
 quod verò ex incisione, vulnus. Quod si etiam admittamus
 hæc omnia rectè dicta (neq; enim in hoc laboro, sed in re ipsa
 inuenienda) non tamen propterea constat, qui, & quot in solu-
 tione continui morbi proueniant, quod in libro de Differen-
 tiis morborum docere potissimum susceperat Galenus. Nō enim
 ex partibus in quibus morbi nascuntur, illorum genera sume-
 re debemus, sed ex immediatis causis, quæ eos pariūt: quod an-
 tea ipse ostendit, quum inuenit octo esse morbos in intempe-
 ratura, quoniam quatuor sunt qualitates, quæ temperiem mu-
 tare possunt; alioqui si ex partibus, & diuersis nominibus mor-
 bos quæreremus, plura profectò, & inutilia genera resultarent;
 quippe calida intemperies, quæ cor affligit, febris; quæ caput
 inuasit ex solis æstu, insolatio dicit solet: At non propterea hi
 morbi diuersi sunt inter se generis: Itaque vel ex propria natu-
 ra diuisionis species sumendæ, quemadmodum ille in Methodo
 facit vbi vlcera quædam ponit esse oblonga, quædam lata, alia
 profunda, & quæ ex his nascuntur genera: vel ex causis efficien-
 tibus solutionis continui proximis, & immediatis, quod idem
 eodem

eodem opere alibi facere nititur, quum omnem cōtinui diuisionē, vel à rptione, vel cōtusione, vel erosione fieri scribit: Verum nescio quia ratione omittat secantia, siue vulnerantia: frangētia cōtudentium nomine vix etiā contineri possunt, quū nobis cōtudentia significant res graues, & duras, quę molliores partes, vt carnem, & molliora ossa, quę in se cedere possunt impulsu afficiūt, & diuidūt: frangētia verò peculiariter vocētur, quæ ossa cōminuunt: Ad hæc nō solum dura, & crassa corpora frangendi vim habent, sed & alia nō nulla, quæ cōtudentiū appellatione contineri nequeūt. cuiusmodi esset si quis vtrāq; manu appræhensum os flectēdo frāgeret: quare nihil perpetuū ex Galeni tractatione in hac re nobis inuenire licet: id quod fortē faciemus, si rei naturā spectabimus, & expendemus ex vniuerso rerū genere, quæ diuidendi vim habeāt: qua in re occurrēt imprimis quæ tenuia sunt, & ad secandū idonea, vt ensis, sagitta, deinde quæ sunt acriā, & in ordacia, tertio loco quæ grauiā, dura, & obtusa: Alia demū quæ rumpendi vim habēt, quæ vno genere rerum compræhendi nō possunt, quum quædam replēdo, quædam alio modo, omnia tamen tendendo rumpāt, quod si ita est, quid obest, quominus quatuor morborū genera simplicia statuamus in solutione cōtinui, & singula suis, aut confictis nominibus, nūcupemus: Igitur diuisionē, quam faciunt tenuia, & ad secandū propria, vulnus nūcupemus: Eam verò, quam acriā cōmittunt, vlcus, recepto etiā à medicis vocabulo, appellabimus: quæ verò à duris, & crassis corporibus nascitur, quū generali nomine careat, mutuato à specie nomine, contusio dicetur vel fractura. Demū ea, quæ fit à tendentibus, rupturæ nomē capiat. Iam verò ex diuersis causis quæ in vnoquoq; genere reperiūtur, propria quædā inferiora genera oriuntur, quæ ex partiū diuersa cōditione & causarū diuerso agēdi modo suis nominibus significantur. Nā diuisio omnis, quæ à secantibus in quacūq; parte fit, vulnus nuncupatur, vt quū ossa, carnē, neruū, & quacūq; aliam partē vulnerari dicimus: quod etiā Galenus octauo Methodi testatur, quū vulnera ait inferri ab acutis, & omnino ab his, quæ ad secandū sunt habilia: Verū quū inter ea, quæ secant, & vulnerāt, quædā punctim, quædam cæsim continuū soluant: quę pungendo fit diuisio, pūctura proprio nomine vocatur, ab actionis modo accepta nomenclatura, quæadmodū quum

punctis neruis curationem, & remedia instituimus: si ea sim
 comittatur sectio, nō alio quā vulneris nomine significa-
 tur: in ossibus capitis ἐκπονή διαστολή, & ἑλκὺς à Græcis dicitur
 huiusmodi solutio, quæ vel ab acuto, atq; secāte alio modo,
 fit. At si ab erodentibus continuū solvatur, vlcus cōmuni in
 omnibus nomine à nobis, à Græcis ἕλκος nuncupatur: In osse
 autē peculiari nomine nos cariem, Græci τρυφεύω nūcupāt,
 nonnunquam verò & vlcera ipsa erosiones vocamus à causis
 erodētibus, quæ exulcerant appellationē sumentes: quod si à
 rebus grauibus, & duris extrinsecus lædentibus cōtinuum
 diuidatur: in partibus quidē, quæ ictui cedere possunt, & in
 seipsas cogi, & cōprimi, cōtusio vocatur: sic enim carnē affe-
 ctam, neruos, & molliora ossa in pueris cōtusa appellamus:
 At si duriora fuerint corpora, vt ossa, si partes illarū commi-
 nuantur, fractura nūcupatur, si leuius afficiātur, vt contusio
 propriē nō vocatur huiusmodi affectus, sic facillē non est ali-
 ter propriē nominare. In ossibus capitis fractura, à Græcis
 ῥωγμή, & ῥήσις appellatur. Cæterū si vnio vitietur à tendenti-
 bus, ruptio dicitur: At in neruis cōuulsio à Galeno vocatur,
 et si tamen ei diuisioni solum nomen hoc cōuenire videtur,
 quæ à conuulsione fit, id est tensione facta ad originē neruo-
 rum, nec id quidē propriē, si quidē (vt antea ostēdimus) cōuul-
 sionis nomen deprauatū motū, non vnionis vitium medicis
 significat: quæ autē in ligamētis, aut instrumentariis parti-
 bus à tensione fit diuissio, auulsio (si placet) nominetur: Nam
 quæ secando fit, vulneris, & quæ erodendo vlceris nomē, vt
 alia, capit: At quæ in mēbranis, tunicis, & aliis partibus, quæ
 tendi possunt (carne, & musculis exceptis) cōtingit solutio
 à tēdentibus, nullo proprio nomine est donata: Ea verò, quæ
 in musculis, & carne prouenit, generis nomine ruptura, & à
 Græcis ῥήγξις nūcupatur: Atq; hæc quidē sunt simplicis solu-
 tionis cōtinui nomina, & species: alia verò quæ à Galeno
 nōnunquā adduntur, vel excogitari possunt, aut ex his cōpo-
 sitæ sunt, vel ad illas redigūtur: Ac ne lōgius ab eas ἀνατίμω-
 eis, id est orificiorū vasorū apertio (si modo inter solutiones
 cōtinui aptè collocari potest, quum in cauitate potius sit vi-
 riū) si quidem à tensione fiat, ruente humore magno impe-
 tu, aut copia distēdente, ad rupturā redigi debet: quum verò
 ob acrem quampiam qualitātē intrinsecus, vel extrinsecus
 aduenientē erosa aperiuntur, sub vlcere cōtinetur, & ubiq;
 Galenus id genus solutionis cōtinui ob tēsiōnē, vel erosio-

nem nasci scribit: unde si à vulneratibus, & pūgentibus, vel cōtūdentibus accidat orificia aperiri, propriè (eo authore) anastomosis nō dicetur, sed vulneris aut cōtusionis appellationē cū loci affecti additione, vt alia accipiet. Diapedesim verò inter solutiones cōtinui initio quarti Methodi recenset, quam quinto eiusdem operis libro nō longè à principio ob rarefactionē tunicarū vasorū, & sanguinis tenuitatem, atq; etiā apertionem orificij gracilissimū ipsorum vasorū fieri meminit: qua in re rarefacientia necesse est ponat inter ea, quæ continuū soluunt, nec nō sanguinis ipsius tenuitatē, sed nescio qua ratione. Quod si ex apertione orificiorum fiat, idem diapedesim, & anastomosim statuatur necesse est: quin etiam, vt antea diximus eos errare scribit tertio de Causis symptomatū, qui diapedesim causam esse putat excretionis sanguinis, & diuersam ab aliis, quā aliter omnino sentiat libro quinto Methodi medendi. Quare hoc affectionis genus à solutione continui excludendum potius esse censeo. Porro *ἐκχυσίσις* mixtus est affectus ex contusione, & rptione, vt quarto eiusdē operis libro idem tradit: *ἐκχυσίσις* verò, quæ à nostris illis dicitur, cōtusionis est species, quā scilicet cōcauitas aliqua à collidentis corporis ictu facta apparet, sed absq; alia diuisione: *θλάσις* etiam vocant nomine generis mixtū affectū ex contusione, & fractura: quando scilicet partis cōtuse externa superficies nō diuiditur, nec compressa apparet, interior autē multas, & paruas diuisiones paritur: Est & cōpositus ex his affectus, si contusa pars non solum ad interiora recedat, sed etiā in exteriori facie diuisiones quædam cōspiciantur, qui quidem nullo proprio nomine est donatus: Sed hæc satis quidem de morbis, qui ex solutione cōtinui proueniunt, & eorū nominibus, quibus significantur, quæ etsi planè perfectæ nō sunt, huiusmodi tamē esse puto, vt benèuolus lector agnoscere possit plurimum à nobis in hac re tam variè tradita fuisse elaboratū: etsi quæ relicta sunt faciliè in prædicta capita redigi poterunt. Solet Galenus scribere necessariū imprimis esse ei, qui artē aliquam methodo tradere velit, vt nomina propria singulis rebus imponat, quæ semper postea obseruet, nec cū aliis cōfundat, quod vtinā ipse præstitisset, quotiēs enim quæso de generibus, & nominibus solutionis cōtinui agit, & perpetuò diuerso modo! At sanè præstitisset hæc semel suo loco diligenter

pertractasse certa quadam, & propria singulis appellatione, & inuariabili docēdi ratione, tum ex rei natura, tum ex consuetudo loquendi modo desumptis: sic profectō omnibus liceret facile intelligere: quæ nemo vnquam assequetur, qui nō integram tractationem de iisdē rebus, quibus ille sparsim, nulloque ordine agit, rursus aggrediatur: quæ quidem dicta velim non vt eum repræhendam, cui certē plurimum debemus: sed vt eos admoneam, qui in quæstiunculis, conciliandisque authoribus perpetuō versantur, multo meliora superesse, in quibus maiore fructu, & laude laborare possint.

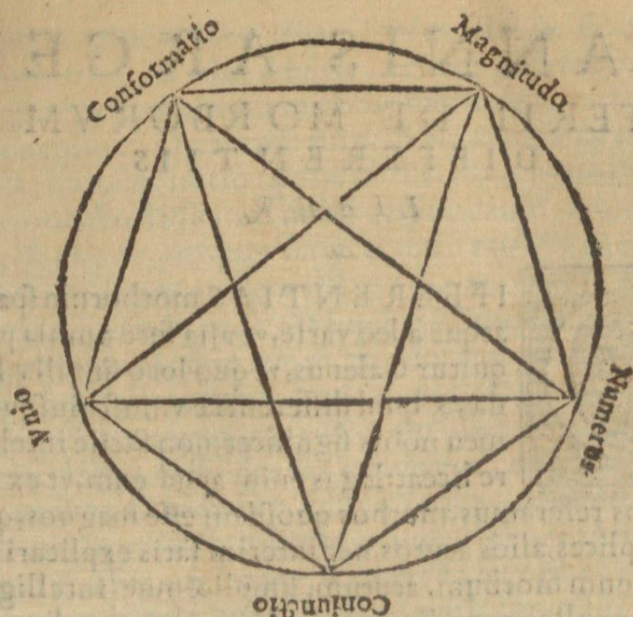
*De morbis compositis partium similarium,
& dissimilarium.*

C A P. XIII.

Item obiter quædā antea attigimus, quæ ad hanc rem pertinet, & rursus in sequenti libro, in quo morborū differentias prosequemur, de composito morbo agendū est: tamen præsens institutum postulat, vt generali quadam tractatione quæ, quōtve morbi compositi, tum in similaribus, tum instrumentariis partibus oriri possint, doceamus: præsertim quod nō facile sit ex Galeni libro de Differentiis morborū, in quo ex professo de hac re agit, elicere quid author sibi velit, & quod nos nunc quærimus, quum enim similarium partium morbos compositos censuisset eos esse, qui ex duabus qualitatibus inter se sine humore, aut cum illo iunctis resultant: nescio quō modo mutata docēdi ratione, aliter statuit, eos esse compositos in partibus instrumentariis, non qui ex duabus, vel pluribus causis nascuntur, sed qui simul plures partes occupant similes: Nam si vna est compositorū morborum (quatenus sunt compositi) natura, vnā quoque oportet esse in omnibus ratione, qua compositi dicuntur, nec similarium morbos ex causis efficiētib, dissimilarium vero ex materia subiecta diiudicari, aut si hos hac ratione, illos etiā eadem componemus: At quæso quos dicemus esse compositos morbos similarium? An qui plures instrumentarias occupant vitiata cōformatione, magnitudine, numero, cōiunctione, vel vnione? Sic certe videtur sentiendū, propterea quod ex contrariis ratio sumpta iudicat, dissimilarium pluriū morbos ad similes esse referēdos, si similarium morbi proprii sunt instrumentis: Quod si id videt

videtur absurdū, nec cōpositi dici possint similariū affectus diuersi, qui diuersas partes infestāt (siquidem ij iam ad instrumenta sunt relati) relinquitur vt vnus morbus, qui plures similes male habeat, aut qui in vna solū parte cōsistat, cōpositus putetur: Atqui neuter cōpositus dicitur, nisi gemina sit intēperies, vt ipse Galenus passim ostēdit, quo quidē cōstat, nō ex subiecta materia sumendā esse cōpositionis morborū ratiōē. Quod si particularius quādam, quæ in fine libri de Differentiis morborū de hac re scribit Galenus, expēdamus, inueniemus profecto hūc cōpositionis morborū modum ab his principiis, quæ antea (eo maximē authore) posuimus alienū: Illic enim inflātionē statuit esse morbū totius instrumenti per accidēs, eo quod singularū partium instrumenti sit morbus, atq; ophthalmiā, quæ in vna etiā solū parte, nempe tunica oculi, quæ adnata vocatur, consistit. Idē quoq; de erosionē, & vlcere corneæ scribit, & deniq; similariū corporum morbos ex accidēti ad totū instrumentū pertinere: Ac de vlcere quidē, & erosionē corneæ quid sentiendū sit, ex superioribus patere puto, vbi omnē cōtinui solutionē ad sola instrumenta retulimus, & si illius opinionē sequamur, nō per accidēs, sed primò morbus est instrumenti ipsius, quū nullo alio inrerueniēte, visio per huiusmodi affectū lædatur: Inflātio, si tantū crescat, vt magnitudinis ratione actiones instrumenti impediāt, optimē inter morbos instrumentarios, vt antea ostēdimus, reputatur: alioqui minimē, vt nec alij morbi similariū: si enim in sola cōformationē, magnitudinē, numero, cōpositionē, & vnione morbos experiuntur, eo authore, instrumenta: necesse omnino est, siue primo, siue secūdario id fiat, eorū generū morbos esse, qui instrumenti morbi esse debēt: alioqui quo modo quæso ex accidēti fuerit alicuius partis morbus, quod nec morbus quidē illius esse potest? An nō etiā in hoc eodē loco sibi pugnare videtur Galenus? Nā, quū primo bis dixisset similariū corporū morbos ex accidēti ad totū instrumentū spectare, postea statuit eosdē propriē ad totū instrumentū referēdos: eos verò, qui vnā quampiā partem inuadūt, & cōpositi sunt, vt inflātio, per accidēs fieri morbos instrumentorū. In quo etiā nescio qua ratione moueatur: quippe quum nihilo magis referat plures partes, quā vnā laborare, si modo re vera sit cōpositus: Præterea quū illic scribit nō referre siue quis plures dicat, siue vnū morbū to-

tius instrumenti, diuersos morbos, qui in diuersis partibus
resident, eo quod curatio non varietur: in hoc mihi videtur
sui instituti obliuisci, quod est nō docere quo modo capian-
tur morbi, quatenus curationem variant, sed quonā modo
reuera cōpositi, aut simplices dici debeant: sic profectō non
erat quod laboraret in simplicibus inueniendis, quando cu-
ratio ipsa rectē instituitur adhibitis propriis remediis, siue
simplices, siue cōpositos morbos nūcupemus, quibus mede-
mur. Ac quum huius rei tractationem exactiorem se differ-
re dicat in Methodum medendi, nec id postea præstet, quod
pollicetur, facit vt dum negligentius quædam suis locis ex-
plicat, perpetuō postea dubitemus, quo modo ea, quæ variē
sunt explicata, rectē capi debeant: Quamobrē ne diutius in
his moremur, certa & perpetua quadā docendi ratione, eos
constituamus cōpositos morbos tum similaribus, tum dissi-
milaribus partibus, qui ex efficientibus morborū causis cō-
iunctis proueniunt, qua ratione si quis supputauerit ex com-
plicatione quatuor primarū qualitātū, quatuor in similarīū
partium temperie resultabunt morbi cōpositi: In tota verō
earum substantia nō magis simplices, quā cōpositi (vt cre-
do) dici possunt: quum ignoremus quo modo ab huiusmodi
morbis partes affligantur: quoniam verō quinque sunt posi-
ta, quæ instrumenta corporis constituunt: conformatio, ma-
gnitudo, numerus, coniunctio, & vnitas, quæ omnia omni-
bus modis inter se cōplicari valent, & omnino viginti sex,
cōplicatis summis generibus, efficiunt morborū species, vt
sequens tabula ostendit, & pentagona figura mathematica
demonstratione docet. Ex speciebus verō ipsis, quæ in singu-
lis generibus reperiūtur inter se cōiunctis certus numerus
resultabit, quem facile assequetur, qui arithmetica omnino
non sit ignarus: nec illud quidem ignoro nonnunquā simila-
res partes quæ instrumentum aliquod cōficiunt, & ipsum in-
strumentum propriis morbis simul tentari, quēadmodum
quum adest vlcus, & intemperies, sed hi non cōpositi, sed cō-
plicati potius morbi dici debēt, quando quidem cōpositi, &
simplices circa eandem materiā versantur, & aliud sit duos
esse morbos, aliud verō morbum fieri cōpositum: de
qua re proximo libro, ad quem iam prope-
randum esse duco, diligen-
tius agemus.

Coniugationes morborū cōpositorū in partibus organicis.

Conformatio, Coniunctio, Magnitudo, Numerus, Vnio

Conformatio, Coniunctio, Magnitudo, Numerus

Coniunctio, Magnitudo, Numerus, Vnio

Magnitudo, Numerus, Vnio, Conformatio

Numerus, Vnio, Conformatio, Coniunctio

Vnio, Conformatio, Coniunctio, Magnitudo

Conformatio, Coniunctio, Magnitudo

Coniunctio, Magnitudo, Numerus

Magnitudo, Numerus, Vnio

Numerus, Vnio, Conformatio

Vnio, Conformatio, Coniunctio

Conformatio, Magnitudo, Numerus

Conformatio, Numerus, Vnio

Coniunctio, Numerus, Vnio

Coniunctio, Vnio, Conformatio

Magnitudo, Vnio, Conformatio

Conformatio, Coniunctio

Coniunctio, Magnitudo

Magnitudo, Numerus

Numerus, Vnio

Vnio, Conformatio

Conformatio, Magnitudo

Coniunctio, Numerus

Magnitudo, Vnio

Numerus, Conformatio

Vnio, Coniunctio

96
IOANNIS ARGENT-
TERII DE MORBORVM
DIFFERENTIIS
LIBER.

*
DIFFERENTIAS morborum sparsim,
atque adeo variè, vt alia ferè omnia profe-
quitur Galenus, vt quo loco sint illæ legen-
dæ, & quid differentiæ vniuscuiusque no-
men nobis significet, non faciliè intellige-
re liceat: legas enim apud eum, vt ex mul-
tis paucos referamus, morbos quosdam esse magnos, quos-
dam simplices, alios acutos, nec interim satis explicari quid
per magnum morbum, acutum, simplicemue intelligi ve-
lit: sic nonnullos complicatos, quosdam graues, alios com-
munes, quosdam proprios, & denique multas alias differen-
tias ab eo numerari senties, quarum quædam ab vno, & eo-
dem fonte manant, aliæ à diuersis nascuntur. qua in re fon-
tes, & generalia capita imprimis poni oportebat, & doceri
quanam, & quot essent, à quibus sumerentur, & deniq; quæ
propriæ, & essentielles, quæ alienæ & accidentariæ differen-
tiæ, explicandum: Nam cōtemptis generibus, à quibus om-
nia diuidendo oriuntur, frustra infimas species, & differen-
tias quæres. Præterea vt in diuisione febrîū essentielles diffe-
rentias ab accidentariis separandas esse censeret, eosque re-
præhendit, qui eas inter se miscent, vel in primis differen-
tiis consistunt, tanto magis profecto id in morborum diffe-
rentiis faciendum erat, & ab eo fugiendum, quod in aliis
damnat, quanto communium tractatio singulorum explica-
tione artibus docendis est vtilior: Qui enim morbum diui-
dere nouit, non solum febrem, sed etiam alios omnes mor-
bos probè diuidet: mirarique sanè licet, quod quum pluri-
mæ omnino morborum sint differentiæ, genera solum do-
ceat in libro de Differentiis morborū, aut certe solum eam
differentiam, quæ ex materia subiecta sumitur: Nam qui di-
cit morbos quosdam esse similium partium, alios instru-
mentariorum, nullam profecto aliam differentiam expli-
cat, quàm quæ ex materia, in qua morbi gignuntur, capi-
tur.

GEN
tur, quum tamen liceat, sicut febres diuisit, sic ab essen-
tia morborum, & aliis multis, eorum differentias duce-
re: id quod nos, quantum in nobis fuerit, duce ratione, effi-
cere conabimur. Quantum enim difficile sit bene diuidere,
docet Aristoteles initio operis de Partibus animalium: tan-
toque profecto difficilior nobis est diuidendi ratio, quod ne-
mo haecenus ex antiquis scriptoribus eam satis explicare
sit conatus: Aiunt quidem illi genera per suas differentias
in species diuidenda esse: At à quibus sumantur differentiæ,
quod præcipuum est in hac re, non docent. optaremque, in
hoc versari, qui præcipuis logicæ, philosophiæque studiis
contemptis, totam vitam in aliorum placitis intelligendis,
pertinaciùsque defendendis conterunt, & interim si quid
definiendum, diuidendum, resoluendum, componendumue
sit, aut causæ, vel effectus rerum inuestigandi, nisi hæc ad-
verbum ab aliis conscripta, & expressa legerint, vnde ini-
tium capiendum sit, omni arte destituti, ignorant: Scribit
Galenus primo ad Glauconem omnes errores qui in me-
dicina nascuntur, ex malis diuisionibus provenire: At pau-
ci interim sunt, qui vnquam morbum, vel aliud quidpiam,
quod ad medicinam pertineat, diuidere per omnes suas dif-
ferentias tentent: hinc quæstiones, hinc dubitationes, & so-
phismata omnia ferè nascuntur. Trademus ergo eas diffe-
rentias, quæ etsi exactæ non fuerint, si ad illorum logicam,
& nunquam expressam diuidendi rationem referre velimus,
erunt tamen arti nostræ vtilissimæ, vtpote quæ curationem
variant: qua in re poterunt alij ab iisdem generibus alias
differentias ducere, & quasdam in commodiore fortè gene-
re, quàm nos fecerimus collocare: Neque enim omnes
prosequi, sed quæ magis sunt necessaria, & con-
tinuò in ore medicorum versantur, metho-
dumque potius docere, quàm alios inui-
temus ad meliora excogitan-
da, tradere insti-
tuimus.

*

d 5

Quæ sint, & à quibus sumantur morborum differentia.

CAP. I.

TAQVE quum morbus sit cōstitutio præter naturam, quæ ab his sumuntur differentiæ ex quibus morbus definitur, proprias, & ut vocat essentialis meritò existimabimus: igitur à compositione differentiæ sumuntur essentialis: Ita enim voco, quæ curationem variare possunt, ne in essentialis nomine litigemus. Porro cōpositionis differentiæ quædam à compositionis ratione, quædam à cōpositionis causis, aliæ ab effectibus, aliæ denique à partibus cōpositionis ducuntur, vnde & ab his omnibus morborum propriæ differentiæ fient. nec multum quidem laboro si quis easdem duci dicat ab essentia, causis, & effectibus morborum: Nos tamen hoc loco priorem diuisionem sequemur.

Differentia morborum sumpta à compositionis ratione.

CAP. II.

ST sanè morbosæ compositionis ratio, ut aliquid excedat, vel deficiat, quapropter ab excessus, defectusque quantitate differentiæ capiuntur, quales sunt illæ quum dicimus morbos alios esse magnos alios paruos, quosdam etiam maximos, minimos, & extremos: sunt enim hæc excessus, & defectus nomina: Est quoque de compositionis huius ratione, ut id quod excedit vel vnum sit, vel plura, vnde morbi simplices, & compositi, & inter compositos complicati, confusi nuncupantur.

Differentia morborum à causis compositionis.

CAP. III.

MORBUS omnis à quibusdā, ex quibusdā, in subiecta materia fit, sine præterea aliquē assequitur, & quædā habet, sine quib⁹ fieri, & propriū sine assequi nō potest: quare meritò differentias quasdā capiet ab efficiētibus causis, quasdā à materia ex qua, alias à subiecto in quo, alias à fine

&

nonnullas etiam à causis sine quibus fieri nequit. Sunt
 etiam inter causas efficientes quædam propinquæ, aliæ re-
 motæ. A propinquis ducuntur hæ differentiæ, quum mor-
 bos quosdam calidos, frigidos, humidos, & siccos dicimus,
 quosdam in numero, vel magnitudine, vel conformatione,
 vel coniunctione, aut vnione consistere dicimus, quòd scili-
 cet à caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate, numero
 partium, & magnitudine, & cæteris à mediocritate rece-
 dentibus excitentur, de quibus antea in generibus dictum
 est. A remotioribus verò, & quæ immediatas has mouent
 causas, plurimæ resultant differentiæ, quales sunt illæ, quæ
 nominamus morbos biliosos, pituitosos, æstiuos, hyema-
 les, qui. sc. à bile, pituita, æstate, & hyeme, quæ omnia vim
 habet calefaciendi, vel refrigerandi, vel aliquid demum ex
 supradictis faciendi, oriuntur. Similes sunt illis hæ diffe-
 rentiæ quum ab ira, mæstiria, timore, exercitatione im-
 moderata, somno, vigilia, otio, vel labore morbos contra-
 hi dicimus. Quoniam verò inter efficientes causas quædam
 sunt, quæ morbos gignunt, quædam fouent, vel augent, aliæ
 tollunt, ab illis quoque differentiæ petuntur: quemadmo-
 dum quum dicimus quosdam à causis euidentibus solum
 gigni, vt diarias febres, alios ab occultis vt putridas: item
 nonnullos ab externis solum causis nasci, vt vulnera: alios
 etiam ab internis, vt vlceras: nonnullos præterea à natura so-
 la, alios à medico, alios vtriusque opera curari, quosdam ab
 his quæ per se agunt, alios ab his quæ per accidens, nonnul-
 los ab internis solū, alios verò ab externis remediis tolli, al-
 ios à putredine, alios ab aliis causis foueri, & intēdi. Cate-
 rū à materia ex qua propinqua nascuntur hæ differentiæ, q
 scilicet quidā morbi fiant ex sanguine, vt inflāmatio, quidā
 ex bile, vt erysipelas & herpes, quidā ex pituita, vt œdema,
 & scirrhi vnū genus, alij ex humore melācholico, vt cancer
 elephātiāsis, & altera scirrhi species: ex remota verò mate-
 ria hæ ductæ differentiæ vidētur, si eosdē tumores dicamus vel
 ex cibis biliosis, vel pituitosis, vel melācholicis, vel sangui-
 nē plurimū gignētibus procreari. At à materia subiecta na-
 scuntur plurimæ differentiæ, qualis est ea quæ quosdam dicimus
 esse morbos similariū partiū, quosdam instrumentariarum,
 quosdam item particulares, quosdam vniuersales: eos ita vo-
 cantes, quòd partem vnā, hos quòd vniuersum corpus in-
 festent

festent: Videtur etiā ad hanc differentiā pertinere quā dicimus quosdam communes esse, quōd omnes naturas corripiant, alios proprios, qui aliquos solum potissimum inuadant: Est & propria huius generis differentia, quando quosdam morbos solidarum esse partium, qui & in habitu morbi dicuntur, quōd in solidis partibus, & habitu consistant, vt hectica febris, alios in humoribus, vt febres putridas, alios in spiritibus, vt diarias vigere: Item quum dicimus morbos quosdam esse pueriles, alios seniles, qui in pueris & senibus, vel solum, vel magna ex parte gignantur: eodem modo muliebres morbos, cutis, neruorum, capitis, cordis, vetriculi nominamus ex propinqua, vel remota materia, in qua morbi resident, differentias sumentes. Iam verō à fine sumuntur differentia, cuiusmodi est illa, quum diuidimus morbos in salutare, lethale, & eos qui nec solui possunt, nec suapte natura occidere. At quoniam nihil fieri potest, nisi causæ certo modo agant, & adsit locus accommodatus, suppetatque tempus idoneum, meritō & ab his propriæ quædam differentia deriuabunt, vt in causis gignentibus, quando dicimus quosdam paulatim, alios confertim gigni, quosdam primogeneos, alios secundarios, & per consensum gigni. In causis verō soluentibus morbos, quōd quidam per crisin, id est confertim factam mutationem, alij paulatim, & denique per sudorem, vel vrinam, aut alio modo, solui dicuntur. A loco in quo gignantur morbi, sumuntur illæ à Galeno scriptæ differentia, quum ait morbos quosdam esse epidemios, alios endemios, alios pestilentes, alios sparfos: et si videntur hæ differentia non solum à loco in quo proueniunt, sed etiam à subiectis corporibus, in quibus gignantur, duci, vt suo loco postea docebimus: quinetiam à loco, in quo dissoluuntur morbi, differentia quædā fieri possunt, cuiusmodi ea esset, si diceremus nonnullos morbos in locis calidis, vel frigidis, vel humidis, alios in siccis finire. At verō à tempore generationis differentia illæ resultant, quā dicimus quosdā esse morbos recentes, & nouos, quosdā inueteratos, alios innatos, alios post natiuitatē ortos, quosdā in principio alios in augmento, vel vigore aut declinatione consistere. Sumuntur & à tempore quo ad finem perueniunt, qua ratione, quosdā breues, alios longos, alios productos vocamus. Breues nēpe, qui cito ad terminū suū peruen

erueniunt: longos qui non nisi longo temporis spatio desinunt.

Differentia sumpta ab effectibus compositionis.

CAP. IIII.

SEQVUNTUR sanè morbosam compositionem quædam ut proprietates, quædam ut accidentia: Est enim morbo proprium, quod suos mores habeat: unde quosdam dicimus esse benignos, alios malignos. Proprium item est, quod sit vel legitimus, vel spurius: hinc quidam dicuntur exquisiti, & legitimi, alij non exquisiti, & nothi. Sunt porro symptomata, siue accidentia morbi, actiones læsæ, tum etiam qualitates corporis præter naturam mutatæ, & opera, quæ in corpore sunt corrupta: quamobrè ab illis omnibus non inutiles etiam differentia ducuntur. Ab actionibus quidem quum dicimus morbos quosdam esse, qui animales actiones, alios qui vitales, alios qui naturales lædunt, quosdam delirium, sitim, alios vigiliam vel lassitudinis sensum inferre, vel dolorem excitare, vel aliud quidpiam huiusmodi, quod vel actio sit, vel maxime cum actione coniunctum, de quibus exactius agemus, quum expendemus quinam, & quot sint morborum effectus. A qualitatibus corporis provenit illa differentia, quum dicimus morbos quosdam esse, qui icterum committunt, ut inflammationes, & obstructions hepatis, alios qui naturalem colorem in nigrum vertunt, ut obstructions lienis. Ab operibus verò capi videtur ea differentia, qua dicimus quosdam morbos excrementa retinere, vel plusquam natura postulat expellere, nonnullos sanguinem corrumpere, alios pituitam vel bilem plurimam gignere, vel aliud in corpore facere, quæ differentia etsi propriè ab actione non sumitur, quum opus spectemus, quod sit, sine actione tamen exprimi nequit. Itaque ab utroque opere, & actione duci videbitur. Porro quum morbi effectum esse dixerimus læsionem, eo quod actiones, qualitates, & corporis opera lædat, ut ab his, quæ facit differentias accepimus, sic à læsionis differentiis non impropriè resultabunt morborum differentia. Sumuntur autem læsionis differentia à modo læsionis, quædam enim vehementes sunt, aliæ languidiores: unde morbi quidam vehementes, qui vehementer lædunt, alij languidi, qui mitius

tius id faciunt, quo modo etiā alij leues dicuntur: Præterea quum lædere motū quendam ostendat, à differentiis motus morborū differentia nō omnino alienæ capi possunt, qualis profecto ea est, quū dicimus morbū esse acutū, vel tardū, eū ita vocantes, qui celeriter, hunc verò qui tarde mouetur: Pertinent ad hoc genus illæ etiam differentia, quòd morbi quidam sint cōtinui vel intermittentes, ordinati vel inordinati, æquales vel inæquales, increscentes vel decrecentes, vel eundem tenorem semper seruantes, quosdam redire, recidiuamq; facere: nōnullos in alios permutari, vt costalem morbum in peripneumoniam: alios immobiles, nōnullos facere moueri, vt qui ex flaua bile: alios difficilè, quemadmodum qui ex atra consistunt.

De differentijs à partibus morbi ductis.

CAP.

V.

EMVM à morbi partibus licet proprias differentias capere, quemadmodum quum dicimus morbos quosdam quatuor partes, siue tempora habere, vt qui paulatim soluantur, alios duo vel tria, quales sunt, qui per crisin finiuntur: atque hæc quidem satis de veris, & necessarijs morborum differentiis ne singula prosequi videamur, quæ vnusquisque intellectis capitibus, & fontibus, vnde ea emanant nullo negotio inuenire poterit: quare ad accidentarias accedamus.

De differentijs accidentarijs morborum.

CAP.

VI.

ACCIDENTARIAS differentias vocamus, quæ ab extraneis rebus, plurimūque à natura morbi disunctis ducuntur, quales sunt, quæ ab his sumuntur, vnde morborum nomina sunt deriuata, vt quum dicimus morbos quosdam chironios, telephios, vt vlcera chironia, & telephia, vel regium, vel comitalem morbum: huiusmodi etiam videtur esse quæ sumitur vel à loco, in quo vigere cœperunt, vt quum quosdam vocamus morbos Gallicos, alios Anglicos, & denique accidentarias alienasque differentias eas esse agnosces, quæ ad curationem minimè conferunt.

Diffe

Differentia morbi magni, & parui.

CAP.

VII.

VT SVMMA genera morborū in suas species sunt à nobis diuisa: sic & supradictæ differentia nonnullæ in alias diducuntur, quas docendi ratio postulat, vt breuiter prosequamur: Præterea quū antiqui medici negligēiores videantur fuisse in nominum explicatione, quibus morborū differentias significamus: nam diuersos morbos uno nomine, & vnū diuersis nominibus sæpè significant. atque ita non paruum in tota medicina confusionem pariunt, operæpretium esse duco, vt eodē negotio hæc etiam paucis perstringamus: quo difficultatem omni ex parte studioso lectori, nostro labore, minuamus. Ac ne longius abeamus, Morbum magnū, & paruum, quos improprie, antiqua consuetudine, ita vocamus (quippe quum de rei facultate quantitatis vocabulū enunciemus) non vno modo à Galeno summi certissimum est: aliter enim sumat oportet, quum morbi magnitudinem sanguinis missionem indicare scribit, aliter quū morbos magnos eos vocat, qui vel maligni sunt, vel in mēbro nobili cōsistunt: Nam nō omnis morbus, qui nobilem aliquam corporis partem male habet, sanguinis detractionem postulat, vt scirrhus, œdema, intemperies sicca, vel frigidi cerebri, hepatis, vel cordis, aut etiam calidus morbus, vt hectica febris: nec in omni maligno affectu sanguis demendus est, vt in his, qui à venenis excitati propriis antidotis, nō sanguinis extractione, curantur: Nec est recipienda illorū opinio, qui hos morbos magnos vocant, sed ob viriū imbecillitatem sanguinē non mitti putant, quum apertè Galenus lib. quarto de Præfagitione ex pulsibus neget hecticā febrē vnquā magnā esse posse. quinetiā docendi ratio postulat, vt semper iisdē morbi magnitudinē metiamur, quod Galenus nō facit, siquidē quarto Methodi ob partis præstatiā, vel ob cacoethiā, aut ppter ipsius morbi essentia magnos morbos fieri scribit: Septimo autē eiusdē operis lib. ex lese actionis præstatiā, ppria affectus essentia, & facultate, q̄ lēsum corpus gubernat, morbi magnitudinē estimari tradit: varius ergo est Gal. quū de morbo magno agit, quū nec qd sit, nec qua rōne magn⁹ cēseri debeat, aperte ostēdat:

dat: Sunt verò qui definiunt morbum magnū esse, qui pericu-
 losus sit, eū autē periculosum, qui magna accidentia infert,
 qualia sunt, quæ medicum terrent, ut partium imbecillita-
 res, pulsus carentia, stupor, syncope, quorū sanè opinio non
 placet, propterea quod multi sunt morbi, qui huiusmodi in-
 ferunt accidentia, ut hectica febris, intēperies insignes cor-
 dis, qui quidem periculosi sunt morbi, non tamen magni di-
 ci possunt, quo modo dicimus morbos magnos venæ sectio-
 nem indicare. Præterea maligni morbi hac ratione magni
 fierent, si quidem periculosi sunt, quum tamen Galenus ubi-
 que magnitudinem morbi à more separet. Ac contingit
 quidem, ut qui magni sunt, periculosi etiam euadant, non
 tamen contra omnes qui periculosi semper magni dici pos-
 sunt, atq; alia sanè ratione magni, alia periculosi censeri de-
 bent: Ergo quū nihil adhuc in hac re perspicuum sit traditū,
 naturā rei consulamus, quæ omni confusione depulsa, viam
 facilē mōstrare solet ad id, quod quærimus consequendum.
 Itaq; quum magnū, & parū comparatione ad mediocre di-
 cantur, magnus meritō vocabitur morbus, cōmuni omni-
 bus ratione, qui mediocritatē excedit: vnde quot sunt me-
 dia, ad quæ morbus refertur, tot sanè morbi magni etū dif-
 ferētia, totq; modis morbus magnus dicetur. Atqui in vno-
 quoque genere, in quo excessus, & defectus notantur, media
 quædam statuuntur, ad quæ excessus, & defectus referentes,
 simpliciter tale iudicamus esse, quod in suo genere maximè
 excedit. Hoc igitur modo morbos magnos eos vocabimus,
 qui inter morbos naturā morbi maximè retinent, & in suo
 genere præpollent. Est porro naturæ morbi propriū, & in-
 separabile, quod affligat molestetq; corpus, vnde qui vehe-
 mēter id faciūt, magni appellātur, ut idē sit morbus magnus
 & vehemens: quod etiā Galeno authore facile licet probare.
 Etenim libro quarto Methodi medēdi, ubi magnitudinem
 morbi sanguinis ablationē indicare scribit, pro magno gra-
 uē, validū, & vim magnā habentē vsurpat: quinetiā primo,
 & tertio de Crisibus ad hunc modū habet, siue magnū, siue
 vehemētē morbum dicas, nihil refert: Est autē vehemēs mor-
 bus, ut postea ostēdemus, qui validē, & paruo tēporis spatio
 affligit, quo fit ut idem etiam sit hoc modo magnus mor-
 bus, & acutus, quemadmodum à Galeno sæpius vsurpatur,
 ut quum in Aphorismis primi libri maximum extremum
 & acu

& acutissimum pro eodem sumit, & acutum, vehementemque
lesinit, qui valida infert accidentia, & citatum, velocemque ha-
bet motum. Hoc sanè modo morbi magni nomen usurpamus,
quum ab eo sanguinis missionē indicari tradimus: quum enim
validus sit, velociterque moueatur; valido, & velociter succur-
ere potenti, cuiusmodi est venæ sectio, remedio opus habet:
qua ratione etiam tenuissimum victum ægris iniungendum
esse dicimus, quum morbi sunt maximi: quamobrem, nec hy-
drops, nec febris hectica, vel cordis intemperies sicca, aut he-
patitis scirrhus magni simpliciter morbi censentur, etsi in prin-
cipe parte consistant, & periculosi iudicentur, propterea quod
validam vim non habent, aut si validam non certe citatam, hoc
modo peripneumonia, pleuritis, angina, phrenitis, apoplexia
magni morbi intelliguntur. Illis enim venæ sectio, tenuisque
victus ob vehementiam conuenit. Vna est hæc morbi magni
significatio, quæ & vera est, & maximè propria Galeno, qua
etiam metimur morbos magnos qui in vnaquaq; specie inue-
niuntur: Nam quemadmodum in ipso genere morborum
medium quoddam statuitur; sic in vnoquoque genere qui ma-
ximè excellunt, vel infra medium subsistunt, magni, paruique
esse dicuntur: quo modo magnam febrem, magnam inflam-
mationem, & paruam ad id quod mediocre in febribus, & in-
flammationibus est, respicientes, appellare solemus: Alia verò
est significatio, & differentia quæ respectu virium sumitur:
quum enim vires nostri corporis morbum ferant, & cum eo
contendant; qui eas excedere videtur morbus, magnus dicitur.
Qua ratione morbus magnus usurpatur à Galeno, quum eos
magnos vocat, qui partem principem occupant, vel maligni
existunt, aut suapte natura in vniuerso genere morborum, ma-
gni: Est namque hæc latissima morbi magni significatio, quum
magnum pro eo, qui plurimum à naturali mediocritate rece-
dit, tunc usurpamus; quo pacto scribit Galenus primo ad Glau-
conem ad tantam magnitudinem morbum peruenisse, quan-
tum vnusquisque à naturali suo statu recessit, quo significatu
magnus pro periculoso capitur, periculosus enim est, qui plu-
rimum à natura sua hominem distrahit, qualis vt plurimum
est, qui in membro nobili consistit, & qui suapte natura ma-
gnus, qui malignus, quique facultates nostrum corpus guber-
nantes, aut præstantes, præcipuasque actiones labefactat: quippe
quum natura huiusmodi morbos non facile vincat, sed sæpius

e

illis, dissoluto robore, succumbat: Cæterum virium nomine non solum corporis, sed etiam medicinæ vires intelligere oportet, in his scilicet morbis, qui non tam naturæ opera, quam artis nostræ beneficio curantur: Eos namque magnos optimè vocabimus, quemadmodum Aëtius Cappadox Elephantiasim maximum morbum appellabat, eo quòd omnium remedium vim contemneret, & excederet: sumi autè his modis morbum magnum, nec plures esse illius differentias ex Galeni libro de totius morbi temporibus apertè intelligere licet, ubi scribitur: Morbum magnum capere oportet, quum supra vires nostras fuerit, vel propria substantia magnus, vt homo, vel equus magnus: Propria autem substantia magnum intelligas oportet, ac si dicas in genere suo, quod satis ostendit, quum air, vt homo, & equus magnus, qui tales dicuntur, eo quòd in genere suo magni existant: diuersa tamen quædam est in his magnitudinis ratio: Nam hominem magnum, aut equum solum vocamus, quando iustam eam mediocritatem, quæ medio sui generis debetur exuperat. magnum autem morbum vocamus, non solum, qui ob excedentes, sed etiam deficientes causas morbosas à mediocritate sua recedit; vt autem in his, qui alio modo magni dicebantur, qui maximè excellit maximus censebatur, sic nunc qui plurimum abest à naturalis status mediocritate, maximus est putandus: qua ratione magna symptomata à magno morbo, & maxima ab eo, qui plurimum excellit, naturamque distrahit prouenire passim scribit Galenus: Illud tamen probare non possum, quòd quum ille quarto Methodi de venæ sectione agat, & eam morbi magnitudinem querere deberet, quæ sanguinem demendum indicet; quæ scilicet ex propria essentia morbi sumitur, de alia etiam mentionem faciat, quæ virium collatione dicitur; nec distinguat quinam ex morbis magnis eo remedio opus habeant, sed absolute pronunciet morbi magnitudinem id esse, quod venæ sectionem monstrer. Hinc sanè illæ contentiosæ disputationes, quæ passim de venæ sectione in scholis agitantur, dum nonnulli cõtendunt omnem morbum magnum huiusmodi remedium postulare, sed repugnare aliquando vires, quæ cum huiusmodi morbis, vt hectica febre, infirmæ subsunt. Alij verò aliter sentiunt; omnes certè Galeni varietate confusi: qui tamen (vt nos ostendimus) vera præcipit, si modo intelligamus duas apud eum esse morbi magni differentias, vnā, quæ idem sit cum vehementi, quæ indi-

catrix

catrrix est venæ sectionis, aliam, quæ nobis idem, quod periculosus morbus, significet: quinetiam in eo mihi deficere videtur Galenus, quod non omnia enumeret, quæ morbum magnum reddunt, neque enim solum ob partis præstantiam, malignitatem, & magnitudinem affectus, sed etiam ob causarum vim morbi magni fiunt: quemadmodum qui cum multitudine humorum laborant, ob humoris exuperentiam periclitantur. Male præterea meo iudicio magnum suapte natura morbum ex urinis oleaceis, sputis perniciosis, & denique signis aliis lethaliibus dignosci scribit in libro de Temporibus morborum: quandoquidem hæc non magis eum, qui suapte natura, quam qui virium ratione magnus est, aut malignum ostendunt: Postremo eos vocare magnos, qui ex cacoëthia consistunt, est magnum cum maligno confundere, quos inter se distinguere plurimum refert, atque hæc satis de morbo magno & paruo: ex Galeni opinione, quamquam tamen paulo latius meo quidem iudicio magni morbi quam acuti natura sese extendere debet; siquidem ossium crassiorum fracturas inter morbos magnos statuimus, qui tamen acuti esse nequeunt, nimirum quod antequam perfecte sanentur, acutorum terminum excedant: quare magnos vocarem, qui vim magnam obtinent siue cito, siue tardius solvantur, etsi ut plurimum cum magnitudine celeritas coniuncta est: alioqui si magnos eos vocemus qui simul insigniter, & paruo temporis spatio infestent, differentia ea prætermittitur, qua morbi continentur, qui valide, & nullo tempore præscripto affligunt: præsertim, quum Galenus ita etiam sumere videatur quum vehementes pulsus à magnis distinguit, nec ita magnos ut morbos vocet. pertinet ad hanc opinionem quod ille scribit libro septimo de Compositione medicamentorum per genera; inflammationem magnam vocari, vel ob ipsius insignem tumorem, vel ob partis inflammatae magnitudinem; ex quo quidem loco colligimus non solum magnos à vehementibus differre; (siquidem inflammationes, schirrhii qui vel hoc, aut illo modo magni ponuntur longius progredi possunt,) sed etiam eos, qui oriuntur in partibus, peculiari alia ratione, magnos censendos esse, quod scilicet magnam aliquam partem occupent.

ÆSTIVOS morbos intelligunt medici, tum eos, qui in æstate gignuntur, quemadmodum Hippocrates æstiuas quartanas vocat, quæ æstate nascuntur, tum qui proprii sunt æstati, conueniuntque cum illius temperie, vt tertianas febres æstiuas nuncupamus, quòd à bile flaua fiant, quæ æstate potissimum viget, committendique huiusmodi morbos propriam vim habet: vulgus etiam æstiuos videtur vocare morbos, qui æstate finiuntur, vt quum æstiuam quartanam appellat, quam existimat non prius solui posse, quàm ad æstatem peruenit: sic hyemales, vernaes, & autumnales intelligere oportet: quanquam etiam autumnales ad similitudinem eorum, qui autumnò gignuntur, vocantur omnes, qui sunt incòstantes, & incerti, vt in eo Aphorismo Hipp. Quando eadem die modo calor, modo frigus autumnales morbos expectare oportet.

De bilioso, & pituitoso morbo.

BILIOSVM, pituitosumque morbum vocamus, qui à bile, pituitave prouenit, quo modo cholericam passionem, & tertianas febres biliosos morbos appellamus. Dicitur & biliosus, in quo bilis redùdat, veluti quum ex obstructione hepatis ob crassos, viscidòsque humores facta, occlusisque meatibus, per quos bilis expurgari consuevit, ea in vniuersum corpus effunditur, aut ad ventriculum intestinàque transmissa, vomitione, aut alui deiectione excernitur: Eadem sit ratio de melancholico, sanguineoque morbo.

*De morbo communi, vniuersali, particulari,
& eorum differentijs.*

TSI communem morbum pro vniuersali, & contra vsurpamus, tamen propriè vniuersalem vocabimus, qui vniuersum corpus infestat, quemadmodum quum dicimus febrem vniuersalem pro eo, quod est totius corporis morbum esse;

Inflamma

Inflammationem autem particularem. Communem verò ad Græcorum imitationem, qui *πάνοια* & *πανὰ νοσήματα* huiusmodi morbos vocant, definiemus, qui multos inuadit; simpliciterque communes dicuntur: quum verò febrem communem morbum esse dicimus, non simpliciter, sed corporis adiectione id facimus: Docet etiam differetiam inter communem, & vniuersalem morbum, quod illis opponitur: Nam communis morbis *σποραδικοὺς*, id est sparsos, non particulares opponunt Græci. Vt ergo cōmunes morbi sunt, qui multos inuadunt, sic sparsi separatim, sparsimque homines apprehendunt; Porro communium morborū quidam *ἐνδημοί*, quos interpretes publicos vertunt: alij *ἐπίδημοί*, siue *ἐπιδημοί*, qui vulgares appellantur. Definit autem Galenus *ἐνδημοί* eos esse, qui semper tenent locum quempiam, vnde à quibusdam vernaculi, & patrij nostra lingua dicuntur; *ἐπιδημοί* autem vocat, qui tempore anni aliquo in regione aliqua grassantur, quorum qui perniciosissimi sunt, multosque occidunt, pestilentes vocantur morbi: Differunt autem endemij ab epidemiis, quòd illi perpetuò eandem regionem obsideant, hi verò minimè, tum quòd vniuersum epidemiorum morborum genus causam habeat aërem ambientem non ex loci ratione, sed potius ex cœli statu infectum: endemij verò vel ex aëre patrio, vel etiam ex aquis, quibus regio tota vititur, nascantur, ita quidem videtur sentiendum Galeno auctore in libro primo de Morbis vulgaribus, & de Victu morborum acutorum, etsi non satis exprimat quonā modo hi morbi inter se differāt, ex omnibus tamen locis colligo epidemios, & endemios id commune habere, quòd sine discrimine omnis ætatis, & naturæ homines pariter inuadant, vtpotè qui ex communi causa proueniant: In hoc verò eos differre, quòd epidemiorum causa semper sit aër, aliorum autem ea etiam quæ toti regioni sunt communia, communis victus, vt cibi, & aquæ præsertim communes. Præterea quòd proprius sit loco aër, qui endemios committit, alienus verò, & aliunde corruptus qui epidemios facit. Adde quòd endemij lethales esse non solent, vt epidemiorum genus, quod pestis dicitur. His omnibus opponuntur sporadici qui sparsim, priuatimque ægros discrepantesprehendunt, neque secundum communem aliquem modum consistunt.

De morbo in habitu.

CAP. XI.

MORBVM in habitu dupliciter vsurpant medici, vel enim intelligunt eum, qui habitum corporis occupauerit, vel qui difficile iam remoueri possit, qua ratione hecticam habitualement (si ita loqui liceat) febrem nominamus; tum quòd in habitu corporis consistat, tum quia stabilis, solutūque nontumax, quemadmodum quæ habitum iam contraxerunt. Porro corporis habitum hic intelligere non oportet partes, quæ primum oculis subiiciuntur, nempe carnem, & musculos, qui omnia ambiunt ossa, quo modo Galenus aliquando ut in arte medicinali sumit: Non enim solum exteriores illæ partes, sed etiam interna viscera in hectica febre male habent, sed quemadmodum ille scribit libro primo de Differentiis febrium, habitus corporis nomen nobis significare solidas partes; hic quoque intelligendo solidas partes, non solum vere solidas, quas ex semine constare ille putat, sed omnes, quæ humoribus sunt solidiores; quo modo dicimus corpus nostrum constare ex spiritibus, humoribus, & partibus solidis.

De morbo proprio, & improprio.

CAP. XII.

QUEMADMODVM *ἰδιον πάθος*, id est propriam passionem vocat Galenus libro primo de Locis affectis, quæ ita iam stabilis est, ut ablata causa, quæ eam excitauit, permanere possit, & propriè affici partes dicit, quæ proprio affectu hoc modo laborant: sic vno modo licebit proprium morbum appellare, qui ita iam firmatus est ut remota causa, à qua primū est procreatus, persistere valeat: Alio modo propriū morbū dicimus, qui nulli alteri potest contingere, ut intemperiem proprium morbum similiarium vocamus, ut visionem propriam esse actionem oculi, quòd à nulla alia parte edatur. Appellat & in hoc significato signa propria Galenus in libro de Differentiis febrium, quum quædam indicia illarum ait propria esse, alia inseparabilia, quædam verò communia, & separabilia alia.

Posset

Possent etiam quispiam iis, qui sunt multis communes, proprios opponere, quos Græci potius *συνεχόμενοι* vocant: Sic ergo improprios vocabimus, qui (veluti Archigenes dicebat) sicut umbra cito transeunt, quos alio nomine libro secundo de Victu acutorum morborum incompletos, ut stabiles completos nominat Galenus: vel quia alios infestare valent, quales in partibus per genera distinctis nulli reperiuntur: quippe quum similiarium partium morbi, nunquam ad instrumenta pertineant, aut è contra, in corporibus verò ipsis id contingit; quemadmodum quum tertianam non proprium esse morbum pituitosis corporibus, sed biliosis dicimus.

De Salutari, & lethali morbo.

CAP. XIII.

ALVTARES eos vocari morbos, in quibus certò speratur salus, aut ut plurimum ad salutem solvuntur; lethales verò, qui vel semper, aut magna ex parte perimunt, omnibus patere puto: quemadmodum etiam quòd illi dubij intelligantur, quorum euentus est incertus. In hoc tamen non placet Galenus, quòd duplicem solum finem salutem, & mortem omnibus morbis constituere soleat; tertium enim quoddam genus est, quod nec occidit, nec vnquam sanatur; cuiusmodi est elephantiasis, & in nonnullis calculus, podagra, morbus Gallicus, comitialis morbus, destillationes in senibus, quemadmodum optimè Hippocrates admonuit in Aphorismis, hoc genus morbi senes ad mortem comitari: triplex ergo finis morbis omnino statuendus: quòd si interim quidam sunt, qui in alios terminentur, ut lateralis morbus in peripneumoniā, & hæc in phrenitidem, & ipsa etiam phrenitis nonnunquam in lethargum; omnes tamen tandem vnum ex prædictis finem consequuntur.

De morbo, qui per Crisim soluitur.

CAP. XIII.

ORBOS qui paulatim solvuntur, nullo peculiari nomine donarunt medici antiqui: Eos autem quos creticos, & per crisim solui dicunt Græci, vertunt nostri interpretes morbos, qui subito finiuntur, sed male; quum crisis non

solum subita, sed magna etiam sit, Galeno authore, in morbo mutatio; quod ostendit, quando crīsim desinit esse mutationem ἀδρᾱν, id est magnam, & repentinam, sic enim verbum Græcum explicat tum alibi, tum in primo de Causis symptomatum: Carent ergo proprio nomine qui subito finiuntur morbi sine magnitudine: Ac in hoc quidem Galenum probare non possum, quod crīsim negligentius definiat: Non enim omnis mutatio magna, & subita, quæ in morbis contingit Crīsis appellari potest; quum postea dicat crīsim omnem subsequi, vel excretionem, vel abscessum, illiusque authorem esse naturam, facultatemque excreticem; fiunt enim magnæ aliæ, subitæque mutationes in morbis alio modo, ut quum sanguis in febribus synochis usque ad animi defectum, iuvante medico, mittitur, vel statim moritur homo ex vulnere, aut apoplexia, vel alio modo confertim absque naturæ opera, & excretionem dissolvitur corpus: Ergo quum solutiones, mutationesque in morbis, aliæ subito, aliæ paulatim fiant, & illæ aut cum vehementia, vel sine vehementia: & rursus quæ vehementes existunt, vel à natura cum excretionem, vel abscessu, & in pueris etiam per coctionem, vel ab alio fiant, eas quidem, quæ à natura peraguntur crīses vocabimus, præsertim si cum excretionem, vel abscessu contingant. Nam per coctionem vix aliquid subito mutari potest; aliæ verò simplici nomine carent. In hoc etiam non videtur Galenus servare sua principia, quum enim crīsim magnam subitamque mutationem definierit esse, postea tertianas exquisitas, qui certe morbi non sunt magni, nec magnas mutationes facere possunt, primo ad Glauconem, & alios leuiiores morbos alibi per crīsim finiri scribit.

De morbo breui, & longo & producto.

C A P. X V.

BREVEM morbum vocari, qui cito finitur, docente hoc nomine ipso, omnes nouerunt: At non omnes definire possunt tempus, quod excedere non potest morbus, qui brevis esse debet: sed soli medici, qui breues eos statuunt esse, qui intra quadraginta dierum spatium terminantur: Eos autem longos censendos putant, qui vel ipso quadagesimo die desinunt, aut ultra progrediuntur. At verò producti, siue
extensi,

extensi, quos Græci vocant *παρρησιαίαι*, morbi intelliguntur, qui in suo genere accessiones habent exquisitis morbis longiores; quo modo tertianam productam, testante Galeno libro secundo de Differentiis febrium, vocamus, cuius accessio tempus accessionis exquisitæ tertianæ excedit. vocat & Galenus quosdam affectus nunc breues, nunc longos, ut quum apoplexiam quadragesimo septimo Aphorismo sexti inter longos morbos recenset, quam inter acutissimos alibi collocat, id autem facit, quod aliquando accessionem horum morborum spectet, quæ sanè breuissima est, aliquando dispositionē ipsam, quæ non nisi longo tempore finiri solet.

De morbo benigno, & maligno.

C A P. X V I.

MORBVM malignum, quem Græci *κακόνδλος* vocant, definit Galenus libro primo Proorrheticorum eum esse, qui quum periculum vitæ minetur, spem tamen salutis non adimit; sed meo quidem iudicio non bene: Etenim magni periculum etiam portendunt, ut magna febris, magna inflammatio, quæ omnino sunt cum periculo, spem tamen salutis (quantum in se est) non tollunt: Alibi verò malignos morbos appellat, qui omnibus ritè, decenterque factis, non tamen sanantur, quomodo vlcera maligna quarto Methodi vocat: At quum medicus prænoscere debeat, antequam curationem aggrediatur, qui benigni, maligniue sint affectus: necesse profecto est ex his definitionem moliri, quæ statim cum ipsa natura morbi sunt coniuncta, non ex aliis, quæ temporis spatium eueniunt: vsurpat etiam nonnunquam malignum pro vehementi; ut quum octauo libro Methodi medendi ab inedia febres in biliosis corporibus malignas reddi scribit, pro eo quod est vehementes, & acriores. Caterum libro primo de medicamentis per genera ad hunc modum scribit: Vlcers quæ ex humorum confluxu, vel multorum, vel acrium oriuntur, sine eo quod locus affectus huiusmodi iam dispositionem habuerit, ut licet bonum sit, quod influit tamen ipsum corrumpat, dysepulota nomino: quæ verò dictam dispositionem iam obtinent, præcipuo vocabulo cacoëthe appello. Contrà verò initio libri quarti, eiusdem operis, his quæ ob influentes humores cicatricem agrè admittunt, sine nomine relictis,

ea pariter vocat dysepulotica, & cacoëthe, quæ ob locum affectum, humores ipsos corrumpentia, cicatricem, haudquaquam recipiunt. Postea tamen ubi de emplastris ad vlcera maligna ab Andromacho scriptis agit, admodum maligna vlcera vocari censet, quæ vel in parte malè affecta consistunt, aut quæ ex prauo succo influente proueniunt, erodunturque tanquam hæc ab his differant, quæ difficile ad cicatricem perducuntur, quibus nihil sane relinquitur, si vtrunque affectum ex parte laborante, & humoris confluentis prauitate, maligna vlcera sub se continent. Ac profecto nemo est (vt puto) sanæ mentis, medicinæq; peritus, qui non agnoscat multa negligentius à Galeno fuisse scripta. Quum enim nihil frequentius in ore habeat, quàm maligni, benigniue morbi nomen, vt quum febrem malignam, vlcera, & alios deniq; morbos, benignos, malignosque nominat, & morem morbi (quo nomine malignitatem, benignitatemque comprehendimus) à medico, si quid aliud, dignosci debere præcipit: oportebat sanè diligentius eum alicubi docere quid his nominibus intelligendum foret, nec rem eandem nunc vno modo, nunc alio vsurpare. Nam qua ratione quæso, maligna vlcera, aliquando ex curatione & euentu, aliquando verò ex causis & dispositionibus definiemus? cur malignos affectus cum aliis confundit? Cur aliter vlcera quàm febres, aut aliud morbi genus maligna nuncupabimus? quum eadem debeat esse definitio, vt idem est nomen, eademque natura: quatenus maligna esse censentur: quamobrem alii conati sunt hæc definire, malignum scilicet vocantes, qui furtim; benignum, qui palam grassatur: quæ ratio quibusdam sanè conuenit, vt illis febribus, quæ quum parua tactu, & propria sua natura appareant, interim tamen præter expectationem occidant. Verum quum multi sint maligni morbi, qui vehementiam suam ostendunt, qualia sunt vlcera neruorum, quæ non latenter, sed palam nocent, nec non morbi, qui ex morfu ferarum lethalius contrahuntur, totum hoc genus morborum propterea definiri non potest, quòd furtim affligat: vnde putarem communi omnibus ratione ita eos circumscribi posse, quòd scilicet malignus sit morbus, qui seueriora infert accidentia, quàm pro ratione propriæ essentia affectus conueniat: Hoc enim modo paruam febrem in qua calor exiguus sentitur, si parua accidentia inferat, mitem, benignamq; censemus: quòd si vehementia exciter

sympto

ymptomata, malignam iudicamus esse: sic paruum vulnus, quod sequuntur accidentia magna, malignum appellare solent. Vocabimus & humorem malignum in febribus, qui confectionem in excrementis ostendit exactam, & tamen febrem mouet, producitque præter euidentem rationem. Licet verò & alio modo, sed eadem ratione morbum definire malignum, cuius natura causæ, & effectus ad manifestas causas redigi nequeunt: Hac enim ratione morbos à venenis, quæ tota substantia siue qualitatibus occultis nocent, illatos, malignos dicimus: Et elephantiasim eodem pacto malignum affectum censemus, quod naturam habeat, quæ certis, & euidentibus qualitatibus exprimi nequit: veluti nec humoris natura à quo gignitur: Non enim quia calidus, vel frigidus, vel crassus, vel tenuis humor sit, sed quod indicibilem quandam qualitatem habeat, malignum huiusmodi morbum committit: ferè autem contingit, vt qui vehementius sæuiant morbi, quàm exigua eorum natura monstret, ab illis causis nascantur, quarum qualitates, & vis certa ratione exprimi non possit, sed ad totam rei substantiam (ne omninò causam ignorare videamur) referatur. Ita meo quidem iudicio malignos morbos definire oportet: nam vlcera quæ ex humorum affluxu procreantur vel fouentur, atque adeo illa, quæ ex aliis intemperaturis, bonum sanguinem corrumpunt humida, intemperata, aut alio nomine, potius quàm maligna aptius nuncupabimus.

De morbo simplici & composito.

CAP. XVII.

IMPLICEM morbum non vno modo dici apud Galenum intelliget, qui illius libros diligenter excutiet: Nam aliquando simplicem pro miti vsurpat, vt quum diariam febrem, aliòsque leues morbos simplicissimos, mitissimòsque vocat; Eos his opponens, qui vehementia inferunt symptomata; nonnunquam etiam malignis aduersari dicit, & pro benignis capit, vt tertio libro Prædictionum; vbi simplicissimas febres interpretatur non malignas. Sumit & simplicem pro eo, quod simpliciter dicitur; vt quum intermittemtem tertianam, id est simpliciter dictam, vocat: ad continuæ differentiam, quæ adiecto continui nomine pronuncietur. Quinetiam simplicem morbum pro vno capi, & duplici

plici opponi constat; quemadmodum quum simplicem tertianam & duplicem dicimus pro eo, quod est vnam & duas tertianas. Simplicem item intelligi morbum, qui composito aduersatur, clarius est, quàm vt dici debeat: intelligentes scilicet tunc propriè simplicem, in quo simplex, & vnica est dispositio ex simplici causa, & vnicam vim habente excitata: qua ratione intemperiem excessu vnus duntaxat qualitatis factam, simplicem nuncupamus: Alio verò modo simplicem vocamus morbum, qui causas præsentēs non habet, à quibus est excitatus, vel fouetur veluti diariam febrem initio decimi libri Methodi medendi simplicem vocat, eo quòd ablatīs causis, à quibus orta est, manet: putridam autem contra compositā dicit, propterea quòd causam habet, à qua fouetur, atque augetur. Sumi præterea simplicem pro exquisito certissimū est, quum sæpius in libris de Crisibus Galenus febres, quas exquisitas vocauit, postea simplices nominet. Cæterum compositū, quem *σύνθετος* Græci morbum vocant, definit Galenus eum esse, qui cum alio morbo coniungitur. At quum eos etiam compositos nuncupemus, qui cum causa sua, aut symptomate sunt coniuncti; præstat generalius definire; ita vt cōpositus dicatur, qui cum aliqua re aliena à sua natura coniungitur. At quoniam cum diuersis misceri potest, non vnica est compositi morbi peculiaris ratio, nec etiam appellatio: quandoquidem ex diuerso compositionis modo, diuersa etiam nomina sunt excogitata. Quod si docendi ratio postulare videtur, vt tot modis compositi morbi nomen, vt simplicis vsurpetur, & contrarios his affectibus, qui à simplici significātur, ostendat; fecit tamen docendi vsus, & antiquorum licentia, vt nec æquales, neque oppositæ prorsus sint significationes: Itaq; compositos vno modo intelligimus, qui causam præsentem habent, quæ eos peperit, atque hac ratione putridas febres compositas dicimus, quòd adsit obstructio, ex qua sunt natæ: Alio modo compositos vocamus, qui adiuncta habent symptomata admodum insignia, adeo vt peculiarem medici curam postulent: hoc pacto Galenus primo ad Glauconem febres compositas, complicatāsque appellat: quæ cum huiusmodi symptomatis conuectuntur, videturque tunc compositus, pro vehemēti, vel maligno sumi, quinetiam sæpe morbus cum alio morbo coniungitur, compositusque ob id dicitur, vt intemperies calida cum sicca. Compositionem autem fieri vult Galenus tum inter morbos eiusdem generis;

t quum intemperies intemperaturæ coniungitur; calida, &
 rigida cum humida, & sicca: tum inter morbos eiusdem spe-
 cie, vt si tertiana tertianis misceatur febribus: vel diuersæ, vt si
 tertiana quartanis coniungatur, nec non diuersa genera diuer-
 sis generibus, & diuersi generis diuersas species inter se com-
 poni posse idem author statuit; veluti si intemperies cum vl-
 cere coniungatur, & febris cum luxatione, morbos hos com-
 positos esse contendit. Adhæc compositum morbum aliquan-
 do vocat Galenus, quum duo morbi contrariæ naturæ in ea-
 dem parte consistunt, quod ostendit, quum scribit in lib. de
 Differentiis morborum ex meatibus partim dilatatis, partim
 constrictis opinione eorum, qui atomos ponebant, partes ita
 affectas, morbo composito laborare. Iam verò ex diuerso com-
 positionis modo variæ quoque & singulis peculiæres appella-
 tiones sunt excogitatæ: alij enim ita componuntur, vt inter se
 implicentur, quos Græci *ἐπιπλεγμένους*, & *ἐπιπλεγμένους* vo-
 cant: alij verò confunduntur, mutuòque temperantur, vnde eos
 nominant *ἡραρυμένους*, id est confusos, & temperatos, vt ex
 secundo de Crisibus, & tertio libro de Morbis vulgaribus Ga-
 lenus docet. Intelligo autem implicatos, siue implexos mor-
 bos, qui propriæ suæ naturæ, vel semper, aut saltem aliquando
 ab alio distincta retinent, vt quum tertiana quotidianæ con-
 iungitur, sed diuersis horis earum singula inuadit, quod etiam
 Galeno placuit libro secundo de Differentiis febrium; quan-
 quam ille in præmio secundi Commentarij tertij libri de
 Morbis vulgaribus, nescio qua ratione, appellat morbos com-
 plicatos, quum plures partes simul afficiuntur: Confusos verò,
 & temperatos definit eodem authore, qui ex mutua mistione
 ita coniunguntur, & temperantur, vt illorum natura minime
 distincta appareat, veluti si quotidiana, & tertiana eadem ho-
 ra hominem apprehendant, quo tempore non rigor, qui ter-
 tianam ostendit, non frigus externarum partium, quod quo-
 tidianæ est indicium, sed horror ex frigore, & rigore mistum
 symptoma nascitur: Sic sanè Galenus, quum tertianæ, quoti-
 dianæque accessio simul adueniunt, & quotidiana continua,
 & tertiana intermittens hoc pacto coniunguntur, tempera-
 tam, confusamque fieri febrem commemorat: Verum in hoc
 non placet, quòd compositum morbum vocet duos morbos
 diuersi generis in eodem instrumento, sed in diuersis partibus
 similaribus instrumētum componentibus consistentes: quem-
 admodum

admodum oculi morbum appellandum censet in libro de Differentiis morborum, quando plures eius particulæ laborant: plures enim morbos, qui ad vnam compositionem, vnâque naturam spectant, vt intemperiem ex duabus qualitatibus prouenientem: siue eandem partem occupet, vt inflammatio: siue plures, vt hectica febris morbum vocare compositum rationi est consonum. At diuersi generis morbos dicere vnum esse, quum diuersa sit, quæ vitiata est compositio, diuersaq; & non composita remedia suapte natura requirat, non admodum videtur probabile, quemadmodum antea ostendimus; non tamen prohibeo, vt vnusquisque sentiat vt lubet, dummodo intelligat verè eos compositos censendos esse morbos, qui ex eodem genere inter se coniunguntur: vt quum intemperies vna alteri, & conformatio magnitudini, numero, coniunctioni, vel vnioni connectitur.

De morbo exquisito notho vero, & non vero.

CAPVT XVIII.

RXO VISITVM morbum, quem Græci ἀνρίβλῳ νόσῳ vocant, pro simplici aliquândo vsurpat Galenus: vt quum scribit secundo de Crisibus exquisitas febres statim ab initio cognosci posse, eas verò, quæ cum aliis componuntur non item. At propriè exquisitus morbus intelligitur, qui in suo genere sincerus est, quamquam de omnibus morbis non ita hoc nomen vsurpamus, sed de his potissimum, quos humoris vitium committit: Non enim intemperiem calidam, vel siccam ab externis causis in aliqua parte contractâ exquisitam, aut notham dicimus: quemadmodum tertianam, quartanam, aut aliam huius generis febrem, vel inflammationē, vt quum exquisitam pleuritidem, vel erysipelas exquisitum secundo ad Glauconem Galenus vocat: Cæterum tertianam exquisitam definit ille eam esse, quæ vltra quartum, aut septimum circuitum non progreditur, verum longè antea quàm finiatur, eam dignosci à medico necesse est: quandoquidem alia remedia exquisitis morbis quàm non exquisitis conueniunt: quomobrem ratione exquisitam vocabimus, quæ in suo genere sincerissima est, & simplicissima. Intelligemus autem eam sincerissimam, simplicissimamque, quæ à pura bile gignitur: Nam quæ cum pituita,

pituita, vel alio humore miscetur; non iam exquisitam, & legitimam, sed notham, & adulteratam mistione alterius humoris, tertianam parit: quod si interim non solum ex sincera bile, sed etiam ex anni tempore æstiuo, ætate iuuenili, laboriosa vita, & aliis huiusmodi exquisitam tertianam circumscribere videtur Galenus, ita intelligendum est, ut ea per se id non faciant, sed quatenus, puram bilem in corpore redundare significant: Eodem itaque modo exquisitos, siue legitimos morbos intelligemus, qui purissimi sunt in suo genere, & mistione causarum, humorum inquam, minimè adulterantur: His verò contrarios nothos non exquisitos, impuros eadem ratione vocabimus: hoc enim modo exquisitum erysipelas vocat Galenus secundo ad Glauconem, quod non est cum inflammatione, aut alio genere tumorem adulteratum. Illud verò ignorandum non est exquisiti nomen in morbis etiam compositis à Galeno usurpari, quemadmodum quum secundo de Differentiis febrium exquisitam semitertianam nominat, eam intelligens, quæ ex æquali mistione tertianæ, & quotidianæ continuæ nascitur. Veri morbi etsi pro exquisitis sumi posse videntur, latius tamen veri nomen, quàm exquisiti patet: Etenim tertianam quamcunque veram, aut verè tertianam esse dicimus, at exquisitam non omnem, ita ut videatur verus morbus esse, qui in suo genere commodissimè recipitur, cuique generis nomen, & ratio competit: Exquisitus verò, qui in suo genere sincerus.

De morbo vehementi & graui.

C A P. XIX.

QUOD nos vehemens dicimus, vocant Græci *σφοδρὴν*. Definit autem Galenus libro tertio de Differentiis pulsum illud esse vehemens, quod validam, siue fortem, vel robustam, & celerem simul actionem habet, qua ratione etiam secundo de Sanitate tuenda exercitationem vehementem esse scribit, quæ violenta siue valida, & velox simul existit. Proinde morbus vehemens erit, qui validè, & celeriter affligit, qui certè idem erit cum acuto; quum Galenus acutum vocet, qui valida infert symptomata, & velociter mouetur: Erit idem etiam cum magno, qui
simpl

simpliciter magnus est, vt antea obiter admonuimus: quod verò Græci ισχυρὸν siue, *ἰσχυρὸν* dicunt, solent nostri interpretes graue, validum, vel forte vertere. Galenus autem pro magno nonnunquam vsurpare solet validum, fortem, grauem, & vim magnam habentem, vt quarto libro Methodi medendi, quum tamen qui verè magnus est, non solum validus sit, sed etiam velociter moueatur, si modo idem est magnus, & vehemens. At grauem morbum, quem χαλεπὸν Græci dicunt, pro periculo so ferè vsurpamus, quum aliquos graui morbo laborare dicimus. Quod si pro vehementi, & difficili aliquando sumimus, id facimus, quoniam qui vehemens est, vel difficilis, periculosus esse solet. Languidos autem morbos, leues, & mites, vehementibus, & grauibz opponimus.

De acuto morbo, illiusque differentiis.

C A P. X X.

V A M varius sit Galenus in acuto morbo definiendo, & ostendendo quinam acuti sint, vnicuique constare puto: Nam tertio libro Prædictionum, & alibi sæpius, contendit omnino eum esse acutum, qui cum febre continua, & magnitudine quadam affligit: Nunc verò acutos quosdam cum febre, alios sine febre statuit; vt quum morbum comitalem, apoplexiam, tetanum, acutos morbos esse dicit. Alibi, vt libro sexto de Morbis vulgaribus, eum vocat acutum, qui propria tempora, siue partes vsque ad finem velociter transit, nulla magnitudinis, aut febris continuæ mentione facta: quo modo tertianam febrem inter acutos morbos nonnunquam recenset, & nobis diariam, quæ vno die omnia sua tempora percurrit, & vlcera, & denique omnes alios morbos, qui quatuordecim dierum spatio (qui terminus acutorum morborum statuitur) finiuntur, acutos nominare licebit. Confirmat hanc opinionem, quum differentiam hanc morborum, qua dicimus quosdam esse acutos, alios longos à tempore sumi scribit tertio libro Prædictionum, non à febre, neque magnitudine morborum. & quum acuta ea vocari omnia, quæ velocem motum habent, breuique spatio durant secundo Methodi, tradit: Idem ostendit primo ad Glauconem, vbi acutam febrem longæ opponit. Quinetiam idem author quosdam morbos, vt Apoplexiam,

lexiam, & Epilepsiam, quos alibi acutos vocauit, vt quadragimo septimo Aphorismo sexti libri, longos appellat: Ac vt con-
tat ex tertio Prædictionum, magna de his nominibus, & eo-
rum usu apud antiquiores medicos fuit contentio. Nam qui-
dam ex Græcis, vt Celsus refert libro tertio, morbos diuiserunt
in acutos, & longos; quo fit, vt Galenus varia tractatione, dum
nunc hos, nunc alios sequitur, lectorem cōfundat; vt plurimum
tamen acutum vsurpare videtur pro vehementi. Porro vt varius
est Galenus in acuti morbi significatione, ita nusquam ex-
actè illius differentias, & aliorum morborum, à quibus hæ na-
scuntur, expressit; id quod nos ex variis ipsius locis adiuti nunc
facere tentabimus. Igitur quum morbi alij sint breues, alij
longi, his relictis (vtpote qui à natura acutorum morborum
sunt alieni) de aliis agemus. Porro breues morbi alij cito, alij
tarde (qui & tardi dicuntur) terminantur, quòd scilicet tardo
motu progrediantur: qui quoniam intra quadraginta dies desi-
nunt, breues propterea censentur: qui verò cito ad finem perue-
niunt, quidam comitem habent magnitudinem, & acuti ob
id nuncupantur; vt pleuritis, peripneumonia, lethargus, phre-
nitis, angina, febris ardens; Alij sine fortitudine præproperè fi-
nem suum consequuntur, vt diaria, & alij similes morbi, qui
breues, & parui dicuntur. Ex acutis rursus quidam simpliciter
acuti, id est sine adiunctione aliqua dicuntur, qui intra decimum
quartum diem soluuntur, quidam non simpliciter acuti: qui
intra vigesimum, & post decimum quartum finiuntur; vt qui
vigesimo septimo, & vigesimo die desinunt; suntque iidem
re cum simpliciter acutis: Idem enim morbus ob causæ maio-
rem vehementiam, aut paruitatem, aut ægri naturam sim-
pliciter, aut non simpliciter acutus euadit: Alij verò sunt, qui
acuti dicuntur, hoc adiecto, quòd quadraginta diebus termi-
nentur. Quartum additur genus, quod eos continet, qui ex acu-
tis profecti vocantur, vt tabes, suppuratio, hydrops, & similes,
qui ex acutis sæpe fiunt, & inter acutos nonnunquam nume-
rantur; quum tamen re vera sint diuturni: Id autem faciunt
medici, vt originem morborum repetant: quoniam enim præ-
dicti affectus, & nonnulli alij ex acutis morbis nonnunquam
proveniunt, aliquando verò ex aliis causis nascuntur; acuti no-
minis adiectione, qualis fuerit eorum origo, monstrant: postu-
latque etiam docendi ratio, vt vniuersum acutorum morbo-
rum genus, in quo acuti mentio fit, diuidendo exhauriamus;

f

et si interim quidam ex diuisione resultant, qui postea inter longos reponi debent. Iam verò inter simpliciter acutos morbos, quidam peracuti, qui & acutissimi dicuntur, quorum terminus est intra septimum diem; cuiusmodi est angina, cholera, tetanus, apoplexia: Alij, qui à septimo vsque ad decimum quartum extenduntur qui simplicis nominis inopia; nomine generis non aliter quàm simpliciter acuti vocantur. Peracuti rursus bifariam diuiduntur: Nam quidam ex illis simpliciter peracuti, qui intra quartum diem abeunt, qui ob id peracutissimi nominantur: Alij qui quartum excedunt; quales sunt, qui quinto, & sexto iudicantur, qui etiam peculiari nomine destituti non aliter quàm simpliciter peracuti appellari solent. Ceterum acutorum, qui intra quadraginta dies terminantur, nonnulli sunt; qui *ἐκ μεταστάσεως*, id est ex degeneratione, & mutatione in aliam speciem, & à Galeni interpretibus ex decidentia dicuntur: Huius autem generis sunt acuti illi, qui intra vigesimum diem imperfectè iudicantur; deinde vehementia confRACTA, reliquum, quod superest, intra quadraginta dies, vel etiam sexaginta, vt Galenus scribit secundo de Diebus decretorijs, dissolui consuevit. Alij verò sunt, qui statim ab initio veluti prohibiti, tardiùsque moti, & nullam interea subitam mutationem moliti, ad quadraginta dies producuntur; quorum alij accessionum remissiones habent, quæ in exactam integritatem finiunt. Alij cum continua febre semper perdurant. Tertium genus eorum, qui intra quadraginta dies recedunt, eos continet, qui manifestè acuti in principio, & ante vigesimum diem non securè sunt finiti: deinde remissionem fecerunt; post hæc reuersi, mox intensi, nouissimè quadagesimo die desinunt: de quibus dubitat Galenus secundo de Diebus decretorijs an simpliciter, vel ex decidentia acuti dici debeant. Quos verò morbos vocet *παρρηγμένους*, id est adauctos tertio Prædictionum non explicat; mihi tamen intelligere videtur per adauctos acutos, quos diximus antea non simpliciter acutos alibi ab eo dici; quin etiam eosdem esse morbos ex decidentia dictos, & eos, qui vocantur acuti quadraginta diebus soluti, patere omnibus puro, qui Galenum non oscitanter legerint.

D E

De morbo continuo, & intermittente.

CAP. XXI.

T febrem continuam, & interpolatam bifariam
 vsurpari scribit Galenus libro primo de Morbis
 vulgaribus, ita morbos continuos, & intermit-
 tentes duobus modis intelligere possumus: con-
 tinuos inquam, vel quod nunquam desinant af-
 fligere, vel cum hoc etiam quod nullam mutationem per in-
 terualla vsque ad iudicium, siue solutionem faciant; quos nouo
 vocabulo (vt author est Galenus) recentiores Græci *συνέχουσ*,
 & nostri continentes vocant: Intermittentes verò, quos Græci
διχλαπνους appellant, qui vel perpetuò non affligunt, sed ali-
 quando ad integritatem desinunt, vel qui nunquam quidem
 penitus recedunt; interim tamen nunc exacuuntur, nunc re-
 mittuntur, cuiusmodi sunt cōtinuæ, tertianæ, quotidianæ, quar-
 tanæ, & semi tertianæ febres: Ac propriè quidem intermitten-
 tes dicuntur, qui ad quietem, & integritatem perueniunt; &
 continui, qui nullas exacerbationes inferunt, sed eum, quem ab
 initio acceperunt tenorem, ad finem vsque seruant, nulla acce-
 dente accessione. Qui verò continuò affligunt, & per interual-
 la intenduntur, & remittuntur, quoniam cum intermittenti-
 bus in hoc conueniunt, quod remittantur, & exacuantur; cum
 continuis autem quod perpetuò affligant, ob id à quibusdam
 intermittentes, ab aliis continui dicti sunt; quum tamen potius
 mediam quandam naturam inter eos obtinere, & medij ob id,
 ancipitesque in hoc genere, Galeno authore, si antiquos Græ-
 cos sequamur, putentur: Obtinuit tamen iam consuetudo, &
 recentiorum vsus, vt omnes eos continuos dicamus esse, qui
 perpetuò quomodocunque affligunt, quos Græci *συνέχουσ* vo-
 cant; Intermittentes verò eos diligamus, qui aliquando
 affligere desinunt, & solum per interualla sunt mole-
 sti: At qui perpetuo quodam tenore absque ac-
 cessionibus infestant, ad Græcorum imita-
 tionem, qui hos *συνέχουσ* vocant, com-
 mode à nobis iam recepto no-
 mine continentes
 dici pos-
 sunt.

CAP. XXII.

MORBVM ordinatum vocant medici, qui certis, statisque temporibus, quod Græci *νόσος περὶ χρόνον* dicunt, affligit, exacerbatūve, quomodo tertianam ordinatum morbum dicimus; propterea quod tertio quoque die, inuariabili motu, exacuitur: Contra verò inordinatū intelligimus, qui incerto tempore, & minimè secundum periodum recurrit; quos alio nomine errantes, & erraticos, atque incertos nuncupamus; Illos verò qui certum ordinem obseruant, stabiles, & non errantes dicere liceat, quos & constantes vocamus, & ab Hippocrate *ἐν χρόνῳ νόσους* dicuntur: Etsi non solum, qui certum tempus non seruant, sed etiam quoquo modo à natura sua euariāt, inconstantes appellentur; vt ex octauo Aphorismo tertij libri videre licet.

De morbo equali, & inæquali.

CAP. XXIII.

SCRIPSIT Galenus de inæquali morbo integrum etiam libellum, nec tamen satis adhuc expressit an vna, & eadē ratione, vel pluribus morbus æqualis, inæqualisve dici debeat. At si quis diligenter notauerit, quæ de hac re variis locis ab eo traduntur, non vno modo hæc nomina vsurpari intelliget: Etenim in libro de Inæquali intemperie, vocat inæqualem intemperiem, quæ in omnibus partibus corporis, quod alteratur, æqualiter non est insita; quo modo febres putridas inæquales morbos appellamus; quòd per eas partes solidæ nondum planè sint excalefactæ: sicuti humores, quos calor penitus occupauit, & insigniter affecit; & vt clarius dicam consuetis philosophis, & medicis nominibus, quòd humores sint excalefacti, partes verò solidæ adhuc in ipso calefieri & mutari. Ceterum in libris de Causis morborum inæqualem intemperiem intelligi scribit, in qua corpus à causis contrariis pari modo agentibus, simul alteratur, mutaturque: vt quum eodem tempore calidius, frigidiusque, vel humidius, sicciusque redditur; quod ostendunt Lipiaræ vocatæ febres, in quibus calor, & frigus simul sentiuntur;

ur; qui modus ab alio profecto differt, vt satis omnibus con-
 stare puto: Nam in illa intemperie excessu vnius qualitatis
 alia omnino est remissa, in hac verò cōtraria simul, sed diuersis
 locis, vt in illa etiam vigent. Appellat & primo de Differentiis
 febrium accessiones inæquales, quæ diuerso modo, contrariis-
 que motibus affligunt: qualis est tertianæ accessio, & om-
 nium aliarum febrium, quæ cum frigore inuadunt, cui postea
 calor succedit: æqualem verò qui solum calefaciendo, vel re-
 frigerando molestat: sic igitur & morbum æqualem, inæqua-
 lemve alio modo capere oportet. Quin etiam libro sexto de
 Sanitate tuenda, æqualem temperiem censet esse, qua omnes
 corporis partes afficiuntur; Inæqualem verò, quando in diuer-
 sis partibus differentes sunt intemperaturæ: qua ratione cor-
 pus illud intemperatum dicimus, cui, si velis, hepar, vel caput
 frigidum existit. Postremo inæqualem alio modo nominat
 morbum Aphorismo vigesimo tertio secundi, quæ inæqualem
 ita motum habet, vt nunc minuatur, nunc verò increseat.
 Atque hæc satis quidem de variis significationibus æqualis, in-
 æqualisve morbi, ne ex homonymia in Galeni lectione rudior
 decipiat lector.

De morbo redeunte, recidiuamque faciente.

CAP. XXIIII.

MORBOS redeuntes, siue recurrentes (ita enim
 nominare liceat) quos Græci *ἐπανερχόμενα νοσή-
 ματα* vocant, definit Galenus in tertio commen-
 tario Protheticorum eius generis esse eos, qui
 parum quidem remittuntur, moderatioreque
 euadunt, sed rursus postea exacuuntur, quo no-
 mine complecti non videtur eos, quos dicimus recidiuam fa-
 cere, quos Hippoc. duodecimo Aphorismo secundi libri *ὑποστρο-
 φώδεια νοσήματα* appellat; Nam eos *ὑποστροφῆν*, id est recidiuam
 facere usurpamus, qui non solum quomodocunque inclina-
 runt, diminutique sunt, sed penitus extincti putabantur,
 remanente solum aliquo in corpore symptomate ex præte-
 rito morbo, vt siccitate oris ex febribus; quod symptomata
 morbi causam, vt humorem, vel dispositionem morbo-
 sam subesse adhuc significat, quæ nisi probo victu, vel aliis
 remediis penitus aboleantur, paulatim aucta, vel similē prioris,
 vel aliū morbum rursus excitat: Nihil tamen prohibere video,

vt vnoquoque eorum nomine vtrunque morbi genus, quo scilicet remittitur, exacuiturque, & fuga simulata, rursus rediit, comprehendamus.

De morbo per consensum, & primario genito.

CAP. XXV.

QUOD Græci *συμπάθεια* dicunt, nobis compassionem, aut consensum, aliorum exemplo, appellare liceat. Dicunt autem Græci per sympathiam, & nos per consensum partes corporis affligi, & morbos quosdam gigni: Quid verò his nominibus sit intelligendum legeutibus Galenum, non satis constare potest; propterea quòd ille nunc vna, nunc alia interpretatione utitur, & in eadem etiam pagina libro primo, & secundo de Locis affectis, de hac re diuersa tradit. Nam aliquando morbos, qui per sympathiam sunt contracti, opponi his contendit, qui proprii sunt, hoc est, ita stabiles, & firmi, vt recedente etiam causa, quæ eos excitauit, permanere possint, propriamque curationem requirant: Interimque eos reprehendit, qui primariæ passioni, quam *πρωτογενής* Græci vocant, sympathiam opponunt: quum *δευτερογενής*, id est secundaria, & posterior passio priori aduersetur: At alio loco, eorum sequitur opinionem, quos antea refellit, distinguítque per oppositionem ex diuisione primarios affectus ab his, qui per consensum infestant: Nonnumquam tum his, quæ per se, vel propriè, vel primario consistunt, nullo habito discrimine eos opponit, qui per compassionem sunt geniti: quod vnusquisque facillè agnoscere poterit, qui vtcunque etiam legerit, & inter se contulerit, quæ in supradictis libris de hac re ab eo authore scribuntur; tanta sanè varietate, & scribendi licentia lectorem confundere solet, vt nihil perpetuum ex eo sibi polliceri quispiam valeat. Verum enimvero si per compassionem affici dicitur pars aliqua (vt ille scribit) quæ ab altera afficitur: constat nihil aliud esse affectum per sympathiam, quàm qui ab alio est excitatus; ita vt idem sit cum eo, qui secundario genitus est: sic enim & verbum ipsum ostendit, compati; & vsitatus à medicis loquendi vsus. Quippe quum dicamus quibusdam caput dolere ob cōsensum cum ore ventriculi, existente scilicet prius in ipso ventriculo morbifica

morbifica causa, quæ capiti dolorem postea peperit. Qui ergo aliis non succedunt morbi, nec ab aliis excitantur, sed à suis causis primò gignuntur, illi primarij, & per protopathiam constare dicuntur. Qui verò ab aliis nascuntur, vel morbis, vel morborum causis aliquam partem prius infestantibus, secundarij, posterioresque, & per sympathiam, siue *διὰ συμπάθειαν* esse putantur: Quamobrem male aliquando eos per sympathiam molestare morbos scribit, qui perpetuò non manent, neque per propria symptomata discerni valent: Eos verò primogeneos esse, qui propriis symptomatibus exactè dignoscuntur, stabilemque naturam obtinent: quandoquidem fieri potest, ut per consensum, siue secundarij sint affectus, & tamen perpetui, firmique, & evidentes simul notas habeant; cuiusmodi est dolor capitis proueniens vitio stomachi vapores ad caput emittentis, à quibus caput ob longiorem moram, aut vehementiorem vim pertinacem iam dispositionem contraxit; adeo ut stomacho etiam perfuncto, non recedat, sed peculiarem sibi curam desideret: quinetiam primogenei esse possunt, etsi ob paruitatem symptomata non inferant euentia, citòque ob instabilem, leuèmq; impressionem euanescant; nimirum quòd propria horum natura in hoc solum posita sit, quòd aliis præcedentibus non superueniant; quemadmodum hoc solo, illi per compassionem consistere dicuntur, qui ab aliis sunt geniti, siue evidentes, siue obscuras postea notas habeant, & naturam stabilem, vel mobilem sint sortiti. Præterea illud quod de partibus affectis per consensum scribit, nullam scilicet actionem lædi, nisi pars illius author lædatur, rationi consonum mihi non videtur. Nam dicere partes eas affici, quæ influente facultate, quemadmodum nerui vulnerata spinali medulla, vel materia, ut voci destinatae partes, vulnerato thorace, efflacione destituuntur; perinde est, ac si quis dentes morbo correptos diceret, quòd per inedia cibum priuati proprium munus exercere nequeunt: Læduntur enim solæ partes, quum earum compositio, vel primariò, vel secundariò labefactatur. Postremò putare naturalia instrumenta primariò affectu semper laborare, quum illarum actio impeditur (quod Galeno in fine libri primi de Locis affectis est visum) non admodum est probabile; quippe quum non minus hæc, quàm alia suos morbos, noxasque per sympathiam sæpius contrahant: Adhæc calore, & spiritu destitutæ illæsa interim illarum temperie, agere

nequeunt : vt temerè credere non debeamus in parte malum
esse, quum actiones fieri desinunt.

De morbo per se, & per accidens.

CAP. XXVI.

QUEMADMODUM per se aliquid fieri
apud Galenum idem est, quod immediatè, siue
primò : per accidens autem idem quod secun-
dariò, vt ex libro de Differentiis symptoma-
tum, & aliis multis locis constat, ita morbum
per se conuenire alicui parti vult Galenus, qui primò, & im-
mediatè partem eam occupat : per accidens autem, qui se-
cundo loco ad aliam pertinet, quemadmodum similiarium
partium morbos ad partem instrumentariam per accidens
spectare scribit in libro de differentiis morborum, & morbum
per se lædere actionem, & causam verò per accidens, id est, se-
cundo loco dicimus : Quòd si in eadem compositione id fieri
potest, quomodo febrem totius corporis morbum per accidens
esse censemus? eo quòd primò morbus sit singularum partium
similiarium & totum ipsum corpus, quatenus ex instrumentis
compositum consideratur, per accidens morbo in figura, vel
alio simili genere, laborare creditur; quando dissimilares
partes eodem modo malè sunt affectæ: Tamen nullus est
morbus in similiaribus partibus, qui secundo loco, siue ex acci-
denti morbus vocari possit instrumentariæ partis; quoniam
diuersa est illarum partium natura, & compositio: nec potest
vnquam intemperies fieri, vitiata structura, quæ corporis in-
strumentis debetur. Nam sicut sanitates illarum partium
inter se sunt distinctæ; sic profectò morbos distinctos inter se
esse oportet. Adde quod partes eo modo differant, quo illarum
vitia inter se dissident. Quapropter si vitia diuersi generis in
essentia posita, possunt ad vtranque partem pertinere, poterit
vtique & pars similiaris fieri per accidens organica, quo quid
potest dici absurdius? Vnde in his nullus morbus per se, aut
per accidens inueniri hoc modo posse credo: quod si interim
eadem causa, vt inflammatio magna, quæ similiarium tem-
periem vitiat, & ob excedentem magnitudinem alicuius in-
strumenti constitutionem corrumpit, proprios tum similiaribus,
tum instrumento morbos excitet; fiet quidem, vt eadem
causa

causa diuersos morbos committendi vim habeat, de quo non dubitamus, sed nunquam continget vt vnus partis morbus ad aliam, quæ diuersam obtineat constitutionem, spectet, si modo morbus compositio est præter naturam. Et illorum vitia genere sunt discrepantia, quorum compositio generibus est distincta. Quomodo enim quæso intemperiem morbum instrumentariæ partis vocabis, nullo modo labefactata illius structura? quippe quum integra maneat, vrgente sola intemperie, similium magnitudo, numerus, conformatio, coniunctio, & vnio, ex quibus instrumentariæ conflantur: qua in re mirari profecto licet, quonam modo Galenus non viderit hæc suis principiis repugnare; quum enim antea constituisset omnem morbum instrumentariæ partis, vitio conformationis, magnitudinis, numeri, & coniunctionis concitari: agnoscere statim debebat, quod sequebatur: quidquid morbus instrumenti alicuius esse deberet, ad eadem genera esse referendum, siue primò, siue secundariò id contingeret: Quod si ob vehementiores intemperaturas, similes vel extenuentur, aut præter naturam augeantur, non tamen propterea morbi illæ partes ita affectæ, sed morborum causæ in instrumentis fiunt: Sed hæc satis de morbo per se, & per accidens, & superius enumeratis morborum differentiis: quæ enim relictæ sunt, fallere nequeunt Lectorem, quum vel eodem modo à Galeno semper vsurpentur: vel per se statim ostendant, quod illarum nominibus significatur.

CLARISS. DOCTIS- SIMO'QVE IVRISCON-

sulto Lælio Taurello Ioannes

Argenterius S. D.

PERIS mei partem, quæ tribus
libris morborum causas cõplectitur,
quum multi alij occurrerent præstan-
tissimi viri, de me meisq; studius bene
meriti; tibi tamen potissimum, Læli
doctissime, cui & hoc nomine pluri-
mum debeo, dicendam esse censui: Quum enim uni-
uersa nostra hac Academia tua maxime opera, & con-
silio non sine magno labore, & studiorum omnium be-
neficio regatur; meritò bonam earum rerum partem,
quas nostra parere potest industria, ad authorem, mode-
ratorèmq; suum referri debere iustum esse putavi: idq;
eo præsertim, quòd viro omnis philosophiæ studiosissimo
continuis, maximisq; negotiis occupatissimo, atq; etiam
propemodum laboribus oppresso, ea maximè convenire
existimarem, quæ ex ipsis philosophiæ naturalis fontibus
sunt ducta, & ad morbos cauendos, perspecta illorum ori-
gine, accommodatissima. Addo quod quum multa in
hoc opere contingant, in quibus Galenus medicorũ præ-
stantissimus mihi non satisfacit; nonnulla etiã tractem
ab Aristotele philosophorum principe discrepantia: non
satis tutum esse duxi in tanto hoc sectarũ studio, tantisq;
aliis difficultatibus, quibus boni omnes, qui suo ingenio,
& studio posteris bene consulere, atq; etiam viuemibus
laborè honesta contentione demere conantur, vnde quaq;
premuntur; ea absq; tuo patrocinio edere, & publicãda
tradere. Nosti enim tu, vir optime, ad quæ omnium iura,
& calumnia deferuntur, me sæpius à maleuolis, ne dicam

peruersis quibusdā hominibus, qui nihil egregiū in vita
 moluntur, sed omni ratione aliorū cogitationes, & opera
 retardare, impedirēq; nituntur, vulgi rumore laceratū:
 quod nescio quomodo medicinā totam, explosis à nostris
 scholis optimis quibusq; authoribus, fracta scilicet illorū
 authoritate, subuertere conarer: quod quā falsum sit,
 ex hoc potissimū opere cognosces; in quo nō artē damno,
 quā studiosissimē profiteor; non artifices cōtemno, quos
 amo, & veneror: nec ab alijs bene tradita, quæ pro opti-
 mis recipio, euertere cupio: Sed antiquorum imitatione,
 quæ ab illis humano more vel sunt prætermissa adycere,
 aut fortē etiā negligentius cōscripta expolire, illustrarēq;
 meo labore, & perficere studeo. Hac ergo tu ea, quæ soles
 humanitate omnes cōplecti, accipies: & si quando licebit
 per maximas tuas occupationes, quibus premeris, dum
 primus es à secretis tanto nostro huic principi & in gra-
 uissimis, ac præcipuis quibēsq; causis audiēdis, iudicā-
 disq; cōtinuo versāris, ad animi relaxationē leges. Nam
 etsi tanta ea nō sunt, quāta eximia tua virtus, & summa
 variāq; eruditio postulāt: tamē (si de suis laboribus unus-
 quisq; absq; arrogātie suspitione aliquid sperare debet,
 polliceriq; audet) huiusmodi erunt ut mea erga te obser-
 uantiæ pignoris loco haberi, & posteris testari possint me
 nō semper in otio sepultū iacuisse, & eo tēpore vixisse, quo
 tu summa prudētia, & iusta quadam ac omnibus grata
 æquitate in pulcherrima totius Italia regione ius dicebas,
 & præclarissimā Academiam Pisanam Duce Cosmo
 Medices optimo, & omnibus virtutibus ornatissimo
 Principe consilio maximo, & mira quadā sollicitudine
 regebas. Vale & perge, ut facis, de tota nostra Acade-
 mia, literatisque omnibus bene mereri. Pisis quarto
 Calend. Septemb. M. D. XLIX.

IOANNIS ARGENTERII DE CAUSIS
MORBORVM

LIBER PRIMVS.

De utilitate huius tractationis.

CAPVT I.

OSTVLAT iam nostrum institutum, vt de morborum causis agamus: positis enim morbis, illorū origo quærenda est. Verum quoniam non solum morborum, sed etiam multarum aliarum rerum causas medicum tenere oportet; & à nobis etiam postea quærendum est, vnde proueniant morborum differentia, & symptomata omnia, operæpretium esse duco, vt imprimis generalem de illis tractationem (ex qua postea quæ propria sunt singulis, eliciantur) quantum ars nostra desiderat, hoc loco instituamus. Quæ res profecto nescio an maiorem vtilitatem, quàm dignitatem, vel difficultatem obtineat. Nam quum nihil eorum, quæ in corpore fiunt, ignoratis causis, scire liceat: nec etiam quidquam rectè agere possimus (siquidem ablatione causarum morbi tolluntur, & ob diuersas causas diuersa remedia in ægrotis, variâque viuendi ratio in sanis exigitur) ac quum causæ ad suos effectus dignoscendos signa præbeant, hinc magnus profecto, multiplèxque illarum vsus, & vtilitas agnoscitur. Quid enim dignius, præstantiùsve, quàm causas earum rerum perspectas habere, quarum cognitionem profitemur? Hac enim re potissimum philosophos reliquis hominibus præstare credimus: quòd illi abditas rerum causas, quæ difficultate aliorum ingenia superant, agnoscant: Nec alia quidem ratione medicinam nostram olim inter sapientiæ partes à summis philosophis, qui eam diligentius excoluerunt, reputatam existimare par est, quàm quòd eam maximè medicinæ partem spectarent, quæ causas eorū, quæ in corpore nostro eueniunt, expendit.

expendit. Nam reliquæ in abiectiore quodam rerum genere versantur, quàm vt possint in tam digna facultate locum inuenire. Quàm verò difficile sit huius rei explicationem pro dignitate excolere, & posteris mandare, omnibus constare puto, qui aliquando de ea tradenda certa docendi methodo, cogitauerint. Nam & res ipsa per se ardua est, & à philosophis perinde explicata, vt quum illi generaliore quadam ratione, id totum, quod quærimus, complectantur, parum medicinam nostram, quæ inferiora rerum genera potius sectatur, adiuuent. Quòd si à scriptoribus de medicina posita saltem essent capita, quibus res hæc tota constaret, non esset profecto quòd nos multum amplius laboraremus. Sed quum illi non satis etiam explicent, quid sit morbi causa, quas, quòtue causas medicina consideret; quòd imprimis ad philosophorum imitationem ab illis faciendum erat, nec etiam explicent quarum rerum causas medicus inquirere debeat; nec quæ sit causarum vis, quòve modo inueniri enarrarique possint, & à quibus rebus eas petere oporteat. Quum præterea ferè semper proximas, immediatasque prætermittant, dum in externis, quas vulgus etiã nouit particulatim enumerandis præter modum occupantur, rem profecto difficillimam nobis reliquerunt. Omitto quòd multarum rerum, vt omnium ferè differentiarum morborum causas Galenus noster omiserit; alias verò sparsim sit prosequutus: quò quidem fit, vt non solum ignoremus quo loco reperire possimus, quòd quærimus, sed etiam desit docendi methodus, quæ à certo initio auspicari debet, & perpetuo quodam filo singula de quibus agitur, enarrare. Ac non solum hæc quidem incommoda ex interrupta illius tractatione nascantur; sed etiã quòd interim dum eadem variè explicat, aliis errandi occasionem non paruam attulerit: Etenim male Auicenna de Causis procacitatis differit, quòd Galeni varietate confusus, quid in ea re verius esset, ignoraret. Negant recentiores causæ coniunctæ aliquem in medicina esse usum, quòd in diuisionibus causarum, illius, vt aiunt, Galenus non meminerit. Denique qui de morborum causis agunt omnes ferè diuersa docendi ratione vtuntur; nimirum quòd artem in antiquioribus certam non inueniant, quam perpetuò communi quadam concordia sequantur. Ac nobis profecto adhuc difficilior huius rei explicatio redditur, quòd (quum nonnulla occurrant, in quibus non solum à medicis, sed etiam à summis philosophis dissentimus) in ea tempora

tempora inciderimus, in quibus nemo quod sentit, libere dicere audeat; nisi cum illis planè consentiat, quorum autoritas iamdudum apud omnes inualuit: sed id ab omnibus, qui aliorum opinionibus sunt addicti, æquiore animo eo maximè hæc nostra licentia ferri debet, quòd antiquorum exemplo eam nobis vindicamus, & quòd neminem accusemus, neminem vituperemus: omnes maiores nostros, qui suo studio, & labore nobis profuerunt, ut par est, summoperè diligamus. Quod si interim aliquando ab illis discrepamus, id non ea spe facimus, ut omnium optima, & rata haberi velimus, quæ tradimus, sed ut aliis meliora inueniendi occasionem præbeamus, dum in dubium reuocamus, quæ hæcenus longa consuetudine, veluti legibus quibusdam nescio qua ratione, sancita fuerunt: Auguror non defuturos, qui nostra refellere & Aristotelē, Galenūque, quos reprehendimus, tueri nitentur, id quod etiam maximè exopto, si modo id non contentiose sed veritatis inueniendæ causa, facere aggrediatur. Sic enim sperandum est, ut ex hac honesta contentione veri inueniendi ratio ad pristinum philosophandi genus, quod non opinione aliorum, sed ratione constabat, reuocetur: verumtamen in tantis difficultatibus quod aggressi sumus prosequemur.

*De generibus causarum; quibus in
medicina utimur.*

CAP. I I.

QUID causa sit, superfluum puto esse definire: Nam id quod adferimus quum ratio, siue (ut philosophorum verbo utar) propter quid quæritur, causæ nomine donari omnes (credo) nouerunt, qui vel leuiter in philosophia sunt versati: vel si aliter ex rei natura definire velis, causam vocabis, quæ ad rei constitutionem quoquo modo aliquid confert: quando etiam causæ non minus sunt, nihil nobis quærentibus, quàm si aliquid quæramus. Illud potius explicandum quæ quòtve sint causæ: id quod ita explicat Aristoteles, & alij vniuersi philosophi, qui eum sequuti sunt, ut eas omnes quatuor omnino esse contendunt; formam scilicet efficiens, materiā, & finem: à quibus Galenus dissentire videtur, qui nonnullas alias addit; Et enim in libro de Differentiis symptomatum, & sexto de Vsu partium, annumerat prædictis causis; vtilitatem, scopum, instrumentum

strumentum, exemplar, & voluntatē, & aliam præterea, quam vocat causam sine qua non; quod quàm rectē faciat, paulo diligentius à nobis expendendū est: Nam scopum, vtilitatēq; addere, superfluum esse duco; quippe quum scopus, finis, & vtilitas idem causarum genus faciant, quod enim finis dicitur, eo quòd in hoc actiones desinant, scopus etiā vocatur, quòd finem scilicet nobis proponamus, in quem alia omnia, tanquam in scopum dirigantur. finem præterea nobis proponimus, non per se, sed quatenus bonum quidpiam, quēadmodum optimē Aristoteles docuit omnia nempe finem, tanquam bonum aliquod expetere; alioqui vtile, honestum, & iucundum, & ipsum quoq; bonum addere oporteret, tanquam alias causas, si sub fine non continerentur: siquidem propter illa ad agendum mouemur; sed hæc vt diximus, sub fine, qui boni ratione proponitur, omnia comprehenduntur. Quod etiam Galenus ipse in libro de Causis procacitatis testatur, vbi scribit idem esse finem, vtilitatem, scopum, & ipsum propter quid, sola autem ratione, ea inter se differre: Cæterum exemplar, reiue idea quam mente concipimus, dum rem ad illius similitudinem effingere nitimur, in his, quæ secundum naturam agunt, causa non est; nimirum quum natura non electione, nec alterius rei contemplatione sua formet opera: In aliis verò sub forma cōprehendi videtur: Est enim rei forma quædam in animo, qua duce, alias peculiare rerum species effingimus. At voluntas vt communis omnibus, quæ fiunt, causa non est, ita in quibus locū habet, ad efficientem redigitur, eo enim quòd impellat, excitetq; corpus tanquam instrumētum, quo vtitur ad agendum, causæ nomen sortitur; sed meo quidem iudicio grauiora sunt, quæ de instrumento, & causa sine qua non, dicuntur: nec eorū opinionem recipere possum, qui instrumenta sub efficiente comprehendere volūt. Nam in medicina nostra plurimū refert hæc inter se seiungere. Aliter enim vitiatos motus corrigimus, quum illorum instrumēta sunt læsa, aliter verò quum ab ipsa facultate corporis partes impellente, labefactantur: Præterea calidū agere dicimus, vt concoquere, expellere, quæ non facit, vt agens; siquidem agēdi vis, à temperamēto, structurāq; partiū resulat: sed quatenus corporis facultatibus suo influxu, vt instrumentū inseruit quo modo etiam arteriæ corpus inter pulsum causas, & thoracem inter ea, quæ respirationem mutant ponit Galenus: quòd scilicet instrumenta sint, quibus efficiens pulsum, respir

respirationisque causa ad suas actiones obeundas utitur: Præterea ex eo principio, quo utitur Aristoteles ad alias causas inueniendas, id quod volumus, commodissimè, ut puto, probare licebit, propterea enim inquit ille quatuor esse causas, quoniam quatuor sunt quæ sita, nempe à quo, ex quo, cuius gratia, & id quod facit rem esse. Quod si ita est, liceat nobis instrumentum addere, propterea quod querere possumus, per quod res fiat: si enim finem ab efficiente differre putamus, quod ille reddat rationem cuius gratia, hoc verò ostendat à quo res proveniat; & denique si omnes quatuor causæ inter se genere differre creduntur, quod totidem sint interrogationes inter se diuersæ; quæ instrumentalem quoque aliis non addemus? quum quærat per quod res fiat, quod nulla ex aliis causis facit. Tantum profecto eam ab efficiente differre oportet, quantum discrepat interrogatio à quo, ab ea, quæ per quod aliquid peragitur, quærit: quod etiam loquendi usus, unde hæc sunt desumpta, apertissimè monstrat. Belli namque instrumenta dicimus esse pecuniam, arma, equos, tormenta, munitiones: bellum autem gerere homines his rebus munitos. Adde quod si Aristotelem legamus libro secundo Physicorum, ubi de his rebus tractat, inueniemus omnino instrumenta ab efficientibus excludi: siquidem efficiens illud esse definit, quod primo mouet; quod non faciunt instrumenta, quæ secundario, & ab aliis impulsa mouent, id quod Themistius optimus Aristotelis interpres adnotauit, additum scilicet esse verbum, primò, in efficientis definitione ad instrumentorum differentiam, quibus sanè efficientis nomen competere non potest, si ratio non conuenit: Ac multo minus, ut arbitror, sub fine comprehendendi possunt instrumenta, quod nonnulli interpretes Aristoteli placuisse putant. Vbi enim ille causas omnes & ultimo loco inter eas finem enumerauit: addit quæcunque alio mouente inter ipsum, & finem reperiuntur, siue instrumenta, siue opera fuerint, finis gratia extare, quod verissimum quidem est; verum non propterea ex hoc constat, an instrumenta sub efficiente, vel fine comprehendere auctor velit. Si enim spectemus vltimū finem, cuius causa omnia instituantur; non possunt illa finis rationē habere, utpote quæ adiumento sint ad finem consequendum: At si tanquam media considerentur, in quibus quæ antecedunt efficiētia, quiescunt, finis rationem subibunt: qua in re interpretes Græci nihil vltra quàm Aristoteles scribunt. Alij verò ex nostris duplicem

cam

eam relationem animaduertentes ea ab Aristotele ad finalem causam referri scribunt, quod & docendi ratio postulare videtur; quum ea verba statim sequantur causam finalem, & connectione quadam dicendi cum illis, quæ de ea dicta sunt ita connectantur, ut ad efficientem, de qua multo antea egit, non nisi magna violentia trahi possint. Attamen ratio cōvincit, ut non minus à fine quàm ab efficiente instrumenta seiungantur. Nā ut differre ostēdimus per quod, ab eo, quod est à quo, sic omnia hæc discrepare ab eo cuius gratia, unusquisque intelligere poterit, qui omnino tergiuersari nolit. Nec par quidem est ratio de instrumentis, quibus sanitatem comparamus, nempe remediis, & victu, quæ est de purgatione, & macie: sunt enim hæc mediæ quædam actiones, & opera, quæ prius consequimur, quàm ad vltimum finem, sanitatem scilicet perueniamus. Instrumenta autem ipsa ut remedia, & victus statim ab agente assumuntur, ut eorum beneficio agere possimus. Quamobrem statuamus, si placet, quintum quoddam genus causarum, quod instrumenta contineat. Quod si rationum momenta id solum efficere non possunt, quod quærimus, repugnante scilicet Aristotele, & testibus sit opus, adferimus Platonem, & Galenum qui contra Aristotelem sentiunt, nobisque fauent. Cæterum addendam esse aliam causam censeo, quam Cicero in Topicis, & Galenus vocat sine qua non, definitque esse huius generis causam, quæ quidem perfectionis nihil addit rei, quæ fit, ab illis tamen, quæ conferunt, seiungi non potest: vel ut breuius dicam, causa huiusmodi est, sine qua res fieri nequit. Nam si tot ponendæ sunt causæ, quot sunt quæsitæ, & interrogationes genere inter se differentes, hæc omnino alterum genus causarum faciet. Ut enim quærendo à quo res fiat, efficientem quandam causam constituimus ab aliis diuersam: sic profectò quum quærimus cū quo, aut sine quo aliquid peragatur, aliud causarum genus ponimus tanto ab aliis diuersum, quanto interrogatio ipsa ab aliis discrepat. Quod si hanc non recipiamus causam, sub quo quæso alio genere tempus, locum, spatium in quo fit motus, priuationem, motus terminum à quo, & in quem desinit, comprehendemus? quæ tamen omnia rationem reddunt ab aliis causis genere diuersam: & proinde causarum genus requirunt ab aliis alienum. Si enim reliquæ causæ eadem ponantur, diuersa autem sint vel tempus, aut locus, siantque ab illis, quas statuunt causas, diuersa: statim huius dif-

ferentia causam prouenire dicimus, vel temporis vel loci ratione: quo modo tempus, vel locum vni defuisse ad agendum idoneum, alteri hæc apta extitisse dicimus. Eodem pacto si quis quærat, quur idem ab eodem fine impulsus citius à Pisana vrbe Luccam, quàm Florentiam perueniat: non aliam sanè inueniet causam, quàm quòd vna breuior, quàm alia sit via, siue spatium, in quo motus peragitur. Quod etiam Aristoteles libro sexto de Physica auscultatione monstrat: vbi differentiam lationum, cæteris causis paribus positis, nunc in tempus, nunc in spatium diuersum reuocat. Eodem pacto si quis petat causam, quur nigrum in album, & color in colorem solum permutari valeat: causam profectò nullam audiet, quàm quæ ex priuatione, & terminis mutationis sumitur: quòd scilicet ex contrario in contrarium duntaxat mutationes fieri possint: si quæ verò alia sub hoc genere causarum contineri videbuntur, postea docebimus. Nunc verò satis sit ostendisse genus aliud causarum addendum esse, quod scilicet comprehendat causam sine qua, & cum qua aliquid obitur. quod si duplex hoc genus efficere velis, vt differre videtur interrogatio sine quo ab ea, quæ petit cum quo aliquid fiat, non magnopere impedio. Est verò & aliud adhuc causarum genus à prædictis diuersum, quod causam assignat, quum petimus, quur in aliquo fiat vnum, in alio aliud, quæ propterea causa, in quo, meritò vocabitur: quur enim inflammatio cordis perimat, quæ verò carnosas partes affligit salutaris existat, causa est id, in quo inflammatio nascitur. Ad hæc causam pertinet quod Aristoteles quærit, quur scilicet Sol ceram liquet, & fundat, lutum verò cogat, & induret, docetque causam esse huius diuersitatis id, in quo Sol agit, quod profectò sub nullo alio genere hætenus est comprehensum. Nec illis quidem assentior, qui hoc genus causæ ad materiam referunt. Propterea quòd materia ab Aristotele definitur hoc Solo quum causæ rationem obtinet, quod ex ea existente in re, quæ fit, aliquid componatur: quamobrem tantum hoc causarum genus, quod quærimus à materiali causa discrepare necesse est, quātum differt dicere in quo ab eo quod est, ex quo quidpiam proueniat. Itaque si vera est ratio qua Aristoteles vtitur ad causarum numerum constituendum, quòd scilicet tot sint genere inter se discrepantes, quot quærit quæstio propter quid genere inter se differentia, cogimur omnino alias omnes adicere, quarum mentionem hætenus fecimus; præsertim

præsertim quum Aristotelis ratio nullo modo repugnet; Nam, quòd illud sit causa, quod assumitur ad rationem reddendam quum quæritur propter quid aliquid fiat, & quod à forma, efficiente materia, & fine ratio huiusmodi petatur, certissimum quidem est. At propterea hæc non efficiunt, quin plures reperiri causæ possint, nec certa aliqua ratione ostendit perfectum esse quem ponit causarum numerum. Addendum enim fuerat, & probandum (posteaquam enumerasset quatuor illas, quas ponit) fieri non posse, ut plures inueniantur. Nam si plura ipsum propter quid complecti inueniemus, cogemur perfectio causarum numerum usque adeo augere, quandiu nihil reperiemus amplius, quòd quæri possit ab alio genere diuersum. qua ratione si vniuersum causarum numerum excutere velimus, octo omnino genera constituemus, quoniam octo quærimus, nec plura quæstio propter quid complecti videtur: vel enim petimus quid faciat rem esse siue quid res sit, & formam assignamus, vel à quo res sit, & efficiens adferimus, vel ex quo cõficiatur: quæ materia est, vel in quo quod est subiectum, vel cuius gratia, & finis ratio est, vel per quod, ad cuius quæsitum instrumentum respondemus, vel fine quo nullo modo, aut cum quo melius, faciliusq; res peragitur id quod est quærere causam sine qua nõ, vel cū qua, sub quibus, ut diximus, cõmunia hæc omnibus cõtinentur tẽpus, locus, termini motus, spatium, in his quæ motu locali ferũtur, & motus etiã ipse, & in his quæ gignũtur, alterantur, & deniq; in aliud transmutantur, priuatio additur, quæ etiam huius generis causa censenda est, quandoquidem absq; illa mutatio huiusmodi fieri nequit. In singulis verò operationibus propria quædam alia inueniuntur, veluti imbecillitates partium causæ sunt, ut eò potius decumbant fluxiones, quàm in alias partes, quod causæ genus sub nullo alio cõtineri potest. Non enim imbecillitas fluxiones efficit, sine ea tamen fluxio non suscipitur, aut facilius, vel melius, aut semel recepta diutius cõseruatur. Eodẽ modo retentio alimenti in ventriculo causa est bonæ coctionis, quæ illic peragitur, at non ut efficiẽs, siquidem id ad alteratricem, coctricẽmq; facultatẽ spectat: nec ut forma, vel materia, aut finis, nec deniq; ut alia ex prædictis causis, quare meritò in genere causarũ, sine quibus non, hæc collocatur. Sunt, ut diximus, in omni ferè opere huiusmodi quædã causæ quas sigillatim prosequi, aut certo rerum genere comprehendere non licet: id tamen quod omnibus commune est &

earum naturam docet, explicare possumus: ut eas scilicet huius generis putemus esse, quæ quum in nullo alio genere collocata reperiuntur, id ei, quod fit, præstat, ut sine illis nullo modo aut cum illis facilius, vel citius, aut vehementius actio fiat, vel diutius perduret, aut alia conseruentur, vel melius denique aut deterius res perficiatur. Quod si quis rei qualitatem, quantitatem, agendi modum, ordinem addenda esse putat, quod etiam sine his res fieri nequeant, non prohibeo, mihi tamen videntur hæc in efficiente sapius includi, neque enim efficiens dici potest, quod ad agendum qualitatem, quantitatemque idoneam non habet. modumque, & ordinem necessarium non seruat, quando etiam quædam, hac sola ratione, efficientia eua-
dunt, quum suapte natura alioqui non sint, quemadmodum cibi temperati morborum non dicuntur causæ, nisi vel quantitate excesserint, aut intempestive, vel perverso ordine ingerantur, vel denique in aliquo ex aliis scopis de quibus suo loco agetur, fuerit erratum: venena verò statim suapte natura morborum effectrices causæ censentur, veruntamen nonnunquam hæc etiam reddunt causam ab efficiente diuersam, quo fit ut tunc ad genera causarum, de quibus modò agimus, nempe ad causam sine qua, vel cū qua redigantur; Veluti quum petimus quur prius frigoris externi occursum sequatur cutis astrictio, quàm calor ad internas sedes reuocatio; vel quur inutilis, noxiæque etiam sit expulsio humorum, quàm concoctio non præcessit, causa nō nisi ab ordine petitur, quòd scilicet ita comparatum sit, ut illa præcedere, hæc verò subsequi debeant. At si quis causam requirat, ob quam idem eodem instrumento, & sine impulsus diuersa vulnera feriendo eidem parti inflixerit; diuersus percutiendi modus causam reddit, quæ scilicet inæquales fuerint ictus, vel alio modo inter se discrepantes. Caterum si quis nonam causam addendam esse putat, quæ dicatur causa circa quod, fortè non errabit; quandoquidem hæc ab aliis diuersa esse videtur. Atque hæc quidem de generibus causarum, quæ duce ratione, & earum necessitate, utcumque licuit excogitauimus; licebit verò aliis meliora fortè inuenire, id quod maximè cupio; Interim tamen non possum cum Aristotelis, & aliis Peripateticis consentire, eorummet principiis, & rationibus impulsus. Nec iis quidem moueor, quæ in Arist. defensionē adferri fortè possent, quæ scilicet ille solū de causis necessariis, & per se agat in *Physicis*, & quòd istæ, quas nos addimus,

mus, concausæ potius sint, quàm causæ, vel etiam quòd ad eas, quas illi statuunt, redigantur. Nam si absque illis, quas nos ponimus, nihil fieri potest, patet maximam esse earum non minus, quàm aliarum necessitatem. Præterea non solum de necessariis, sed etiam de aliis, quæ sunt per accidens causæ, agit Aristoteles in *Physicis*. Quir deinde de omnibus non pertractabit, quibus causæ definitio conuenit? Quòd si illis etiam concedamus ad naturalem Philosophum nō pertinere de aliis causis agere, saltem illud non negabunt in *Metaphysicis*, ubi quod commune est omni artifice docetur, hæc non fuisse prætermittenda; vel enim ad logicum, vel metaphysicum spectat causas omnes, quæ scientiis, & artibus singulis sunt necessariae, explicare. At nusquam id facit Aristoteles; quum in *Logicis* numerum non quærat. In *Metaphysicis* verò iisdem ferè verbis, eodem numero (quasi eadem esset *physici*, *metaphysici*que tractatio) causarum explicationem complectatur. Quir verò concausas, & non causas vocabimus, & quomodo causæ veræ non fuerint, si illis definitio competit? siquidem vnumquodque prædictorum aptissimè assignamus, quum propter quid, siue ratio eius, quod fit, quæritur: quir præterea ab initio causas à concausis nō seiunxit Aristoteles; & diuersis definitionibus earum naturam non est complexus? Non prætermittas eas fuisse ab Aristotele, eo quòd temporis, loci, & priuationis mentionem alibi faciat, absurdum est dicere. Non enim quid sigillatim tradat, & necessitate coactus, quum non possit omnes effectus in suas causas redigere, quærendum est; sed quid sentiat, ubi ex proprio iustituto numerum causarum inuestigat. At si has non prætermisit, quas nos addimus; quir non plures, quàm quatuor esse statuit? si modò genere inter se discrepant quatuor illæ ab aliis, vt nullo modo vna sub alia comprehendi queat. Id quod clarius profectò esse puto, quàm vt doceri à nobis debeat. Quum enim probatum sit, & etiam res ipsa satis per se ostendat prædictas omnes quæstiones, siue interrogationes genere inter se differre, aut omnes inter se eodem modo distinguui debent, aut nullæ, sed vnicum genus ponendum; ad quod aliæ omnes reuocentur. Adde quòd docendi ratio ita facilior redditur, quum distincta sunt genera: quandoquidem alioqui necesse est controuersias nasci, quum nonnulli easdem causas ad vnum genus; alij verò ad aliud potius referre possint.

*Quot modis unaquaque ex prædictis
causis dicatur.*

CAP. III.

AGENTIBVS Galenum patere puto materia nomen variè capi; Nam in libro, cui titulum fecit, An ars tuendæ sanitatis pertineat ad medicum, duplicem statuit subiectam materiam: vnā in qua, aliam ex qua. Sic Dioscorides materiam medicam vocauit ea, quæ ad corporis præsidium à medicis adhibentur; verum nos materiam propriè vocari diximus, authore Aristotele, ex qua ingrediente compositionem aliquid fit: Causam verò in qua subiecti nomine aptius donari puto: hoc enim modo accidentia in subiecto esse, & alterationes omnes in subiecto fieri, & recipi dicimus; quanquam tamen etiam subiectum pro materia, & hæc pro illo nonnunquam sumatur: quemadmodum materiam subiici contrariis, & ex subiecto aliquid fieri, pro eo quod est ex materia, sæpius scribit Aristoteles: Et nos materiam coctionis alimentum esse dicimus, non quòd ex ea, sed in ea potius concoctio fiat. Ceterum remedia, præsidiaque omnia, quibus medicus ad hominum salutem vitur, ideo materiae nomen acceperunt, quòd ex illis variè efficiantur compositiones ad tuendam sanitatem, vel morbos profligandos: nam quum simplicia adhibentur auxilia medicorum; non ex illis, sed ab illis, quod fit, prouenire rectius dicemus; quemadmodum sanè vniuersum remediorum genus efficientis rationem subit; si ad id referatur, quod in nobis parit. fiunt enim in corpore mutationes à remediis, non ex illis: siquidem affectus corporis ex materia medica minime conficiuntur. Sit ergo materia vna ex qua, quæ rei inest, quæ fit; & quæ propriè materia dici debet, quemadmodum quum hominem ex sanguine gigni, tanquam ex materia, dicere consueuimus. Alia verò in qua, quæ verius subiectum vocatur, quomodo febrem accendi in spiritibus, vel humoribus, & morbum esse in corpore, & denique accidentia in materia tanquam in subiecto esse intelligimus. Adde tertiam, si velis, materiam, quæ, à qua, vel etiam magis impropriè ex qua; quæ efficientis naturam subit: veluti quum intemperiem à bile, vel ex bile fieri; & sanitatem ex materia medica parari dicimus, propterea quòd in eo humore vis sit intemperaturæ gignendæ: in remediis

diis verò efficiendæ sanitatis. Porro inter ea, quæ efficiunt aliquid, esse nonnulla quæ per se, alia quæ per accidens efficientia dicantur, omnibus notum est; quemadmodum illud etiam, quòd quædam sint propinqua, alia remota efficientia: Verum non perinde constat quot modis quæ per se, vel per accidens agunt, dicantur: Aliter enim Sol, aliter homo gignit hominem: aliter ventriculus fluxionum ad pectus decumbentium author censetur, quàm expultrix cerebri facultas; vel ea, quæ ipsum cerebrum calefaciunt, aut refrigerant: Qua in re cœpit quidem Aristoteles exemplis docere diuersam hanc efficientium naturam, quum scribit alio modo consultorem, alio patrem efficere, quod faciunt, verum nulla certa docendi methodo omnes diuersos efficientium modos complectitur, sed ex duobus positis exemplis, quum ait & omnino faciens facti, & mutans mutationis authorem esse; nobis varietatem hanc, non sine difficultate excogitandam reliquit. Nec oportet quidem existimare superfluo hæc quæri; quandoquidem ob diuersos modos, quibus aliquid fit, admonemur diuersis præsidiiis, diuersaque agendi ratione vtendum esse. Aliter enim morbos curamus eosdem, si diuerso modo, & à diuersis efficientibus excitati fuerint: quapropter nitendum est docere, quot modis aliquid efficiens dici possit. Dicitur itaq; illud vno modo efficiens, quod rebus formam præbet; quo modo homo hominem efficere dicitur: Alio modo vocatur efficiens, quod materiam suppeditat, qua ratione cibos multos fluxiones excitare putant medici, quòd materiam largiantur, quæ fluxiones parit: Idem facere dicimus ventriculum, quum malè concoquit, malè namque concocti cibi cruditate corporis partes aggrauant, fluxionisque authores euadunt: Et feminam procreare liberos hac ratione credimus, quòd materiam suppeditet, ex qua foetus conformatur: Quinetiam quod materiam commouet, efficientis nomen merito sibi assumit, qua quidem ratione expultrix vis cerebri, eo quòd humorem impellat; Sol quia liquando commouet, & externum frigus comprimendo distillationes ad partes subiectas excitare dicuntur: quæ verò instrumenta præbent, putantur etiam eius, quod fit, efficientia; quo modo quæ calorem augent in cerebro, ex quo vigilia, vel in corde, vnde ira, illorum authores statuuntur, propterea scilicet quòd calorem excitant, quo natura ad omnes actiones tanquam instrumento vtitur. Eodem modo eum concitasse bellum puta-

mus, qui alteri arma, equos, pecuniam, & alia belli instrumenta suppeditauerit. Numerantur quoque inter efficiencia, quæ agendi vim, rationemque præbent, quandoquidem qui consilium dat alteri, non alio modo author eius, quod fit, esse censetur, quam quod agendi rationem doceat. Ad hæc quæ finem, vsumque rei euariant, efficientium nomen assumunt: hoc modo corporis, animique motus magnos, pulsus facere dicimus; eo quod pulsuum vsum mutant; cuius occasione, pulsus etiam variantur. Nec alienum quidem esse puto, ut ea, quæ præbent subiectum, & causas sine quibus, aut cum quibus res peraguntur, inter efficiencia recipiamus: hoc enim modo alimenta etiam, quæ sanguinem, aut bilem copiosam gignunt, morbos peperisse intelligimus, quod materiam exhibuerint, in qua (mutatione prius in humores facta) febres nascuntur: An non etiam mortis authorem eum dicemus fuisse, qui locum, aut tempus ad occidendum aptissimum alteri indicauerit, vel potius suppeditauerit: Itaque (meo quidem iudicio) non errabimus, si illud efficiens statuamus, quod singularum causarum beneficio suos effectus molitur: quandoquidem primò, & immediatè nihil aliud efficere inuenitur: Propriè tamen efficiencia à philosophis vocantur, quæ formam rebus inducunt: Ac etiam inter ea, quæ ordine quodam sese consequentia aliquid faciunt, priora posteriora mouentia, eorum denique, quæ fiunt efficiencia ponuntur: Lædit enim actionem intemperies, hanc efficit (si velis) calor excessus, hunc accendit motus, qui ob id actionem quoque vitare dicitur. Cæterum efficientes causæ ab eo, quod faciunt, denominationem sumunt, sic enim gignentes, augentes, alterantes, iuuantes, lædentes, conseruantes, & denique hoc, vel aliud efficientes, vel proprio nomine, vel adiunctione eius, quod fit, dicuntur. Quinetiam illud ignorandum non est efficientes causas quum subiectæ materiæ ratione, minimo accepto momento, res quæpiam fit, *πρόφάσεις*, id est occasiones vocari: Nam hoc modo vbi corpus putridis febribus est expositum, & ex ira, vel insolatione, aut alia quacunque leuissima causa in eas incidit, in materiam causam reiciamus; generationi verò occasionem dedisse, quæ leuiter in corpus egerunt, dicere solemus. Postremo in definitione efficientis, quam tradit Aristoteles, aliquid notandum esse existimo: si enim id solum statuamus esse efficiens, quod primum principium est mutationis, quæ mota mouent (& tamen instrumen-

ta

ta rectè dici nequeunt) ab efficientibus seiungere cogimur, & aliud causæ genus, quo ea contineantur, nulla cogente necessitate, constituere. Veluti externum frigus primo refrigerare corpus dicimus: ex frigore verò adstrictionem nasci; ab hac propelli humores, qui varios postea morbos pariunt: quæ omnia profecto illorum morborum efficientia sunt; nec vnum alterius instrumentum aptè vocari potest. Quamobrem nobis sit illud efficiens, à quo aliquid fit, siue primum sit in agendo, siue à primo impulsus. Illud verò sit instrumentum (vt diximus) per quod fit, quod quidem duplex statuunt esse medici, atque etiam philosophi: vnum commune, aliud peculiare & proprium: vocant autem commune instrumentum in nobis, per quod vniuersæ corporis actiones peraguntur; estque illud calidum innatum, de cuius natura, vt variè sentit Galenus, ita in libro secundo de Causis symptomatum commune instrumentum, vel sanguinem, vel spiritum, vel ipsum calorem, qui in illis est, vocat; pluraque ob id huius generis instrumenta ponit. Vtitur autem natura ad omnes actiones tum animæ, tum corporis sanguine, & spiritu. Peculiare verò instrumentum est, quod singulis actionibus obeundis potissimum est à natura comparatum, vt oculus visionis, ventriculus coctionis, nervus sensus, musculus motus instrumentum vocatur. Atque hoc quidem duplex statui potest: Nam quædam ex propriis verè instrumenta, alia verò similitudine, proportionèue potius dici debent: siquidem nervus verè est instrumentum; cute verò ad sudores eliciendos natura tanquam instrumento vtitur, quum per eam aquosum humorem foras extrudit; sed diuersa profecto ratione, quàm per nervos, singulis partibus sensum impartitur: quippe quum nervus agendi vim habeat à facultate impulsus, si modo sentiendi vis per eum in alias partes spargitur; Cutis verò nihil efficiat, sed tanquam subiecta materia viam exeunti humori præbeat: capit tamen aliquid ex instrumenti ratione, quum potius per eam, quàm in ea sudores euocari dicamus: quinetiam inter vera instrumenta aliud est præcipuum, quod in toto instrumento maximam ad agendum vim obtinet: quo modo Galenus humorem cristallinum præcipuum visionis instrumentum vocat, nimirum si ad alias oculi partes referatur quæ præcipua non sunt instrumenta. Ipse verò oculus simpliciter visionis instrumentum dicitur. Formam re vera considerat medicus, quum de corporis constitutione agit, &

non aliam quarit præter illam, quàm actionis authorem agnoscit. Temperiem namque corporis formam, & non animam statuit esse, propterea quòd mutatione temperaturæ, actiones mutari, atque etiam animam ipsam à corporis temperie vario modo affici conspiciat; quamquam Galenus nunquam liberius animæ essentiam, philosophorum more, definire aggreditur. Quum verò de morbo, & sanitate agimus, formam spectamus ad proportionem, ut quum febrem intemperiem calidam definimus: compositi enim, & non accidentium sunt veræ formæ. At finem considerat simpliciter, ut finem, veluti quum finem coctionis dicimus esse assimilationem. Nunc verò nomine utilitatis, & usus, quemadmodum commutationis pulsus, & respirationis varium usum, cuius gratia fiunt illi, tanquam finem ponit Galenus: Reliqua verò, quæ ad alias causas pertinent, vel partim sunt superius explicata, vel per se ita patent, ut enarratione nostra non egeant.

Causarum differentie.

C A P. I I I I.

AVSARVM differentias enarrat Aristoteles, quum mutato nomine, *τῶν αἰτίων*, idest modos causarum se docere scribit: Nam dicere quasdam esse rerum causas per se, quasdam per accidens, alias actu, alias verò potentia, nihil aliud est, quàm eas differentias explicare, quibus causæ inter se differunt. verum certa docendi methodo differentias eas non complectitur; quippe qui non doceat à quibusnam differentia sumi debeant, nec ex ea tractatione constet qui, quòtue modi, siue differentia esse possint; relinquit enim semper aliquid explicatio rerum, quæ à certis capitibus non auspicatur, sed singula quæque proseguere nititur: id quod hoc potissimum loco ostenditur, ubi Aristoteles plurimas differentias omittit: cuiusmodi ex ea, quòd inter causas quædam sint æternæ, aliæ caducæ & corruptibiles: & illa qua dicimus quasdam esse certas, alias incertas: quòd quædam præterea sint præstantiores aliis, vel maiorem aut minorem vim ad agendum obtineant: & denique innumeræ aliæ huiusmodi differentia reperiri possunt, de quibus oportebat omnino fieri mentionem: aut certè capita, & fontes indicari, à quibus quæ relinquerentur ob incomprehensibilem singularem specierum multitudinem, facillè duci possent. Nec illud quidem

dem existimare oportet eas enumeratas ab eo fuisse, quarum esset in philosophia aliquis usus: illas autem prætermittas, quæ inutiles ab autore putarentur. Quur enim quæso (si usum spectemus) de his etiam, quas nos addidimus, non meminit Aristoteles: quippe qui rarò complexam, incomplexamque causam, quam inter suas enumerat, in usum ducat; statim verò utatur eo modo, quem prætermisit; quòd scilicet quædam sint incertæ, quædam certæ, nimirum quum fortuna, & casus hoc modo potissimum ab aliis differant: An non etiam æternæ causæ, & corruptibilis necessitas maxima ostenditur, quum in sequentibus libris æterni motus æternam; corruptibilis corruptibilem causam esse probat? quid? quòd finalem causam cæteris præstare alibi contendit: quod nemo intelligere posset, qui prius ex hac tractatione (ubi omnia, quæ ad hanc rem pertinent, summa diligentia tractari debent) non didicisset causas hoc modo inter se differre posse; quòd quædam sint aliis præstantiores. At ne singula prosequamur, unusquisque qui tergiversari nolet; intelliget non solum parem esse harum omnium differentiarum rationem, sed etiam artem esse ab Aristotele prætermittam, quæ omnes differentias summatim per capita complectatur. Itaque quum causæ ad id comparatæ sint, ut aliquid cõferant ei, quod sit, meritò à tribus præcipuæ differentiæ emanabunt; nempe ab his, quæ conferunt ad agendum; ab his, quæ aguntur, & vario agendi modo. A natura quidem & proprietatibus causarum, hæ differentiæ sumuntur; quum dicimus quasdam esse æternas, ut cælum, quasdam corruptibiles, quæ scilicet ex corruptibili materia, aut in ea consistunt. Item quòd quædam omnium præstantissimæ, ut finis, quædam omnium abiectissimæ, ut materia. Item quòd quædam complexæ, aliæ incomplexæ, & simplices; quædam uniuer-sales, quædam particulares. Ab eodem fonte ducitur hæc differentia, quum dicimus causas inter se differre, quòd quædam sit, ut materia, quædam ut forma, & denique aliæ, ut aliud quidpiam ex prædictis; Item quòd aliæ sint generales, aliæ particulares; cuiusmodi etiã est quam ferè solam scriptores de medicina nouerunt, quum causas diuidunt, quòd quædam scilicet sint procatarticæ, quædam antecedentes, aliæ verò coniunctæ: Nam quoniam eorum, quæ causæ sunt, quædam procatartica, quædam antecedentia, alia vero cum suis effectibus coniuncta existunt, ob id hanc differentiam ab illis capiunt: Ab eodem etiam capite emanat ea differ

differentia, qua dicimus morborū causas quasdam ab his, quæ assumuntur: nonnullas ab his, quæ admouentur; alias ab his, quæ excernuntur, vel à nobis fiunt, prouenire: & denique si quæ aliæ à rebus ipsis, quæ causæ existunt, huiusmodi occurrant differentia, duci poterunt. Cæterum ab his, quæ ab ipsis causis fiunt, differentia sumuntur, quod quædam intemperiem committant, aliæ continuum soluant; quædam leues morbos solū, aliæ graues suapte natura inferant, nonnullæ animum, aliæ corpus lædant, etsi quæ aliæ huius generis sunt differentia. Iam vero ab agendi ratione hæ petuntur differentia, quod quædam per accidens, aliæ per se agant: quædam actu, aliæ potentia: quædam certæ, aliæ incertæ: remotæ quædam, aliæ propinquæ, mediata, vel immediata: quædam prior, alia posterior. Item quum dicimus quasdam validè agere, cuiusmodi sunt quæ vulnerando, aut à tota substantia nos lædunt, vt actiua qualitates: alias verò leuius, vt qualitates, quæ passiuè vocantur. Quasdam præterea intus solum vim suam exercere, vt cibum, & potum: quasdam foris duntaxat, qualia sunt quæ vulnerando corpori nocent, alias intus, & foris obesse, & prodesse, vt aërem ambientem: nonnullas item per interualla agere: alias perpetuò, vt aërem ambientem: Ac ne singula prosequamur, à diuersa agendi ratione, constet differentias sumi posse. Atque hæc quidem de causis communia hætenus habuimus cū philosophis, à quibus nostra orta est medicina, cætera autem quæ sequuntur, peculiaria erunt arti, quam profiteamur. Nam etsi quædam alia postularer de causis tractatio omnibus artibus communia, cuiusmodi essent, si quis vim causarum, & in illis inueniendis progressum quendam & modum doceret: quo facile omnes, & reperiri, & inter se distingui possent (quæ certè artem omnibus disciplinis communem desiderant) tamen ne videamur, quod proprium est philosophorum nobis vendicare velle: illis relictis, ad ea, quæ sunt nostræ arti propria, & summopere necessaria, nec satis à medicis explicata, properandum esse duco.

Quo

Quorum causas medicus inquirat.

CAP. V.

ILLVD imprimis in hac re tradendū esse pu-
to, vt doceamus, quorum causas medicum quæ-
rere oporteat. Quum enim diuersarum rerum
diuersæ sint causæ, nec omnes in omnibus, quæ
sunt, sint necessarię, reperianturve: postulat pro-
fecto docendi ratio, vt quemadmodum causarum genera, &
differentias explicauimus, sic etiam genera, differentiâsque eo-
rum, quorum causas inuestigamus, philosophorum imitatio-
ne doceamus: Nam Aristoteles statim ab initio tractationis
de causis libro secundo de Naturali auscultatione proponit,
quorum causas philosophum inquirere oporteat, nempe gene-
rationis, corruptionis, & omnis mutationis. Igitur vt in vniuer-
sam dicam medicum necesse est corporis, & animi illorū-
que passionum, & effectuum, qui ab illis proueniunt, causas te-
nere; corporis quidem causas scrutatur, quum quærit qua ra-
tione totum ipsum hominis corpus, illiusque partes hoc, vel
illo modo sunt constitutæ: quum præterea docet animalis ge-
nerationem ex sanguine, & semine fieri, ex elementorum mi-
xtione temperiem corporis resultare, ex similaribus instru-
mentarias partes conflare, totum ipsum hominem, omnesque
illius partes non temere, sed vtilitatis alicuius causa fabrica-
tas, & denique quum de corporis generatione, & compositio-
ne, quantum permittit illius professio ex propriis principiis
ratiocinatur. Eorum vero quæ ad animum pertinent, causas
disquirat, quum docet qua ratione ira, tristitia, & aliæ animi
perturbationes sedari, atque etiâ persanari possint. Quid item
tardiora ingenia excitet, quid remissiores, abiectosque animos
intendat, & commoueat, vel denique docet qua ratione corpus
ab animo, & hic vicissim ab illo afficiatur: quum vero sanita-
tis, morbi que causas, & qua ratione diuerso modo à medica-
mentis alimentisque afficiatur corpus quærit; eorum, quæ cor-
pori accidunt, causas petit, sam vero quum bonæ vel malæ co-
ctionis, coloris, & aliarum qualitatum, excrementorū corpo-
ris, generationē, mutationēque expendit, quur præterea cer-
tis temporibus quædā mutationes in corpore proueniant vti-
les, aliæ vero in aliis noxiæ, & quare profint excretiones, quæ
per

per connexas, & è directo positas partes cum affectis fiunt; alia autem obsint, causas explicat eorum, quæ corporis constitutionem sequuntur: Ac ubi causarum ordo aliquis reperitur, causarum ipsarum causas etiam conquirimus; ut quum in febre calorem ex prohibita transpiratione, illam ex obstructione, hanc rursus ex humoribus crassis, vel viscidis, vel multis, huiusmodi vero humores ex ipsis alimentis, vel otio, aut aliis causis procreari ostendimus.

Quid morbi causa.

CAP. VI.

VONIAM nostri non est instituti in hoc opere causas prædictarum rerum præter quàm morborum, illorumque partium, & symptomatum explicare: ideo superfluum esse ducō hoc loco corporis constitutionis, eiusque aliarum passionum causas, quas abunde philosophia docet, prosequi, quando etiam tota huius rei ratio in supradictis causis posita, non magno labore inueniri potest ab eo, qui huius rei studio teneatur. Quamobrem ad morborum causas accedamus, imprimisque quid sit morbi causa, quomodo ve intelligi debeat ostendamus, quod variè quidem, & aliquando diligentius, alibi vero negligentius Galenus noster facit: Quum enim causam morbi dicit esse primo de Locis affectis, qua tangente afficimur, quaque recedente quiescit affectus, negligentius quid causa sit, definit: Externæ namque causæ afficiunt quidem corpus quum adsunt, nec illis ablatis recedit quem pepererunt affectus, quæ tamen ob eo etiam causæ dicuntur. Veluti quum diariarum febrium causas ponit esse insolationem, exertationem, crapulam, vigiliam, & reliqua huius generis, quæ abeunt concitatis suis morbis: est quoque parum accurata ea definitio, quam tradit in libro de Differentiis symptomatum, ubi illud dicit esse causam, quod suos effectus iam peperit, nec amplius facit, siquidem potius causæ censentur esse, ut in libro de Constitutione artis scribit, quum agunt, quàm quod agere possint, vel egerunt: quemadmodum sanè nemo negauerit crassos humores, qui obstructions pariunt, illius causam esse: Nec verò recipienda est ea definitio quam assignat alio loco in libro de Differentiis symptomatum, quod scilicet illud sit causa, quod

quod ex sua natura ei, quod sit partem aliquam generationis confert, propterea quod quædam etiam sunt non suapte natura, sed per accidens causæ. Atque hac ratione excluderentur etiã causæ sine quibus nõ quas nihil perfectionis rei quæ gignitur præbere meminit: Quinetiam quæ ad auctiorem, & conseruationem morbi faciunt, hac definitione nõ sunt comprehensæ, quas tamen inter morborum causas, septimo libro Methodi medendi, complectitur, quum eas in gignentes, & augentes diuidit. At in libro de Arte medicinali diligentius quidem, sed nõ perfectè, quid causa morbi sit, ostendere nititur, quum causam insalubrem, siue morbosam eam statuit esse, quæ vel morbum efficere, vel factum conseruare potest: Non enim hac definitione complectitur eas, quæ morbum augent. Quamobrem communi generaliorẽque definitione dicamus eam causam morbi esse, quæ quocunq; modo aliquid morbo cõfert; Conferunt autem quædã eo quod constituent, aliæ quod morbum gignant, aliæ quod augeant, aliæ quod genitum cõseruent, aliæ denique, quæ etsi præcipuam vim nõ præbent, sine illis tamen nec gigni, nec augeri, aut conseruari morbus potest. Constituit morbos propria vniuscuiusq; forma, vt febrem intemperies caloris excessu nata: eandem gignunt, quæ intendendi calorem vim obtinent tanquam efficiẽtes causæ; & quæ materiam suppeditant, ex qua morbi gignuntur; & subiectum præbent, in quo morbi resident, qua ratione inflammationẽ ex sanguine gigni, quod ex tali materia ipsæ partes inflammationes contrahant, & febres hecticas in solidis partibus, putridas in humoribus, diarias in spiritibus oriri (tanquam conferat aliquid ad eorum morborum generationem subiecta materia) dicere solemus. At verò alienum non est eas auctrices ponere causas morborum, quæ vel primò eum pepererunt, aut alia, quæ eandem vim obtineant, vt æstus, quas excitauit febres, eam intendit; idem eas, quas labor peperit, auget. Idem facit materia, & subiectum. Et enim inflammationes ex sanguine primum cõstantur, & perseverante illius affluxu crescunt; & corrupti humores, vt generationis morborum, sic etiam auctiorem authores existunt: cõseruant, quæ augendi quidẽ vim non habent, nõ tamen propter ea morbos propellere possunt, quales sunt causæ, quæ eiusdẽ sunt naturæ cum gignentibus, & augentibus, sed imbecilliorẽ vim sunt sortitæ: Nam quæ contrariam vim habent morbis, eos tollunt, nec morbosæ, sed salubres causæ sunt censendæ.

Non

Non habent quidem præcipuã vim, sed tamen aliquid faciunt ad generationem, auctiõem, & conseruationem morborum causæ sine quibus & cum quibus appellatæ, vt postea inferius ostendemus: Illud verò hoc loco sciendum est, quòd etsi causa potissimum dicitur, quum actu confert, tamen etiam illæ, quæ potentiam ad id habent à medico contemnendæ non sunt. Eas enim quæ facere possunt, & nondum aliquid faciunt, quum remouemus, præcauere dicimur: Quum verò illis repugnamus, quæ iam morbum committunt, siquidem immediatæ fuerint, curare, sin minus etiam prouidere ne obsint, recepto loquendi vsu, putamur. Sed hæc diligentius explicabuntur in eo libro in quo de Officiis medici agemus.

Quas causas in morbis quærere oporteat.

C A P. VII.

V V M in morbis causas quæramus in medicina nostra non tam sciendi, quàm agendi causa, vt scilicet earum cognitione eos præcauere, mitigare, illorum incrementa sistere, & denique rectè curare possimus; constat aut de omnibus non esse agendum, aut certè parem non esse omnium prædictarum causarum vtilitatem: Nam etsi morborum causæ finem aliquem assequuntur, medicus tamen eum quantum licet, fugit, quum omnino morbosus causis resistat, nec ob eum finem primò, & per se quicquam moliatur, siquidem natura, & ars sua instrumenta non ad perniciem, sed ad salutem animalis exercent. Per accidens itaque, & non primò, nec per se finem morborum, & causas illorum spectat medicus, vt scilicet illo impedito eum consequi possit, qui ad animalis salutem est utilis, nempe sanitatem, vtpote quæ secundum naturam existat; Alicuius enim gratia, actionum scilicet secundum naturam, quibus ad vitæ munia egemus, sanitatem comparare studemus, morbos autem nullius causa quærimus, sed nobis nolentibus insperatò, temerèq; accedunt. Finalis ergo causæ in morbis nullas, aut minimas est in medicina vsus; absentibus verò morbis eorum procreatrices causas quærimus, & quem finem habeant, spectamus; vt illis reluctando morbos præcauere, & sanitatem tueri valeamus. At quum adsunt morbi, quid tandè illorum causæ effecturæ sint, inquirimus; vt ex illis signa colligentes rectè

rectè prædicere possimus, quid sit futurum: Ad formam in morbis spectamus, quum philosophorum instituto propriam vniufcuiusque morbi naturam inuestigamus. Differre namque intemperiem à peruersa instrumentariorum partim structura propria illorum morborum forma docet: ob quam etiam curationem variamus: Quur enim diuersa remedia postulet intemperies, quàm structura dissimilariū, causa est, quòd diuersa sit illarum partium forma & natura: Quærimus efficientia omnis generis: nam quid morbum gignat, augeat, foueat, & tollat: quid item per se, aut per accidens, quid iam faciat, quid facere possit, quid vt communis causa, quid vt peculiaris quid remotum, vel propinquum; denique quid vnumquodque in morbis præstare valeat, expendimus. Quinetiam instrumentum cõmune, tanquam causam in morbis quærimus, per quam & morbi gignuntur, & tolluntur: Nec minus profecto materiam consideramus, quum inuestigamus ex quo humore tumores consistant; ex qua materia nascantur obstructions, crassasne an viscida, vel multa. Præbet & suos vsus subiecta materia, in qua morbi resident: Ex vario namque subiecto varias rationes, & multiplices in morbis curationes formamus, vt quum sciscitatur, quur inflammationes cordis, & cerebri omnino sint periculosæ, aliæ verò magis tutæ: quur canceri insanabiles, œdema autem facilè curetur: quur ex sanguine benignæ febres & salutares: malignæ & perniciosæ ab atra bile proueniant, in quibus rationem ex materia vel subiecto corpore ducimus, sub quo corporis instrumenta hoc loco comprehendimus. Quippe quum morbi, in illis tanquam in subiecta materia fiat positi; variant hæc quoque curationem, quando aliter inflammationem, quàm erysipelas, aliter febrem, quæ in humilibus, quàm quæ in partibus solidis residet: alio modo cordis inflammationem, quàm musculi, externæ'ue alterius partis curamus: Multiplex etiam est causarum sine quibus, & cū quibus in morbis utilitas. Nam si quis quærat quur acutus morbus ante decimum quartum non desinat; ratio est, quòd nondum ad illud tempus peruenerit, quo solui potest: Ab eodem genere petitur causa, si quis petat, quamobrè morbo sit correptus, qui diutius est apricatus; quoniam scilicet longiore tempore Solis iniurias tulit. At si quis ex sanguine confertim emissio statim liberatus fuerit: alius autem longè postea, cui humor paulatim emanauit: causam habent diuersi effectus, quòd aliò modo ab

h

eodem remedio fuerint affecti: qua ratione etiā discrepantibus morbis ab eisdē causis diuerso modo agentibus homines corripiuntur. Quir verò vix conualescere possint, qui ex vehemēti morbo resurgunt, causa sumitur à termino à quo: Quare autem ex tremore cordis homo moriatur, si quis postulet; causam assignari audiet, quòd in spatio, & loco, in quo cor ipsum mouetur, aquosus humor contineatur, qui motus libere fieri prohibet; vnde calor visceris, & vita tandem extinguitur. Quòd verò quædam partes ab eisdem causis fuerint affectæ, aliæ verò minimè, earum imbecillitas, & robur, & conformatio, magnitudo, numerus, positura, connexio, raritas, densitas, molities, durties, varia denique illarum conditio, cum qua facilius, difficiliusve morbi nascuntur, sæpe in causa est; quir autem ex quibusdam morbis non omnes gignantur, causa ex eo petitur, quòd non omnes ita opponantur, vt mutua fieri possit inter eos mutatio. Verum tamen multiplex hic est causarum in morbis vsus, non omnes tamen in omni re, quæ de morbis queritur, semper & eodem modo considerantur. Vbi enim causas scrutamur generationis morbi præter alias, causæ etiam sine quibus generatio fieri nequit, vt tempus, locus, terminus à quo, & reliquæ huius generis eo perpendendæ sunt, quoniam illis renitendum est. At vbi genitus morbus est, non iam vt causæ, sed vt signa considerantur; ex quibus quis, qualisve sit morbus, dignoscamus: Eas autem tanquam causas consideramus, quibus præsidia debentur, quæque agendi rationem mutant; quales potissimum sunt, quæ morbum constituunt, augent, & conseruant; quando quidem morborum causas, vt aliorum etiam, quæ in corpore nostro peraguntur, eo præsertim consilio inquirimus, vt medicinam facitemus, non autem vt rationem reddamus, siquidem ars nostra ad actionem, non rerum contemplationem comparata est: quod si aliquando ex causis rationes ducimus; id vel per accidens facimus, quòd alioqui eorum affectuum, qui nostra præsidia desiderant, naturam perspicere nequeamus, vel quatenus medicinam cum philosophia profitemur.

(DE

*De causis morborum procatarcticis,
& antecedentibus.*

CAP. VIII.

CAUSARVM morbi diffinitiones facile vnusquisque ad imitationem eorum, quæ superius de differentiis causarum generatim dicta sunt, absque alia explicatione inuenire poterit. Quamobrem id solum superesse video, vt vsum, & proprias quarundam differentiarum significationes, in quibus multos hallucinari puto, breuiter doceamus. Ac imprimis quidem occurrunt procatarctica dictæ causæ, quas nonnulli præincipientes, alij aliter, Celsus verò euidentes appellare videtur: Nec non etiam illæ, quas Græci προγονεϊκῆς, nos præcedentes, vel Celsi imitatione, abditas vocare possumus: in quibus quidem explicandis nō solum plurimum laborant Neoterici, sed etiam inter se non parum dissentiunt, omnes Galeni varietate confusi, qui diuerso modo hæc nomina vsurpare solet. Etenim libro primo Methodi medendi, & quarto de Sanitate tuenda, vocat eas præcedentes, quæ in ipso animalis corpore consistunt: Procatarcticas verò, quæ extrinsecus eueniunt; id quod etiam in libro de Causis morborum aperte testatur, tum etiam initio libri primi de Causis pulsuum, vbi præcedentes vocari tradit, quæ in animali ipso continentur, siue affectus sint, siue motiones præter naturam. Procatarcticas autem non solum hoc definit, quod sint extrinsecus positæ, vt superius adductis locis fecit, sed hoc etiam addito, quod vehementer alterent, immutentque corpora. Qua ratione quæ leues morbos, vt diarias febres committunt, inter procatarcticas passim alibi perperam collocaret. At in secundo commentario de Natura humana, præcedentes causas definit, quæ morbos efficiunt. Eas verò quæ ab illis originem trahunt, procatarcticas appellari censet. Quod si ita est, solum licebit præcedentes vocare, quæ immediatæ sunt, aliæ autem omnes procatarcticae erunt, & quædam necessario internæ, aliæ externæ: Calidum enim morbum calor ipse committit, hunc humor (si velis) calidus accendit: hic rursus ex obstructione, prohibita transpiratione, incalescit; quæ omnes profecto internæ causæ sunt: Cibus autem crassus, qui obstructionem fortè peperit, externa causa.

h 2

Quinetiam eo quòd scribat proprium esse diariarum febrium, ut à causa procatarctica incipiant; constat non solum eas, quæ extrinsecus adueniunt, sed à nobis ipsis etiam excitantur causæ morborum, procatarcticas esse; quippe quum ab ira, mœrore, tristitia, vigilia, & multis aliis, quæ à nobis proueniunt, diariæ gignantur. Quamobrem non mirum, ut diximus, si Auicenna & alij, qui eum sunt sequuti, in definitione causæ procatarcticae, & antecedentis hac varietate Galeni confusi errarunt; quum procatarcticam describunt, quæ ab externis, vel ab anima prouenit. Nam motum, bubonem, vigiliam, inedia, alui fluxum diarias inferre, & inter procatarcticas causas non semel refert Galenus: quæ tamen nec extrinseca sunt, nec ab anima fiunt: nisi quicquid in corpore fit, ab anima prouenire, longius sumpto principio, quàm medicina nostra postulet, censeamus. Quod si Galeni opinione ea duntaxat, quæ sunt extrinsecus posita, procatarcticae causæ nomine continentur, perperam dictum est eos morbos à causis procatarcticis nasci, quos animæ perturbationes pepererunt, nisi quis (nescio qua licentia) animam inter ea enumeret, quæ sunt extrinseca. Ac si quis librum de Causis procatarcticis, & locos, quos ex aliis libris adduximus legat, inueniet aliter ab antiquissimis medicis, quàm ab aliis, qui Galeni tempore vigeant, aut paulo ante eius secula vixerunt, hæc nomina usurpata esse. Etenim antiqui procatarcticas causas morborum vocabant alio nomine *πρὸφάσεις*, id est, occasiones, quòd scilicet suapte natura morbum inferre nequeant, sed solum ubi imbecillum corpus, aut alio modo paratum ad morbos suscipiendos inuenerint, aut certè non vehemètem concitent affectum, nisi subit morbola dispositio, quæ causæ agentis vim suscipiat, & ultra promoueat. Veluti ira, lassitudo, tristitia, quæ suapte natura diarias, ubi vero malis humoribus refertum est corpus, aut præter modum excalescentum & exiccatum, putridas etiam & hæcticas febres procreant. Quanquam tamen libro quarto de Vitæ acutorum scribit Galenus non amplius rectè dici *πρὸφάσει* morbi causam, si propria sui vi, & non ob subiectam corporis dispositionem morbum excitet; hæcque ipsas rectius occasiones quàm manifestas causas vocari. Confundit tamen hæc inter se sæpius. Etenim æstum, frigus, vigiliam, mœstitiā, crapulam, lassitudinē, & quæ huius sunt generis nunc procatarcticas, alibi recētes, ut libro secundo de Natura humana, nonnunquam occasiones,

siones, vel etiam manifestas omnibus causas, vt libro primo de Differentiis febrium, appellare solet. Iuniores autem medici, qui post antiquissimos illos superuenerunt, procatarticas causas vocarunt, quas illi occasiones dicebant, Inter quos etiam placuit nonnullis eas inter procatarticas solum recipere, quæ externæ forent: alias autem omnes, si modo essent euidentes, quidam tamen occasiones à manifestis causis distinguebant. Quo quidem factum est, vt quum Galenus nunc hos, nunc illos sequitur, diuersa tradat, & à seipso etiam dissentiat, quanquam tamen propriè procatarticam causam ille (quando ex propria opinione loquitur) intelligere videatur, quæ recens, & simul euidens est, vt ex primo de Differentiis febrium patet, vbi eam ita definit, tum etiam ex eo, quòd occasiones eas nominet, euidentes esse oportet, recentes verò, quoniam secundo de natura humana, æstus, frigus, & reliqua prædicta, quæ inter procatarticas causas ab eo passim recensentur, recentes morborum causas appellet, nullo facto discrimine, siue à nobis nascantur, siue extrinsecus occurrant. Quòd si aliquando procatarticas vocat, quæ sunt externæ, fortè id faciat, vel quòd plurima illarum pars ab externis rebus ducatur, vel quoniam ita patèt, vt non solum medicis sint perspectæ, sed etiam idiotis, quasi extrinsecus essent positæ: contra planè quàm antecedentes, quæ suapte natura sunt occulta, & nō nisi medicis cognitæ: vnde meritò abditas à Celso vocari diximus: vel ita inueteratæ, vt non nisi graues affectus pariant: procatartica verò ferè omnes leuiore suapte natura morbos procreant.

De causa morbi coniuncta.

CAP. IX.

ONIVNCTAM causam tanquam commentum quoddam Auicennæ, & aliorum Arabum medicorum nonnulli nostræ tempestatis medici reiecerunt, qui acius etiam in illos inuesti sunt: quòd non solum rem commentitiam, & à Galeni placitis alienam, sed etiam medicinæ inutilem excogitatam putent: quam tamen (si Galeni autoritate, & ratione certandum est) recipere hi etiam cogentur, qui alios reprehendunt. Etenim Galenus passim illius mentionem facit, vt in libris de Causis pulsuum, & de Differentiis, & Causis symptomatum, & septimo libro Aphorismorum, atque etiam

contra Iulianum, & secundo Methodi medendi, ne infinitos alios locos recenseam, ubi primam, siue proximam, & immediatam rei causam *αὐτοῦ ἰσχυρῶς*, id est continentem dicit esse; adeo ut nihil differant proxima, & continens causa. Exigit id etiam rei natura; quæ enim cum effectibus coniunctæ sunt causæ, ut immediatæ ab Aristotele, sic aptissime Celsi nomine continentes appellari debent; quanquam tamen Galenus in hac etiam re varius esse solet: quippe qui nunc antecedentes à coniunctis separaret, ut Aphorismo trigésimo libri septimi, ubi spumosi excrementi coniunctam causam esse statuit flatuosum spiritum, qui cum humore ob vehementem motum commiscetur: Antecedentes verò plures enumerat, quemadmodum etiam commentario tertio libri sexti de Morbis vulgaribus apertè docet, ubi causas in procatarcticas, antecedentes, & coniunctas diuidit: Aliis autem locis, in quibus duo solum genera procatarcticarum, scilicet, & antecedentium facit, sub antecedentibus coniunctas complectitur; id quod facillè probari potest ex eo, quod scribit contra Iulianum, plenitudinem continentem, & simul antecedentem causam esse. Omnes enim coniunctæ antecedentes sunt, at non contra: siquidem proximæ rerum causæ, quoniam euidentes non sunt, sed peritis solum cognitæ, sub procatarcticis contineri nequeunt: Ex antecedentibus verò non omnes coniunctæ, quia non omnes immediatæ, sed vna duntaxat, nimirum quod vnius effectus, vna proxima in vno quoque genere sit causa: aliæ omnes mediatæ, & ab effectu remotiores, atque seiunctæ. Ac profecto illud mouere non debebat eos, qui cōtra hæc scripserunt, quod Auicenna exemplo cōmodo non sit vsus ad coniunctam causam significandam: quum nec etiam alij, qui caliditatem, aut lapidem in vesica morbum statuunt esse, eam assignare possint: At qui morbum præter naturam compositionē esse intelligunt, facillimè coniunctas in singulis morbis causas inuenient, & ab aliis differre cognoscent: Malæ enim compositionis causa in omnibus morbis est iniusta proportio componentium. Nam si quis quærat, quur cōpositio per morbos vitata sit, statim adferet id fieri, propterea quod proportio inter cōponentia non seruatur: quur verò non seruatur, excessus vel defectus cōponentium in causa ponitur: quur præterea excessus, vel defectus fiant, causæ adferuntur, quæ id facere possint, ut quur calor exuperet in corpore, ratio, & causa est, quod cibus, excrementum, aër ambiens, ira, vel
aliquid

aliquid ex his, quę mutandi corpus vim habent, calorē auxerit. Itaq; rursus patet eos errare qui calorē præter naturā auctum, morbum dicunt esse, quū nec etiam immediata morbi causa sit calor, sed duplici interuallo à morbo distet, id quod cōtrario ordine à causis exordiēdo intelligere licet. Nam si quis, exēpli gratia, cibo vtatur calidiore, primū ab illo calorē in se augeri sentiet: calor verò excedēs proportionē, quā habet cum aliis qualitatibus, quum secundū naturā habemus, amplius non seruat. Ipsa autē proportio corrupta cōpositionē vitiat, quæ iam morbus est, vbi præter naturā, id est, insigne vitiū cōcepit. Ex quibus profectō iā patere puto causas cōiunctas à Galeno positas, & à natura rei exigī, & nihil aliud esse, illius opinione, & ipso nomine attestante, quā proximas & inhærētes ipsis affectibus causa: adeo vt positis effectibus, illæ etiā ponantur, & his remotis, illi quoq; euanescant: quemadmodum in re proposita apparet. Posita enim vitiata proportione in his, quæ nostrū corpus cōponunt, mala cōpositio, siue morbus ipse statim sequitur. Ea verò ablata, vt sanitas redit, quæ ex iusta proportione nascitur, sic morbus esse desinit. Mirariq; sanè licet eos, qui contra hæc sentiunt, constantissimēque asserunt nullam vnquam causæ coniunctæ in morbis mentionem à Galeno esse factam (concedunt tamen in aliis rebus necessarium illius vsum) non vidisse parem esse in omnibus rationem, si modo ita se habent causæ morborum ad suos morbos, vt aliarum rerum causæ ad suos effectus: Quod si etiam Galenum consulamus, inueniemus profectō in morbis eum causas continentes ponere, quod apertissimē patet ex eo, quod scribit in explicatione textus 20. tertij commentarij sexti libri de Morbis vulgaribus. Quid clarius item eo, quod habet primo de causis symptomatū, vbi habet tunicæ vucę foramen angustū reddi ob tensionem ipsius tunicæ tanquam à causa coniuncta. Est enim eorum opinione angustia meatuum morbus in conformatione, quæ si causam habet coniunctam tensionem; cōstat profectō morborum esse causas quasdam coniunctas, ne plurimos alios locos confectemur, ex quibus idem (Galeno authore) probare liceret. præsertim initium libri de Causis pulsuum, vbi scribit non solum in pulsibus, sed in aliis omnibus tria esse causarum genera, inter quæ præcipuum est continentium causarum genus; & meritō quidem. Est enim (si quid aliud) huiusmodi causa à medico dignoscenda; quum alioqui fieri nequeat vt arte aliqua,

vel sanitatē tueatur, aut morbos propulset: Nouit enim etiam vulgus ex ira, crapula, labore, & cæteris huiusmodi causis morbos oriri; sed qua ratione, quōue modo hæc id faciant, ignorant, quæ medicus perspecta maxime habere debet; quandoquidem non primis illis causis, quæ excitato morbo plerunque abierunt, sed aliis, quæ in corpore sunt relictæ, & præsertim immediatis remedia adhibeat pro diuersa scilicet vniuscuiusque natura, id quod nunquam commodè præstare poterit, nisi præcognouerit quasdam esse cum morbis coniunctissimas causas, quōue intercedant media inter singulas extremas causas, & morbum ipsum: Nam pauciora in quibusdam, plura in aliis interueniunt: Ac ne longius abeas, crassus cibus crassos humores procreat, hi obstructionem pariunt, hæc transpirationem caloris prohibet, quæ postea calorem augeat: Auctus calor proportionē cum aliis amplius non retinet, ex hac tandem compositio labefactatur, & morbus nascitur. At motus corporis calorem statim intendit, ex quo solius proportionis interuētū morbus prouenit. Quamobrē non solum constat causas cōiunctas ab antiquis omnibus medicis fuisse excogitatas, sed etiam maximum esse illarū vsum, nec non certum ordinem, certamque seriem in singulis morbis inter causas agentes tenendum esse, nec quiescendum, donec ab externis ad immediatas morbi causas sit peruentum, aut ab his, si contrarium ordinem sequaris, ad illas accesseris: sic enim cognosces quibus, quōtue remediis in singulis morbis pugnandum sit.

A quibus morbi causæ sumantur.

C A P. X.

V V M varia causarum genera in morbis à medico considerari oportere ostenderimus, illud videtur iam explicandū ex quibus rebus illa petantur: Non enim omnia morborum causæ esse possunt, & plurimū quidem refert nouisse quæ, qualiæue sint, quæ huiusmodi vim obtinent, quandoquidem id curationem, præseruationemq; atq; etiam prædictionem plurimum mutat: Aliter nanq; morbos præsentēs curamus, quos aër concitauit, aliter quos peperit cruditas; diuersis remediis aduersus eosdem imminentes pugnamus: & vt variant morbi ob diuersas causas, sic ex illis quid futurum sit, præuidemus. At quum

quum varia subiiciatur morbis materia, quæ (si singulas illius differentias prosequi velimus) arte facile cōprehendi nequit; siquidem varia multiplexq; est humani corporis conditio, vna autem sit omnibus cōmunis, quæ arte ob id non eget: Ea verò ex qua morbi proueniunt, per se pateat his, qui nouerūt quales, quòtue sint humores, & aliæ substantiæ, ex quibus morbi constitui valent: quinetiā quum causæ sine quibus, aut cum quibus morbi constant, partim eadem in omnibus statuuntur, partim etiam in singulis euariant, tractationē à nobis, qui communia solum hoc loco sectamur, & methodū eorum, quæ arte cōprehendi possunt, profiteamur; nō requirunt: Vt autē instruētales causæ, quæ cōmunes sunt, eadem sunt in omnibus: peculiare verò singulis subiectæ materiæ naturā assumunt: forma verò morborū certis generibus antea est cōprehensa: finalis demum causæ in hac re nullus est vsus: propterea illud solū superesse video, vt quæ, quòtue, & qualia sint rerum genera, quæ morbos committendi vim habent, breuiter perstringamus; Ex quibus etiam eodem negotio reliquæ efficientium differentiæ innotescunt: quandoquidem eadem rerum genera morbos pariunt, augent, fouent, iuuant, & lædunt: Nec etiam prædictas omnino contemnemus, vbi illarum aliquis erit vsus. Itaque vt de his communi ratione dicam, ea causæ morbi esse possunt, quæ vim habent, structuram, constitutionēque nostri corporis labefactandi: quorum quædam necessariò nos afficiunt, alia verò nō necessariò, nec perpetuò, nec omnes immutare valent; cuius generis sunt quæ vulnerant, contundunt, aut alio modo temerè corpori nocent: quorum vt certa non est comprehensio, nec certus euentus, ita (inquit Galenus) sub artem non cadunt: Non quòd artis non sit genera, & vim eorū docere, sed quòd ad medicum non pertineat præcepta tradere, quibus doceamur huiusmodi rerum impetum, & iniurias cauere. Ea verò, quæ nemo fugere potest, sed omnibus communia existunt, quorumque prouidentia medicinæ subiecta est, certo numero comprehendit Galenus, sed non semper eodem, & æquali. Etenim in arte medicinali sex genera eorū constituit nempe aërem ambientem, motum, quietem, somnum, vigiliam, quæ assumuntur, quæ retinentur, & animi affectus: At libro quinto de Sanitate tuenda, quadruplex materiæ genus facit, quæ mutandi corporis vim habet, quum illam diuidit in ea, quæ assumuntur, geruntur, educuntur retinenturue,

& foris adhibentur; Et melius quidem meo iudicio, quum illa sex non omnia comprehendant: vt lotiones, vnctiones, & alia, quibus extrinsecus vtimur: quinetiam animi affectus ad motum, & quietem redigi videntur: adeo vt illis positis, frustra hi postea addantur: Quod si etiam per ea, quæ assumuntur, solum comprehendamus cibum, & potionem, vt Galenus intelligere videtur: relictæ sunt, quæ in corpus iniiciuntur. Ex illis verò quatuor generibus nascuntur omnia, non solum quæ necessario, sed etiam quæ aliter quomodocunque corpus immutare valent; quorum naturam, & vim medicum tenere oportet, siquidem etiam ea, quæ vulnerant, secant, & vrunt, medicina requirit ad morbos propulsandos, & sanitatem ægris comparandam. Igitur per ea, quæ assumuntur, comprehendimus alimenta, medicamenta quocunque modo, & per quemcunque locum in corpus assumpta, siue corpora sint solida, aut potiones; siue per os ingerantur, siue immittantur per anum, pudentia, vel aliam quamcunque corporis partem: Eorum verò, quæ geruntur nomine tum animi, tum corporis motus, & quietem intelligimus; vt otium, exercitationes, vitæ conditionem, iram, tristitiam, cogitationem, & his similia, quorum quædam à nobis solum proueniunt, vt animi perturbationes, & vitæ conditio: quædam verò ab aliis in nobis fiunt, vt frictiones, nauigationes, gestationes, quæ vehiculo obeuntur: quædam verò mixtam habent naturam, quum partim ex aliis in nobis fiant, partim etiam à nobis proueniant, cuius generis est equitatio, & gestatio; & præterea in qua corpus vario modo agitamus: Porro genus eorum, quæ extrinsecus adhibentur, continet quæ impulsu agunt, vt vulnerantia, cõtundentia, frangentia. Item quæ nos ambiendo circundant, vt aërem, lotiones, natationes, & si quid simile reperiatur, quanquam in natatione non solum ex aquæ adhæsu, sed etiã ex motu corpus alteratur. Comprehendit præterea, quæ corpori adiunguntur, & applicantur, veluti vnctiones, cataplasmata, cerata, & huius naturæ alia. Postremo quæ collo, reliquisque partibus appenduntur, aut circumligantur, vt vincula, quæ partibus iniiciuntur, aut alio deniq; modo extrinsecus corpori adhibentur. Iam verò quæ educuntur, ea cõplectuntur, quæ quocunque modo à corpore exeunt, vt sudorem, stercus, vrinam, sordem, vaporem, saliuam, pituitam, quæ emungitur, humorem, qui per purgationem, venæ incisionem, vel alio remedio educitur: ad quod etiam genus spectet

ſpectet pinguedinis, carniſque excretio, vel detractio; vt car-
nis ipſius abſciſſio, & oſſium, vel neruorum, vel denique alia-
rum partium ſubſtantia, quæ à ſibi cognatis reſcinditur. Sunt
etiam huius generis, quæ præter naturam in nobis concreue-
runt, vt lapides, lumbrici, pus, dracunculi, & ſiquid aliud ſi-
mile, quod extractum à corpore, corporis conſtitutionem mu-
tat: Venus etiam quatenus ſemen excernit, huius generis exi-
ſtit; quatenus verò corpus commouet, ad ea, quæ fiunt (quem-
admodum & excretiones corporis) redigitur: Etenim actio
ipſa, nempe excretio aliquid eorum eſt, quæ aguntur; Id verò,
quod excernitur ad ea, quæ excernuntur, ſpectat: eadem omnia
quum retinentur ſub cōtrario genere comprehenduntur; quæ
ſimul coniuncta, propterea quòd contrariorum vnum eſt ge-
nus, quantum caput facere dicuntur ab aliis tribus diuerſum.
Ac perpetuò quidem ab his rerum generibus morborum o-
mnium effectrices cauſæ & occaſiones ſumendæ: nec facien-
dum; quod omnes de medicina ſcriptores faciunt, qui in omni
ferè morbo diuerſos fontes ſtatuunt, ex quibus illorum cau-
ſas dicunt. Inuenies enim, vt poſtea docendo patebit, in his
quid morbum efficiat, quid augeat, quid conſeruet, quid tol-
lat, & denique quid quocunque modo corporis ſtatum mu-
tare valeat.

Quæ requirantur vt hæc cauſa morbi fiant.

CAPVT XI.

LTSI omnia, quæ prædiximus, vim habēt agen-
di in corpus noſtrum, tamen quum agunt, niſi
accedant alia quædam, proprio effectū fruſtran-
tur: Non enim omnia, nec eadem ſemper, quæ
aſſumuntur, vel fiunt, aut extrinſecus adhiben-
tur, aut denique à corpore educuntur, morbos committunt.
Quamobrem Galenus in libro de Cauſis morborum, docet
tempus, magnitudinē, & approximationem, ſiue vicinitatē re-
quiri in cauſis, quæ morbos excitare debeant, idq; optimè qui-
dem: Nam etſi inſolatio morbos parere poteſt, id tamē in his
non facit, qui in vmbra verſantur, & longè abſunt à Solis æſtu:
quòd ſi Sol æſtius ob vehementē feruorem morbos cōmittit,
non propterea fit, vt hybernus idem efficiat, quum facultatem
& magnitudinem parem non obtineat: Neque vero neceſſe eſt
omnes

omnes corripitur morbo qui vel minimo tempore spatio aestivum Solis ardorem tulerunt; quod his solum contingere videmus, qui diutius in eo versantur. Verum Galenus iis non contentus, addit in libro de Differentiis febrium corporis preparationem, idque merito: Nam etsi insolatio dolorem capitis potest committere, in omnibus tamen id non facit, sed in his qui facile pati valent; alioqui omnes ab eisdem causis morbis pariter corriperebantur. Quo quidem non moveor, quod nunquam hic author vno loco tradat quæ sunt illius operis, sed semper plurima relinquat intacta, quorum explicationem ars ipsa desiderat. Quis enim non videt multa alia adhuc desiderari in his, quæ morbos procreare valent? Nam etsi quæ assumuntur aut adhibentur corpori, vim habent morbum gignendi, non tamen omnia id præstant: siquidem temperata hoc frustrantur effectu, quemadmodum quæ familiaria sunt, & naturæ nostræ amica: quamobrem requiritur in morbos causis sapius etiam aliena substantia, noxiæque qualitates. Qua ratione venena, quæ toto genere nobis sunt inimica, vel minima etiam quantitate assumpta, eam quam habent vim exercent, morbosque in nobis excitant, & temperata, ut diximus, eo quod mediocrem qualitatem sint sortita, prosunt: quæ verò insignes habent qualitatum excessus, obsunt: morborumque authores censentur: quin etiam agendi modus, ut morbi gignantur, sæpe causa est; Nam quæ paulatim agunt, sanitatem conservant: ubi verò confertim suam vim exerunt, morbos pariunt, Hoc enim pacto cursus, veloxque motus morbos concitare valent, quod ambulatio alioqui facere nequit. Desideratur præterea tempus, siue agendi occasio, & ordo; siquidem exercitatio ante cibum inita, sanitatem tuetur; repletis autem tracto nutrimento crudo per corpus, excitatisque obstructionibus, morborum fit occasio. Lac secunda mensa sumptum, dum longiore mora retinetur, interim quum alia concoquantur, corrumpitur, morbosque facit: Ingestum verò ante alios cibos utile fit corpori nutrimentum. Itaque causæ, quæ parituræ sunt morbos, naturam, substantiamque & qualitatem, quantitatem, agendi modum, ordinem, occasionem, & vicinitatem assumant oportet ad id præstandum idoneam, suamque vim exerant in corpus ad concipiendos morbos præparatum. Quid verò præparationis nomine intelligendum sit, quum de generatione morborum agimus non explicat Galenus: Ego tamen, communi in omnibus

bus morbis ratione, sub corporis præparatione comprehendo imbecillitatem: Sunt enim imbecilla corpora excipiendis morbis exposita: Nam quæadmodum virtus fortis, vt idem author dicere solet, omnia cõtemnit, sic infirma omnia facile patitur: Intelligo præterea idoneam temperiem, conformationem, magnitudinem, numerum, compositionem, duritiem, mollitiem, raritatem, densitatem, crassitiem, tenuitatem, & variam denique corporis conditionem, quæ ad varios morbos gignendos plurimum habet momenti: Nam calida corpora parata sunt ad suscipiendum facilius, quàm reliqua, morbos calidos: partes verò magnæ, & numerosæ vulnerantibus, & extrinsecus irruentibus maximè sunt expositæ: Quæ angustos habent meatus obstructionibus promptissimè corripuntur: quæ verò extrinsecus corpori occurrunt, cuti proximas partes ob illarum situm facillimè affligunt, difficilius internas offendunt: Cantharides vesicam, & renes potissimum afficiunt, quòd earum partium natura peculiariter ab illis sit apta nata pati. In solatio capiti dolorem facile conciliat, alias autem corporis partes, vel ob situm, vel ob naturam ineptam illæsas seruat, aut certè minimum offendit. Rariora corpora externis iniuriis, densiora verò internis, quæque à nobis proueniunt, magis sunt obnoxia, quæ solidæ sunt partes, morbosus causis facilius resistunt: duræ cõtudentibus difficilius quàm molliores, rumpentibus verò pari facilitate exponuntur: Ac vt semel dicam, diuersæ partes corporis pro varia earũ conditione promptius, difficiliusque ab eisdem causis morbos suos contrahunt, quarum rerum diuersitatem medicum ignorare non oportet, qui quid morbum in singulis committendi vim habeat, inueniri studet.

De vi causarum morbi.

CAP. XII.

NON solum quæ, quòtve sint, & à quibus sumantur morborum causæ, medicus dignoscere debet, sed etiam quid vnaquæque illarum præstare valeat, quàmque facultatem obtineat, perspectum habeat necesse est. Nam quemadmodum Hippocrates scribit fieri, non posse, vt medicus rectè vnquam quæ futura sunt, præfagiat; nisi signorum omniũ naturam, & vim

vim prius nouerit; sic profectò qui causarum morborum vim, & naturam ignorat, nunquàm de ortu, & generatione morborum rectè sentire vel eorundem curatione, præseruationemque còmodè instituere poterit. Quo magis mirari licet hæc ab antiquis Philosophis, & Medicis prætermissa fuisse: quæ meo quidem iudicio quilibet assequetur, qui hæc tria nouerit, quid scilicet possit vnumquodque, qua ratione illud efficiat, & quid demum tempore acquirat, quidve statim præstare valeat. Igitur quædam sunt, quæ solum materiã præbere possunt, vt sanguis ex quo animal conformatur: alia verò, quæ efficiendi vim exhibet, vt idem humor quum inflammationes parit, & febres excitat; fiunt enim inflammationes ex sanguine tanquàm ex materia; febris verò à vi calorifica, quæ in eo est humore, nascitur. Sunt quæ formæ, efficientis, & finis simul rationem subeant; quod optimè etiam ab Aristotele proditum est. Ac vt ad institutum nostrum rem contrahamus; quædam sunt, quæ morbos gignunt, quædam, quæ solum augent, aut genitum auctumve conseruant: quædam, quæ morbos vehementes semper excitant, aliæ, quæ solum mitiores inferre possunt, quæadmodum rursus nonnullæ totum corpus affligere, aliæ verò nō nisi aliquam partem infestare valent: nec desunt quæ vnius generis morbum solum excitant, aliæ, quæ etiã diuersi: sunt quæ nunquam morbi esse possunt, aliæ, quæ quum morbi sūt, aliorum etiam morborū causæ fiunt: Atque illud etiam prætereundum non est nonnulla inueniri, quæ omni vi, qua pollent, obsunt, quædam quæ vna solum morbos inferunt, aliis autem vel non nocent, aut non statim, aut non adeo euidenter, vt morbus appellari debeat, quod ab illis prouenit. Efficiunt hæc præterea quædam suapte natura, quædam quãtitate, alia qualitate, nonnulla ordine, vel agēdi modo: alia tempore certo, alia demum loci, corporisq; subiecti ratione. Gignunt scilicet morbū effectrices illorum causæ; Conseruant, vel intendunt eadem genere, vel subiecta materia, vel causæ cum quibus, & sine quibus res esse nequit; veluti æstus, qui febre accendit, eandem auget, minuit, fouetque, prout maiorē, aut minorē, aut æqualem vim ei, qui primum febre concitauit, obtinet. At si in corpore admodum calido, & bilioso, febris vel leuissima sit cōcepta, subiecti humoris ratione intenditur. Eadem minuitur, vbi ob corporis raritatem febrilis calor facilè expirat, alioqui increfcit, vel perpetuò eundem tenorem seruat, qua ratione differentiæ febrium

februm continentium constituuntur: vehementiores morbos venena pariunt, mitiores procatactica causa, ex quibus diarria febres proueniunt; totum corpus afficere potest aer ambiens, & quae extrinsecus vniuerso corpori adhibentur. At quae vulnerant, vnam partem primum laedunt, alias autem vniuersumque corpus non nisi per sympathiam cum ea, quae primum fuit offensa. Vnius autem generis morbum committunt vulnerantia, intemperiem sine humore committentia, tumores praeter naturam temperiem vitiant, & eodem negotio structuram instrumentariae partis corrumpunt, si ad tantam magnitudinem excrescant, ut illius actioni euidenter obsint, quemadmodum etiam lapis in vesica, nunc obstructionem parit, quum meatum vrinarium occupauit, nunc structuram ipsius membri, additione vnius partis labefactat. Inedia, quae calefaciendi, siccandiue vim habere perhibetur, quosdam offendit solum siccitatis ratione, in quibus scilicet rarius humor consumitur, quosdam vero accendit, ut quum calidos in febrem precipitat, alios utroque modo afficit: quemadmodum si in corpore admodum bilioso, & gracili febrem pariat, quae non minus forte siccitate, quam calore hominem laedit. Intemperies & morbus est, & morbi causa euadit, quum depauido humore, vel eo, auctis excrementis, acervato, partes praeter modum extenuat, aut immoderate attollit: Calor vero perpetuo morbi causa censetur. Caeterum venena erodentia, vel toto genere lethalia suapte natura perimunt: Soporifera solum aucta eorum quantitate, calida quidem digerunt, at non omnia, sed quae certam qualitatem sunt sortita; temperati cibi, si caetera adsint accommodata, ordine peruerso, morborum fiunt auctores: quae autem incidunt, & secant, nisi violentius impellantur, non obsunt: quare agendi modo morborum causa constituuntur: Omnia vero praedicta intempestiue exhibita, & quaedam etiam peculiariter certis temporibus prosunt, obsuntve; quod de Australibus constitutionibus dici solet, hyeme scilicet eas morbosas esse, salubres vero aestate. At subiectae materiae ratione, quaedam morbos parere, quae alioqui id facere nequeunt, aut certe non pari vi, omnibus constare puto: Intellico autem hoc loco materiae ratione, non solum corporis temperiem, & structuram; sed etiam aetatem, sexum, anni tempus, habitationis locum, & omnem aliam diuersam conditionem, cuius ratione corpora euariant, facillime etenim a mediocriter etiam

etiam calidis, quibus temperies calida est, febres accidunt, & qui imbecillem partium connexionem sunt sortiti, luxationibus, aliisque infinitis iniuriis sunt expositi: loca humilia, & concava pluuiarum multitudine morbosissima redduntur, at quæ montosa sunt, & elata his ferè meliora euadunt. Quæ assumuntur in corpus, internis partibus obesse sunt aptissima, externas offendunt facilius, quæ nos ambiunt: quæ inspirantur, aut per expirationem emittuntur maximam vim habent afficiendi pulmonē, cor, & cerebrum: quæ deuorantur parem vim in ore, ventriculo, hepate, & intestinis ostendunt. Nec nō quædam venena ob incognitam quandam sympathiam, & antipathiam quasdam partes peculiariter afficiunt, alias verò, quas etiam attingunt, seruant illæsas, vt ad alias properent, quas lædere sunt nata. Atqui sanguinis profluuium minorem vim habet ad generandos morbos in fœminis, quàm in masculis, quum videamus mulieres multis etiam annis sanguinis profluuium vexatas, & interim vel minimum offensas, viros autem aut ex pari vacuatione non longo temporis spatio, vel peremptos, vel certe maximis morbis correptos. Ac, vt breuiter dicam, tum ob subiectam materiã, tum alia prædicta vim, naturamque causarum omnium, & maximè morborū, de quibus agimus, variari contingit. Cæterum agendi modo inter se causæ differunt, diuersamque vim assumunt. Nam quædam per se agunt, & certos morbos excitant, aliæ verò per accidens alios inferunt, & sibi etiam contrarios, veluti calefacientia calidos morbos pariunt. Tempore autem longiore, durante vehementia, atq; in humore calido dissoluto, frigidos tandem asciscunt, quemadmodum & vinum suo excessu, dum calorem natium copia obruit, frigidos infert morbos; quod tamen alioqui suapte natura calidos creare potest. Quinetiam vt calidos, & frigidos, sic humidos, & siccos affectus concitat calor; eos quidem liquatis, & fuis humoribus, qui in corpore à frigore erant concreti; hos vero vehementius digesto humore. At frigus frigidos per se morbos, calidos autem, vt febrē, prohibita transpiratione promouet, quemadmodum etiã à siccantibus morbi sicci nascuntur, per accidens autē frigidi, depaſto namq; humore calorem elanguescere, exuperarēq; frigiditatem necesse est. Pariunt eadem ratione humectantia suapte natura humidos & frigidos suffocato & oppresso quodammodo calore natiuo, in quo quidem opere præualet nonnunquam id quod per accidens fit ei, quod

quod per se euenit, aut contrà; vel ob agentis vim, aut corporis patientis differentiam, vehemens enim frigus in corpore antea non excalesfacto, aut non admodum denso, frigidos morbos potius, quàm calidos excitat, quod autem mitius est, aut adstrictionem habet adiunctam, præsertim in corpore à calore rarefacto, occlusa via, calidos gignit, non frigidos. Sunt præterea quædam, quæ ita agunt, vt solum excessu morbos committant, cuiusmodi sunt quatuor qualitates, aliæ verò etiam defectu, vt quæ morbos in organicis efficiunt, cuius generis sunt numerus, & magnitudo diminuta. Iam verò quid causæ morborum tempore acquirant, ignorandum non est, quædam enim sunt, quæ temporis progressu malignæ redduntur, aliæ verò quæ miora mitescunt. Nam semen retentum lethalis veneni vim assumit, sic malignos reddi humores, qui ex purgatione suppressa in mulieribus redundant, scribit Galenus. Pituitosus autem humor tempore concoctus melior euadit. In aliis etiam causis vis eodem modo querenda, veluti in materia quid, ex quo, & in quo, & quatenus, quando, & quomodo pati valeat, ignorandum non est. Eodem pacto quorum possit esse aliquid instrumentum, quid finis, & quid sine quo, & quid cum quo fieri queat perspectum habere oportet. Atque hæc quidem sufficiant de generali vi causarum morbi: Ex quibus profectò intelligemus non solum quæ causæ, quos morbos, & quo modo parere valeant, sed etiam quibus remediis, quòve modo illis repugnandum, & in quibus potissimum properandum: vel morandum, aut aliud denique faciendum sit.

*Quoniam modo progrediendum sit in causarum
inuestigatione, & quæ causæ in morbis
singulis recensendæ.*

CAP. XIII.

NON solum quæ, quòve sint morborum causæ, qualis, quantæque illarum vis Medicum tenere oportet, sed etiam quum eas inquirat, certo ordine progredi debet; & ab illis auspicari, à quibus ad reliquas commodissimè transire liceat.

Ac illud etiam ignorare non debet, quando singulæ causæ, singulæque genera enumerare necesse sit: quando verò aliquas omittere, & quædam solum genera excutere expediat: quæ qui-

dem docere nescio qua ratione contempserunt antiqui scriptores: Si enim multa sunt causarum genera, & differentiarum: si quædam propinquissimæ, quædam remotissimæ, aliæ verò mediæ, & inter extrema collocatæ, certū profecto in illis ordinem reperiri necesse est: quum qui ignorat non solū ignorat quod res ipsa habet, sed etiam quum causas alicuius rei inuenire studebit, temere ratiocinabitur. At si quidpiā ex vno solo causarum genere oriri possit: frustra in aliis omnibus recensendis elaboramus: Ars ergo in his requiritur, quæ quod fieri debeat, certa ratione monstret: quod autem Galenus, & reliqui, qui eum sunt sequuti, ea methodo hæc non explicant, vnicuique constare puto. Nam neque à commodō aliquo principio exordiri solēt, neque omnes, quas oportet enumerāt; sed ferè solum mediatas, & remotiores, contemptis propinquis, in singulis morbis explicant, aut si propinquiore nonnunquam attingunt, ita tamen id faciunt, vt quæ inferioris sunt generis cum his enumerent, quæ ex superioribus nascuntur. Id quod satis apparet ex lib. Galeni de Causis morborum, & primo de Differentiis febrium, vbi de illarum causis agit: Quum enim causas morbi calidi ex adstrictione corporis, & alimento petendas esse scribit, & febres ex cruditate, & aëris occurſu excitari alimentum, & aërem: statim à summis generibus rerum, quæ morbos committere valent, nempe ab his, quæ assumuntur, & extrinsecus occurrant, ducit: siquidem quæ morbos pariunt quædam sunt ex his, quæ assumuntur: quædam verò, quæ extrinsecus nostrū corpus afficiunt. At constrictio, & cruditas ex primis generibus nascuntur. Nam ab his, quæ extrinsecus adhibentur, adstringitur corpus; Ab his verò, quæ in corpus assumuntur, cruditas nascitur, relinquiturque: illud postea adhuc quærendum vnde cruditas, & adstrictio proueniat, quod illa scilicet ex alimento, hæc ab adstringentibus, quæ vel à refrigerantibus, vel exsiccantibus proueniunt. Atque vtrumque genus refrigerantium scilicet & adstringentium ab his, quæ extrinsecus adhibentur ducitur. quum autem cibus sit assumptus calidus, qui febrē fortè excitauit: frustra quæret medicus, nimirum quod inutilis sit hæc inquisitio, posteaquam causarum inuestigatio ad summa capita peruenit. Quod si Aristoteles censet in causarum tractatione non esse quiescendum, donec ad primas remotissimæque causas sit peruentum, probare minime possumus medicorum consuetudinem, qui nunquam vel rarissimè vsque adeo progrediuntur, vt summos fontes

fontes inueniant, sine quibus tamen nec sanitatē tueri, nec morbos propulsare idoneis præsiidiis cuiquam licet, quippe quum aliter eos curemus, qui febrem contraxerunt ex cruditate, aliter eos, qui ex adstrictione laborant, aliter si cruditas ex cibi copia quam si immoderato potu sit orta; alio modo si adstrictionem peperit frigiditas, alio si siccitas, & denique remedia sæpe varianda sunt, si iidem etiam morbi ab assumptis, quam si ab admotis, vel aliis causarum primis generibus sint contracti. Recensenda porro sunt aliquando omnia summa causarum genera, nonnunquam verò vnius solum generis satis est mentionem facere. Nam si in vniuersum quid morbum, vel morbi genus aliquod, ut febrem parere possit, quæramus; vniuersa causarum genera, à quibus effectrices illorum causas sumendas esse antea meminimus excutere oportet; & omniū vim perpendere; eorum scilicet quæ assumuntur, corpori adhibentur, geruntur; & excernuntur retinenturque. Neque enim aliter ei, quod quaeritur commode satisfacere possumus. At si causa pateat, quæ morbum excitauit, aut natura propositi effectus monstret fieri non posse, ut omnia ea rerum genera huiusmodi vim obtineant, aliis contemptis, ad eum fontem statim properandum est, à quo rei propositæ causæ oriuntur. Si enim vulneris causas quis petat, frustra quidem spectabit, an ex genere eorum quæ assumuntur, vel retinentur, aut à corpore ducuntur quidpiam reperiri possit, quod vulnerandi potestatem habeat, propterea quod ex vulneris natura statim admonemur illius causas ab his, quæ extrinsecus occurrant petendas esse; siquidē nihil aliud est, quod vulnerare corpus valeat. Eadem sanè ratione si quis præcedente crapula in febrem diariam inciderit, frustra laborabimus in aliis examinandis, quæ easdem febres pariter committere solēt; quippe quum statim medico innotescat non aliūde, quam ex crapula huiusmodi febrem sui originem accepisse: quod si effectui posito cuius causa nō pateat, quiq; à variis rebus nasci possit, tunc singula genera excutienda sunt, ut reiectis illis, ad quæ rei propositæ causæ referri nequeunt, tandē inueniamus quæ vera sit eius causa. Recensenda verò in omni genere (quod excutere cœpimus) omnes causas, donec omnia media percurrerimus, atque ad vtrumque extremum peruenerimus; alioqui nō solū ignorabitur generationis ratio, sed etiam quibus, quōtve auxiliis sit opus, intelligere nō poterimus. Non enim satis est nouisse inter ea, quæ extrinsecus agunt frigus

febres parere posse, sed præterea docendum est quonam modo id faciat, quòd scilicet primum cutim adstringat, adstrictio verò transpirationem prohibeat, hæc calorem accendat, cuius excessu proportio qualitatum non seruatur: atque hoc modo intemperies, morbusque nascitur: quibus sanè intellectis vnà etiam statim percipimus, adhibenda esse remedia, quæ extrinsecus calefaciant, rarefaciant, tum etiam assumenda ea quæ idem præstent: nisi impediatur calor, qui supra modum auctus sui extinctionem, refrigerationemque desideret, quæ nemo vnquam commodè administrare poterit, nec intelligere quæ, & vbi diuersa remedia adhibere oporteat, si perspectum non est quæ, quòtve inter extremas causas, remotissimas inquam, & coniunctam interiaceant media. Itaque quoniam in causarum enumeratione ab extremis, & à mediis auspicari possumus, docendum iam est; vnde commodius exordiri liceat. Ac quòd à mediis enumerationis initium sumere non debeamus satis constat, quandoquidem duas hoc modo, & inter se contrarias vias instituere oporteret: vnà, quæ versùs coniunctam causam, aliam quæ ad remotas procedit, præstet autem vno modo quàm duobus inuenire quod quærimus, tum etiam quòd media non per se, sed extremorum ratione enumerentur, ab extremis ergo auspicandum. Qua in re si quis quod commune est, pertractet, commodè à summis generibus exordietur; vt si quis quid morbum parere possit, docere studeat, statim consultis summis rerum capitibus, ostendet tum ex his, quæ assumuntur, tum ex illis, quæ extrinsecus adhibentur, aut fiunt, vel retinentur, aut immoderatè excernuntur, reperiri, quæ & quomodo id facere valeant. At si morbo, vel alia quapiam re posita illius causas inuestigemus, optima mihi videtur via, & progressus, si ab immediatis causis exorfi ad alias perueniamus. Posito enim effectu quid melius fieri potest, quàm statim enumerare causas, quæ illum còstituunt, quæ quum vna omnino sit, quæ à pluribus postea nascitur, nec tamèn semper ab omnibus summis causarum fontibus; hinc frustra sæpe recenseremus vniuersa, quæ nostrum corpus immutare valent ad ea inuestiganda quæ à nonnullis solum proueniunt. Sic sanè Galenus putridæ febris causas vndecimo libro Methodi inquirat, quum febrem ipsam ex calore, hunc ex prohibita transpiratione accendi, prohiberi autem in his febribus transpirationem ex obstructione vasorum docet. Ipsam autem obstructionem

ex

ex humorum crassitie, visciditate, & multitudine nasci tandem ostendit. Nec tamen oberit quæ secundo loco prædicta sunt (vt rudioribus magis innotescât) exemplo aliquo patefacere. Statuamus itaque alicui mutatum esse naturalem totius corporis colorem ad flauitiem, vel pallorem præter naturam, quod genus affectus regium morbum vocamus, cuius causæ inuestigandæ, recensendæque sint: quæ quidem in re si Galenum aliòsque scriptores consulamus, inueniemus varias poni huius rei causas; Nam tradunt illi ob virtutem expulsiuam, & alteratricem vi etiam morbi, quinetiam ob hepatis obstructionem, eiusdemque scirrhum, inflammationem, & intemperiem, quæ absque tumore infestat hoc genus mali committi: Addunt præterea illius causam esse posse viperæ morsum, & nonnulla alia venena, atque etiam bilem flauam, & vesicæ suscipientis bilem infirmitatem, quæ nequeat à sanguine bilem ad se trahere, nec alienum esse, vt ob nimiam repletionem affecta vesica vacuari nequeat, atque hoc modo bilis non expurgetur, sed ita per vniuersum corpus feratur: Hæ ferè sunt causæ regij morbi, quas illi ponunt, & sparim enumerant, in quibus quidem multa si nõ reprehendere, certe desiderare possumus; Atque illud imprimis, quòd in tanta causarum multitudine nonnullas etiam omittant, quasdam verò addant, quas rei natura reiicit. Nam quid obstat quominus etiam ex materie vitio, vt alimèto admodum bilioso plurima bilis gignatur, quæ vnà cum sanguine per corpus delata, colore alieno corporis inficiat? Præterea si expultricis, attractricisque infirmitate id contingere potest, quur omnes, qui iam ad mortem properant, extinctis propemodum omnibus viribus, abundante etiam bilioso humore (quod his accidit, qui ex febre ardente pereunt) in regium morbum non incidunt? Adde quòd ex huiusmodi particularium causarum enumeratione nunquam constare potest an omnes rei causæ sint comprehensæ, quum à nullo certo initio explicationem auspicentur. Quo fit vt perpetuò hæsitare cogamur, an omnes sint enumeratæ, vel aliquæ semper supersint, quas alius inuenire possit. Quinetiam ordo desideratur ne priores causæ cum posterioribus pariter recenseantur: Nam etsi scirrhus, & inflammatio, & obstructio pariunt regium morbum, non tamen pari interuallo id faciunt, siquidem obstructio causa est, propterea quòd delationem bilis vitiatis meatibus, per quos ferri is humor solet, impediat. Inflammatio verò eo

quòd eosdem comprimendo adstringat, angustioresque reddat; quo fit vt adstrictio, & obstructio non eadem vicinitate regij morbi sint causæ; quemadmodum inflammatio, & humores crassi & visceri, quorum illa adstrictionem, hi verò obstructio- nem pariunt. In hoc etiam errare solent, qui de causis scribunt, quòd non doceant quid efficiētis, quid materiæ, quid instrumen- ti, aut causæ sine qua nō, aut denique alterius generis rationem obtineat. Etenim bilis tanquam materia regij morbi causa esse censetur: Excretrix verò facultas, vel alteratrix tanquam effi- ciens, obstructi meatus tanquam instrumentum partium, si vel- lis, externarum raritas, quæ ad suscipiendos humores est aptis- sima causæ cum qua rationem habere videtur: Postremo oportebat tandem singulas huiusmodi causas ad ea rerum genera redigere, à quibus illi etiam authores omnes morbos, omniā- que symptomata nasci prodiderunt. Quamobrem præstat, vt antea diximus, à coniuncta cum effectu causa exordiri, & alias deinceps veluti resoluendo inuestigare. Ergo si color vniuersi corporis in pallorem mutatur, necesse omnino est id ex humo- ris biliosi affluxu contingere: Porro redundantia huius humo- ris causam esse oportet, vel quòd talis humor plurimus in suis fontibus scilicet hepate gignatur; aut quòd à sanguine nō ex- purgetur, sed vnà cū sanguine per corpus distribuatur, & erret, vel quoniam secreta bilis à sanguine in omnes partes feratur: vel etiam quod optimus humor quum ad externam corporis superficiem externāque partes peruenerit corrumpatur in bi- lēmque vertatur: Si enim biliosi humoris plurimum gignatur, necesse est corpus pallefcere, etiam si multum huiusmodi hu- moris per solitas excretiones educatur: veluti in his apparet, qui tertiana febre correpti plurimum bilis procreant, & excer- nunt, longè tamen pallidiores solito cōspiciuntur; quod si me- diocre etiam sit quod gignitur, nisi tamen à sanguine secerna- tur, continuòq; expurgetur, paulatim aceruat huiusmodi hu- mor, qui sanguinem, corpūq; suo colore inficit; Idem quoque necesse est eueniat, si forte bilis quæ cū sanguine continetur, ab eo secernatur, & ad cutē regeratur, vel trahatur; tūc enim illius colorē in cute efflorescere oportet; Nam quòd laudabilis hu- mor sæpe gignatur, & tamen ob vitium partium, ad quas per- uenit corrumpatur, notissimū esse puto. Nec videtur fieri posse vt ab aliis quàm his causis humor in habitu corporis abūdet, & illius color permutetur. At illæ ex aliis nascuntur. Etenim co-
pius

pius humor gignitur, aut vicio materiæ, quæ assumitur; aut vicio efficientis causæ: siquidem omnino oportet multam bilem procreari, si alimenta, quibus vescimur, apta natæque sunt conuertere in huiusmodi humorem, vel etiam si alimēta optima fuerint, id tamen quod eam parit insignem vim obtineat: quæ ratione ex ptisana, & lactuca qui ardente febre laborant, copiosam bilem sibi moliantur: Efficiunt verò quædam statim in ipsa humorum generatione, vt intemperies hepatis calida, & sicca: Alia autem postea, veluti venena nonnulla, quæ sanguinem vitiant, & in bilem, aut alium humorem degenerare faciunt. Cæterum si non expurgantur excrementa, vel vicio facultatis nequeuntis attrahere, aut expultricis exolutæ, vel quoniam instrumenta sunt inepta viæque obturatæ per quas ferri consueuerunt, id accidit. Bilis autem secretio à sanguine non expultricis beneficio, sed vi attractricis perficitur: vnde constat duas relinqui causas, quæ expurgationem prohibeant, nempe expultricis actionem, & meatuum vitia: Expultricis tamē officium requiritur, posteaquàm recepta est bilis in vesicam hepatis coniunctam, & ad intestina ferri debet: Vt enim in segregatione huius humoris à reliquis, nec hepar, nec venæ expellunt, sed sola vesica huic operi destinata, eum tanquam familiarem ad se allicit: sic in ea delatione, quæ à vesica ad intestina fit sola expulsio illius vesiculæ requiritur, nihil conferentibus ad attractionem ipsis intestinis, sed solum admittentibus quod aliunde eò regeritur; oriuntur & hæ causæ ab aliis; Nam quod attractio fieri nequeat, materia aliquando crassior, aut copiosior est in causa: nonnunquam verò ipsius facultatis imbecillitas, aut etiam viarum oclusio: quanquam alterius generis hæc causa est, vt antea in diuisione adnotauimus, si modo alia remedia, aliæque curatio exiguntur, vbi facultas laborat, quàm si in meatibus vitium adsit. Eodem pacto expulsio nō perficitur aut materiæ, aut facultatis vicio: quod cōtingit omnino ob intemperiem; vel corruptionem totius substantiæ, si facultas à similaribus partibus proveniat, aut etiam labefactata instrumentariorum partium structura. Nam impediri expulsionem affecto instrumento docet vrina, quæ reddi nequit, aut certe difficile excernitur iis, quibus vesica retenta diu vrinæ copia distenta, & veluti exoluta est: attamen quum id solum in his partibus contingat, quæ nostro arbitrio constringi, moueri que possunt; quæ autem solius naturæ beneficio reguntur,

fese exonerant, antequam noxias tensiones pars experiatur, non immerito repugnantibus etiam aliis antiquioribus scriptoribus, huiusmodi causam à re proposita excludimus. Iam verò viæ occluduntur vel à comprimentibus, ut scirrhus, inflammatione: vel ab obstruentibus, quod faciunt crassi, multi, viscidique humores, vel lapillo, ut aliquando in morbo regio visum est, vel ab adstringentibus, qualia sunt refrigerantia, & certo modo siccantia; vel ob coalitum partium, quæ antea diuisæ fuerunt, & in ipsa curatione malè conglutinatæ, nec non etiam ob nimiam siccitatem nonnunquam partes cōcauæ subsident, & contractis lateribus occluduntur. Quòd si non videretur fieri posse, ut ob adstringentia, meatus per quos bilis deducitur, repugnante loci distantia, aut ob peruersum coalitum, propterea quòd nec vulnerari facile possunt, aut si id contingat, mors, nō expectata regij morbi generatione, statim subsequitur, aut propter subsidentiam occludantur, relinquatur solum causæ lædentes huiusmodi vias, quæ vel obstruunt, aut cōprimendi vim habent. At verò quod vltimū est ex diuisione, secernitur, expelliturque biliosus humor per vniuersum corpus expellente facultate, quæ aut vi morbi irritatur, quod his contingit de quibus scribit Hippocrates in Aphorismo illo, Quibus in febribus morbus regius ante septimum, malum; Aut etiam tempestiue insurgente natura aduersus noxium, sed euictum humorem; veluti sæpe contingit in laudabili crisi, reiecta ad cutem bile, corpus pallorem insignem concipere; Atque hæc quidem omnes causæ tandem ab his prouenire cognoscuntur, quæ assumpta, vel extrinsecus adhibita, aut excreta, vel retenta, vel quomodocunque facta mutandi nostrum corpus vim habere posuimus: quo fit ut non solum hoc modo intelligamus quæ sint coniunctæ, quæ uel remotiores causæ, sed etiam quæ superfluo nonnunquam à scriptoribus addantur, & quæ ab illis prætermittantur; nec non etiam quo ordine progrediendum sit in causarum omnium inuestigatione, & qua demum ratione in tanta multitudine eam inuenire liceat, ad quam quòd quæritur, referatur: reiectis enim his, quorum nulla sunt indicia, eas recipere cogimur, quæ euidentes notas habent; de qua re non est quòd hoc loco agamus, quandoquidem nunc causarum inuestigationem, & enumerationem, non autem cognitionem, quam alibi explicabimus, instituiamus.

IOAN

IOANNIS ARGENT- TERII DE CAUSIS VNIVS CVIVSQUE

GENERIS MOR-
BORVM

LIBER SECVNDVS.

De causis intemperaturæ.

CAPVT I.

CALENVS in libro de Causis morbo-
rum statim docere aggreditur quid in-
temperies singulas, calidam inquam, fri-
gidam, humidam, & siccam committat,
cuius quidem institutum probare non
possum: Si enim docendi ratio postulat,
vt quæ communia sunt prius explicentur;
quæ imprimis intemperaturæ causas non prosequitur, sine
quibus nec intelligi aliqua arte potest, quid intemperiem ca-
lidam, aut alias prædictas pariat? Vt enim in vna quadam
communi natura, qua intemperaturæ sunt, conueniunt; sic
profecto eius, quod illis commune est, nempe intemperatu-
ræ tradi causas necesse est; quibus compertis, minimo nego-
tio, quod singulis est peculiare cognoscitur. Omitto quod
solum effectrices causas attingat: Nam etsi præcipua illarum
debet esse tractatio, alia tamen, vbi expedit prætermitten-
dæ non sunt: Itaque nos intemperaturæ morbosæ causas po-
tissimum hoc loco inuenire conabimur, deinde cuiuslibet
intemperaturæ, nec non morborum, qui totam partium sub-
stantiam corrumpunt. Postremò eorum, qui in partibus in-
strumentariis consistunt, idque eo ordine seruato, quem in
generibus, & differentiis enumerandis sequuti sumus. Com-
mittit porro intemperiem, vt diximus vitiata proportio, quæ
mixturem corrumpit, hanc excessus qualitatū efficit, hunc
rursus quæ qualitates intendendi vim habent, de quibus non

solum in his, sed aliis etiam omnibus morbis deinceps à nobis agetur: Etenim causæ quæ perpetuo eadem in omnibus manent, arte non egent, quæ explicentur, sed quæ in singulis euariant; quippe vitiatam proportionem morbum committere in omnibus perpetuum est; quemadmodum quod excessu, vel defectu componentium proportio ipsa corrumpatur: At quæ excessus, & defectus sunt authores, variatur, nec eadem in omnibus inveniuntur; ob id quæ arte opus est, quæ doceat quid unicuique in hac re conueniat. Nam etsi quatuor rerum genera existunt, ex quibus morborum causæ sumuntur, non tamen ex omni genere causas semper petere licet, sed quidam sunt morbi, qui ab uno duntaxat fontes causas capiunt: ut vulnera, quæ solum ab illis, quæ extrinsecus nocent, excitari possunt: quidam verò qui ab omnibus generibus suas causas ducunt, cuiusmodi est, de qua agimus, intemperies; quam quidem præcipue committunt cibi, potiones, medicamenta ingesta, aut alio modo in corpus assumpta: qualem enim vim obtinent, talem etiâ corpori intemperie inferunt: licet ea nonnunquam contrarium præstant, sed ex accidenti quodam. Frigida namque alimenta suapte natura frigidos pariunt morbos, prohibita verò nonnunquam caloris transpiratione, febres accendunt: Habent autem maximam vim ea, quæ assumuntur ad intemperiem gignendam in eorum corporibus, qui infirmam habent coctionem, aut vehementer intemperati existunt, vel exiguos corporis meatus sunt sortiti: Pariunt etiâ excrementa retenta intemperiem, eademque emissâ præter naturam idem præstant: Nam quum retinentur, eam, quam habent vim corpori impartiuntur: quum verò præter naturam excernuntur, faciunt ut reliqua, quæ in corpore manent, exuperent, maioremque ad agendum vim assequantur; siquidem bile copiosius euacuata, pituitam in corpore abundare, & illa retenta hanc minui, corpusque calidius reddi necesse est: His autem potissimum obsunt quæ retinentur excrementa, qui angustos meatus habent, diutius enim in his illa morari oportet, quibusque expultrix debilior, retentrix autem vis validior existit, quique imbecilliores aliquot partes sunt nati, quomodo retentis alui excrementis præter consuetudinem minimo temporis spatio quosdam vehementi capitis dolore corripi nouimus: alios verò minimum offendi, etiam si per integros dies aluus non excernat; nimirum quod illis infirmum, his verò firmum sit caput: At ab his quæ immoderate educun

educuntur à corpore, potissimum afficiuntur, qui molli carne, raraque textura sunt præditi: facile siquidem illorum robur exoluitur, corporisq; cōditio intemperiem admittit. Iam verò quæ geruntur à nobis ipsis, vel aliunde obeuntur in corpore nostro supradictis generibus non cedunt, quod satis ostendunt animi, & corporis actiones violentius concitata, vt ira, tristitia, gaudium, cogitatio, immoderata exercitatio, & quæ sunt eiusdem generis, à quibus omnis naturæ intēperies provenire docet quotidianus vsus; id quod tum per se, tum per accidens, & commodius in vno, quàm in alio præstant. Nam exercitatio immodica per se corpus calefacit, aucto vero calore etiam exsiccat; vt tristitia primò exsiccat, postea verò etiam febres accendit. Animi perturbationes etsi omnes tandem afficiunt, multo tamen promptius eos, quorū vitalis vis imbecilla est, & corpus infirmum, & ad dissolutionē ob mollitiem, raritatēq; expositum: Corporis motus facilius corpora admodum dura, aut mollia infestat, siquidem illa immoderatè exsiccantur: hæc autem violentius statim digeruntur. Caterum quæ corpori admouentur, morbos quoque procreandi vim habent, si insignes qualitates acceperint, quales in aëre ambiente potissimum; nonnunquam in vnctionibus, & lotionibus apparent; ex quibus morbos, vitia temperie, nasci sæpius vidimus, vel similes ipsis qualitatibus, aut etiam illis contrarios, quippe frigida, quæ extrinsecus admouentur, aut corpus ambiunt, & frigidos sua vi, & calidos, occlusa via calori, pariunt morbos. Quæ verò violentius corpori occurrant, vt vulnerātia, contundentia non nisi ratione doloris, cuius occasione humores in partem affectam irruunt, intemperiem faciunt: Ac ne singula excutere velle videamur, vnuquisq; intēperaturæ causas facillè inuenire poterit, qui vim singularum rerū, quæ nostrum corpus affligere possunt, quidue illud facilius, aut difficilius quòue tempore, & modo, & loco pati valeat, prænouerit.

Morbi calidi causa.

C A P. I I.

A V S A S intemperaturæ, in qua calor exuperat, quinque generibus complectitur Galenus in libro de Causis morborum, motu, putredine, vicinitate corporis calidi, constri-
ctiq; corporis, & alimentī calefacientis assum-
ptione;

prione; sed meo quidem iudicio non satis rectè, & sine metho-
do id facit. Quum enim quatuor rerum genera alibi statueret,
quæ corpus quocunq; modo mutandi vim habent, eodem ser-
uato numero oportebat profectò ab eisdem etiam morborum
calidorum causas petere. Deinde quum libro primo de Diffe-
rentiis febrium ea enumeret, quæ febris sunt cause, postea verò
modos doceat, quibus illæ febres accendunt; sint autem modi
illi, quos in libro de Causis morborum causas statuit, necesse
est, ut ipsas causas omittat, de quibus agit in libro de Differen-
tiis febrium: nempe lassitudinē, iram, mœrorem, cruditatem,
æstum & alia multa, quæ illic enumerat, quæ quidem calidio-
rum morborum causæ existunt, sed agendi modo inter se diffe-
runt, nimirum quòd quædam constringendo corpus, alia putre-
faciendo, alia mouendo, alia denique alio modo eosdem mor-
bos pariant. Præterea quum putredo, quæ à propinquo corpo-
re contrahitur, & rei calefacientis vicinitas ad vnum genus re-
ducantur, quod ea continet, quæ extrinsecus corpus afficiunt:
oportebat sanè vnum genus primum ponere, ex quo postea per
diuisionem, quæ cōtinentur sub eo, nascerentur. Nam inter ea,
quæ corpori extrinsecus occurrentia calefacere possunt; non
solum putrida, sed etiam multa alia aliis qualitatibus prædita
idem faciūt, ut videatur potius genus quoddam caloris nempe
putridi, quàm diuersæ rei notare. Quæ enim vicina, aut propin-
qua sunt, calefacereq; valent, quædam calorē ex putredine, alia
ex acrimonia, alia ratione alia eum obtinent. Quinetiā si quis
singula genera consuetari velit, inueniet statim plura esse po-
nenda, quàm illa quinque, de quibus ille meminit. Nam ut
cibi, & medicamenta sumpta; sic sanè excrementa retenta, vel
præter naturam emissæ calidos morbos faciunt: siquidem bilis,
quæ per aluum excerni consuevit, dum retinetur, calidorum
morborum fit causa: & ob immoderatā pituitæ excretionem
idem humor in corpore augetur, eosdēque morbos concitat.
Atque eo etiam authore cruditas addenda est; quandoquidem
ex ea febres procreari libro primo de Differentiis febriū com-
memorat: quæ quidem si febres accendit causa quoque mor-
borum calidorum statuenda est; quemadmodum profectò &
vigilia, & inedia, quæ in quinque illis generibus aptè compre-
hendi nequeunt. Quamobrem præstat principia posita reti-
nere, & in constituto rerum numero, à quibus morborum o-
mnium causæ petuntur, consistere: veluti ipse alibi facit; ut
quum

quum libro primo de Prasagitione ex pulsibus, ex eisdem fontibus ducit ea, quæ corpus refrigerare valent. Itaque si excutiamus ea quatuor summa rerum genera, facile inueniemus quid in quolibet calidos morbos procreare possit, vel nequeat: Igitur ex genere eorum, quæ extrinsecus lædunt sunt ea, quæ vel ambiunt corpus, vel ei admoventur: si calida, aut frigida fuerint, aut adstringentia morbos calidos faciunt, sed diuerso modo: Etenim frigus, & adstringentia omnia meatus cutis constringendo prohibent, ne calida substantia diffuat: quæ intus retenta vel suapte natura, vel quod putrescat, aut in aliis putredinem suo feruore concitet, internum calorem auget: Calor verò externus, intrò demissa sua vi validiore, cognatum sibi calorem intendit. Nec pari tamen facilitate in omnibus hæc calidos morbos pariunt, quippe externus calor promptissimè eos inuadit, qui calore potissimum bilioso abundant, aut rara sunt cute: Illi enim utpote iam plus iusto calidi, vicinum calorem facillè concipiunt: Hi verò eundem promptissimè vndique admittunt, & in viscera interna aliis partibus longè calidiora recipiunt. Frigus externum tum eos qui nouo calore æstuant: tum illos, quibus cutis naturaliter est adstricta, & excrementis calidis abundant, potissimum lædit: Patefactis etenim externis meatibus in profundū magis secedere potest, & maiore constrictione calorem includere, & hoc modo excrementis transeuntibus viam præcidere. Vbi autem admodum iam adstricti sunt meatus, facillimè externi frigoris occursum, vel obæcantur, vel ita præcluduntur, ut via excrementis exeuntibus amplius non pateat: Quæ virò absque frigore constringunt, ut aquæ aluminosæ lotiones maximè in his corporibus vim propriam exerere valent; In aliis verò, quæ aliqua occasione sunt excalefacta, aut nullam vel minimam potestatem ad morbos huiusmodi committendos obtinent: id quod docet quotidiana etiam experientia. Qui enim ex cursu, aut solis calore, vel alia ratione æstuant si in frigidos locos se coniciant, febribus statim corripiuntur. Quod si in balneum aluminosæ aquæ descenderint, nihil plus fortè offenduntur, quàm si aliter affecto corpore eiusdē balnei vim experirentur, Quin etiam pariunt calidos morbos, quæ vulnerant, contundunt; & denique alia omnia, quæ violentius corpus impetunt, sed non suapte natura, verum ea ratione, quod excitato dolore colligantur in partibus humores: qui quum non satis ob multitudinem diffusi

flari possint, putredine ascita affectam primum partem, deinceps reliquas excalefaciunt. Nec illud fortè alienum fuerit putare calidos morbos etiam nasci posse ab his, quæ collo, & reliquis partibus appenduntur. Si enim hæc habet vim perimendi eiiciendiq; fœtum, comitiales morbos sanandi; quæ etiam inueniri non poterunt, quæ propria sua vi calidos morbos accendant? Iam verò ex genere eorum, quæ assumuntur, calidi quoque morbi proueniunt; sed diuerso modo. Nam quædam propria vi id faciunt: veluti aër in corpus attractus si calidus fuerit, & cibi, potiones, ac medicamenta, quæ calefaciendi vim habent, quædã verò per accidens, & hæc vel qualitate, vel quantitate, vel corrupto ordine idem faciunt: quippe quæ actu sunt frigida, dum vehementius incalescit corpus, assumpta densando internos meatus febres gignunt, & quæ viscidam, crassamq; naturam habent, excitatis obstructionibus, idem faciunt. Porro quantitate aucta, humorum copia quoque augetur, atq; etiam statim ab ipso nutrimento copioso & adhuc crudo venarum cavitates nonnunquam occluduntur, prohibitaque per eas partes efflatione, calor increfcit, & ex eo morbus nascitur. Quum verò minus assumitur quàm oportet, humoris defectu calor intenditur: quo modo ex inedia febres sæpius excitari videmus. At si quæ facillimè coquuntur, vt lac, post alios cibos ingerantur, longiore mora corrupta putrescunt, calidosque morbos excitant. His ergo modis ab assumptis calidi morbi fiunt. Ab his verò quæ ab aliis in nobis fiunt, vel à nobis proueniunt, quales sunt animi, & corporis motus, & omnes denique actiones calorem augeri continua experientia monstrat: quum videamus ex ira, mœrore, lassitudine, & omni alio motu febres sæpius excitari: Atque etiam ratio docet omnes immoderatos motus calefaciendi præter naturam facultatem habere: verum non æqualem in omnibus omnia obtinent, facilius etenim biliosos accendit inedia: promptissimè à tristitia, & vigilia sicca corpora incalescunt: rara facile offendit lassitudo, difficillimè quæ pituitosa sunt; & densiore cute sunt prædita: & denique alia in aliis facilius vim suam exerunt. Caterum ea, quæ excernuntur, & retinentur, calorem quoque augere sunt apta: siquidem euacuatis præter modum frigidis humoribus, vitata proportionem, calidos exuperare oportet; qui vt calefaciendi, sic gignendi morbos calidos facultatem assequuntur. Retento autem calido humore, calorem quoque intendi necesse est: vnde
otio

otio febres comparari mirum non est; propterea quod omnia exercitatione calor minuitur, excrementaque interim in corpore aceruantur, quæ ex quacunque occasione putredine concepta calidorum morborum causæ fiunt; Atque etiam ad hoc genus pertinere videntur fluxiones, collectionesque humorum, quæ in partibus sæpius fiunt; qui quoniam in loco affecto impacti retinètur, corrumpuntur, & putredine adiuncta calorem intendunt, calidosque morbos gignunt: Atque hæc quidem satis de Causis intemperaturæ calidæ, in quibus si quid desiderabit studiosus Lector cōsultis ipsis fontibus, ex quibus omnes morborum causæ oriuntur, adhibita (quam hactenus obseruauimus) docendi methodo, faciliè inuenire poterit.

Frigidi morbi causæ.

CAP. III.

RIGIDOS morbos ex propinquitatē rerum frigidarum ex ciborum, potionumve quantitate, & qualitate; præterea ab adstrictione, & rarefactione corporis, demum ex otio, & motu moderato excitari scribit Galenus, hac ratione persuasus, quod ignis etiā ab eisdem causis extinguatur. Quæ in re imprimis in numero causarū mihi deficere videtur: Nam excrementorum caliderum euacuatio, & frigidorum retentio frigidos etiam morbos gignunt, quemadmodum ex sanguinis profusio diuturno, & immoderato hepar, lienem, & totum denique corpus refrigerari, atque etiam huius occasione aquam inter cutem nasci videmus; & pituita redundante in cerebro, quæ excerni consueuerat, frigidius illud euadit: sicut & aliæ omnes partes, in quibus huiusmodi humor exuperat. Quod si quis Galeni auctoritatem hoc loco requirat eo non contentus, quod rei natura, & sensus ipsi docent, librum primum de Præfagitione ex pulsibus legat: ubi ille ex humoribus frigidis retentis corpus refrigerari tradit. Deinde motus, & quæ rarefaciunt, frigidos morbos fortè non committunt, sed frigidos simul & siccos: Vt enim corpus dissoluto humore primum incalescit, demum verò refrigeratur, sic etiam exsiccat: quemadmodum videmus nimio labore, bilem primum procreari, deinde consumpto humore, & tanquam pabulo deficiente calorem elanguescere, & corpus melancholicum frigidum

gidum inquam, & siccum, & siccus etiam quàm frigidus, non autem frigidum solum reddi. Quinetiam quæ extrinsecus admota rarefaciunt, ut calefaciendi vim habent: sic calidos primum digesto aliquantulum humore (in quo statu corporis calor, qui prius humoris copia ferè opprimebatur accenditur, validiorque redditur) morbos pariunt, postea verò eadem ratione frigidos unàq; siccus. At verò constrictionē faucium, & asperæ arteriæ inter causas morborum frigidorum ponere non mihi videtur esse rationi consentaneū: Extinguitur quidem animal aucto calore ob prohibitam respirationem: At interim frigidus morbus nullus gignitur; nec caloris defectu, sed nimia abundantia cordis, animantisq; calor suffocatur. Postremò ciborum defectus frigidos morbos nō parit, sed siccus primum; deinde vel calidos ut in his, qui facilè accendi possunt, & ex inedia in febrem incidunt, aut tandem frigidos, & siccus. Deficiente namq; humore, debilitatōq; calore, frigidū, & siccum corpus tandem euadit; non frigidū solum, cuius causas eo loco non compositi morbi ex frigido & sicco pariter exuperatē Galenus explicat. Nec par profectò est ratio, quam adfert de extinctione ignis, & generatione morborum frigidorum. Aliud enim est extinguere ignem, & calorem nostrum; aliud extinguere, & refrigerari, aliud morbos frigidos in nobis gigni, & calorem aboleri, ut satis omnibus constare puto. Nam et si ignis extinguatur lignorum penuria, non tamen propterea refrigeratur. Nos autem non quid calorem nostrum extinguat; sed quid corpus præter naturā refrigerandi vim habeat, quærimus: id quod nunquam efficient, quæ prohibita respiratione calorem intus augent, hæc enim calidos morbos faciunt. Nec frigidos unquam excitant, quæ calefacientia remedia postulent, sed si perseueret affectus, oppresso calore, mors statim succedit: ut in his qui iniectis vinctulis collo, nullo oborto interim frigido morbo, sed caloris vi strangulantur, & perimuntur, euenire conspicimus. Ac ut tandem ad nostros fontes redeamus, quæ nos extrinsecus ambiunt, aut corpori admoventur, siquidem calefaciendi vim acceperint, calidos, ut diximus, vel calidos & siccus, aut frigidos & siccus morbos procreant: Si verò ex genere refrigerantiū extiterint, calidos inducunt morbos, ubi meatus corporis rarefactos violentius constringunt, caloremq; expirare prohibent, sin minus intrò sese insinuante frigiditate, frigidi morbi nascuntur, veluti in partibus corporis externis, deuictio
prop

propemodum calore ex ambientis frigiditate, frigidos prouenire morbos nonnunquam videmus, quod potissimum his accidit, qui per niuem, aut hybernū frigus iter faciunt, in his enim pedes, & manus quodammodo concretæ, non tamen penitus extinctæ (alioqui mors, & non morbus esset) euidenter apparent. Nec fortē alienum fuerit putare, quod ex vinculis iniectis externis partibus frigidi morbi nascantur, quum non sit par ratio, quando prohibetur respiratio, & impeditur expiratione mors sequitur: vbi verò partes vinculis constringuntur, influente calore priuata refrigerantur, in morbosque frigidos incidunt. Iam in genere eorum quæ assumuntur causæ morborum frigidorum ex qualitate, & quantitate rei ducuntur. Frigida etenim alimenta & medicamenta ingesta propria sua vi corpus refrigerare posse notius est, quàm vt probari debeat. Quum verò nimia quantitate assumuntur, grauata facultate coctrice, oppressoq; quodammodo calore, frigidi morbi proueniunt: quemadmodum optimè Galenus à liberaliore vini portione, quod alioqui suapte natura calefacere est aptum, attronitum morbum, soporososq; & alios qui frigidi sunt affectus, inferri meminit. Nam quæ potentia calida existunt, nisi prius vincantur, & caloris nostri beneficio quæ in illis later vis excitetur, non calefaciunt, sed obruto calore refrigerant. Atque alia etiam ratione in quibusdam partibus ex assumptis alimentis frigidi morbi nascuntur, nempe quod nimia illorum copia arteriæ, & venæ occludantur, per quas calor à suis fontibus eò permeat, veluti à multis cibis non bene concoctis lienem obstrui contingit, atque ita interclusa caloris via, partem ipsam refrigerari, quod potissimum illis accidere necesse est, qui angustiores ab initio eas vias sunt sortiti. Penuria autem (vt dicimus) nutrimenti non parit frigidos morbos, aut certè non frigidos solùm, sed etiam vnà cum frigiditate siccos. Porro quæ excernuntur, & retinentur frigidos morbos concitant: tum quod retentis frigidis excrementis necesse sit corpus refrigerari, & immodicè vacuatis calidis humoribus contrarios in corpore vigere oporteat. Quod si quis ea etiam, quæ retinentur euiecto calore, morborum frigidorum causas nonnunquam esse censeat, meo quidem iudicio non errabit, quandoquidem ob impactos retentosq; in aliquo membro humores, qui inflammationem pariunt, quam excipit syderatio, hoc modo frigidus

k

morbus nascitur. Postremò ex genere eorum quæ sunt non desunt causæ morborum frigidorum. Nam somnus longior corpus refrigerat. sic nonnunquam vigilia dissolutis spiritibus, quemadmodum, & otium, vitæ que nimia tranquillitas. Tabescit siquidem calor nimio animi, & corporis otio, atque ita frigidius vel statim, vel frigidorum humorum copia aceruata corpus redditur. Motus autem, ut antea diximus, suapte natura frigidos morbos procreare nequit, sed solum subiectæ materie ratione, veluti in corporibus, quæ facile dissolutis spiritibus non expectata siccitate refrigerantur.

Causæ morbi sicci.

CAP.

IIII.

IN causis humidi & sicci morbi explicandis methodo utitur, & ad principia sua redit Galenus, quum ex assumptis, & excretis, atque etiam ex admotis, & his, quæ geruntur eos nasci tradit, quanquam tamen genus eorum, quæ sunt, & retinentur, excernunturque subiceat; & exemplis solum exprimat, quando scilicet ex curis, & vigiliis, & immoderata corporis dissolutione huiusmodi morbos concitari meminit. Itaque ut res ex suis fontibus primum ducatur, pariunt morbos siccos quæ assumuntur tum qualitate, tum quantitate, Nam alimenta, cibi inquam, & potiones, & medicamenta, quæ exsiccandi vim habent, cuiusmodi sunt acerba, austera, & in nonnullis etiâ amara, salsa, & acria id faciunt. Cibi autem humidioris, & potus etiam paucitate, quemadmodum & inedia exsiccari corpus omnes nouerunt. Quum enim perpetuò insiti caloris vi degeratur corporis humor, si minus reponatur humidæ substantiæ quàm absumatur, siccos morbos tandem sequi necesse est; ac etiam fortè quæ assumuntur alia ratione siccitatis sunt causæ; quòd scilicet ob crassitiem meatus obturent, difficilèque in omnes partes trahantur, nutritionemque hoc modo feliciter perfici prohibeant, quomodo eos extenuari, tabescereque videmus, qui hepatis obstructionibus ex crassis, viscidisque humoribus frequenter tenentur. Quòd si id contingat non assumptorum vitio, sed ob viarum naturalem angustiam causa in subiectam materiam reiicienda est. Pariunt & siccos morbos, quæ excernuntur, & retinentur: siquidem cohibitis humoribus siccis, aut humidis plusquam oportet euacuatis corpus siccius reddi.

reddi par est: atque nō solum qualitatem humorum, sed etiam quantitatem euacuationis siccitas sequitur. Caterum ex genere eorum quæ sunt ficci morbi causæ quoque sumuntur. Omnes enim nouerunt ex corporis motionibus, animique perturbationibus veluti tristitia, cura, lætitia immoderata, cogitatione, longiore, vel vehementiore, ratiocinatione, & vigiliis superfluis præter naturam exsiccare corpus, id quod euenire videtur, quod per huiusmodi actiones, sanguinis, spiritusque copia, id est calidi natiui vis requiratur, quæ ut animi corporisque functiones magis intenduntur, ita facilius, promptiusque dissoluitur. Nec aliam puto esse rationem, quæ moror, & cura corpus siccitate consumant. Nam in cogitatione, & vigilia illud quoque accedere potest, quod quum influentis caloris vim requirat cerebrum ad eas actiones peragendas, humorem & spiritum halituosum ab internis fontibus secum euehat calor, quæ postea ab ipso extenuata, & in vaporem conuersa ob loci conditionem, & situm in aërem circumstantem expirant. At ubi lætitia homo afficitur, fit quædam veluti ebullitio potissimum circa hepar, & cor, ex qua pariter sanguis, & spiritus extenuantur, vniuersumque corpus expanditur, atque ita resoluta humida substantia subita nonnunquam mors, vel alioqui siccitas subsequitur. Siccant & frictiones duræ, & asperæ & longiore tempore adhibitæ: siccat quoque otium; quoniam languescere tunc calore corpus infelicitè alitur, vnde extenuatis partibus ad humorem adducendum, crassitiemque comparandam motum potissimum adhibemus. Iam verò ad quartum genus eorum scilicet quæ extrinsecus adueniunt, accedendum est, docendumque an omnia, quæ sub eo genere sunt comprehensa, & quo modo siccorum morborum sint causæ. Itaque in primis sese offerunt, quæ nos ambiunt, ut aër, lotiones, natationes in rebus exsiccantibus, cuiusmodi sunt aquæ sulphuræ, alumniosæ, nitrosæ, ferreæ, & si quæ alia huiusmodi sunt, quæ vel propria vi siccent, vel adiuncto calore, digesto humore per accidens idem faciant. Qua in re illud neminem mouere debet, quod ex balneis alumniosis, sulphureis, & ferreis, siccorum morbos nasci dixerimus, quum duplicem vim singula habeant, siquidem sulphurea, & alumniosa aqua non solum siccat, sed etiam calefacit: ferrea autem refrigerat, & simul siccat. Nam etsi admixta cū siccitate alia qualitas nonnihil etiam

agit; tamen siccitatis ratione compositio, & temporis præter naturam redditur parum alterius excessu offensa. Quod si interim vel febris vel affectus aliquis calidus, vel frigidus unâ cum siccitate nascitur, ut temperies, quæ ab utraque qualitate insigniter vitatur, compositus morbus ex composita causa, pariter exuperante utraque qualitate, non immerito putabitur, id quod in omnibus causis, quæ duplici vi sunt præditæ, intelligendum esse velim; quum simplices morbos illarum usu provenire dicimus. Tunc enim unius actio præpoller, quæ morbum intulit, alterius vi non ita conspicua: quod accidere puto vel ob inæqualem vim qualitarum, vel ob corporis, quod afficitur differentiam; quemadmodum videmus ignem vehementius calefacere, quam siccare, quum adustæ partes non multo ficciores, longè autem calidiores quam propria natura exigat, appareant; nimirum quod maior insit igni calefaciendi, quam siccandi vis. Tristitia verò in aliquibus febrem gignit, alios vero sine calore vehementius exsiccat, non alia, ut arbitror, ratione, quam quod quædam corpora ad calorem, alia ad siccitatem concipiendam sunt aptiora. Idem sanè quod ambientia corpus præstant quæ illi applicantur, ut unctiones, cataplasmata, cerata, & huius generis alia, quæ vel siccandi solum potestatem habent; aut etiam cum aliis qualitatibus coniuncta, sed tamen præpollentem, aut subiecti ratione magis efficacem. An non etiam iustum est ea, quæ vulnerant, & contundunt, aut alia etiam ratione dolorem inferunt inter exsiccantia numerare? quandoquidem experientia docet eos, qui doloribus torquentur siccitatis excessu propemodum contabescere. Quod etiam his contingere necesse est, quibus partes vinculis diutius, aut violentius constringuntur. Sic enim prohibita alimenti distributione humoris penuria pars exsiccat. An verò ea etiam, quæ alligantur partibus vim possideant siccos morbos gignendi alijs considerandum relinquo, quum nulla evidenti ratione id ego probare possim; absurdum tamen mihi non esse videtur, ut si maiores effectus præstent, hos etiam illis tribuamus. Ceterum peculiare quoddam genus causarum morbificarum in siccis morbis reperitur, quod ex nobis ipsis ætatis cursu provenit: siquidem insiti caloris vi in omnibus nullo alio accedente errore perpetuo subiectus humor digeritur, & inemendabilem siccitatem paulatim corpus contrahit.

De

DE CAUSIS MORBORVM

De causis morbi humidi.

C A P. V.

B eisdem etiam generibus rerum humor auge-
tur, morbi que humidi proueniunt. Nam & cibi,
& medicamenta humidiora, aut aliquo modo
excedentia humidius, quam par sit corpus red-
dunt: alioqui si plus exuperent, oppresso iam
quodammodo calore frigidos etiam morbos inferunt: sic pro-
fecto quum plus humoris gignitur, quam dissoluatur, & hu-
mida quæ excerni consueuerant, retinentur; aut quæ sicca natu-
ra sunt, plus iusto excernuntur, humorem augeri necesse est,
qui morbos postea pariat humidos. Idem faciunt otium, cor-
poris animique securitas, & umbratilis omnis vitæ conditio.
Quinetiam humidior aër, frequentes in aquis dulcibus lotio-
nes, præsertim post cibum; sicut etiam motus eodem tempore
intempestiuè susceptus; veluti & vñctiones, & cataplasmata, &
alio modo admota medicamenta humectantia. Postremo quæ
appenduntur corpori idem præstabunt, si humectandi vim eo
modo sint sortita. Atque hæc quidem de causis morborum, qui
ex intemperie consistunt dicta sint: nam ex simplicibus com-
posita facile innotescunt. Vt enim quæ assumebantur, excer-
nebantur, vel extrinsecus nos afficiebant, aut à nobis fiebant
simplici vi prædita simplices morbos, exuperante vna qualita-
te, excitabant; sic si compositam duplicemque naturam mixtione
duarum excedentium qualitatum eadem assumant, composi-
tos morbos parient. Quare illis prætermisissis, qui ex solis qua-
litatibus contrahuntur, ad eos accedemus, qui ex qualitibus
cum humoribus coniunctis consistunt; propterea quod illorum
generatio fluxionum originem, & occasiones requirit, quæ ex
supradictis intelligi nequeunt.

De compositæ intemperaturæ ex duabus qualitati- bus cum humore & fluxionum causis.

C A P. VI.

V P E R E S T, vt antea diximus, in hoc ge-
nere morborum, quod ex intemperie consistit, &
partibus similaribus est proprium, vt causas ex-
plicemus intemperaturarum, quæ cum humore aliquo
contrahuntur, in quo quum duæ omnino ex primis qualitibus

præpolleant, compositæ ob id censentur intemperies quæ ab eo nascuntur. Et porro huiusmodi morborum natura cognita facillima, utpote quæ ostendat tumorem præter naturam, qui neminem latere potest: At quonam modo, & à quibus causis humores in partibus corporis colligantur, & denique quæ sit horum morborum generandorum ratio, quæ qualésve causæ, nec etiam inter Medicos præstantissimos convenit. Omnes etenim tumores ex fluxione humorum excitari statuit Galenus quum alibi passim, tum potissimum in libro de Causis morborum, quo loco etiam fluxionem ipsam omnino ob naturæ expulsionem commoveri tradit: Libro verò secundo de Differentiis febrium trahi humores à dolente, vel calente parte scribit: fierique præterea genus quoddam attractionis fuga vacui, aliud verò quum partes ad se alliciunt, quod sentiunt familiarare: expelli autem quod vel qualitate, vel quantitate vim expultricem molestat, passim commemorat. Quod verò in vnam partem potius quàm aliam truantur humores, censettribuendum esse robori, debilitatiq; partium, eas nempe, quæ omnium sunt infirmissimæ suscipere quæ ab aliis reiciuntur excrementa: partes autem validas, & firmas eadem repellere, & iniurias omnes à se propulsare. In quibus sanè nonnulla forte negligentius dicta inueniemus, si paulò accuratius singula examinabimus: Nam illud imprimis verum esse non puto, quod tumores omnes ex fluxione humorum nascantur; quippe quum nonnulli ex materia paulatim in partibus congesta, & acervata tandem erigantur, cuius generis sunt statuarii tumores, & scirrhi quorum materia non aliunde influit, sed sensim colligitur, ubi partes ob debilitatem nutrimentum proprium vincere nequeunt; argumento quod huiusmodi tumores paulatim incrementum obtineant, qui ex fluxione excitantur: quod inflammationum generatio potissimum ostendit, in qua partes affectæ minimo temporis spatio in tumorem attolluntur. Quis enim verrucas, aquam inter cutem quæ tympanites, aut etiam ascytes dicitur, ex fluxione nasci putabit? Statuere ergo omnino oportet duobus modis partes corporis in tumorem attolli; quod etiam innuere videtur idem author decimo tertio Methodi, & omnibus recentioribus placere video ex congestione inquam (sic enim illi vocant) & humorum decursu: atque illo modo flatuosos, & præduros tumores vel semper, vel ut plurimum fieri: hoc

hoc verò calidos, aut etiam molliores ex pituita natos; Calidi namq; humores ad motum sunt aptissimi, nec paulatim acceruari possunt; eo quòd vel statim putrescāt in vasis coarctatis; aut ab illis in partes effusi dolorem inferant, cum quo diuturni affectus vix consistere queunt. Gigni verò ædemata per fluxiones id ostendit, quòd videamus in hydropicis, & his qui à longis morbis resurgunt vesperi potissimum tibias intumescere; manè autem tumorem minui; quod significat aliunde humorē decurrere: qui enim in parte cumulat, tam subitas mutationes facere nequit, subito inquam gigni, & dissolui. Nō solum verò à natura extrudi humores in alias partes docent inflammationes, quæ flante borea, constringentēque, & exprimēte humores proueniunt; sed etiam adstringentia medicamenta, quæ in subiectis partibus repulso eo humore eiusmodi morbos concitant: Cæterum attractionem fieri ob familiaritatem substantiæ docent etiam externæ actiones: Quæ enim familiaria sentimus, illa quoque audidissimè arripimus. Atqui ob fugā vacui, vel caloris vi, aut ob dolorem attractionem vllam fieri nō putauerim: Nam quum corpora veluti cōstricta sint in suis locis, siquidem æqualia perpetuò loca, & locata (vt philosophi aiunt) existunt; sponte in locum ampliorem quæ humidiora, leuioraque sunt, & ad motum prompta feruntur, absurdum alioqui fuerit putare vas inane aerem allicere, aut vacuum sentire; quippe quum nullo sensu sit præditum, & quæ attrahuntur, eo trahantur, vt retineantur, quod etiam Galeni est principium: Quæ autem retinetur omninò, eodem etiam authore familiaria sint oportet: quid autem familiare intercedere potest inter aërem, & vas ipsum? quo modo attrahet quod nullā vim attrahendi habet? alioqui quur etiam retinendi, concoquendi, & expellendi potestati ei non tribuimus? Sed vt diximus sponte aër in vas, dum liquor effluit, aut aqua, vel alius liquor in fistulam in eum excluso aëre demissam sese insinuat, nullo autem modo, vt mea fert opinio, attrahitur. Porro calorem etiam nō trahere ad se humorē docent, quæ euidenter in externis rebus apparent; siquidē videmus linthea humida, & humore irrigata exficari, quum igni admouentur, non quòd ad ipsum ignem humor feratur vi caloris attractus, quum purissimus, & humoris expers maximè sit aër, qui igni est propinquissimus: sed quòd humor ab igne excalfactus in vaporē mutetur, qui suapte natura sursum attollitur, & non ignē versus mouetur. Calor præ-

terea quæ diuersi sunt generis, dissipat, & à se inuicem seiungit: quæ verò homogenea sunt, cogit, & vnit. Proprium denique caloris munus est calefacere; ad calorem verò sequitur fusio, concretorum segregatio, & congregatio. Attractio autem ne quidem per somnium excogitari potest calorem subsequi. Ad hæc quæ attrahuntur, vt retineantur, alliciuntur, alioqui frustra esset attractio. At ridiculum foret dicere ignem, aut alterius rei calorem retinere, aut expellere: Postremo quur magis humida quàm sicca arriperet calor? Quod si ita est, quur lapides, & ligna ad se non trahit ignis? At si ad locum excalefactum confluunt humores, non propterea eò trahuntur, sed quoniam spatium amplius redditur rarefaciente calore, & humores funduntur, tenuioresque & mobiles redduntur; qui sponte postea in excalefactum locum tanquam ampliorem secedunt. At verò dolorem non attrahere certissimum est: Nam dolor irritat. Quæ autem irritant, expultricem vim ad agendum mouent, non attractricem: id quod ostendunt vomitus, & aliæ excretiones, quæ fiunt dum facultas expultrix stimulata aduersus id quod molestat, insurgit. Quod si viam inueniat, & id quod molestat extrudi valeat, foras, aut in aliam partem quod noxium existit, concitata facultas propellit. alioqui quæ vicinæ dolenti sunt, & ipsa etiam, quæ dolet pars frustra antea doloris expulsionem tentata, maiore conatu enixæ sanguinem, & spiritum in ipsam dolentem exprimunt: quod etiam Galenus decimotertio Methodi testatur. Etsi enim dolorem attrahere dicit; quum tamen causam huius rei docere aggreditur, fluxionis causam dolente parte omnino ad expultricem refert. Vrget præterea idem, quod in aliis argumentum. Si enim dolor attrahit, vt retineat trahit, id autem quod retinetur familiare esse oportet, & mutari in naturam eius, quod retinet, & mutat; quo modo videmus partes corporis alimentum ad se allicere, retinere, concoquere, & demum in sui vsum, & conseruationem vertere; Non solum verò in parte tumore affecta dolorem, aut calorem, qui fluxiones commoueat ponere oportet, vt Galenus facit, qui decimotertio Methodi scribit fluxionem scilicet incipere à parte affecta, quum ob dolorem, & calorem oboritur inflammatio; sed etiam in aliis: quod docet quotidiana experientia: Ex digiti enim dolore in alis, & inguinibus contrahi inflammationes, & æstuante capite subiectas partes fluxionibus grauari conspiciamus; qua ratione lateris inflammationes Solis vi calefacto capite,

pite, liquatisq; humoribus frequentissimè proueniunt: Expellitur quoq; non solum quod qualitate irritat, aut copia grauat, sed etiam quod tota (vt aiunt medici) substantia est molestum. Vt enim excretiones triplices facit Galenus, eorum scilicet qui vel quâtitate, vel qualitate, aut tota natura sunt aliena; sic profectò dum naturæ irritamenta quarimus tria, & non duo duntaxat ponere oportet. Quum namque natura ac res humores protrudit; aduersus id, quod qualitate infestat, insurgit: quum eodem ob copiam grauantes reicit: pugnat aduersus quâtitatem: quum verò lapides concretos in corpore, aut lumbricos abiicit, quod toto genere est inimicum prosequitur. Idè ipse testatur Galenus libro tertio de Causis symptomatum, quò scribit vomitum concitari non solum quum vètricus copia grauat, aut à vitiosa qualitate irritatur, sed etiam quò ea, quæ in se continet à natura sunt aliena, id est tota substantia inimica: Suscipiunt sanè fluxiones debiles partes. At non solum illæ, sed etiam quæ in loco inferiore sunt positæ, aut in eo collocatæ, ad quem suapte natura ferri possunt quæ mouètur, aut rariore, vel molliore, vel calidiores, vel immobiliore, & quæ dolore tentantur, & quæ vacuæ sunt, aut è directo expellentibus subiiciuntur, vel quæ vias habent ad suscipiendam idoneas, ad expellendum verò ineptas, quales sunt quæ latos meatus habent, & cum parte vnde decurrit humor coniunctas, carèt autem meatibus, per quos aliò susceptum humorem transmittere valeant: Nonnunquam verò etiam suscipere coguntur corporis partes, quum meatus sunt oclusi, per quos excrementa expelli consueuerunt: Ac ne longius abeam, vt rudioribus res exemplis patefiat: Recipit cutis corporis recrementa, quò debilissima sit pars; crura, quò in infimo corporis loco sint posita, quò facile humores ob grauitatem decumbunt: Vapores caput potius quàm aliam partem petunt, quò illi sursum ferri suapte natura sint apti: Excipiunt fluxiones glàdulæ potius quàm caro, propterea quò rariore, laxioresque existunt; caro potius quàm ossa, quoniam illa mollior, hæc duriora, & solidiora. Ad calidiores partes sponte ferri humores antea ostendimus, quemadmodum ad dolentes facilius quàm ad alias trudentur: ventriculus potius quàm hepar fluentes humores ob eius sinum, & cōcauitatem suscipit. Promptiores esse ad recipiendos humores immobiles partes quàm mobiles testatur Galenus libro secundo ad Glauconem, fortè quò validiores sint, quæ sese motu exercent; vel quò dū

sedem mutant, sæpe præterfugiant irruentium humorum impetum, quemadmodum videmus externis iniuriis partes eas magis expositas, quæ sede firma illatos ictus expectant, quàm quæ vario modo sese tuentur. Dextræ partes dolere, vel grauata dextra capitis parte fluxiones ferè semper recipiunt, quòd recta ferri soleant humores, utpote qui prævalentis elementi naturam sequantur. Thoracis partes decurrentes humores per venas cervicalis recipere coguntur, eosdemque continere, quòd venæ illic delinant, nec alia habent conceptacula, in quæ recipi humores faciliè valeant, & in alias partes transfundi. Obstructis meatibus per quos bilis ad intestina delapsa extra fertur, eadem una cum sanguine per vniuersum corpus spargitur: Atque ut vna ratione solum recipiuntur nonnunquam humores confluentes, sic contingit idem ob plures causas fieri. Nam aliquando pars quæ recipit debilior, rarior, mollior, calidior, & in idoneo loco ad suscipiendum collocata est, viasque habet aptissimas, & simul dolore tentatur, & denique ob varias causas quæ in motu est materiam admittit. Ex quibus constat fortè negligentius hæc à Galeno fuisse explicata, quum multas prætermittat causas, alias vero superfluum addat, & verum agendi modum in illis non doceat. Quæ nos, rei natura duce, adhibita maiore diligentia faciliè in capita quædam hinc sumpto initio colligemus: Itaque in omnium tumore, qui ex inutili substantia consistit, duas imprimis oportet collectionis materiam causas nosse, vnam fluxionum; alteram, quam congestionem appellare liceat. Porro in fluxione duorum causas querere oportet, motus scilicet ipsius humoris, & eiusdem susceptionis; quæ Galenus inter se confundit, dum fluxionum causas inquit: quum tamen (ut res inter se distinctæ sunt; & aliud est humorum fluere, aliud suscipi) ratio exigat, ut causas etiam illorum inter se distinguantur, & separatim explicentur. Igitur quum fluxio localis quidam sit motus, aut certè sine eo non fiat; necesse profectò est easdem genere causas esse fluxionis, ob quas res alias locum mutare conspiciamus, id quod sanè contingit, vel quòd sponte ab innata vi impellantur, vel ab aliis trahantur, vel propellantur, extrudanturue: fertur sursum suo impetu ignis, deorsum terra. Trahi verò hoc loco dicimus, quod violentia ab alio præeunte ducitur, vel à subiecto corpore geritur, quomodo equitòres ab equo; & currum à bobus trahi dicimus. Propellitur quod ab alio retrò truditur: Atqui humores, qui fluxione partes alias grauant, trahi nequeunt; quoniam,

quoniam, vt antea ostendimus, solum ea trahuntur à corpore, quæ illi sunt amica, & retineri, sibi que vt plurimum assimilari debent. Quare quum à nullo gerantur, illud duntaxat superest, vt vel sponte confluant, aut ab alio propellantur: Illud verò contingit, quum humores ipsi sunt excalesciti, & & fusi; meatus locique corporis rarefacti; ampliores vacuique redditi; quo modo ex ira, cursu violento, inordinatòque motu; alimentorum præterea, & medicamentorum calefacientium assumptione, & ab igne, aëreque calidiore, liquatis, fusiisque humoribus, qui veluti concreti prius erant in corpore: & rarefactis subiectis corporibus pleuritides, aliarumque partium inflammationes contingunt: Calor autem, vt diximus, vel in parte, quæ suscitatur, vel in alia, à qua incipiunt commoueri humores consistens, fluxionis causa esse potest. Incalescens enim pars in superiore loco posita calore fundit humores, qui deorsum sponte labuntur: atque eadem etiam partes vt alia excalescunt, amplioresque ob id redditæ, faciunt vt humores eò decumbant, veluti caput vt alias partes, dum æstuat, sæpius humore repleti videmus. Potest & calor alterius partis, quæ nec suscipiat, nec transmittat humores primum causa esse fluxionis: veluti ex ira, corde primò calefacto, vniuersum corpus caloris fit particeps: atque ita qui in eo continentur humores, funduntur, & in aliquam partem sponte irruunt. Cæterum expelluntur humores quum facultas expultrix irritatur, id quod contingit, vel ob ea, quæ dolorem concitant, vel ob materiam aliquam quæ vel tota substantia, aut qualitate, vel quantitate vim eandem molestat: quinetiam ab his, quæ comprimendi vim habent, qualia sunt frigida, & adstringentia exprimuntur in subiectas partes humores; quemadmodum spirante Borea, compresso cerebro, expressisque qui in eo continentur humoribus destillationes pectus tentant, & inflammationes in inferioribus partibus, vt angine, peripneumonia, & pleuritides non raro oriuntur. Qua ratione etiam fortè frigida potio, quæ æstuant corpore assumitur, eo quod denset, violentiusque sese in rarefactas partes insinuet, humoresque extrudat, fluxiones inflammationesque parit: Atque hæc quidem sunt fluxionum causæ propinquiore effectrices: confert verò ad hæc nonnihil & materia ipsa. Facilius enim decurrit quæ tenuis, quàm quæ crassa existit, & quæ nullum lentorem habet, quàm quæ viscida est, & calida quàm frigida, & multa quàm pauca, vt pote quæ maiore impetu fertur, & impellitur.

Faciunt

Faciunt plurimum etiam instrumenta, siue conceptacula, per quæ humores decurrunt: vt enim facile recipiuntur in partem concavam: sic per eam facile diffluunt: quemadmodum, & per partes raras, molles, & quæ subiiciuntur his, à quibus humores commouentur, ac etiam per debiles calidiores, & coniunctas promptius labuntur humores. Susceptionum autem causæ antea sunt enumeratæ, si modo illis addas quæ ex materia sumuntur, quando etiam tenues, calidi, nullo lentore affecti, & pauci humores contrariis facilius suscipiuntur. Iam verò congestionis causa est vel partis imbecillitas, quæ nutrimentum conficere non potest, aut meatuum obturatio, quæ prohibet ne peracta nutritione excrementa reiiciantur, quo modo lienem in tumorem durum attolli conspiciamus, vel quòd etiam nutrimenti plus affluat quàm illi sit necessariū: qua ratione in ventriculo multa aceruantur excrementa. Præterea qualitas nutrimenti, quod ingeritur, rebellis ad coctionem facit, vt aliquid semper relinquatur non concoctum, nec planè euictum, quod aliorum additione paulatim crescit, & nisi natura illud expellere anteuertat, tumorem tandem excitat: vt autem coctricis, sic expultricis potentia infirmitas, & fortè etiam retentricis superfluum robur humorum aceruationis causa nonnunquam existit: Atque hæc quidem omnes causæ ad quatuor rerum genera tandem rediguntur. Quæ enim foris admouentur, vt vntiones mediocriter calidæ, aëris constitutio australis, aut non admodum calida humores fundunt, colliquantque. Nam qui multū calidus est, humores potius dissoluit quàm moueat: quæ vero extrinsecus refrigerant, aut adstringunt, contentos in corpore humores exprimunt: quæ vulnerant, & contundunt dolore concitato, fluxionum etiā sunt authores: Eadem omnia intemperiem committere possunt: quæ si potissimum frigida extiterit coctionem vitiat, & aceruationis humorum fit causa. Nam licet ex omni insigni intemperie, ex frigida tamen non etiam vehementi aceruantur excrementa, propterea quòd huiusmodi qualitas cruditatē maximè parit: Aliæ autem ad consumptionem potius aptæ, nisi perinde excesserint, vt partium robore dissoluto concoctio etiam frustretur. Præbent & suam vim ea, quæ ex genere eorum, quæ fiunt, ducuntur: veluti exercitationes violentæ, & veloces, clamor, & ex animi perturbationibus ira, gaudium, quæ fluxiones eodem modo accersunt. Quinetiam inter ea, quæ assumuntur, calidi cibi, calidæque potio

potiones fundendo, & intemperiem committendo; crassi vero, multi, acres obturando meatus, facultatem irritando, vel materias toto genere inimicas procreando, quæ postea expultricem facultatem stimulent, aut ea oppressa, in parte detineantur, & quæ retinentur excrementa, eo quod corpus grauent, aut quod dolorem inferant, pariter fluxionum, causæ euadunt: Quæ verò excernuntur immoderatè, calore debilitato, congregationis potius, quàm fluxionis causâ existunt. Ex quibus sanè ne singula quæque in vnoquoque genere conspectemur; patet quoque in re proposita progressus, & ordo causarum, & quonam modo vna ab aliis nascatur, & illæ tandem ab aliis, donec ad suprema rerum genera sit peruentum, vltra quæ medicus non progreditur.

Causæ morborum qui in tota substantia positi sunt.

CAP. VII.

EST SI cogimur de his nonnulla etiam postea, vbi scilicet de causis benigni, malignique morbi agendum erit, tradere: tamen docendi ratio postulat, vt hoc loco summatim explicemus causas, quæ ad vniuersum hoc morbi genus pertinere videntur. Itaque inter ea quæ assumuntur, aër ambiens, qui inspiratur, maximâ vim ad huiusmodi morbos procreandos obtinet, quum scilicet corruptus, & maligna aliqua qualitate infectus fuerit, id quod docent pestilentes febres, quæ hoc potissimû modo ex aëre vitiata substantia concitantur: Quin etiam aquæ corruptæ, & venenosa medicamenta deuorata, quû similem potestatem habuerint, hos morbos pariunt: At ex genere eorum, quæ extrinsecus nocent, plurimû etiam potest aër, quum sese per cutis meatus in profundas, nobiliorésque partes insinuat, nec tamen alienum est malignam huiusmodi vim à vulnerantibus, & his, quæ corpori applicantur, aut appenduntur immitti posse, quod etiâ vulgus nouit infici nonnunquam gladios, & alia tela, lethaliâque ob id vt plurimum esse vulnera ab illis illata, quod scilicet ignorata illorû vi & veneni natura frustra remedia ab illis quæramus, quæ ob euidentes qualitates morbi opitulari solent: An non etiâ ex genere eorum, quæ sunt, causas horum morborum sumemus? quum ob frequentiores, validiorésque exercitationes, longas curas, & metorem exurantur humores, in atrâque bilem tota substantia noxium

noxiam tandem degenerent, huiusmodique morbos hoc modo procreent. Quin & venus, nostra haec aetate, malignos bubones, malignas pustulas, malignos dolores, peruersa vlcera, & omnia denique alia mala, quae eos infestare solent, quos morbus Gallicus torquet, tota corrupta corporis substantia parit. Caterum ex retentis emissisque corporis excrementis nasci quoque huiusmodi morbos rationi est consonum: Cohibita namque atrae bilis excretionem, cancri, elephantiasis, mania, comitialis morbus, & huius generis alij morbi maligni saepius excitantur. Expurgatis autem praeter modum his humoribus, qui contraria natura vim atrae bilis exoluunt, peruersos morbos fieri necesse est; benignos verò exuperantibus benignis humoribus. Iam verò & alia causarum genera non nihil etiam ad horum morborum generationem conferunt: Nam rara corpora aut nimis adstricta, & quae corruptis humoribus redundant, quaeque intemperata promptius, quam alia peste corripuntur. In neruis ferè maligni morbi proueniunt, in carne benigniores nascuntur: necnon temporis progressu qui mitiores ab initio fuerant morbi, nonnunquam peruersi euadunt, & qui primum maligni putabantur, fracta tandem naturae robore illorum malignitate mitescunt.

*Causae morborum qui ex conformatione
vitiata consistunt.*

C A P. VIII.

MA M tempestiuum esse puto vt causas morborum, qui instrumentarias partes infestant, paucis prosequamur; qua in re illud imprimis ignorandum nō est eundem esse in his causarum ordinem, eandemque rationem, quā esse diximus in causis morborū partium similiarium: Etenim structura praeter naturam morbus est partis instrumentariae, cuius causa existit vitiata componentium proportio: Componunt porro instrumentarias similes sua conformatione, magnitudine, numero, coniunctione, & vnione, vt antea ostendimus. Haec rursus ab aliis corrumpuntur: de quibus hoc loco à nobis agendum est his exorfi, quae conformationem labefactant. Nam causas vitiatae structurae generatim ostendere velle superfluum puto, tum quod haec omnibus consent, tum quod ex his, quae in singulis

gulis suis generibus referuntur, vel etiam ad illotum imitationem, quæ de intemperaturæ causis generatim superius dicta sunt, facile vnique innotescere possint. At quoniam conformationis nomine figuram, asperitatem & lauitatem, cavitatem & soliditatem complectimur, nec omnia ab eisdem causis læduntur: propterea sigillatim de vno quoque agendum est.

Figura vitiatæ causæ.

CAP. IX.

CAUSAS vitiatæ figuræ nec omnes, nec methodo complectitur Galenus, quum à nullo certo initio exordiat, nec aliqua capita sibi proponat excutienda, dum peculiaria quædam vitia solum recenser. Quod quum omnibus patere putem, non me conteram in illis ostendendis, sed excussis propositis rerum generibus, statim quod propositum est, explicare aggredior. Igitur quæ assumuntur partium figuram tum quantitatem, tum qualitate labefactant: veluti in prima conformatione fœtus conspicitur, quum natura nimia humoris copia obruta crassiores, deformesque partes effingit, aut inopia laborans, tantum substantiæ singulis locis apponere nequit, quantum naturalis partium figura exigit: quod etiam in aliis, qui iam adoleuerunt, contingit: Sicut in tabidis, qui quum non satis nutriantur, naturalem figuram amittunt: & in his, qui præter naturam crassescunt, aut aliqua parte, aut toto corpore eadem vitia ob nimiam copiam substantiæ, quæ apponitur, oriri apparent: Ipsa autem vasa decentem figuram non seruant, quum nimia assumptæ materiæ copia præter modum instantur, aut penuria illorum tunicæ concidunt, contrahunturve: Cæterum ob qualitatem illius formatrix vis suo fine frustratur, quum duriorem materiam est nata, quæ facile figurari nequit; aut molliorem ut effluat, aut calidiorem aliquo loco, quæ plus æquo distenditur: Eadem mala contingunt quum alteratrix facultas qualitatis vitio ineptam materiam, qua nutriatur corpus acceperit. Iam verò ab his quoque, quæ aliquid faciunt figuram pariter corrumpi accidit: Nam vitio formatricis facultatis ob imbecillitatem nequeunt singulas partes aptè figurare, dum in vtero fœtus constituitur, eam lædi credere par est: Culpa autem fœtus crassioris, aut debilioris, aut viæ angustioris ipsius figura corrumpitur; quum facile ab vtero extrahi

extrahi nequit; sed in ipso ostio matris præter naturam com-
 primitur. Quinetiam ob intempestiuos vehementiores, & in-
 ordinatos motus sæpius contingit figuram pati: qua ratione
 crura quibusdam ad interiora, aliis verò ad exteriora flecti
 conspiciamus; dum molliora adhuc corporis innitenti gravita-
 tem sustinere nequeunt: Ex clamore præterea thoracis partes
 magis dilatarì, & naturalem figuram amittere, absurdum non
 est: id quod etiam facit superfluum otium, dum partes aliquæ
 nativo calore debilitato contabescunt; & laboriosa vita, quæ
 exasperato calore corpus tabefacit. Ac, vt summatim dicā, ad
 hoc genus redigendæ sunt aliæ omnes motiones, quæ vel à
 nobis proueniunt, vel ab aliis oriuntur; quales sunt equitatio-
 nes, nauigationes, & errores, quæ à nutricibus in contrectatio-
 ne, & educatione infantium, atque etiam à medicis commit-
 tuntur dum effractus artus efformant, aut luxatos restitunt;
 aut denique alia vitia emendare nituntur; & interim partis
 figuram labefaciunt. Cæterum ab his quæ extrinsecus nocent,
 figuram partium lèdi certius est, quàm vt demonstrari debeat;
 quandoquidem vulnerantia, contudentia, rumpentia, & vio-
 lentius alterantia id sæpius ostenderunt; alterantia quidem vel
 consumpta partis substantia, vel plusquam oportet corpori ad-
 iuncta, alia autem propria violentia statim id vitium commit-
 tentia. Postremò quæ retinentur, & excernuntur similem
 vim obtinent; siquidem per immoderatas vacuationes nares
 acutæ redduntur, & tempora collabuntur, & aliarum denique
 partium figura corrumpitur; quemadmodum retentis excre-
 mentis in elephantiasi laborantibus nasus, & labra crassescunt,
 aures verò extenuantur, figuræq; peruertitur, obortæque phle-
 gmone, aut alio tumore, cohibitis humoribus, quos excerni
 oportebat, eadem in figura vitia contingunt, aut simplicia, aut
 etiam interim magnitudine oblæsa. Reiicienda quoque non-
 nunquam est peruersæ figuræ causa in materiam subiectam:
 nam molliores partes à minimis quibusque occasionibus per-
 uertuntur; duriores autem iniuriis huiusmodi magis reluctan-
 tur. Ex eisdem verò fontibus facile ducere licebit ea, quæ pecu-
 liaria in figura vitia committant, quid scilicet flectat, reflectat,
 erigat, curuet, distorqueat, inæqualiter minuat, aut augeat, &
 vt breuiter dicam alio modo naturalem figuram immutet:
 quid item materiæ, quid efficientis, aut alterius generis cau-
 sæ rationem obtineat.

Causæ

Causæ quæ concavitates, & soliditatem partium corrumpunt.

CAP. X.

VVM plura sunt in cavitatibus partium vitia, Galenus solum docet causas, quibus meatus constringuntur, vel latiores euadunt: At etiam docere oportet quæ plures, vel pauciores illæ fiant, & solidum reddatur, quod cauum esse debet. Intellego autem cavitatis nomine partium sinus, quos alio nomine ventres vocamus, ut ventriculi cordis, vteri, cerebri sinus dicimus: præterea meatus, tum etiam vasorum orificia: meatus autem quos *πόροι* Græci vocant, significant nobis foramina, quæ in partibus corporis, maximè verò in cute apparent; nonnunquam etiam pro sinu sumuntur, quem vasorum tunica constitunt; quo modo continentem febrem obturatis internis meatibus corporis oriri dicimus. Quod si quædam sunt, quæ vim solum habent orificia, & meatus claudendi, aut aperiendi, alia verò, quæ idem etiam possunt in latioribus ciuitatibus; tamen omnium causæ generatim à nobis tradentur, ut quilibet postea quid unicuique conueniat, facile inuenire valeat: Igitur plures sunt cavitates excauato partis loco, quem solidum esse oportebat, pauciores verò solido eo effecto, quod cauum esse debet: latiores verò auctis, quæ prius aderant concavitatibus; angustiores eisdem constrictis: Caterum etsi fingere fortè possumus post natiuitatem ex aliqua occasione produci posse novas cavitates; id tamen frequentius contingit errore ipsius facultatis formatricis statim ab initio perperam corpus effingentis: qua ratione duos nonnunquam meatus, qui bilem eructarent in ventriculum fabricatos fuisse refert Galenus in libro de Temperamentis: cuius quidem erroris causam etsi non facile est inuenire, ratio tamen dictat, vel ob proprium vitium eam aberrare, vel ob materiæ copiam id contingere. Quibus sanè rationibus pauciores quàm par sit cavitates fieri necesse est: Nouimus etenim quendam sine ano, id est, absque meatu, & orificio in inferna intestinorum parte natum: cui malo simile est vitium, quod de mulieribus imperforatis, ut vulgus dicere solet, à celeberrimis etiam authoribus refertur: Iam verò augentur concavitates à rarefacientibus, distendentibus,

aperientibus, laxantibus, atque etiam partium operatione; si-
quidem æstate cutis meatus calore rarefacti latiores euadunt:
uterus quum foetus est grandior, distensione augetur; veluti
& vesica, & ventriculus, & aliæ omnes partes, quæ distendi
possunt. Vasorum orificia, quæ antea erant contracta, aperien-
tium usu patefcunt; quemadmodum erosæ venarum osculis
sanguis regeritur: Quæ prius erant tensæ partes, dum immo-
deratè laxantur, latiores euadunt; quo pacto ob immodera-
tum expultricis facultatis motum laxari, latioresque partium
concauitates Galenus fieri commemorat. At usu, & operatio-
ne partium earum sinus augeri constat: sic enim uteri conca-
uitatem frequēti coitu crescere aiunt: Atque hæc quidem sunt,
quæ latiores corporis concavitates reddunt, tanquam imme-
diatæ causæ: quæ rursus ab aliis nascuntur: Rarefaciunt etenim
calida; distendunt repletia, exsiccantia, & quæ extrinsecus
attrahunt, & diuellunt, vt in membrorum dilaceratione con-
tingit, & in aliquibus partibus vehementior actio, vt in voci-
feratione, & clamore intendi partes thoracis, & brachia in ar-
tiori complexu, & crura in vehementiori motu, & renixu
tendi videmus: Quinetiam in aliis nonnullis ob motum par-
tis cui illæ, quæ tenduntur sunt alligatæ, tensio contingit; quod
apparet in morbo comitiali: qui affecto cerebro oritur: ad il-
lius enim motum nerui quoque tenduntur: Quæ quidem non
parem vim habent in omnibus cavitatibus: Nam quæ rarefa-
ciunt, solum cutis foramina dilatare possunt: Quæ verò siccant
tendunt, aut ob connexionem meatus potius adstringunt,
quàm patefaciant: Confert quoque subiecta materia ad huius-
modi latitudinem componendam: Quæ enim calidiores, hu-
midioresque sunt partes, promptissimè diduci possunt & di-
stendi: aliæ vero non pari facilitate. Iam verò aperiunt vulne-
rantia, erodentia, frangentia, contundentia, & repletia: Quæ
autem *ἀνατομικὰ* dicuntur, id sanè faciunt, vel quòd ob cras-
sitiem orificia vasorum tendant, aut ob acrimoniam leuiter
erodant: Laxant tum calida, & humida, tum expultricis facul-
tatis superfluus conatus: ac nonnunquam etiam huius causa est
retentricis imbecillitas. Cæterum angustiores redduntur mea-
tus, aut penitus quoque deperduntur, quando corpora, quæ ca-
uitatem constituunt, comprimuntur, concidunt, contrahuntur,
obstruuntur, coalescunt, tenduntur, & distorquentur: in quibus
dam etiam locis quum à suis sedibus egrediuntur. Compresio
contin

contingit, vel ob adiacentis corporis, aut ipsius partis extrinsecum tumorem, quemadmodum quum angustior redditur vesica ob vteri tumorem, & venæ in hepate ob illius inflammationem compressæ angustiores fiunt: Quinetiam ob rem extrinsecus constringentem, vel grauantem, compressionem fieri docent vincula, quæ venis, & arteriis iniiciuntur, quorum occasione minores illarum meatus euadunt: Atqui concidunt latera meatus constituentia, dum nimio humore imbuta suum terminum retinere nequeunt, & quæ superna sunt ob id in subiecta cadunt; id quod etiam ob vacuationem eorum, quæ in cavitatibus continentur, contingit. Contractio autem fit vel à refrigerantibus, quemadmodum cutis meatus ab externo frigore, & in accessionem initis, recurrente calore, ad interna viscera, contrahi videmus, vel à siccantibus, siquidem exsiccata corpora corrugata contrahuntur: Qua ratione mammæ, & vterus in vetulis animantibus, & omnes corporis meatus in tabidi siccitatis excessu minuuntur: Contrahunt, & quæ adstringendi vim habent, veluti medicamenta adstringentia dicta. Præterea facultas retentrix contractionis meatuum causa fit, quum vehementius mota partem molliorem vndiquaque ad extremum in se cogit, ac constringit. Sic quum otiantur partes ageræque desinunt, contrahuntur, quemadmodum pudendorum cavitates, intermissa venere, corrugantur, minoresque euadunt: Nam otio calor corporis languescit, desinuntque ob id partes, & illarum cavitates augeri: Porro obstructio à rei, quæ in concavitate continetur, crassitie, lentore, & multitudine oritur: quorum quædam familiaria sunt ipsi parti, vt cibus, & sanguis contentus in venis: quædam excrementa sola qualitate inimica, vt crassi, tenacesque humores, quædam quantitate, vt eorundem copia, alia verò etiam tota substantia, vt lapis in vesica, pus, sanguis concretus, callus, & siquid est huiusmodi, quod partium meatus obturet: Ad hoc genus pertinent tubercula, quæ innascentur cavitatibus partiū, & eas obstruunt: Non tamen impeditio si quis alterum genus faciat Galeni imitatione, qui consipantia ab obstructis sciungit: Mihi tamen placet, ne plura capita superfluo fiât, vt quidquid intus cavitates occupat, siue humor, siue tumor, vel aliud quodcunque fuerit, vel inter obstruentia reputemus, vel vniuersum hoc genus obturantium esse dicamus: quorum quædam sint obstruentia, alia verò consipantia, quæ quidem ea ratione inter se differunt.

rant, vt obstruentia non affectis lateribus, quæ cavitatem constituant, solum meatus occupent: Constipantia verò ex tumore interno ipsius partis oriantur: Coalescunt partes quum vulnerata vel exulcerata fuerint: Intercedente siquidem carne coalitus partium, atque ita nonnunquam obcæcatio meatuum contingit: Extensione partium cavitates illarum minui docet etiam sensus; quum partis luxata vt longiores euadunt venæ, & ligamenta, sic etiam angustiora apparent: quod etiam probat ratio. Quod enim longitudini additur, à latitudine detrahitur; Quinetiam male figuratas partes ob distorsionem suas cavitates angustiores obtinere nulli dubium est; quemadmodum excrementis alui via præcluditur, quum intestina à suis sedibus dimota in scortum deuoluuntur; nimirum quòd situs mutatione rectas (quas habent cum ano conjuncta) cavitates amittant. Ad hæc tandem ad quatuor rerum genera rediguntur: Etenim inter ea, quæ assumuntur, sunt, extrinsecus adueniunt, excernuntur, & retinentur, inuenies quod rarefaciat, distendat, aperiat, vulneret, erodat, frangat, cõrundat, cõprimat, obstruat, glutinet, contrahat, denset, constingat, vacuet, repleat, tumores excitet, & expultricem facultatem ad actionem vehementius concitet: tum etiam retentricem imbecillam reddat: Item quòd calefaciat, refrigeret, humectet, siccet, accessiones in morbis efficiat, atque etiam crassas, viscidas, multas familiares, omnibus modis inimicas substantias gignat, & denique ea omnia pariat, quæ supra posuimus: quæ sigillatim hoc loco prosequi nostri non est instituti, qui potius methodum, quàm singulorum explicationem hoc loco profiteamur.

Asperitatis, & leuitatis partium causa.

CAP. XI.

XASPERANTVR sanè partes, quæ prius erant laues, vel erosæ, vel inæqualiter & vehementer exsiccata: Ab his enim asperitas fieri videtur. Nam quum asperum sit, quod inæqualem habet superficiem, ob erosionem subsultant partes, ob vehementem siccitatem humida portione absumpta siccas inæqualiter eminere necesse est. Quod etiã Galenus in Arte medicinali, vbi de voce leni & aspera agit, memoriæ prodidit:

Ad

Ad hæc faciunt, tum quæ assumuntur, quum acrem, & abstergentem vim habuerint, vt alimenta sicciora, & acriora, & eiusdem naturæ medicamenta. Præterea quæ extrinsecus offendunt: quemadmodum videmus oculos, guttur, fauces, nares, & stomachum etiam ipsum ob extrinsecus aduenientem puluerem, aut aërem vehementer siccū, qualis spirante borea esse solet, exasperari: Idem excrementa acriora retenta efficiunt: quum respiciamus non solum carnē, sed ossa etiam ab excrementis erosa asperitatem contrahere: At ex genere eorum, quæ fiunt, vix inuenias quod exasperandi vim habeat; nisi multis intercedentibus mediis, veluti vehemens motus primum calorem intendit, qui humores calidiores, acriorēsque reddit, atque ita calidioris & acrioris humoris interuentu exasperat: Contrariæ causæ adferendæ in læuite partium: Quæ enim humectant & lentorem habent, læuigandi quoque facultatem habere dicuntur: Nonnihil etiam inuat quæ subiicitur materia: siquidem quæ sicciores sunt partes, siccantiū vi facilius, quàm aliæ exasperantur: & quæ molles promptius quàm duræ ab erodentibus idem patiuntur.

Causæ morbi ob numerum partium vitiatum.

CAP. XII.

PORRO deficit numerus partium, vel quòd dum natura in vtero effingeret animal, non sint factæ, vel postea quàm genitæ sint, perierint: illud vel ob materiæ defectum, vel ob naturalium facultatum imbecillitatē, quæ materiam aptam contrahere, retinere, & alterare nequiverūt, contingit; alterū sectio quocunq; modo facta ab his, quæ continuū solvunt; putrefactio, valida refrigeratio, aut alio modo contracta caloris natui extinctio, vel erosio; quemadmodum multis ob fluxiones acres, & erodentes à capite ad fauces decurrentes gurgilionem cecidisse; dum vehementius sæuaret morbus Gallis; conspeximus: Refrigerantia, & partes adstringentia, extincto nativo calore, faciunt, vt vel sponte concidant membra, vel tanquam prorsus inutilia chirurgica manu amputandeant: ob putredinem verò corruptentem membrum, considerationem inferentem, atque etiam ob sectionem pere partes multas præter rationem experientia ipsa satis docet; Cæterum quum duplex sit apud medicos putrefacientium

genus (nam Aristoteles putrefactionis nomen aliter quam Galenus sumit) vnum, quo non omnino causticam habet vim; aut imbecillior, & essentiae est tenuior; alterum, quod calefacit, & simul humectat, quod verè putrefacientia completur; quandoquidem sine dolore partem corrumpunt accedente foetore: Huiusmodi corruptio putredo nobis est: Quamquam latius aliquando putredinis nomen capit Galenus; quemadmodum quum sanguinis corruptionem putrefactionem simpliciter vocat secundo de Differentiis febrium. Neque enim omnis sanguinis corruptio cum foetore consistit, etiam si eam solum intelligamus, quae à calore nascitur: quod ostendunt putridi humores; qui per febres sine foetore excernuntur: Ac profecto si quis diligenter spectet, quae de putrefactione sanguinis eo loco scribit Galenus, nihil aliud quam separationem quandam humorum intelligi inueniet: adeo ut in hoc etiam putrefactionis nomine abutatur: Itaque quum tota putrefacientium nomine à Galeno intelligantur, de verè putrefacientibus hoc loco agimus, & ipsa vera putredine; cuius causae sunt humiditas, & extraneus calor: Nam quod Galenus habet in libro de Causis morborum de putrefacientibus medicamentis, ad verè putrefacientia non videtur pertinere; sed ad alterum genus, quod sub erodentibus à nobis est comprehensum, quemadmodum etiam excrementa, quae in animalibus congeruntur, putredinem non efficiunt, nisi obstructionem pariant, quae putridus calor excitatur. Praeterea si medicamenta verè putredinis causam statuatur esse, quum etiam alimenteriorum non meminit? quum inter ea multo plura sint calida & humida; quam inter medicamenta, quae putredini occasionem praebere possunt: Quamobrem praestat putredinis causa hoc loco statuere; quas primo de Differentiis febrium, & tertio de Morbis vulgaribus, & passim alibi ponit materiam humidam, & calorem praeter naturam: quum medicamenta ea putrefacientia (ut diximus) non verè putrefaciant, nec ob id partium numerum minuant, sed erodendo eas abscindant: quod quum non solum haec faciant, sed multo melius, quae verè erodentia censentur, aut exurendi vim habent, ratio profecto exigebat, ut quartum genus, quemadmodum nos ipsi, constitueret Galenus; quod scilicet erodendo causa est, ut partes deficiant: Putredinis autem causas non solum ponere oportet medicamenta putrefacientia, aut excrementa corporis, aut prohibere.

prohibitam transpirationem, sed (vt diximus) quæcunq; calorem præter naturam in humore accendunt. At verò si partium numerus augeatur, & secundum naturam illarum sit substantia, causa est facultatis formatricis robur, & materiæ utilis copia: deficiente verò naturali figura existimare oportet causam esse vel familiaris materiæ abundantiam, aut imbecillitatem figuratricis potentia, quæ regere, mutarèq; materiam nequiverit: Quòd si præter naturam extiterit pars, quæ additur, si quidem sola qualitate præter naturam existat, iustum est credere, id ob materiæ vitiosam qualitatem contigisse: veluti quum ex crassiore pituita verruca nascuntur: Si verò toto genere præter naturam fuerit, vt vermes: non alienum est talem quoque materiam constituere, atque in singulis etiam propriam causam efficientem, non meo quidem iudicio in omnibus naturæ robur, quemadmodum Galeno placet in libro de Causis morborum, sed propriam ad cuiusque generationem qualitatem. Etenim lapidem à valida natura nemo gigni putauerit; quippe quum calor excedens causa sit, vt lapides in partibus concrecant, cuius excessu vt alterius omnis qualitatis naturæ robur minuitur, quod non nisi in bona temperie consistere valet. Atque in hoc quidem genere etiam causarum ordo conspicitur: Nam vt primo naturalis structura ob vitiatam proportionem corrumpitur; hæc ob malum numerum, hic rursus ob excessum vel defectum partium corporis, quæ adduntur, vel auferuntur ob causas prædictas: sic illæ tandem ab his nascuntur, quæ assumuntur, egeruntur, retinentur, aut à nobis fiunt, vel extrinsecus afficiunt; vt unicuique, qui non omnino negligenter, quæ hætenus tradita sunt notauerit; non expectata alia explicatione constare puto: quare ad ea accedamus, quæ sequuntur.

Magnitudinis auctæ, & diminutæ causæ.

CAP. XIII.

MAGNITUDO partium augetur, minuiturq; ab eisdem ferè, & propinquis, & remotis causis, à quibusearum numerum excrecere, & deficere antea probauimus: Nam si id quod additur, omnino naturalem substantiam habet, & pars, uæ augetur decentem figuram seruat, causa est utilis materiæ superantia, & agentis virtutis robur, quomodo carne, pin-

guedinēq; adiecta nōnulla corpora prater modum crassescunt. Quod si figura nativa non seruetur, imbecillior vis, aut formatricis error, sed eadem materia indicatur: veluti quum caput aliqua in parte prater naturam prominet: At si quod additur substantiæ planè non sit simile subiecto corpori, incrementi causa censetur inutilis materia, vel quantitate sola, vel etiam qualitate noxia; quemadmodū quum partes ob sanguinis boni copiam contracta phlegmone in tumorem immoderatum attolluntur, & exuperante excrementosa pituita in his, qui aqua inter cutem laborant, vel vniuersum corpus, vel certè nonnullæ partes immoderate extuberare conspiciuntur: quod etiam in vlceribus contingit, quibus caro bona, aut spongiosa & flaccida supercrescit. Quia in re illud mirum videri non debet; quod naturæ robur in his morborum causa nonnunquam statuatur: quandoquidem id non facit, nisi materiæ copia, aut vitiosa qualitate impulsæ, quam quum omnino consumere nequit, in affectus, quantum licet, naturalibus vicinis, & simillimos commutare contendit: præstat enim ex sanguinis abundantia paulatim influere potius carnem copiosam quàm alienam substantiam gigni. Cæterum plusquam naturalis cōditio postulet decrescunt partes, aut materia idonea destituit: quemadmodum videmus per inedia, aut vsum malorum ciborum corporis molem cōcidere, aut exuperante consumptrice causa: veluti per vehementes febres, & alia digerentia, violentius consumpto humore, quo partes constant, & nutriuntur, corpus tabescit. Ad quod etiam genus pertinent naturalium virtutum imbecillitates quæ alimentū ad se non trahunt, non retinent, nec quantum vsus postulat assimulant: nec deniq; excrementa, quibus nutritio corrumpitur, segregant, forasque propellunt: Quinetiā obstructions venarū & aliorū meatuum, per quos debet digeri alimentū, diminutionis partiū causa existunt: Ac de his quidē omnibus Galenum in libro de causis morborum; vbi huius rei tractationem instituit, mentionem facere oportebat: quum non minus ab his, quàm à sectione, exustione, putrefactione, & immodica refrigeratione partium moles decrescat, quando etiā externas iniurias, quibus partes minui contingit, omnes non complectitur. Nam erodentia, & calefacientia, & siccantia prater ea, quas superius cōmemorauimus, non minus quàm ea, quæ ille numerat naturalem partium molem minuunt: veluti etiam incrementa ex fluxionibus humorum nascun

nascuntur, de quibus tamen eo loco non agit: quum tamen ratio postularet, vt postea quàm tumores præter naturam inter morbos, qui ex magnitudine consistunt, enumerauit, illorum quoq; causas minimè prætermitteret: Si præterea incrementa partium ex diuersa materia fiunt, res distinguenda erat, nec in omnibus optimæ materiæ copia incrementi causa ponenda erat. Quæ quidem dicta velim, non Galeni causa, qui hæc non ignorauit, etsi fortè ea negligentius prætermisit, sed vt eos admoneam, qui sectis, & hominum authoritati ita sunt addicti, vt omnia perfecta, nihilque apud eos deesse putent, quos nullo adhibito iudicio temere sequuntur, sed valeant illi. Nos verò ad reliquorum morborum causas properemus, has enim quas enumerauimus causas ab his rerù generibus, de quibus toties iam egimus, nasci notissimum omnibus esse puto.

De causis morborum qui ex coniunctione vitiosa proueniunt.

C A P. XIII.

PARTES, quæ in aliis continentur, siquidem laxiorem connexionem sortitæ sunt, ob continentium vulnera, vlcera, aut quocunque modo factam apertionem à suis sedibus exiliunt: quo modo vulnerato abdomine nonnunquam intestina exeunt, quorum etiam pondus, & grauitas causa est, vt rupto peritonæo descendant ad vesicam, & alienas cauitates occupent: Idem faciunt imbecilliora ligamenta, quæ vel facile rumpuntur, vel laxantur: qua ratione mulieribus nonnullis uterus aliquando procidit, quod illis etiam confingit ob vehementem expultricis facultatis motum, dum violentius partum extrudere nituntur. At si partes inter se coarticulètur, vtriusque vitio situs illarum immutari potest: Quum enim quæ suscipit pars angustior habet concauitatem, quàm alterius caput postulet, non potest hæc ad suum locum peruenire, quum latior est, aut ablatis superciliis labefactata, vt liberius vagatur in concauitate quæ recipitur pars; sic facile sursum ascendere, & in omnem partem exilire potest; quorum quoque causa sunt vincula ipsa longiora, aut breuiora, aut debiliora, quàm res exigit. Atq; vt hæc nascuntur à quatuor rerum positis generibus: sic & alia quædam vitia quorum occasione situm par-

tium immutari contingit: Nam vehementes motus, contundentia, frangentia, luxantia, tendentia, auellentia, & cetera huiusmodi partes à suo loco sæpius dimouent: Connexio verò, ut antea ostendimus mala sit, quàm ligamenta longiora, breuiora, crassiora, tenuiora, latiora, vel angustiora, aut alio modo præter naturam affecta fuerint, nec illis locis inserta, quibus secundum naturalem constitutionem implantari debent, quæ omnia vel conformatricis virtutis errore, aut materiæ vitio statim ab initio, aut postea accedente aliqua ex supradictis rebus occasione proueniunt; siquidē alimenti defectu, ut aliæ partes, sic & ligamenta extenuari possunt, & superflua copia crassiora redduntur, & ob excrementa retenta vel eroduntur, aut inflata crassescunt, & ob superfluas vacuationes gracilescunt, minoræq; fiunt: quod his contingit nonnunquā, qui tabe cōsumpti ob nimiam ligamentorum siccitatem, & duritiem vix flecti queunt: Lædi vero etiam partium ligamenta à vulnerantibus, & contudentibus, aut alio modo extrinsecus lædētib; & à validis, inordinatisq; motionibus docet quotidiana ferè experientia.

Solutionis continui causa.

C A P. X V.

IERI omnem continui solutionem à vulnerantibus, erodentibus, rumpentibus, & contudentibus vel frangentibus superius quum morborum genera quæreremus, ostēdimus: nec alia quidem causa addenda est, quæ id efficere possit in nostris corporibus: nam in aliis rebus idem ex siccitate fieri accidit; sicut ellychnium continuitatē suam ex ariditate amittit: nostra verò corpora tantos excessus non ferunt, quin præueniat mors. Quare illud solum in præsentia superest, ut doceamus à quibus rursus hæc proueniant. Itaque vulnerantia ab vno genere rerum duntaxat sumuntur, nempe ab his, quæ extrinsecus violentius impetūt, & dura ad secandumq; idonea existunt: veluti ensis, sagitta cuius etiam generis putanda sunt quæ morfu feriunt, confert tamen nonnihil etiā materia subiecta. Nam molles partes promptæ, duræ verò ægrius vulnerari possunt. Erodunt quæ vehementer calida, & sicca existunt, idq; vehementius faciunt, si crassitudinem adiunctam habeant, & partes nacta sunt molles nullo lentore imbutas: Nam dura & crassa,

crassa, & humore irrigata viscido, vel etiam aquoso difficile eroduntur: siquidem illa duritie, & crassitudine munita difficile aliorum iniurias admittunt; hæc humore tenaci circumdata acrimoniam exoluunt, & temperant. Sumuntur sanè erodentia ex omni prædicto rerum genere, & ex quibusdam statim nullo intercedente medio, ex aliis verò factis prius multis aliis mutationibus. Etenim inter ea, quæ extrinsecus adhibentur, medicamenta acria admodum, & ignea, siue quæ vno nomine medici caustica, siue adurentia vocant, quum primum corpori admoventur, paululum à nobis excalefacta erodunt, quemadmodum amari salique humores, qui in corpore retenti nunc venas, nunc arterias, vel carnem, aut cutem, vel etià ossa exedunt: motus verò animi, & corporis, & qui nos circumdat aër, prius corpus excalefaciunt: ex calore postea acres, mordacesque humores procreantur. Quæ verò assumuntur, siquidem medicamenta fuerint, ut cucurbita sylvestris, aut etià venena, quæ ab actione mutuato nomine erodentia vocantur, cuiusmodi est arsenicum, cantharides, statim vim suam exerunt. At alimenta prius in humores conuertuntur quàm erodere valeant. Rumpuntur partes facilius, quàm aliæ molles, duræ, tenues, idque à tendentibus, & contundentibus; Tendunt replentia, exsiccantia, extrinsecus diuellentia; & partium nonnullarum vehemens actio, & earum motus, quibus quæ tenduntur sunt alligatæ. Replent assumpta, retenta calefacientia, humores fundendo, vaporisque gignendo; refrigerantia humores intrò pellendo. Exsiccantia superius sunt comprehensa. Vehemens actio, & motus ab his solum, quæ fiunt, sumuntur: Diuellunt, lacerantque corporis membra, quæ extrinsecus comprehensis, violentiusque tractis partibus tendunt. Contunduntur, quæ in se cedere, & rursus attolli possunt, huiusmodi sunt molliores partes, ut caro, nervi, venæ, ligamenta, & in corporibus adhuc ob primam ætatem tenerioribus ossa ipsa præsertim capitis; quæ postremò duriora euadunt: ea autè duntaxat contundendi vim habent, quæ vel dura, & crassa sunt, & extrinsecus irruunt, ut lignum, lapis; quibus simile est, si quis ex alto loco in terram, aut super lapides, aut alià rem contundentem deuoluitur. Nihil enim refert an ex lapidis ictu còtusa pars aliqua sit, an quæ delabatur pars vehementer in lapidem, aut terram impingat. Idem faciunt quæ graui sunt, quomodo ex graui, magnoque pondere quæ subiecta sunt corpora contunduntur. Eadem frangunt, si subiecta corpora,

quæ

quæ afficiuntur, dura adeo fuerint, ut in se cedere nequeant, sed siccitatis excessu, & ictus violentia comminuuntur: Quæ ratione ossa frangi, carnem contundi ab eodem etiam ictu, eisdemque causis dicimus. Frangunt quoque ossa quæ vehementius ea flectunt, ut per magnas inæqualésque saltationes contingit: ex quibus sanè causæ singularum specierum, quæ in vnoquoque genere reperiuntur, siue simplices siue compositæ fuerint, facile innotescunt. Nam puncturæ causa est quod pungendo vulnerat, plagæ verò siue incisionis, id quod cæsum ferit. Caries quum sit species erosionis omnino ab erodentibus sit, nisi quod videntur vehementiora esse quæ ossa, quàm quæ carnem, aut alias partes molliores erodunt. Quæ verò impulsu agunt, leuiterque ossa afficiunt, genere frangentium, & contudentium cōtinentur sola maioris minorisque differentia inter se discrepantia. Cæterum *ὡς ἐν ὀφθαλμοῖς*, inquit Galenus tertio de Causis symptomatum, fit vel à mordentibus, vel à multitudine, vel à natura ipsa expellente ea, quæ contristant. At libro quinto Methodi eandem ob vasis imbecillitatem, vel sanguinis irruentis ad illius orificium copiam, vel ob acrem quampiam, quæ illi extrinsecus incidat qualitatem. Ita quidem solet perpetuò de eisdem rebus diuersa tradere, docet autem natura rei vasorum orificia à tendentibus, quæ intrinsecus vasa ipsa distendunt, & ab erodentibus intrinsecus, extrinsecusve aperiri. Possunt idem præstare quæ pungunt, si fortè in orificium inciderint. Nam vasis ipsius imbecillitas, & mollieties non aperit, sed causa est, ut ea quæ aperiendi vim habent, promptè eam exerant. sanguinis verò copia, & naturæ expellentis impetus, & actionis partis quæ afficitur vehementia, ut clamor, qui pulmonis vasorum orificia reserat; & si quid huiusmodi est, ob tensionem anastomotica dicuntur. Atqui diapedesis inter solutiones continui recenseri non debet; Si quis tamen id contendat, causam habebit tunicæ vasorum rarefactionem, vel gracilitatem, & sanguinis, qui in vase continetur tenuitatem, vel caliditatem. Quod autem ex vasorum gracilium apertione fieri non possit, quemadmodum Galenus libro quinto Methodi scribit, ex hoc constat, quod alioqui cum anastomosi diapedesis confundatur. Nam si patefactio orificiorum anastomosis est, ut ipsum nomen monstrat, quid illis adaptis diapedesim fieri putabimus? Auulsio verò ipsa ab his solum, quæ extrinsecus tendunt, perficitur. Iam verò

enchym

enchymosis quum mistus sit affectus ex contusione, & ruptio-
ne, solum fieri potest à contudentibus in partibus, quæ rum-
pi possunt, quales solum sunt, quæ tensionem admittunt. At
omnes contusionis species ab eisdem genere contudentibus
proveniunt, sicutque diuersæ contusiones, vel ob subiectæ ma-
teriæ, vel ob contudentis corporis maiorem, minoremque
impulsus. Atque hæc quidem sufficiant de Causis morbo-
rum simplicium, & nonnullorum qui compositi sunt; si qui
verò relictis sunt compositi, quorum causæ non sunt explica-
tæ, ex simplicibus facillè intelliguntur. Etenim expositis qua-
tuor rerum generibus, quæ nostrum corpus immutant, inue-
nies quod compositas intemperies gignat, vel duos morbos
in partibus instrumentariis excitet. Item quod similes &
instrumentarias partes pari modo offendat, & denique
quod duos, tres, & omnes morbos, qui in parti-
bus oriri possunt, committat, si modo propriam
singularum rerum vim perspectam habue-
ris, & quid unaquæque pars pati valeat, de
quibus hoc loco agere non institui,
minimè ignoraveris. Quamob-
rem iam ad causas diffe-
rentiarum morbo-
rum properan-
dum esse
puto.

IOANNIS ARGENT-
 TERII DE CAUSIS
 DIFFERENTIARVM
 MORBORVM
 LIBER TERTIVS.

QVEMADMODVM Galenus mor-
 borum ipsorum causas explicare tentavit,
 ita profectò oportebat illum causas etiam
 docere, quæ morborum differentias pa-
 riunt: Non enim solum quid intempe-
 riem aut structuram partis instrumenta-
 riæ corrumpat intelligere debet medicus,
 sed quid etiam morbum magnum, acu-
 tum, breuem, longum, æqualem, inæqualem, continuum, inter-
 mittentem, & ceteras prædictas morborum differentias com-
 mittere valeat, compertū habere debet, alioqui quonāmodo
 quæso commoda iis remedia adhibere poterit? Si enim vni-
 ca sit magnorum omnium morborum causa, vnico remedio-
 rum genere perpetuò pugnandum erit: Quòd si plures extite-
 rint, tot planè excogitanda sunt auxilia quot causæ inter se
 genere discrepantes extiterint: quod nemo vnquam intelli-
 gere poterit, nisi prius de huiusmodi causis egerit: Hinc profe-
 ctò nascuntur omnes cōtrouersix, quæ de remediis agitantur:
 veluti quum Galenus omnē morbum magnū venæ sectionem
 indicare, aliàs verò pro venæ sectione purgationem requirere
 scribit: Hinc orta ea dubitatio an etiam in intermittentibus
 febribus expediat, vt in continuis, sanguinem mittere, & mul-
 ta huiusmodi alia, quæ comparatis morborū causis cum præ-
 fidiiis, de quibus litigamus, nullo negotio intelliguntur, &
 quid verius ab authoribus, qui diuersa hæc præcepta tradunt,
 scribatur, perspicitur: Quamobrem nescio qua ratione hæc
 sint à Galeno nostro vel penitus prætermissa, aut certè leuiter,
 & nulla arte explicata: Nam nec de omnium prædictarum
 differentiarum causis agit: etsi fortè quorundam causas expli-
 care aggreditur, tamen non communi quadam ratione, qua-
 lem ars desiderat, sed propria duntaxat vni morborum generi
 id

id facit: veluti quum causas docet quur febres quædam sint continuæ, aliæ verò intermittant, & quur inter continuas quædam eum tenorem, quem ab initio acceperunt, perpetuò retinent, aliæ verò certis temporibus intenduntur, & remittuntur: At docendi methodus postulat, vt imprimis, & quæ in vniuersum continuitatis, intermissionisq; omnium morborum causæ esse possint doceantur: Ex quibus quæ singulis sunt propria, postea facile innotescunt: Omitto quòd ea, quæ de hac re scribit, in occultissimis locis, vt in commentariis in Hippocratis libros, & sparsim tradat, quæ tamen vt parem aut maiorem etiam vtilitatem habent iis, quæ de morborum causis pertractantur, ita peculiare suum opus ab eo, qui artem docet, desiderant: Quod si ex his, qui post Galenum scripserunt aliqui saltem hæc attingissent res nobis faciliior nunc esset relicta: At quum omnes vel rei difficultate perterriti, vel solum ad ea scribenda eisdem sæpè verbis, quæ ab antiquioribus, Galeno præsertim, tradita fuerant, permoti: ne vno quidem præcepto, ne dicam verbo, nos iuuerint, nobis omnia excogitanda reliquerunt: quæ si absoluere nequiuimus, saltem aliorum ingenia ad meliora meditanda excitabimus: aut quæ nunc trademus nobis erunt auxilio, si aliquando (vt speramus) totam medicinam suo ordine conscribemus. Nec existimare quidẽ oportet hæc ab aliis prætermissa fuisse, quòd omnibus peruia, & notissima essent: Nam si quis inscriptionem duntaxat proponat, quænam scilicet causæ morbum magnum, aut continuum, vel acutum, vel alterius differentia ex propositis alium faciant; videbit statim diuersas causas ab vnoquoque adferri quòd maximæ difficultatis est indicium. Illud tamen hoc loco ignorandum non est eum, qui velit huiusmodi causas enarrare, non solum de efficientibus causis agere debere; sed etiam de aliis omnibus generibus, quæ superius posuimus: Vt enim illæ in generatione morborum omnibus morbis communes erant, & differentia potissimum in efficientibus reperiebatur: ita in his omnia causarum genera æqualem ferè vim obtinent, siquidem ob diuersa efficientia, ob diuersam materiam, & subiectum, & causas sine quibus non, & instrumenta, & formas etiam differentes huiusmodi morborum differentia proueniunt, vt statim ex ipsa tractatione vnicuique patebit.

Morbi

CAPVT I.

ALENVS (vt antea obiter commemorauimus, quum de morbo magno ageremus) passim morbum magnum ob partis praestantiam, malignitatem, & magnitudinem affectus committi scribit, sed id quidem meo iudicio non paruo errore, quum magnum, & malignum, & periculosum simul confundat: Nam morbus magnus pro vehemēti; & periculoso ab eo usurpatur, nec eadem possunt esse vtriusque causas: quamobrem seiunctim de vnoquoque agendum est. At quoniam qui simpliciter eo modo magnus est, idem est cum vehemēti, & acuto, ne cogamur eadem saepius repetere, illius causas hoc loco potissimum prosequemur, quem nos proprie magnum nuncupandum esse (quod scilicet validē affligat) superius annotauimus. Deinde illius, qui etsi magnus dicitur, pro periculoso tamen sumitur. Itaque inter efficientes causas quae calidam, frigidamque intemperiem committunt, haec magnos morbos quoque pariunt: Nam humor, & siccitas obtusam vim habent, adeo vt validē corpus molestare nequeant: Idem quoque praestare valent quae vulnerant, frangunt, cōtundunt, & rumpunt: habent enim haec magnā ad agendum vim: At quae conformationem, magnitudinem, numerum, & coniunctionem partium corrumpunt, nisi calefacientium, refrigerantium, & continuum soluentium interuentu vim suam proferant, vix magnorum morborū causae esse possunt. Quod profectō docent, qui in vtero matris malē conformati fuerūt, aut ineptam magnitudinem sunt sortiti, aut aliqua parte mutilati; vel denique in coniunctione partium male affecti, nullo tamen interim hoc modo magno morbo laborare putantur. Iam verò materiae quoque ratione magni, paruique morbi fiunt; ex sanguine namque, & bile vtraque praesertim si atra ex adustione consistat, magni: ex pituita, serosoque humore parui proueniunt morbi; Confert quoque ad horum morborum generationem varia partium, & subiecti conditio: siquidem in mobili parte, musculorum extremitatibus, nervis, vt plurimum magni morbi nascuntur; in carne, tunicis, ossibus minores: At ob spatium in quo mouentur nonnullae partes, consistere nonnunquam morbos magnos docet cor, quod,

quod, quum occupato ab aquoso humore spatio in quo dilata-
 tur, & constringitur, liberè moueri nequeat, syncopas, & alios
 grauissimos affectus parit: Quinetiam tempore, accedente in
 excrementis corporis putredine, qui prius erant leuissimi affe-
 ctus, maximi euadunt, & vulnerantia, calefacientia, & vniuer-
 sum genus efficientiū pro vario agendi modo, & ordine, nunc
 magnos, nunc paruos morbos concitant: Nonnè quoque in-
 strumentum commune vim suam exhibet ad morbos magnos
 excitandos; quum obstructis arteriis pulmonis, & cordis, atque
 ita caloris natiui motu impedito maximis morbis corpus sta-
 tim corripitur? Ab his ergo hoc modo magni, paruique mor-
 bi excitantur. Eum verò magnum ita dictum, quod vires exce-
 dat, vitæque discrimen minetur, omnes causæ in omni genere
 efficientium, quum vehementius excedunt, efficere valeant:
 Nam & quæ siccā intemperiem, & quæ frigidā, humidā,
 calidā, aut alterius cuiuscunque generis morbum inferunt, si
 tantum excedant, vt naturæ & remediorum vim superent, ma-
 gnos, id est, periculosos excitabunt. Inter quæ nonnulla etiam,
 quæ minimum possunt ad morbos alio modo magnos cōmit-
 tendos, magnam in his potestatem ostendunt: Etenim siccā-
 tia obtusā, tardāque vim habent: attamen grauiiores, peri-
 culosioresque morbi censentur, quod siccitas, quā quos ca-
 lor, vel frigus committit: vimirum quod huiusmodi intempe-
 ries, quā aliæ difficilius corrigatur. Credūtur quoque maio-
 res, periculosioresque morbi, qui ex atra bile, vel æruginosa,
 quā qui ex pallida, aut sanguine, vel pituita, & qui ex hac
 falsa, quā dulci, vel insipida proueniunt: Præterea maligni
 morbi periculosiores, benigni tutissimi, & minimum pericu-
 losi meritò putantur; atque etiam vt plurimū magni, qui prin-
 cipes partes, aut vniuerso corpori seruientes, occupant aut im-
 becilliora aliòque modo male affecta corpora inuadunt. At in
 quibus natiuus calor vehementer patitur, & denique
 quæ magni in corpore excessus, aut defectus cau-
 sæ esse possunt, periculosi quoque ma-
 gnique morbi ponendæ
 sunt causæ.

Causa morbi æstiu.

CAP. II.

PROPRIVM æstati morbum, quæ calefaciunt, atque etiam siccant, gignunt: quamobrem eandem in hoc morbo causas statuere oportet, quas antea diximus esse calidi, sicci que morbi. Qui verò æstate gignuntur, quidam ob temperiem aëris ambientis, quidam verò ex aliis causis consistunt: atque inter illos quidem nonnulli similem omnino temperiem obtinent ei, quam habet temporis conditio: alij verò in aliquo euariant. Nam etsi æstas flauam bilem procreat, tamen durante caloris vehementia ex portione bilis crassioris atram parit, à qua æstiuæ dictæ quartanæ nascuntur, qui certè morbus proprius æstatis non est, quum ex atra bile oriatur; ex flaua autem consistant, qui propriè æstiu dicuntur. Qui verò frigidi sunt, aut humidi, vel alterius naturæ à refrigerantibus, & similibus denique causis singuli in æstate pullulant. Cæterum eos, qui æstate soluuntur, frigida, & humida causæ committant oportet. Eadem sit ratio de morbo autumnali, hyemali, & vernali. Confert etiam subiecta materia ad eorū generationem, siquidem calida, sicca, graciliæque corpora æstiuis propriè dictis morbis magis quàm alia sunt exposita.

Causæ biliosi, & pituitosi morbi.

CAP. III.

BILIOSVM morbum, qui à bile gignitur, excitant ex quatuor generibus rerum, quæ procreandi bilem vim habent. Illum verò in quo bilis redundat, sed à bile nō fit ea, quæ vel meatibus, per quos extra corpus ferri huiusmodi humor consuevit, aut virtutem attractricem & expultricem partium illius attractioni, & expulsionī destinatarum offendunt. Idem statuatur de pituitosis, melancholicis, & aliis morbis, qui à cæteris humoribus proueniunt; quibus etiam cōfert subiecta materia ad illorum generationem aptior vel ineptior.

Causæ

Causa morbi in habitu.

CAP. IIII.

MORBOS in habitu ita dictos, quod difficile remoueri possint, excitant causæ efficientes, quæ difficile pati queunt, & expelli: Difficile siquidē siccitas corrigitur, difficile fractura, vlcus caui. Præterea quæ morborum malignorum sunt causæ, ægre quoque curantur vitia, in quibus pars aliqua restitui debet, aut augeri magnitudo, aut emendari conformatio. Quod si aliquando vitium, quod ex siccitate est, facile emendatur; vt quum humoris, & spirituum defectu corpus exsiccatur, id tamen non ipsius qualitatis ratione sed materiæ, quæ facile ob tenuitatem dissoluitur, & regignitur, contingit: vel potius separanda est tanquam diuersæ naturæ siccitas, quæ humoris defectu prouenit ab ea, quæ ob siccam qualitatem in parte est concepta: quæ vt propriè siccitas est, sic difficillimè inter omnes alias qualitates tollitur. Præterea inter morbos, qui difficile curantur, omnes quum vehementius excesserunt; modo secum non habeant coniunctum humorem feruentem, & mobilem (hi enim citò finiuntur) difficillimè terminantur; Et enim vehemens caliditas, frigiditas, magna vulnera, aut fracturæ insignes, ægrius quàm quæ minores existunt, curantur. Est quoque huiusmodi morbi causa materia ex qua morbi gignuntur, siquidem humor melancholicus, & pituita difficilior quàm sanguis & bilis, & crassa materia quàm tenuis, & multa, quàm pauca, & viscida, quàm quæ nullum lentorem habet, maiore negotio corrigitur. Partes præterea, quæ in profundo corpore sunt collocatæ, aut debiliores, aut duræ, vel calore propemodum destitutæ, contumaciores morbos contrahunt. Veluti etiam qui longa mora corpus iam occuparunt; alij enim, qui recentiores sunt, promptius tolluntur; conferentibus scilicet ad horum naturam causis sine quibus, & cum quibus morbi procreantur. Caterum morbum in habitu dictum, quod corporis habitum occupet, si totum habitum sumamus, non omnes causæ tales morbos excitare possunt, cuiusmodi sunt quæ vulnerant, frangunt, & alia demum, quæ aut vnā, aut certè non omnes partes afficiendi vim habent, sed quæ communiorē naturam sunt sortitæ: inter quas quædam primo id faciunt, veluti, quæ

secus nos ambiunt & vniuerso corpori admouentur; Aliæ vero interuentu aliarum, vt ea, quæ assumuntur, eo quod humores gignant, qui postea in omnes partes delati habitum etiā corrumpunt; Ergo quæ intemperiem committunt, morbum in habitu excitant, ab aliis autem causis vix vnquā totius corporis habitus vitari potest.

Acuti, siue vehementis morbi causa.

C A P. V.

DE nulla re frequētius agit Galenus, quā de morbo acuto, quum de illius natura, remediis, & solutione passim præcepta tradit: At nulla generali ratione vsquam quid acutum morbum efficere possit, docet: quod tamen imprimis explicandum fuerat. Quir enim frigidus humor, & calidus acutos morbos pariter committant, vt quum ex illo attonitus morbus, ex hoc verò ardentes febres nascuntur. Quir præterea vulnerantia, & contudentia idem efficiant, quum diuersæ tamen sint naturæ, nemo intelligere potest, qui perspectum non habet id, quod in rebus diuersis idem, & commune existit. Quinetiam quum illa, quæ enumerauimus nunc acutos, nunc acutis contrarios morbos pariant, docendum hoc etiam erat, quir alterum semper non fiat. Quæ sanè res percipi nequit, nili imprimis quæ sit morborum acutorum causa præcognouerimus: quæ si ignoratur, tum in curatione, tum præseruatione, & etiam prædictione euentus morbi errores committi necesse est. Nam multo diligentius præcauebimus futuros morbos, quos præuideamus fore acutos, & præsentibus illorum causis perspectis, propriis remediis propulsabimus: ac denique omni illarum vi, & natura lustrata, quid futurum sit, præsentemus: Itaque si morbus acutus est, qui validè affligit, & citò soluitur, causam sanè oportet huiusmodi esse, quæ vtrumque præstare valet. Quæ enim, vel subito solum agere possunt, & tolli, leuiiores morbos faciunt, quales sunt diariæ febres, quæ à spiritibus materia scilicet ad concipiendum calorem, & remittendum facili nascuntur. Quæ autem multum obesse possunt corpori, non semper acutos morbos inferunt: quod ostendunt magna vulnera illata musculis quæ diuturna esse solent, igitur inter alterantia quæ siccant, & humectant, acutorum morborum

rum causæ esse nequeunt, quandoquidem vt superius ostendimus hæc magnam vim non habent; aut si magnam, non certè concitatam: Calor verò, & frigus potest quidem, sed non semper, quum videamus vniuersum corpus, vel partem aliquam calido, aut frigido morbo laborare, qui tamen morbi diutius perseverant, & leuiiores etiam existunt: Ergo illa tunc solum acuti morbi sunt causæ, quum abundè excesserint. Neque enim natura molestiam insignem, quæ ab illis prouenit longo tempore sustinere valet. At nec etiam in conformatione, magnitudine, numero, & coniunctione partiū morbi acuti facile inueniri possunt: Quæ verò vulnerant, frangunt, aut alio modo continuū soluunt, si lethalem morbum inferant in parte principe, vt plurimum acutum morbum procreabunt: Diu enim pars princeps magnas nexas sustinere nequit, nisi remittantur: salutes autem ab his causis in illis partibus morbi, longiores existunt, nec acuti esse possunt; quod cerebri vulnera, & contusiones salutes ostendunt, quæ non nisi longo tempore persanantur: in aliis, autem partibus externæ huiusmodi causæ pro illarum vehementia nunc breues, nunc longos, nunc acutos, aliàs nō acutos faciunt morbos: Magnum enim vulnus in coxa, quod occidit pro magnitudine vulneris, sub termino acutorum morborum aliquando continetur, aliquando verò excedit. Præterea ex materia, morbi quoque acuti causæ sumuntur: etenim humor admodum calidus, & feruens in vniuerso corpore, aut saltem in trunco illius contentus, vel etiam in substantia partis imbibitus, ita vt tumorem excitet, huiusmodi morborum causa esse agnoscitur, id quod ostendunt ardentes febres, quæ quoniam ex feruente humore constant, inter acutos morbos præcipuum locum meruerunt. feruentem autem, & non quocunque modo calidum oportere esse humorem ex eo intelligere licet, quod longæ febres ex putrescente materia, sæpe nascuntur, quæ propterea quod non satis calida est, vt facile moueri, dissoluique possit, acutorum morborum termino minime continentur: & diariæ febres, quæ ex calida materia nequeunte vehementem calorem concipere, citò quidem concitantur, tamen quia validæ, non sunt ab acutis excluduntur. In toto verò corpore huiusmodi humorem acuti morbi causam esse monstrant continuæ febres, per quas in eo ob vehementem putredinem humor ardet: At eum, qui in maioribus vasis talem calorem cōcepit, procreare acutos morbos

ex febribus, quæ synochæ dicuntur, intelligere licet. Eum autem, qui solum in habitu corporis residet, etiam si calidissimus sit non efficere morbos acutos docet tertiana febris, quæ ex sincera bile nascitur, nec tamen inter verè acutos morbos reputatur. Caterum eundem humorem, qui inflammationem excitat in parte nobili, aut saltem non ignobili authorem esse morborum acutorum indicat pleuritis, peripneumonia, phrenitis, hepatis & septi transversæ inflammatio, & angina, qui inter acutos morbos præcipuam dignitatem sibi vindicant. In carne vero, aut alia parte exiguo sensu prædita quæ consistunt inflammationes, ut vix excedunt decimum quartum diem antè quàm suppurentur, vel alio modo dissolvantur, ita nisi insignis fuerit tumor, valide non molestant, propterea à morborum acutorum natura recedunt. Iam verò frigidi, crassi, viscidique humores ferè solum in cerebro, & corde acutos morbos gignere valent: nec id quidem suapte natura, sed ubi tantum exuperaverint, ut vel vim illarum partium penitus obruant, ut in attonito morbo, & lethali syncope apparet, vel vehementius facultatem expultricem irritare possint: quod in epilepsia contingit: Unde frigidi sola quantitate, & peculiaris partis ratione. Calidi autem humores, qualitate potius acutos morbos inferunt: Hoc modo ergo efficientiù, materiæ, & subiecti ratione acuti morbi proveniunt. Nec tamen alienum est temporis processu quosdam morbos acutos fieri, alios verò acutiem deponere, ut in febribus accidit, quæ ex crassiore materia, & ob magnas obstructions abortæ tandem concepta vehementi in humore caliditate acuti evadunt, & fracturæ, quæ ab initio vehementes dolores excitant, postea vero mitigato malo in diuturnum, mitiorémque morbum degenerant: Occupato autem spatio cordis ab aquoso humore vehementes morbos nasci omnes novèrunt. Atque hæc quidem satis de causis acuti morbi, siue vehementis, ex quibus contrariorum morborum causæ facillè innotescunt.

De causis morbi continui, & intermittentis.

CAP. VI.

ONTINVVM, id est, qui nunquam desinit morbum, donec omnino ad finem suum pervenerit non omnis causa, sed quæ stabilis & perstinax sit, committit. Inter quas quædam suapte natu

natura, aliæ verò ob loci cōditionem huiusmodi vim capiunt: etenim vulnerantia, contundentia, refrigerantia, humectantia, & denique omnia alia, quæ nullo immerso humore, aut vapore contento in corpore morbos inferunt, eosdem continuos faciunt, quum paulatim fracta illarum vi minuantur morbi, nec aliqua causa subfit, quæ illorum impetum nunc dissoluat, nunc insultus novos pariat: At humor, & materia, quæ in corpore continetur, aliquando suapte facultate idem facit, aliàs verò alterius ratione: etenim sanguis quum calefit, aut putrescit, aut in aliquo loco colligitur, aut alio modo morbum procreat, continuos eos reddit, id quod ostendunt synochæ vocatæ febres, & inflammationes, quæ perpetuò hominem infestant. Reliqui verò humores, si quidem putrescant, tunc solum huiusmodi morborum causæ sunt, quādo aliquo in loco ita sunt conclusi, ut vacuari nequeant: quod apparet ex febribus tertianis, & ardētibus, quarum illæ ex humore bilioso putrescente in habitu corporis, hæ vero ex eodem contento in maioribus vasīs consistunt, & inter se differunt, non humoris ratione, sed loci conditione: Nam in ardentibus febribus coarctatur humor in profundo corpore, nec exitum habet, donec natura, victa morbosa causa, apertisque viis, impetu maiore facto, quicquid erat noxium, extrudat, aut ars ipsa propriis auxilijs idem extrahat. In tertianis verò, & omnibus aliis intermittētibz febribz patentē viam nacti humores dissoluntur, vel impellente natura, vel educētē medico. Quod si omnino victa sit morbosa dispositio, morbi finis contingit: At si ea subfit, quæ nouum humorem regignat, aut aliunde suscipiat, priorē expulso, ut remittitur, & continuus esse definit, sic alio accedente rursus repetit. Si verò nulla adsit putredo, vbiūque collecti fuerint huiusmodi succi, authores sunt continuorum morborum, ut monstrat morbus regius, qui ex bile sparsa per habitum corporis perpetuò affligit. Humorē ergo totius excretio intermissionis causa est; continuitatis autem si aut nulla, aut quædam duntaxat illius portio educatur: Quod enim superest, continuitatis causa fit: morbosa verò quæ subest dispositio, & certis temporibus humorem aceruat, & commouet, non primò, & per se, sed humoris interuentu interpolationis causa censenda est: est enim in continuis etiam sua dispositio, sed intermissio non accidit, propterea quod ut diximus, humor in locis obstructis coarctatus omnino non expirat nec

propellitur. id quod fortè ob humoris crassitiem, & copiam, & quòd putredinem nō acceperit, nōc minus quàm ob vasorum obstructionē, aut cutis adstrictionē contingere potest. Quod verò de humore dictum est, idem de vapore, aut alia materia, quæ in corpore nostro gignitur vt vermibus intelligatur: Nam vapor, qui in aliquo loco conclusus est, continui morbi fit causa, qui autem expulso priore regignitur eius qui per interual- la repetit, quo modo inflationes musculorum continuas, colicos verò dolores ex flatu saepe intermittere conspiciamus: nisi quod putredo in his non contingit, quæ interpolationis causa putatur, vbi locus non repugnat. At quoniam continuorum morborum duplex est natura, quidam enim verè continui, qui præter quàm quod nunquam deserunt hominem, nunquam etiam exacuuntur, sed eum tenorem, quem ab initio acceperunt retinent, alij verò, qui certis quibusdam temporibus suas habent exacerbationes horum quoque causa explicanda est, quæ in naturam humoris prorsus referri debet: Nam si sanguis humor fuerit perpetuum quendam tenorem morbus seruat. Eodem modo si spiritus, quod ostendunt synochæ, & diarriæ febres: Quòd si ex bile, vel pituita, vel humore melancholico morbus nascatur certis diebus, & horis ingrauescit corporis affectus: siue id ex humoris natura, & proprietate, siue aliter contingat. Neque enim hoc loco accessionum morborum, & certi periodi causas inuestigare volumus, quod postea faciemus. Nunc quod experientia docet, cōcedamus morbos ex sanguine, vel spiritu, vel aquoso humore ortos nullas accessiones habere, eos autem, qui ex aliis humoribus originem ducunt certis temporibus exasperari, & postea remitti etiam si in aliquo loco adeò sint coarctati, vt nihil ominino dissoluatur. At nec illi quidem perpetuò exacerbationis sunt causæ, sed quum putredinem conceperint: quippe quum videamus ex bile acriore, aut pituita non putrescente contractos morbos nullos insultus facere, nimirum quòd ex putredine sola exacerbandi vis humoribus adueniat, qui in constipatis locis morbos concitant. Nam in aliis, qui in habitu corporis, aut in aliqua cauitate, vt ventriculo continentur, facultatis expultricis irritatio ab humore, qui per corpora sensibilia fertur facta, accessionis causa statui potest: ex mutua siquidē pugna ingrauescere morbum, & ob novos morbosæ causæ aduersus naturam insultus intendi, remitti que mala, rationi consonum est. Caterum si ex sanguine

guine morbus consistit, interim dum ille formam retinet, nec ob caloris vehementiā tenuior pars in bilem flauam, crassior in atram abit, nulla quidem accessio fit. Quod verò perpetuo crescat, aut minuat, aut eandem magnitudinem seruet morbus, id facit expirationis, & accensionis ipsius humoris æqualitas, & inæqualitas. Nam si plus ob leuiorem constitutionem dissolui contingat, quàm accendatur perpetuò minuetur morbus donec ad finem peruenerit. quod si vehementius cutis sit adstricta, ut minus expirare possit quàm succendatur, semper ad finem usque increset. At si æquali portione id quod digeritur ei, quod succeditur respondet, in eadem æqualitate, eodémque tenore perseuerabit morbus. Atque hæc quidem de continui, & intermittenti morbi causis, ex quibus intelligere vnusquisque potest ob formam morbi, efficientes causas, materiam, quæ in corpore continetur, & subiecti, locique conditionem, atque etiam causas sine quibus non continuos, intermittentesque morbos fieri: Nam quod vulnus continuo infestet, febris autem etiam per interualla, diuersa morborum forma causa est. Quod ea, quæ putrefaciunt intermittentes, alia verò quæ aliter afficiunt humores, continuos perpetuò morbos pariant, causa à diuersitate efficientium sumitur: Quod verò ex sanguine semper continui, ex bile verò interpolati morbi proueniant, causam reddit diuersa materia. Quir autem in osse continuo affligant morbi? In ventriculo intestinis, & renibus etiam per interualla, causam à differentia subiecti ducimus. At humores, qui in magnis venis continentur perpetuò infestant: Qui verò in habitu corporis nocent, certis temporibus sunt molesti ob loci conditionem: Augentur perpetuò, aut minuuntur, vel eundem tenorem seruant febres, ob cutis maiorem, aut minorem constrictionem.

Morborum qui per accessiones affligunt ipsarumque accessionum causa.

CAP. VII.

VA ratione contingat morbos quosdam continuos esse, alios autem intermittentes fieri antea ostendimus: Nunc verò illud explicandum sequitur, quir tam in continuis, quàm intermittibus exacerbationes quædam fiant: atque illæ quidem certis, & statis quibusdam temporibus, aliæ verò

incertis repellant, quæ quidem res semper difficilis habita est, & magnas controuersias hactenus excitauit. Nam quidam id totum ad Lunæ, syderumque motus, & vim reuocant. Alij verò causam ponunt in eâ quâdam, & oeculta, (vt aiunt,) humorum proprietate: Qui autem melius sentire videntur, omnem accessionum causam ob expultricis facultatis irritationem fieri volût. A quibus profectò dissentire cogor. Nam qui ab astris causas ducunt, aut rem notissimam moluntur, aut non eam causam docent, quam quærimus, siquidem omnia inferiora superiorum vi & prouidentia gubernari omnes iam dudum nouerunt, qui philosophiæ omnimò non sunt ignari, adeò vt non magis huius rei quàm aliarum omnium, quæ in corpore nostro peraguntur, causas superiora reuocare debeamus. At quum sydera cælestesque orbes non primò, nec per se, sed quòd aliquid efficiant in corpore, causæ accessionum ab omnibus censeantur, nos qui de proxima, & coniuncta causa disputamus, cogimur eorum opinionem haudquam probare. Qui verò causam constituunt in occulta quâdam humorum proprietate, non solum videntur mihi laborem subterfugere, (quippe quum facile sit hoc modo omnium rerum causas assignare) sed etiam planè ei, quod experientia in aliis docet, repugnant; Etenim singulis mensibus, certisq; etiam diebus, & horis purgantur mulieres, & quibusdam temporibus podagra & calculus, comitialisque morbus homines vrgent, non ob huiusmodi proprietates aliquas, sed quia acervatur noxia materia, quæ postea quàm adeò excreuit, vt facultatem expultricem commouere possit, eam irritat, quæ aduersus id, quod molestat insurgens, menses mulieribus mouet, aliis verò eò impulsio humore, vbi recipi excrementa consueuerunt, prædictos affectus parit. Si præterea ob humoris naturæ accessiones fiunt, quur semper, aut certè vbi humores præter modum exuperant, accessiones nò fiunt? Quur ergo qui regio morbo laborant tertio quoq; die, quèadmodum qui tertiana afficiuntur, nouos insultus nò experiuntur? Adhuc oporteret in spiritu, & vapore flatuoso, qui colicos dolores, & comitiales per interualla affligit, certà quandam, vt in humore, proprietatem poni. Quum enim accessionum pariter sint causa humores, & vapores huiusmodi: quur humores ob latentes has proprietates, status verò alia ratione eiusdè effectus authores esse credemus? Quod si etià flatibus hæc vim donemus, quare sit vt certis temporibus,

poribus, quemadmodum humores, perpetuò nō infestent? At nemo est ita vexatus cholico dolore, qui vel longa etiā morbi consuetudine edoctus, prædicere possit qua die, quāue hora novam exacerbationem expectet; Novimus etiam quosdam, qui semel duntaxat in anno eo die, quo nati sunt febre leuissima, & quæ vno, aut altero die abiret, corripì solerent: cuius rei quis quæso humor, quæ humoris proprietas causa esse potest? An sanguis, qui continuo affligit, an bilis, quæ tertio quoque die molestat, an pituita quæ singulis diebus, an atra bilis quæ non nisi quarto die gravis est? Si enim ob certā proprietatē id contingit, humorem alium extare oportet, in quo proprietas hæc affligendi per annos ponatur: At præter supradictos humores nullum alium novimus in corpore, siquidem de seroso nemo (credo) ambigit; quo magis mirari licet Galenū negare quintanas, aut sextanas, aut sequentis alterius diei febres (de quibus Hippocrates in libro de Morbis vulgaribus agit) vnquam reperiri posse, quod scilicet nullus sit humor, qui post quartum diem morbos exacuat; quasi id ex humoris natura peteretur, & non alibi ad expultricem facultatem accessionum causas rede-
 gisset. Quæ (etsi raro id cōtingat) nihil tamen prohibet, quin quinto, sexto, aut alio quoque die acerneretur quod molester, & accessionum sit causa. Quippè quum magis mirum sit singulis annis, eo semper die, morbos quosdam redire, quàm quinto, aut sexto quoque die accessiones quasdam repetere. Ceterum ob expulsionem inutilis materiæ accessiones fieri docet vomitus, & purgationes mulierum, & podagra, quæ expulsis ab aliis partibus humoribus reperunt: alio qui quænam quæso alia potest assignari in his causa? Quum enim humores ab vno loco in alium secedant, vel quod sponte eò decurrant, aut attrahantur, vel expellantur, nec per attractionem fluunt menses mulieribus, quippè quum nihil sit, quod attrahat inutilem eum sanguinem, & tantum planè attrahi deberet, quantum retineri, concoqui, & in nutrimentum verti potest, nec verò etiam sponte fluit humor: nam quum semper pateant viæ, quur continuo non elabatur huiusmodi sanguis? Aceruatur ergo paulatim in venis vteri sanguis transmissus, & reiectus ab omni parte corporis, qui postea quàm abunde crevit, illius copia irritatur vteri facultas expultrix, quæ truso humore vasorum orificia aperit, & quantum molestat, reijcit. Docent idem euidentissimè vomitus, qui per singulos februm insultus in tertianis potissi-
 mum

mum contingunt, quos dolor, & morsus stomachi ostendunt
 non alia ratione prouenire, quàm concitat expultrice faculta-
 te; nimirum quòd aliæ omnes attractrix in quam, retentrix, &
 concoctrix ob familiaritatē rerum agant, sola verò expultrix à
 noxiis, & irritamentis exerceatur. Attamen propterea nō fit vt
 omnium accessionum expulsio sit causa. Nam repetit sæpius
 per interualla colicus dolor ex flatu excitatus nulla expulsionē
 facta. Quid enim quæso, potest esse, quod expellat? An deorsum
 repugnante illius natura propelletur? An sursum quò non ex-
 pectata expulsione, sed suo impetu fertur? Præterea videmus ex
 inflammatione accendi febrem, quæ tertianæ modo affligit,
 cuius rei causa expulsio esse non potest. Quid enim ab inflam-
 matione expellitur, quod talem febrem gignat, aut aliunde ad
 eam propelletur? quandoquidem post principium desinunt ad
 partem affectam ferri humores: quod etiam Galenus libro de
 Temporibus morborum tradit, aut si quid etiam in crescente
 vigentēq; morbo confluit, paucum certè illud est, vt vel æquale
 sit iam dissoluto, aut ob exiguam copiam tam vehementes ac-
 cessiones, quales phreniticis, & pleuriticis euenire videmus,
 committere nequeat. Quinetiam nouimus omnes febres, quæ
 ex sanguine excalesfacto, vel etiam putrefacto nascuntur circa
 primam diei partem vehementius affligere; non ob aliquam
 sanè nouam expulsionem, sed ob aliam omnino causam. Adde
 quòd si ob fluxiones humorū accessiones fieri dicimus, temerè
 ob expultricem solam illarum periodos excitari putabimus,
 quum fluxionum causæ aliæ præter expultricem superius sint
 positæ: Quamobrem quum accessiones solum fiant, vbi noxia
 aliqua est materia, (Nam & vlcera, vulnera, fracturæ præter
 febres, comitiales morbos, podagram, colicas passiones, & hu-
 iusmodi reliqua, non aliter vno tempore magis quàm alio in-
 grauescunt, quàm quòd accedat noua materia quæ exacerba-
 tionis est causa) cogimur profectò vnicam ponere propinquam
 huius rei causam, noua scilicet excremēta; aliæ autem omnes,
 quæ illa in partibus per interualla acervant, remotiores causæ
 sunt, id quod faciunt tum quæ materiam huiusmodi gignunt,
 & paulatim acervant, tum ea, quæ ad affectum locum commo-
 uent: de quibus antea abundè egimus, vbi tumorum genera-
 tionem, & causas explicauimus. Igitur si pars quæ per inter-
 ualla afficitur, malum sibi parit: vt colon intestinum, quod ex
 flatu genito certis temporibus affligitur, & ventriculus qui ex
 mala

mala coctione excrementa congerit, ex quibus dolores per
 intervalla oriuntur, ad coctionis vitium causa redigenda est,
 ipsam inquam facultatem coctricem, vel materiæ, quæ assumi
 tur copiam, vel corruptionē. His enim de causis cruditates, ex-
 crementāque proveniunt, quæ vel ob intempericiem, aut copiam
 dolore urgent partem ipsam, aut expultricem commouent:
 qua ratione nunc vomitus, nunc dolor vetriculi accidit. Eodem
 modo in continuis febribus, quæ ex bile, aut humore melan-
 cholico, aut pituita putrescente in maioribus venis proveniūt,
 exacerbationes contingunt, quod ob malam, quæ subest, dispo-
 sitionem certis temporibus succrescant novi humores, qui ac-
 cedēis insultus causæ sunt. Eadem quoque causa statuenda est
 exacerbationis quæ ex tumoribus præter naturam provenit.
 Nihil enim confluit quod illius sit occasio, sed ex aceruato hu-
 more portio per intervalla accenditur, & corrumpitur, ex quā
 dolores & alia symptomata augentur, perseverantq; quandiu
 planè euctus alteratricis facultatis beneficio, aut portio etiam
 illius dissoluta fuerit, contingit tamen validam esse concoctri-
 cem, & ob expultricis infirmitatem, vel viarum obstructionem
 humorem acervari, & mora, accedēte postea putredine, & cor-
 ruptione, novos fieri insultus. Quod si aliunde materia adue-
 niat, causa putanda est non semper expultrix, sed alia omnia
 quæ illam commovere posse dicta sunt: sic enim accessiones fe-
 brium intermittentium contingunt, & vomitus, expellente sci-
 licet in illis facultate à venis in habitum corporis humorem,
 in hoc autem expurgante per superiores partes ventriculum.
 At status venenosus, qui ex pedis, aut alterius partis digito ad
 caput elatus comitiales exacerbatur, sua vi impulsus effertur. Per
 attractionem autem, ut diximus, accessiones non fiunt, quum
 nihil attrahatur noxium, aut non primò, nec per se, sed genitis
 prius excrementis, labefactata coctione id contingit. Atque hæc
 quidem sunt, ut mea fert opinio, accessionum causæ: nec mi-
 rum videri debet si sæpius huiusmodi fiant repetitiones, & per
 certa, statq; tempora: Nam, ut optime scribit Galenus, quan-
 diu hæc permanent, circuitiōnem accessionum permanere, &
 eam tandiu similem, & per certa intervalla semper repetere
 necesse est. Quod exemplo ex mulieribus sumpto ostendit. In
 illis enim, inquit, quoad similis causa, & æqualis permanet
 menstruorum, eadem eorum circuitio retinetur: Neque etiam
 illud mirum videri debet, quod non eodem tempore bilis, pi-

sui a,

tuuta, humor melancholicus, & alia materia accessiones pariant, quum par non sit illorū copia & vis, nec pari ob id tempore colligi, & molestare possint. Quoniam enim ex sanguine materia copiosa suppeditatur, ideo cōtinui sunt qui ab illo nascuntur morbi, quia verò pituita, post sanguinē in corpore redundat, sit vt tantum illius gignatur, vt quum noxiam ex putredine qualitatem acceperit, quotidie infestare possit: Bilis autem portio minor est, quā pituita, maior quā humoris melancholici: quapropter non quotidie, sed tertio quoque die; atra verò non nisi transactis tribus diebus molestare valet. Quod verò prædicti humores febres non exasperent, nisi putredinem conceperint, & longè maiorem acrimoniam acquisierint, vomitum verò, aut podagram, vel aliorum morborum insultus concitent absque vlla putredine, fortè causa est, quod vniuersum corpus per febres infestari debeat, quod ex sola humorum copia contingere nequit, nisi ex putredine vitium accedat. At si quis curiosius quærat, quur pituita quotidie, bilis vno relicto, atra quarto quoque die grauis esse solet: is imprimis aliter putat quā res habeat, siquidem bilis singulis quoque diebus, & atra etiam accessiones facit, vt quum illa tertianas, & quartanas duas, vel tres parere dicitur: Nam quod quotidie infestent tunc huiusmodi humores, quilibet concedit. Nec aliqua ratio est, qua credere cogamur potius duas, aut tres esse tertianas, quā quod tanta sit humoris copia, & ex putredine comparata acrimonia, vt singulis diebus suos faciat insultus, quæ quum mitius habent, rarius & per maiora quædam intervalla afficere solent. Si enim eos, qui nephritide aut cholico dolore, aut morbo comitiali, vel podagra laborare consueverunt, non alia ratione, frequentius, aut rarius affligi putamus, quā quod nunc plus, aliàs minus mali humoris gignant: Si præterea anticipationis, tardationisq; accessionis causam vniuersam ad humoris quātitatem, & qualitatem reuocamus, quur etiam id quod singulis diebus, aut per maiora temporis spatia in accessionibus morborum contingit, ab eisdem causis provenire non credemus? Quod si maiorum autoritate, & receptis iamdudum opinionibus quispiam persuasus putet aliter fieri non posse, quā quod bilis tertiano circuitu suos insultus pariat; & causam quærat, cur necessariò tertio quoq; die infestet, nec ad longius spatium produci, aut ad breuius contrahi valeat, quæ ab eo provenit accessio, sciat is se postulare quod dici nequit, & commu

DE CAUSIS MORBORVM. 191

communem habet cum aliis multis dubitationem. Perinde enim est, ac si quis causam scire desideret, quur mulieribus bene habentibus singulo quoque mense, & certo quoque die, & non minore, aut maiore temporis interuallo purgationes per vterum accidant: & qua ratione acutorum morborum natura, & vehementia decimū quartum diem excedere nequeant: Alij verò qui degenerant ab acutis, omnino intra quadraginta dies finiantur. Vel quur robur iuuenile, vigórque corporis nonnullis antea, omnibus verò trigesimo quinto anno minuitur; aut quur nemo inuentus sit, qui post vigesimum quintū ætatis suæ annum, vel minimū longitudinis suo corpori adiecerit: quum interim multi toto etiam eo vltimo anno insigne incrementum accepisse conspiciantur. Sunt & permulta alia huiusmodi, quorum certa prorsus ratio non est, sed certa natura, certique termini, citra quos consistere, & vltra progredi rei natura nequit. Illud verò iam explicandum sequitur, quur scilicet, accessiones certo, & firmo ordine redeant, aliæ verò perpetuò anticipent, vel tardent, vel etiam ab vno die in alium transferantur, & denique quur fiat, vt quidam morbi ordinati, & inordinati nascantur. Quod etsi quodammodo in his, quæ diximus, iam est comprehensum, quoniam tamen non satis adhuc est explicatum, & in eo Galenus euariare videtur, ne rei difficultate detineatur lector, aut illius varietate confundatur, paucis hæc iterum explicare aggrediar. Itaque Galenus secundo commentario libri primi de Morbis vulgaribus inordinatos motus in morbis contingere scribit à frigore, & copia humorum: Libro verò secundo de differentiis febrium ordinem in accessionibus febriū corrumpi tradit ob humorum permutationē, & malam victus rationem: quas causas necesse est etiam ponat in omni alio morbo, qui per accessiones affligit. Verū quum ordinis in omnibus vna sit causa, à qua aliæ omnes proueniunt: ea imprimis à medico dignoscēda est; nisi enim in ea cōuenirent, permutatio humorum, & victus deprauatus; res tantopere differentes vnius, eiusdemque operis, nempè ordinis corrupti causa esse non possint: Quur præterea victus deprauatus ordinem turbet, non patet, nisi prius communi ea ordinis causa perspecta: Quamobrem natura rei consulenda est, quæ quod quæritur facile ostendet: Si enim ordo stabilitatē quandam monstrat, siquidem incerta, & instabilia sunt quæ ordine vacant, necesse profectò est ordinis causam stabilem, & inuariabilē esse: quemad

quemadmodum optimè Galenus in libro de Præfagatione ex
pulsibus secundo monstrat; Nam quod idem manet, ut idem
facit, ita eundem agendi ordinem seruat: Contra quod muta-
tur, nec idem amplius est, actionem, agendique ordinem mu-
tat. Itaque si quod accessions in morbis causa est, idem perpe-
tuò durat, perseverabit etiam ordo accessionum: Si verò illud
evariet, ordo quoque mutabitur. Quapropter si accessionum
humores, aliæque materiæ, quæ in corpore nostro gignuntur
causa sunt, ordinem tandiu seruari oportet, quandiu humor
accessions author suam naturam seruat; ea verò mutata ac-
cessionum ordo simul corrumpetur, id quod experientia etiam
docet: febres enim, quæ ex humore bilioso putrescente accen-
duntur, quandiu bilis suam naturam retinet, tandiu tertio
quoque die seruat ordine exacuuntur. Quum verò ob assa-
tionem durante calore flava bilis in atram vertitur, iam quar-
to quoque die non amplius tertio accessiones redeunt: Ac non
solum quidem natura humorum, & propria species, quæ cer-
tis, statisque temporibus colligitur, sed etiam certa illius
quantitas, & qualitas requiritur, ut ordo seruetur: siquidem
acrior bilis, aut copiosior anticipationis accessionum causa fit,
tardationis autem, quæ mitior euasit, & minore copia exupe-
rat. Quare quum dierum numero, & horarum, accessionum
ordo variari possit, ordinem in diebus humorum naturæ, in
horis verò qualitati, & quantitati eorundem in febribus po-
tissimum tribuemus, nisi iam usque adeo excedat, aut perinde
vitiosam qualitatem acceperit, ut etiam dierum ordinem per-
nertere valeat, sic profectò contingere videamus, quum ob
deprauatum victum, aut eam, quæ subest in corpore dispositio-
nem, plus, aut acrioris bilis procreatur, accessiones anticipant,
aut copia diminuta, aut mutata qualitate tardant; non tamen
propterea quàm certis suis diebus repetunt. quod tunc potissi-
mum contingit, ubi vel humor in alium permutatus, aut supra
modum auctus est, vel malam omnino qualitatem concepit,
qua ratione febres, quæ alternis diebus infestare cōsueverant,
duplicato malo, quotidie postea nonnunquam hominem in-
uadunt. Quo fit ut hæc sola sit corrumpendi ordinem causa,
quæ ex humorum permutatione in aliam naturam, vel quali-
tatem, aut quantitatem, sumitur: victus autem deprauatus, aut
frigus, vel calor eiusdē causæ sint, quatenus ab illis humorem
mutari contingit. Quod si ita est, illud quoque patet accessio-
nu m

DE CAUSIS MORBORVM. 193
num, illarumque ordinis, & inordinationis causas à sola
materia, quæ in corpore gignitur, duci.

De causis morbi æqualis, & inæqualis.

CAP. VIII.

Causas morbi æqualis, inæqualisve, varias esse oportet, propterea quòd vario modo, vt antea ostendimus, hæc nomina à medicis vsurpantur. Si enim inæqualem intelligamus, qui inæqualiter afficit partes, in quibus consistit, causæ erunt, quæ inæqualiter agunt, nec statim ex æquo omnes quas lædunt, partes afficiunt: inter quas etsi Galenus solum primas qualitates commemorare videtur, vt quum intemperiem inæqualem, nulla facta alterius morbi inæqualis mentione, dicato peculiari opere: explicat, tamen nihil prohibet, quo minus in aliis morbis æqualitatem hanc, & inæqualitatem statuamus, quippe quum inæqualia vulnera, contusiones, & fracturas dicamus, quando ex affectis partibus quædam penitus confractæ, contusæ, & vulneratæ, aliæ verò leuiter solum læsæ apparent: quos sanè morbos pariùt propriæ illorum causæ actionis natura, & modo differētes. Quòd si inæqualem morbum sumimus, in quo viget contrariarum causarum vis, veluti quum calor, & frigus in eodem membro sentitur, siquidem verè contrarias causas intelligimus, solè quatuor qualitates huiusmodi inæqualitatis auctores esse possunt, alia enim per minima inuicem misceri, & confundi nequeunt. Si verò quocunque modo opposita, & discrepantia contrariorum nomine admittimus, idem licet in aliis inuenire. Contunditur enim, & vulneratur, frangiturque sæpe in eodem loco eadem pars. At si inæqualem ponimus, qui contrariis motibus infestet, vt vix hanc inæqualitatem inuenies præterquam in febribus, in quibus corpus refrigeratur, & incalescit: & in animi affectibus, vt in pudore, in quo primò contracto ad viscera calore, externæ partes refrigerantur; deinde eo recurrente, recalescunt illæ, sic caloris natui motu hanc inæqualitatem prouenire ceniendum est. Cæterum eum, qui inæqualis dicitur quòd nunc concreascit, nunc minuat, efficiunt causæ accessionum effectrices, de quibus antea egimus.

Recidivas morborum scribit Galenus secundo libro Aphorismorum contingere ob reliquias malorum humorum, qui tempore putrescentes febrem regignunt. Alibi ut sexto libro de Morbis vulgaribus causam reuocat ad frigidus, & multos humores: quibus locis nulla generali ratione huius rei causas complectitur, sæpe enim redeunt morbi in quibus prorsus euacuati fuerant humores illorum aucthores. Nec solum quidem in morbis frigidis, sed etiam in calidis recidivas fieri quotidiana docet experientia. Quamobrem statuere oportet, ut alio loco facit Galenus, recidivarum causam omnibus communem ipsam morbosam dispositionem, quæ sublato morbo in corpore adhuc residet. Ut enim ea primò morbum intulit, sic postea rursus, vel eundem, vel aliū procreat, nisi penitus extincta fuerit, nouo scilicet humore, aut vapore, aut alia substantia genita, à qua morbi quā satis excreuit, aut idoneā qualitatem accepit, repullulāt. Hac profectò ratione febres, quæ prorsus curatæ videbātur, latente febrili dispositione, redeunt: & vlcera, quæ vera cicatrice recta putabantur, quā subest mala in vlceratis partibus affectio, humor gignitur, qui vlcus noua facta erosionis dispendit: omnes ergo morbi, in quibus contingit recidiva ex humore, hoc patiuntur, sed nō ex eo perpetuo, qui à priore morbo relictus est, verū sæpius ob genitū ab ipsa, quæ nō abiit, dispositione. Atqui nō omnis dispositio solet residuas facere, sed quæ difficilè tolli potest, quales sunt frigida, & potissimū quæ maligne existūt: Hæ enim ut perfide sunt, ita aliquādo remittuntur, ut omnino sublata videantur: verum postea ex leui quoque occasione, viribus reassumptis, novos insultus, nouosque morbos prioribus similes, aut ab illis diuersos ex humoribus, quos paulatim acervāt, suscitāt. Est verò etiā aliquādo recidivæ causa humor ex antecedente morbo derelictus, qui vel mora putrescit, vel affluente nutrimento corrupto augetur, aut aliquā denique qualitatem cōcipit, quorū occasione morbi redeūt. Porro contingit per eos morbos relinqui humorem, vel ob crassitiem, visciditatem, & multitudinem ipsius humoris, vel ob viriū debilitatem, aut meatuum obstructions,

Ationes, aut medici culpa remediiorumque defectu. Occasionē verò putredini præbent quæ calorē intēdunt, & noua excrementa pariunt: Augent autē relicta excrementa varius copiosusque victus, & quæ coctionē vitiant. Quæ omnia à quatuor rerum generibus superius compræhensis, ducuntur.

Breuis, & longi morbi causa. C A P. X.

MOrbi longi & breuis causas methodo non docet Galenus: Nā neque eas explicat, quæ omnibus morbis sunt cōmunes, & eas de quibus tractat, tū sparsim, tum nullo ordine enarrat. Quū enim ex crasso, & viscido humore, & cutis adstrictione, viriū infirmitate, aeris ambientis frigiditate, & aliis huiusmodi longos morbos, à contrariis verò breues procreari scribit, causas duntaxat docet morborū, qui ex humore consistunt. At interim causa aliqua est, quæ fracturas, vlceras, & alios morbos, qui sine humore affligūt, breues, aut longos efficit, quā medicus ignorare haudquaquā debet: quū medicina omnium morborū causas, genera, & differētiās polliceatur: nec alioqui commoda remedia illis adhibere, & illorum euentum prædicere valeat, quorū causas non tenet. Ac tanto profectò diligentius in aliis morbis id faciendū erat, quanto plures sunt, qui sine humore, quàm qui cū illo infestāt. Alterius verò generis causa est, & alio modo humor crassus, quàm cutis adstrictio, vel ambiētis frigiditas, aut imbecillitas agrotantis longos morbos parit: siquidē humor crassus causa est tanquā materia, ex qua morbus cōsistit: Cutis adstrictio causa cū qua longi fiunt: qui excrementorū euaporationē desiderant, & nō nisi rarefacta cure diffusi possunt. Aeris circumstantis frigus hac ratione causa est longitudinis, quod exter nam superficiē densando cutis meatus constringat. At vires ipsæ sunt, quæ morboſis causis euectis, & expulsis morbos tollunt: Quæ si infirmæ extiterint, non nisi longiore tēpore sanitatē comparare valent. Itaque docendi ratio postulat, vt singula genera causarum excutiantur, & expendatur an ex omni genere, an ex quibusdā duntaxat causæ sumātur longi, breuiſque morbi. Atque illud etiā imprimis doceamus, quæ omnibus morbis sint cōmunes, & quæ propinquæ, quæ remotæ: vna enim omnium morborum (quatenus longi, breuiſque sunt) est natura, vnde & vnā oportet esse omnibus cō-

munem causam, peculiare autē, & remotiores in singulis plures, ut proprię, & plures sunt morborum naturę, & proprietates. Est porro ea vna, & cōmunis breuitatis, & lōgitudinis causa, quę ex celeritate, tarditatēque motus sumitur. Qui enim celeriter mouetur morbi, citō ad finem suū perueniunt. Qui verō tardius longiores necessariō euadunt. Atqui non eadem est celeritatis, tarditatisq; ratio in omnibus morbis. Nā, qui lethales sunt, quāto minores tanto tardius mouentur, quanto verō maiores extiterint, tanto celerius finē suū assequuntur. In salutaribus verō idem aliquādo, ut in lethalibus, nōnunquā contrariū euenit. Qui enim per crīsim solūtur, magni sunt, & vehemētes, & ferē citius terminantur, quā qui minores existunt, sed alio modo desinūt: omnes tamen in suo genere quāto mitiores, tanto citius soluuntur, siquidem ardens febris citius finē suū assequitur, quā fractura, & inter huiusmodi febres quę mitior est, prōptius vincitur, quā alia sui generis. Quare per certa genera morbi diuidēdi, & vniuscuiusq; generis breuitatis, & longitudinis causa inuestigāda. Igitur morbi omnes, vel cū vitio humorū consistunt, vel alio modo citra humorē affligunt, cuiusmodi sunt omnes ferē morbi, qui ad partes instrumentarias pertinent. At humor, qui morbū infert, vel sola alteratione emendatur, aut etiā expulsionē eger. Sunt pręterea, ut diximus, omnes morbi, vel salutare, aut lethales: Porro salutare omnes morbi breues fiunt, quū citō vincuntur, longi autē quū difficilē: Atqui promptioris victorię causa est nonnunquā morbi ipsius forma. Hac sanē ratione intēperies breuior esse solet, quā fractura, & vlcus; & inter ipsas intēperaturas, aūthore etiā Galeno, calida, & frigida maturius finiri apta est, quā humida, & sicca, nimirum quōd forma naturāq; illorū facilius pati, mutariq; possit, si modo cetera paria existant; Nam paruū vlcus citius quā magna intēperies sanatur. Est & materia ipsa ex qua morbi gignuntur causa breuitatis illorū, & longitudinis, propterea quōd vna minore negotio, quā alia vincitur: qui enim ex humore calido consistūt morbi facilius quā qui ex frigido, & qui ex humido prōptius quā qui ex sicco, & ex pauco quā multo, & tenui quā crasso, & ex friabili, quā vīcīdo à natura, artēq; vincuntur: vnde diaria febris eo quōd ex calida, & omniū tenuissima materia, nempe spiritu consistit,

sistit, omniū breuissima, post quam sequuntur biliosi morbi, deinde qui ex sanguine originē ducunt: longiores, qui ex pituita nascuntur: omniū verò longissimi qui ex humore melancholico excitantur. Præbet & suas causas in hoc opere materia corporis subiecti: Nam morbi, qui in solida, durâque materia versantur, difficilius mutantur, quod ægtius patiatur subiectū corpus: Partes verò molliores, rariore, & quæ cōcavitates habent, proprius admittunt remedia, & suos morbos deponunt: Quinetiā ex causis, sine quibus, aut cum quibus breuitatis, longitudinisque ratio petitur: siquidem morbi, qui in locis cōstrictis & remotioribus consistunt, difficilius sanantur, diutiusque perseverare solent: quæadmodum qui longiore mora iam veluti obsederunt, occupantque partem, quam afficiunt. Qua ratione aqua inter cutem, quæ primis diebus soluta nō est, eo quod tempore validiores radices iecerit, aut penitus, aut nō nisi difficillimè sanari posse putamus. Efficiunt breuitatē, & longitudinē in morbis, corporis & medicinæ vires: Hæc enim sunt, quæ euictis morbois causis sanitatē laborantibus restituant. Quod si imbecillæ fuerint, tanto profectò difficilius euincuntur morbi, diutiusque perseverabunt quanto illarum robur minuetur. Requirit autem morbus nunc has, nūc alias vires validiores: ubi enim alterationē solum postulat morbosa causa, in sola coctrice robur exigitur. Vbi verò etiā expulsio requiritur, expultrice quoque; validā esse oportet, quemadmodū, & attracticē, & retractive, ubi adiectione copiosioris nutrimenti morbus tolli debet: Postulamus quoque maius robur in facultatibus regentibus nostrum corpus, ubi interna sunt vitia, propterea scilicet quod medicina promptius externis malis succurrere possit: Interna verò naturæ opera magis tollantur: Sunt verò cōmunes omnibus morbis, quas enumeravimus, causæ, ex quibus quæ propriæ sunt in vnoquoque; breuitatis, & longitudinis, minimo negotio eliciuntur. Ac ut vno exēplo reliquorū causas intelligere valeat rudior lector, statuamus intemperiem contractā cum vitioso humore, qui vel alteratione sola, vel etiam expulsionē opus habeat: ostendamusque quæ in vnoquoque; vitio breuitatis, longitudinisque; causæ reperiuntur. Igitur si alteratio coctionem desideret, breuissimus erit morbus, in quo humor facilè concoqui poterit: id quod continget si concoctrix facultas est valida, & humor

ipse ad coctionem aptissimus, qualis potissimum est, qui calidus est, & humidus, tenuis, paucus, & in eo corporis loco positus, in quo facultas concoctrix viget: veluti sunt interna viscera: Quod si refrigeratione, aut calefactione postulet humor, parvidetur mutationis facilitas. Citissime namque à refrigerantibus & calefacientibus remediis in corpus assumptis, humores intus contenti mutantur: & qui ad externam superficiem vergunt ab admotis idē pari facilitate patiuntur: Eritque ille ad refrigerationem magis idoneus, aut calefactionem qui suapte natura vel loci ratione, aut iuuantē natura promptius pati potest. At si humor qui morbum intulit, alteratione, expulsionēque simul eget, brevis morbus redditur, si humor facile alterari expelli que vnā potest, id quod contingit, quum humor calidus, tenuis, paucus, minimē viscosus existit, & in eo loco consistit, vbi naturæ concoctrix robur viget, facileque patet via ad expulsionē: promptēque admittuntur remedia coctionem iuuantia, & humorē ipsum educētia. Hoc modo biliosæ febres quā pituitosæ breuiiores, quod illæ ex feruēti humore, & tenui, pauciorēque proveniant: continentes verò febres aliis breuiiores cōspiciuntur, propterea quod humor, qui eas gignit in maioribus venis, & profundo corpore vbi concoctio viget, cōtinetur, veniculi morbi breuiiores esse solēt affectibus lienis, quoniā integris viribus eō ferri possunt remedia: In viā autē exoluuntur, nec facile ob meatuum angustia recipi possunt, qui ad lienem ferri debent. Febres quæ per vomitū, aut alui fluxum solvuntur, citius desinūt, quā quæ per cutem, vacuato humore, terminantur: latiores enim illæ viæ sunt, per quas minore negotio, quā per angustiores cutis meatus excrementa noxia ferri possunt: & quibus contingit per cutē euacuatio, promptius in illis morbi finiuntur, qui rariorē texturam sunt sortiti, omnibus autē naturæ robur, celeritatē addit, tarditatem verò infirmitas, & prædictis cōtraria. Iam verò ob cōtrarias causas longiores, breuiorēsq; lethales morbi redduntur. Nam quū illi citius, tardiūque perimant, quā maiores, minorēque fuerint: meritō sit vt forma eorū imprimis sit longitudinis, breuitatisque causa: vnde vulnera citius quā intemperaturæ, aut fracturæ, aut alij morbi occidunt, quod cōfertim affligēdi vim habeāt, quæ vel minimū retardari potest, quū perniciofa existant. Inter ipsas verò intemperaturas

raturas, quæ cum humore est, celerrimā infert mortē: quod ostendūt inflā mationes: deinde quæ calida, vel frigida est, vñ in his apparet, quī ob nimīū colorē suffocati pereunt. vel in itinere cōcreti frigore statim extingūtur: omniū tardissimā est sicca intēperies, quādo hectica febris, & tabes nō nisi post longū tēpus vitā adimūt: Est & causa in his morbis breuitatis, & longitudinis materia morborū, quippē quū biliosus, & sanguineus humor multus, tenuis, malignus celeriorē inferunt mortē, quā qui aliter sunt affecti. Quinetiā subiecti ratione additur his morbis celeritas, aut tarditas, quod ostendūt cerebri, cordisque vitia, quæ minimo tēporis spatio, vt in apoplexia, & syncope cōtingit, perimūt. aliarū verò partiū morbi nō nisi quū longiorē morā cōtraxerint, quod videre est in aqua inter cutē, quæ hepatis vitio per integros annos homines male habet antequā occidat: An nō etiā tēporis, locique ratione cita sequitur, aut tarda mors, quippē quū videamus humores cōtētos in internis corporis sedibus atque etiā in illis locis, ad quos aggre remediorū vis peruenire valet, aut quorū facultas tēpore iam plurimū inualuit, prōptius aliis occidere. Nec desunt quidē his morbis, & illæ, quæ sine quibus, aut cū quibus causæ dicuntur: Nā qui vires habent validas, quibūque nō desunt auxilia, longius vitā trahunt, facillime verò extingūtur, qui vires habēt infirmas, & præsidiis idoneis destituūtur. At qui per sudores dissoluti pereunt, tanto minore tēpore mortē experiūtur, quāto cute sunt rariore, & subiectā materiā, quæ expirat tenuiorē, calidiorēque aliis obtinēt. Tardior tamen his mors cōtingit, quā qui pervomitū, aut alui, vel sanguinis profluuiū extingūtur, quāto latiores sunt meatus, per quos hē fiunt vacuationes, quā quæ per cutē obeūtur. Atq; hæ quidē sunt propinquiore, tardæ citæq; salutis aut mortis causæ: aliæ autē, quæ enumerari solent remotiores, veluti cibi, qui crassos, tēnues, frigidos, calidos, benignos, malignosque humores procreant, & victum deprauatum agrotantē: somnū, vigiliam, animi affectus, extēnū calorem, aut frigus, quæ cutem densant, & rarefaciunt, & reliqua huiusmodi mortē, & salutē maturasse, vel tardasse dicimus, quæ quidem per se horum nō sunt causæ, sed quoniam vel formā morborum, & vim, vel materiā, vel aliam ex prædictis causis mutarunt.

*Causa morbi salutaris, lethalis, & qui nec
sanari, nec occidere potest.*

CAP. XI.

CAETERVM salutarem morbum inferunt causa, quæ naturæ, vel artis beneficio vincuntur. Contra verò lethalem gignunt, quæ superari nequeunt, quarum sanè nonnullæ sunt, quæ suapte natura id faciunt: Quædam verò non nisi vehementius auctæ: Aliæ ob loci naturam aliquando salutare, aliquando lethales morbos excitant. Porro mortem inferunt sua natura morbi illi, quorum forma, & vis toto genere perniciofa existit, quales sunt morbi, qui ex venenis pessimis contrahuntur: Perpetuò salutare sunt diariæ, tertianæque exquisitæ febres. Excessus autè ratione salutem mortemque pariunt ea, quorū natura & vis perspecta est. Nā quæ calefaciunt, refrigerant, humectant, siccant, atque etiam vulnerant, contundunt, rumpunt, & frangunt, suapte natura non occidunt, sed quū tantū exceßerint, ut earū vis amplius cohiberi nequeat. Quum verò mitius agunt, curabiles morbos pariunt: nisi ob loci, subiectique rationē aliud eueniat: Parua etenim vulnera curantur, si in carne, aut ignobili parte consistant: At si illata fuerint nervis, aut partibus, quæ principatum obtinent, ut cordi, cerebro, perimunt: Ex spiritu febres accedunt perpetuò salutare: ex malignis humoribus ferè semper perniciofa, ex bile verò, & sanguine pro humoris copia, & vitio, vel loci, in quo putrescunt cōditione, nunc salubres, nunc lethales: ubi febris vel etiā mediocris urget, ob vehementē cutis adstrictionem, quæ transpirationē prohibet, mors nonnunquam cōtingit: Quemadmodū etiam ob viriū infirmitatē, & robur iuuant, lædentēsq; causas morbi alioqui salutare, lethale, & hi cōtrā salutare reddunt: Nam vis valida corporis affecti, & optima quæ adhibentur auxilia, omnia cōtemnūt. In aliis verò etiā quæ leuiora sunt mala, suspecta habere oportet. Quinetiā tēpus quoddā salubres morbos reddit, alios exitiosos facit: veluti quum benigni, mitēsq; affectus mora in malignos, & hi in illos trāseunt. Iam verò morbum, qui nec sanatur unquā nec tamen occidit, cōmittunt causę quę usque adeò imbecillæ nō sunt, ut superari queant, nec perinde validæ, ut naturæ remediorūq

rūque vim prorsus cōtemnant, qualis est elephantiasis, podagra, cancri, qui ignobilem partē infestant, quorum sanē causa aliquando materia est, vt in elephātiāsi cōtingit, quod genus morbi ex melancholico non tamen prorsus maligno humore consistit: Aliquando verò loci affecti natura, quod in podagra vsuuenit: quibus enim pedes infirmi sunt, in his facile suscipiuntur corporis excrementa, quę quidē morbos pariunt non lethales ob loci ignobilitatem, nec tamen eius generis, vbi iam tempore inualuit affectus, vt penitus abigi possint: Repugnat enim integrę curationi partis imbecillitas, quę sibi ipsi morbos parit, & ab aliis illatos promptissime admittit: Conferunt ad id morbi genus iuuantes lædentesque causę, quandoquidē morbi, qui solius naturę opera vinci nequeunt, perseverant affligere, quū idoneis remediis destituuntur, id quod in illis apparet, qui sanitatis cura contempta, toto vitę tēpore scabiem alunt. Nec alienū quidem est ob corporis affecti situm, huiusmodi etiam morbos prouenire posse, siquidē hac ratione, renū, vesicęque vlcera insanabilia putamus, quòd longè distantes affectę partes nunquam remediorū vim integram admittunt: Id quod etiā de effectricibus malorum causis sentiendū est. Nam qui Gallico morbo vocato corripuntur, ob maiorem, minoremque afficientis veneni vim, aut sanantur, aut perpetuò secum ferunt, quem semel conceperunt morbum.

Causa morbi primarij & per consensum.

CAP. XII.

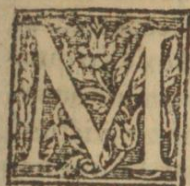
MORBV M primarium, id est qui primo partem aliquam infestat, omnes causę ex omni genere efficientium inferre possunt: Nam quę assumuntur, quęque extrinsecus occurrunt partes, quas contingunt primariò afficiunt, & quę sunt, eam, quę actionis est author, primò mutant: atque etiam excrementa locum, in quo continentur, si morbosam vim habent, alterant corrumpuntque, id quod etiam faciunt dum emittuntur. Non tamen æqualem omnia in omnibus vim obtinēt, siquidem, quę extrinsecus agunt, primariò extimas partes, alias deinde lædunt: Quę verò assumuntur in corpus, internis visceribus primariò obsunt, aliis autē partibus deinceps. Cæterum per consensum

secundariisque morbos non omnia excitare valēt, sed quorum vis ad alias partes transferri potest, id quod quædam faciunt suapte natura, quædam non nisi quum vehementius excesserint, alia verò ob loci naturam. Etenim quæ calefaciunt, sua vi vnà cum parte primò excalefacta vicinas remotioresque etiam alias prompte immutant, facile siquidē caloris vis expanditur: quod ostendunt biliosi humores in ventriculo contenti, qui emissio sursum vapore, caput in cōpassionem trahunt, & febres quæ corde primò calefacto vniuersum corpus, emicante à fonte calorifica qualitate, statim afficiunt. Idem præstant refrigerantia, sed minori fortè celeritate, quandoquidem frigoris contracti in pedibus omnes aliæ partes participes quàm primum euadunt. At siccantia, & humectantia, aut alio modo lædentia spargere ad vicinam suam vim nequeunt, nisi vel abundè excesserint, aut locum primum occupauerint, à quo reliquum corpus facile affici queat. Nam sæpius crura, aut brachia siccitate contabescunt, interim illæsis aliis corporis partibus. Vehementem autem oportet esse in corde siccitatem, quæ in alias partes deriuat. Hac quoque ratione vulnerato cerebro, contractis statim ad eam partem neruis, corpus cōuelli videmus, atque etiam neruis ipsis vulneratis per cōtinuitatem, communicata læsione cerebro, vnde illi enascuntur, eadem symptomata contingunt. Aliæ autem partes, quæ principes non sunt, nec publicum munus in corpore exercent, suas læsiones aliis impartiri nequeunt, nisi efficientium natura, aut vehementia id faciant. Ergo causæ horum morborum potissimum ab efficientibus, & subiecto sumuntur: Ex materia autem, quæ in corpore consistit, ea sane ratione illi etiam proueniunt, quatenus coniunctæ sunt cum humore qualitates, quæ sunt eorum authores, quomodo ex bile contenta in ventriculo caput per consensum affici magis, quàm ab alio humore dicimus: propterea scilicet quòd in bile calor viget, qui facile sursum euaporat.

Causa

Causa morbi proprij, & improprij.

CAP. XIII.

MORBVVM proprium, qui ita vocatur, quod permanens stabilisque sit etiā ablata causa, quæ eum peperit affectū, committunt non omnia sed quæ pertinacem naturā sunt sortita, cuiusmodi potissimum existunt, quæ vulnérant, contundunt, frangunt, aut alio modo in partibus instrumentariis morbos excitant: manent enim hi morbi ablati causis, quæ eos primū procrearūt contumaci quadā, & rebeli natura, quæ semel recepta pertinacissimè hæret: At quæ calefaciunt, refrigerant, vel alio modo alterant, nisi ob excedentē vim vehemētius egerint citò spōte sua, aut refragāte sola natura, ab illis factæ impressiones euanescent. Quinetiā partiū natura ad horum generationem non parū confert: Nā quæ inter illas molliores sunt, vt facile impressiones à causis agentibus recipiunt, sic eas minimo negotio deponunt. Contrā verò quæ duræ sunt, quod semel acceperunt, pertinacissimè retinēt. Præterea ex atra bile, pituita, sanguine deindē, postremò ex bile pallida morbi fiunt, qui difficilius tollūtur, ex spiritu verò, & vapore qui nullo negotio abeunt. Cæterū propriū morbum qui peculiaris est singulis partibus, propriæ peculiarēsque causæ inferunt, intemperiem quidem quæ alterandi vim habent: structuræ autem vitium in partibus instrumentariis, quæ eam labefactare possunt.

Causa morbi vniuersalis, & communis.

CAP. XIII.

VNIVERSALEM morbum, id est qui vniuersum corpus occupat, committunt causæ, quæ totum corpus immutandi vim habent, cuiusmodi sunt, quæ alterando agunt. Nam quæ alio modo corpori nocēt, veluti quæ vulnerant, contundunt, vt vniuersum corpus per se lædere non solent, ita peculiare singulis partibus morbos pariunt. Porro communem omnibus vel certē multis morbum inferūt causæ, quæ communes esse possunt. Vt aër, & aqua: eodem enim aëre, eadēque aqua, eiusdem regionis incolæ sæpe vtuntur, iisdēque propterea morbis laborant, si illa no-

xiam

xiam qualitatem conceperint, quæ etiam ex communibus pestilentes morbos gignunt, si vehementiorem, aut malignam qualitatem ex perniciosis ventis, vel ex fœtore cadaverum, aut fimi, ut in castris sæpè contingit, vel ex alio quocunque inquinamento fortè acceperint. Est nonnunquam etiam causa communium morborum communis victus, quum. s. ex annonæ penuria sylvestres herbas hominum turba ingerere cogitur: quod aliquando contigisse suo tempore populis Romanorum ditioni subditis, refert Galenus. At verò peculiare singulis morbi proueniunt ab his, quæ peculiariter vnumquemque afficiunt: ob diuersam nimirum viuendi rationem, quoniam enim diuersis alimentis, medicamentisque homines vtuntur, diuersoque modo in reddendis, retinendisque excrementis efficiuntur, nec eisdem animi, corporisque motionibus agitantur, diuersisque rebus occurrant, discrepantibus morbis meritò corripuntur: Confert tamen ad horum generationem subiecta quoque materia, quæ enim in eodem aëre versantes omnes non corripantur ab eisdem morbis, causa est diuersa corporum conditio, quæ non perindè ab omnibus afficitur: Quapropter causæ horum morborum à duobus generibus, nempe efficiente, & subiecta materia potissimum sumuntur: Et si nonnihil etiam confert tempus, & mora: Nam qui diu in corrupto, pestilentique aëre commorantur, peste tandem corripuntur aliis omnino illæsis vel minimum certè affectis, qui paululum duntaxat in eodem versantur.

Morbi maligni & benigni causa.

C A P.

XV.

BENIGNI morbi à benignis causis, Maligni à malignis nascuntur: ex sanguine enim, & pituita benigni morbi: ex flatu bile, & magis ex vitellina, maximè autem ex atra maligni proueniunt: Quinetiam aëris tempestates pestilentes malignos, & forte etiam calidæ, & humidæ concitata varia putredine, aliæ verò benigniores morbos pariunt: Quod etiam faciunt alimenta, & medicamenta, tum quæ extrinsecus lædunt, & à nobis proueniunt nocumenta: qualem enim singula vim obtinent, talem in morborum generatione exercent: Est autem horum duplex genus. Nam

Nam quædam sunt huiusmodi sua natura, vt venena, quæ toto genere pernitiola censentur: Quædam verò per varias alterationes benignitatem, malignitatẽque acquirunt, veluti biliosus humor in malignam atram bilem caloris vehementia, & insipida pituita in falsam ob putredinem sæpè permutatur: hæc autem alteratione, mixtionẽque benignæ substantiæ mitescunt, malignamque qualitatem exuunt: Præterea partium diuersa natura causa existimari potest, quæ eadem nunc malignos, nunc benignos morbos excitent: Etenim vulnerantia in carnosâ parte benigna, in neruosa maligna vulnera efficere solent. Sic etiam in vtero, ano, vesica maligniora vlcera, quàm in alijs partibus oriuntur: Vnde horum quoque morborum causæ ab efficientibus, & subiecto affecto corpore, ducuntur. Atque etiam tempore, quo malitia acquiritur, aut deponitur.

De causis morbi simplicis, & compositi.

C A P. XVI.

SIMPLICEM morbum pro leui dictum gignunt causæ, quæ mitiorem agendi vim sunt assequutæ, qualia sunt, quæ leuiter alterando corpus immutant. Hac quidem ratione, ob materiæ quoque diuersitatem, leuissimas febres ex spiritibus, grauiorẽs vehementiorẽsque ex humoribus prouenire videmus: Quod etiam contingit ob corporis affecti naturam: siquidem in carne simpliciore, in neruo grauiorẽs morbi committuntur. Cæterum simplicem, id est vnum morbum inferunt causæ, quæ vnicam vim habent, vt intemperiem calidam quæ duntaxat calefacere possunt. At verò compositum compositæ causæ procreant, atque etiam ex compositis complicatos, & confusos morbos complicatæ, confusæque causæ inferunt. Nec non etiam subiecta materia aliquid horum generationi confert. Nam calidi & sicci ad calidos, & siccos morbos concipiendos sunt à natura aptissimi, ad simplices verò affectus, in quibus vnica ex qualitatibus præpollet: postremò qui ab initio simplices fuerant, tempore compositi euadunt, & febris, quæ siccitatem tandem sibi adiungit: quum solo calore primum noceret.

Causæ

*Causa morbi, qui paulatim, subito, vel confer-
tim siue per crism soluitur.*

CAP.

XVII.

AM verò morbos, qui subito solvuntur, efficiunt causæ, quæ subito tolli possunt: quales sunt inter efficientes, quæ ob intemperie potissimum calidam, & frigidam morbos pariunt: Promptè enim calidum à frigido mutuò extinguuntur: tardius paritur humidum à sicco: difficilimè inter qualitates siccum ab humido: Quarè vt morbi ab illis promptè, ab his vero qualitatibus paulatim fiunt, ita etiam solvuntur: Atque etiam inter causas, quæ morbos instrumèntarijs partibus inferunt, quasdam statim, alias maiore negotio auferre licet. Luxatæ namque partes breui temporis spatio sæpè reponuntur, & fractæ restituntur, reintegranturve, nisi veret partis conditio, veluti in capitis ossibus contingit, quæ confracta coaptari nequeunt, sed extractionem postulât: Tibiæ verò, vel cubiti ossa fracta citò quidè restituntur, & coaptantur, sed integra sanatio longiore eget tēpore, vt callus gignatur, qui dissidentia ossa inter se glutinet. Nec minus vulnera, in quibus nihil deperditū est, citò vnione facta coalescunt. Licet etiā superabundantes partes, aut aucta substantia in tumore præter naturā elatas subito rescindere: vulnus tamè ex curatione prioris morbi relinquitur, quod longiorè postulat curā: Quinetiam huiusmodi morborum nonnunquā causa est materia. Nam diariæ febres confestim solvuntur, quia ex spiritu fiunt, & morbi, quos multitudo sola, vel etiā feruor humorū absque putredine concitat, eo vacuato vel refrigerato subito abiguntur. Qua ratione Gal. misso copioso sanguine synochas febres iugulare se solitū cōmemorat: At si materia, quæ morbi est causa, alteratione opus habet, contingit vt nūc cito, nūc tardè illati morbi expellātur: quippe qui ex solidiore, crassiorèque materia, vel multa consistunt, aut plurimū à naturali qualitate recesserunt, nō nisi longo tēpore emendantur: subito enim huiusmodi vitia vinci nequeunt. Accidit etiā loci ratione morbos procreari, qui subitam habent generationem & solutionē veluti in morbo comitiali contingit, qui ex crasso, pituitosoque humore irruente, occupantēque cereb

cerebri ciuitates cōfertim nascitur, & soluitur, expellentis scilicet facultatis robore. Eodē modo stomachi dolores ex multa, glutinosāque pituita oborti, ex purgatis per latiores ciuitates ipsius partis noxiis humoribus, statim desinunt. Qui verò morbi substantiæ alicuius regeneratione opus habent, siquidē ea spiritus sit & subito curantur, & gignūtur: quo modo morbi, qui animi defectū inferunt, dissolutis statim spiritibus, accidunt, iisdēque regenitis, minimo negotio abeūt, vlcerā verò caua, vt paulatim fiunt, sic sanātur, quo sit vt partim ex solutionis ratione, partim ex consideratione, propriæ facultatis causarū morbi, inuenire liceat, à quibus proueniant qui subito, qui vt paulatim, & à quibus finire possint. Caterum morbū, qui per crīsim, hoc est, cū subita & magna mutatione soluitur, agente natura, cōmittūt necessariō humores, qui confertim expelli possunt. Nam ex spiritu subitæ quidem, sed non magnæ mutationes in morbis fieri possunt. In partibus verò solidis, qui nascuntur magni morbi, non nisi paulatim extingui valent. Illæ autem quæ à medicis fiunt magnæ subitæque mutationes, quales sunt quum in febribus sanguinem effundunt vsque ad animi defectum, aut lapides opera chirurgica extrahunt, vel luxata membra manu reponunt, aut aliud denique huiusmodi moluntur, naturæ affecti corporis beneficio nō proueniūt, & à crīsimbus antea similes mutationes sunt seruātæ. Caterū oportere expultricem facultatem, & nō aliā in hoc opere exerceri ex hoc constat, quòd quū duæ sint, quæ morbos finiunt, concoctrix nimirum, & expultrix: illa magnas mutationes subito vt hæc moliri nequit. At vehemēter quoque expultricem hanc vim irritari oportet, si harum mutationum author esse debet: Vt enim ea molestatur sic agit. Quamobrem impelli eam vehementer necesse est, siquidē per crīsim morbos finire debeat. At si irritetur facultas ipsa nec tamen locus pateat, per quem noxios humores protrudere valeat, frustra ea molietur excretionem, nec expectari potest subita aliqua, magnaque in corpore affecto mutatio, quod sanē ostēdunt laterum inflammationes, quæ perpetuō facultatem huiusmodi commouent, paulatim tamen expurgato humore per tussim dissoluuntur. Quamobrem merito totam huius rei causam in humorem reiecimus, qui vehemēter expultricem excitare, & liberum exitum habere

habere potest. Est porro huiusmodi humor potissimū, qui feruidissimus est, & nullam partem peculiariter infestat, sed in cavitatibus vt venis, & arteriis continetur, aut si partem aliquam obsedit, certè in ea receptus est, in qua huiusmodi sunt vasa, per quæ noxia materia effundi potest. Sic enim vehementes febres per crisim solui conspiciamus, mitiores autem minimè. Inflammationes autem hepatis, lienis, cerebri, sanguinis profluvio subito finiri, aut admodum mitescere, aliarum verò partium eosdem morbos agente natura, non nisi paulatim dissolui nouimus. Potest huiusmodi mutatio non solum à calido, & feruente, sed etiam à frigido multo, crassoque humore accidere: Nam hoc modo ventriculi morbi ex tali materia procreati, eo confertim per aluum, aut vomitum expulso, desinunt: & apoplexia in nervorum resolutionem transit, transmissa affatim humore à cerebro ad nervos, quas mutationes meritò inter crises reponimus. Verum etsi calidi, frigidique humores confertim extruduntur, suntque causæ morborum, qui per crisim soluuntur, tamen calidi suapte natura potius, frigidi autem magis ob loci naturam, aut materiæ multitudinem, quàm quòd irritandi vehementem vim obtineant, id præstant. Atque hæc quidem satis de morborum ipsorum differentiarumque eorundem causis, quantum nostrum institutum exigit, dicta sint: quibus (patefacta methodo) quilibet meliora forte excogitare poterit, & in vnoquoque morbo proprias, peculiareque causas inuenire: quod enim nos generatim, communique omnibus tractatione, explicare primi (vt arbitror) in hac re tentauimus, vtile, vt speramus, id in singulis vnusquisq; sibi sentiet: Nam qui nouit à quibus causis magni, continui, intermittentes, acuti, calidi, frigidi, aut alterius modi morbi proueniant, facile intelligere quoque poterit, quid febrem magnam, acutam intermittentem, aut alium alterius generis morbum committat.

IOANNIS ARGEN-

TERII DE GENERIBVS, ET DIFFERENTIIS

SYMPTOMATVM

LIBER VNVS.

Quid Symptoma.

CAP. I.

TRIA esse præter naturã, morbos scilicet, causas morborum, & symptomata, sæpius à Galeno ostensum est, & iam dudum ab omnibus medicis, suadente ratione, receptum. Itaq; iam postulare videtur nostrum institutũ, vt postea quàm de morbis, illorumque causas egimus Galeni imitatione, ad symptomata quoq; trãseamus. Quæ quidem res nõ solum cognitu pericunda, sed etiã medico summopere necessaria existit: Quid enim quæso iucundius, quàm posse cognoscere (quod hæc tractatio promittit) quot, quibũsve modis, & à quibus causis corporis qualitates, actiones, excrementa, & alia deniq; omnia opera, quæ in nostro corpore obeuntur, mutari, vitariq; cõtingat? Sunt (vt postea ostẽdemus) symptomata causarum, morborũq; effectus: Quo fit vt illa sine his cõstare, aut planè cognosci nequeant: siquidẽ effectus signa sũt eorum, à quibus proueniũt: nec causarũ natura, & vis, nisi perspectis eorũ effectibus, planè intelligi potest. Quinetiam ad curationẽ facit plurimum huius rei explicatio. Nã quædam à morbis, & causis nascuntur, quæ curationem sæpius interrumpunt, & aliud medici officiũ requirunt. Alia verò huiusmodi vim nõ habent: qua ratione nunc mitigatione, nũc curatione præsentibus symptomatis, aliquando præseruatione opus esse dicimus. Quæ nemo vnquam rectè intelligere poterit, qui prius integram de symptomatis tractationem non absoluerit. Ac inter omnes quidem Galeni libros diu sum admiratus eos potissimũ, quos ille de hac re cõscripsit: Nec immeritò quidem, vt mea fert opinio: siquidem alij ferè omnes si cum his cõferantur (quod omnes etiam, qui iudicio aliquo sunt præditi, & medicinæ non ignari fatẽtur)

negligentius ab autore elaborati videbuntur: verum quum diligentius sapiusque eos legere (quum de eadem re scribere instituissem) coactus fuerim, multa sane optimè à diuino eo autore tradita, confirmato priore iudicio, cognoui: nonnulla tamen alia deprehendi, quæ fortè meliore docendi methodo scribi, doceri que possent. Verum ne alia prosequamur, quæ suo loco ostendentur, illud imprimis cōtemnendum nō est, quod ad nomen ipsum pertinet. Nā quum primo libro methodi medendi, & in Arte medicinali *συμπτωματα*, quod nostri casum vertūt, & *συμβεβηκός*, quod à nostris accidens dicitur, inter se distinxisset: quod illud præter naturā, hoc verò secundū illā esset. Postea in libro de Optima secta, & passim alibi hæc nomina inter se cōfundit, quū scribit quædam esse symptomatica secundum naturā, vt niger color Indis, quædam verò naturæ cōtraria, veluti nares acutæ vi morbi factæ. Scribit etiam libro primo methodi symptoma esse quod sequitur alterationē secundum, vel præter naturā. Sic accidentia morbi pro symptomatis sæpe vsurpat, vt quū scribit octauo capite artis, medicinalis symptomatica etiā propriè vocari accidentia. Vnde quidem Græci medici, quæ morbum sequuntur, nō symptomatica, sed *ἐπιγεννήματα*, id est succedentia scilicet morbum appellare maluerūt. Ducitur autē symptomatis nomē à verbo *συμπίπτω*, quod est (si vim vocabuli exprimas) simul cado, vt *συμβεβηκός* à verbo *συμβαίνω*, quod idem significat, quod simul euenio: simul enim veniunt effectus cū ipsa causa, à qua proueniunt. Nec tantū diuersa significatione, quàm diuerso vsu, & vsurpatione hæc vocabula inter se differunt: quū pari felicitate, quod aliud sequitur, significant: Accidēs autē verbum nostrū nō ostendit aliquid, quod aliud sequatur: Accidere enim corpori dicimus nō solum morborū effectus, sed etiā ipsos morbos, & eorum causas. Iam verò quid symptoma sit, medicis explicandum est: de qua re etiā varia scribit Galenus. Nā in libro de Differentiis Symptomatum, quicquid est in corpore præter naturā, generaliore quadā significatione, symptoma esse definit: Propriè verò intelligendum quod morbum tanquā illius effectus sequitur: siue quod alia omnia cōtinet præter naturam excepto morbo, & illius causis: quæ postea in ipsa tractatione nō seruat: nam libro primo, & secundo methodi medendi actiones lasas à symptomatis distinguit: quū tamē morbos sequantur, & inter propriè

priè dicta symptomata in libro de illorum differentia ab eo comprehendantur: Præterea vocat etiā symptomata morbos, qui ex aliis morbis nascuntur, vt febrē dicit esse symptoma pleuritidis in libro de cōstitutione artis: Addo quod nō nulla enumeret inter symptomata, quæ eo posito principio, in eorum numerum recipi nequeunt. Alia vero reiiciat, quæ non minus, quàm alia recipere oportet. Si enim symptoma est præter naturā, id autem est, quod plurimū à naturali statu recedit, quis pandiculationem, palpitationē, ructus, crepitum, sternutamentū, tussim inter symptomata reponet? Quis tumorem partis, vt ille facit in libro de Differentiis morborum, qui ad tantā magnitudinē nondum excreuit, vt actionibus incommodare queat? Necesse namq; est totū corpus, vel partem, quæ præter naturā habet, ægrotare, nec suas functiones ob insignē læsionem cōmodè exercere posse: Atqui per prædicta symptomata nihil, aut certè parum admodum corpus afficitur, sæpèq; etiā nullis præsiidiis, quæ morboſis affectibus debentur, opus habet, sed illa, vel statim sponte desinunt, aut parū cōmutata viuendī cōditione, nullo negotio euanesçūt. Quod si leuiora hæc vitia inter symptomata statuuntur, licebit etiā minimas quasq; ab optima constitutione euerſiones inter ea ponere, quæ præter naturā censentur: quo fiet, vt nō solum temere alibi neuter status inter sanos & ægros sit positus, sed etiā decreta eorum approbentur toties ab eo reiecta, qui corpus nostrū continuè affligi, morbisq; vexari censebant. In quo præterea genere Symptomatum tumor ille qui ad eam magnitudinem non excreuit, vt actionibus obesse possit ponetur: an inter excrementa, vel qualitates corporis, vel actiones læsas: quod nulla ratione fieri potest, si ea legamus quæ ille sub illis generibus cōprehendit: an inter morbos, vel causas morborū, si forte dicamus eū intelligere eo loco symptomatis nomine quicquid est præter naturā: At morbus nō est, si causam esse dicit: nec causa morbi esse potest, si morbū ob suam paruitatē nequit inferre: Quare nullo pacto symptoma erit censendus. Cæterum quū sanguinis profusiones, vomitiones, & alias excretiones toto etiā genere præter naturā, à symptomatum cōsortio seiungit, si modo tempestiuè fiant, id est (vt ille in libro de Differentiis symptomatum interpretatur) expellatur id, quod molestat, cōtenditq; nihil eorū, quæ ad animalis

commodum peraguntur in corpore, inter symptomata reputari debere, sui mihi videtur obliuisci. Sic enim tussim, rigorem, horrorem, singultum, sternutamentum, crepitus, vomitum, alui profluvium, quorum beneficio natura sese à noxiis, morbosisque causis expurgat, inter symptomata temere collocaret, illorumque causas dum aliorum symptomatum causas inuestigat, explicaret. An non etiam libro secundo de Causis symptomatum scribit quædam ex illis naturæ esse opera violentius à morbosa causa concitata? Cui simile est illud, quod habet libro tertio eiusdem operis, expultricem scilicet deprauato motu niti, quum per singultum noxias causas expellere studet. Quod si ita res habet, necesse profecto est multa ex symptomatis ad animalis commodum (quod negat in libro de eorum Differentiis) pertinere: siquidem eorum beneficio natura utilitati studet: Nonne enim quemadmodum à malis humoribus irritata facultas tussim commouet, sic etiam sanguinem, à quo molestat, per diuersas corporis partes sæpe effundit? & vellicantes ventriculum acres humores, aut copia grauantes, excitata huiusmodi facultate, extrudit pari omnino in omnibus utilitate, & incommodo, parique etiam facultatis robore? Quamobrem eadem quoque ratione hæc omnia sub natura symptomatum comprehendere oportet. Quod si quemadmodum symptomaticas eas excretiones vocare solet, quæ ob sunt, symptomata etiam appellaret, quæ perpetuo nocent, & alio nomine quæ per morbum prosunt vacuationes, & conferentia symptomata donaret, non esset quod damnare possemus: sed quum hæc omnia mutuis nominibus nuncupet, probare non possumus tractationem, quæ omnia confundit, & multorum errorum occasionem præbet: Illud verò etiam, quod scribit symptoma pressius sumptum nihil aliud esse, quam quod morbum tanquam umbra corpus sequitur, contenditque omne symptoma à morbo provenire, eo etiam auctore, quum de horum causis agemus, ostendimus non esse rationi consonum: propterea quod non solum à morbis, sed etiam à morborum, naturaliumque rerum causis multa nascuntur symptomata. Ergo intelligit ille symptomatis nomine, aliquando quicquid est præter naturam, aliquando id quod secundum naturam existit: nonnunquam id quod sequitur morbum: aliquando id quod provenit non solum à morbis, sed etiam à causis morbi: aliquando excipit à symptom

promatis actiones morbosas: aliquando verò symptoma vult etiā sequi sanitatem, & statum secundum naturā: vult nonnunquam symptoma esse nō solum quod in ægrotis fit, sed etiā à natura vincente, & extrudente quod obest: aliquando symptoma ei est, quicquid à morbo cōmittitur siue morbus sit, siue aliud: aliquando symptoma statuit esse effectus, qui obsunt ægrotis, vt excretio symptomatica: adeo vt nihil perpetuum, & stabile doceat hic author: toties enim mutat sententiā, quoties de eadē re agit: Scripsit in libris de morbis, de symptomatibus, in Methodo medendi, in opere de locis affectis, in libris de placitis Platonis, & Hippocratis, & alibi passim integras paginas, de nomine morbi, symptomaticis, causæ morbi, passionis, actionis, dispositionis, siue affectus, nec vnquā stabilire aliquid in ea re potuit: quod postea docēdo sequeretur: Scribit de nominibus statim esse conueniendum: cum interim ipse nullum de illis loquendi finem faciat: nunc sequitur quod alio loco improbauit: atq; ita suā tractationem, & nos ipsos confundit: Ego verò in meo hoc opere symptoma intelligo, quicquid præter naturam morbis, & illorum immediatis causis exceptis, in corpore reperitur.

De generibus, & numero symptomatum.

C A P. I I.

GALENVVS in libro de differentiis symptomatum tria in vniuersum symptomata esse ponit, Actionem læsam, excrementa, & qualitates corporis præter naturam, quæ primas sequuntur: nihil enim horum morbus est, nec morbi causa proxima (nam remotæ causæ morborum symptomata aliquando euadunt) veluti cum nimia vigilia, aut somnus immoderatus, morus, excrementa, quæ præter naturam retinentur, aut emittuntur, aliæque huiusmodi, præsentibus morbis intendunt, & novos etiam alios pariunt: Verum vt mea fert opinio alia præter enumerata symptomata sunt addenda: est enim cibus male concoctus, & sanguis qui per morbos corrumpitur symptoma, vt omnibus constare puto, quum intemperiem, & viriatiem actionem sequantur, perinde, vt secundæ qualitates: quum tamen in nullo ex prædictis symptomatis hæc contineantur. Nam quod aliquis dubitare posset, sub

excrementis nequaquā cōprehēduntur: quippe cū excremēta vocētur, quæ ab aliis post cōcoctionē segregata, extra corpus excernuntur, excretionēmq; postulant: quod his nō contingit: Nam et si cibus male conficitur in febricitantibus & improbus sanguis gignitur, nō tamē propterea iudicamus, ea excrementa esse, & tanquā inutilia reiicienda: Id quod etiam euidentius in carne spongiosa, aut alio modo vitiosa apparet: Quæ et si huiusmodi gignitur, in corporibus morbo oppressis, aliud tamen quā excrementū eam esse putamus, dolorem præterea, & præter naturam voluptatē, symptomata nemo esse negauerit, quæ tamē sub nullo ex prædictis tribus generibus symptomatū cōprehenduntur. Quod quidē ob quorūdam inscitiam, ne dicam malignitatē, paulō diligentius docere institui, ab ipso nomine exorsus, ne alicui imponant varia illius significata. Porro nomē doloris, quē græci πόνος, λυπία, ἀλγυδόν, ἀνία, δόλορ, κόπος, & ἀλγυμα, vocant, vt Galenus aphorismo sexto libri secundi, & alibi testatur, duo significat, dispositionem, siue causam ipsius doloris, vel molestiam illam, quā omnes cōmuni conceptu intelligimus, dolorēmq; vocamus, nec tertiā significationem apud Galenū est reperire, vt quidā sentiunt: qui scripserunt hoc nomine etiā significari actū eum in quo dolemus: neq; enim illi authorē habent, ex quo id probare possint, aut certe non Galenū, cuius opinionē se tueri posse dicunt: eo quod dolor apud illū bifariā vsurpetur, vel pro actu quo dolemus, vel pro eo quod voluptati opponitur. Duo quidem doloris nomē significare scribit Galenus, sed nō ea quæ illi ponūt: Nec illud quod dicūt, id probat, vt rationale, ita dolorē duo significare: non enim ex aliorum nominū duplici significatione, sed ex loquendi vsu accipere debemus, quod vno modo, vel pluribus vsurpatur: Igitur cū dolor apud Galenum significet dispositionē dolorificā: & id quod voluptati opponitur, de illa significatione postea, de hac verō nūc agendū. Ac quū omnes fateantur dolorē esse symptoma, et si aliquando morbi causa remota fieri potest, certū; sit eū, nec inter qualitates alicuius sensorii, nec inter excrementa reponi posse. Hastenus putarunt medici, dolorē esse actionē, & sensationem læsam: & cū illorum opinione omnis actio læsa sit, vel abolita, vel debilis, vel deprauata, ponūt dolorem inter deprauatas actiones, eo quod per dolorē sentiri dicāt, quod

nequa

nequaquam sentiri debet: Addunt & quidā philosophi qui de hac rescripserunt rectē Galenū, & Auicennā dixisse, dolo- rem esse tristē sensationē: id enim ostendere ea quæ dolo- rem excitāt. Nā quæ tendūt, vel pungūt, vel alio modo dolo- rem cōcitāt, id faciūt interim cū agunt, nō autē postea quā- m agere desierūt: ex quo inquit patere dolorē in actione cō- sistere, actionēmq; esse: Ac tandē illi definiunt dolorem esse asperū, siue molestū sensum præter naturā cōfertim factū, & mala Temperie, cū solutione cōtinui: cōtrā verò voluptatē, sensum esse blandū, secundū naturā, cōfertim genitū: Accu- santq; nos satis apertis verbis quod hic antea docuerimus, dolorē nō esse sensationē, vel actionem aliquā. Contra quos iam disputare aggredior, nō vt mihi patrocinari velim, sed ne veritati desit patrociniū in tantis sectis, tātis cōtentioni- bus, tanta cecitate, & malignitate quibus difficultatibus hō- diē premūtur, qui liberā docendi rationē profitentur: Ac il- lud solū aduersus illos adfero, si Galenus rectē dixit dolorē esse actionē: Cur illi postea cū Aristotelis opinionem excu- tiunt, id negāt asserūtque, quod nos putamus verum esse, eum inquā sequi actionem, vel certe in ipsa actione, & sen- satione fieri. Nonne redarguūt iam illū, quem rectē sentire conati sunt ostendere, & lōga disputatione defendere labo- rarūt? Iam verò si dolor est actio, edet aliquod opus, vt alias actiones facere videmus: nā concoctio aliquid cōcoquit, vel certe pars corporis cōcoquendo aliquid facit, vt chylum in vētriculo, sanguinem in hepate, quid verò dolor agitur, aut quid per dolorē, vel dolendo operabitur id, cuius actio do- lor esse censetur? Nā vt oculus videndo aliquid agit, nempe videt obiecta, sic si dolor esset actio alicuius sensorij, hoc ipsum dolendo aliquid efficeret. Cæterū si dolor est sensa- tio haberet aliquod peculiare obiectū, circa quod versatur, vt visus circa colores, auditus circa sonos, odorat⁹ circa odo- res, gustus circa sapes, tactus circa primas, & alias suas qualitates: At doloris quod nā quæso erit obiectū. Deinde si dolor est sensatio, erit alicuius sensorij actio & sensatio: nō est autem actio visus, auditus, gustus, odoratus, tactus: quip- pe cum in omni sensatione dolor fiat: & propterea peculia- ris alicuius sensus actio esse nequit: cōmunis autē nulla est actio omniū sensuū, etsi cōmune aliquid est, quod de singu- lis sensationibus iudicat, & quorundā sensuū cōmunia quæ-

dam sunt obiecta: Ad hæc sentire est cognoscere, & sensatio est cognitio quædã, vt recte inquit Arist. At dolere nõ est cognoscere, nec dolor est cognitio. Addo quod dolere & sentire est pati, vt docet Aristoteles, quare dolor actio esse nõ potest. Vrget & illud hæc opinionẽ, quod in nullo actionis læsæ genere posito à Galeno, reponi possit: nã vt nemo dubitat dolorẽ non cõtineri sub debili, aut abolita actione, ita euidenter hallucinãtur, qui eũ putant esse deprauatã actionem, ea ratione quod vrgente dolore sentiat aliquid, quod abest, dum corpus recte valet: nam etsi verũ est dolorẽ fieri à re molestante, qua caret corpus, quod nullo dolore affligitur: non tamen ob id deprauata est actio, quæ illud percipit, non magis profecto, quã si quis diceret deprauatã esse visio nem, cũ res molestas apprehendit, ac tales esse agnoscit, quales sunt. Esset quidem deprauata actio, si eas non perciperet tales esse quales existunt: quo modo illos deprauate videre cẽsemus, qui quæ rubra sunt iudicant flaua, aut duplex quod est simplex, aut perforatũ quod est solidũ, aut sublime quod est humile, eadẽ ratiõe deprauate eos iudicare dicimus, qui delirant, in dolore verò quũ percipiatur id quod obest, nullus est error in ipsa actione: Quare nec ipse dolor põt actio aliqua esse: quum nec abolita nec debilis, nec deprauata sit: & quo modo quæso deprauata erit actio, si nequit actio esse? Quod si ad Galeni placita res est reuocandã, inueniemus illum nequaquã putasse dolorem esse sensationẽ: etsi aliquando vbi negligentius rem tractat id scribere videtur. Nã in arte medicinali, vbi agit de signis corporũ ægrotantiũ apertissimẽ distinguit signa sumpta ab actionibus læsis, ab illis quæ sumuntur à dolore: idẽ docet in libro duodecimo methodi, ac passim alibi, sed euidentissime in libro de differentiis symptomatũ, vbi enumeratis, sensuũ symptomatis subdit dolorẽ, & voluptatem peculiaria quædã esse sensuũ symptomata: illorũque vim in sensu tactus insignẽ apparere: In primo verò sensorio cerebro inquã ipso fieri ἀγρυπνίαν, id est vigilantia siue vigilia prãter naturã, & coma, hoc nomine soporosos omnes affectus intelligẽs: tanquã alterius naturæ essent hæc à prædictis symptomatis, quo loco etiam aperte scribit, tactũ in sua actione insignẽ symptoma experiri, nempe dolorẽ. Ex quibus verbis patet ipsum dolorẽ nõ esse sensationẽ, sed in sensatione fieri. Quod si Galeni dicta

concil

conciliare velimus facile illa ita interpretari poterūt : nam quum dicit dolorē esse tristem sensationē, nō dolorē ipsum definit, sed modū, quo dolor efficitur: tūc enim dolor nascitur, quū tristis sit sensatio. Eandē opinionē refellit Arist. decimo libro ethicorū, vbi scribit absurdū esse, arbitrari dolorem, & voluptatē esse sensationē, aut actionem: eos autē ita credere qui nequeunt actionē ab eo, quod in ea fit, separare: Itaque quum dolor nō sit sensatio, non est quod laboremus in aliis partibus definitionis refellendis : nam si genus definito non conuenit, mala tota definitio statim proditur: Quin potius examinemus alias definitiones, quæ de dolore traduntur: definiunt enim illi ex Arist. (vt aiunt) opinione, dolorem esse passionē in appetitu, sequentē cognitionem, & iudiciū sensus: sed nō video quo modo id probent : Nam Aristoteles nulla appetitus facta mentione, lib. vj. Topico- rum, definit, dolorem esse passionē animalis, factam cū violentia, à distantia partiū cohærentiū. Aiunt illi etiā Aristotelem septimo Ethicorum dicere, animal in sentiendo laborare, tum quod spiritus in functione laboret, tū quod sequatur affectus in appetitu: ex quo asserūt dolorē esse affectum in appetitu, ex sensu ortū: sed vt dicā quod sentio, fingūt illi multa in hac re Aristotelis esse, quæ illius authoris nō sunt, aut certe nō ad dolores, & voluptates corporis, de quibus potissimū agimus, sed animi voluptates, & nequaquā ad dolores pertinent: scribit quidē ille vltimo capite illius libri animal semper laborare & ipsum videre, ac audire dolorē inferre: Sed huiusmodi dolorē nos nō sentire propter cōsuetudinem verū hoc ex aliorū opinione tradit, vt ex illius cōtextu quilibet cognoscere potest. Præterea nō scribit ille animal laborare, eō quod spiritus in functione laboret: nā quis labor spiritibus tribui potest? Quod si illi volunt, animal in sentiendo laborare ob laborē spiritū, & affectū qui in appetitu sequitur, & ex hoc putant elici doloris definitionem, quod sit affectus in appetitu ex sensu ortus, cur etiā spiritus in definitione ipsa nō assumitur : Si enim utrūq; necessariū est ad doloris generationē, labor inquā, spiritus, & affectus qui sequitur in appetitu, absurdū est vno assumpto in definitione alterū relinquere. Omitto quod illi nō doceāt, quid dolor, & voluptas sint, sed modū explicent quo hæc fiunt: aiunt enim ex labore spiritū, & affectu in appetitu utrūq; fieri, at

hoc est causas, & modū docere generationis doloris, & voluptatis: nō autē definire quid illa sint. Ac nec illud quidē percipere possum quid appetitus cōferat ad dolorē, quidq; cū eo cōmune habeat: appetimus enim quę sunt iucūda, reicimus verō & spernimus, quę sunt tristia: cuiusmodi est dolor. Voluptates quidē appetimus, & illę in cupiditate, & appetitu cōstitui possunt: At dolor nequaquā. Addo quod Aristoteles eodē libro doceat, voluptates quasdam esse sine cupiditate, quo fit vt dolorē, & voluptatē, ex cupiditate, & appetitu nequaquā definire possimus: vt potē quę nō omni voluptatis & tanto minus omni dolori cōuenire possint: Sed quis huiusmodi definitionē doloris probabit quę ipso definito est difficilior? Quapropter ex noto aliquo principio queramus aptam, & perspicuā doloris definitionē: sumemus autē principiiū quo vtitur Galenus in morbi definitione inuestigāda ex cōmuni omniū cōsensu. Vt enim omnes homines dicunt se agrotare, quando sui corporis cōpositionē labefactat am agnoscūt, sic se dolere aiūt, quādo re aliqua molestant. Quare dolor molestia quādā est, at nō omnis molestia dolor est, Etenim calor, frigus, lassitudo, cibus, potus, medicamentū, molesta sæpe sunt, pariūtq; corpori molestiā, sed sæpe citra dolorē: Quare addendū est in definitione id quod molestiā parit dolorificā: Est autē id, (vt postea ostēdemus) quod cōtinuū soluit: ea enim molestia & passio, quę à cōtinui solutione nascitur, cū dolore est. Verū nec omnis passio, quę fit ab his quę violāt cōtinuū est dolor, aut cū dolore: nā vulnera ossiū, & etiā ipsius carnis, & nerui, aliquādo nullū pariūt dolorē vt in certamine acri, & delirātibus cōtingit, id quod nō alia ratione (vt postea etiā docebimus) accidit, quā quod delit facultas, quę passiones illatas apprehēdit, & diiudicat: Accidunt præterea dolor, & voluptas dūtaxat in actione, id est quū agimus aliquid, sentimus, cogitamus, nec in omni quidē actione, sed dūtaxat in sensu, & functionibus, quę principes à medicis vocātur, nec non in illis, quę vitales, & cordis passiones nūcupant, in naturalibus verō vocatis actionibus, & motiuis, nec dolor, nec voluptas fiunt: nā vt sensoria sentiēdo dolorē, & voluptatē experiūtur: sic in cogitatione, recordatiōe rerū animus aliquādo suos dolores, suāsque voluptates capit: ex ira, & tristitia, & nimio etiā gaudio, & risu nascitur in corde dolor, & tunc solū quando fit actio. Sed de his

his postea quædam diligentius proponemus. Quod si ita est, quid aliud erit dolor, quàm molestia & passio, quæ agendo percipitur, ex solutione continui nata, siue molestia, & passio, quæ fit in sensu aut animo, à soluentibus continuum? nam, ut postea ostendemus, non solum in sensu, sed etiam in animæ actionibus, quæ subiectæ sunt dolori, & voluptati, dolor nascitur, ab his quæ continuitatem partium diuidunt: suo enim modo, ad subiecti diuisionem anima pati. & diuidi dicitur: Porro huius definitionis partem, quæ est de solutione continui ex Aristotelis sexto libro Topi-
corum sumo: non enim omnes passiones, sed eas solum quæ à diuidentibus continuitatem partium oritur, dolorificas esse docet: Quod verò fiant dolor, & voluptas in ipsa operatione idem scribit libro decimo Ethicorum: Esse verò tum dolorem, tum voluptatem passiones, & dolorem esse molestiam quandam, voluptatem verò iucunditatem aut aliud quod molestiæ opponatur, omnibus constare puto: non ergò dolor est ipsa actio, ut sensatio tristici: sed molestia, quæ fit in tristi sensatione: sic dolor qui ad cogitationem pertinet, non est ipsa cogitatio tristici, sed molestia quæ in cogitatione nascitur, ab eo quod habet vim inferendi dolorem: ita ut in sensorijs, ex sensu rei diuidentis nascatur dolor, ex sensu verò rei vniens voluptas: In animæ verò facultatibus, secundum naturam cuiuscunque facultatis & actionis, paritate à re diuidente, & vniens, dum fit diuisio & vniio, dolores & voluptates fient. Sed hæc (ut diximus) cognitio istorum causis clarius patebunt. Ergo ut tandem colligamus quod ab initio docendum proposuimus, plura sunt genera symptomatum, quàm actio læsa, excrementa, & qualitates corporis præter naturam. Verum non omnia sunt ex primo genere: nam actio primum vitatur, ad hanc postea sequuntur excrementa corporis, qualitates, aliæque præter naturam opera: & in aliquibus partibus dolor, voluptas, vigilantia, & sapor accedunt. Ut enim vnam actionem læsam alia sæpe sequitur: sic sensationem in proprijs sensorijs, tristem quidem dolor, iucundam autem voluptas, prohibitam verò delationem virtutis sensifi-
cæ, & calidi innati ad omnia sensoria, sopor, nimium autem calidi motum, vigilantia comitatur.

DE

NVM esse commune symptoma actionem læsam, & ex ea non solum qualitates, & excrementa, sed etiam alia opera, quæ perperam in corpore obeuntur: veluti est cibus malè concoctus, prouenire, antea abunde ostensum esse puto. Quinetiam per qualitates, quæ symptomata sunt, intelligendas viiles, vt colores præter naturam, audibiles vt sonos, qui in corpore excitantur, odorabiles fœtidas scilicet qualitates, quæ odore percipiuntur, & gustabiles, vt sapores, qui ex humoribus linguâ inficientibus sentiuntur: atque demû tactiles, vt duritiẽ, molliitiẽ, asperitatem, læuitatem, & alias qualitates, quæ tactui subiiciuntur, primis exceptis, quæ morbi sunt causæ, non effectus, omnibus constare arbitror. Illud verò nec etiam apud insignes medicos satis patet, quot sint actionis læsæ genera: Etenim Galenus non aliter actiones læsas diuidere solet, quàm in debiles, abolitas, & deprauatas: qua certè diuisione, vt mea fert opinio, omnia functionis vitiatæ genera non comprehendit: Id quod quilibet cognoscere poterit, qui perspectû habuerit, quid per abolitam, debilem, deprauatamque actionẽ intelligere oporteat: quod vtcunque nec quantum res ipsa exigat, expressum existimo: & vnã etiam pro alia sapius vsurpatam non sine artis cõfusione ostendere possum. Nam vt nemo est, qui non intelligat eam functionem abolitam vocari, quæ nullo modo amplius fit, & prorsus quantum sensus iudicat, periit, quo modo apoplexia sensus & motus abolitio definitur: Ita de aliis maior difficultas est. Etenim Galenus imbecillitatem in libro de Differentiis morborum, symptomatumque Differentiis & Causis, ac etiam in Methodo medendi, nunc pro parua intemperie, nunc pro magna, aliàs pro actione debili vsurpat. Debilem verò actionem nunc vocat, quæ vix fit, longiorẽque tempore eget, vt perficiatur, aut etiam nunquam perfectionem assequitur: Quemadmodum eos dicimus debiliter concoquere, qui vel planè vsque ad naturalem & solitam mediocritatem alimẽtum permutare nequeunt, aut si id faciunt, longiore tamẽ tempore solito opus habent. Nonnunquam tamen eos debilit

debiliter agere scribit, qui confusè agunt, veluti quum eos debiliter audire viderè que dicimus, qui confusè audiunt, & vident. Verum alia etiam vitia sub debili functione comprehendenda esse puto, qualis est ea actio, quæ quum semel continuato negotio opus suum perficere debet, ob debilitatem illud intermittere & pluribus vicibus absoluerè cogitur, cuius etiam generis est quæ post iustum tempus opus aggreditur, & quæ paulatim agit, quod confertim perficere deberet: Ergo debilis sit, quæ nunquam perfectionem operis sui assequitur, vel longiore tempore, aut confusè, & quæ intermittit, vel paulatim agit, vel post iustum tempus ad opus conficiendum excitatur. Depravatæ autem actionis nomen cum aliis sæpe confundit, & propriam illius significationem exemplis duntaxat, nullæque generali ratione docet. Nam libro tertio de Causis symptomatum depravatam coctionem sub se debilem, & corruptam continere scribit, id quod de mala in libro de Differentiis antea prodidit. Alibi verò, ut antea diximus, actionum vitia in abolitas, debiles, & depravatas statim distinguit, aut in malam, & perditam: eam verò, quæ mala est in debilem & depravatam: Sumit etiam nonnunquam difficilem pro depravata, quemadmodum quum in libro de Differentiis symptomatum coctionem depravatam dispepsiam, id est difficilem coctionem vocandam esse, non apepsiam contra nonnullos censet. Sed hæc quidem leuiora essent: si quid nomine depravatæ actionis intelligendum esset, aliquando ostendisset. Nā quod depravata idem sit, quod corrupta siue vitiosa, sæpius ab eo ostensum est: sed quid per corruptam intelligendum esset, doceri etiam oportebat. Pone enim rigorem, horrorem, conuulsionem, palpitationem, tremorem, singultum, tussim, ructum, sternutationem, pandiculationem, dentiū stridorem, oscitationem inter motus depravatos, sed quæ huiusmodi censendi sint constare non potest: quippe quum illi motus plurimum inter se differant, & non nisi perspecta depravatæ actionis natura, in qua conueniunt, quales sint intelligi possint. Coctionem autem depravatam definit esse alterationem in alteram qualitatem, quam sit ea, quæ secundum naturam: sed nec trahi potest hæc definitio ad omnes alias actiones. Nec etiā debile à depravata satis distinguere videtur: Nam qui perfecte alimentum non concoquit: sed paulo frigidius relinquit

linquit, non assequitur qualitatem, quæ secundum naturā existit: nū tamē ppter eā depravatā, sed debilē potius huiusmodi cōctionē nuncuparemus. Quæ ratione debiliter, non autem corruptē alimentū in ventriculo concoquere eos dicimus, quibus ea pars frigidiorē intemperie est affecta. Ac profectō mirari licet, quod Galenus in libris de Morbis, & Symptomatis, vbi generalem cōmunēque omnibus doctrinā proficitur, nihil ferē cōmune doceat, sed perpetuō in singulorum explicatione versetur. Quo sanē fit vt alia, quæ traduntur in aliis operibus difficilia propterea videantur, quod à nullo certo principio sint ducta: Nihil enim est frequēius apud medicos nomine pulsus & respirationis magnæ, parvæ, tardæ, velocis, crebræ, raræ, æqualis, inæqualis, ordinatæ, inordinatæ: nec tamē adhuc cōstat ex tractatione Galeni qualia sint in his actionibus vitiatæ: an sub depravata, vel debili functione (nā de abolita dubiū nō est) cōprehendi debeāt: Sūt & permulta alia mala in actionibus, quarū sparsim mentionē facit, quæ nulla arte cōstat, quoniā à nullo certo initio cœperūt. Hinc fit profectō, vt nec omnes actionis læsæ formas vnquam numerare possimus, nec quiescat animus, quū eo ignorato, quod ars pollicetur, in his, quæ sparsim nullāque methodo traduntur, perpetuō laboret, & hæreat. Itaque rei natura duce omnia vitia, quæ circa actiones omnes inueniri possunt, inquiramus, & certis postea generibus comprehendamus, ne confusione pariat innumera rerum multitudo. Necesse ergo est imprimis eā, quæ vitiosa est, actionem aut fieri, aut non amplius fieri, hæc rursus vel non fit & impediatur, potentiā tamen habet, vt fieri possit: veluti si quis, ligatis manibus, illarū partiū opera exercere prohiberetur, quæ quum præter naturā non sit à nostro instituto reiicitur: alia verò est, quæ desinit fieri perfecto opere quæ pariter secundū naturam existit: quo modo non fieri somnū in vigilantibus dicimus, quod genus cessationis vitiosum non est, sed secundū naturā, sicut etiā deficiente materia actiones non fiunt, nulla existente in parte læsione, aliud verò est præter naturam, quod vocatur abolita actio, quæ diuiditur in prorsus abolitam, id est quæ nunquam restitui possit, vt cæcitatem visus integram abolitionem vocamus: & in eam, quæ etsi nullo modo fit, omnem tamen potentiam non amisit: Quæ ratione in nervorum resolutione

tione sensum, & motū abolitum dicimus, quæ tamē sæpius
 restituantur. Iam verò quæ aliquid facit actio, vitiū sortitur
 in re, quæ fit, & in agendi modo: Vitium enim est in ratio-
 cinatrice facultate, quum ignorat an agendum sit, & quid:
 quod in delirantibus vsu venire sæpe videmus, qui ignorāt
 an retinere, an reiicere aliquid debeant, & quid retinendū,
 quidve proiciendum sit: atque illud quidē vitiū in princi-
 pibus actionibus, & potissimum ratiocinatrice peculiare
 existit, hoc verò omnibus etiam cōmune: Damnamus siqui-
 dem omnē actionē, quæ aliud opus facit, quàm oporteat: ve-
 luti si ventriculus pro nutrimento venenosam aliquā sub-
 stantiam gignat. At in agendi modo, & ratione plurima vi-
 tia cōprehendimus: vitiū enim est in actione si excedat, vel
 deficiat, quomodo magnū, parūmque pulsum, & respira-
 tionē magnam, & parvā per morbos pariter damnamus, eo
 quod mediocritatem excedant. Vitiosa quoque est, quæ est
 vehementior, & validior quā expediat, quippe quum nemo
 prober phreneticorum validiores motus, & robur, aut ve-
 hementiores expultricis, aut retētricis facultatis actiones:
 damnamus quoque eam, quæ infirmior est, quàm naturæ
 cōditio exigat: vt infirmā coctionē, retentionē, expulsionē,
 attractionē, sensationes, pulsus debiles, & languidos, & mo-
 tiones deniq; omnes. Nec vitio caret, quæ confusa est: Præ-
 terea probanda non est, quæ statutū tempus secundū natu-
 rā nō expectat, sed anticipat, vt crebrior pulsus, respiratio,
 & excretio, quæ antequā oportet sit, & quæ tardius quàm
 expediat incipit, vt tardus pulsus, tardāque respiratio mor-
 bosa censetur, & tardius incipiat: vituperamus etiam quæ
 rarius, aut crebrius exercetur, veluti rarum crebrūmque
 pulsum: nec nō intempestiuam functionem accusamus: quē-
 admodum vesicam intestinūque musculum malè affectum
 iudicamus, quum alui excrementa, & vrina cohiberi per oc-
 cupationes nequeunt: Quin & vitiosa putari debet, quæ
 postea quàm incepit, velocius, segniusque obitur, vt in ve-
 loci, tardōque pulsu apparet. Nec eam probare possumus,
 quæ ad longius tempus extenditur, vt longiores somnos,
 & vigilias morbosas iudicamus, & coctionem quæ lon-
 giore tempore opus habet, vt mediocritatem assequatur:
 damnāda quoque est, quæ quū fieri deabeat confertim, pau-
 latim fit, aut intermittit quæ continua esse debet aut cōtrā.

Nemo

Nemo enim probaret seminis excretionē, quæ paulatim fieret: subitas autē, & cōfertim factas sanguinis spiritūsque; retractiones ad cor, internāque; viscera exitiosas etiā credimus: cōtinua debet esse pulsuū, respirationisque vicissitudo: pessimōsque intermittētes pulsus inter oēs ferē alios cēsemus. Per certa tēporis interualla bibit, editque animal quū secundum naturā habet: perpetua autē siti, & fame sæpe vexatur, quū præter naturā afficitur. Excernit itē alui, vesicæque excrementa per certa tēporis interualla: Quod si cōtinuò hæc faciat, perperā certē affectū est. Nec probari quidē potest inordinata, inæqualisque functio, quandoquidē pulsus, respirationes, aliāsque oēs motiones inæquales, inordinatāsque maximē alienas à natura putamus. An nō etiā culpāre eam oportet, quæ per corporis partes obitur, per quas non debet? veluti quum noxias sanguinis excretiones laborāte hepate inflammatione, eas ponimus esse, quæ per narem sinistram obeuntur: probamus autem quando sanguis per narem dextram profuit. Quis verò eam etiā nō damnet functionem, quæ plena est molestiis, & superflua voluptate, veluti quum somnos illos morbosos credimus, qui in somniis variis, & molestiis abundant, & motum, qui cū dolore partium exercetur, tanquam præter naturam omnes fugimus? Ad hæc illud in vitio actionis ponendū, si pars, quæ agit figuram debitam naturalibus motionibus non seruat: nec ut oportet flectitur, aut alio modo agitur, quo modo (puto) rigorem, horrorem, palpitationem conuulsionem interperuerfas actiones recensemus. Itaque quum tot ferē sint in actionibus vitia, aut si quæ alia reperiantur, facilē ad hæc redigi posse videantur: illud certē omnibus constare puto hæc omnia à Galeno illis tribus generibus non fuisse comprehensa. Nam vehementior, validiōrque functio omnino prætermissa est, & omnes aliæ, quæ in incremento consistunt, sicuti celeriores, maiores, frequentiores, longiores, & reliquæ huiusmodi: hallucinanturque meo quidem iudicio, qui refugium in hac re Galeno quærunt, eo quod putent sub deprauata actione auctam comprehendere: Sic enim sub eadem diminutam quoque complecti oporteret, si modo contraria sub eodem genere poni debent. Quamobrem si ille diminutam, siue imbecillam à deprauata distinguit, eam pariter, quæ excedit, validiōrque reperitur, seiungere necesse

necessè est; quâdoquidem etiâ in prædictis actionibus, quas auctas dicimus, nullus error, nullâq; hallucinatio conspicitur, sed solus excessus damnari potest. Deprauatè namque eos videre scribit, qui hallucinantur circa ea, quæ videntur: vt quum duplum iudicant esse, & compositum, quod est vnicum, & simplex: aut depressum, quod est sublime: vel perforatum, quod est solidum, & contra. Sic in motibus conuulsiones, tremorésq; deprauatæ actiones, veluti etiâ delirium in principe facultate corruptæ functiones esse cēsentur, quæ longe differunt natura, & genere, ab his, quas excedentes, & auctas nūcupamus: Quippe deprauatè agere aptè dicere poterimus eos, qui cinerem, & carbones, aut res alias corruptas, absurdâsq; appetunt, aut dormiendo delirât. At nemo bulimiam, id est ingentem famem in qua optimi cibi assumentur, & lōgiores profundiorésq; somnos deprauatos vnicquam vocabit, nisi qui fortè obtusior sit ingenio, & iudicio, vel rerum, nominûmq; proprietatem confundere nō veatur: vt eos defendat, quos suæ sectæ authores, & principes sibi constituit. Quid enim quæso deprauatum est, vbi in solo excessu est vitium? Quod si repugnante omni ratione deprauatas putemus esse huiusmodi functiones: cōcedemus quoque diminutam cibi appetentiam, leuiiores, breuiorésq; somnos, aliâq; omnia, quæ in debilitate ponuntur vitia sub deprauatione, vt diximus contineri. Duo ergo erunt prima in actionibus vitia, abolitio & deprauatio: cui quidem opinioni passim Galenus repugnat: Ac quâto certè satius esset concedere, quæ euidentissimæ sunt, quàm tergiuersando, & superfluo hoc scriptorum patrocinio optimos quosque, doctissimósq; viros tandem ad hæc absurda perducere. Nunquam putanit Galenus omnia sua opera esse perfectæ, & nihil aliorum labore addi posse his, quæ ipse inuenire forte cœpisset. At logices facultatis non ita ignarus fuit, vt quid ex contrariis sequeretur, perspicere non posset, si paulo maiore cura, & diligentia infinitam hanc suam librorum multitudinem conscripisset. Et certè tanto satius est ita de eo sentire, quanto plus illi tribuimus, si quid eum ob negligentiam prætermisisset, quàm ob logices imperitiâ ignorasse dicamus. Addatur ergo in vitio actionis incrementum, voceturq; vt diminuta, sic huiusmodi actio aucta, vel superflua. Est præterea faciendum aliud genus, quod tri-

stem voluptuosamque præter naturam actionem contineat: Tristem intelligo, in qua dolor, vel alia molestia sentitur Voluptuosam cum qua adest voluptas ex causis morbosis proveniens, ut in pruritu, & in pudendorum affectibus nonnullis contingit. Quæ profecto vitia sub nullo ex prædictis generibus comprehenduntur: Nam superius eos refellimus, qui dolorem tristem sensationem esse putabant, quum dolor non sit ipsa sensatio, sed quod sensationem tristem sequitur. Qui etiam in eo reprehendendi sunt, quod dolorem, vel potius eam sensationem quam sequitur dolor, depravatam esse arbitrentur: quod scilicet per dolores sentiamus, quæ sentienda non sunt: Esset enim depravatus sensus, si doloris causam, dolorumque ipsum non perciperet. Nam ut visionem depravatam dicimus, quum credit homo se videre, quæ non sunt, aut qualia non sunt: non depravatam verò, sed exactam, quum rectè cernit omnia sua objecta, & ea inter se discernit: Sic profecto quum sensus doloris causam sentit, depravatus dici non potest, sed exquisitus potius: essetque ut diximus depravatus, si quæ molesta, & dolorifica existunt, non perciperet talia esse. Quare tristis sensatio sub corrupta contineri nequit: Quod si ita est, quid obstat, quo minus quatuor prima genera vitiata actionis constituamus: unum abolarum: alterum, quod auctas, & debiles: tertium, quod depravatas: quartum, quod tristes, & voluptuosas præter naturam functiones cõplectatur: Quandoquidem si prædicta inferiora genera excutiamus, illorumque naturam perpendamus, inueniemus ea omnia ad suprema ea capita non ineptè redigi posse: Nam de abolita, impeditaque actione quid sentiendum sit, superius ostendimus. Eam verò, quæ ignorat an agendum sit, & rem unam pro alia facit, aut corruptam in re qualitatem inducit, & inordinata, intercepta, aut alio modo inæqualis est actio, quæque per partes ineptas obitur, aut etiam non seruantes naturalem suam figuram, aliamque omnem conditionem, quæ functionibus secundum naturam obeundis debetur, non immerito depravatam actionem esse dicemus: quando in singulis his actionibus error quidam cõtingere videtur: non excessus, non defectus, non molestia, non voluptuosa, aut abolita operatio. Atque hac quidem ratione delirantes, qui non percipiunt, an agendum sit, errare dicimus: & eos, qui perforata,

rata, aut solida esse putant, quæ vident, quum tamen aliter
sint affecta. An non etiam errare coctricem facultatem ven-
triculi dicemus, quæ ex nutrimento probo pro chylo, & utili
humore vermem, aut putridum humorē, aut variū, aut sal-
sum, vel acidum, aut indicibili aliqua qualitate corruptum
procreet? Quis pulsatricem arteriarum vim hallucinari nō
putabit, quæ inordinatos, intercisos vno, aut alio modo in-
quales pulsus edit? Nonne etiā fallitur excretrix facultas,
quum vnā viā pro alia capit? Conuulsionem vero palpi-
tationem, rigorem, tussim, singultum, & reliquos partiū mo-
tus, quos inter deprauatos meritō collocat Galenus, quæ
quæso alia ratione tales esse censemus, quā quod motiua
vis perperam quæ mouentur partes, agitet? Iam verō fun-
ctionem non ineptē auctam vocabimus, quæ maior est, ve-
hementior, fortior, acutior, vel debitum tempus anteuer-
tit, aut velocior aut crebrior, aut longius extenditur, aut con-
tinua est, vel confertim obitur, quum per interualla, & pau-
latim fieri deberet, aut alia ratione, si quæ sit, mediocritatem
excedit. Contra verō diminutam eam esse censemus, quæ
minor, quæ imbecillior, quæ obtusa, vel confusa, quæque tar-
dius incipit, item quæ postea quā incepit segnius absolui-
tur. Est præterea huius generis, quæ rarius fit, & quæ ob de-
bilitatem intermittit, aut paulatim opus conficit, quod con-
fertim, & continue fieri expedit, quæque nunquā perfectio-
nem sui operis assequitur, aut longiore tempore opus ha-
bet, ut illud perficere valeat, aut alio denique modo deficit:
sunt enim omnia vitia prædicta excessus, defectusque; quidā-
m sanè pulsus magnos, vehementes, plenos, altos, veloces,
crebros, in his, qui malè sunt affecti, præter naturam iudica-
mus. Damnamus autē acutiorem auditum in ægrotis, qui
tam ad mortem properant, tanquam excedentem quādam
præter naturam functionē, veluti etiā somnum, qui ante de-
bitum tempus obrepit, aut ad longius spatium producit,
tē continuas mictiones, aut perpetuos sermones in ægris
recusamus: & naturæ contrariam iudicamus esse sanguinis
spiritusque reuocationem, quæ per timorem inuadentēque; fe-
res cōfertim ad interna viscera perficitur. Quin & coctio-
nem eā excedere putamus, quæ postea quā mediocritatem
est cōsecuta, ultra progreditur, atque id, quod cōcoquitur, tor-
et, & adurit: Contra verō motus paruos, languidos, vacuos

pulsus, demissos, tardas rarasq; omnes functiones, obtusas, cōfusas, tardantes, interpolatas: præterea caloris diffusio- nes herentes, paulatimq; emanantes per vehemētiore mor- bos in crisi- bus sudores, coctionē, quæ nunquam mediocri- tatem suam assequitur aut non nisi lōgiore tempore, vitio- sas, & præter naturam arbitramur. Intempestiua autē actio nunc ad debilem, nunc ad auctam, aliquando etiam ad depra- uatam redigi potest. Quū enim laxato, debilitatōq; ani mu- sculo, alui excrementa importune redduntur, debilitatis vi- tium est: At si validior excretrix partiū vis concitatur, reten- tricemq; violet, ad excessum reuocandum est malum. Quod si quis deliret, & in principum corona, aut in locis vbi sacra administrantur, quo tempore tacendum est, clamore intem- pestiuoq; sermone omnia interrumpat, nemo est qui non corruptam deprauatamq; huiusmodi operationem putet. Sunt & nonnullæ ex prædictis functionibus, quæ commo- dius nunc in vno genere, nunc in alio collocantur: veluti quæ intermittit, aut tardat, vel anticipat, quæ quidem nunc ob debilitatem, nunc ob deprauationem quandā, aut super- fluum robur cōtingunt: quod quilibet non magno negotio deprehendere poterit, ne superfluo labore omnium imbecillitati, corrupta tractatione cōsulere voluisse videamur. Hæc enim mediocriter eruditis sufficere poterunt, quæ omnia actionum mala aut certè præcipua, & aliorum gene- ra, si quæ supersint, comprehendunt. Nam superfluū esse pu- to de eo vitio rursus agere, quod in molestia, aut voluptate præter naturam positum est, quū nulla inferiora genera alia sub se comprehendat: Quod si quis difficilem actionē præ- termissam à nobis putat, alterūq; genus cōstituendū esse, meo quidem iudicio errat. quandoquidem aut hoc nomi- ne omnes, aut certè plurimas actionum laciones comple- ctimur, id quod satis patet ex libro de Difficili respiratio- ne, vbi Galenus auctas, diminutas, & deprauatas eas respi- rationes sub eo nomine explicat, aut debilem actionem intelligimus, quemadmodum idem author primo de cau- sis symptomatum, difficilem appetentiam vocat, quæ im- becilla est, aut etiam deprauatam, aut deprauatam solum, veluti quum deprauatam coctionem dispepsiam, id est dif- ficilem coctionem nuncupari statuit in libro de Differen- tiis symptomatum.

Quot

*Quot quæve sint excrementorum, & aliorum operum, quæ in male affectis corporibus pro-
veniunt genera:*

CAP. IIII.

EX PEDITIS vitiis, quæ in actionibus præter naturam obeundis reperiuntur, reliquum est, ut ad excrementa, & alia opera, postremo ad qualitates corporis præter naturam trans-eamus: superius namque obiter ostendimus præter qualitates, & excrementa, & actiones aliud esse symptomaticum genus, quo continetur alia omnia opera, quæ fiunt in corporibus laborantibus: cuius generis est cibus, qui malè in ventriculo concoquitur, & sanguis, & humores, qui in hepate, & venis perpetam elaborantur: veluti etiam calculi, lumbrici, corrupta caro, & si quid demum huius generis aliud in corpore gignitur, quod inter excrementa propriè collocari nequit. Etenim excrementa censentur esse, quæ post coctionem humorum resultant: id quod ex Galeno patet, quum scribit libro tertio Methodi medendi omnem coctionem sequi duplex genus excrementorum, minime iudicans sanguinem, qui gignitur, excrementum esse: nimirum quum ab eo, quod à reliquis humoribus, vtilique alia substantia secernantur, & extra corpus excerni debeant, excrementa sint nuncupata: Sanguis autem non est, qui excerni debet, & ab aliis segregari, quemadmodum nec spongiosa, laxiorque caro, aut pinguedo: calculi verò, & lumbrici humores non sunt, nec per coctionem, ut alij humores gignuntur, nec à communi quadam massa, ut excrementa, seiunguntur: sed propriam, separatamque materiam, & generationem obtinent: ubi tamen à corpore educuntur, communi excrementi nomine continentur, quod aliis humoribus semper continet, quum à sanguine sunt secreti. Interim enim dum cum eo confunduntur, humores potius nuncupantur. Potrò excrementa constitue-re solet Galenus præter naturam esse tribus modis, qualitate, quantitate, & toto genere: Quid verò sit excrementum esse qualitate, aut quantitate præter naturam, constare omnibus puto. Est enim huiusmodi, quum naturalem qua-

litem, & quantitatem sibi, naturæque animali conuenientem non feruat: ut quum bilis pro pallida, flaua, æruginosa, vel vitellina, aut atra euadit, pituita falsa, vel acida, vel dulcis gignitur: Naturalem autem quantitatem excedere dicuntur, quum proportionem iustam cum aliis non retinent, aut vires grauant, aut vasa, concauitatēque, quibus continentur, præter naturam replent, & distendunt. Cæterum quod nunc toto genere alienum, aliās tota substantia noxium vocat, non satis explicat quomodo intelligi velit: quāquam mihi non videtur aliud significare his nominibus, quā quod excernatur aliquid, cuius naturam, & formam damnemus, nō solum rei ipsius quantitatem vel qualitatem, sed rem ipsam vniuersam: cuiusmodi sunt, quæ naturæ omnino familiaria, & cognata existunt: quo modo sanguinis, & pinguedinis excretionem, & ramenta, quæ exulceratis intestinis exeunt, toto genere præter naturam esse dicimus: vel etiam toto genere alienum vocamus excrementum, quod alienam formam, & naturam corpori inimicam est sortitum: Quæ ratione, pus, lumbricos toto genere præter naturam esse ponimus, quod ea nihil habeant, quod probari possit, sed naturæ minimè propriam, & ab ea alienam formam, & substantiam acceperint. Contraria ergo ratione aliquid toto genere inutile excrementum dicitur, nempe vel quod prorsus inutile sit, aut omni ratione familiare, & amicum. In sanguinis tamen excretionem plurimum à seipso dissentire videtur Galenus. Nam in libro de Differentiis symptomatum sanguinis excretionem per quamcunque partem factas (si proficiat) non amplius præter naturam esse refert. Libro verò tertio de Causis, easdem toto genere præter naturam vult reputari, ea excepta, quæ in mulieribus per vterum moderatè contingit: Tam solet à seipso variare, & rato idem de eadem re scribat. Verum si præter naturā illud statuere oportet, quod male affectis corporibus accidit sanguinis in mulieribus excretionem, quæ naturalem illarum conditionem sequuntur, nunquam præter naturam existimabimus. Si verò toto genere præter naturam ponitur, quod excernitur, si modo cognatum, familiarēque extiterit, profectò sanguinis euacuationes, quæ aliter quā per vterum contingunt, perpetuò præter naturam censere par est, siue iuuent, siue lædant. Non enim à quo id fiat, & quid sequatur excretionem;

nem, sed eius, quod excernitur naturam, substantiamque in hoc casu spectamus, alioqui nec bilis porraceæ, aut æruginosæ vomitum, aut sudoris foetidi profluvium, vel alterius humoris vacuationem præter naturam crederemus, quum illa per morbos sese à noxiis humoribus expurgat. Nā etsi ea tunc agit, morbosa tamen est causa, à qua stimulatur, & præter naturam afficitur corpus. Quod verò excernantur humores nunc tempestive, nunc importune, & per idoneos, aut ineptos locos, aut alio modo, quam oportet, differētias in ipso excremento id non facit, sed in ipsa actione, & excretionē: Nō enim propterea variatur id, quod excernitur, sed diuersa est excernendi ratio. Ex qua quidem non fit, vt alia vitia præter quam prædicta in eo, quod excernitur, toto genere noxium ponere necesse sit. Iam verò inter alia opera morbosa, quædam etiam sola qualitate sunt præter naturam, vt caro spongiosa, quæ in vlceribus gignitur, quædam sola quantitate, veluti quum ob nimiam sanguinis copiam corporis moles præter naturam augetur, & sanguis ipse immoderate redundat: fiunt etiam quædam toto genere naturæ cōtraria, vt caro ipsa putrida, & calculi, qui in renibus, & vesicā concresecunt, & vermes, qui in variis corporis locis gignuntur, nec non pus, pili, seuum, & reliqua, quæ sapius in abscessibus genita reperiuntur.

De vitiis, quæ in qualitatibus corporis reperiuntur.

CAP. V.

QVÆ corporis qualitates intelligere oportet inter symptomata recipi, antea ostendimus. Nunc verò paucis docendum est, quot possint esse in illis quoque distincta vitiorum genera. Quæ in re alienum esse non putro tribus etiam modis in eis vitium contingere. Etenim rubedo, quæ sanguineis corporibus, dum febricitant, intenditur, solo excessu damnatur, si verò hi pallidi fiant, qui rubri suapte natura esse solent, qualitatem præter naturam habere eos putandum est, sed non toto quidem genere, quod tunc putarem euenire, dum alienas omnino qualitates à natura humorum corpus conceperit, quales sunt, quæ

ex venenis toto genere lethalibus proueniunt. Quare enim quum variè afficiatur corpus diuersæque admodum in eo nascantur qualitates non licebit etiam ea generibus quibusdam inter se distinguere, quo illorum naturam docere, exprimerèque valeamus? Aliter namque affici corpus putabimus, quum natiuum illius colorem intendi, aliter quum in alium mutari proprium alicui humori, vt bili, & pituitæ, vel omnino in eum, qui perniciem monstret, & indicibilem quandam qualitatem imbuerit, viderimus, quippe quum natura res postulet, vt quæ qualitate sola obesse possunt, aut quantitate, vel tota substantia aliter corpus afficiant, aliâque symptomata, & proinde alias qualitates genere etiam inter se discrepantes inferant: quemadmodum ipsa à quibus illæ proueniunt, genere differre posita sunt. Nec aliter quidem possunt disciplinæ methodo tradi, nisi prius certis generibus, & nominibus, res, de quibus agendum est, inter se fuerint distinctæ. Si quis enim fortè docere tenter, quonam modo differre cognoscantur morbi, qui à causis proueniunt, quæ sola qualitate obsunt, ab his, quæ quantitate, aut toto genere noxia existunt, non aliter commodè id facere poterit, quàm si dicat illos, qui læduntur à rei qualitate, symptomata habere qualitate præter naturam, alios autem quantitate, & toto genere, quibus quantitas, & ipsa rei substantia est inimica.

De numero symptomatum, quæ in singulis partibus reperiri possunt.

C A P. VI.

VAE, quòtue sint generatim, speciatimque symptomata antea obunde ostensum puto, Nunc vero admonèdum est non parem esse numerum symptomatum in singulis morbis, & singulis partibus affectis: quandoquidem ex morbis quidam non pariunt excrementa, nec qualitates corporis mutant, & partes, nec easdem genere, nec numero æquales actiones edunt. Nam morbi, qui instrumentarias partes infestant, nullam per se vim habent ad excrementa mutanda: siquidè excrementorum generatio, retentio,

tio, expulsio, & quicquid denique circa illa præstare necessarium est, quatuor naturalium facultatum administratione potissimum sequitur. Nam vlcera & vulnera excrementa præter naturam procreant ob intemperiem, quæ ut plurimum vulneratis vlceratisque partibus aduenit, obstructiones verò inter omnes morbos instrumentariorum partium aliquid ad excrementorum collectionem propriè pertinere videntur, quando occlusis meatibus, per quos expurgationi excrementorum via patet, ea aceruari, & præter naturam succrescere necesse est. Eadem quoque de corporis secundis, tertiisque qualitatibus ratio putetur. Nam obstructione excepta, quæ impedito excrementorum cursu alieno colore, ut in morbo regio apparet, corpus inficit, quicquid est in illis vitij, ab intemperie, primisque qualitatibus provenit. Cæterum actionum ratione symptomatum numerus in singulis partibus hoc modo euariat: Quædam enim ex corporis partibus sensu destituuntur, aut motu, quædam verò sensu, & motu sunt præditæ: aliæ fontes sunt actionum, quædam suas functiones exercent duntaxat ad propriam administrationem, & custodiam: Aliæ verò actiones edunt toti etiam corpori seruientes, & publicas. Cōtingit præterea in partibus, quæ pluribus actionibus à natura sunt donatæ, inæquales diuersasque lēsiones fieri: quarum occasione nunc vna, nunc alia, aliquando omnes functiones perduntur. Est enim id iam experientia tritum in partibus affectis seruari aliquando motum, aliquando sensum, nonnunquam vtrumque pariter aboleri, ut in resolutis corporibus apparet. Quamobrem necesse est nunc æqualem, nunc inæqualem reddi symptomatum numerum in diuersis, singulisque partibus, quoniam non eadem est omnium conditio, nec paria, nec eadem mala, quibus vnaquæque illarum torquetur: Ratio tamen exigit, ut plura nascantur symptomata in parte sensu prædita, quàm in alia, quæ hoc caret: & in ea, quæ mouetur, quàm in immobili: plura omnino patitur, quæ publicum, quàm quæ peculiare sibi munus exercet, veluti ventriculus, qui geminas habet omnes naturales facultates attractricem scilicet, retentricem, coctricem, & expultricem: quarum aliæ ad nutritionem vniuerso corpori necessariam: aliæ verò ad propriam exercendam sunt destinatæ. Principibus verò partibus affectis, etsi pauciora nonnunquam in illis actionum sym-

promata contingunt, tamen in reliquis omnibus partibus plurima omnino, origine labefactata proueniunt, veluti quum læso cerebro, seruatis integris eius functionibus, sensus, & motus in vniuerso corpore deperditur, & affecto corde omnium partium actiones per animi defectum, & synopen concidunt paucis interim in ipso corde labefactatis operationibus, quoniam paucas habet, vtpote quòd ad suppeditandam potius vim, qua omnes actiones peraguntur, quàm ad multa officia exercenda sit à natura institutum, veluti etiam cerebrum, quod tamen nullo sensu, & motu est præditum. sentiendi tamen mouendique facultatem singulis membris largitur. Itaque quum præsens tractatio omnium partium conditionem, & actionum numerum præcognitum ponat, facile qui hæc, & symptomatum numerum prædictum tenet, quæ quòtue symptomata in singulis partibus consistere possint facile inueniet: Qui verò hæc ignorat, nec fortè etiam ea intelligeret, quæ prolixius de ea res, sed nō maiori aliqua vtilitate, hic à nobis dici possent, quare ad differentias symptomatum transeamus.

De differentiis symptomatum.

CAP. VII.

DIFFERENTIAS symptomatum ab eisdem ferè fontibus sumemus, à quibus morborum differentias antea duximus: Quamobrem, si quis exactiorem huius rei cognitionem desiderat, imitatione eorum, quæ illic tradita sunt, eam minimo negotio instituere poterit. Nos enim in præsentia singula prosequi non instituimus: sed potius methodum docere, & paucis exemplis rudiorum imbecillitati consulere, quibus illi adiuti ad reliqua inueniendâ accendi valeant. Itaque quum symptomatis natura in hoc posita sit, quòd aliis, quæ sunt præter naturam, succedât, eaque sequantur, merito à diuersitate eorum, ad quæ illa sequuntur, & consequentium ipsorum, præterea consequendi diuersa ratione propriæ symptomatum differentia sumuntur: quum præterea illorum nō eadem sit generatio, & solutio, nec eadē proprietates, nonnullæ quoque in his vtiliter proueniunt differentia. Porro sequuntur symptomata quædam

quædam morbum, alia morborum, alia etiam suas peculia-
res causas: etenim color præter naturam vitiatus causæ
morbi, nempe humorum comes est: Actiones verò læsæ
morbi ipsius sæpius sunt effectus: Actionum autem diffe-
rentiæ partem ipsam affectam potius comitantur: nam
quòd laborante homine febre nunc cibi appetentia, nunc
excrementorum retentio, nunc expulsio magis lædantur,
partium ipsarum, à quibus huiusmodi actiones proueniunt,
diuersa conditio, & ad patiendum aptior, vel ineptior in
causa est: Quæ omnia facilius postea intelligentur, quum
symptomatum omnium causas docebimus: vt autem
differentiæ ductæ sunt ex hoc fonte generalissimæ, ita
inferiores quædam, & specificæ in singulo genere resul-
tant. Nam inter ea symptomata, quæ morbos sequuntur,
differentia hæc est, quòd quædam morbos similarium, par-
tium intemperiem, & totam substantiam viciatam: alia ve-
rò instrumentariarum, vt conformationem, magnitudinem,
numerum, coniunctionem, vel vnionem corruptam comi-
tentur: item quum dicimus quædam esse, quæ morbum
ipsum sequuntur, quædam quæ morbi magnitudinem, tem-
pora, principium scilicet, incrementum, statum & declina-
tionem, & morem, quædam quæ morbos primarios, alia,
quæ secundarios, æquales, inæquales, continuos, intermit-
tentes, ordinatos, inordinatos, breues, longos, salutes, le-
thales, primarios, per consensum communem, particula-
rem, aut denique aliam morbi differentiam consequuntur.
Eadem profectò ratione in his quæ à causis proueniunt, dif-
ferentia constitui potest, quòd scilicet quædam nascantur
ab efficientibus morborum causis, alia ab instrumētis, alia
à materia, alia demū à subiecto: cuius generis hæc est etiam
differentia, si dixerimus quædam esse symptomata morbo-
rum capitis, alia ventriculi, cordis, hepatis, nerui, oſsis, vel
alterius partis affectæ: alia autem totius corporis ægritu-
dines sequi: Cæterum ab ipsismet symptomatis, quæ conse-
quuntur, differentiæ huiusmodi oriuntur, quòd scilicet
nunc actiones læsæ solum, nunc etiam excrementa, & qua-
litates corporis præter naturam mutata: malè affecta cor-
pora, nunc vigilia inter actiones, aut delirium, vel syncope,
vel concoctio vitiata, aut læsa respiratio, vel pulsus, aut plu-
res, vel pauciores huiusmodi functiones sequantur. Sic in-
ter

ter excrementa quòd ex laborantibus corporibus nunc pro-
 ueniant sola qualitate, nunc verò sola quantitate, aut toto
 genere, vel etiam omnibus modis noxia: ex qualitatibus ve-
 rò nunc viiles, nunc gustatiles, vel audibiles, vel odorabi-
 les, aut tactiles per morbos mutantur. Iam verò ex conse-
 quendi ratione proprias differentias hoc modo sumere li-
 cebit. Quædam enim ita sequuntur morbum, vt cum eo
 perpetuò sint coniuncta nec separari aliquo modo possint,
 qualia sunt, quæ incipiente morbo inuadunt, & cum eo au-
 gentur, vigent, declinant, & desinunt: quæ ob id cognata à
 Galeno in libro de Subfiguratione empirica dicuntur. Quæ-
 dam verò quæ postea eueniunt, quæ affinia eodem locò, &
 in Aphorismis *ἐπιγενόμενα* ab Hippocrate nuncupantur: se-
 quuntur præterea quædam immediate morbos, causas, & ue
 morborum, alia verò intercedentibus aliis symptomatis,
 veluti deprauata ventriculi concoctio illius partis affectæ
 immediatum est symptoma, sanguificatio verò, & omnium
 partium male peracta nutritio eum morbum sequuntur
 tanquam longè remotiores effectus. Comitantur rursus
 nonnulla vt propria, & peculiaria, alia verò tanquam cõmu-
 nia omnibus morbis omnibûsq; affectis corporibus: veluti
 durities, & mollities proprium est symptoma morborû,
 qui in intemperie consistunt: actiones autem labefactatæ
 partus existunt omnium morborum. Ad hoc genus diffe-
 rentiæ ea etiam pertinere videtur, quum dicimus quædam
 symptomata per se, alia per accidens morbos sequi: veluti
 per se sequuntur, quæ à morbis in omnibus proueniunt.
 Per accidens verò quæ subiecti ratione nascuntur, vt vehe-
 mens dolor in delicatis exquisitioreque sensu præditis cor-
 poribus ex leuissima etiã morbosa causa excitatus. Quòd
 verò quædam actu, quædam potētia comitentur affecta cor-
 pora, in ea differentia compræhensum id puto, in quâ de co-
 gnatis, & mox apparentibus casibus egimus. Quoniam ve-
 rò symptomata suam habent generationem, solutionem,
 suâsque proprietates, non immeritò ab his etiam differen-
 tiis quasdam ducemus. A generatione quidem, quòd non-
 nulla paulatim gignantur, vt corporis gracillitas, alia verò,
 quæ subito emergunt, vt dolor sopor in comatosi affecti-
 bus: A solutione verò pariter huiusmodi resultant differen-
 tiæ: paulatim siquidem quædam mitescent, & tolluntur, qua-
 lia

lia sunt quæ siccitas parit, & alij morbi, quæ longam curationem requirunt: sunt verò, quæ subito euanescere possunt, vt sitis, dolor: in vtroque verò compositæ fiunt differentia: Nam quædam cito gignuntur, & abeunt: veluti dolores ex flatu concitati, alia verò, quæ citò quidē procreantur, tardius tamen euanescent, quemadmodum dolor, & rubedo, tensio, & cætera inflammata partis symptomata. Nō defunt verò, quæ tardam habeant generationem, & solutionem: veluti durities, quæ siccitatis excessu à corporibus contrahitur. At quòd quædam à morbo, quædam à morborum causis, alia in omnibus corporibus, in omnibus locis, temporibus gigni, tollique valeant verissimum est, sed hæc differentia quodammodo comprehensa est in ea, in qua prosequuti sumus differentiam eorum, ad quæ symptomata sequuntur: Quoniam verò symptoma præter naturam est, & proprietates suas habet, quibus aut lædere potest, aut nequit: hinc quædam insignia symptomata, quædam leuiora, quædam vtilia, alia inutilia dicuntur: Appellat autem insignia symptomata Galenus, quæ curationem interrumpunt, & variant, nimirum quòd causæ euadant morbum augentes fouentē sive: cuius generis est dolor magnus, vigilia insignis, sitis vehemens, vel ea, à quibus periculum de vita imminet, vt animi defectus, & aliæ actiones insigniter læsa, quibus intermissa morbi & causæ illius curatione, nonnunquam succurrere cogimur: Qualitates autem corporis præter naturam redditæ, insignia non dicuntur symptomata, quum ob eas curationis ratio variari non soleat, vocat verò in libro de Optima secta idem author vtilia symptomata, quæ vel à causis morborum sumuntur, vt grauitas à repletionē, vel à locis, vt ægre spirare, vel à facultate, vt animam deficere: alia quæ non sunt huiusmodi, superuacanea & inutilia esse censet: quum tamen omnia plus vel minus aliquid conferant, vel ad morbi naturam, vel differentias, aut illius causas dignoscendas: quemadmodum abundē ostendimus in opere, quod de Signis conscripsimus. Atque hæc de generibus, & differentiis, naturæque symptomatum sufficiant.

IOANNIS ARGENT- TERII DE CAUSIS SYMPTOMATVM

LIBER VNVS.

IN Galeni libris, qui de Causis symptomatum sunt conscripti, multa desiderari posse non dubito: si modo quis spectare velit, quid docendi via, & ratio postulet, nō autem quod nostra hæc corruptio in tanto sectarum studio, & patrocinio antiquis omnibus scriptoribus tribuere solet: Nam quum huiusmodi explicatio imprimis requirat, ut author doceat quæ, quōtue sint symptomatum omnium causæ, id omne ille prætermittit, dum singulorum generum symptomatum causas, statim aggreditur, nec illud quidem in his communi aliqua ratione facit: ex qua principia ponantur, quæ singulis postea lucem adferant. Quum enim varias causas recenset, quæ eiusdem non sunt rationis: diuersa siquidem est causa sudoris tenuis humor & multus à cutis raritate, vel retentricis imbecillitate, vel expultrice præter naturam concitata (ne perpetuò de generibus, & numero causarum, de quibus in hac re agendum est, disputare litigarèque cogamur) ab initio erat ab eo qui arte scribere hæc aggreditur, docendum quæ, quōtue symptomatum possint esse causæ. Deinde si fortè Galenus de actionibus læsis agit, docet quidem à quibus visus, auditus, odoratus, & reliqui sensus offendantur: quid item rigorem, tremorem, conuulsionem, attonitum morbum, & peculiariter quasdam deprauatas debiles, & abolitas actiones committat: At docendi methodus desiderat, ut imprimis quæ sint vitiata actionis causæ, deinde quæ deprauent, aboleant, aut alio denique modo functiones labefactent, tradamus. Postea verò singulis partibus, aut nonnullis claritatis doctrinæ causa, tractationem accommodemus, ut veluti exemplis quibusdam, quæ artificiosa methodo fuerant inuenta, comprobentur,

&c

& corroborentur: quum alioqui omiffa communi ratione, ex huiusmodi fingularium explicatione nunquam aflequi liceat, quod ars omnibus liberaliter promittit. Nam non folum femper omittit aliquid particulariũ doctrina, quod ex Galeni tractatione licet intelligere, in qua caufas non recenfet fymptomatum multarum partium, & ipforummet fymptomatum, veluti pulfum, refpirationis, fterilitatis abortus, labefactatæ lactis generationis, imbecillitatis cõ- cundi, animi defectus, & fyncope, & multorum denique aliorum fymptomatum, fed etiam quum à nullo principio exordiat, facit vt ignoremus, an certa ratione, vel temere caufæ eorum, quæ quærentur, à nobis ftatuantur. Quinetiã illud probare non poffum, quòd in quibusdam fymptoma- tis præcipuam caufam, aduerfus quam medicus fua præfi- dia inftituere debet, commemoret. In aliis autem eam po- rius adferat, quæ modum docet, quo fit fymptoma, quæque nihil, vel minimũ certè ad remedia inueniẽda cõfert. Quũ enim comitialẽ morbum à craffis glutinofisq; humoribus cerebri ventriculos occupantibus fieri fcribit, veram fym- ptomatis caufam, cui remedia debentur, quæque vt præter naturam, fic cafus eiufdem generis parit, docet. At quum ri- gorem ab expultrice irritata fieri tradit, caufam innuit, qua cognofcamus, quonam modo ab irritante humore ri- gor excitetur. At nos eam quærimus, quæ opem noftram defiderat. Ac quum eadem fanè ratione comitiale mor- bum craffus humor, qua acris rigorem committat (fiqui- dem in vtroque fymptomate humor caufa eft ftimulans ex- pultricem, quæ quum vehementius aduerfus noxiam mate- riam infurgit, deprauato motu & vario, pro loci diuerfita- te, vititur) poftulat profectò docendi ratio, vt quod idẽ eft, eodem modo doceatur, eadẽque genere caufæ in simili- bus cafibus ponantur. Nã quur quæfo in vno facultatis men- tionẽ facimus, in alio autem ad folũ humorem caufam re- uocamus? Poftremò in quibusdã fymptomatis immediatã caufam, in aliis verò remotiffimã adfert, quo modo ocio- fos, crapulãq; deditos tremore corripit (quæ caufæ longius poftẽ funt) palpitationẽ verò à craffo vapore (quæ quidẽ pro- pinqua eft caufa) nafci cõmemorat: quũ tamẽ in fingulis quæ redẽ primũ funt, quæ funt proxime, deinde alię, à quibus illæ proueniunt, vt certa, eadẽque in omnibus fiat doctrina.

Nec

Nec verò etiam illud probare possum, quòd in eo libro, in quo differentias symptomatum se explicare proficitur, illorum causas inquirat, ut quum disputat, an omne symptoma proueniat à morbo vel non: quod in lib. de Causis statim erat faciendum, atque etiam in illis, in quibus de causis agit, multa miscet, quæ ad differentias pertinent, confusa rerum doctrina: nimirum quum seiunctas oporteat esse tractationes, & suo loco singula explicari ab eo, qui toties laudata methodo aliquid scribere tentat. Verum enim vero etsi multa in eo authore desiderari possunt, plurima tamen optimè ab eo sunt inuenta, & memoriæ prodita: quæ si excoluerimus, quæ desunt, non magno negotio fortè inuenire poterimus.

Quæ sint ponenda symptomatum causæ.

CAP. I.

VIDE O multis placere, ut omnium symptomatum causæ ad morbos referantur: quandoquidem symptoma à Galeno definitur id esse, quod morbum sequitur, & ab eodè libro primo de Causis symptomatum scribitur, magnitudinem symptomatum, magnitudinem morborum sequi: quod his solum contingit, quorum quædam sunt ut causæ, alia verò illorum effectus: quinetiam in libro de Differentiis symptomatum omnem illorum originem à morbis duci contendit. Verum aliter, meo quidem iudicio, sentiendum est: Nam etsi plurima symptomata à morbis proueniunt: non desunt tamen, quæ nullis intercedentibus morbis, ab illorum causis, & aliis nonnullis nascentur. Qua in re, si primo autoritate certandum est, non deest nobis Galenus in libro de Optima secta, ubi scribit symptomata quædam causas morborum, nonnulla verò alia partem ipsam affectam sequi. Quid? quod scribit tertio de causis symptomatum, ea inquam omnia ex intemperie similium, vel instrumentorum morbis, vel materiæ quantitate oriri. Quum enim omnes morbi aut similium aut dissimilium sint partium, præter eos autè addat materiæ qualitatem, & quantitatem: perspicuè cõstare puto illius opinione omnium symptomatum causas ad morbos referri

ferri non posse, & meritò quidem. Nam quum læsa actio symptoma sit, qualem quæso dicemus esse morbum, quum caloris reuocatione partium, quæ eo destituuntur, actiones labefactantur? quo modo per timorem relictis externis partibus recurrente confertim calore ad interna viscera, tremores potissimum oriuntur? Scribit quoque libro quinto de simplicibus visum hebetescere, interim oculis nec inflammatione, nec vlcere, nec fluxione, nec alio malo affectis: cui vitio quæ medentur auxilia oxidorica nominari pronunciat. Qualis item morbus dari potest, quum vitio spirituum vrgente syncope concidunt omnes corporis actiones? an simularium fortè erit morbus? quum temperies constet, & alioqui frustra Galenus duodecimo Methodi synopes causas in duas primum reuocasset, in intemperiem scilicet solidarum partium, & spirituum vitium, si hoc intemperaturæ ratione huiusmodi accidentis sit causa. Præterea oporteret in tam graui casu vehementem subesse intemperiem, si modo effectuum magnitudo, causæ magnitudini respondere debet. At vel nullam, vel certè exiguam intemperiem eam esse oportet, quum statim spirituum corruptione ruant vires, & illorum regeneratione protinus restituantur. Nec verò etiam instrumentariæ partis morbus fuerit, vt ex superius demonstratis patere puto: quid enim defectu, aut alteratione spirituum patitur structura instrumentorum? Quamobrem vt actiones fiunt ob rectam partiū constitutionem, & spirituum beneficio: sic eas lædi ab eisdem causis præter naturam affectis necesse est, & tunc solum ex morbo, quum partium constructionis vitio labefactantur. Nonne etiam scribit ob exactum partium sensum symptomata quædam nasci; vt stomachi dolorem, & singultum, & obtenebrationes quasdam circa oculos, quales suffusione laborantibus apparent. Quorum certè morbus nō est causa, sed potius perfectio quædam constitutionis corporis: veluti quum etiam linguam, quæ gustandi exquisita facultate est prædita, non solum extrinsecus adueniētes sapes, sed eos etiā, qui ab interno humore proueniunt, percipere tradit: Ad hæc per rigorem, horrorem, deprauatis actionibus vitio malorū humorum, nemo morbum agnoscet horū symptomatum authorē, quemadmodum nec etiā quum expultrix facultas per alui profluvia aduersus noxiā materiam, nullam

interim nobis sentientibus mordicationē, vel intemperie,
aut deniq; alio vitio laborantibus, in quo morbi natura po-
sita sit, vehementius insurgit: sunt enim hæc symptomata
à morboſis cauſis antè quàm morbum gignant inſurgente
vi excretrice, quæ quod moleſtat nullo ſæpe noſtro ſenſu
extrudere appetit. Quid præterea de his dicemus, qui verti-
gine laborant? Quis quaſo, morbus deprauatæ illius actio-
nis, in qua omnia circumagi putantur, cauſa fuerit? An in-
temperies? quum nullo ſæpe accedente calore: aut frigore,
vel alterius qualitatis exceſſu, ſolo (vt mea fert opinio) ſpi-
rituum inordinato motu huiusmodi ſymptoma contingat.
Nec illis credendum eſt, qui morbum ſtatuunt eſſe in nume-
ro, qui huius cauſa exiſtat. Non enim instrumentariæ par-
tes ex ſpiritibus, conſtare dicuntur, ſed ex ſimilaribus par-
ticulis longè diuerſis à ſpiritibus, & humoribus, ſiquidem
hæc inter elementa, & corporis principia ab omnibus opti-
mis ſcriptoribus ponuntur: Quid de his, qui nimio Vene-
ris amore æſtuantēs dormire, & alias actiones corporis, aut
animi probè, vt ſolebant, exercere nequeunt? ſtultū namque
fuerit huius rei cauſam reuocare ad intemperie quod non-
nullis placuiſſe video: quum nullis remediis, quibus corpo-
ris intemperaturæ corriguntur, eorum morbus mitigetur:
nimirum quod non corporis ſit vitium, ſed animi qui con-
tinua, vehementiq; cogitatione, reuocato ad ſe calore, cor-
poris officia exercere prohibet: Quod ſi incantationibus,
& ſcinationibus, docente vſu, & multorum hiſtoria atte-
ſtante, fides aliqua adhiberi poteſt, quis morbus cauſa erit,
quum per incantationes venere quis vti, aut alia corporis
animiq; officia obire veratur? Nam illud ridiculū eſſe, quod
à nonnullis de hac re dicitur, qui huius veneficij vim ad in-
temperiem redigere volunt, omnibus conſtare puto: quippe
quum verba, quibus venerem ligant ſcinatores, aut alia
multa, quibus vtuntur ad actiones, corrupēdas calefacien-
di, aut alio deniq; modo intemperiem cōmittendi vim non
habeant. Sed quid magis in hac re laboramus, quum Gale-
nus, cuius potiſſimū authoritate illi omnes cōtrouerſias di-
iudicandas eſſe cenſent, ſcribat initio tertij de Cauſis ſym-
ptomatū ventriculo nullo modo affecto ob cibi portioniſq;
vitiū, & nonnulla alia, eius partis coctionē, reliquāſq; actio-
nes labefactari, & alio loco omnia ſymptomata intefino-
rum

rum ex intemperie, vel tumore, vel excrementis oriri commemoret. Quamobrem veneficiis, & aliis, quæ ab arte nostra sunt aliena, reiectis, utpote quæ ea cōsideret, quibus opitulari potest, cōtemnit autem quorū causas ignorat, quæque illius rationē & vim excedunt: quæramus iam à quibus causis omnia symptomata in vniuersum proueniāt: Qua in re, (quod omnes fatentur, & rei ipsius natura docet) imprimis ponemus morbos symptomatū causas esse: quandoquidem intemperaturæ morbosæ, quæ excrementa præter naturam, mutatis illorū qualitatibus, aucta diminutāq; quātitate, vel etiā corrupta vniuersa eorū substantia, reddunt, nec nō etiā actiones corporis labefactant, id abunde testatur. Sunt quoque causæ symptomatū, quæ morbos efficiūt: veluti bilioli, mordacesq; humores, tertianas febres cōmittentes, ob id rigore, horroremq; pariunt: Sumuntur præterea symptomatum causæ ab aliis causarū generibus. Etenim caloris nativiti vitio, quo natura tanquam instrumētō ad omnia corporis officia obeunda utitur, symptomata nascuntur: quū immoderato motu, dissolutione, oppressione, varia reuocatione, actionibus secundum naturā seruire nequit. Porro materiæ vitio symptomata prouenire ostendit vitiosa cōcoctio, & corrupta ob vitiosa alimenta nutritio: At sudores, qui ob cutis raritatē contingunt, & pulsuū interceptiones, quæ occupato spatio eueniunt, mōstrant causas sine quibus non vocatas, symptomatū quoq; esse authores: quemadmodū sanè pulsuū respirationisq; læsæ differentia illæ, quæ in malè affectis corporibus mutato illorum usu, ob finem symptomata nasci docent. Ac ut semel dicam ex vnoquoq; genere causarum propriæ in singulis generibus symptomatum causæ sumuntur: quæ omnia euidentius in eorum tractatione innotescunt, propterea quòd ferè solum nominis communitate symptomatum genera inter se conueniunt.

Actionis vitiatæ causa. CAP. II.

PROVENIUNT à corpore, ut antea ostendimus, actiones, corporis ipsius qualitates, excrementa, & alia opera, ut humorum, & aliorum. de quibus antea egimus generatio: verum actiones qualitatū, & operum sunt.

authores, quum & ab illis hæc proueniant, & earum muta-
 tionem sequantur; ex bona namque coctione sanguis bo-
 nus, laudabiliæque excrementa, corporisque probæ qua-
 litates resultant; ea autem vitata, hæc quoque similes
 labes contrahunt; Quamobrem docendi ratio exigit, vt
 causas, quibus contingit actiones lædi, quarum explicatio-
 ne ad aliorum causas enumerandas facillima via paratur,
 primum hoc loco expendamus: qua quidem in re, vt antea
 præfati sumus, nihil Galenus quod commune sit omnibus,
 docet; quum statim initio libri de Causis symptomatum
 visionis oblæxæ causas explicare aggrediatur; idque nullo
 posito principio, quo certa docendi methode intelligere li-
 ceat, nec plures, nec pauciores esse posse his, quas ille de ea
 re tradit: Quod si etiam numerum earum causarum, quas
 omnibus sensitiuis functionibus communes esse statuit, ex-
 cutiamus: non solum inueniemus eo non compræhendi o-
 mnia, quorum occasione huiusmodi functiones labefactari
 contingit, sed nec etiam omnibus illum conuenire. Ac quod
 non omnes causas sit complexus, postea ex his, quæ trade-
 mus quilibet intelligere poterit: Non esse autem eas, quas
 ponit omnibus sensitiuis operationibus communes, paucis
 ostendo: Vult enim lædi posse huiusmodi functiones vel vi-
 tiata potentia, vel oblæso præcipuo actionis instrumento,
 vel parte aliqua offensa, quæ ysum quempiam præcipuo
 instrumento præbet, quæ tactui non conueniunt; Neque enim
 tactus instrumentum vnum est præcipuum, aliud verò, quod
 illi subseruiat, sed vnicum est illius actionis author, nempe
 neruus: In aliis autem sensoriis præstabat duas ab initio cau-
 sas ponere vim, & instrumentum, huiusque postea diui-
 sionem facere, quòd aliqua scilicet sit pars, quæ primas
 ad actiones edendas obtineat; aliæ verò illi subministrent:
 Iam verò illud quæramus, quorum scilicet occasione actio-
 nes lædi contingat. Itaque, vt ex certis notisque princi-
 piis res tota procedat, illud imprimis docendum esse vi-
 detur: vt ea quæramus, à quibus actiones fiunt, quum se-
 cundum naturam habemus, eo enim inuento, quandoqui-
 dem in eisdem generibus opposita collocantur, facile quo-
 que erit inuenire, quod in hac re desideramus. Ac spectanti
 quidem mihi quod cõmune est omnibus actionibus, rationi
 videtur consonũ, vt in illis omnibus causas statuamus poten-
 tiam,

tiam, & instrumentum vtrumq; quippe quum videamus omnes functiones ab inficis singulis partibus facultatibus provenire, & omnes calore nativo, peculiariq; aliquo instrumēto, per quod fiant, egere: Sic enim profectò sensus, & motus à sensifica, motriceq; facultate per nervos caloris beneficio in corpore exercentur: Sic cōcoctio à coctrice facultate, seruiēte illi calore, & instrumento aliquo, in quo facultas ipsa residet, perficitur, & denique nulla est functio, quæ tres has causas non requirat. In quibus verò vsus variari potest, veluti in pulsibus, & respiratione apparet, est etiam finis variandæ actionis causa: Nā reliquis positis, eisdem causis, solo vsu mutato, pulsus, respirationemque mutari contingit: quod optime animaduertit Galenus, quū illarum functionum causas in lib. de Pulsibus, & Respiratione inuenire studet. Quinetiam in his actionibus, quæ absq; aliqua materia fieri nequeunt, quales sunt naturales, quæ in attractione, retentione, alteratione, expulsionēq; alicuius substantiæ versantur: materia quoq; huiusmodi obeundæ operationis causa censerī debet: Vt enim bona fiat nutritio laudabile nutrimentum præter alia est necessarium: causa verò, quæ subiecti nomine à nobis donata est in re proposita cum proprio instrumento coincidit. Idem enim est subiectum corpus, in quo agendi potentia sita est, & instrumentū, per quod actio obitur: veluti concoctio, quæ in ventriculo, & ab eo tāquam instrumento agente, coctrice potentia tanquam authore, & effectrice perficitur. Nec quidem, vt arbitror, est à ratione alienum causas cū quibus, aut sine quibus non, nūcupatas inter actionis causas ponere: vt enim alimentum in ventriculo, aut alia parte concoquatur, oportet quidem adesse facultatem, quæ rectè suo munere fungatur, & instrumēta idonea, & probam materiam, & vsum si velis mediocriter vrgere. Verum nisi retineatur tantisper, donec elaborari alerariq; valeat, infelix profectò reddetur concoctio: est autem in hoc opere retentrix facultas, vt satis apparet, causa cum quā cōmode, & sine qua nullo modo concoctio fieri potest: Sic etiam cutis raritas causa est copiosi sudoris, nō tanquam efficiens, non tanquam materia, aut instrumentum, aut alterius generis, quā huiusmodi de quo nūc egimus. Requirit & actiones tempus debitum, certum ordinem, certūque modum, & nonnullæ spatium, vt cordis arteria-

rumque motus, & singula actiones suas peculiare causas sine quibus fieri nequeunt, & cum quibus commodè obeuntur, desiderant: ut raritas partium, quæ quasdam actiones promouet, & retentio quasdam iuuat, alias impedit: de quibus in singulis actionibus agendum est: licebit namque lectori singulorum causas sectanti ex communi methodo, quam nos solum hic profiteamur, quod ad rem propositam faciat, elicere. Ac quod actionum omnium vitia in prædictas causas, tanquam in proximas, & immediatas redigantur, unicuique constare puto, quem non pigeat aliquot ex omni genere actiones ad aliarum exemplum excutere, & earum causas expendere: Etenim imbecillior facultas, ut omnibus constat, actiones vitiat, nimirum quum illius causa tremores in senibus sensuum omnium & motionum oblationes, & in aliis etiam, quorum facultates infirmæ sunt, contingant: Debilitato autem contractoque calore nativo communi omnium functionum instrumento, syncopes, sopores per vehementiores accessiones morborum, & mille alia actionum vitia accidunt: Mictio verò, orto lapide in collo vesicæ, proprio illius actionis instrumento læso, impeditur: pulsus respiratioque mutato illorum usu à naturali mediocritate euariant. Quinetiam obruto grauatoque ventriculo nimia cibi multitudine concoctio, quæ in eo obitur, improbe perficitur: quemadmodum etiam antea diximus, quum retentrix facultas malè suo munere fungitur: Atque hæc quidem causæ, ut proximæ, & immediatæ cum actionibus agnoscuntur, sic ab aliis proueniunt: Nam facultates corporis intemperaturæ offendunt, instrumenta varij morbi exercent, variæ causæ usum mutant, calorem corrumpunt, & ab actionibus, quibus peragendis incumbit, distrahunt: Non desunt quæ omnis generis materiâ, quæ ad actiones obeundas est necessaria, multipliciter varient: quarum rerum ratione actiones quoque labefactantur, sed ut diximus intercedentibus illis causis, quas coniunctas in hac re posuimus: Nec illud ignorari puto, omnia quæ hæc efficiunt ad quatuor rerum genera, à quibus antea morborum causas duximus, tandem redigi, ne superflue hic eadem repetere cogamur.

*

Abol

Abolita actionis causa:

CAP. III.

QUONIAM NIBVS illud constare puto prædictas causas, ubi plurimum exceſſerint, actiones omnino abolere: ſic enim ubi ob maximam intemperiem facultas patitur, actiones perire videmus, & mortem nonnunquam ſubſequi, vel totius quidem animantis, vel partium, quas vitium infeſtat: Veluti quum ob vehementes intemperies ventriculus nullo pacto nutrimentum concoquere valet, ſed tale illud reiicitur, quale aſſumitur, quod in leuitate inteſtinorum potiſſimum apparet: Hac etiam ratione extincta ob æris circumſtantis inſignem admodum frigiditatem facultate ſenſifica, & motrice, nonnullas partes præſertim extremas, quæ frigori magis ſunt expoſitæ ſenſu & motu priuari contingit: qua quidem in re illud ignorandum non eſt, à quibus ſcilicet morbis facultates maximè afficiantur. Nam eſſi omnes intemperies, quum plurimum exceſſerint, vim habent abolendi facultatem, quædam tamen ſunt, quæ nonnullas ex illis minore exceſſu tollunt: Calor enim excedens coctiones non perinde abolet, niſi maximo exceſſu temperiem penitus diſſoluat. At frigus longè minus huiusmodi vim habet, contra verò cibi appetentiam non multo exceſſu tollit calor, frigus autem potius intendit, niſi uſque adeo creſcat, ut fiat maxima exuperantia, quæ omnibus functionibus eſt inutilis: Eodem pacto retentrix facultas ab omni inſigni intemperie exoluitur: ab humida tamen etiam minore: à ſicca autem non niſi maxima perditur: veluti etiam voluntarius motus. Sunt præterea quædam functiones, quæ maius in facultate robur requirunt, quum alioqui exerceri nequeant: aliæ verò, quæ non deſinunt fieri, donec vel minimum facultatis ſupeſt, quod de ſenſu & motu ſcribere ſolet Galenus, illum ſcilicet minimam vim, hunc maiorem requirere: quæ omnia ab eo præcognita eſſe oportet, qui fructum aliquem ex hac generaliore tractatione percipere velit. Eſt verò abolitarum, & intermiſſarum actionum quoque cauſa natiuus calor, ubi enim adhibitis vinculis, aut ob ſuffocationem, vel diſſolutionem, aut ad alia loca reuocationem iſ diſſundi per corpus prohibetur, actiones earum

partium, quibus ille non adest, otari necesse est: Quibus modis adstrictæ vinculis, aut alio modo partes, eo quod caloris consortio destituantur, syderationibus corripuntur, & occlusa aspera arteria mortem subsequi, & per inediam, vehementiorēque euacuationes digesto violentius natiuo calido contingere animi defectum: per somnum verò externarum partium operationes caloris ad interna viscera contracti inopia cessare videmus. Ut verò calidi huius nativi, siue spiritus non eadem est in omnibus partibus conditio (siquidem in oculo purior, splendidiorque esse solet) sic ob peculiaria eiusdem vitia quarundam partium officia peculiariter labefactari necesse est: Si enim crassior, aut turbulentior, aut non perinde splendidus in aliis partibus vigeat, minimum fortè actionibus illarum oberit: At si huiusmodi in oculis fuerit, si non omnino perdet, certe insigniter visionem offendet, quod etiam à Galeno libro primo de Causis symptomatum prodictum est: Caterum læsis instrumentis ad actiones proprias obeundas destinatis, functiones illorum aboleri ratio docet, & continuus vsus: sic enim sensu, & motu vniuersum corpus obstructis nervis omnibus in eorum origine per attonitum morbum, & nonnullas partes illis absicis priuari videmus. Eadem ratione obcæcantur homines vulnerato vehementius oculo, & præsertim ea parte insigniter læsa, quæ in eo instrumento præcipuam vim ad videndum obtinet, qualis est humor crystallinus vocatus, id quod ad proportionem in omni alio instrumento intelligere oportet. Illud verò, quod abolito vsu actiones quoque deleantur, certissimum est: quippe refrigerato vehementer corpore, extinctoque calore, arteriæ pulsare, & corpus nutrirī desinit, si quando ob caloris magnam debilitatem, aut subiectæ materiæ pertinaciam non dissoluatur: quo pacto etiam quum secundum naturam habemus dormire, edere, moueri, & alias functiones, quæ in nostro arbitrio sunt positæ, cessante illarum vsu, interrimitur: Quod verò ob materiæ vitium actiones etiam destruantur, docet nutrimenti ingesti copia, quæ nulla accepta coctione, grauata coctrice facultate, & expultrice irritata, vel per intestina descendit, aut per superiores partes cruda vomitu reiicitur, id quod etiam accidit, si expultrix, sine cuius quiete concoctio perfici nequit, temerè

concite

conciteretur, aut retentrix intempestiuè suum opus deserat: Propterea occupato spatio, in quo instrumenta dimouentur, actiones quoque prohibentur: Veluti quum exuperante in cordis inuolucro aquoso humore, cor post deprauatos motus, quos edit, tandem moueri desinit: At si tempus, ordoque desinit, & cætera, quæ sub causis sine quibus complexi sumus, mirum non esse debet, si actiones pariter fieri desinant: Neque enim quæ oculos tangunt, aut ab illis sunt remotissima, videri, nec in maxima temporis angustia ea fieri possunt, quæ longiorem moram requirunt, & peruerso cibationis ordine, quid prohibet, quo minus concoctio vel in feliciter obeatur, aut etiam penitus perdatur: & deniq; expositis in hoc opere causarum generibus, quilibet non omnino medicinæ ignarus intelligere poterit, quorū occasione actiones aboleri contingat.

Causa quibus contingit actiones quasdam aboleri aliis manentibus integris.

CAP. IIIL.

ERDI aliquando aliquarum partium actiones, quum interim reliquæ partes nullo modo sint offensa, satis omnibus constare puto: quandoquidē sensu, & motu, qui resoluta habent crura, aut brachia destituuntur, feliciter tamen alimentum in ventriculo, hepate, & vniuerso corpore concoquunt. Quin & illud notum est multarum partium functiones communi malo pariter aboleri, vt in attonito morbo. sensu & motu corpus vniuersum priuatur: & ventriculi coctione labefactata ad portionem læsionis, reliquas partes improbè nutriri: atque etiam labi omnium partium robur per lypothymias, & vocatas syncopes conspiciamus. Nec illud quidem nouū est in eadem parte actionem vnā, aut plures seruari, alias autem, & nūc vnā, nunc aliā aboleri: siquidem longa experientia tritum est nonnunquam in eodem mēbro sensum, & nutritionem vigere, motu deperdito, & hoc incolumi sensum aboleri. Verum perinde facile non est horum omnium causas assignare posse: Nam quòd quarundam partium functiones lædantur aliis illæsis, ratio in promptu est, vel quòd facultas, aut instrumentum, vel finis, aut materia, aut quæpiam alia ex prædictis

causis peculiariter in illis partibus euariet, nulla mutatione in aliis facta: Plurium autem partium actiones læduntur à causis communibus, veluti à materia communi, publico instrumento, communi usu, & facultate: ob communem quidem materiam ventriculi, hepatis, & omnium reliquarum partium concoctio nonnunquam vitatur: vbi verò cor patitur per animi defectum, caloris natiui, idest publici instrumenti vitio, omnes corporis actiones labem contrahunt: per cerebri verò affectus oblata sentiendi mouendique facultate, partes sensu, motuque destituuntur, alias autem functiones retinent: Variato autem actionum usu partes omnes, quæ illius causa agunt, in suis actionibus noxas experiuntur, quomodo contingit pulsus, & respirationem deficiente calore, pariter aboleri: Ex quibus sanè constat vitio proprii instrumenti multas actiones lædi non posse, & vniuersas corporis functiones nec ob materiam, nec ob facultatem aliquam, sed duntaxat communi affecto instrumento vitari abolerique propterea scilicet, quod nulla est facultas, nulla materia omnibus actionibus communis: calore autem natiuo à corde influente vniuersum corpus ad omnia sua munera peragenda opus habet. Potest tamen ob commune malum, quod vniuersam structuram afficiat, vt in febribus contingit, facultas omnis lædi: atque ita vniuersæ corporis functiones pariter labefactari. Quod verò in vno membro actiones quædam lædantur aliis illæsis, causa non ita patet: Nam id totum Galenus ad diuersa instrumenta, aut robur, imbecillitatemque facultatis referre videtur, veluti quum sensus seruetur amisso motu causa est (inquit) quod diuersi sint nerui, qui in idem membrum inseruntur: contingeretque interim, vt nerui, qui ad cutem perreptant, sint illæsi, sensumque suppeditet: alij verò, qui musculis implantantur offensi, mouendi vim exercere nequeant: eademque ratione fieri, vt laborantibus illis, qui ad sensum sunt destinati, & non aliis, sensus aboleatur, superstiti motu. Quod si idem sit neruus, eademque pars, quæ afficitur, accidere quidē posse scribit, vt seruatō sensu, motus perdat, non tamē contrā fieri posse, vt aliqua pars, quæ suaptæ natura sentiat, & moueatur, sensum amittat retento motu, propterea scilicet quod motus agendo, sensus verò patiēdo exerceatur, maiore autē vim ad actionē, quā ad passionē requiri, proinde seruari posse, &

& influere tantam vim nervis læsis, aut alio quocunque modo corpore affecto, quæ sensum quidem suppeditare valeat, ad motus tamen edendos non sufficiat. Quæ certè, vt rectè dicta sunt, relinquunt tamen in quo dubitare, & aliam causam desiderare possumus. Nam quod seruetur aliquando motus, aliquando sensus ob prædictas causas certissimum est: Ac quod etiam maius robur requiratur in motu, quàm in sensu, ex hoc constat, quòd videamus eos, qui admodum sunt defatigati, aut morti propinqui, ne moueri quidè posse, valentibus tamen interim sensibus. At illud non ita recipio, quòd putet nunquam reperiri corpus, quod moueatur sine sensu, quandoquidem sæpe contingit, vt dormientes non solum agitentur toto corpore per lectum, sed etiam sæpius surgant, quod ille sibi etiam contigisse in libro de Motu musculorum commemorat, idque sine sensu euenire necesse est, si modo somnus sensuum omnium est vinculum quoddam, & omnes sensus dormientibus feriantur, quod si quis neget repugnante rei natura & vsu, vel itque rem auctoritate decernere, locus est libro tertio de Causis pulsuum apud Galenum, in quo scribit apertè dormientes non sentire: id quod etiam ab Aristotele in libro de Insomniis memorix proditum est. Quòd si contentiosius agamus, velimusque eos etiam sensum aliquem retinere, illud certe non negabimus non æque euentem eum esse in illis vt motum, quem tamen oporteret euidentiorè esse, & longè magis vigere, si modo facultas, quæ per nervos sensum & motum partibus largitur, quum imbecilla est, putetur integros sensus seruare posse, motus autè minimè: Quir enim (quæso) manifesti validique & varij fiunt motus, & nullus aut obscurus in toto corpore dormientium apparet sensus? Itaque constat seruari motum per eosdem nervos in eisdè partibus non seruato sensu: Quòd si ita est, quum neque ex robore, aut imbecillitate facultatis, neque ob diuersitatem instrumenti, per quod huiusmodi functiones obeuntur, id contingat, necesse profectò est aliam esse causam, quæ ex facultatum differentia sumitur: Nam quoniam (mea quidem opinione) vna est facultas motoria diuersa à sensifica, ideo fit, vt vna influente, alia autem non, functiones quæ ab illa proficiscuntur fiant, alterius autem minimè: mirari que profectò in hac re licet Galenum has inter se non distinxisse,

xiste, sed perpetuo scribere sensum & motum à cerebro per
nerups ad singulas partes demitti, quum duæ sint inter se
plurimum differentes hæ functiones, diuersasq; ob id oportet
esse facultates earum authores, siquidem ex numero
operum & functionum, numerus facultatum, vt tradit in
initio libri de Naturalibus potentiis, inuestigari debet.

Quod si inter se discrepantes has facultates re vera agnouisset, & quod in dormientibus de sensu & motu diximus, animaduertisset, non solum inuenisset, quod putat fieri non posse, vt motus vnquam seruetur ociante sensu, sed etiam ob diuersas potentias inter se natura distinctas non locis fortè, neque instrumentis id contingere (vt arbitror) credidisset. Nam quæ alia, quæso, potest esse causa, quur ab eadè intemperie, siue alio morbo nunc imaginatio, nunc ratiocinatio, aut memoria in cerebro lædantur, aut in ventriculo concoctio, & non retentio, aut expulsio vigente febre, quàm quod diuersæ sunt facultates? quæ etsi offenduntur omnes ab intemperaturis, quædam tamen plus vel minus, quædam verò etiam à quibusdam iuuantur, à quibus alia destruuntur, quemadmodum antea ostendimus: Quod si locis eas inter se seiungeret, facile erat causam inuenire, quod scilicet loco eo in cerebro affecto, in quo residet, quæ patitur facultas, alia illæsa cuius sedes integra est id accidar. At quum eas nusquã inter se euidenter locis separet, non alia potest esse causa, quàm quæ ex diuersis morbis, aut ab eiusdem excessus inæqualitate sumitur: Siquidè siccitas coctioni obest, retentioni prodest, humiditas contrà illam iuuat, hanc lædit. Vnde mirum non est siccitatis excessu aboleri coctionem, & humoris exuperantia perdi retentionem, alterutra verò excedente qualitate, vnã labefactari, aliam incolumem relinqui: Quamobrem nos, quod Galenus de sensus & motus abolitione, & conseruatione solum scribit, ad omnes alias functiones pertinere putantes, communes, quas posuimus causas inuenire laborauimus, & motum in eadem parte fieri, cessante sensu, non alia ratione putamus, quàm quod diuersæ sint potetia, à quibus huiusmodi actiones proueniunt: id quod si raro contingit, in dormientibus tamen ob manifestam causam conspicitur. Quum enim sensifica vis omnino per somnum quiescat, & veluti constricta in cerebro contineatur, nequit longius spargi, quum
inte

interim motiua minimum afficiatur, siquidem somnus sensuum, non motus est passio. Est quidē hæc de his rebus nostra opinio, liceat tamen vnicuique in re admodum ancipiti, si hæc non placent, meliora excogitare. Nam quod quidam putant ideo dormientem non sentire, quod vis à cerebro ad musculos transmitti quidē possit, ad cutem verò ob distantiam minimè, ridiculum omninò esse puto, quum tantum non sit interuallū vt musculis vis largiri, non autē cuti debeat, præsertim quum minima quæque facultatis portio ad sensum sufficere putetur: Quod si ex distantia huius rei ratio petitur, quur ad musculos cruris vis ea demittitur, ad cutem autem capitis, & ceruicis multo propinquiorem cerebro impartiri nequit?

Causæ quibus fit, vt interdum prorsus aboleantur actiones, interdum verò rursus restitui possint.

CAP.

V.

QUOD perdantur omnium partium actiones, aut quarundam solum, atque etiam in eadē parte qua ratione contingat nunc omnes illius functiones, nonnunquam verò quibusdam illæsis, alias aboleri satis dictum esse puto. Illud verò quod superest in abolitis actionibus, breuiter docendū est, ob quas causas accadat omnino destrui actiones, vt nunquā amplius restitui possint, vt in lethali apoplexia, & syncope vsu venit: aliàs autem videamus easdem nonnunquā ad suā naturam redire, vt in animi defectu, & per minores apoplexias, & vteri suffocationes. Itaque quum multæ sint causæ, à quibus abolentur actiones, siquidē ob propria vitia ipsius facultatis id contingat, desperata ferè res est, veluti in his accidit, qui intemperaturæ excessu extincta facultate pereunt. At si ea impediatur, vt fit per somnum, sperandum est, vt illæ ad se redeant: ob materiæ copiam, quæ perduntur actiones non periclitantur, veluti ventriculi concoctio, quæ nutrimenti copia abolita fuerat, illa consumpta, facile restituitur: Quæ verò patitur actio ob vitia proprii instrumenti, ad læsionis portionem intelligemus quid sperare, aut vereri oporteat. Nam eo offenso, à quo plurimæ facultates emanant, quodque fons, & origo est, res magis suspecta haberi

beri debet, veluti quum affecto cerebro in attonitis sensus & motus in vniuerso corpore abolentur. Lassa verò spina, & illius neruis, causa leuior existit, si quando eadem læsiones in sensu & motu accidunt. Atque etiā vehementer affecto proprio instrumēto fit vt amplius restitui nequeat, quæ semel abolita est actio, veluti quum omnino præciso neruo, motus partis, in quam ille inferebatur sine aliqua spe destruitur. Quod si propter obstructionem idem contingeret, quia leuior est affectus, eam abolitionem pariet, quæ non omnino desperata credi debet: quū ferè omnes ab hac causa aliquibus membris resoluti ad pristinam sanitatem redeant. Quæ verò fiunt à communi instrumento operationum abolitiones, ex diuersa illius noxa, hoc vel alio modo vitiatæ proueniunt. Etenim ex dissolutione spirituum animi defectus facile emendatur, qui verò illis corruptis, aut suffocatis nascitur, vt plurimum in lethalem syncopen terminatur, & occidit. Iam verò si ob vsum deperditū perdantur actiones, siquidem vsus ad vitam summopere sit necessarius & continuus, rarò contingit semel illas deperditas restitui posse, vt perdita semel respiratione & pulsu, abolitò illorum vsu, vix aliquid boni sperandum est, alterius verò actionis vsus suas actiones cū spe restitutionis abolere solet, vt in appetitu deperdito contingit, repleto admodum corpore, quo euacuato consumptæque repletionē, vt redit vsus, sic & ipsa appetentia restituitur. Atque hæc quidē de hac re quantum generalis hæc nostra tractatio assequi potest. Nam qui plura & exactiora postulat, ad singulas functiones descender, & vim omnium causarum, quibus contingit eas aboleri, perpendet.

Debilis actionis auctæq; causa.

C A P. VI.

LEVIORES supradictæ causæ imbecillas reddunt actiones. Etenim debiliore reddita facultate, actiones quoq; debilitari clarius ferè est, quàm vt demonstrari debeat: quandoquidem coctiones, corporis motiones, & reliquæ ferè omnes actiones in senibus, & his, qui lōgo morbo diu sunt vexati, vix tardiusq; obeuntur debilitatis, quæ animal regunt, facultatibus. Eodem pacto ob nimiam humiditatem,

&

& siccitatem mollioribus durioribusq; effectis nervis motionis instrumentis, vix corpus dimoueri potest, & vulnerato ventriculo non satis donec coquatur, nutrimentum retinetur. Quinetiam nativo calore debilitato, aut aliò reuocato, officia earum partium, quibus ille deficit, infirmiores euadunt. Qua quidem ratione qui studio literarum vehementius incumbunt, distracto à ventriculo, digestoque per continuas animi cogitationes innato calido, infeliciter alimentum cōcoquunt. Iam verò diminuto vsu, actiones quoque minuuntur, quod in pulsibus, & respiratione manifestè apparet. Nam corde refrigerato, minores tardioresque humilissimi modi actiones fiunt. An non etiam ob alimenti exuperantis copiam, aut alienā qualitatem imbecilliores attractiones, retentiones, ejectiones materiae vitio contingunt? quomodo Galenus tardas coctiones in ventriculo contingere ob cibos duros, & crassos scribit in libro de symptomatum Causis. Præterea occupato spatio, in quo instrumenta moventur, & deficiente tempore, aut vitiatō ordine, infirmiores operationes edī conspicimus, & conuiuentibus plus iusto cutis meatibus, sudores vel omnino sisti in maiore adstrictione, vel in leuiore ægrius effluere. Sunt porro excedentis actionis eadē genere causæ: Nam vbi facultas excessu qualitatum mediocritatem in agendo non assequitur, in eo excedit in quo vincentis intemperaturæ causæ vis præpollet, quo modo exuperante siccitate, qua facultas retentrix gaudet, arctius continetur alimentum quam conueniat, & invaliditate vincente vehemētiore attractiones, validioresq; notus in delirantibus fiunt, & vigiliæ exuperant, & loquacitas superflua auditur. Atque etiam vbi debiliior est vis corporis, quæ retentioni destinata est, citius quam oportet definit suo munere fungi, cogitq; citius quam expediat, & frequentiores excretionēs fieri: vbi enim vnius opus male coniectum alterius excipit actio, quæ prior est, ob debilitatem frequentem cogit facultatem maturius suas actiones expellere. Cæterū duriora instrumenta ad motū validiora existūt, & ad retinendū plusquā naturæ modus postulat, robustiora: & quæ laxiora sunt, rarioræque faciliorem quam oporteat actionis, quæ euacuantur, & per ea deducuntur viam præbent, sic manent rariore cutis meatus exuperantis sudoris causa censentur: At virgente respirationis pulsationisque vsu, ipsa

ipsa respiratio & pulsus crebriores, velociores, maiores, & denique omnimodo aucti euadunt. Præterea materiæ vitio augentur quoque præter naturam actiones, siquidem calidiore, siccioréque existente alimento concoctio mediocritatem excedit, dum torrentur ea, quæ alterantur: Diutius verò excrementa in aluo continètur, quum duriora siccioraque extiterint. Quòd si acriorem qualitatem habuerint, vel iustam mensuram excesserint, celerius quàm oportet, & vehementius etiam expultricem commouent: Ac quemadmodum priores actiones posteriorum sunt causæ: sic quæ circa materiam aliquam versantur, si posteriores imbecilliores sunt, priorum actiones promouet, adaugentque: quo pacto tardante distributione alimentum, excretionem per aluum anticipant, vberioresque proueniunt: & quum illæ, quæ præcedunt vehementius agunt, contingit quoque sequentium actiones minui. Parcior siquidem distributio alimenti fit per corpus, quum præpropere, vehementiusque illud à ventriculo per intestina descendit: At non perinde latiore facto spatio, in quo partes corporis mouentur, accidit motus augeri, vt minuuntur eo occupato, quandoquidem non urgente magis vsu immotisque præcipuis actionum causis nulla ratio cogit, vt ob ampliorem locum, motus excrecere debeant: ob tempus verò id contingit, quum alimentum, quæ in ventriculo & intestinis cōtinentur, longiore mora torreantur, siccioraque reddantur.

Magne, vehementis validæq; actionis causa.

C A P.

VII.

ETSI difficile est quæ in singulis ferè differunt, generali aliqua ratione comprehendere: Quoniam tamen institutum nostrum postulare videtur, vt posteaquam in vnoquoque genere actionum plurima vitia posuimus, illorum quoque causas breuiter prosequamur. Ideo de hac re omnino agendum esse puto: quod quidem Galenus in pulsibus, & respiratione diligentius fecit, quum magni, vehementis, crebri, velocis, æqualis, inæqualis, & omnium denique aliarum differentiarum pulsus, & respirationis diligenter causas explicat, quæ si in motibus voluntariis, si in sensatio

rationibus, si in principibus facultatibus, imaginatrice, co-
 gitatrice, & memoratrice facultate, præterea in attractio-
 ne, retentione, coctione, expulsionem, & reliquis corporis, ani-
 miq; functionibus, & singulis operibus præstitisset: nõ esset
 fortè quòd communem omnibus tractationem tantoperè
 desideraremus: sed quum id non faciat, desideret tamè ars,
 vt non magis aliquarum functionum, quàm aliarum pecu-
 liari adhibita tractatione causas enarremus: cogimur profe-
 ctò, quod commune singulis est, prosequi, sine quo reliqua
 constare, nec intelligi possunt, & quæ prætermittuntur in
 singulorum explicatione, iam compræhensa in generali, &
 communi cognoscuntur: sic sanè passim Galenus, & præfer-
 tim vbi agit de causis inæqualitatis vnus pulsus, iubet esse
 faciendum, explicandum scilicet quod vniuersale est, & ad
 illud omnia redigenda: ex cuius consideratione si quid sin-
 gulare desideretur promptè inueniri posse putat: Itaq; nos
 hæc ita docere aggrediemur, vt non exactam polliceamur
 tractationem, sed potius excussis causarum generibus, ve-
 luti quibusdam exemplis lectorem exerceamus, & inuite-
 mus ad hæc perficienda, quæ à nobis inchoata inueniet. Igi-
 tur quum in genere actionis auctæ contineatur ea, quæ ma-
 gna est, & vehemens, imprimis illarum causas docere cona-
 bimur à magna exorssi, quæ certè non vnũ solum genus cau-
 sarum requirit, sed omnia: nisi enim facultas valida sit, vr-
 geatq; vsus, pareatq; instrumentum, & liberum sit spatium
 in quo instrumenta agitantur, suppetatq; tempus, & suam
 etiam vim præbeat commune instrumentum, magna actio
 fieri non poterit. Vnde non solum tres magni pulsus & re-
 spirationis causæ, vsus scilicet, vis, & instrumentum ido-
 neum (mea quidem opinione) poni debent, sed & prædicta
 omnia: quando etiam Galenus libro secundo de Sanitate
 tuenda tres prædictas causas, quas statim ab initio libri pri-
 mi de Causis pulsuum ponit, sufficere nõ posse docet, quum
 quartam addat, quæ scilicet ex animalis spiritus, nempe ca-
 lidi natiui mutatione petitur. Nam requiri etiã spatium li-
 berum in motu arteriarũ ad magnos pulsus creãdos ex hoc
 constat, quod per adstrictas inflammationes, aut schirros cõ-
 primetes arterias magni pulsus illis in locis fieri nequeat:
 Sic etiam in voluntario motu fieri apparet: Neque enim in
 paruo spatio, vel in temporis angustia ille magnus fieri po-

rest. Est quoque magnarum actionum, quæ materiam requirunt, causa ipsa materię copia: Nam magni copiosi quę sudores elici nequeunt, ubi paucus subest in corpore aquosus humor: quod etiam fieri nequit, si cutis, per quam sudor educitur, non satis peruia sit, & effluenti humori liberum exitum non præbeat. Verum & si magnę causę magnas actiones efficiunt, non tamen necesse est perpetuò omnes eas magnas esse, quum magna sunt opera, sed satis est nonnunquam vnā exuperare, alias autem mediocriter habere, quod etiam Galenus optimè, quum de causis magni pulsus agit, docet: sola scilicet vrgente pulsus necessitate à mediocri facultate, & arteria non omninò inepta ad motum, magnos edi pulsus. Quum enim vsus maiorem refrigerationem postulet, mediocres arteriarum motiones sufficere non possunt, vnde plurimum distenta arteria, quæ eam impellit facultas: magnas pulsationes excitat: Quæ si non sufficiant, primum celeritatem, deinde etiam maximo vrgente vsu, crebritatem asciscit. Iam verò si vehemens actio est, in qua adest robur, & celeritas, necesse omnino est validam esse facultatem, vrgere vsu, & instrumēta etiam obedire & alias causas, sine quibus nihil vehemens fieri potest. Inter quas tamen præcipuam vim habet facultas ipsa, quum ea sola, aliis non repugnantibus, causa esse possit, si non vehementis omnino, quum in mediocri vsu nihil cum celeritate fiat, eius tamen, quæ valida robustaque est actio, author fuerit. Quod in his corporibus apparet, quæ in mediocri caliditate & vsu, pulsus validos fortēsque ob insitum in arteriis facultatis vitalis robur, edunt. Eadem causę intelligantur ad proportionem in aliis actionibus. Magna enim cruditas, magnaque fames, & excretio easdem causas habent, aut certe ad proportionem respondentes: siquidem magna cruditas fit ob magnam & excedentem alimenti copiam, ob insigne coctricis facultatis vitium, aut instrumenti insignem læsionem: magna autem fames non solum ab his, sed etiam quod plurimum vrgeat edendi necessitas: atq; ita in singulis functionibus licebit inuenire quid in illis sit causa magnitudinis, vehementiæ, & fortitudinis.

ACVT

CAP. VIII.

EXACTIORES acutioresq; quàm par sit actiones quasdam fieri certissimum est: veluti quum eorum conditionem damnamus: qui ob exactiorem quendam ventriculi sensum piperis aut alterius etiam mitioris rei vsum non ferunt, aut qui per morbos iam plurimum debilitati, acutissime audiunt: Cuius actionis causam vel ad comune, vel proprium instrumentum, aut facultatem redigemus. Alij enim nihil videtur in hac re prestare posse. Ac quod ob commune instrumentum nempe spiritum id contingere valeat, ex hoc etiam ostendere possumus, quòd Galenus in libro primo de Causis symptomatum eos scribat acutissime videre, qui puram sinceramq; animalis spiritus substantiam sunt sortiti. Quod enim crassum, & feculentum in illis est, nonnunquã absumit morbi: ex quo relinquitur portio magis extenuata, & purior reddita, quæ ad huiusmodi actiones est aptissima. At ratione proprii instrumeti fieri illud videtur, quod diximus, nonnullos in extremo morborum acutissime omnia, quæ dicuntur, auditu percipere: Nam id potissimum in his morbis vsum venire videmus, qui siccitatis excessu humorem omnem qui in meatibus corporis, & in ipsis sensorijs continetur, obtusionisq; causa est, consumpserunt: Qua ratione acutius, & prudentius omnia senes, quàm iuvenes diiudicare putamus, quòd scilicet illi cerebrum siccius obtineant, hi verò humidius. Illi verò, qui piperis assumptionem ferre non possunt, causam forte habent, quòd ex certa, & delicatiore quadam temperie, facultas resultet exactiore sensu prædita.

Actionis, quæ debitum tempus antenertit causa.

CAP. IX.

GALENVS libro tertio de symptomatum Causis docet deiectiones alui consuetum præuenire tempus, vel grauato ab alimenti copia, vel demorso & puncto à mordacibus ventriculo, vel etiam

irritato à rebus alienis. Præterea huius quoque causam esse cibos humidiores & glutinosos: Contra verò tardiorē fieri, vel propter intestinorum imbecillitatē, quæ propellere nequeant, vel ob hebetem illorum sensum: qui non satis percipiat quæ contristant, & molestant: tum etiam ob ciborum paucitatē vel crassitiem: addit & musculorū abdominis & thoracis infirmitatem. Ex quibus quidem causis ostendit ob materiā, facultatē, & causam sine qua nō huiusmodi actionis vitiū provenire. Nam quū anticipat, vel tardat ob copiam, inopiam, alienam substantiam, crassitiem, acerbitatē, visciditatem, humiditatē, vel siccitatem, materiæ vitiū est: Quum verò idem accidit ob imbecillitatem, vel robur retentricis, aut expultricis à facultatibus causas ducit: Sensus verò exquisitior, aut obtusior causa videtur esse sine qua huiusmodi actiones fieri nequeunt: Siquidem necesse est expultricem irritari, si suo munere fungi debeat, id quod tanto promptius facit, quāto ob exquisitiorem sensum citius afficitur: tardius verò quanto minus sentit, quæ noxia sunt: irritatio verò, & morsus, & molestia alia, nunc ad materiam, nunc ad facultatem redigitur: Nam perinde nonnunquam pars exacto sensu est prædita, ut nullas, vel etiā minimas molestias ferre possit, & molestum sentiat, quod alioqui suapte natura huiusmodi non est, ipsiusque vitio tunc, non materiæ irritatio contingit: Quod si illa benè sit affecta ad materiam referenda est irritatio, quanquā tamen etiam contingit, ut vitio ipsius instrumenti ea fiat, & anticipet actio: veluti quum ob ulcera, aut inflammationes intestinorum expultrix commouetur ad ea, quæ dolorem inferunt, & simul in intestinis continentur, protrudenda: Nec illud quidem alienum est, mutato fine, quasdam actiones anticipare, aut tardare, ut in pulsu apparet, cuius usu aucto, statim arteriæ pulsare incipiunt. Idem patet in cibi appetitu. Nam qui in otio vivere consueverūt, si aliquando validius se exerceant inanito corpore, ante tempus consuetum edere coguntur. Aliter his contingit: qui ex labore ad otium se conferunt. Sunt quoque præcedentes actiones tardationis, aut anticipationis & harum pariter causæ: Nam quoniam expultrix facultas nō insurgit ad propellenda excrementa, ante quā perfectā sit alimenti concoctio, optima ratione fit, ut tanto plus tardet expulsio, quanto magis concoctio moratur: Quod si maturius

rius corpus expurgetur, & vacuetur, tanto citius appeti alimentum necesse est.

Causa actionis, quæ continuo vel per intervalla præter naturam fit.

CAP. X.

CRIBIT idem author præcitato libro excretiones alui assiduas fieri, vel propter imbecillitatem, vel morisionem: Præstat tamen ad sua genera non solū alui excretiones, sed vniuersas alias actiones, quæ hoc modo fiunt reuocare. Igitur continuas obiri actiones, quæ per intervalla fieri debent contingit: primum instrumenti vitio, veluti quum resolutō ani vel vesicæ musculo continuo excrementa, quæ per eas partes euacuantur, effluunt: & sudores, rarefacta præter naturam cute, continuo emanant: & assidue deiectiones his qui tenesmo laborant, exulcerato inflammatoq; intestino eueniunt. Accidit quoq; id instrumēti communis malo: quod in perpetuis vigiliis delirantium & febricitantium apparet: quoniam enim ob igneam qualitatem, spiritus calidumq; natium in perpetua quadam sunt agitatione, faciunt, vt somnus qui illorum quiete perficitur, succedere nequeat: illorum verò refrigeratione, dissolutione, vel reuocatione hic continuo, longiorēque tempore perduret. Præbet & materia suam in hac re causam: quo modo sudores ob copiosam tenuemq; materiam nonnullis perpetuò emanant. Cōtingit quoq; facultatum vitiū huiusmodi functiones variari, siquidem quæ retinere debet excrementa, ad tantam imbecillitatem peruenit aliquando, vt quū nullo modo retinere possit, continuo ea effluere sinat, & expultrix malè affecta perpetuò aliquid expellat: Quarum verò functionū continuus est finis, assiduæ quoq; illæ sunt: cessat enim edendi cupiditas his, qui secundum naturam sunt affecti, eo restaurato, quod est dissolutum: In canina verò fame, quia vrget continuo repletionis necessitas, continuo ab his cibis appetitur. Contingit præterea ob causas sine quibus non huiusmodi vitia fieri: Nam quoniam expultrix facultas suo munere fungi nequit, nisi retentrix sese relaxet & remittat, si hæc ob imbecillitatem nihil amplius continere valeat, continuas fieri expulsiones necesse est.

Intempestiua actionis causa.

CAP. XI.

INTEMPESTIVAS fieri actiones ob easdem causas contingit: Nam resolutio animi musculo, qui cohibendis ad certum tempus alui excrementis præest, intempestiua illorum sunt excretiones: Quod si vehementius contiteretur expultrix, idem accidere necesse est: vel ipsius vitio, vel materiae superflua quantitate, aut aliena qualitate, aut substantia, quo modo in morbis etiam, adhuc edentibus ægrotis, vomitus contingunt nequeunte scilicet facultate expultrice ob imbecillitatem vel minimam ciborum copiam ferre: edacia verò animalia quum sese superfluo alimento, aut alieno ingurgitent, intempestiuis vomitibus & alui deiectionibus corripiuntur. Quod etiam his accidere videmus, qui ex morbis exinaniti statim se reficere, & replere student: At importunt sermones delirantium non solum facultatem ipsam, sed etiam calidum natium perperam affectum intempestiua huiusmodi actionis causam esse ostendunt. An non etiam urgente usu, qui bulimia, aut canina fame vexantur, intempestiue edere coguntur? Est præterea illius causa nonnunquam id, sine quo actio fieri nequit. Nam quum retrix vis intestinorum importune suum officium deserit, necesse est ipsam expultricem intempestiue insurgere ad excrementorum reiectionem.

*Actionis, quæ subito confertimque
leditur, causa.*

CAP. XII.

IAE DVNTVR subito confertimque actiones in attonito morbo & animi defectu, & in utroque plurimæ ex illis concidunt: Nam attonitis vniuersa animalis facultas, quæ sensus, motus, imaginationis, cogitationis, & memoriae est author, perit: In syncope verò vniuersum corpus agere desinit labefactatis naturalibus, animalibus, & vitalibus functionibus: quarum quidem, ut commune hoc est malum, quod confertim labantur: ita cōmunes quasdam causas illius esse oportet, quas Galenus non attigit, & quæ de apoplexia scribit, faciunt, ut minus vera putemus, quæ de syncope

Syncope tradit: Negat enim in libro de Locis affectis, & de Causis symptomatum secundo circa finem, apoplexiam fieri posse ab intemperie cerebri, veluti nec etiam epilepsiam, quoniam subita illorum morborum est generatio, & dissolutio. Quod si ita est, tanto minus credere oportet syncopem ex intemperie nunquam contingere, ut duodecimo Methodi meminit, quanto celerius in hoc affectu, quam alio actiones corruunt: Si præterea intemperies partium id facit, quæ omnes, qui ex febribus ardentibus, aut alia quacunque intemperie moriuntur, semper cum syncope non extinguuntur? Itaque quum syncope præceptus sit virium lapsus, illius causam in eo ponere oportet, quod subito affici, mutari, corrumpi potest: Solidæ verò partes subito alterari nequeunt, nec ita mutari alterantium vi, ut statim concidat vniuersi corporis robur, si modo quod solidum durumque est, ægrè patitur, & alterationes, præsertim tam insignes, quæ vim habeant perdendi vniuersas functiones, non nisi tempore fieri valent. Quamobrem si non ob temperamentum actiones subito labefactari possunt, nec ob facultatem efficientemque illarum causam id continget, si modo ob temperamentum facultates lædi, actionesque suas edere dicuntur. Neque etiam ob materiam, ex qua morbi gignuntur, id primò fieri contingit, quandoquidè humores putridi syncopem per se non committunt, aut apoplexiam crassi, & glutinosi, sed illi eo quod spiritus corrumpunt, hi verò animalis facultatis sedē, & cavitates obstruant, actiones perdunt. Quamquam tamē videtur etiam syncope nonnunquam fieri posse ob humoralem materiam, quæ cordis meatus, & ventriculos occupet, sed id rarò certè necesse est euenire, quum per huiusmodi fluxiones ita labantur vires, ut sine spe reuocationis (quod in syncope sæpius fit) mors sequatur: Ob finem verò multo minus accidere potest syncope. Quamobrè superest, ut solius communis instrumenti vitio oriri queat. Illud enim facile subitoque pati, subitaque proinde huius mutationis author esse potest. Est porrò tenuis, calida, & mobilis spiritus substantia, vnde & facile accendi, dissolui, restitui, alterari, variè moueri, & alio modo variè potest affici, & varij proinde subitique ex eo affectus nascuntur. Quid enim citius, quæso, fieri apparet, quam quod per timorē, lætitiā, irā, & alias huiusmodi cordis passionēs, spirituum sanguinisque

motu, aut alio vitio cōtingere videmus: quales sunt tremores, decoloratiōes, rubores circa faciē & vniuersum corpus, inordinati validiq; motus, aut extremæ imbecillitates, quæ prædictas passiōes sequūtur. Nec ratio quidē vlla est, quur huiusmodi cordis passiōes, & animi subitas perturbatiōes, à sanguine spiritūque prouenire putemus, syncopen verò ab intemperie, vel aliis causis. Requirit verò corpus in spiritibus certam quandā mensurā, qualitatem, & liberū morū, si modo rectē sua munera exercere debet, quod ostendunt symptomata, quæ eorum vitio nascūtur: quū enim illi deficiunt, statim etiā actiones collabūtur, id quod declarāt, qui vel in ediam diu tulerunt, aut multū in aliquo opere laborarunt, aut ob venæ sectionem immoderatā, vel alia demum ratione sunt exhausti. Nā hi, dissolutis spiritibus, calidōq; natiuo, aut subito cadunt, aut certe cessare ab omni negotio coguntur. Nocet & nimia abundantia, quod apparet, quum per vehementes accessiones, aut timorem, sanguinis & spiritus vniuersi corporis ad cor recurrentes multitudine nimia aut syncopen inferunt, aut nonnunquam etiā perimūt. Cæterum alterationes in spiritibus, vt aliis rebus fieri possunt secundum primas, secundāsque qualitates, aut etiā totam substantiam, putātque Galenus ex manifestis qualitatibus alteratis spiritibus syncopen committi, quod experientia falsum esse docet: Nā qui acutissimis febribus laborāt, omnes in huiusmodi casum inciderent, vt pote quibus vehementer à calore spiritus alterentur, & mutantur: Quod si aliquando qui ita afficiuntur, syncope corripuntur: id non ob intemperiem solidarum, aut spiritū contingit, sed quoniam à vehemente calore dissipati spiritus deficiūt: alioqui etiam quū iacent, animo linquerentur: quod solum accidit, dum surgere tentant, aut mouentur: propterea quod in eo negotio spirituum copia requiritur minus quidem necessaria, dum in quiete corpus continetur: sola ergo ea alteratio, quæ maligna est in spiritibus toto genere inimica, syncopes potest esse causa: quod his euenire videmus, qui vel pestilentibus febribus vexantur, aut venenum assumpserunt, vel à feris virus eiulantibus fuerunt demorsi. Maligna enim in spiritibus qualitas ineptissima est ad actiones obeūdas, quo fit vt eas labi, & perdi subito necesse sit, deficiente scilicet maximè necessario, & accommodatissimo instrumēto. Cæterum

rerum lædi actiones, quū spiritus cōclusi in corde in vniuersum corpus libere spargi nequeant, indicio sunt qui prohibita respiratione suffocantur, quique ex crudis humoribus obstruentibus cordis vasa loborant, & ob id syncope corripuntur: Quod sanè vitium propriè spirituum non est, sed ad illorum conceptracula pertinet, quæ urgente obstructione liberum exitum illis non præbent. Hac ratione etiam adhibitis vinculis partibus actiones earū pereunt: quoniam cōstrictis vasis spirituum, transitus & motus prohibetur. Itaque subita confertimque factæ actionis causa est alterutrū instrumentum: Propriū quidem, vt in apoplexia dictum est, huius verò & etiam cōmunis vitio syncope contingit, etsi immediata, proximāque syncopes causa tota ad spiritus referri videatur: In illis tamen functionibus, quarū vsus caloris spirituumque mutatione variatur, finis etiam huiusmodi mutationum causa esse potest. Veluti quum pulsus statim desinunt moueri, cessante statim vsu per subitos timores, & inuadentes accessiones morborū, per quas calor confertim relictis externis partibus, in interna viscera sese recōdit. Atque hæc quidem sufficiant de actionibus auctis: nam causas velocioris, crebrioris, & si quæ supersunt alia genera, facile ex his, quæ supradicta sunt, & etiam à Galeno in libro de Pulsibus memoriæ prodita, intelligi poterunt: quandoquidem velocioris, crebriorisque pulsus eadem sunt, vt aliarū actionū, quæ similiter fiunt, causæ: & si aliquæ aliæ præter illas, quas illic ponit, necessariae fuerint, ad aliorū imitationē, de quibus hætenus egimus, ex positis fontibus minimo negotio emanabūt. Nec illud etiam explicandū puto, quod pertinet ad causas singularum actionum, quæ sub debilitate cōprehenduntur, si modo oppositorum eadem est ratio. Quare ad reliquarum functionum causas accedamus.

Deprauatæ actionis cause.

CAP. XIII.

VNIVERSVM deprauatæ actionis genus suas etiam causas ab iisdem generibus ducit. Etenim facultas ipsa deprauatæ actionis causa agnoscitur: vt enim cum ea parum imbecillis est, infirmè solum agit, sic vbi plurimum à mediocritate defecerit quod efficit, corruptè facit. Id ostendit

dunt, qui à morbis vehementer debilitati, non solum imbecillos edunt motus, sed etiā corruptos, dum proiecto, vacillantēque corpore, aut contortis cruribus incedunt, & pusillus præterea qui appropinquāte morte, vndosi, formicantes, vel alio denique modo inæquales, deprauatūque redduntur, Nec alia ratione tremores decrepitis & morbo affectis contingūt, quā quod infirmior vis corporis ætatis cursu, vel morbi vehemētia effecta solitam membrorū molē sustinere, regerēque nequeat. Sic etiam Galenus ob infirmitatē velicæ stranguriæ, quæ certè inter deprauatos motus poni debet, fieri scribit. Quinetiam quæ vehemēter excedit in agendo facultas, deprauatæ quoque actionis causa censenda est: ut enim in defectu insigni corruptio adest: sic maiores excessus eadē sequitur: quippe quū recta agendi ratio in sola mediocritate consistat. Hac quidē ratione ex nimia & immoderata coctricis facultatis functione nidorū lentam qualitatem cibi in ventriculo assequūtur, & sanguis æruginosus, & corruptus sanguificæ virtutis ob calidiore intemperie vehementia euadit: ut verò excessus imbecillitatisque ratione, sic illius vitio & corruptione quadā, quum substantia partis & forma est corrupta, actiones deprauatas edi necesse est: veluti quum ob malignā intemperie alimenti concoctio, & sanguificatio vitiatur, & deprauatur. Cæterum instrumenti communis vitio, deprauatæ quoque actiones fiunt, argumento quod equi & cætera animantia caloris ebullitione immoderate agitata, inæqualibus innordinatisque, & omni ratione corruptis motibus cidentur. Hoc pacto delirium in vehementioribus febribus, caloris vi, cōmotis præter naturā spiritibus contingere videtur. In maniacis verò potius vitio ipsius facultatis, quod ob malignam quandā ex atra bile intemperiem accidit: & quæadmodum conceptis vehementioribus qualitibus, aut accidente immoderato motu spiritus deprauatæ actionis sunt authores, sic etiam illis refrigeratis segniūque motis, aut aliò reuocatis deprauatæ prodeunt actiones: Quo modo tremores ob timorem, deferente externas partes calore, accidunt. Porro vitio proprii singularū functionum instrumenti corrumpi actiones, facile est ostendere: quum non alia ratione, concreto circa pupillam crasso humore, fenestrata omnia, quæ videntur appareāt, & ventriculis cerebri obstructis, deprauatos totius corporis motus

tus per comitalem morbum accidere videmus, nec non stranguria contingit obstruente calculo vesicæ orificium. Quod verò ob spatium, in quo instrumenta mouentur, actiones deprauentur, testantur tremores cordis, qui occupata ab humore aquosa spatio, in quo cor ipsum secundum naturam mouetur, accidunt: quinetiam deprauati arteriarum motus, ut pulsus interfecti, qui ob eandem etiam causam fiunt: Nec illud absurdum videri debet, si mutato actionum usu, ipsæ quoque actiones deprauatæ edantur: ubi enim urget vehementius actionis necessitas, ut immoderatos, scilicet corruptos fieri motus oportet: veluti quum præsentis periculo fugere coacti temere iactatis sine ratione corporis membris, quocunque rapimur. Quo pacto fortè etiam vbi corpus in febribus æstuat, maximusque refrigerationis adest usus, inæquales pulsus, & respirationes excitantur. Nec minus quidem materiæ vitio, quàm à prædictis causis corruptæ actiones credere oportet. Quippe quum ex corrupto nutrimento coctionem quoque deprauari nouum non sit, siquid ex calidiore nutrimento nidorem: ex frigidiore aciditatem, & ex maligna illius qualitate indicibile vitium, id quod in ventriculo conficitur, contrahit. Ac non solum ob qualitatem, & quantitatem, sed etiam ordinem, & intempestiuam assumptionem alimenti, illius coctionem deprauari videmus: veluti quum secundo loco ingeruntur, quæ primo assumi debent, aut statim à somno, vel paulo post aliorum assumptionem (iam incipiente coctione) novos cibos ingerimus: Tunc enim variæ in ventriculo corruptiones ex deprauata coctione prouenire necesse est, quod quotidiana docet experientia. Atque hæc etiam de causis functionum deprauatarum sufficiant: ex quibus quod peculiare est singulis speciebus sub eo genere contentis, paruo sanè labore ab eo, qui ratiocinari nouit, inueniri poterit.

Do

Doloris causæ.

CAP.

XIIII.

IN tristi actione, dolorem, in iucunda voluptatem fieri, antea ostendimus. Nunc verò causæ docendæ sunt, quibus tristes, & iucundas contingit fieri actiones, & dolorē voluptatēmq; nasci: sunt porrò communes causæ doloris, & tristici actionis, voluptatis, & actionis iucundæ: nam quod dolorem committit tristem reddit actionē, & è contra quod tristem facit actionem, idem causa est doloris. Eadem est ratio de voluptate, & actione, ex qua illa nascitur: Verum hoc loco doloris, voluptatisq; causas enarrare instituimus, quorum nomina notiora sunt, quàm actionum à quibus proueniunt. Quàm verò difficilis sit huius rei explicatio, ex eo patere arbitror, quòd nec inter philosophos, nec inter medicos conueniat, quanam, & quot sint doloris, voluptatisq; causæ. Etenim multa Platonis opinionem refellunt. Aristoteles pauca admodum, & ea obiter, tanquam exempla, de eadem re proponit: Galenus verò toties sententiam mutat de causis doloris, quoties de illis agit. Auicenna, & Auerroës non contenti Galeni tractatione alias causas quærunt: Sed prius Galeni opinionem excutiamus, qui doloris causas nunc particulatim enumerat, veluti quum à calore, frigore, vapore, humore vulnerantibus contudentibus, & reliquis huiusmodi dolorem committi sparsim refert: nunc verò generales, & cōmunes causas inuestigat, vt libro duodecimo Methodi, vbi duas primum ponit esse causas doloris, alterationem, & continui solutionem: deinde verò inclinare videtur in eam opinionem, quòd alterantia ideo dolorem excitent, quia continuum diuidant. Adeo vt vel duæ sint communes causæ, alteratio, & diuisio, vel hæc sola: Verum neutra istarum causarum immediata, coniunctaque doloris est causa, non enim in omni membro in quo fit alteratio, vel diuisio nascitur dolor, vt ostendunt vulnera, & intemperaturæ ossium. Cæterum libro primo de Causis symptomatum: vnam ex Platone ponit doloris causam, nempe violentam passionem præter naturam, quæ quidem est magna & subita, sed hanc causam eadem refellunt: nam violenta

lenta mutatio sola nequit esse doloris causa. Quare merito alibi, ut libro secundo de Medicamentis secundum locos, addit sensum: quippe cum absque sensu nequeat fieri corporis dolor, & ob sensum ipsum contingat aliquando dolorem fieri: adeo ut tunc præcipua sit illius causa sensus. Nam si illæ ponendæ sunt in vnaquaque re causæ, sine quibus res fieri nequit, & symptomatū causas eas dicimus esse, à quibus symptomata ipsa proueniunt, vnam certe sumere oportet causam ex sensu: ut enim absque sensu dolor corporis non sit, ita ob sensum exactiorem, singultus, rigor, dolorque à moderatis, & minimè dolorificis suapte natura causis sæpe nascuntur. Nec intelligere quidem possum quare ratione Galenus hac causa prætermittit, dolorem soleat in his duntaxat quærere, quæ sensoria vehementius afficiunt: nam si singultum nonnunquam accidere dicimus his, qui exactiore sensu in stomacho sunt præditi, & concoctionem infelicitè obiri putamus, aliquando ob instrumenti vitium, vel facultatis ipsius malum, cur etiam doloris causam, aliquando non referemus ad ipsum sensum, vel sensorium perperam affectum: ut potè quod ab his molestetur, à quibus nequaquam læderetur, si obrusorem sensum obtrinuisset. Est igitur ponenda vna causa doloris, quæ ex ipso sensu petitur: quia absq; sensu dolor corporis nequaquam fieri potest, & ob sensum exquisitiorem nascitur etiam ab illis dolor, à quibus alioqui non fieret. Igitur constat præter diuisionem, alterationem, violentam mutationem alias esse doloris causas: nec adhuc inuentam esse causam proximam, & immediatam, ex qua aliæ postea nascentur: Non enim vtcunque probandum est plures requiri causas ad generationem doloris, sed à certo principio inchoandum, & necessariæ ab eo causæ eliciendæ sunt. Est porro principium aptissimum in hac re, inuestigatio immediatæ causæ: ex illius enim resolutione, veluti ex quodam fine alia omnes protinus deriuant. Ergo si dolor est molestia quæ agendo percipitur, nata ab his quæ continuū solunt, cognitio, & perceptio rei, quæ hoc modo molestat, immediata causa doloris erit: quum enim aliquid violentius afficitur atq; id percipitur quod afficit, passio tunc oritur, qui dolor vocatur in his quæ dolere possunt. Quam quidē causam nequaquam ponere possunt philosophi: neq; enim

enim cognitio læsionis, aliqua ex illis causis est, quas illi ex Aristotele receperunt, sed modus est, quo intelligitur dolor fieri. Nam quum sensus, vel alia potentia percipit passionē, quam inferunt soluentia continuum, tunc dolor oritur: cause verò illorum opinione erunt id, quod sensum afficit, sensusque ipse: quanquā nec hic potest causa illis esse: Est enim sensus id, sine quo nequit, & cum quo fit dolor: at causam sine quo, inter causas illi nequaquam agnoscunt: Quam quidem nos ex Galeno recipientes merito cognitionem, & perceptionem rei inferentis dolorificam passionē, doloris causam esse dicimus immediatam: siquidem modi agendi sub eo genere causarum à nobis sunt comprehensū. Quod si ita est, tres statim alias necesse est resultare causas: ut enim cognitio fiat rei molestantis, necesse est adesse id, quod potest molestiā inferre, & id quod molestari potest, ac illud quod molestiam percipere valet. Quæ quidem causa in corporis doloribus semper sunt re & ratione inter se distinctæ: In animi verò doloribus, idem aliquando contingit, aliquādo verò accidit idē esse quod patitur, & passionē ipsas apprehendit, & diiudicat: Etenim in dolore corporis, necesse est membrū quod afficitur, aptū esse ad doloris generationē: deinde adit oportet, quod vim habet dolorē inferendi. Postremò mentem, siue intellectū vel iudiciū, vel sensum communem, vel quocunque alio modo velis eam partem vocare, quæ apprehendit & diiudicat passionē factas in singulis sensoriis, cæterum in dolore animi videmus multas esse facultates in quibus dolores fiunt: nam in imaginatione, cogitatione, intellectione, ac recordatione rerum molestarū, animum affici, dolorēque torqueri sæpè experimur. Itaque si imaginatio fortè pati potest huiusmodi molestias, sed eas nequit concipere, & iudicare, aliam adesse quoque oportet facultatem, quæ iudex sit, eo modo quo in corporis dolore huiusmodi vim statuendā esse diximus. At vna erit re, ratione verò duæ, si vna, & eadem facultas potest de suis passionibus iudicare, ut fortè intellectus vel cogitatio: quod absurdum nequaquā esse puto: quandoquidē alioqui progredieremur in infinitū, si omnes fateremur in sua actione dolorem pati posse: aliam autē semper requiri vim, quæ de passionibus huiusmodi iudicaret: sed hoc philosophis relinquendo discutiendum, qui perinde ac si vidissent, aut digito tetigis-

eligissent animæ facultates, ita distinguunt, ut vnâ pati aliam agere oportere statuunt: quasi aliter non possit res habere, quâ quod illi fingunt. Verû his prætermisissis, & eo quod cerum est recepto, esse inquâ in doloris generatione necessariû, aliquid quod patiat, aliud quod agat, aliud quod passionem iudicet esse, quales sunt, & eas agnoscat quæ sunt dolorificæ. Iâ expêdamus quid in vnoquoq; istorû requiratur, ut apta reddatur doloris causa. Porro facultas animæ, quæ passionem dolorificam agnoscit, & diiudicat, apta est ad doloris generationem, quæ corrupta nō est, nec in alio opere vehementer occupata, aut ad extremû debilitata. Nâ ideo delirantes negât se dolere quod corruptû sit illorum iudiciû, adeo ut nō apprehendant, nec discernant dolorificas quas patiuntur impressiones: Atq; illud est quod Hippocrates dicit in Aphorismis. Quicq; dolêtes parte aliqua corporis dolorē nō sentiunt his mens ægrotat. Qui verò vulneratur in certamine, nequaquâ sentiunt dolorē ex vulneribus sibi illatis, eò quod illorû animus occupetur in vulnerando aliû, seque ipsos defendêdo, adeo ut simul nequeant apprehendere quæ interim patiuntur. Vnicû enim est instrumentû, quo facultates omnes animi, & corporis vtuntur, calidû inquâ innotû, quod cû iâ vni inferuit vehementer agêti, nequit alteri ministrare, eo q; vniuersum occupetur, in prioris actiōis officiis qua quidē ratione etiâ accidere videmus ut interim quâ aliquid vehementius cogitamus, nequaquâ videamus quæ circa oculos obuersantur. At verò nō dolêt qui morti iâ sunt propinqui, quia propemodû iâ extincta facultas ob imbecillitatem ut ad alias functiones, sic ad apprehendendas, & iudicandas passiones dolorificas est inepta: habeat ergo hæc oportet potētia quæ ad generationem doloris est necessaria, ut deprauata siue corrupta, aut ad extremû debilis, aut vehementer in aliquo negotio occupata nequaquâ sit: nâ q; illam abolitâ esse minimè oporteat, certius est quâ ut doceri debeat. Quod si simul imbecillis & mollis fuerit, aut exquisito iudicio prædita, omnium erit aptissima ad dolorē excitandû. Sic enim videmus ingeniosos dolorib; vehementius aliis torqueri, q; exquisitiore ingenio sint præditi, quo possint exactè dignoscere omnes, vel leuissimas molestias: sic qui molliore sunt animo ut mulieres, à leuissimis quibusque rebus dolores, & eos quidem graues experiuntur: Philosophi verò, & fortes homi

homines, vix sentiunt ex aliqua re dolorem: propterea quod animi fortitudine muniti, incommoda vniuersa contemnant, nec agnoscere velint dolorifica esse. Iam verò in corporis dolore quædam necessario adesse oportet in subiecto siue parte corporis, quæ ad patiendum dolorem sit habilis: Ac nonnulli quidem in huiusmodi parte requirunt vt passibilis sit, sensu prædita, & caloris nequaquã expers. Ideo enim cartilagine & ossa, haud dolere quod frigida sint partes, sed illi superfluo duo addunt: nã si sensu præditam dicunt esse partem aliquam, includunt necessario illam calorem habere, & pati posse: siquidem sensus nequit fieri in his quæ pati nequeunt, aut non viuunt. Temere quoque dicuntur cartilagine & ossa non sentire, eò quod frigida sint partes: hoc enim illis accidit alia ratione, quia inquam nervos non recipiunt, qui sensum à cerebro, & spinali medulla in eas duntaxat partes spargunt, in quas inferuntur. Ideo enim partes quædam sentiunt, aliæ verò nequaquam, quòd illæ nervos habeant, hæ verò minimè, aut certè non habeant expeditos, vt in nervorum vulneribus, & resolutione partium contingit: in hac enim propter obstructionem, in illis verò ob diuisionem nequit sensifica vis in partes immitti, quarum nerui sunt affecti: satis igitur est, si in dolore corporis pars quæ afficitur, sensum obtineat aliquem: Nam non solum in parte quæ sensum tactus habet, sed etiam in aliis quæ donatæ sunt à natura sensu auditus, gustus, visus, & odoratus, deniq; in omnibus sensoriis dolores fiunt. Verùm quæadmodum animæ facultas, quæ iudicat de dolore, exquisita aut debilis, aut mollis, aptissima dicta est esse ad doloris generationem: sic pars quæ sensu exquisitiore in eodem genere sensus est prædita, molliorèque & delicatesiore substantia constat, maioris doloris est causa. Quandam etiã oportet esse causam, cur pares non sint in omnibus sensoriis dolores, sed maiores in quibusdam, in aliis verò leuiiores: de qua quidè postea commodius agemus, vbi causas doloris, & voluptatis, quæ sit in singulis sensoriis docebimus. Cæterum vt in dolore corporis, non omnis corporis pars est apta pati dolorem, sic nec omnis animæ facultas subiecta est doloribus, sed quædam dum agunt dolore, aut voluptate afficiuntur, aliæ verò nequaquam: & quædam vni duntaxat ex istis passionibus sunt obnoxia, quæ quidem explicare

care

care quàm sit difficile omnes intelligere poterunt, qui vn-
quàm de hac re cogitare velint: sed ne id prorsus intactū re-
linquā, tentabo equidem aliquid dicere, quo studiosos pul-
cherrimarū rerum inuitē ad meliora excogitāda. Ac viden-
tur mihi imprimis omnes principes à medicis vocatæ facul-
tates dolori & voluptati esse obnoxia: nā (vt obiter antea di-
cebamus) imaginatio, cogitatio, siue ratiocinatio, & memo-
ria à suis obiectis, dolores, & voluptates experiūtur: fit & in
cōcupiscentia voluptas, quādo appetimus iucunda: ex illorū
verò priuatione dolor nascitur: sed an ille fiat in ipsa concu-
piscentia, an in alia facultate, asserere nequeo: quemadmo-
dum, illud sanē dubiū esse puto, an voluptas quæ oritur ex
appetitu, in ipso fiat: an potius in alia facultate: motionis ve-
rò & generationis initiū ab ipso appetitu sumat: Agnosci-
mus in ea facultate, quam animosam & vitalem Academici
vocant, moueri dolores, & voluptates. Nam ex ira, tristitia,
timore, experimur, dolorem in nobis cōmoueri: ex gaudio
autē, & risu moderatis, voluptas sequitur, ex risu verò im-
modico sentimus aliquando in corde, veluti dissolutionem
quādam, & inde dolorem excitari: sed vt in prædictis actio-
nibus, & passionibus, sic in his haud facile explicari posse
puto, quānam facultas recipiat impressiones dolorificas, &
voluptuosas: An inquam vis illa quæ timoris, aut iracundiæ
est author eadem recipiat dolorē: an potius ab istis & aliis
cōmouetur, quod dolorem facit: ita vt illæ authores sint do-
loris & voluptatis: vna verò sit facultas sola, quæ passiones
inferētes dolores, & voluptates in se recipiat: quo modo in-
ter omnes corporis partes ea duntaxat quæ sensu est prædi-
ta dolori, & voluptati est obnoxia, tametsi ex aliarū actione
in sensorijs hæ nascuntur passiones: hæc enim inquam dif-
ficile explicari posse puto. Atq; hæc sufficiant de his quæ re-
quiruntur in parte corporis, & animæ, apta ad dolorē conci-
piendum. Nunc verò sequitur vt doceamus qualia esse opor-
teat, quæ vim habent inferendi dolorem: de qua quidem re
antiqua est à Platone in Timeo ducta sententia: recepta de-
inde à Galeno, ac omnibus medicis, ea solū posse dolorem,
& voluptatē efficere: quæ ἀβρόω, id est confertim agunt. Ap-
pellant autē illa confertim agere quæ celeriter agunt, & si-
mul magnas mutationes efficiunt: quæ enim vel sensim ali-
quid faciūt, aut paruas moliūtur mutationes, creduntur ne-

quaquam apta esse ad dolorem, & voluptatē inferendū: atq; id esse inquit Galenus lib. j. de Causis symptomatum quod scribit Hippocrates, dolores fieri his, quibus natura alteratur & corrumpitur: verbum enim corrumpitur celeritatem simul ac magnitudinē mutationis indicare. Quam quidem opinionem multa meo iudicio refellunt: atq; illud primum quod authores illius sibi in hac re pugnent: nam Galenus septimo libro Methodi medendi, quod & Aristoteles etiam testatur, & experiētia docet, pronunciat humidū & siccum, utpotē quæ passivæ potius, quàm activæ sint qualitates, non nisi sensim, & longo tempore posse suam vim imprimere: cum tamen Galenus lib. ij. de Victu acutorum, & secundo de Medicamentis secundum locos, statuatur dolorē ab his qualitatibus nasci. Deinde idē author libro primo de Causis symptomatum hanc opinionem evertit: quū docet ut postea ostendimus, tum tactum, tum alios sensus dolentes leniri, voluptatēque affici, quando sensim & leniter à suis obiectis tractantur. Præterea repugnat huic sententiæ experiētia: nam si quis etiam leuiter pungat digitū, siue id subito agat, siue paulatim, certe dolor nascetur: atqui huiusmodi mutatio magna non est: siquidem magnas eas censemus esse mutationes, quæ plurimum distrahunt corpus à priore statu: qualis profectō nequit esse huiusmodi punctura: quæ posteaquā ablata est res quæ pungebat, nulla eget medicina, sed solius naturæ beneficio protinus sanatur, aut potius nihil relinquitur, quod aut artis, vel naturæ operā desideret. Ergo quod leuissimam & minimā facit mutationem, dolorē potest parere. Possunt & idem præstare quæ paulatim agunt: nam ut id patere ostēdimus ex punctura, quæ paulatim adigitur: sic quū dolor fit ab exsiccātibus nulla celeritas adesse potest: sed sola sufficit actionis magnitudo. Ad hæc si omnia quæ dolorem pariūt ut postea ostēdemus, id faciunt soluendo continuum: hoc sanè erit evidens argumentū, dolorē nasci posse, tum ab his quæ leuiter, tum ab illis quæ multū solum agūt: nam ex utroq; genere reperire est, quæ continuū diuidant. Idem testantur animi dolores qui à rebus minimis, maximis, subitis, & tardis incipiūt, augenturq;. Sunt etiam multa quæ etsi cōfertim agunt, tamen dolorē nequaquā procreare possunt: cuius generis est purgatio, sanguinis missio cōfertim adhibita: hæc enim suapte natura dolores mulcere, minime

nimè verò inferre sunt apta. Itaq; quū inter illa quæ confer-
tim agunt, quædam dolorē cōmittendi vim habeant, alia ve-
rò nequaquā: alia præterea sint, quæ etsi non nisi sensim, aut
leuiter agunt, dolorē tamen inferunt, cogimur alia rerū ge-
nera excutere, vt tandem inueniamus, quid dolorem effice-
re possit: Ac ex vniuersis rebus, duabus duntaxat hanc vim
tribuunt medici, alterantibus inquam, & continuum soluen-
tibus: sed in hoc alij aliter sentiunt: nam Auicenna tum alte-
rantia, tum diuidentia continuū, suapte natura doloris cau-
sas esse contendit: Auerroës autem ostendere niti tur aduer-
sus Galenū dolorem non fieri à continui solutione: Galenus
verò ipse aliquando idem quod Auicenna tradit, aliquando
verò statuit dolorē duntaxat fieri ab his, quæ cōtinuum sol-
uunt: alterantia verò non, quia alterant, sed quia ex altera-
tione continuum violent, dolorē parere: quorum quidem ra-
tiones paucis subiicere aggredior. Ait igitur Auicenna do-
lorem in partibus similaribus fieri sæpe, vbi nulla apparet
diuissio: veluti quum vniuersum membrū dolet, quod tamen
nequaquam in omni sua parte diuiditur. Addit dolorē fieri
à calore & frigore vbi nulla cōspicitur diuissio. Præterea sæ-
pe solui continuū, & nō sentiri dolorē: frigus verò, & calo-
rem cum dolorem excitant, sentiri. Ad hæc dolorem esse rei
contrariæ sensum: hūc verò ab intemperie fieri: quare illam
esse doloris causam. Postremo sanitatē similarium cōsistere
tum in ipsa temperie, tum in continuitate: quo fit vt si dolor
nascitur, cum res corrūpitur, vt scribit Hippocrates: necessa-
rio quoq; fiet ob temperaturæ morbū: Hæc & similia pro-
nuntiat Auicenna: quibus efficere nititur, vt dolor semper
nō fiat à continui solutione. At Auerroës negat cōtinui solu-
tionem causam esse doloris, hac potissimū ratione, quòd do-
lor in sensibus fiat solū à propriis obiectis: solutionē au-
tem continui non esse obiectū alicuius sensus. Quibus qui-
dem aliæ addi possunt rationes: nam si alterantia dolorem
faciunt soluendo continuum, committent vtique aliquam
speciem solutionis continui: sed quam quæso vlcusne, aut
vulnus, vel fracturam, vel rupturam? quod si ita est cur in-
ter causas solutionis continui, & specierum illius, non re-
censet Galenus in libro de causis morborū, & alibi alteran-
tia? Accedit quod duo remedia requirantur ad dolores se-
dandos, alterans, & vniens partes diuissas: tanquam duæ sint

causæ doloris contra quas pugnāt duo remedia genere discrepantia. Quod quidem argumentum videtur esse medicis magni momenti : quandoquidem Hippocrates ex diuersis generibus remediorum, hominem ex diuersis, nequaquam verò ex vno elemento constare probat : Galenus verò vt diximus in hac re varius est : nam in libro de Inæquali intemperie capite secundo de medicamentis secundum locos, & in libro de Natura humana, & secundo de Viſtu acutorū, & alibi sæpè, statuit dolorem fieri, & ab alterantibus, & à soluentibus cōtinuū: libro verò duodecimo Methodi, & primo de Causis symptomatū, & quarto de Simplicibus medicamentis, & capite decimo secundi de Medicamentis secundum locos, omnia quæ dolorem pariunt, putat id facere eò quòd partium continuitatem corrumpant : sed nulla communi ratione vtitur: nec satis docet, quo pacto singula ob diuisionem, doloris sint causæ. Ego verò arbitror vnā esse hanc immediatā, & proximam doloris causam, quæ ex continui solutione nascitur. Quod breuiter docere aggredior, nam si intemperies, aut id quod intemperiem immediate parit, dolorem moueret non soluendo continuum, vbi vehemens esset calor, sicut contingit in febribus ardentibus, in omni parte corporis sensu prædita dolor fieret : at id nō fit : etenim thorax qui multis nervis præditus est, & ob id sensum exquisitiore habet, quàm vena caua, & renes, aut lumbi nō dolet, etsi vehementius calefit, vtpotè qui propinquior sit ipsi cordi, vbi est ipsius febris, & caloris sedes: oportet autē hanc partē, quæ magis calet, & sentit, quàm multæ aliæ quæ dolent, maiore dolore torqueri, si ex sola intemperie dolor nasci posset: Qui verò immediatam causam doloris ponunt esse solutionē cōtinui, in promptu rationē habent huius diuersitatis, quòd nō omnes partes quæ calefiunt tendantur ex humorū ebullitione, & vaporū copia: vnde potissimū circa renes & in capite, per febres dolores vrgent: quoniā etsi partes illæ minus calent, fortèq; minus sentiūt, quàm quæ thoracē cōstituunt: tamen plurimus vapor, & humor in aliis continetur, qui mēbranas, & vasa tendūt. Idcirco dolor in illis nascitur, nequaquā verò in aliis, quæ distēdinequeunt: vel quod magnas habeāt cauitates, quæ ab humore, aut vapore repleti non possunt, vt thorax, aut paucos contineant humores, ex quorum ebullitione, nequit fieri tēſio,

vt

vt caro: vel quod tensioni repugnet partis natura, cuius generis est hepatis caro. In his igitur non sunt dolores in febribus: quia etsi plus saris incalescunt, tamen solutionē continui pati nequeūt, ab illis causis, à quibus in aliis tunc dolores fiunt: deinde quā qualitātū quæ vnius sunt generis, vna vis, & natura esse debeat, erit quoque calefacientiū omnium eadem agendi ratio, quoniam eadem natura. Itaque si ignis calefaciendo tandem comburit, continuūmq; violat: sequitur vt omnia quæ calefaciunt, eandem vim obtineant, soluendi inquam continuum, inferendique hac ratione dolorem: etsi in quibusdam rebus ob caloris vehementiam, euidentior sit diuisio, in omnibus tamen sensus aliquis solutionis, & diuisionis apparet: nam dolor qui à calore nascitur, est semper cum quadam ebullitione, effusioneque humorum, ex qua tensio, & continui solutio oritur. Idem testatur dolor qui fit à frigore, etenim digiti qui ex eo dolent, tumidiore, & tensi apparent: quod inditio est cōtinuum diuidi. Hæc satis probare videntur alterantia non sua ratione, sed ea qua continuitatem partium corrumpunt, dolorem inferre. Aliorum verò rationes qui aliter sentiunt, facile est euertere: nā quod ait Auicenna vniuersum membrū dolere, in quo tamen non est solutio continui, quæ solū est vbi vulnus, vel alia diuisio conspicitur, falsum agnoscitur: etenim ubicūque dolor est, prorsus aliquid adest, quod continuū lædit. Nam vulnerata parte, quæ prorsus diuisæ nō sunt, vt in puncturis neruorū cōtingit, tenduntur versus sua extrema: aut dolor cōtingit, quod cōfluant humores, qui inflammationem excitāt: ex qua mēbrū si paulatim corpori admoueat eodem modo ex fusione humorū, & vaporū generatione dolorem pariet. At si cōfertim adhibeatur, primū incidendo suo quodā modo, & penetrando, postea verò etiā exulcerādo cōtinuum lædit: hoc modo videmus flammam nostra corpora afficere: quod si in crassa substantia constitit ignis, protinus exulcerando, & erodendo causa fit diuisionis continui: quod fieri videmus ab aqua feruente, & accensus carbonibus: hæc enim subito crustam suo contactu excitant. Cæterū internus calor mitior, vt in leuioribus febribus, ex fusione, & vaporū generatione, solutionis continui, & doloris causa euadit: qui autem vehementior est, vt in febribus ardentibus, nō solum ex vaporū generatione, sed etiam

ob ebullitionem humorum, tendit, dolorémque affert. Igitur cum internus calor non nisi interuentu humoris, doloris sit causa, non mirum si hectici (vt dicimus) nequaquam dolent: imbecillus enim est in illis calor, qui nequit in humorum inopia excitare ebullitionē, aut tantos vapores procreare, vt partes iam inanitæ, distendi valeāt: externus verò calor vehementior potest dolorem in illis mouere, quia alia ratione cōtinuū corrumpit, diuidendo inquam, & penetrando: cui passioni obnoxij adhuc sunt hectici: Ac multò quidē melius est ita sentire, euidentia, & rerum consona sequēdo, quàm refugere ad æqualem illam temperiē, in qua animus quiescere non potest: Ceterū frigus mitius, tendit partes compellendo, exprimendoque humores à superficie cui occurrit in profundum, quod verò vehemētius est frigus, vim quandam habet penetrandi, & veluti incidendi & mordēdi, vt in niue, & aëre frigidissimo morsionem sentimus, in naribus, auribus, extremis digitorū partibus. Hæc enim frigida suaptè natura, & sine munimento, primum externis iniuriis exposita, grauius aliis membris afficiuntur. Ergo calor, & frigus aliquando suaptè natura, aliquādo verò ob passionē quas pariunt in humore continuū diuidūt, dolorémque pariunt. At verò humiditas humectando replet: ex repletione tensio, ex tensione cōtinui solutio, & dolor fiunt. Iam verò siccitas vix potest dolorem efficere: nam suaptè natura vt nec aliæ qualitates alterando, nequaquam potest id facere. Continuum autem diuidi non potest à siccantibus in partibus neruosis, & sentientibus in quibus sit dolor, quin prius mors præueniat, propterea nec cōuulsionem à siccitate fieri, facile possum ostendere: Aiunt enim huius opinionis authores fieri conuulsionem siccando, ex sanguinis profluio, purgatione, sudore, vomitu, inedia, motu, à febribus ardētibus, & aliis huiusmodi rebus, quæ corpus vacuāt, & exsiccāt, Rationi enim consonum videri, vt nerui ob siccitatem contrahantur, conuellanturque, quomodo chordas cithararum ab igne & sole exsiccari, cōtrahique cōspicimus. Verum si quis paulò diligentius rem expendat, inueniet profectò hanc opinionem infirmis niti fundamentis. Nam si in conuulsionis generatione non sufficit qualiscunque humorū cōsumptio, sed necessarium est, humorem eum absumi, quo neruus ipse constat, & terrenæ illius partes inter se glutinātur, semper
præ

præhiet mors huiusmodi siccitatem, prius enim quam tē-
 terur materia insita singulis membris, humores qui in vaso-
 rum cauitatibus continentur, educētur, vt qui facilius sequi
 possint attrahentiū, aut impellentū, aut alio modo vacuan-
 tium causarum vim. At cōsumptis his humoribus, imò non
 expectata integra consumptione, anima, vitāque expirant:
 vt quæ nequeāt in corpore omnem pati excessum: Sed quis
 vnquam vidit huiusmodi conuulsionem à siccitate, nisi quis
 data opera, neruos denudare, & igni exponere velit: forte
 enim tunc conuulsionē pariet siccitas: sed de igne non agi-
 mus, nec quærimus quid nostra opera fieri possit: verū quid
 possint morborum causæ, quas illi ponunt, quibusque me-
 deri debemus. Quod si cōuulsio à siccitate fieri potest, quur
 tabidi, qui ad extremam siccitatem perueuerunt, cōuulsionē
 nequaquam experiuntur in musculis, ventriculo, & in aliis
 omnibus partibus, in quibus adsunt nerui. Id verò illis im-
 posuit, quod viderunt multos exsiccatos, & cōuulsos: quod
 nos ipsi concedimus, non tamen propterea conuulsio à sicci-
 tate erat: sed ob acres, aut etiā alios humores: siccitas verò
 ipsa ab aliis suis causis. Addo quod scribat Galenus in libro
 de conuulsione, eos qui ex siccitate conuelluntur, protinus
 mori, nec cogitandi quidem de remedio aliquo tempus cō-
 cedere: ex quo constat eos falli qui specie mali decepti, se cō-
 uulsionis ex siccitate auxilia descripsisse putant: quod si hu-
 mectantia conuulsionē iuuant, id quidem non faciunt, quòd
 medeantur conuulsioni à siccitate: sed quòd acres, & morda-
 ces humores, aut alios qui fortè conuulsionē faciant, retun-
 dant, aptosque ad euaporationem reddant: Nec par quidem
 est ratio de chordis cithararū, & neruis: nam illæ exsiccata
 iam suapte natura, & nequaquam munitæ ab aliis partibus,
 nec attractrice facultate, cuius opera humectari possint præ-
 ditæ, à calore, & siccitate facile contrahi possunt. At nerui
 quū venas & arterias habeant vicinas à quibus trahere pos-
 sunt humorem, & ex eo humectari, difficilēque pati possint
 ob suam duritiem, & partium vicinarū munimentū, & de-
 nique vndiquaque tegantur, & humectentur, conuulsuam
 siccitatem nequaquā experiri possunt; mors enim semper
 anteuertit ex humoris contenti in suis vasīs defectu. Ergo
 dolor à siccitate fieri non potest, nisi ratione tensionis, ten-
 si autem non possunt partes sentientes, & neruosæ à solis

ficcantibus, cōstabit, à ficcitate nullum posse fieri dolorem: aut si sit non erit ille quidem levis ut Galenus sentit, sed vehemens: ut qui non nisi à magna ficcitate fieri possit: sed hæc satis de dolore qui fit à primis qualitatibus in sensu tactus. Quod verò alia obiecta huius sensus dolorem pariter committant ob solutionem continui, omnibus notum esse putato: nam dura, graua, crassa, acria, mordacia, vulnerantia, & alia huius generis doloris sunt causæ, vel qui comprimendo, & ob id tendendo, vel erodendo, vel incidendo, vel frangendo, vel alio denique modo, continuū soluāt: de qua re antea abunde tractauimus. Cæterum in aliis sensorijs nō perinde facile est modū inuenire, quo dolor gignitur, tamen si quis diligenter inspiciat ut tactum à prædictis obiectis diuidendo, sic, & alia sensoria affici, dolerēque à suis obiectis ob solutionem continui intelliget: nam sapores qui dolorem pariunt, ut Plato in Timeo, & Galenus quarto de Simplicibus recte docent, vel mordicando, vel contrahendo continuum corrumpūt. Idem faciunt colores, odores, & soni: hæc enim omnia doloribus sua sensoria afficiunt, quod vel cōtrahāt, aut secent quodammodo, aut dissoluant quod vnitum est. Atque hæc satis de his quæ doloris ipsius corporis sunt causæ: Nunc verò videndum est, an possit doceri ratio, qua dolores in animo à suis obiectis oriuntur: quod etsi difficillimū est intelligere, tamen præstat in re pulcherrima periclitari, quàm penitus tacere. Igitur quum dolor animæ non cōueniat sine mœrore: meritò forte statuere poterimus facultates animæ quæ dolori subiiciuntur, pati a suis obiectis, nō solum ex propria natura, sed multo magis ex passionibus, quæ in partibus illis fiunt, in quibus facultates huiusmodi resident: nam per mœrorem & luctum dum dolemus, sentimus cor admodum contrahi, & violentiam quandam ex immoderata contractione pati: id quod etiam in timore percipitur: est enim timor, vel dolor quidā, aut certe aliquid dolori simillimū. Cōtra verò in ira, sentimus cor ex ebullitione tendi, in gaudio fit & dissolutio quædā, ob dilatationē, & quandā effusionē, nonne etiam in imaginatione rerū molestarum sentimus cerebrum contrahi, & veluti diuidi? Itaque si dolores tum animi, tum corporis fiunt ab his quæ substantiam instrumentorū diuidunt, iam elici potest perfecta doloris definitio, quam antea potius supposuimus quàm certa aliqua

aliqua ratione veram esse ostenderimus. Est inquam dolor molestia, quæ agendo percipitur in certis actionibus: facta dum continuum soluitur: comprehendit hæc definitio omnem dolorē animæ, & corporis: ex quo nullo negotio possunt elici peculiares definitiones. Quare superest vt ad alia properemus.

De differentiis doloris, & illarum causis.

CAP. XV.

DOLORIS differentias à nullis certis fontibus ducit Galenus, sed sparsim singulas enumerat: quo fit vt nemo intelligere vnquā possit an omnes differentias teneat, an quædā adhuc fortè relinquantur: quare ex certis capitibus rerum differentia sunt petendæ. Porro doloris differentia quæ præcipuæ sunt, sumentur ab illius essentia: Sunt autem de essentia doloris, quæ in illius definitione assumuntur. Igitur quum dolor corporis, cuius potissimū differentias, & illarum causas quærimus, sit molestia, quæ sentiendo percipitur, à certis causis nata: meritò ex differentia quæ agnoscitur in ipsa molestia quæ sentitur, & ex causis quæ illam pariunt, aut patiuntur, differentia multæ resultabunt. Notamus quidem in ipsa molestia qualitatem quandam, & quantitatem: ac à qualitate molestia semptæ sunt illæ differentie, quum dicimus, inter dolores quendam esse tensionem, aliū mordacem, aliū erodentem, aliū acutum, aliū pulsatorium, aliū vlcerosum, aliū grauem, aliū asperitatibus quibusdam plenum, aliū qui terebri, aut pali perforantis sensum præbet, aliū stupidum, aliū stimulantem, aliū punctatorium, aliū contudentem, aliū retrahentem, aliū denique detrahentem, quia enim sensus quidam fit tensius, stupidus, vel quod molesti fiat cum tensione, & stupore, ideo tales dicuntur esse doloris differentia: quamquā tamen huiusmodi nomina pluribus modis à Galeno usurpentur: de qua quidem re breuiter ago, ne quid difficultatis in tractatione ex significationis ignoratione oriatur. Sed illorum duntaxat mentionem faciemus, qui pluribus modis usurpantur, vel ex ipso nomine non satis patet illius natura. Igitur grauis dolor vt Galenus in primo commentario sexti libri de

Morbis vulgaribus testatur, bifariam vsurpatur: vel enim grauis dicitur, quòd rei grauis loco incumbentis sensum inferat, vel quod difficilis sit. Acutus dolor vocatur ab eodem authore, qui sensum talem repræsentat, qualis à re acuta pungente nascitur: Est quæ (ut ille ait) duplex, vnus leuiter acutus, qualis ab acutæ acus punctura fieri consuevit, alius qui à re crassiore acuta excitari potest. Vlcerosum dolorem definit, qui inter mouendum, vel tangendum in laborante parte sensum excitat: qualis in partibus vlceratis percipi solet. Est verò stupidus dolor qui cum stupido sensu est coniunctus: Pulsatorius intelligitur, qui cum quadam pulsatione affligit. Mordax siue erodens is est, qui erosionis sensum affert: Punctorius est qui punctiōis sensum refert: In hoc etsi veluti radix pungendo videtur hæere in vno loco, dolor tamen latius in circulo extenditur: Contundens contusionis sensum præbet: Retrahens est in quo pars affecta retrahit: Detrahens verò in quo eadem detrahi videtur. Cæterum à quantitate molestiæ siue maiore, aut minore sensu ducuntur hæ differentiæ, quum dicimus quosdam esse dolores magnos, alios paruos siue remissos, alios esse maximos, alios vehementissimos, alios minimos. Iam verò à causis dolorum sumuntur illorum differentiæ: à differentia quidem subiecti in quo fiunt, ducuntur hæ, quum dicimus dolores quosdam esse internos, alios externos, alios profundos, alios his oppositos (ut ita dicam) superficiales. A situ enim partis quæ affligitur, emanant hæ differentiæ: Ab illius verò figura proueniunt illæ, quum dicimus dolores quosdam esse latos, siue ut vocat Galenus latè fufos, alios angustos, alios extensos, secundum longitudinem, alios contractos, etsi quæ aliæ sunt huiusmodi differentiæ. A partis verò quantitate, vel quod vniuersam, vel mediam, aut minorem duntaxat illius porcionē occupet: cuius generis sunt in dolore capitis, cephalalgia, hemierania. At à partis substantia quæ dolet, differunt inter se dolores, ut colicus dolor Nephritis, Pleuritis. Cæterum à causis committentibus dolorem emanant etiam quædam differentie, in quo genere non incommode reponi possunt hæ, quum dicimus dolores quosdam esse malignos, alios benignos, quod à benignis, & malignis causis sint nati: Item quum dicit Hippocrates inter dolores quosdam esse calidos, alios frigidos: Proueniunt nonnul

nonnullæ quoque differentiæ à causis sine quibus non. A modo quidem generationis, & solutionis, quum dicimus dolores quosdam repente oriri vel solui, alios vero paulatim: quosdam præterea per consensum, alios primario gigni. A tempore vero afflictionis, quando dicimus dolores quosdam esse novos, & recentes, alios antiquos & inueteratos, quosdā raros, & intermittentes, alios frequentes, vel continuos: Sumi etiam nonnullæ possunt à modo quo instant: quidam enim fixi sunt, alij discurrentes, alij emicantes, qui ut inquit Galenus parte primario affecta, veluti à radice incipientes celeriter in partes adiacentes transferuntur, ut in vehementissimis Hemicraniis apparet. Atque has omnes differentias à causis duci intelliget, qui ea legerit, quæ de causis antea docuimus. Elicitur quædam differentia à modo quo dolores feruntur & sustinentur, qua ratione Galenus libro tertio Prorrheticorum, quosdam dicit esse dolores *ἀνέμους*, alios *ὀρεφούς*: Aliæ vero sumi possunt differentiæ ab effectis quos dolores pariunt, veluti quum dicimus dolores quosdam iam inferre, aut minari inflammationem, alios conuulsionem, alios animi defectum, alios verò aliud. Sunt porro quædam dolorum nomina, quæ differentias aliquas inter se compositas significant, cuiusmodi dicit esse Galenus eum qui atrox nuncupatur: Is enim vehemens, & simul cōtinuus est, sic cephalaia inter dolores capitis intelligitur, qui diuturnus est, & vehemens, aut inueteratus, remediisque ægrè cedens: Eiusdem generis sunt dolores capitis, qui ab Auicenna & Practicis (ut vocant) medicis vocantur, Galea, Ouuma, Nux, Malleum, & Clauus. Atque hæc quidem sufficiant hoc loco de dolorum differentiis. Iam verò tempestiuum est causas differentiarū doloris enarrare: quas nulla methodo ab antiquis compræhensas inuenio: si quis tamen diligenter rem expendat, agnoscet profecto illas omnes sumi vel à subiecto, vel ab efficiente, vel à potentia quæ sentis, iudicæque de dolore, aut ab istis inter se cōplicitis: quod ostendere aggredior in singulis differentiis. Igitur tensionum dolorem scribit Galenus fieri aliquando à spiritu, aliquando ab inflammatione, aliquando ab humorū multitudine: hanc tamen varietatem primo ad Glauconē explicat: vel enim inquit tensionus est, sine grauitate, & pulsatione, & tunc fit à multitudine spiritus crudi, & flatuosi: aut est cum

cum pulsu, cuius inflammatio est causa, aut cum grauitate & tunc fit à multitudine humoris: De loco huius doloris varia etiam tradit, nam in omnibus partibus sensu præditis eum fieri aliquando scribit: alibi in membranis, alio loco in totis ipsis musculis. Ratio autem docet, non solū ab humore, vel vapore, vel inflammatione, sed ab omni re tendēte, eundem excitari: nec solū quidem in illis partibus, sed in aliis vniuersis quæ tendi sunt aptæ: nam per conuulsiones, & neruorū diuisiones, tensiui mouentur dolores: Capit ergo hæc differentia doloris causas suas ab efficiēte, & simul à loco affecto: porrò grauis dolor in quo grauitas quædam sentitur, fit inquit Galenus à plenitudine: quod enim repletur humore, illud graue redditur. Ait quoque eundē fieri in his qui calculo laborant, eo tēpore, quo nec calculus gignitur, nec exit: Tunc enim vehementissimos fieri dolores. Itē in mediocri inflammatione renum, hepatis, pulmonis, & denique illarū partium quæ repleti sunt apte, & exiguu sensu sunt præditæ. Ratio verò suadet eum nō posse fieri, nisi à re grauantēte: quæ quum adest, necessario in omnibus partibus grauem dolorem parit: propterea flatus nequit huiusmodi doloris esse causa, eò quòd res leuissima sit: Pituita autem vel mediocri sua copia, quia grauis est eum facit. Alij vero humores; præsertim bilis, hanc vim non habent, nisi plurimum excedant: sic calculus grauem dolorē semper parit, nisi prorsus exiguus fuerit: & inflammationes in quibus plurimus humor est collectus: Estque huiusmodi dolor cōmunis omnibus partibus, quæ sensum aliquem obtinent: illæ enim omnes aptæ sunt sentire grauitatem, quòd si partes exquisitiore sensu sunt donatæ, per inflammationes sentiunt vehemētes dolores: nō tamen arbitrari debemus etiā graues nō fieri: sed hi à vehementibus obscurantur, vt vix sentiantur. Recipit ergo hic dolor causam ab agente: Acutum dolorem scribit Galenus fieri in tunica tegente renes, & ventres eorum interiores, nec nō in Arteriis, quæ ad eas terminantur, & in exortu vasorum vrinariorum, præterea in hepatis tunica, & vasis ipsius. Committi verò ab inflammatione: nam quòd vulnerare acus pungentis modo aptum est, calidū sit oportet, qualis est humor, qui inflammationes parit: Ille enim penetrare, pungeréque potest. Capit igitur causam ab efficiēte, & loco affecto, nisi putes non solū in il

lis

lis partibus, quas recenset Galenus, sed in aliis omnibus huiusmodi dolorē oriri posse: si modo calidus & tenuis adsit humor. At pruriginosus dolor eodem authore nascitur ob acres humores, corporis superficiem occupantes: oportet autem tales esse humores, ut scribit libro de Symptomatum causis secundo, tenues, infixosque cuti hærere: quippe tenuē, falsum, immotumque humorem, pruritū excitare: paucum, tenuem, mordentem, & immotum, ulcerosum affectum: multum, falsum, crassum, & immotum, lepram, & scabiem pare: paruum, tenuem, & mordacem, cum exiguo motu horrorem: cum vehementiore verò, copiosiore, mordaciorēque humorem rigorē inferre. Ulcerosus dolor eodem authore fit non solum in cute, sed etiam extenditur usque ad imas partes, & ossa: excitatur verò ab humore acri, & erodente: ex quo patet sumi causam illius à subiecto, & efficiente: stupidus dolor inquit Galenus à frigiditate fit: ea enim spirituum, & facultatis sensificæ transitum impedit: Vnde obscurus fit sensus, & ob vehementem frigiditatem dolor nascitur: itaque utriusque ratione, stupidus dolor paritur: qui nihil aliud est, quam dolor cum stupido sensu cōiunctus: Causam ergo sumit à solo efficiente: quippe cum quælibet pars sensu prædita, huiusmodi dolori sit obnoxia. Pulsatorius dolor nascitur, ut idem tradit, ex magnis inflammationibus, erysipelatis, & abscessibus, primario affectu in arteriis, in reliquis verò partibus omnibus sensibilibus per consensum: proinde in cute adnatis, membranarum, quibus nullæ sunt arteriæ insignes, nec in peripneumonia, pleuritide, hepatis vel perirenum inflammatione: quoniam obtusus illarum partium est sensus, huiusmodi dolorem fieri posse credit: sic magnā inflammationē, ubi etiam parvæ sunt arteriæ, dolorem pulsatorium efficere posse tradit: Gignitur autem dolor huiusmodi ab his causis hoc modo: per inflammationes arteriæ, vehementius ad motum excitantur, ut caloris vehementiā contemperent: verum quum liberum spatiū non habeant, vicinas partes pulsant, quæ si sensum habent, ex percussione dolent: vocaturque dolor hic, pulsatorius. At quoniam magnæ inflammationes occupant omne spatiū, in quo moventur arteriæ: ideo in illis etiam locis, ubi arteriæ parvæ sunt, dolor provenit: ubi verò magnæ sunt arteriæ, mediocris, vel etiam parva inflammatio, eiusdem doloris causa est: quia

mag

magnum spatium requirunt magnæ arteriæ: ex quo patet causas huius doloris aliquando à solo efficiente, vt magna inflammatione, aliquando à solo subiecto, vt magnis arteriis, aliquando ab utroq; sumi: veluti quum vtrunq; est mediocre. Punctorius dolor causam habet ex efficiente, & loco affecto: nam calidam oportet esse materiã, & membranam quæ patitur: vnde in pleuritide dolor punctorius fit. Mordax dolor causam capit à solo efficiente, ab humore inquã, aut vapore acri: nam quælibet pars apta dolere, huiusmodi dolori est obnoxia: Vehementissimũ dolorẽ pariunt inquit Galenus causæ vehementissimæ: cuiusmodi est humor eiaculatus in partem affectam, à venenatis animalibus. Mihi verò causa reiicienda videtur, non solum in id quod efficit: sed etiam in id quod patitur, vel in ipsam facultatẽ, quæ passiones diiudicat. Nam partes admodũ sensibiles à moderatis etiã causis, vehementissimos patiuntur dolores: eodẽ pacto mollis animus, magnos concipit dolores à leuissimis quibũsq; causis. Dolor asperitatibus quibusdam plenus inquit Galenus ab inflãmatorio affectu, vnã cũ humore exasperante, in carne fit, exasperare autẽ potest humor, qui acris est, & crassus, ob acrimoniam enim mordere: quoniã autẽ crassities adest, quæ inæqualiter dispergitur, asperitatẽ facere potest. At dolor per quem palus videtur infixus, in crassis inquit ille intestinis fit, veluti etiã is in quo terebro perforari videntur partes: differunt verò inter se aut multitudine, aut crassitudine, aut rei dolorẽ facientis potentia, siue humor, siue spiritus flatuosus fuerit: videtur autẽ huiusmodi materia prorsus esse crassa, & vehemẽter frigida. obtusam enim diuisionẽ, quã pali, aut terebri acumen præstat, efficere non potest humor, aut vapor, qui crassus non sit, & simul frigidus: calida enim materia minores diuisiones facit, vt pungetes, & erodentes, penetratque citius quæ tenuis est: crassitudo præterea ipsius partis, vt intestinorũ substantia plurimũ etiam confert ad huiusmodi sensum inferendũ. Contunden-
tis doloris causas non docet Galenus: nec mihi videtur ille fieri posse ab aliis causis, quã ab externis, quæ contendendi vim habent. Nec ille etiam docet retrahentis, aut detrahentis doloris causam: quæ quidẽ meo iudicio est prorsus affectus inflãmationis capitis, aut finis partis: quæ sanum aliud extremũ retrahit, aut detrahit. Tacet quoque maligni doloris

ris causas: quæ vel ab efficiente, aut & loco affecto sumi videntur: nam quæ malignā obtinēt qualitātē, vt venena, quæ ex deleteriis medicamentis sumuntur, aut humores eiacula ei morfu animalium venenatorum, aut ex improbo victu, vel aëre pestilenti geniti, idē præstare possunt. Omittit ille causam emicantis doloris: videtur tamen ea esse tenuis materia, & pars princeps, aut quæ publicū munus exercet: ab illis enim tenuis substantia in vicinas facile trāsferrī potest. Fiūt porrō dolores qui repentē, aut paulatim oriuntur, aut incrementū suscipiūt, vel ratione materiæ, quæ repētīnā, aut tardā vim ad agēdū habet: vel ob partē, quæ ob suam mollitiē, vel cavitātē, aut connexionē, aut aliā propriā cōditionē promptē, aut ob contrariā conditionē agrē, causas dolorificas admittit. Rarus verò dolor, id est qui rarō affligit, fit, maximē à fluxionibus per intervalla repetētibus, vt in podagra apparet, aut à partib⁹ imbecillibus, quæ materiā noxiā procreāt, sed eam postea promptē extrudere possunt: vt in colico dolore apparet. Continui verò dolores à cōtrariis causis excitantur. Caterū infixi dolores causam sumunt partim ab efficiente, & partim à subiecto: nam crassus, vel multus humor, vel vapor hæreere solet in parte: & ipsa pars, quæ ob suam compositionē difficilem præbet exitū materiæ lædenti, facit, vt fixi dolores maneant. Vnde inquit Galenus in dentibus maxillaribus, oculis, & cū quadā pulsatione in auribus, & in colo intestino, accidunt huiusmodi dolores. Dolorē profundū fieri idē inquit in mēbranis ossibus adiacētib⁹, adeo vt ossiū ipsorū veluti dolentiū inducant imaginē: propterea à Græcis *ὀστέονοι* dicūtur: sunt autē potissimū à frigore, vel plenitudine. Latē fusus dolor in mēbranis maximē oritur, à flatu, vel tenui humore: illa enim pars, & aliæ quæ latē sunt, vnde quaq; admittūt dolorificā causam: & hæc quū tenuis & mobilis fuerit, promptē sese in omnē partē insinuat. Angusti dolores causam capiunt duntaxat à parte affecta, cuiusmodi sunt nerui, venæ, & arteriæ: huiusmodi enim partes, vt angustæ sunt, & extensæ secundū longitudinē corporis, angustos, & extensos dolores experiuntur. Noui dolores, id est qui non antiquantur à calida, vel tenui materia sunt, præsertim in partibus laxis: Cōtrarij verò à frigida & crassa materia in partibus astrictis. At compositorum dolorum causæ compositz sunt, ita vt non opus sit plura de hac re

hac re hoc loco docere vbi methodum porius, quàm singulorum explicationem quærimus.

De causis voluptatis corporis, & animi.

CAP. XVI.

TSI voluptatis remedia non quærimus, tamen quum doloribus mederi studemus, plurimum refert nouisse quid voluptatē parere, aut aliū dolorē excitare possit: sic enim quæ grata sunt, naturæ auxilia eligemus, alia verò euitabimus, quæ nouam molestiam inferre sunt apta: Accedit quod hæc tractatio scitu est iucunda, & multis difficultatibus implicata, vt nostrum laborem minimè superfluum in hac re fore existimem. Igitur voluptatem scribit Plato in Timeo, & ex eo Galenus libro primo de Causis symptomatum, fieri, quum aliquid à statu præter naturam in eum, qui naturalis est, mutatur ab his, quæ agunt cōfertim: nam quæ sensim agunt, absque voluptate mutationes facere creduntur: quorum quidem opinionem recipere nequaquam possum, ita distantibus ratione, experientia, atque adeò ipso Galeno, qui in hac re sibi non constat: Nam quòd non solum in reditu ad naturalem statum, sed etiam in bene valentibus voluptas fiat, clarius est, quàm vt doceri debeat. Etenim singuli sensus miras sentiunt, cum recte habent, voluptates à suis obiectis, nec non animus ex cogitatione iucundarum rerum magna voluptate afficitur: Docet idem Galenus libro primo de Causis symptomatum, vbi enarrat quæ sint grata obiecta singulis sensibus, non solum dum ægrotant, sed etiam quando conualescunt à suis morbis, aut iam optimè valent: quod quum notissimum omnibus sit, illud refellere aggredior, quod illi dicunt, voluptatem duntaxat fieri ab his, quæ cōfertim agunt: nam & id falsum esse arbitror: Etenim si cōferta mutatio solum id faceret, voluptatem duntaxat parere possent extrema contraria: nam media nec subitam, nec magnam vim habent ad agendum: quum tamen medij colores dolenti oculo ab extremis coloribus gratissima sint spectacula, vt Galenus libro præcitato docet: quod etiam in aliis sensibus apparet: nam dolenti tactui ex lassitudine grata sunt molles, blandæque frictiones, & vnctiones: quod idem
auth

author eodem loco memoriae prodidit. Fiunt ergo voluptates etiam ab his quæ sensim, & leuiter vim suam exercent: Ac quod ea quæ confertim agunt, non semper voluptatem pariant, ubi ad naturalem statum laborantes sensus redeunt, scribit & Galenus duodecimo Methodi, docetq; ipsa experientia. Etenim dolentibus partibus à frigore, calor qui confertim adhibetur non voluptatem, sed nouum dolorem affert. Ex quibus quidem patet, nec à solis, nec semper ab illis quæ confertim agunt, voluptatem comparari. Ac profectò quum vniuersam Galeni tractationem, quam facit de dolore, & voluptate in libro de Causis symptomatum diligenter expèdo, inuenio illum mala principia ponere: & posita postea euertere particularibus exemplis, & rationes quasdam in certis sensoriis reddere, quas in aliis mutat: deniq; eum nō posse aliquid in ea re stabile ponere: quum tamen vna res sit voluptas, vna dolor, quæ propterea vnā communē rationem recipere debent. Principium enim apud illum est, vt diximus à Platone mutuatum, dolorem, & voluptatem fieri ab his duntaxat, quæ celeres simul & magnas moliuntur mutationes, id est, vt vno verbo dicam, confertim agunt: Ac docet quidem ille ea quæ huiusmodi sunt, dolores parere, & alii quando voluptatem: verum non docet dolorem non posse oriri etiam ab illis, quæ sensim facultatem suam exercent: euertitque hoc principium in generatione voluptatis: quando quidem (vt diximus) docet in singulis sensibus voluptatem sæpe fieri ab illis, quæ non nisi sensim agunt. Ac quod magis est post particularia illa exempla, sumpta ab illis quæ paulatim agunt, colligit rursus recte dictum à Platone voluptatem fieri in singulis sensoriis, quum ad naturalem statum cōfertim perducuntur: quod quidem postea alia ratione rursus euertit, quum scribit voluptatem parari ab his, quæ confertim agunt, maxime si ea nobis cognata, familiariaq; fuerint: cuiusmodi sunt in gustu dulcia: in odoratu ea quæ proportionē dulcibus respondent. Nam antea principium recepit, quæ confertim agunt voluptatem conciliare, nulla cognationis facta mentione. Deinde verò cognationis nomen addit: sed quā recte videamus. Si enim cognata intelligit quæ mediocria sunt, & temperata vt dulcia, non poterunt illa voluptatem parere, ubi mutatio fit à statu præter naturam in naturalem: quippè cū mutatio per

contraria fiat, nec quæ temperata sunt, magnis excessibus mederi possunt: quo modo præterea dicere potest esse contraria, & cognata: nam contraria inimica sunt, cognata autem amica: Præterea non oportebat ad sola dulcia rem contrahere, sed in omni sensu generali aliqua, aut certè particulari singulis ratione docere debebat, quid illis esset cognatum. Ego certè arbitror omnia quæ doloribus medentur cum voluptate pariter esse cognata, nec certū aliquid magis quàm aliud statuendū esse: quod quidem idem author ostendit, dum docet eo loco voluptatem comparari à quibuscūq; contrariis. Nec quidem potest dulcis sapor voluptatē afferre in omni affectu ipsius gustus: aut si affert, non certè id faciet confertim, utpote qui temperatus & mediocris sit sapor, qui nō nisi temperatè, & mediocriter agere potest. Postremò videmus voluptatem pariter fieri à duobus cōtrariis: Etenim dolentibus partibus à frigido, calidum, sicut dolentibus à calido, frigidum cum voluptate medetur, si certa mensura utrunq; adhibeatur. At duo contraria nequeunt eidem esse cognata: aut si sunt, non alia ratione sunt, quàm quòd medeantur mutuò contrariis malis: adeo ut superflua addatur, voluptatem ab illis conciliari, quæ contraria sunt cognata: neq; enim certa genera rerum in singulis sensoriis reperiuntur cognata: sed nunc vnum, nunc aliud, pro natura affectus, aptum est ad dolorem mulcendum. Quod si cognata putat illa esse quæ certa mēsurā adhibentur: propterea quod idem nunc voluptatem pariat, nunc verò nouum dolorem inducat in parte ex alia dispositione prius laborante: modus ille explicandus erat, quo quidem fit, ut diuersa ab eodem sequantur: Itaq; quum ex Galeno non constet, in quibus possit voluptas fieri, & à quibus rebus cōciliari valeat, rem hanc nos pro viribus enarrare aggrediamur. Porro facile est docere in quibus fiant huiusmodi affectiones: Nam experientia docet, non solum in reditu ad naturalem statū, sed etiam in sanis, cōualescentibus, & deniq; in omni alio corporis statu, dolorē, & voluptatē cōmitti. Illud verò difficilius est docere, quum in reditu ad naturalem statū, hi qui præter naturā habent, aliquādo voluptate afficiantur: aliquādo dolore, aliquando verò sine sensu doloris, aut voluptatis, ad naturalem statum perueniant. Etenim in colicis doloribus vacuantiā, quæ sanitatem conciliant, semper afferunt secum volupta

luptatem: Vbi verò partes ex frigore dolēt, calor qui sanat, parit aliquando voluptatē, aliquando nouum dolorem asci-
fcit. At à ficcitate, calore, frigore, humore, & multis aliis af-
fectibus ad sanitatē itur, sæpe absq; voluptate vlla, aut dolo-
re: Cuius quidem rei causam nō puto illam esse, quam Pla-
to, & Galenus tradunt: quòd scilicet voluptas cōcilietur, vbi
morbis medemur, remediis confertim agentibus, sine volu-
ptate autem sanitas accedat, vbi alterius generis adhibētur
auxilia: quando quidem, vt antea ostendimus, vim habēt in-
ferendi voluptatem etiam illa, quæ sensim leuitérq; agunt:
Sed petitur meo quidē iudicio ratio, à diuersitate affectuū:
quorum mutationem quærimus: Nam qui cum dolore sunt,
ad sanitatem mutantur cum voluptate, quod si corpus ne-
quaquam dolet, absq; voluptate sanitas comparatur: quod
ratio imprimis docet: Nam quum mutatio omnis fiat ex
contrario in contrarium; meritò fit, vt ex dolore ad volupta-
tem fiat transitus, docet idem experientia: nam vbi corpus
morbo laborat absque dolore, nullam voluptatem sentit ex
suis remediis: Contra verò quum dolore torquetur, miram
sentit voluptatem: quum dolor mulcetur, vel ablata doli-
fica causa, aut ipso sopito sensu. Cur verò nascatur aliquan-
do dolor ab his, quæ medentur doloribus: veluti quum re-
frigeratas partes confertim calefacimus, non ea ratio est,
quam nōnulli tradunt, quòd natura subitas mutationes ab-
horreat. Aiūt enim pelli frigus à calore cōtrario, & ex illius
pulsione repentinā intemperiem, & compressiōē partium,
cōtinuūq; solutionē fieri, & inde dolorē: qui nō fieret si sen-
sim calor adhiberetur: hūc enim esse quidem amicū mēbro
refrigerato, sed quoniā subito comparatur, eum fieri præter
naturā, & molestū; Verum si ratio vt illi volunt, sumitur à
subita mutatione: quo pacto statuūt illi ex Platone, & Gale-
no dolorē, & voluptatem, non nisi in mutatione, quæ confer-
tim fit contingere? Oportet præterea idem contingere in
omnibus remediis, quæ doloribus succurrunt: quod non fit:
Nam subitæ, & magnæ vacuationes, in magnis doloribus
maximam afferunt voluptatem. Naturā abhorreere subitas
mutationes trita est sententia: quæ vera est, quum bene va-
lentes inueteratam ex consuetudine naturam, nouis offi-
ciis subito assuescere volumus. Verū quum illa laborat
subitas mutationes quærit, gratissimāque habet: eò quod

ab illis promptè liberetur, restituaturq; . Nam larga sanguinis missio, & aquæ potio, magnâq; purgatio, vehementem voluptatem æstuantibus ex febre inferunt, Melius quoque appetimus cibos intermissos, aut novos, quàm eos, quibus vesci consueuimus, Habet ergo vim consuetudo, nō in naturalibus facultatibus, sed in animi actionibus, & propriis vitæ officiis: his enim nemo subito citra periculum assuescere potest, Illud quoq; ridiculum est, quod aiunt, dolorē refrigeratis partibus nasci, eò quod calor, frigus ipsum pellat, & ex pulsione fieri compressionem, continuique solutionem: Nam etsi calor cōtrarius est frigori: nō tamen pellendo, & comprimendo, sed laxando & digerendo ei reluctatur, dolorēq; mouet: Protrusos enim humores à frigore in partes internas, calor ad superficiem euocat, affatimq; fundit: ex fusione autem tensio, cōtinui solutio, & dolor sequitur: quod si paulatim pars calefieret, paulatim quoq; ad superficiem, & alia sua loca redirent humores: vnde nulla tensio, nec dolor fierent, Non ergo ratio generationis noui doloris, quā partibus medemur dolore affectis, ducenda est à subita mutatione, sed à natura eorum, quæ doloribus medetur. Quoniam enim inter illa quædam habent vim inferendi dolorem, ideo dolor nouus ab illis nascitur: ab illis verò nequaquam: quæ facultatem huiusmodi nō obtinent. Id autem illis accidit, quæ nequeunt continuum corrumpere. Atq; hæc in duplici quidem sunt differentia: quædam enim id habent ex sua natura: alia verò non nisi ex agendi modo; Nam quæ sensibilibiter vacuant, vt purgatio, sanguinis missio, quæ adhibentur ad dolentes partes liberandas, continuum soluere nequeunt: & propterea semper cum voluptate succurrunt: & tanto quidem maiorem afferunt voluptatem, quanto maiorem portionem noxiæ materiæ educunt: Quæ autem alterando opitulantur doloribus, si cōfertim agere possint, vt calor, & frigus, nouum inducunt dolorē, nisi paulatim agāt: siccitas verò & humiditas, quia nō nisi sensim vim suā exercent: ideo voluptatem semper conciliant: quemadmodū diximus fieri à vacuantibus. Ex quibus quidem patet, quando fiat voluptas in sanatione, & à quibus semper fiat, à quibus verò aliquando contingat, aliquando non: Accidit enim voluptas in ægrotis dolentibus dum sanantur: & ea semper ab illis, quæ in suo genere nequeūt dolorem procreare: ab illis verò

verò quæ possunt, oritur dolor, quando illis utimur confer-
tim, nō oritur verò, si sensim adhibeantur, aut non nisi sen-
sim continuū soluiere possint. Sanatō enim priore dolore,
nemo est, qui illis tamdiu uti pergat, ut valeat continuū diui-
di. Atq; hæc dicta sūt de voluptate, quæ nascitur, dum corpo-
ra ægrotantia sanantur. Cæterum bene valentes sensus, &
conualescentes, ab eisdem rebus delectari ex Galeni opinio-
ne patet. Nam asserit ille libro primo de Causis symptoma-
tum, colorem cæruleum in utroq; statu oculis iucundum spe-
ctaculum. Quæ quidem opinio alia fortè melior inueniri
potest. Quum enim præsidia, quæ sanis competūt, distincta
sūt ab illis, quæ cōualescentibus adhibentur: nō potest utiq;
idem esse voluptatis causa in utroq; statu nisi contingat ali-
quando id quod relinquitur morbosum in conualescenti-
bus, sanari posse illis obiectis, quibus valentes sensus oble-
ctantur. Ac ut dicam quod sentio, in bene valentibus volu-
ptas à cognatis, & familiaribus rebus comparatur: sunt au-
tem huius generis quæ mediocres sunt, pro cuiusq; natura:
hæ enim moderatè vniunt sensoria, & iam vnita in medio-
cri statu conseruant. Propterea mediij colores, & sapes
suis sensoriis grati sūt: extremi verò diu ferri non possunt
absq; dolore, & molestia: & merito quidem. Nam ut ægro-
tantibus cōtraria sunt quæ iuuāt, sic sanis utpotè in medio-
critate quadam positis, gratū est, quod mediocre, & simile:
At cōualescentibus mista obiecta voluptatem conciliant:
quoniam illorum mistus est affectus, partim ex sanitate, par-
tim verò ex præcedente morbo: cui iucundum esse nō potest:
nisi quod mistam vim habet, cōseruandi inquā, quod est se-
cundum naturā, & mutandi, quod præter naturā est relictū.
Idem sentiendū de his, qui parati sūt cadere in morbos: nā
& mistus est illorū status, ex eo quod est secundum, & præter
naturam. Iam verò ad proportionem eorum, quæ dicta sūt
de his, quæ pariunt voluptatem in sensibus, licebit quære-
re, quid voluptate afficiat animum: nam laborāti animo do-
lore, ex contrariis illis, quæ dolorem pepererunt medicina,
& voluptas petenda, sic enim lucrum mulcet, & sanat animi
dolorem ex iactura pecuniæ conceptum. Ac ut in corporis
doloribus, quæ adhibetur medicina, aliquando nouum indu-
cit dolorem, ita præsidia, quibus utimur in animi dolo-
ribus, nonnunquam priore sedato dolore, aliū inferūt: velu-

tiquū cordis dolorem ex nimio risu, & gaudio obortum, ex re tristissima, affatim reprimimus: ex nimia enim effusione, & veluti dilaceratione cordis, subita fit eiusdem contractio, & diuisio quædam, & dolor: præterea vt in bene valente corpore, grata, & voluptuosa sunt obiecta, quæ temperata & moderata existunt: sic animus bene compositus non nisi moderatis rebus delectari potest. Sed hæc philosophi, quibus fortè plus ocij est, quàm nobis, diligentius tractent.

*De causis doloris, & voluptatis, quæ fiunt
in singulis sensoriis.*

CAP. XVII.

VT AVTEM in dolore animi pars ea, siue facultas animæ, quæ dolorificas, & voluptuosas impressiones recipit, aptissima censetur, ad dolores procreandos, eosque grauiores reddēdos, quæ est infirma, & mollis: quæ verò huiusmodi passiones apprehendit, & diiudicat, creditur esse idonea, si exquisito iudicio fuerit prædita: & suam quandam habuerit molliem: ita primum videndū est, quodnā ex sensoriis aptius sit, ad maiores dolores concipiendos: Quæ quidem in re Galenus libro primo de Causis symptomatum, primum locū tribuit, sensorio tactus: secundū sensorio gustus: tertium sensorio olfactus: quartū sensorio auditus: postremum sensorio visus: dicitque sumi huius rei rationem ex crassitie, & tenuitate substantiæ: qua constant ipsa sensoria: illa enim grauius dolere, & maiore frui voluptate, quæ substantia crassiore constant: propterea visus instrumentū minimum dolore, quod tenuissimū sit. Tactum verò maximè quod omnium crassissimū habeat instrumentū. Quæ quidem ratio, etsi ab omnibus recepta est: mihi tamen videtur multis difficultatibus implicata. Nam primū inter Aristotelē, & Galenū non cōuenit de substantia sensoriorum. Etenim Galenus in libro præcitato, nec non in eo quē scripsit de Instrumento odoratus, instrumentum visus splendidum: Auditus aëreū: Odoratus vaporosum: Gustus humidū & aqueū: Tactus verò instrumentū terrenum, & solidum: Aristoteles verò in libro de Sensu, & sensili, visum aqueum statuit esse: auditum aëreum: olfactum igneum: tactum terreū: gustum verò pariter terreum, quum ille tactus quidam sit: Ergo si
ex

ex tenuitate, & crassitie sensoriorū causæ maioris, aut minoris doloris, & voluptatis sumuntur: incerta profecto reddetur ratio: his præsertim, qui aliorum authoritate ducuntur. Nam Galenus aqueum ponit esse gustum: Aristoteles terreum, ille olfactum vaporosum, hic igneum: Ille rursus visum splendidum, Aristoteles verò aqueum statuit. Quod si quis rationum momenta quærat, etsi quid experientia in hac re docere potest, ut forte non inueniet aliquid, in quo animus quiescere valeat: ita haud magno quidem negotio horum authorū argumenta, vel, ut verius dicam, leuissimas coniecturas refellere poterit. Ac ut primū Galeni opinionē excutiamus: si ille omnium sensuum instrumentum definit neruū esse: quo pacto potest instrumentū sensuū distinguere per crassitiem, & tenuitatem? At si neruū non intelligit per instrumentum sensuum, sed aliud quippiam peculiare singulis sensibus: quid peculiare ostendet in sensu tactus? Nam quum cutis, caro subiecta, & viscera omnia, per se non sentiant, nisi beneficio neruorum: nihil inuenire poterimus in illis aliud propriū instrumentū sensus, quàm neruū ipsum. At hunc ostendimus intelligi non posse. Præterea quū scribat ipse in libro de Instrumento odoratus, ventriculum, & præsertim illius os, esse instrumentum appetentiæ cibi, & potionis, quam quidē actionē obit, ut instrumentū tactus, quid in ea parte inueniemus proprium, & peculiare instrumentum, quod tantum differat ab instrumento tactus, quantum differt actio ipsius oris ventriculi, ab actione aliarū partium, quæ simplici duntaxat sensu tactus sunt prædita? Quid quæso est quod in eo appetentiam cibi & potionis, & horū solum efficiat? An neruorū multitudo, quæ in plurimis musculis æqualis esse potest? An exquisitus duntaxat sensus? qui non minor est in cute manus: quàm in ipso ventriculo: quandoquidem, ut ille tradit in libro de Temperamētis, natura huiusmodi cutem ita cōposuit, ut regula, & iudex omnium rerum, quæ sensui tactus subiiciuntur, foret. Cur ergo substantiam instrumenti destinati ad appetentiā cibi, & potionis, non expressit, & ad certā naturā non redegit, ut alia instrumenta, quæ propriam actionem & sensationē efficiūt? Nam ut gustum separauit à tactu: tametsi tactus quidā est, & hunc terrenū, illum verò humidum statuit esse, quoniam aliud requiritur, quàm sensus tactus in instrumento desti-

nato ad sapores sentiendos: eadem profecto ratione peculia-
 ris quædam substantia instrumento appetitus cibi & portio-
 nis tribuenda est: quoniam propriam quandam exercet actio-
 nem, in tactu quidem, sed non minus ab eo diuersam, quam
 faciat instrumentum gustus. At si per instrumentum non in-
 telligimus partem aliquam peculiarem, sed integram ipsam
 partem, quæ integrum est instrumentum, & perfectum, ut to-
 tum ipsum orificium ventriculi compositum ex neruis, car-
 ne sua, & reliquis partibus, ex quibus componuntur: multo
 minus ostendere poterimus, sensoriorum diuersitatem ex
 crassitie, tenuitate substantiæ: An partium tenuiorum vel
 crassiorum est pars illa, quæ orificium ventriculi constituit,
 alia parte quæ reliquas componit in ipso ventriculo, aut in-
 testina vel cutem, vel musculos conficit: aut si in hoc aliquid
 fingere possimus: qualem quæso ponemus differentiam in
 vniuersis partibus, quæ instrumentum tactus constituit, ab
 illis quæ efficiunt instrumentum gustus, odoratus, auditus,
 & visus? Inuenies enim in singulis perfectis instrumentis,
 multa ex crassa, alia ex tenui substantia conflare: Ac minus
 quidem peculiare aliquid in hoc instrumento inueniri potest:
 si sensorij tactus nomine vim ipsam sentiendi quispiam forte
 dicat intelligi: Nam quis dicet vim quæ sensus tactus est au-
 thor, crassæ, aut solidæ esse substantiæ: aut sensoria inter se
 differre crassitudine, & tenuitate? Vna enim est vis, quæ per
 neruos in singulas partes sentiētes, à suo fonte immittitur,
 spargiturque. Præterea si Galenus in libro de Instrumento
 odoratus, ideo visus instrumentum splendidum esse oportere
 scribit, eò quod lucem sentire debet, & auditum æreum,
 propterea quod dicatus sit ad sonos, qui aëre vehuntur reci-
 piendos: & denique (ut ille ait) si natura in cuiusque sensus
 instrumento fabricando, similitudinem sensibilem sequuta
 est: perperam (ut arbitror) tactum constituemus, crassum, ter-
 renum, solidum, & durum: utpote qui non solum de crasso,
 terreno, & duro obiecto, sed etiam molli, tenui, humido &
 aliis plurimis qualitatibus sit iudex. Erit ergo tactus non ma-
 gis terreus, quam aqueus, æreus, & igneus: nec magis cras-
 sus, quam tenuis, aut durus quam mollis: si de omnibus ele-
 mentis, & prædictis qualitatibus iudicat. Sed quo pacto po-
 test Galenus terrenum tactum constituere, quem in libris de
 Temperamentis temperatissimum præsertim in manu ma-
 gna

gna cōtentione probare nititur. Itaque in tactu nullum peculiare instrumentū inuenitur, quod terrenum, durum, solidū dici possit, neruo excepto: qui reliquis sensoriis est cōmunis: etsi fortasse mollior in aliquibus, in aliis verò durior. At nec in aliis sensoriis facile est aliquid inuenire, quod Galeni opinioni respondeat: Nam si per sensoriū intelligamus neruum, qui sentiendi vim immittit oculis, auribus, linguæ, naribus, nemo constituere poterit, visum esse splendidum, auditum aëreum, gustum aqueū, & odoratū vaporosum: propterea quod huiusmodi differentia non reperitur inter neruos illarum partiū. Si verò sensorij nomine intelligamus instrumentum, quod edit perfectam eā sensationem, vt totum oculum, totam linguam, aurem, nihil inueniemus quod huiusmodi opinionē cōprobet: Non enim totus oculus est splendidus, nec auris tota est aërea, nec partes omnes, quæ faciūt ad odoratū sunt vaporosæ: nec aqueæ omnes linguæ partes: At si instrumentū sensus capere vult eam partem, quam passim præcipuū esse authorē actionis meminit: cuiusmodi dicit esse in oculo humorem crySTALLINUM: non deerunt etiam, quæ hanc opinionem redarguant: nam humor ipse crySTALLINUS splendidus quidem est, sed nō tenuioris substantiæ instrumēto odoratus, & auditus: nam instrumentum auditus, aëreum: gustus verò vaporosum esse ponit: humor autem crySTALLINUS crassus: solidus, & concretus est: multò quidē magis quàm aër, & vapor: quibus prædicta sensoria constare dicit: Deinde si omnia sensoria vult ad naturam elementorū redigere, oportebat illū, vt terreū constituit tactum, & aqueum gustum, & aëreum auditū, sic igneum ponere visum, non splendidum solū, quū huiusmodi qualitas in calidis, frigidis, humidis, & ficcis rebus reperitur: vt quæ materiæ puritatem sequitur, sicut in gemmis, crySTALLO, & aliis multis corporibus perspicuis apparet: Aut si visum dicit esse substantiæ splendidæ, quur aliorū sensuū substantiam non explicat per oppositas qualitates? & dicit si velit opacum esse sensum tactus, auditum verò, olfactum, & gustum medias quasdam, & sibi proprias in hoc genere qualitates obtinere: Iam verò si illi dederō instrumentū visus intelligi, quod præcipuum est in oculo ad visionem efficiendam, & illud sit humor crySTALLINUS: quid huiusmodi peculiare instrumentū reperiemus in lingua, quod sit aqueæ

substantiæ? An illius tunica, an caro erit instrumentum hoc? videtur autem tunica hoc esse concedendū: vt quæ primò saporibus occurrat: cuiusque vitia saporem dignotionem corrumpunt: at tunica substantiam non habet aqueā: caro verò ipsius linguæ etsi spongiosa est, non propterea aquea statuenda est: nam & lapides quidam spōgiosi sunt: & corpora spongiosa fiunt, non ob humiditatem, sed ob raritatem substantiæ, in qua multi meatus aëre pleni fiunt: in quo plus potest terra, & aër, quàm aqua: hæc enim facit vt corporū substantia concidat, nullique fiant meatus. Si verò per instrumentum gustus intelligat totam ipsam linguam, vt scribit in libro de Instrumento odoratus, primum hoc sequitur inconueniens, quòd vniuersæ illius partes nequaquam sint aqueæ: Deinde aliter iam instrumentum sumimus, in gustu, quàm in visu: nam in hoc humorem crySTALLINUM illud & præcipuum, quoddam instrumentū intelligebamus, non totum oculum: in illo verò totam ipsam linguam, & non aliquid quòd in ea sit præcipuū, & proprium gustus instrumentum: Quid verò in auditu cōstituemus aëreū: quænam erit hæc pars? At ille in libro de Instrumento odoratus esse foramen quoddam huiusmodi instrumentū: At hoc nō probat: nec ipsum quidē foramen, sed corpus potius, quod illud cōstituit, hoc instrumentū erit. Non enim foramen aëreū dici potest, etsi aëre sit plenū: nec locus huiusmodi, sed pars omnino debet esse, quæ instrumentū constituitur actionis animalis, vt ille passim docet, quando instrumentū definit. Quod si perioribus anatomes credere velimus, præcipuū auditus instrumentū sunt, ossicula quædam: quod si ita est, longe crassiore substantia constabit instrumentū auditus, quàm sit gustus, aut tactus sensoriū. Ac multo quidem minus solū erit aëreū, si velit illud eiusdē esse substantiæ cū medio, per quòd soni vehuntur ad auditū. Nam quū auditus fiat non solū in aëre, sed etiam in aqua, erit profectò huius sensoriū non minus aqueum, quàm aëreum: quod illi non placet, qui vnum duntaxat elementum, & vnā substantiam singulis sensibus tribuit. Quid verò in sensorio olfactus vaporosum statuatur? Censet ille in libro de Instrumento odoratus, huius sensorium esse in ventriculis cerebri anterioribus. Sed quid illic firmum stare potest, quod perpetuò odores recip

recipiat: Si enim est substantia cerebri, quæ eos ventriculos constituit, non erit hoc sensorium vaporosum: si verò aliquid aliud est, quod veluti innatet ipsis ventriculis, aut cerebri substantiæ adhæreat, perpetuum & stabile esse non poterit si vaporosum erit: nam facile huiusmodi substantia per ster-
nutationes, & nasi violentas emunctiones, eliditur: & si aliā habet substantiam: aut si instrumentum est, qualiscunq; sit illius natura, cur in dissectionibus corporum nihil huius-
modi in prioribus illis cerebri cavitatibus reperitur? Nec ratio quidem Galeni ostendit odoratus instrumentum in ven-
triculis illis collocatum esse: Ait enim hoc esse huius rei ar-
gumentum, quod odorare non possumus nisi per inspiratio-
nem attracto aëre, tanquā oporteat ipsos odores ferri usq;
ad cerebrum: nec satis sit res odoratas naribus immittere
ut odor fiat: quod ostendit, inquit, nō in naribus, sed in ipso
cerebro hoc instrumentum collocari: verum hoc nō probat
quod vult: Nam ut agnoscimus non satis esse aliquid in na-
res immittere ut odor fiat, respirationēque esse opus: & ex
eo colligimus non in primis nasi partibus vim esse, aut in-
strumentum odorandi: ita ex eo probare non licet, fieri ascen-
sum odorum usq; ad eas cerebri cavitates: sed satis est si illi
ad primum processum nervorum, qui ad supremas naris par-
tes pertingunt, perveniant. Adde quod quemadmodū impe-
ditis nervis visibilibus non fit visio, quia vis à cerebro nō im-
mittitur, sic obstructis meatibus odoratus, aut cerebro, non
communicata per inspirationem necessariam in hoc sensu,
affectione nata in instrumento odoratus, non fit odor: Itaq;
ut nemo dicet instrumentum visus esse in cerebro, ubi deficien-
te vi sensoria visus impeditur: ita quum odor non fit, neces-
sarium non est credere illius instrumentum in cerebro situm
esse: siquidem actio instrumenti labefactatur, nō solum ex
proprio, sed etiam ex facultatis vitio. Postremò has diuersas
substantias sensoriorum id refellit: quod Galenus nequeat
vnam rationē inuenire, qua possit uti in singulis sensoriis.
Nam in libro de Instrumento odoratus, ea ratione visus
instrumentum lucidissimum esse debere scribit, quia lucē
tantum sentire debebat: aëreum verò auditum necessario
esse, quoniam dicatus est ad sonos, qui aëre vehuntur reci-
piendos: gustum verò & linguam ex humidioris corporis
substantia constare, quia sapes positos in humida substan-
tia

tia diiudicat: odoratum autem ideo vaporosum esse, & ex media inter humorem, & aërem substantiam cōstitui: quia odoris substantia huiusmodi est: & tandem concludit naturam in fabricandis cuiuscunque sensus instrumentis, similitudinem sensibiliū sequutam esse: qua quidem in re illud primum licet dicere, quòd in visu, odoratu, & gustu substantiā sensoriorūumat, ex substantia simili sensibus: in auditu verò non ex substantia sensibilibus: sed medij nempe aëris, per quem soni vehuntur. Quæ quantum inter se differant quilibet agnoscere potest, nam si ex medio per quod perueniunt sensibilia ad sensoria, horum substantiam inuenire volumus: eadem erit visus & auditus substantia: si quidem colores ad oculum, vt soni ad aurem per aërem feruntur. Ergo sibi nō constat, cum in vno sensorio substantiam ex sensibilibus substantia, in alio verò ex medio, quo illud vitur ad sentiendum accipit. Addo quòd si sensoria constituunt ex similitudine sensibilibus, non solum splendidum, sed etiam coloratum oportebit esse visus instrumentum: sed qualem quæso colorem, illi necessariū putabimus: An omnes? quod fieri nequit: an aliquos, sed quo pacto alios recipiet dissimiles? An potius ratio conuincit, sensoria nequaquam oportere esse eiusdē substantiæ cum sensibilibus: nam vt recte inquit Aristoteles, id quod recipit denudatum esse oportet, à natura eius quod recipitur: & propterea recte Plato animā tanquam tabulam rasam esse dicebat: & ipsemet Galenus in libro de Vsu partiū ostendit, ex hominis usu fuisse, quòd nullum instrumentum innatū sit manui: vt ea variis pro necessitate vti posset: vtque nullum insitū obtineret. Atque hæc obiter sint dicta aduersus ea, quæ Galenus de substantia vniuscuiusque sensorij tradit. Quid verò de hac re Aristoteles sentiat operepretiū esse puto breuiter proponere. Igitur scribit ille in libro de Sensu, & sensili eos errare, qui visum igneum, quòd pressio, agitatioque; oculo, igneus fulgor appareat: nam inquit hoc accidit, quòd oculi pars nigra, mediūque leuis sit: leuia autē in tenebris fulgere: id autem nō ostendere sensorium oculi igneum esse: nam si inquit oculus ex igne constaret, accideretque videre, egrediēte veluti è laterna lumine: cur etiam in tenebris non sit visio? ridiculum enim esse credere, visum extinguī in tenebris, vt Timæus astruit: extinguī enim quod calidum est, & siccum à
fri-

frigido, vel ab humido, non autem à tenebris. Itaq; visum non esse igneum, sed aqueum: non tamen visionem fieri ut est aqua, sed ut translucet: Constare autem pupillam & oculum ex aqua, probare se putat, quòd fauciatis oculis effluat humor, qui videtur esse aqua: & quod in fœtibus nuper formati, oculi supramodum splendeant, refulgeantque: ob id etiam in animalibus sanguine præditis albidam portionem oculi optimam, pinguemque esse factam: ut humor persistat incongelabilis: exanguium verò oculos tunica dura ambi-ri, qua ab iniuria frigoris, humores, & ipsi oculi defenduntur; propterea oculos minimè omnium partium corporis rigere solere: ut qui in genere animalium munimentum aduersus frigus obtineant: ex quibus tandem cõcludit internam oculi portionem aqueam esse: quoniam perspicuam esse oportet, talem autem esse aquam. Esse verò sensorium visus, & animam ipsam non in oculi extremo, sed in parte interna: ut autem ex aqua, oculi partem cui videndi facultas est data, sic ex eëre, id quod sonos percipit: olfactum ex igne: tactum, & gustum ex terra constare pronunciat: Nam sensoria oportere esse ait, id potetia, quod sunt actu ipsa sensibilia: Quapropter quum odor non nisi fumida quædam exhalatio sit, quæ ignea est, propterea peculiare sensorium olfactus potentia igneum esse: atque hac ratione olfactum in cerebro situm esse: Frigidam enim materiam, potetia calidam esse, oculum eadem ratione à cerebro constitutum, quod omnium partium corporis humidissimum, frigidissimumq; existat: Tactum autem & gustum nõ procul à corde collocari. Cor enim cerebro ex aduerso iacere, & omnium partium corporis calidissimum esse. Hæc Aristoteles de substantia cuiusq; sensorij eo loco scribit: quæ mihi profecto non magis satisfaciunt, quàm quæ Galenus de hac re tradit: Nã si hoc principio utendum est ad sensoriorum substantiam inueniendam, quòd illa talia sint actu, qualia sensoria debent esse potetia: inueniemus profecto hanc rationem, in singulis sensoriis nequaquam respondere, atque adeo etiam ab ipso Aristotele hoc principium violari: Nam malè in primis statueret oculum constare ex partibus lucidis, quòd talia sint sensibilia: nam hæc lucida non sunt, sed medium ipsum, per quod fit visus, at non ex medio quo vtuntur sensus, sed ex ipsis sensibilibus naturam sensoriorum constituendam esse proponit: Dein

Deinde si ipsa sensibilia, aut etiam media vult actu esse lucida: oculus constabit non ex actu lucidis, sed ex his quæ potentia lucida sunt: Vt enim olfactum frigidum, & humidum, & in cerebro collocat, quod huiusmodi substantia potentia sit ignis, & nihil igneum constituit actu in instrumento olfactus: ita in aliis sensoriis eadem est obseruanda ratio. Erit ergo visus instrumentum ex substantia, quæ potentia lucida est: non autem ex ea, quæ sit actu talis: Quod si ita est, non erit sensorium visus coloratum actu, sed potentia duntaxat, quoniam potentia tale debet esse: quale est actu eius sensibile: est autem id color, sed quo pacto erit visus instrumentum aqueum: si debet esse id potentia, quod illius obiectum est actu. Non enim aqua est potentia color. Illud verò quod affert accidere, ut in tenebris fieri posset visio, si oculus ex igne constaret, non video qua ratione id concludat: nam si illi igneum dicat esse, quod potentia sit ignis, ut ipse olfactum igneum intelligit, non poterit lumen ab oculo egredi, (ut ait) velut est laterna: quia ex eo quod est potentia ignis, nemo dicet lumen egredi posse. Illud etiam non facit quod scribit contra Platonem, non posse extinguere visum, illiusque instrumentum in tenebris, eò quod ignis solum à frigido, & humido perimatur: nam quod potentia igneum est, à frigido, & humido augetur, potius quam extinguatur. At verò si vult visum & oculum ex aqua constare, eo argumento quod vulnerato oculo humor & aqua effluant, iam statuit sensorium esse aqueum: quia actu aquam habet: nec in hoc retinet sua principia: quum postea olfactum igneum dicat esse, non quia actu ignem contineat, sed quod potentia sit ignis: Præterea in eo falli videtur, quod putet aquam esse id, quod excernitur per vulnera oculorum, nam certi sunt humores, quos oculi compositio requirit. Adde quod huiusmodi humor aqueus, qui effluit, non sit instrumentum visus: nam si lucidum vult esse hoc instrumentum, necesse est ut intelligat humorem crystallinum: at hic nequaquam est aqueus, sed concretus, & solidus. Arguit etiam illud Aristotelis opinionem, quod nomine instrumenti visus, nunc pupillam, nunc oculum appetlet, nunc id quod in eo est lucidum: quæ quidem nequit ostendere aquea esse: constat enim oculus non solum ex humoribus, sed etiam ex suis tunicis, musculis, nervis, & aliis partibus solidis: quid autem pupilla sit, videtur ille ignorasse. Oculi verò partem albam factam esse
opi

optimam & pinguem, nec sensus viuentis animali, nec quæ apparent in anatome, docent: quicquid enim in oculo albū circumspicitur, nullā habet circumpositā pinguedinē: nec aliud munimentū, aduersus frigus, quā ex ciliis & palpebris obtinet. Est intus quidem circumfusa pinguedo: sed ad alios vsus cōparata (vt Galenus recte docet,) quā vt humores incongelabiles seruet. Nam vt in frigore munimentū esset humorum, pinguedo: ita in æstu suo calore humores funderet. Quid verò est quod scribit animā ipsam, & sensorium visus non esse in oculi extrinseca, sed interna parte: nam vt id recte forte dicitur de sensorio, ita de anima nequaquā: vtpotē quæ omnes viuentis partes occupat. Ceterum cur non probat aliquid esse aëreū, actu in aëre, quo auditus instrumentū constet, vt in oculo aliquid conatus est ostendere esse aqueum, ex quo visus instrumentū constaret? Cur etiā non ostendit in tactu aliquid esse in eo terreum actu, aut aliquid igneū in olfactu, pariter actu: aut si potētia ignē huius sensoriū statuit, cur eandē rationē (vt diximus) nō seruat in aliis sensoriis: in quibus illorū substantiam, ex eo quod actu in eis est, & naturā quærit: nā ideo odoratum igneū esse dicit, quod frigida materia cōstat, quæ potētia est ignis: cuius naturæ est odor: hunc enim esse fumidā exhalationē. Erit ergo oculus aqueus, quod igneus actu sit, vel aëreus: nā hæc potentia ignis sunt: Sic in tactu erit actu, quod potentia est terra: & in auditu quod est potētia aër: quæ quā sint absurda, quilibet agnoscere potest. Postremò gustū dicere esse terreum, quod tactus quidā sit, rationi nequaquā est consonū: nam et si gustus nō sine tactu exerceri potest: tamē alio sensu sapes discernimus, quā tactu: Alioqui cur partes omnes quæ sensu tactus sunt præditæ, vim nō habēt iudicādi de saporibus. Tactū verò & gustū statuit ille nō procul collocari à corde: quod quū multa alia, hoc certe euidenter refellit, quod lingua quæ gustus est instrumentū in capite, vt tria alia sensus instrumenta, sit collocata: & tactus sparsus sit per omnia corporis membra: Sed vt dicam quod sentio, opinio hæc de substantia sensoriorū, vt est antiquissima, ita paulatim ex cōtentione philosophorū creuit, & propagata est: nā quid est quod nos cogat, illa potius, quā alias partes, quæ proprias quasdam edunt actiones, vt cor, cerebrum, hepar, ventriculum, & alia membra corporis ad

elemen

elemēta reuocare: Nam vt illa ex multis similaribus diuerſi
 temperamenti, inter ſe coniunctis compoſita, redduntur ex
 peculiari ſua compoſitione, apta ad propriam functionem
 obeundam: ſic exiſtimare oportet, ſenſoria ipſa obtinuiſſe
 partes ſimilares, ex quarum cōpoſitione fit, vt vnum viſus,
 aliud auditus, aliud guſtus, aliud odoratus, aliud tactus ſit
 instrumentū. Ac in ſingulo ſenſorio reperire quidem eſt, vt
 in alia omni instrumentaria parte, exceſſum aliquē qualita-
 tum: & partem vnā, quæ plus forte quā alia conferat ad
 actionem: verū vt nec ipſa instrumenta, nec partem aliquā,
 quæ in illis eſt, ad vnicum elemētum redigimus: ita fruſtra
 tentabimus id in ſenſoriis facere: Quod oſtēdūt tot tamq;
 discrepantes philoſophorum, & medicorum authores: &
 ipſius rei natura, quæ prohibet quinq; ſenſus quatuor ele-
 mentis concludi poſſe: quo fit vt coacti quidam illorum fue-
 rint, mediam quandam naturam, nempe vaporē inter aquā,
 & aërem ponere: tanquam elementum quintum, præter om-
 nem rationem, vt olfactus ſuum elementum obtineret.
 Alij verò retento numero elementorū, tactum, & guſtū pa-
 riter terreum eſſe volunt. Ac vt ex ſuperioribus patere po-
 teſt, nequeunt illi in hac re certa principia ponere: aut certē
 iam poſita violare coguntur. Sed iam ad illud accedamus
 cuius cauſa hanc de ſubſtantia ſenſeriorum diſputationem
 inſtituimus: doceamūſque cur maiores, aut minores ſiant
 dolores, & voluptates in ſenſoriis diuerſis. Non poſſe au-
 tem rationē huius rei à ſubſtantiæ craſſitudine, & tenuitate
 illorū ſumi, credo omnibus perſuaſum, qui intelligere ve-
 lint, vanum eſſe exiſtimare, ſenſorium vnum altero eſſe craſ-
 ſius, aut tenuius. Deinde hoc etiam conceſſo, non patet cur
 in craſſiore ſenſorio, maior dolor fieri debeat. Vt enim
 hoc difficilius patitur, ita nequit admittere facilē, & vnde-
 quaque in ſui ſubſtantiam cauſas, quæ dolorem, & volupta-
 tem pariunt: ſic enim videmus dura, ſolida, & craſſa corpo-
 ra minimum dolere: mollia verò, tenuia, & delicata miros
 ſentire dolores, ex leuiſſimis quibuſque rebus. Præterea ſi
 Galenus vult lumen ſolis, eò quod ſit tenuioris ſubſtantiæ,
 maiores inferre dolores, quā tenebras: cur etiam id quod
 tenuioris eſt ſubſtantiæ, non magis dolebit, quā quod craſ-
 ſioris eſt? Non ergo à craſſitie, & tenuitate ſenſeriorū, pe-
 tendā eſt ratio, cur maiores, aut minores in illis ſiant dolo-
 res, &

res, & voluptates. Qui verò tradunt maiores fieri in tactu dolores, quàm in aliis sensibus, propterea quòd animal per tactu animal sit, & ob id dolor, qui tactu afficit, vitæ animalis protinus aduersetur: in cæteris verò sensibus, dolor non prorsus sit inimicus vitæ, sed vni duntaxat sensui infestus, minus probabilem opinionem tuentur. Nam etsi verum est animal esse nō posse absq; sensu tactus, nō tamen propterea sequitur dolores ideo esse grauiore in eo sensu, quàm in aliis: Si enim ea quæ animal perimunt, maiores inferūt, aut sustinent dolores, cur siccitas immedicabilis nō parit maiores dolores calore, & frigore: & cordis vulnera, quæ repentinam mortem inferunt, non sunt cum maiore dolore, quàm vulnera neruorū. Ad hæc oporteret parē esse in aliis sensoriiis dolorē: quandoquidem animal nō est per aliquem illorū animal: verum in gustu maiores, quàm in auditu, & olfactu: in his maiores, quàm in visu, dolores oriuntur. Explodenda ergo est illorum opinio: Mihi autē videtur ratio sumenda esse, partim ex maiore, aut minore sensu: partim verò ex maiore, aut minore violentia, & agendi vi: qua prædita sunt obiecta. Nam sensoriu tactus plures recipit neruos, quàm alia sensoria, & illis vtitur ad sentiendū, sparsis per vniuersam partē, quæ tactu est prædita: alia verò sensoria pauciores neruos, nec eos quidem per omnes suas partes diuisos recipiunt. Quia ergo protinus afficitur in sensorio tactus neruus aliquis, in quo maximus est sensus, in aliis verò sensoriiis non idem accidit: ideo vna ratione, maiores in illo, quàm in reliquis, dolores, & voluptates proueniunt: Alia verò sumitur ratio ab obiectis, quæ sensoria afficiunt: Nam quoniam tangibiles qualitates, & alia tactus obiecta, validiorem habent ad agendū vim: ideo maiores fiunt in eo sensu dolores: secundo loco in sensorio gustus: quoniam sapor, qui fiunt ab aquea substantia, cum terrena mista, potenter quàm vapor, vel aër, vel color, & lumē molestare potest, & maiores impressiones facere. Quod enim crassius est, cæteris paribus, maiorem habet agendi vim. Igitur sensoria quorū obiecta vehementiore vi sunt prædita, maiores dolores experiuntur: sunt autē prædita maiore vi agendi, quædam suapte natura, vt primæ qualitates, secundis: & inter primas actiue dictæ, passiuæ: alia verò ob subiectam materiā talia redduntur: Quæ enim cū tenui materia sunt coniuncta, etsi

promptius agunt: minores tamen faciunt impressiones: quæ verò crassiorē sunt sortita materiā illa: etsi obtusiorē, tardiorēq; vim obtinent: certē validiorē illam habet. Nam flamma promptius calefacit: carbo verò potentius: quod ostendunt passiones, quæ ab utroq; excitantur, quippe cum flammam quilibet tangere possit absq; aliquo insigni nocumēto: carbo verò adurit, crustāq; suo contactu protinus excitat: Ergo in sensorio tactus duæ apparent rationes suorum dolorum, & voluptatū: in aliis verò sensoriis difficile quidem est causam aliquam sumere ex diuerso sensu: quare ex differentia obiectorū, maiores, aut minores contingit in illis fieri dolores, & voluptates. A quibus verò fiant maiores, aut minores dolores, & voluptates in singulis sensoriis, nūc docere aggredior: Scribit Galenus visum ab alba, simulque splendida re, cuiusmodi est Sol, grauissimē affici: secūdo loco ab ea quæ duntaxat est alba. Contra verò iucundum esse oculis, primum quod fusco, deinde quod cœruleo colore est præditū, ab his enim citra violentiā oculi substantiam congregari, & vniri: ab illis verò segregari, & dissolui. Nigerrimū verò colorem, splēdidissimo minus infestare: nō quod contrariū minus sit molestum, quā excessus in genere cognato: sed quoniā visus instrumentū sit splēdidum, & ob id subtilium partiū: nigrum verò crassarū: quod verò tenuius est, magis actiuū esse. Itaq; quū inter hæc pugna sit, remissius agere, quod crassum est in tenue: nimirū quod ab isto, illud potius pati est natum: propterea Solem, etsi cognatione substantiæ, minus cōtristat: tamen tenuitate maiore, quā sit oculi substantia, facile segregare: ex quibus quidem concludit, valenti oculo iucundissimū esse cœruleum colorem: ei verò qui dissolutus est à Solis splendore, contrariū, nempe nigrum gratum esse: ei verò qui laborauit, iam tamē valet, cœruleum, & fuscum, saluberrimū esse spectaculum: cō quod non dissipet vt album, & splēdidum: nec cogat, & extinguat, veluti nigrum: adeo vt concludat, oculo laboranti, contrarios colores gratos esse: valenti cœruleum: conualescenti cœruleum, vel fuscum. Cæterū auribus infestissimam esse vocem, quæ asperrima, celerrimāq; est: contra, verò iucundissimam esse lenissimam, tardissimāq; , si modo valet sensus: quod si agrotat, iucunda inquit est, quæ lenissima, tardissimāque ex illis est: ac multo magis si numerosa fuer

fuert: quippe cum silentium id sit in auditu, quod tenebræ in visu: Qua quidem in re illud primum affero, quod hæc sibi ipsis non respondeant. Nam si dolenti oculo contrarij colores iucundi sunt, vt tenebræ sanant molestiā, quam lux, & Solis splendor pepererunt: non semper lenissima minima, tardissimaque vox, iucunda erit auditui laboranti, sed quemadmodū visum ferè extinctum à tenebris, lumen recreat: ita quū à silentio, vel lenissima, tardissimaq; voce, auditus propemodum est extinctus: voluptatem capiet à contraria voce. Quod si homini ægrotanti lenissima vox, & silentium placet: hoc nihil ad rem facit: non enim quid conueniat auditui ex corporis morbo debilitato, sed quid ei competat laboranti à propriis obiectis, hoc loco quaeritur. Nam affecto visui ob corporis morbum, & calidi natui cōsumptionem: vt in his qui morti sunt propinqui apparet, nullus color voluptatem affert: sed tūc iucundum est, in tenebris versari, vel potius non videre, nec oculos aperire. Sunt igitur morbi singulorum sensuum, à morbis corporis, & in potentia agendi, distinguendi: quod si ita est non vna semper vox auditum oblectabit: sed quæ contraria est ei, quæ vel extinxit quodammodo auditum, aut alio modo ei obfuit. Ad hæc lenissima, & tardissima vox, valenti auditui quo pacto potest esse grata? Si enim quod moderatum est, sana, mediocriterq; habentia delectat, non tarda, & lenta, sed mediocris vox grata erit: vt enim color non extremus, sed medius bene affectum oculū voluptate afficit: sic mediocrem vocem oportet esse, quæ voluptatem sanis auribus conciliat: quod ipsa certe experientia docet: Non enim libenter audimus eos, qui tardè, lenitèq; loquuntur: sed qui moderatam in omnibus differentiis vocem proferunt. Debebat præterea Galenus docere quid gratū sit conualescēti auditui, vt antea de visu fecit: vt seruaretur eadē docendi ratio. Ceterum gratissimos esse gustui naturaliter habēti dulces, & pingues saporē scribit idē author: propterea quod hi maxime cōuenientes sint substantiæ nostræ: ei verò qui liberatus est ab aliquo, quod molestabat, pingues: quia huiusmodi saporē maxime leniunt exasperatū gustū. Iam verò laboranti, contrariū saporem, ei qui obest conuenire: calidum scilicet, vbi frigidus lædit: frigidum vbi nocet calidus, siccum vbi humidus, hic verò, vbi ille infestat. In quo quidem illud primum dici po-

test, dulces & pingues sapes semper gratos nō posse esse, valenti gustui: nam docet experiētia, hos nauseam sapē mouere, appetentiāq; perdere, dissolutis quodammodo, & lingua, & stomacho, quæ cōmuni tunica vtūtur. Deinde hoc fieri nō possum pingues sapes solum iucundos esse gustui, recēter à morbo liberato; non enim gustus solum læditur ab his, quæ habent vim exasperandi: quæ nec semper remediū petendum est à pinguibus, & lenientibus. Cur etiam mentio sit in saporibus de calido, frigido, humido, & sicco. hæ enim qualitates gustum nequaquam delectant, aut lædunt, vt gustus est instrumentum saporis: sed quatenus cum tactu quodam sensus hic exercetur. Quod verò scribit de visu paulo diligentius examinandum est; nam album colorem ponit semper oculis nocere, nigrum verò iucundum esse laboranti visui ex splendore: iam verò valenti minimè, cum tamen ratio suadeat, parē esse in vtroq; rationem: Nam si affectis, ortis ab albo colore, medetur nigrum: cur malis, natis à nigro, non succurret album? Nocet fortē intensa, & subita albedo oculo à nigro vehementius constricto, & cōgregato: quoniam nouam facit continui solutionē, ex subita, & magna segregatione, & dissolutione: sed si certa mensura, seruata instrumenti vnione, album adhibeatur, vti que proderit, & gratum erit spectaculum: non aliter profecto, quā cum partes dolētes à frigore, moderato calidi vsu liberamus, & ad suam naturam reuocamus: Illud verò probandum erat, quod pronūtiat, subtilium esse partium, quod est splendidum: nam humor crystallinus splēdidus quidem est: tenuium verò partium quo pacto esse potest: si duriusculus est, & cōcretus: Quod si in hoc licet aliquid fingere: certē in crystallo, vitro, gemmis, & multis alijs rebus splendidissimis, nihil inueniemus certū in subtilitate, aut crassitie partium: At verò quod tenuius est, prōptius agere forte potest: vehementius tamen agit, quod crassius est: vt ostēdunt medicamenta colliquantia, & adurētia: hæc enim quia in crassa substantia vim igneam obtinent, crustas in corpore excitant: illa autem, tenuem substantiam nacta, tantam facultatem nō habent. Sed quur in alijs sensibus res quasdam cognatas nō ponit, vt Solis lumen cognatum esse instrumento visus dicit. Illud iam superest expendendum in hac tractatione, quod scribit quosdā sensus, ab intrinsecis, & extrinsecis

fecis rebus: alios vero duntaxat ab extrinsecis delectari, & dolere posse: Nam tactum, & gustum ab utroque genere rerum affici pari modo statuit: odoratum vero dicit graueolentia aliquando percipere: beneolentia vero nequaquam. At visum, & auditum, minime ab internis affici posse: propterea quod reui consent substantia. Ac quod gustus voluptatem ex infinitis rebus capiat, ostendi dicit à pituita dulci, qua lingua aliquando imbuitur: in tactu vero motum huiusmodi, & voluptatem sentiri, quando illæ, quæ ipsum exasperant, cōcoquuntur, vel digeruntur, vel sensibilibus excernuntur: tunc enim eum ad naturam suam reuerti, voluptatēq; affici: eandē quoque apparere voluptatē, quando ex lassitudine laborantes, molliter fricamus, vel in balneo lauiamus. In quā quidem re nonnulla sunt, in quā meritò dubitare quis possit. Nam auditum ostendi à sonis, qui intus excitantur, quotidie experimur, in his qui aurium dicto sibilo laborant: sic forte visus patitur dolorem, ut instrumentum est visus, in affectibus suffusioni similibus: qui nascuntur vitio stomachi, aut alterius subiectæ partis: Præterea eo cōcesso quod ponit, auditum, & visum, ab internis causis, nec dolere, nec delectari: nō tamen propterea id fieri videtur quod tactus, gustus, & olfactus crassioris sint substantiæ: visus verò & auditus tenuioris: Nam hoc etiā concessio, quod antea refellimus: quid tenuitas, aut crassities sensoriorum facit ad hanc rem? ut enim ab externis obiectis suos patiuntur dolores, suāsque voluptates: sic si intus obiecta haberēt, ab illis afficerētur, nō minus quàm ab externis: præsertim quā antea dixerit, tenuius esse efficacius ad agendum, crasso Mihi verò ratio videtur esse, si statuamus hos sensus nō dolere, quod obiecta illorum intus esse nō possint: quandoquidem huiusmodi sensoria, structuram habent comparatā, ad ea duntaxat sentienda, quæ sunt extrinseca: nam quo modo visus potest videre quæ intus sunt? Nequeut ergo ab internis obiectis affici, repugnante illorum cōpositione, & natura. Quod si affectiones in sensoriiis querimus, nō solum quas pariunt propria eorum obiecta: sed alia, quæ quocunq; modo sensum impediunt. inueniemus profectò, & foris, & intus esse, quod singulis sensibus molestiam inferre valet. Nam ut diximus sonum, & tinnitum, percipiunt sepe aures, malèque ab illis auditus afficitur: nō minus quidem, quàm ab externis sonis: nec minorem ille voluptatem

sentit, quum ea quæ tinnitum faciebant, tolluntur, quàm quum ea recedunt: quæ vel tactum, aut gustum violentius afficiebant. Idem accidit, quum vapores visum impediētes, molestiamque oculis inferentes, abiguntur. Postremo si laborati sensui, contraria obiecta sunt iucunda, & voluptas duntaxat fit eo authore: quando fit reditus ad naturalem statum affectum, qua ratione dicere potest, voluptatem conciliari tactui ex molli, blande, leni; cōtrectatione, & frictione? Sed iam ex his patere puto, quæ sit causa immediata doloris & voluptatis, quot ex immediata, & coniuncta causa nascantur aliæ causæ, quid præterea hac inferre, & pati possit: Ex quibus quidem grati lectores agnoscēt, quid nos in hac re, post tot, tantosque alios viros præstiterimus: & interim ipsi habebūt unde meliora excogitare poterunt: sic enim multorum labore res perficiuntur: nō stulta credulitate, qua aliorum opiniones, & sententias, tanquam oracula Apollinis recepimus.

*Excrementorum aliorumque operum, quæ
in corpore fiunt, & qualitatum
mutationis causa.*

CAP. XVIII.

NON est quod multū laboremus in horū causis recensendis, propterea quod eadem sunt cum illis, quæ actiones mutant. Nam quæ primò actionum, secūdo loco operum, quæ post eas relinquuntur, causæ existūt. Ne quid tamen rudior lector in hac tractatione desiderare possit, Galeni imitatione paucis horū quoque causas perstringemus, ex quibus etiam unicuique patere poterit eā doctrinam, quæ methodo nititur perpetuò à suis principiis duci, & cū illis indissolubili quodam vinculo annexam coherere. Igitur facultatum vitio mutari excrementa certissimū est, quum imbecilliore reddita ventriculi coëctrice humidiora quàm par sit aliis excrementa euadant: ea verò mediocritatē excedente caloris siccitatisque exuperantia eadem duriora calidioraque fiant. Attrahente verò parcius vi attractrice renum parū lotij emittitur, impurusque sanguis redditur, aquosusque humor in toto corpore redundat. Quum autem vehementius illa agit, vniuerso aquoso humore à sanguine attracto, ut in diabetica passione cōtingit, naturalem mediocritatem excedit

cedit quod mingitur: atque eadem etiam ratione, quā par-
 cius attrahitur, & distribuitur per corpus alimentum, plura
 humidioraque euadunt excrementa, quæ per aluum emitti
 solent: quod etiam contingit exercente expultrice validius
 suum munus, aut debilius agente coctrice. Parciora verò re-
 crementa emittuntur, quum segnius agit expultrix, ipsa au-
 tem concoctrix optimè suo munere fungitur. Nam vbi for-
 tè excedit, alimentumque torret, si non aquosum, certè bilio-
 sum excrementum redundat. At natiui calidi ratione muta-
 ri excrementa videmus: siquidē eo vigente per gaudiū exer-
 citationes ad externas partes vergente, educto à profundo
 corpore cum eo humore, sudores copiosi eliciuntur: calore
 verò debilitato, vel ad internas partes reuocato agere per cu-
 tem transpirant vapores, fuliginosaque excrementa, exupe-
 rant verò intus quæ propria sunt illis locis recrementa. Cæ-
 tērum propriorum instrumentorum vitio eadem sic mutari
 cōtingit: Nam obstructis meatibus, per quos natura bilem
 in intestina effundit, quæ per aluum subflauo colore tincta,
 quum secundum naturam habemus; deiiciuntur, candida appa-
 rent, & exulceratis intestinis, & ventriculo, atque ob id in-
 eptis ad retentionem humidiora copiosioraque excremen-
 ta proueniunt, quemadmodum etiam oclusa in ceruice aspe-
 ra arteria fuliginosæ superfluitates augētur, quæ cor ipsum
 suffocant. Liberaliores præterea sudores emanant rarefactæ
 cute: Ea verò adstricta, quæ foras expirant, parciora fiunt.
 Iam verò materiæ vitio variari excrementa, non est quod
 probare nitamur, quū ob alimenti copiam plura, ob calidi-
 tatē calidiora, ob illius crassitiem hæc crassiora euadant:
 Vnamque etiam sudoris copiosi causam esse putemus mul-
 titudinem aquosi humoris, quæ omnia materiæ vitium se-
 quuntur: Sumitur præterea huius rei causa à fine: Si quidem
 diminuta edendi necessitate, pauciora quoque fieri excre-
 menta necesse est, ea verò adaucta illa quoque augeri oportet,
 veluti in fame canina apparet, in qua plurima per vomitum
 reiciuntur. Cæterum ab eisdem causis sanguinem carnemque
 mutari, lapides, lumbricos, & alia omnia, quæ in nostro corpore
 proueniunt gigni, docet ratio: quū vitio facultatum, materiæ,
 instrumentorum, & denique ob easdem causas sanguis copiosior,
 impuriusque reddatur, & calculi ob alimenti crassitiem, alterantisque
 facultatis vehementiam, &

alienam actionem, partisque vitium in corpore cōcreſcant. Quoniam verò corporis qualitates primæ & ſecundæ omniſque alterius inferioris generis proueniūt ratione humorum & excrementorum, quæ in corpore gignuntur, meritò etiam eaſdē cauſas in hiſ ſtatuemus: Ob bilioſum namque alimentum pallidius corpus materiæ ingeſtæ vitio euadit. Idem cōtingit, quum facultas concoctrix illud adurit, & in bilem mutat, vel expulſrix, aut attraxrix in ea excernenda, ſegrēgandāque laborant, vel vix ſunt occluſæ, per quas excerni conſuevit: Vnde vnā cum ſanguine p̄vniuerſum corpus ſparſa, ſuo colore cutem inſicit, eodem modo vitio materiæ ex qua gignuntur, & loci in quo ſiunt, ſonitus ex flatu in inteſtiniſ oriuntur diuerſi, nunc acuti, & tenues, nunc vt ita dicam bomboli ſentiuntur, & graues, nunc ſtridētes, vel alium denique ſonū referentes. Quin & caloris motu, euocato ad externas partes ſanguine, ruber roſidūſque color in cutē effloreſcit. Eo autem ad internas partes vnā cum calore contracto, natiuus color euaneſcit, vt in timore contingit. Atque hæc quidem ſatis de hiſ: Liceat enim vnicuique eaſdem cauſas in aliis qualitatibus inuenire. Nos enim omnium ſymptomatum cauſas ſigillatim proſequi non inſtituimus, quod Galenus abunde facit, ſed artem duntaxat, communiāque omnibus capita docere, vnde ſingula minimo adhibito labore eminare cognoscuntur. Quamobrem eo (quā potuimus diligentia) perfectio, iam ad morborum partes properandum eſſe duco. Nam eorum eſſentia, generibus, differētiis, cauſis effectibūſque explicatis hoc potiffimum ſequi videtur, vt partes quoque explicemus.

QVVM

IOANNIS ARGEN-

TERII DE TEMPO-

RIBVS MORBORVM

LIBER VNVS.

De utilitate huius tractationis.

CAP. I.

DE MORBI partibus, siue temporibus hoc libro agemus, ita cogēte nostra tractatione, atque etiam suadente utilitate, quæ medicis maxima ex hac re prouenit. Nam (vt antea diximus) post genera, differentias, causas, & effectus morborum sequitur vt de illorum Partibus agamus: utilitas verò multiplex variâque est: siquidem curationem imprimis ob morbi tempora variari contingit: Alia enim in principio morbi, alia in eius incremento, alia denique in aliis morbi partibus remedia conueniunt: Quod Hippocrates tum alibi sæpius tum maximè in Aphorismis testatur, quum scribit. In principio morborum si quid videtur mouendum moue: In statu autem quiescere melius est. Itē alio loco ubi habet. In acutis passionibus raro, & in principiis purgandum. Sanguis quoque pati utilitate nō demitur vigente morbo, vt incipiente. Quum verò morbus declinat, nō solum superfluo sed etiam inutiliter mittitur. Ac inter alterantia, & omnis alterius generis remedia alia, quædam sunt, quæ certis duntaxat morbi temporibus profunt, aliis verò obsunt: Cōfert quoque hæc cognitio ad prædictionem futurorum. Nam quo tempore mori possit, aut sanari, & quando periculum effugerit ager, præuidebit medicus, qui hæc non ignorabit: Non enim in quacūque morbi parte finiri possunt morbi, aut vita extinguī: quum nemo inuadente, aut inclinante morbo pereat, raro autem ante quàm peruentum sit ad declinationem morbus abigi possit. Quinetiam victum in morbis bene instituemus, quum intellexerimus in vehemētissima morbi parte parcissimè.

in aliis verò vberius alēdos esse agros. Quæ nemo vnquam rectè præstare poterit, qui ignorauerit quas quòtue singuli morbi partes obtineant, quæ mitiores sint, & quando vehementiores incipiant, quantùmque singulæ sint duraturæ, & quæ præcedant, quæue alias sequantur: Quamobrem merito Galenus duos libros (vt plurimos alios locos omittam) de hac re cōscripsit, quibus si integram tractationem toties laudata methodo esset complexus, non esset profectò quòd nos amplius in hac parte laboratemus: sed quum nonnulla omiserit, multa sparsim, quædam etiam fortè suis principiis minimè consona tradiderit: nostram hanc tractationem, in qua quæ sparsim à Galeno sunt dicta collegimus, & omnia ad sua principia reuocare contendimus, vtilem studio-
sis fore speramus: Ac vt ordine optimo procedat tractatio: primò quid tempus morbi sit, definiemus: deinde quot sint in vniuersum morborum tépora, quòtue illorum differentiæ ostendemus. Tertio loco quot partes, quæ sue habere valeat vnusquisque morbus, trademus. Postremò quibus notis, quum præsentis, vel futuræ sunt, deprehendi possint, & quæ tandem sit singulorum temporum natura & vis, docebimus.

Quid tempus morbi.

CAP. II.

Orbi tempus nunc partem morbi, nunc ætatem, aliàs causæ morbi motionem vocat Galenus in libris de Temporibus morborum: & in eo, quæ inscripsit de Optima secta: & commodè quidem his omnibus nominibus nuncupari potest: Morbus enim in suas partes diuiditur, quas quum successione quadam, vt tempus suas partes, acquirat: ob id morbi tempora appellatur. Aetates verò quòd quemadmodum ætatum cursu: sic morbi temporum vicissitudine immutantur: vel fortè etiam quoniam, sicut ætates vitæ partes successione animal, sic morbus partes suas assequatur. Dicuntur autem causæ morbi motiones, propterea quòd motu diuerso causarum efficientium suas partes morbus obtineat: nam quum causæ morborum agere incipiunt, principium eorum sit: quum vehementius illæ vim suam exercent, incrementum constituitur: status autem aduenit, quum eundem

dem tenorem seruant:sequitur tandem declinatio,quando earuadem vis minuitur & frangitur,quæ progressu sermonis clarius innotescet.

De numero temporum morborum in vniuersum.

CAP. III.

QUATVOR morbi partes solet Galenus ponere, quarum primam appellat principiū morbi:secundam incrementum,siue augmentum,vel ascensum:tertiā vigorem,siue statum:quartā declinationem, vel remissionem:& optimè quidem quum de totius morbi partibus agimus. Nam quemadmodum vna est ætas,quæ prima est,alia verò in qua maximè augetur corpus:tertia in qua viget:ultima in qua omnia minuuntur:sic profectò in morbis existimare par est:quum summās, & maximās illorum partes expendimus:Minores enim plures aliquādo sunt:veluti quando inæqualiter mouetur morbi causa,alia additur,quæ inter principium,& augmentum cōstituitur,inæqualitatēq; pars dicitur. Quin etiam in morbis qui per intervalla repetunt post declinationem pars succedit,quæ intervallum & quietis,vel etiam intermissionis tempus nuncupatur: quæ etiam diligentius paulo infra suo loco distinguemus.

*Quid morbi principium,incrementum,
vigor,& declinatio.*

CAP. IIII.

QUVM morbi principium variè vsurpetur à medicis,nec facile sit intelligere(quemadmodum etiam notat Galenus)quonam modo sumi debeat,operæpretium fuerit in primis docere quonam modo sumatur,quum primam morbi partem principium nominari dicimus. Igitur incipere dicitur morbus, quum primum hominem inuadit: Vnde primus morbi insultus,quam Græci ἐπινοήσιον vocant, hoc modo principium morbi dicitur: quin etiam morbum in principio sæpe esse putamus, quum nondum tertium,aut quartum diem pertransiit. Tertio modo morbus in principio dicitur esse,quum adhuc gignitur. Hinc sanè triplex ea significatio principij morbi à Galeno in libro

bro de Crisibus, in Aphorismis, & ubiq; alibi posita, quum dicit principium pro primo insultu, pro tribus primis, vel quatuor diebus, & pro toto eo tēpore, quo morbus crudus est, sumi: quanquam tamen generaliore explicatione in hac vltima significatione vti deberet: propterea quod non omnes morbi, cruditate principium suum definire possunt: id quod in libro de Temporibus morborum animaduertit: quum definit principium esse, quum morbus gignitur. Est quoque alia significatio addenda, quæ in prædictis compræhendi non videtur: veluti quum ille scribit libro decimoterio Methodi: parum esse quod in principio inflammationis influit humoris. Neque enim pro primo insultu capi potest hoc loco principium: quum remedia, quæ descibit, illi non adhibeantur, nec pro tribus primis diebus, nimirum quod non tandiu duret fluxio, quæ inflammata partem replet. Et multo quidē minus pro ea parte, quæ generationi morbi tribuitur: quia tunc influxit humor vniuersus, qui inflammationem committit, vbi genitus est morbus, quemadmodū ille in libro de Temporibus morborū tradit: vnde hoc modo principium intelligi debet pro parte quadam illius temporis, in quo morbus procreatur. An non etiam principij morbi nomine donabimus tempus illud, in quo æger morbo grauatus decumbere incipit? Nam si ab eo tempore dies decretorij inchoantur, absurdū autem videatur esse ab alio termino, quā a morbi principio illorum initium sumere: profectō hæc quoque significatio, quæ in nulla alia ex prædictis contineri videtur, prætermittenda non est. Porro duæ primæ significationes à vulgari opinione desumptæ videntur. Vulgus enim eos vocat in principio morbi esse, quos à primo morbi insultu correptos videt: Item eos qui in primis diebus laborant, adhuc in principio esse putat, etsi nonnunquam eo tempore etiam incrementum excesserunt. Tertia medicis solum nota, quum per multos menses morbus sæpe duret, & nihilominus adhuc in principio sit, quod vulgus nunquam existimaret: quemadmodum & alia signifi-
ficata quæ sequuntur: Sunt tamen omnes huiusmodi significationes medico summopere necessariae. A primo enim insultu curandi rationem instituit conseruatione & præcautione, quæ sanis corporibus, imminētibusque morbis debentur, intermissis. A secunda significatione principij re-
med

mediorum multorum vsum sumimus, in ea enim illud dictum esse puto ab Hippocrate: In principio si quid videtur mouendum moue. Hac etiam ratione vtiliter sanguinem mitti in primis diebus per morbos putamus, postea verò non pari vlu. Variat quoque (vt antea diximus) tertio modo vsurpatum principiu, siquidem alia remedia morbis, quum adhuc gignuntur, quàm quum iam increscunt, debentur. Ab ægri decubitu dies decretorios inchoamus: quum verò morbus nondum genitus est, sed parum omnino est factum, multum autem relinquitur (vt aiunt) in fieri, remedia variamus: nam hac ratione incipiente inflammatione distatissimas à parte affecta venas incidimus, ad fluxionem auertendam, quum iam delapso vniuerso ferè humore, propinquiore tundere, satius esse putetur: Ac quomodo quidem intelligi possint reliquæ principij significationes, non est quod docere laboremus, quando per se id satis patet: qua verò ratione morbum gigni & incipere dicere possimus, qui ad multos menses extenditur, non ita omnibus peruium est. Nam si indiuisibiles per se sunt affectus, statim primo insultu propriam naturam assequuntur, nulloque tempore longiore ad generationem opus habebunt: eiusdem enim est naturæ febris, quum primum inuadit, cum ea, quæ longius progressa est, vt nihil amplius requirat. Vnde si principium illud est in quo gignitur morbus, principium iam excesserit, quando generationem absoluerit, id quod in primo insultu assequitur: & meritò quidem, si modo id quod non erat, quum iam adest, & proprium nomen propriamque naturam assumpsit, genitum dici debet: Appellatur porro, & est febris in ipsa (vt vocant) *ἐπισημοσία* nec aliud præterea requirere putabitur, vt sit, genitæque dicatur: Verum si paulo diligentius hæc expendamus, inueniemus aliter habere. Nam et si rei natura docet febrem genitam esse in prima inuasionem, nihilominus vniuersum illud tempus, in quo postea nullum insigne sumit incrementum, sub principio complectamur necesse est: quum nulla alia morbi pars tunc esse possit: ita vt toto eo temporis spatio morbus gigni dicatur, quo propriam naturam perinde recipit, vt in certo quodam statu absque magno incremento consistat, etiam si aliquanto grauior euadat, quàm in primo insultu fuerit: hoc enim modo animalia etiam ipsa gigni dicimus, non solum inquam quum omnes suas

suas partes habet (sic namque quadraginta dierum spatium duntaxat ad illorum generationem concederemus) sed etiam donec in utero manent: quo sane tempore preter generationem & conformationem, incrementum etiam aliquod assequuntur: quod tamen non consideramus, sed solum animalis generationem & conformationem in utero fieri dicimus, postea autem augeri: non quod antea dum fingeretur & formaretur, non cresceret, sed quod nunc maxime & solum augeatur, antea vero auctio generationi seruiret. Eodem igitur modo, quum morbus primam, quam accepit naturam, paululum etiam auctam solum retinet, nec adhuc sensibile incrementum facit, sed tantum plane, quantum ad actionem laedendam sufficit (alioqui nondum morbus genitus diceretur: quum optimè Galenus scribat omnes morbos esse cum quadam magnitudine, quo quidem neuter status à morbo seiungitur) principium morbi esse putabimus. Itaque seruat quendam tenorem ferè sibi similem principium morbi, quum in eodem statu per multos saepe dies, & menses talis perseveret, qualis ferè in primo insultu apparuit, quemadmodum & in vigore ipsius morbi: verum vigere non dicitur morbus in ea æqualitate, quā habet à principio, quam summam vim nondum acceperit, quā quū assecutus est, in vigore iam, & statu esse dicitur, ita ut vigor morbi non sit, quando morbus eundem tenorem seruat: quia (ut diximus) idem in principio fit, sed quando summum illud, quod incrementum reliquit, in eodem statu perseverat: Ac ut rem colligamus, principium dicitur habere morbus, quum genitus est. Est autem genitus quum perfectè suam naturā & speciem accepit, quod contingit, quum ad incrementum cessante generatione est idoneus: veluti animal genitum credimus, quum iam conformatum crescere augeri que est aptum: Ita profecto de morbi principio statuendum esse puto, non autem quemadmodum Galenus facit, qui quum definiuisset illud esse, in quo morbus gigni dicitur, questionemque mouisset, quo nam modo longum tempus morbi principium habere posset, quum affectus corporis statim in primo insultu gignantur, non explicat, quo nam pacto, quāue ratione morbum gigni intelligere debeamus: nec propositam questionem ex natura rei dissolvit: sed vel legislatorum more, statuit morbi principium esse in febribus, quum nullum coctionis signum adhuc apparet,

paret, & in inflammationibus, quum pars sanguine repletur: in vlceribus verò quū tenuis aquosaque & multa sanies provenit, vel antiquorum scriptorum autoritate, qui principio morbi multorum etiam dierum spatium tribuerunt: Quur enim vniuersum illud tempus, quo humor crudus est vel pars humore repletur, vel proueniunt aquosa, multa q; sanies, morbi principium dici debet, si prius constitutū est principium esse tempus illud, in quo morbus gignitur? in primo autem insultu propriam naturam, eo authore, ille acceperit, & ab eo, quod sequitur, solo incremento differat: An non etiam illud videbitur alienum vulneris, vlcerisque principium ponere, quando sanies tenuis & multa gignitur? siquidem vulnus vlcusque in solutione continui propriam naturam sortiuntur, quæ sola diuisione omnes suas partes obtinent: humor autē qui in illis procreatur, nō tam diuisionis partes, quā subiectæ intemperaturæ, quæ vno tempore deteriores, alio meliores humores, quos alterat reddit, sequitur. Nec verò etiam eam, quam de temporibus inflammationum scribit rationem, in singulis seruat, quod apparet, quum passim pleuritidis principium esse tradit, quū nihil, incrementū verò quum iam concoctum aliquid expuitur. Si enim pleuritidis inflammatio est, oportebat profectò eodem modo illius partes distinguere, quo in inflammatione faciendum esse statuit, principium scilicet ponere quando colligitur humor in parte affecta, non quando hoc vel illo modo reiicitur, quando etiam contrariū est recipi, & reiici humorem: Atq; illud etiam quod commune omnibus inflammationibus statuit, dum illorū tempora definit, postea quum de remediis agit idoneis singulis inflammationis temporibus, corrūpit: Nā si inflammationis principium definit, quū fluxio restitit, quur in incremento, ac etiam illius vigore iubet adhibenda esse, quæ fluxiones repellunt? quur præterea de morbis, qui in conformatione, magnitudine, numero, & coniunctione, & in vniuersis intemperaturis fere excepta consistūt, nullā mentionē facit? quod nā quæso illius opinione erit, figuræ vitata, aut magnitudinis, aut aliorū deniq; prædictorū principium? omitto q; quæstionē de morbi principio cōmodius tractare potuisset, in eo libro, in quo de vniuersis morbi tēporibus agit: Quid enim ea facit ad eum locū, in quo de accessionū partibus agitur? Iam verò

verò pari ratione incrementum morbi definiatur esse pars ea, quū morbus manifestè crescit : vigor cum summū illud, quod ab incremento partum est, in eodem tenore perseuerat : declinatio verò, quū vigor ille minuitur : quanquam tamen etiam declinatio dici debeat, quum morbus in principio, vel incremento antequam ad statum perueniat, remittitur, si modo declinatio appellanda est, quum minor, quàm antea esset, morbus euadit : Caterum illud ignorandū non est vnāquamq; ex supradictis morbi partibus, in alias quasdam iisdem nominibus nuncupatas diuidi : nam principij principium, incrementū, status, & declinatio dicitur, sic & incrementi principium, augmentū, status, & declinatio vocatur, & vigor principium, incrementum, statum, & declinationem habere putatur : eodem pacto declinationis principium, incrementū, vigorem, & remissionē vocamus, quæ sane perinde intelligenda sunt, non quòd incrementum vnquam stet, quomodo enim in eodē statu quod perpetuò crescit manet : nec quòd status declinet : quippe quum repugnet morbum vigere, & minui, sed quod partes huiusmodi ratione distinctas putemus : vocamus enim principij principium primum insultum, & id, quod ei propinquissimum est : incrementum vero quod ab eo longius recedit : statum quod adhuc magis distat : declinationem partem eam, quæ maxime vicina est incrementi principio : eadem de aliis ratio intelligitur.

De differentijs temporum morborum.

CAP. V.

PORRO si morbi tempus motio quædam causarum ipsius morbi est : aut saltem si morione causarum, morbi suas partes cōsequuntur, meritò ex motionum differentiis, temporum morbi differentia sumentur : sunt autem motiones quædam vniuersales, siue maximæ : quædam particulares id est minores : quædam æquales, aliæ inæquales : Præterea aliæ breues sunt, aliæ longæ : nonnullæ continuæ : aliæ intermittentes, vel ordinatæ, aut inordinatæ : Sic igitur morborum tempora, quædam vniuersalia vel particularia, æqualia, inæqualia, breuia, longa, continua, intermittencia, ordina

ordinata, vel ordine carentia dicimus: Intelligimus autem vniuersalia morbi tempora maiores partes, in quas vniuersus morbus primo diuiditur: vt cum dicimus morbum in principium, incrementum, vigorem, & remissionem distinguere. Particularia autem minores partes, in quas singula vniuersalia multifariam diuiduntur, vocanturque peculiari nomine partes hæ minores morbi paroxysmi, id est exacerbationes, siue accessiones: quanquam tamen in morbis intermittentibus quies tempus quod à Græcis *διάνεσμα*, id est interuallum, siue integritatis tempus & à Celso integritas dicitur, quod in febribus peculiari nomine *ἀναμειξία*, id est infabricatio (si ita loqui liceat) dicitur: paroxysmi pars non reputetur: Nam de iis nominibus, vt notat Galenus in libro de Morborum temporibus, variæ extiterunt apud antiquiores medicos disceptationes: quippe quum quidam paroxysmum vocari debere putarent duntaxat id totum, quod principium, incrementum, & vigorem, id est primam partem circuitus continet: secundam verò, quæ remissionem & quies tempus complectitur, quidam remissionem, alij verò interuallum nuncupandam esse iudicant, etsi illi magis placet vt id vniuersum, quod accessione sequitur, dicatur *παροξυσμὸς*, vel *ἐνδοσ*, vel *ὕπνιον*, vel *ἀφαιρέσις*, id est declinatio, vel remissio, vel submissio, vel ablatio: ita vt periodus, id est circuitus in morbis sit repetitio, siue reditus ab eodem ad eadem per ordinem & circulum quendam factus: vel, vt breuius dicam, similis ad idem reditus: quo modo tertianæ quartanæque febris circuitus dicimus, qui quidem in duas partes diuiduntur in accessione, & declinationem: atq; illius quidem nomine principium, incrementum, & vigorem: huius autem id omne, quod vigorem sequitur, intelligamus: quæ omnia inter minores morbi partes referenda sunt. Caterum continua tempora vocamus, quæ simul sunt: intermittentia quæ diuisa: breuia quæ paruo temporis spatio perdurât: æqualia quæ uniformem motum habent: inæqualia quæ difformem obtinent: vt æqualem exacerbationem vocamus, quæ solum calefaciendo afficit: Inæqualem verò, quæ refrigerendo, calefaciendoque molestat: qua ratione in libro de Differentiis febrium putridæ febris accessiones inæquales, hæctica verò æquales Galenus esse dicebat. Ordinata intelligimus tempora, quæ certo ordine repetunt, Inordinata quæ sine ordine vagantur.

Sic producta, ut productam accessiōem, definiemus, quæ ad longius tempus extenduntur, quàm faciant exquisitorum morborum accessiōes: quo modo tertianas productas siue extensas vocamus, quarum accessiōes duodecim horarum spaciū excedunt.

*Quot tempora vniuersalia unusquisque
morbus habeat.*

CAP. VI.

VAM varius sit Galenus in constituendo numero temporum morborum vniuersaliū, intelligere omnes possunt, qui illius libros euoluerint: Etenim in libro de Optima secta, contēdit nōnullos morbos, ut acutos multos, simul atq; inuadūt, vigere, nullūmq; incrementū habere. Quin etiam eos, qui per crīsim iudicātur declinatione, & illos qui ab initio adhibitis remediis solūtur, tribus succedentibus repositis priuari putat. At in libro de Totius morbi temporibus contrarium planē statuit: nempe omnes morbos, qui ad salutem terminantur, vigorem & declinationem quandam habere, & suum incrementum: quando etiam apoplexiam, quæ breuissimo temporis spatio ad vigorem peruēnit, non sine incremento vigere posse putat. Qua quidem in re multa sunt, quæ probare nequeo: nam omnem morbum, qui sanatur quatuor habere tempora, alienum à ratione esse credo: Qui enim adhibitis remediis, antequam morbus crescat, soluantur: augmento, & statu mutilantur: neque verò illud admitti potest aliquos morbos vigorem consequi citra incrementum, propterea quòd nihil ad summum, nisi ascendendo, peruenire valet: priuari autem declinatione morbos, qui per crīsim dissoluantur, perpetuò verum non est: siquidē quibus crīsis, vigente morbo, contingit, accidit quoque declinatio. Ac scio equidem quid soleat in hac re dici, negare scilicet Galenum non esse ea tempora in morbis, qui ea habent breuissima & propemodum insensibilia, quum verò ea in omnibus morbis ponit, eum spectare quod rei natura exigit. Verum etsi hac ratione res expendatur, nihilominus relinquetur adhuc quod damnari possit: nunquam enim efficiet, ut illi morbi, qui in principio, aut incremento extinguuntur, vigorem obtineant: & si negat non esse incrementum, aut

aut remissionē, aut aliud denique tempus, propterea quod breuissimum sit, non rectē facit; nec concludit in libro de Optima secta aduersus Methodicos, quod instituit, vt satis vnicuique, qui non grauetur locum legere, patere pato. Sic ergo negemus subitas morborum generationes nullas esse: propterea quod momentaneæ breuissimæque nonnunquā appareant: nec vno quidem loco, quod rei natura exigit, alio verò quod imperitis videtur, atque ita discrepātia, sed quod verum est perpetuò tradere debet, qui de aliqua re scribere aggreditur. Ac si quis profectò omnes Galeni libros excutiat, nullam inueniet tractationē magis confusam, variā, & absque suis principiis vagantem, atque eam, quæ de morbi temporibus agit. Illud verò etiam quod nonnulli fingunt ad illius loci defensionem, in quo Galenus scribit omnes morbos vigorem obtinere & statum quēdam, quod scilicet absque statu contrarij motus fieri, & morbi retrocedere nequeant, perinde ridiculum est, vt confutatione opus non habeat, quandoquidem non de eo statu, & quiete, quæ inter motus contrarios intercedit, sed de parte eā, quæ incrementum sequitur, agunt medici, quum de morbi temporibus, & partibus tractatio instituitur. Itaque quum ex Galeno, & aliis authoribus colligi nequeat, quod quærimus, methodo res pertractanda est, qua duce, facile intelligere poterimus, quot quæue summæ partes in singulis morbis reperiri valeant: Non enim par in omnibus numerus esse potest, siquidem plura tempora salutare, quàm lethales morbi habeant necesse est: Qua in re reperenda est ea morborū differentia, de qua alibi egimus, morbos inquā quosdam salutare esse, quosdam lethales, alios verò qui nec sanantur, nec vnquam occidunt: Item ea quod morbi scilicet, qui soluuntur ad salutem, vel per crīsim perfectam, vel imperfectam, aut alio modo finiantur. Igitur qui salutare sunt morbi, in vniuersum quatuor huiusmodi tempora obtinere possunt, principium, incrementum, statum, & declinationem: quod si per crīsim perfectam dissoluantur, non pauciora quàm tria, possunt tamen & quatuor habere: Si enim, incrementum adhuc morbo, crīsis contingat, (vt in illius fine perfecte fieri potest) tria obtinebit tempora, principium inquā, incrementum, & declinationem: Vigorem autem non habebit: nimirum quod antequam ad eum perueniat, facto incremento,

declinare incipiat. Non pauciora autem quàm tria habet, quoniam in principio morbi, vt pote cruda existente materia, nulla crisis reperiri possit, quæ morbum adimat, sin autē in statu morbi crisis contingat, quatuor omnia necessario tempora aderunt, principium videlicet, incrementū, vigor, & remissio. At si imperfecta crisis extiterit, duo solum habere potest morbus tempora, principium, & declinationem: si modo excretio huiusmodi fuerit, vt morbi incrementum impedire possit: veluti quum in principio morbi ex sanguinis profluuiū adeo natura exoneratur, vt paulatim postea nullo sumpto incremento, morbus dissoluatur. Contingit, & tria adesse tempora, principium, incrementum, & declinationem, quod accidit, si in augmento morbi, aut etiam in principio crisis fiat. nec tamen tanti est momenti, vt morbi incrementum prohibere valeat. Potest & quatuor habere: quod contingit, quando in statu crises sunt. Cæterū si morbus alio modo, quàm per crisin, abigitur (siquidem paulatim id fiat) si per coctionem, quatuor partes assequetur morbus: si verò per vacuationem non necessario augmentum & vigorem accipiet: veluti si inchoante morbo noxius humor morbi causa educitur: ex quo sequitur minui morbum, antequam augeri incipiat: etsi vix fieri potest, vt incrementum sistatur, nisi magna subitæque fuerit vacuatio: tunc enim facile contingit; quod ex Galeno etiam intelligi potest, qui incipientes synochas febres larga sanguinis missione, prohibito incremento & vigore, iugulari posse & penitus tolli refert: quod si in augmento fiat, succedente statu morbus priuatur: Eadem quoque est in aliis morbis, qui organicas partes præcipue infestant, ratio: Nam vlcera statim, quum pars erodi incipit, sæpe persanamus: & quæ extuberare incipiunt partes, extenuamus: & leues nondumque auctas luxationes restituimus. Ac vt semel dicam, cura & opera naturæ & medici sæpius nonnullis partibus priuantur salutare morbi. At si lethalis morbus extiterit, nunquam quatuor tempora habebit: fieri etenim nequit, vt diminuto morbo, victæque illius vehementia, homo ex eo morbo declinante pereat: quod si ille leuior fortè apparet, quum homo moritur: veluti quando per febres, refrigeratis iam membris, homo extinguitur, non tamen propterea, declinare huiusmodi febrem dicemus: quon

quoniam falsa est huiusmodi remissio, utpote quæ nec à natura, nec arte vincente contingit. Nam eò tunc inclinare videtur morbus, quòd virtus iam euicta, non amplius morborum causis reluctetur: non quod suapte natura, & verè minuatur: qua sanè in re eorum placet opinio, qui duplicè declinationem statuunt, quandam scilicet vincentis naturæ, aliam succumbentis. Ut enim ea prævalente, sic etiam non repugnante, extinguere minuique morbum oportet. Verum illa vera, hæc autem falsa & ficta quædam declinatio credi debet: id quod etiam alia symptomata & morborum causæ ostendunt. Nam etsi calor minor apparet instante morte, quum febres urgent: in actionibus tamen, corporis qualitatibus, excrementis, & reliquis corporis animique operibus maiora quàm antea vitia apparent: causæ autem morborum in hac remissione, ut in alia, euictæ minime sunt. Vt vero plura quàm tria tempora lethalis morbus habere non potest: sic duo necessario, quilibet obtinet: quandoquidem meo iudicio, nullus morbus occidere potest, qui prius incrementum aliquod non acceperit: Vnde quum in principio morbi hominem nonnunquam mori scribit Galenus in libris de Crisibus, non videtur vera & sibi consona dicere: siquidem in libro de Temporibus morborum incrementum illorum ex lethali signorum apparitione indicari meminit: principium autem ex morbi generatione. At quomodo, quæso, eo tempore mori contingit, in quo mortis indicia nondum apparent? Iam verò si morbus ex eorum generatione consistat, qui sanari nequeunt, nec tamen occidere possunt, contingit dentaxat principium adesse: veluti si posteaquam morbus creatus est, nūquam augeatur: vel duo, principium & incrementum si semper increseat: vel tria, si posteaquàm ad vigorem peruenit, in eo perseverat, vel quatuor: quando scilicet declinare incipit: sed perfecte non soluitur: vel quòd morbus reliquias quasdam insuperabiles reliquerit, veluti in his, qui morbo Gallico laborarunt, sæpius apparet: vel quòd mors præueniat, antequam proprius curari affectus possit.

De numero particularium temporum morborum.

CAP. VII.

AETERVM particularium temporum morborum numerus pro varia morborum differentia etiā euariat: potest tamen lethalis morbus tot habere huiusmodi partes, quot obtinet qui salutaris existit. Nō enim declinatione particulari, vt vniuersali perpetuō priuatur ille: propter ea quōd et si declinat accessio, non tamen minuitur quoque mala ipsa dispositio, & morbi magnitudo. Quo sit vt in declinatione particulari homo mori possit, à prioribus scilicet temporibus vehementer offensus, aded vt declinantem etiā accessione sustinere nequeat. Igitur si cōtinuus morbus extiterit, & accessione habuerit simplicem & aequalem, quatuor erunt tempora, principium inquam, incrementum, status, & declinatio: Principium tamen insensibile in his apparet, quoniam morbus iam adest, & solum augeri putatur. Quōd si morbus per inaequales accessiones infestat, vltra prādicta quatuor, inaequalitatis tempus additur. Ac quum Galenus quatuor duntaxat nōnunquam in his ponit, inaequalitatem sub incremento cōprehēdit, quod postea diuidit in aequale & in inaequale. Si verō morbi accessio cōfusa fuerit, vt ipsa, sic illius partes confunduntur. At si morbus nullam habeat accessione, quemadmodum synocha febres, & alij affectus, qui sine humore infestant, nulla etiam habebit particularia tempora solis vniuersalibus cōtentus. Iam verō si ex genere intermittentium morbus est, & aequalem accessione obtinet, quinque erunt accessione partes, principium, incrementum, vigor, declinatio, & interuallum siue quietis tempus. Quōd si inaequalis fuerit accessio post principium addetur, vt superius, inaequalitatis tēpus inter principium, & incrementum medium. Illud verō superfluum esset hoc loco explicare, quid per aequale, inaequale mūt accessione intelligi oporteat, quandoquidē id in libris de Differentiis morborū iam antea suo loco explicauimus: simplicem autem accessione intelligimus vnitam, compositā, & confusam ex pluribus confectam, atque illam quidem ita capere oportet, quae vnum morbum sequitur, hanc quae duos comitat

imitatur: veluti tertianæ cuiuscunque febris accessiōē simplicem nuncupamus: Eam autem, quæ ex tertiana, & quotidiana, vel alterius generis febris accessione conflatur, compositam confusamque esse dicimus.

Quæ tempora morbi nunc sint æqualia inter se, nunc longiora alia aliis.

CAP. VIII.

VNIuersALIVM particulariūmq; temporum morbi causas per se patere puto: siquidem vniuersales causarum morbi moriones illa, hæc verò particulares efficiunt; quinetiā ea quæ æquales, inæquales, continuos, intermittentes, ordinatos, ordine carentes, simplices, cōpositos, cōfususq; morbos pariunt, eadē profectò morbi partes tum vniuersales tū particulares huiusmodi reddūt: quo fit, vt hæc vnusquisque facile intelligere possit commemoratione eorum, quæ de causis differentiarū morbi alibi tradidimus. Quorū verò inter morbi tempora quædam aliquando breuissima & momentanea etiam sint, alia autē longiora eundant, peculiaris quædam ratio est, de qua quidem vt pauca hoc loco dicamus, operæpretium esse duco, eoque magis, quòd Galenus de hac re nihil scriptum reliquit: Nam tradit ille quidem, quod sit, nempe principium morbi nunc breuissimum esse, vt in inflammationibus, nunc longius extendi, idem de incremento, vigore, & remissione morbi, quod etiam experientia ipsa quotidiana docet, cōmemorat, quæ verò sit huius rei causa, omittit: id quod nos quantum assequi poterimus, præstare enitemur. Itaque principij breuitatis aut longitudinis causa in facili aut difficili generatione constituenda esse videtur, & meritò quidem: Quum enim illius natura sit, vt in eo morbus gignatur, rationi consonum est, vt qui facilius creari possunt, breuius principium sortiantur, longius autem qui difficilius. Porro facilitas difficultasque huiusmodi ex vi efficientium causarum nonnunquam petitur: quando quidem hac ratione vulnera promptè inferuntur & gignūtur, quod ea scilicet quæ vulnerandi facultatem habent, ea minimo temporis spacio exerere valeant: Contrà verò sic morbi paulatim nascuntur, & non nisi longiore tempore procreantur, nimirum quòd illorum

causæ hebetem obtusamque naturam sint sortitæ. Est non-
 nunquam huius rei causa materia ipsa, ex qua morbi gi-
 guntur: Vnde videmus acutos morbos qui ex calida, & te-
 nui materia concitantur, vna aut altera accessione, finito
 principio, ad incrementum properare: sic etiam inflamma-
 tiones multo promptius, quam scirrhi, & œdemata nascun-
 tur. Confert ad id etiam subiecta materia: quippe quum par-
 tes molles raræ, & laxæ facilius, quam aliæ morbos admit-
 tant, augmenti verò morbi breuitas, aut longitudo in facili
 aut difficili mutatione causarum ipsius morbi poni debet:
 quum enim genitum morbum mutari oporteat, nempe au-
 geri: merito fit, vt qui causam habent, quæ facilius mutari
 potest, breuius augmentum, alij verò longius assequantur,
 qui contrario modo habent: propterea synocha febres, quæ
 ex multo sanguine, & vehementi constipatione consistunt,
 longum obtinent incrementum: Nam etsi ex sanguine fiunt,
 qui facile accenditur, obstat tamen multitudo, ne facile to-
 tus mutetur. Vulnera autem eodem temporis momento &
 gignuntur, & augentur: quia quæ vulnerant, non solum fa-
 cere, sed etiam facta vulnera statim augere possunt: atque
 etiam in lethalibus morbis promptè aduenit incrementum,
 vbi vires subsunt infirmæ, quæ morbosa causæ excedentis
 impetum retardare, cohibereque nequeunt. Contra verò lon-
 gius incrementum euadit, si illæ validiore vi resistat. At sta-
 tus in facili, aut difficili victoria consistere videtur: Quum
 enim maxima, vigente morbo, pugna excitetur, quæ absolu-
 ta declinatio sequitur, merito fit, vt in illis status morbi bre-
 uior sit, in quibus, posteaquam ad summum incrementi res
 peruenit, facile absolui potest, quamobrem videmus quarta-
 narum febrium vigorem longum esse, nimirum quòd ex
 humore huiusmodi febres proueniunt, qui posteaquam sum-
 mam etiam caloris nostri & remedium vim accepit, diu-
 tius eam adhuc postea desideret, antequam planè vinci queat.
 Acutissimi verò morbi, vt potè qui ex tenui calidæque ma-
 teria nascuntur, vbi ad summum ventum est, vehementer
 naturam irritant, vehementemque ob id pugnam excitant,
 quæ longo temporis interuallo durare nequit. At vulnera
 vlceraque longiorem vigorem obtinent: quoniã non prom-
 pte eorum natura vinci potest. Cæterum declinatio in facili
 dissolutione causæ morbosa aut difficili versatur: Nam
 quum

quum victoriam, quæ in statu paratur, sequatur dissolutio, quæ declinationis est causa, optima ratione fieri videtur, vt tanto breuior declinatio reddatur, quâto promptius abigî pôt morbi causa. Quapropter acutorû morborû remissiones breuissimas esse cōspicimus, quoniâ humor, qui eos parit, tenuis est, calidus, & acris, & ob id ad expulsionē promptissimus. Atque hac ratione Galenus nullam illis morbis, qui per crîsim solvuntur, concedit declinationem: nō quod reuerà non sit, sed quod ob breuitatem esse non videatur. Quartanâs autem videmus longam declinationem habere, propterea scilicet quod illarum materia crassa, & viscida sit adeo, vt difficile expelli possit, sed paulatim & per vices extrudatur. Sic etiam in vlceribus cauis apparet, quæ quum declinare incipiant, quando carne concavitas repletur, longum omnino temporis interuallum desiderant, nimirum quod non, nisi paulatim caro regigni, & quod deperditum est substantiæ, restitui valeat. Communis est hæc ratio tum vniuersalibus, tum singulis morborum partibus: Nam eodem modo contingit totius morbi principium, incrementum, vigorem, & declinationem produci, aut contrahi, quoniam initia, incrementa, vigores, & declinationes accessionum.

*Quonam modo morbi tempora,
quum adsunt, agnosce
possint.*

CAP.

IX.

VAE autem sit ratio cognoscendi morborum tempora, quum præsentia sunt, & à quibus eorum signa sumantur, nunc explicandum esse duco. Qua quidem in re paulo maiorem diligentiam in Galeno desiderarē: Nam & in hoc plurimum euariât, & quod commune omnibus est, contracta ad paucos morbos tractatione, non docet: etenim libro tertio de Crîsibus, & in eo, quē inscripsit de morbi totius Temporibus non aliter morborum tempora, quàm ex coctionibus & cruditatibus excrementorum discerni posse scribit, quum tamen libro primo de Crîsibus signa quædam ex symptomatum æqualitate inæqualitatēue sumi antea retulisset: Peculiarem verò, nec omnibus communem esse co-

gnoscenti rationem, quæ ex cruditate & coctione excrementorum ducitur, certissimum est. Neque enim in omnibus morbis excrementa gignuntur, quæ coctiones cruditatesque ostendere possint: quales sunt, qui ex sola intemperie absque humoris putredine caloræque fiunt: ut frigidi, sicci, humidi, & calidi etiam præterea omnes alij, qui in instrumentariis partibus consistunt: quorum quidem, ut partes siue tempora quædam sunt, sic rationem aliquam desiderant, qua illa percipi ex propriis indiciis valeant. An quæso, intemperiem siccam aut calidam eruris, an obstructionem in principio esse dicemus, quando cruda est materia? quod planè ridiculū foret. Nec illud quidem me latet eos, qui pro authoribus certare consueverunt, paratos esse, ut dicant Galenum de febribus intelligere, quum ex cruditatibus & coctionibus notas sumendas esse censent: sed illi interim non animaduertunt Galenum conari eam rationem ad vlcera, destillationes, & omnes alios morbos transferre: quum alioqui etiā frustra polliceretur inscriptio tractationem de temporibus morborum: si de solis febribus postea agendū esset, frustra in libro de Morbis multa genera, differentias, & causas omnium explicasset, si eorū partes postea in vno duntaxat genere docere instituisset. Neque verò etiā in morbis illis, in quibus materia aliqua concoquitur, coctiones cruditatesque morborum tempora perpetuo ostendunt, quod apparet in synochis febribus, quæ vel semper augescunt, vel decrescunt, nec non in morbo laterali, in quo summus adest morbi vigor, dum humor crudus est, non autem quum perficitur concoctio, quo quidem indicio statum definit. Principium verò quum crudus planè est humor, aut certè obscuram coctionem accepit, augmentum quum euidentem ostendit coctionem. Declinationem verò quum ea planè perfecta est & absoluta. Nonne illud quoque absurdum est existimare vlcera in principio esse, quando sanies aquosa & multa gignitur, incrementum, quum ea coctionem aliquam refert? quando quidem minimo temporis spatio vulnera principium, incrementum, & vigorem acceperunt. Nam quomodo alioqui ea augeri dicemus, quum diuisio ipsa non amplius augetur, quòd si melior, aut deterior sanies procreatur, non propterea id incrementi ipsius vulneris, sed subiectæ potius temperaturæ est indicium, vt

ut hic etiã, non paruo errore, duos diuersos morbos in
 vnum cõfuderit Galenus, dum putat se vlceris partes offen-
 dere, & interim intemperatura subiecta tempora fortè do-
 cet. Ac quum hæc viderent recentiores inter se planè pugna-
 re, quòd vehementissimus sæpe sit morbus, dum cruda red-
 duntur excrementa, duplicem statum sunt commenti: quo-
 rum vnum statum coctionis, siue (vt illi vocant) quo ad co-
 ctionem: alterum accidentium, siue quo ad accidentia nomi-
 nant: idque præter omnem rationem. Sic enim oporteret
 duas esse vigètes ætates, duo principia morbi, duo incremē-
 ta, duas declinationes, duas item æqualem tenorē seruantes
 causa morbi motiones. Quomodo præterea dici potest vi-
 gere morbus, cuius accidentia sunt remissa? id enim con-
 tingit, quum in pleuritide multa concocta, facileq; expuun-
 tur, quo tempore morbum vigere constituit Galenus sui
 alioqui oblitus, quum in primo de Crisibus, & alibi sæpè
 morbi statum definiat nihil aliud esse, quàm quo ad sympto-
 mata morbi summū. Ac sanè præstitisset illos agnoscere Ga-
 lenum sibi in hac re repugnare, nec definitiones seruare,
 quas de singulis morborum tēporibus tradidit: nec veram
 communemque esse omnibus morbis rationem, quam po-
 suit ex coctionis cruditatise notis ad morbi partes inter
 se distinguendas, naturæq; rei repugnare, ac variam esse de
 duplici statu opinionē: quærendū autem esse, quod in hac re
 commune perpetuūque est omnibus morbis, quòdque rei
 naturæ consentiret: etsi interim id Galeni placitis aduersa-
 retur. Verum authorū, hæc contentiosa defensio, & sectarū
 patrociniū veritatis omne studium iam dudū sustulit. Nos
 autem, sophistis his contemptis, iam aggrediamur docere
 viā & rationē, qua morbi tempora generalia, tum etiā parti-
 cularia dignoscere liceat. Ducentur profectò signa ex his
 fontibus, ex quibus reliqua omnia depromi ostendimus:
 nempe, à natura rei, ab illius causis, effectibus, & aliorum
 similitudine. Nam si morbi omnes sensibus essent expositi,
 promptissima esset cognoscendi eorū partes ex propria na-
 tura ratio. Quis enim est, qui febrem non agnoscat esse in
 principio, quum calorem illius scilicet essentiā, per vniuer-
 sum corpus sparsum percipit eum tenorem, quem statim ab
 initio accepit nulla insigni accedēte auctione, seruare ean-
 dem verò augeri, quū calor euidenter crescit: sic vigere, quū
 cand

eandem vehementiam à summo incremento relictam calor retinet: deniq; morbum declinare, quum calor remittitur, eodem pacto in morbis instrumentariarū partium quum figura semel à naturali statu eversa fuerit vsque adeo, vt actionibus euidenter oblit, in principio morbi esse dicetur. Quod si vitium augeatur, in incremento, deinde in vigore, postea quum redire incipit ad naturalem statū, declinatio constituitur. Idē de aliis morbis, qui ex aliis causis in partibus instrumentariis, & similaribus cōsistunt, censendum est: quod enim primo sit vitium, si paulatim ad summū accedat, deinde ad naturālē redeat statum, principium, incrementū, vigore & declinationē manifeste obtinebit. Si vero paulatim, vsque adeo tamen, quod est secundum naturam abierit, vt actionibus incōmodet, initium duntaxat habere dicetur: nimirum quod morbus solū genitus sit, nō autē creuerit. Quod si breuissimo tempore maximum incrementū suscipiat, & in eodius sistantur momentanea priora tempora habuisse censebitur, statum autē longū: vt in vulneribus cauis cōtingit, quæ vno momento gignuntur, augentur, & vigent, tādūq; in vigore persistunt, donec diuisio minor, intercedente carne, redditur. Quod si omnia tempora citò pertrāseat vitium, vel tardius progrediatur: eodē modo omnes suas partes breues longasve obtinebit. Agē igitur, vt exemplis res pateat, quod nā (quæso) in vlceribus, & vulneribus morbi principium constituemus? statuamus enim leuem fieri diuisionē in aliqua parte adeo, vt actionē non lædat, quonā modo id vocari dicemus? non quidē morbum, quū actionibus non oblit. Quare nec morbi principium, si quidem morbus est, quum in principio est. Quod si illud omittimus, quod factum est, quod nā aliud principium morbo statuemus? Esto enim vt diuisio augeatur, tunc iam in incremento morbus cōstitutus videtur: an id sine principio est assecutus? non ita profectō: Nā (vt diximus) nō omnē augmentū morbosæ dispositionis morbi incrementū constituit, sed id, quod postea quā morbus genitus est, accedit: alioqui vel nondū morbus est, aut adhuc est in principio: Veluti in vlcere aut vulnere proposito leuis ea prima diuisio, quæ functiones nondū impedit, morbi pars, nondū est, sed in statu neutro ponenda. Ea autem cum illo, quod accessit adeo, vt actio primū lædatur, principium totius morbi statuendum est: reliquum autem ad
aug

augmentum pertinet: quòd si grauior ab initio læsio facta fuerit, augeatur autem rursus illa, quicquid accreuit malo, quod insigniter actiones offendere potest, sub incremento cōprehenditur, vt maneat id inuiolatum, morbum scilicet esse in principio, nec alias suas partes affecutum, quum eam magnitudinem accepit, qua functiones labefactare potest, & in eo statu absque insigni incremēto permanet, quicquid autem postea illi adiungitur, donec ad summū peruenierit, ad incrementum pertinet. Ac contingit quidem, vt momentaneum nunc sit principium, vt in vulneribus accidit. Nunc verò ad plures etiam dies extendatur: quemadmodū apparet in quartanis febribus, quæ citra incrementum, eam, quā in prima accessione acceperunt vehementiam, diu seruant. Quæ si quis ita statuatur, omnes ambiguitates effugiet, in quas Galenus incidere videtur, dum diuersa ratione in singulis morbis, vtitur ad eorum partes distinguendas, & quosdam ponit in principio esse, qui iam planè augentur, quosdam in vigore, qui remittuntur, veluti vlcera, a quibus crassa, & concocta sanies emanat, quæ quidem non amplius vigent, sed aucta carne arctior redditur diuisio, & iam planè declinant, & ea quæ aquosam & acrem saniem emittunt, principium iam excesserunt, & in augmento constitui debent, quippe quum eo tempore latiora, maioráq; quā prius vlcera, vulneráque conspiciantur. Est ergo prima cognitio temporū morborum, quæ ab essentia illorū sumitur: quòd si in omnibus eam oculis intueri, vel sensibus aliis comprehendere possemus, nulla alia regula nullisque aliis indiciis opus esset: sed quoniam multi occulti sunt, & intus reconditi, ex effectibus, quos edunt, ex suisque causis notas colligimus, quibus quantum licet certam cognitionē assequamur. Ac ab effectibus quidem non omnibus, sed propriis, quæq; cū natura morbi necessario sunt coniuncta, indicia sumenda. Sunt porrò annexa cum omni morbo actionū offensiones, in quibusdam verò præter illas reperiuntur qualitates corporis mutatae & excrementa: neque enim in omnibus morbis hæc adsunt, nec omnes partes excrementa gignunt, quæ morbū ostendant. Quis enim (quæso) ossium, carnis, neruorum, & multarum aliarū partium morbi tēpora ex qualitatibus & excrementis dignoscere conabitur? quando etiam in affectibus earum partium, quæ excrementa gignunt, & foras

foras emittunt, hæc ratio sæpe non iuuat: quemadmodum in melancholia morbo, aut mania apparet, in quibus malis nec excrementa, nec qualitates corporis magnū momentū habēt ad morbi tempora dignoscenda: quum nihil, vel parum mutantur à naturali suo statu, & non multo magis ea in vigore morbi quàm in principio euariant. Actiones autem ipsæ tum in his, tum in aliis morbis illorū partes optimè distinguunt: Nemo enim est, qui non videat eos, qui incedunt in huiusmodi affectionem, leuius ab initio habere: postea autem deterius agere, quo tempore morbus est in augmento: deinde similes esse certo tempore actionū noxas: quum scilicet morbus viget, donec postea declinat: quod agnoscimus, eo quòd actiones meliores quàm prius reddantur: Quamobrem quemadmodum Galenus primo de Locis affectis scribit solas functionū differentias sæpe sufficere ad morborū differentias cognoscēdas: sic sanè ad partes illorum distinguendas & internoscendas, illarū differentiarū per magis & minus sumptæ, ut tempora etiā ipsa per magis & minus differunt: omnibus fiunt cōmunes notæ: alia autem accidentia, quæ ex qualitatibus & excrementis petuntur, in quibus locum habent & percipi possunt, tanquā actionum indicia, notæ fiunt pariter ipsorum temporū morbi: resultant enim in quibusdā morbis ex mutua actione & pugna morbi, & naturæ excrementa, quæ qualis sit actio, & in qua parte sui morbus sit, ostēdūt. Quod potissimū in morbis ex humore calido & cōclusio aliquo in loco cōcitatis cōingit. Nā quū humor præter naturā calorē concepit, naturā primò leuiter afficit, parūmq; ledūtur illius functiones, quo tēpore morbus in principio est: Quū autē subiecta materia calidior reddita est, deteriores omnes functiones euadūt, augeturq; morbus: ubi verò vehementem, quem potest concipere calorem, accepit, vehementissimè homo torquetur, adestq; tunc morbi vigor: Contra verò natiuus calor insitæque singulis partibus alteratrix facultas leuiter in principio resistunt: quoniam leuiter molestantur: vehementius autem in incremento, quia grauius affliguntur. Sic sanè in statu vehementissima pugna oritur: propterea quod eo tempore ita inuadit morbus: Ac quoniam natura in humorem agit tanquā in causam morbificam: ab illo autem excrementa, quæ vnà commixta erant, secernuntur, ex ipsis excrementis quid

quan

quantumque egerit natura, colligimus. Itaque quoniam natura mirius agit, quum morbus miris est: ideo excrementa cruda, id est quæ nullam impressionem manifesto acceperunt, redduntur: quo tempore, ut diximus, morbus in principio esse creditur: quum autem vehementius vim suam exercet, impressionem aliquam, & alterationem euidentem in materia facit: proinde excrementa, quæ tunc ab humore, qui alteratur separantur, manifestam actionem ostendunt morbi incrementum significant. Quum autem vehementissima sit pugna, siquidem superare debet, tunc maxime natura vincit: Vnde excrementa reiciuntur, quæ perfici victoriam, & vigere morbum ostendunt: alioqui si secutura est mors, euiusmodi naturæ functionem, & robur monstrant. Ita in declinatione euanesceat minuiturque morbus, quum calor natiuus perfecte vicit, confecitque lædentem materiam. Contingit autem natiui calorem vincere, non quod validior in agendo fuerit, nimirum quod eius, qui præter naturam est caloris vis vehementior, & sæpius præualere conspiciatur: quod illius essentia & symptomata ostendunt, sed potius reluctando. Interim enim dum resistit natiuus calor, consumitur materia, in qua qui præter naturam est calor, id est, id quod incrementi caloris præter naturam erat causa, residebat: quo absumpto, ipsum quoque calorem putredinosum euanescere necesse est. Atque hoc quidem modo à morbi essentia, actionibus, & excrementis signa petuntur ad morbi tempora dignoscenda. Præbent tamen & corporis qualitates nonnunquam etiam in hac re notas, veluti in morbo regio apparet, cuius tempora ex vitio, quod in colore apparet, distinguimus: Nam ubi pallido colore suffundi cutis, & quod in oculo album est, incipit, principium affectus, unde huiusmodi color provenit, putamus: incrementum verò quum inteditur alienus hic color: viget autem morbus, quum nihil præterea addi videtur: at tunc morbus declinat, quum pallor remittitur, & natiuum colorem corpus recipere incipit: non tamen ex decremento, incrementoque læsionis, quæ in omnibus qualitatibus corporis apparet, morborum tempora distinguere possumus. Siquidem vigente morbo, gracillitas corporis augetur. Iam verò ex tertio fonte, nempe ex causis ipsis signa haurienda sunt: quod vniuersum genus, ut illud etiam, quod ad essentiam pertinet, miror à Galeno prætermissum, quum tamen

tamen euidentes huius rei notas præbeat. Nam quæ principium morbi iuuare solent, aut lædere, quum adhibentur, & profunt, vel obfunt: testantur morbum esse in principio. Eadem est ratio de his quæ crescentibus, vigentibus, declinantibusque morbis exhibentur: quinetiâ causæ quæ morbum gignunt, quando agere incipiunt, illius initium ostendunt: Incrementum verò, quando earum vis augetur. Viget autem, quando ea perseverat in eodē tenore: inclinatur autem, quando de robore causarum aliquid remittitur. An non etiam ex similitudine vtilia indicia capiuntur? quando quidem licet ex similibus morbis, & naturis similia colligere. Nam si ignoremus in quo tempore morbus sit, quum certa quædam symptomata nascuntur: nouerimus autem in aliis morbum fortē in extrema vigoris parte, quum ea apparent consistere: nō temerē suspicabimur idem putandū esse in eo, qui præsentē morbo laborat. Ac ad omnia quidem tempora dignoscenda, quæ ex similitudine sumuntur indicia, plurimum conferunt: maximē tamen ad minimas quasque illorum portiones deprehendendas faciunt. nullas enim æquæ certas notas ex aliis sumere possumus, quibus intelligere liceat in qua parte sit principium, incrementum, vigor, & declinatio: quantūcunque ea processerint, & à suo fine distent. Cæterū nō solum vniuersalia tempora, sed etiā parricularia ex his signis ab eisdem fontibus ductis cognoscuntur: siquidem quum essentia, causæ, effectus illorū, & alia similia adsunt, augentur, vigent, minuunturque accessiones partes ostendunt. Sic profectō an morbus habeat accessione, vel non, & qualem, an scilicet magnā, vel paruam, longam vel breuē, anticipantem, vel tardantem, æqualem vel inæqualem, per periodum aut sine eo affligentem eadem signa testantur. Sunt etiam quidam morbi, qui accessiones non habēt: alij, qui eas obtinent vehementes: alij mitiores, alij denique alio modo discrepantes. Eodem pacto inter morborū causas, quædam sunt, quæ accessiones committunt, vt bilis, pituita, humor melancholicus. Alij autē minimē, veluti sanguis, sic effectus reperiuntur, qui accessione indicant, vt rigor in febribus, quæ (ne omnia prosequi velle videamur) vnusquisque facillē intelligere poterit, qui morborū omnium naturam, causas, & effectus perspectos habuerit, sine quibus illis futura est præsens tractatio inutilis.

Qua

*Qua ratione morbi tempora dignoscas
futura, & præterita.*

CAP. X.

VANDO verò ventura sint morbi tempora tum vniuersalia, tum particularia citiusne an tardius nulla certa scientia deprehendi potest. Non inutilis tamen cōiectura ex prædictis fontibus ductis signis, ad hæc præfagienda sumetur. Sunt enim inter morbos (vt ab essentia rei exordiamur) qui properant, quique suas partes citò assequuntur: in quibus licebit prædicere quamprimum ventura esse quæ sequuntur tempora: veluti in ardentibus febribus contingit, in quibus tum vigor, tum reliquæ partes, aut pari velocitate, aut certe non magno discrimine veniunt, contraria ratio est in morbis longis, vt docet quartana, cuius tempora præsentia longissime protrahuntur, & quæ succedunt tardius subsequuntur. Idem ostendunt morbi causæ: Nam bilis vt breues morbos committit, sic quæ postea sequuntur morbi partes citò venturas prænunciant, contrarium monstrant humor melancholicus, & pituita. Cæterum ex morbi effectibus hoc modo illius partes præsentiemus, si quidem vehementia accidentia, quæ morbi initio apparent, & vehementes, multumque anticipantes, & in longum spatiū productæ accessiones, vt breuem morbum, sic quamprimum illius tempora ventura præfagiunt. Quin etiam quæ in excrementis apparent alterationes, idem significant. Nam si in primis diebus ea cōtionem ostendant, sperare licet statum proximum esse, atque etiam eorum expulsionem magnæ, parvæ, quæque per commoda aut incommoda loca, & tempestiuè, aut aliter fiunt, propinqua esse aut longius abesse subsequencia morbi tempora prædicunt. Anni verò tempora cœlique constitutio, corporis status, vitæ conditio, & reliqua, quæ prosequuti sumus (dum breuis, & longi morbi notas explicaremus) signa ad hæc præfagienda præbent, quatenus scilicet morborum causas monstrant. Nec illud quidem ignorandum est ex eisdem signis particularia tempora prænosci: sunt enim ex morbis, qui accessionum initia longiora habent, in quibus earum incrementa & vigores tardius expectare oportet, alij verò, qui con-

trario modo habent, in quibus contrarium contingit. te-
stantur idem & causa, pituita etenim longius reddit acces-
sionum principium, & incrementum, biliosi verò morbi
exacerbatio ad vigorem minimo temporis spatio prope-
rat. Sic sanè breuiiores reddit declinationes & statum accer-
lerat virtus robusta languentis corporis. Nec desunt ex ef-
fectibus morborum indicia qui per accessionum tempora
apparent. leuis namque rigor proximum esse calorem, &
incrementum accessionis in febribus significat. Sudor, qui
emanare incipit, instantis declinationis est indicatiū. Quum
verò apparent nonnulla symptomata, quæ in aliis didici-
mus, in fine incrementi accessionum emergere, proximum
esse vigorem, ex similitudine ductis signis, colligimus. At
præterita esse morbi tempora ex signis, quæ quod præsens
est significant cognoscemus, præteriisse namque princi-
pium, si morbum in alia parte consistere ex propriis notis
deprehenderimus. Atque hæc quidem satis de morbi
temporibus, vniuersalibus inquam & particu-
laribus sufficere poterunt his, qui nostro
hoc labore adiuti, cætera si quæ
supererunt adiciere stu-
debunt.

IOAN

IOANNIS ARGEN-

TERII DE SIGNIS

MEDICIS

LIBER PRIMVS.

De utilitate signorum.

CAP. I.

NVLLA propemodum est medicinæ pars ea dignior, vtiliorve, quæ de signis agit: Quum enim latentes affectus præsentēs per signa dignoscimus, & quæ antecesserunt, tanquam præsentia essent, commemoramus, quæque post longum etiam tempus ventura sunt prædicimus, diuinam quandam artem ab omnibus profiteri putamur. Vtilis autem est hæc cognitio, tum per se (siquidem vtile philosophari, & res abstrusas dignoscere) tum verò ad omnia medici officia summopere necessaria. Nam nec ea, quæ secundum naturam in nobis sunt, conseruare, nec quæ naturæ contraria profligare, vel imminentes morbos præcauere possumus, nisi omnem corporis statum perspectum habuerimus: Ac etiam quum homines quæ illis eueniunt, nobis præcognita vident, non solum artem nostram extollunt, illiusque professores admirantur, sed etiam (vt inquit Hippocrates) facilius sese illis committunt, ad omniâque remedia sustinenda paratos exhibent. Vulgi præterea infamiam & calumnias, quibus hæc ars nostrâ si quæ alia subiecta est, facile euitabit. Medicus, qui in hac parte instructus, omniû dispositionum corporis naturam euentumque prænuntiabit: Postremo reuocandorum auctoritatem retinebit, dum illis vteretur in his tantummodo, quibus ea profutura præuidet: in illis verò quos morituros præsentit, ea non infamat, quæ aliis sunt præsidio, qui sanari possunt: Quo magis profectò mirari licet hanc medicinæ partem, cuius dignitas, vtilitasque tam latè patet, à nemine (meo quidem iudicio) pro dignitate hætenus satis excultam & literis mandatam fuisse.

Nam Hippocrates ferè solum præfagia salutis & mortis idque in morbis acutis, aliis generibus contemptis, est complexus. Galenus verò omnia etiam non attigit, & si id fortè contentiosis concesserim, certa tamen arte, non facit, quod quærimus: quum sparsim singula prosequatur, & capita huius rei, quibus docendi ratio cõstat, nusquam doceat; Quum enim hæc tractatio potissimum exigat, ut expendamus quæ & quot sint signorum genera, differentiæ, qui quòtve fontes, à quibus singula signa deriuant, quæ propria sit illorum vis, & vsus, quæ demum ratio ea inueniendi, & recensendi, hæc omnia (ut suis locis ostendemus) vel prætermisit, aut certè non satis explicauit: quod quidem ex eo omnibus constare potest, quod inter eius infinita propemodum volumina nullum extet opus de signis ab eo compositum. Ac utinam ex tot tantisque illis libris, quos in Erasistratum, Asclepiadem, aut alium denique quemcunque, nulla nostra utilitate, prolixissime, & fortè etiam diligentius scripsit, aliquot huic tractationi peculiariter dicasset: Sic profectò haberemus artē nostrā multo perfectiorem, & ad discendū faciliorem. Quæ quidem dicta velim, non ut eum repræhendam, cui omnia debemus, sed ut interim dum doceo quid in eo desit, quid ars nostra in hac re postulet, studiosos illius excitem ad ea perficienda, quæ ab eo optimè inchoata fuerunt: Nam quid post eum commemorem recentiores Græcos, vel Arabes, aut nostros de medicina scriptores? qui vel ea solum referunt, quæ ab antiquioribus sunt memoriæ prodita, nullo adhibito iudicio, nulla arte, aut in eorum dissidiis componendis perpetuò versantur, contempto artis incremento, cui soli incumbere debent, qui se ad aliquid docendum, vel scribendum conferunt: Ac profectò ut res hæc dignissima utilissimāq; censeretur, ita difficultate alias omnes medicinæ partes aut superat, aut æquat. Quid enim quæso difficilius, quàm præsentia, præterita, futurāque omnia, quæ corpori nostro accidunt, quod hæc medicinæ pars promittit dignoscere? quum sæpe ita lateant illa, ut nullo certo indicio deprehendi posse videantur, & tam multa tamque varia capita ipsa tractatio obtineat, ut etiam re ipsa perspecta, omnia certa docendi ratione explicare sit difficillimum. Quo magis nobis ignosci à beneuolis lectoribus postulamus, si rei difficultate forte victi in tantis aliis occup

occupationibus, quibus iam aliquot annis ex continuo docendi labore & varia studiorum permutatione premimur, tractationem absolvere, & exacte expolire nequiverimus. Non enim (vt etiam antea ab initio præfati sumus) ad hæc scribenda nos contulimus, vt nostra omnia putaremus perfecta, sed vel vt studiosos veritatis ad ea, quæ nos post antiquos scriptores colligere, & arte aliqua tractare aggressi sumus, perficienda potius inuitaremus, aut nobis ipsis viam muniremus ad hæc absolueda, si plus otij aliquando nacti erimus.

*Quot capita habeat hæc tractatio, & quid sit
signum, quove modo hoc loco sumatur.*

CAP. II.

HABET hæc tractatio quædam omnibus communia, quædam verò singulis propria: est enim illud commune omnibus signis, quod signa sint, & alicuius generis, & differentia, quod ab aliquibus sumantur fontibus, quod vim aliquam habeant, quod vsu, vel ordine priora, vel posteriora alia aliis existant, quomodo præterea inuestiganda, enumerandaque sint. Proprium autem illud est, quod quædam præsentia, quædam præterita, quædam futura monstrent. Artis præterea munus est ab initio docere, quorum signa quærantur: Hinc enim quod commune propriumque esse debet, elicitur. Ac de illis quidem, quæ communia sunt toti operi, hoc primo libro, de aliis verò postea suo loco agemus: Ac quoniam nonnulla etiam ars præcipit, quæ ad artificis personam efformandam propriè pertinent, ea quoque suis locis inferemus: Illud verò etiam logica docet, quod scilicet ad definitionem signi pertinet, ne quid tamen in hac re desideret rudior lector, ac ne etiam aliter hoc nomine vtatur, quàm à nobis vsurpetur, ab hac tractationem nostram auspicabimur. Est igitur (vt definit Aristoteles) id signum, quod rem aliquam significat. Vt enim causa dicitur id, quod ad aliquid faciendum confert: definitio, quod alicuius naturam explicat: Indicatio verò id, quod aliquid indicat in vsu materie medicæ esse faciendum. Sic (vt diximus) signum est, quod alicuius rei est significatiuum. Porro siue signa, siue indicia,

vel notas, vel alio verbo voces, quod rem occultā declarat, nihil referre velim. Non enim inter hæc nomina eam differentiam agnoscimus, quam Græci ponunt inter σημειον, & τροχίλιον, quod scilicet, hoc necessarium sit indicatiū, illud vero non necessarium existat. Atque illud etiam ignorari nolumus latius à nobis signi nomen sumi quàm ab Aristotele capiatur. Ille enim tantummodo ab effectis signa sumi docet. Nos verò quicquid potest aliquid eorum quæ in corpore nostro sunt significare, nomine signi donamus, porro significare est tacite admonere vnum ex alio: Fit autem tacita hæc admonitio ex comparatione rei significantis cum significata: simul enim atque facta est huiusmodi comparatio, deprehendit intellectus quod quærebat, qua ratione ex fumo significari ignem dicimus. Nam quū notum sit effectus à suis causis nasci, non mirum est si vno cognito aliud protinus animus concipit, id quod est significare, quapropter eadem re utimur ad significandum, indicandum, & demonstrandum: nam ex causa morbi relata ad ea quæ facienda sunt in agrotis elicitur indicatio, ex eadem confecto syllogismo fit demonstratio ad symptomata morborum probanda, quū autem affectionem aliquam cognoscere volumus absque expressa ratiocinatione causa huiusmodi signum sit. Omnia ergo hæc probāt ex vno diuersa, prout ad diuersa referūtur.

*Que per signa in medicina digno-
scere oporteat.*

C A P. III.

AB ET medicina propria sua instrumenta ad singula dignoscenda, quibus opus habet. Signis autem utitur ad omnem corporis statum, quæque in eo eueniunt, cognoscenda. Etenim corporis nostri conditio variatur, si quidem nunc secundum naturam est, nunc præter naturam, nunc verò media siue neutra euadit, aliud præterea in omni statu est: ut causa, aliud ut constitutio ipsa, aliud denique ut effectus constitutionis, vocaturque (ut antea ostendimus, quum de morbi definitione ageremus) constitutio secundum naturam sanitas, illius causa, sanitatis causa, effectus accidentis: constitutio verò præter naturam morbus, illius causa, morbi

morbi causa, effectus morbi symptomata. Sic neutra consti-
 tutio, vel non naturalis, neutra causa, neutrique effectus di-
 cuntur, quum peculiaris alia nomina non habeant, quibus
 nuncupentur. Quinetiam non solum in omni constitutio-
 ne, sed etiam in causis, & effectibus ipsius quoddam est ut per-
 fectum, aliud imperfectum plus vel minus, vocaturque sani-
 tas, quæ perfecta est salubritas, unde corpus, quod ea prædi-
 tum est, salubre nominatur, quæ verò imperfecta est sanitas,
 & aliquo modo vitiata, insalubritas, & proinde corpus, cui
 illa inest, insalubre nuncupatur. At quæ media inter has re-
 peritur, neutra etiam appellatur ad alterius differentiam,
 quæ inter sanitatem, & morbum est posita, extremorum tamen
 additione, ut quum dicimus neutrum inter salubre, & insalu-
 bre. Postulat etiam ratio ut causæ, & effectus compositionis
 eodem modo diuidantur. Vt enim constitutio quædam est
 salubris, quædam insalubris, alia neutra: sic profecto causam,
 effectus, salubres, insalubres, & neutros ponere oportet, nū-
 cupantes nimirum eam causam salubrem, quæ salubritatis,
 insalubrem, quæ insalubritatis, neutram quæ neutrius sani-
 tatis est effectrix, aut conservatrix. Effectus verò salubres,
 insalubres, & neutros dicemus, qui huiusmodi constitutio-
 nes sequuntur, quorum singula, rursus in simpliciter & secun-
 dum quid talia, & illa in semper vel ut plurimum talia diui-
 duntur, quæ scilicet quod summum est in suo genere, aut pa-
 rum deficit ab eo, quod est perfectum, comprehendunt. Hæc
 præcipue imprimis per signa dignoscere necesse est, an scili-
 cet secundum naturam sit, an præter naturam, vel neutrum, siue
 medium, quod est in corpore. Si constitutio est, vel constitu-
 tionis causa, vel illius effectus, præterea an perfectum vel im-
 perfectum existat unumquodque in suo genere. Peculiariter
 autem quædam alia in singulis cognoscenda. Nam in statu
 præter naturam non solum morbum, sed illius naturam, ge-
 nera, differentias omnes, partes, locum in quo residet, genera-
 tionis illius rationem, finem, modum, tempus, quo ad finem
 peruenit, solutionis qualitatem perspectam habere oportet.
 In causis eadem fere omnia notantur quæ in morbis ipsis.
 Nam quid sit causa, qualis illius natura, quodue genus, cu-
 ius differentie putetur, quo loco contineatur, quomodo
 morbum gignere, intendere & fouere, & quando quomodo
 modo, & per quem locum expelli valeat, ignorandum non

est, causarum tamen morbi partes, siue tempora non ita dicimus vt morbi partes, siue tempora. Cæterū in effectibus præter naturam quædam etiam ex illis notare necesse est: etenim quod sit symptoma, & quæ sit illius natura, & cuius generis, & ad quam differentiā pertineat, à quo proueniat, quo loco contineatur, quas partes corporis affligat, quo tandem modo abigi, gigni q; valeat, ignorandū non est. Porro in statu secundum naturam, quædam eodē modo, vt in alio, qui præter naturam existit: quædā nullo pacto considerantur, quippe quæ qualisue sanitas, cuius generis, ad quā differentiā spectet, à quibus causis gignatur, & quos qualēsque effectus pariat, quodnam illius principium, quis finis, quo modo restitui, & corrumpi possit, cōperta habere debet medicus. At sanitatis, vt morbi partes non expendimus, siquidem in principium, incrementum, statum, & declinationem, sanitatem, vt morbum, diuidere non solemus: eadem de medio siue neutro statu cognoscenda sunt qualia notauimus in eo, qui secundum naturam existit. At verò quæ prædiximus omnia, non vtcūque, nec vno dūtaxat modo medicum oportet per sua signa consequi, sed quum præsentia sunt, præterita & futura dignoscere debet. Non enim satis est scire morbum esse præsentem, sed quādo venturus sit, aut præterierit. Nec solum sanitatē, quando adest, cognoscere oportet, sed quando post morbum ventura, & quæ qualisue fuerit, antequā morbus hominem corripere, eadē planē in illorū causis, & effectibus ponere oportet. Quæ enim & quales sint causæ, quæ morbos nūc gignūt, augment, fouēt, quæ nūc antea pēpererūt, aut postea cōmittent, aut tollent, qui item, qualēsque sint sanitatis effectus, vel morbi, aut neutrius constitutionis, quū adsunt, antecesserunt, & futuri sunt, scire expedit. Quæ autem peculiariter cognoscere oporteat de his, quæ præsentia, præterita, & futura sunt, suo loco trademus.

De generibus, & differentiis signorum.

CAP. IIII.

VAE, & quot sint signorum genera tūc patebit, quū ea docebimus è quibus signa vniuersa ducantur: Quot enim inueniētur, quæ alia ostendere possunt, tot sanē signorum genera statuentur. Nunc verò à quibus signorū differentiæ

rentiæ sumantur, & quæ quòtue illæ existant explicabimus. Quæ meo quidem iudicio ab antiquis scriptoribus ita conscripta sunt, vt in his explicandis methodo vsi non videantur. Etenim Galenus, cui omnia sua ars nostra debet, nec omnia signa necessaria cõplectitur, nec quæ tradit ex cõmodis diuisionibus, & certis principiis nascuntur. Omitto quòd sparsim hæc enarrat, quæ quidẽ omnibus constare puto, qui rei euidentiam, & naturã sequuntur, quique in arte perficienda magis quàm in scriptoribus remerẽ defendẽdis laborant. Ac vt pauca de hac re attingamus illorum gratia, qui veritate perspecta, sectarum patrociniũ deserunt, benèque admonentes sequuntur, Galenus in arte medicinali, vbi exactiorẽ quàm alibi vsquam de signis tractationem instituere velle videtur, signa diuidit in salubria, insalubria, & neutra: Eaq; vocat salubria, quæ sanitatem, insalubria, quæ morbum, neutra, quæ mediũ statum inter salubre, & insalubre significat. Qua in re multa desiderari posse videntur. Primũ quòd non satis generalis sit hæc diuisio. Quum enim signa sint exco- gitata, vt per ea res significatas cognoscamus, necesse profecto est signorũ differentias, eorũ quæ significantur differentiis adæquari. Atqui non solum sanitatem, morbum, & neutrum statum, sed illorum etiam causas, effectus, & quæ superius adnotauimus reliqua, per signa deprehendere oportet. Ac quum alibi ille quæ in nobis sunt, diuidat in ea, quæ secundũ naturã, vel præter naturã, vel media cõsistunt: quur etiã eodẽ modo signa non diuidit, quibus illa significatur, quòd scilicet quædã sint secundũ naturã, alia cõtra naturã, alia demũ neutra. Deinde quũ corpus salubre apud eũ solũ significet quod proba sanitate est præditum, insalubre quod deteriore conditione est affectum: quur est quòd signa salubria ad totum sanitatis genus extendit: insalubria verò ad morbum & appellationem in vtroque cõfundit? Ratio etenim exigir, vt signum, quod sanitatem significat, sanũ, quod salubritatem, & non sanitatem, salubre nuncupetur: Insalubre verò insalubritatem, & non morbum monstrare dicatur. Postremò vt neutrum quendam alium statum inter sanitatem & morbum ponit: sic genus quoddam signorum ab eo ponendum fuerat, quod scilicet illius generis esset index. Non enim rationi est consonum, vt quum de neutro inter salubritatem, & insalubritatem eo loco agit,

nulla facta illius mentione, quod alibi inter sanum & æ-
 grum collocat, signa neutra aliter vsurpet, quàm quæ eum
 neutrum statum, cuius mentio fit, monstrant. Caterum
 in commentario duodecimi Aphorismi libri primi aliter
 signa diuidit nempe in ea, quæ vel assident, & ob id assi-
 dentia dicuntur: Vel crism siue iudicium, quod fit in
 morbis, significant: vnde decretoria siue iudicatoria signa
 nuncupantur, vel coctionem, aut cruditatem, vel salutem,
 aut mortem ostendunt, quæ quidem diuisione omnino præ-
 termittit, quæ sanitatem, & illius morbi que causas, effe-
 ctus, generationem, solutionemque in morbis & solutio-
 nis modum: item quæ morbi tempora, locum affectum,
 & alia multa ex his, quæ superius commemorauimus in-
 dicant. Quinetiam certam non seruat in hoc diuidendi
 rationem. Quum enim primo ex eo, quod significatur si-
 gna diuidere cœpisset: quum dicit quædam esse, quæ pas-
 sionem significant, oportebat sanè & alia signa pariter ab
 eodem sumere: id quod non facit. Nam assidentia signa
 his opponuntur, quæ inseparabilia sunt, quasi rem ipsam
 circumstant, non tamen cum ipsa necessario coniuncta re-
 periuntur, debebātque hoc modo fieri diuisio sumpta à re-
 bus, quæ significantur: signa inquam quædam passionem si-
 gnificant, quædam morem, magnitudinem, differentiam
 morbi, nonnulla crism, alia coctionem vel cruditatem: quæ-
 dam salutem, aut mortem prænunciant: & postea illorum
 natura declaranda erat, nominæque singulis generibus im-
 ponenda, quòd illa, quæ passionem indicant, vnâ cum mor-
 bo inuadant, & ob id passionem significantia dicantur:
 Quæ verò magnitudinem, differentiam, & morem mor-
 bi monstrant, eo quòd cum natura morbi necessario non
 sunt coniuncta, sed paulo longius posita, quasi iuxta sedere
 videantur, assidentia ob id nuncupentur: & sic alia omnia
 eum percurrere oportebat: Extant verò, & alia multa si-
 gnorum diuisiones apud eundem authorem, de quibus pau-
 lò post, quum methodo rem tractare aggrediemur, obiter
 agemus: vniuersæ tamen, quæ apud illum reperiun-
 tur diuisiones, vel solum eam partem, quæ de morbis agit,
 explicant: aut certe non omnia complectuntur, quæ ars no-
 stra in hac re postulat. Id quod nos (quantum licebit) face-
 re iam auspicamur. Itaque si signum id est, quod rem ali-
 quam

quam significat, meritò ex differentiis rerum, quæ aliquid significare possunt, vel significantur, & ex diuersa significandi ratione signorum differentiæ petentur: Significant autè, vt postea ostendemus quædã vt causæ, quædã vt rei ipsius natura, alia vt illius effectus, alia vt similia aliis. At quum dixerimus tria prima esse genera eorum, quæ cognoscere oportet, nempe quæ secundum naturam, vel præter naturam, aut neutra sunt, primam in hoc genere, & omnibus cõmunem hanc signorum differentiã constituemus, quòd quædã sint naturalia, quædam præter naturam, alia neutra, siue inter hæc media, ea intelligentes naturalia, quæ statum, qui secundum naturam est, monstrant: neutra, quæ neutrum: præter naturam verò, quæ huiusmodi corporis cõditionẽ indicant, inter quæ rursus quædam reperiuntur, quæ compositionẽ ipsam, quædã, quæ compositionis causas, alia, quæ illius effectus significant. Quorum quæ compositionis secundum naturam (quæ proprio nomine sanitas vocatur) sunt indices, sana vocabuntur: quæ verò eam declarant, quæ præter naturã est, morbusque & ægritudo nominatur, nihil prohibet quominus morbosa, & ægra, ab eo etiam quod significatur mutato nomine, nuncupentur: Neutra autè dicantur inter sana & ægra, quæ neutram mediãq; inter sanitatẽ & morbum conditionẽ ostendunt. At quæ causas & effectus illorũ declarant signa, nullo peculiari nomine donari possunt, sed additione eius, quod significatur, exprimuntur, quòd scilicet quædã causam sanitatis, morbi, & neutrius status manifestent: Cæterum vt sanitas in salubritatem, insalubritatem, & neutrà, mediãque inter eas dispositionẽ diuiditur, sic quædã signa salubria, insalubria, & neutra, quæ ad ea dignoscenda referantur, ponere oportet: Quorũ singula rursus in simpliciter, & secundum quid talia: & illa in semper, siue in summo, & prorsus talia, vel vt plurimũ, siue à summo aliquantulũ distantia, distinguenda, quæ scilicet simpliciter, & secundum quid, siue vt nunc, & semper, & vt plurimũ salubrem, & insalubrem, & neutram sanitatem indicant. Quæ verò causas salubritatis, neutrius sanitatis, insalubritatis, & illorũ effectus, quòdque in illis est simpliciter, secundum quid summũ, & quod à summo aliquatulum declinat, signa ostendunt circumloquutione, quũ proprio nomine careant, exprimi debent. Cæterum in statu præter naturam
quæ

quæ morbum, eiusque naturam declarant signa pathognomica, id est passionem significantia à Græcis nuncupantur: Atque inter illa (vt Galenus testatur libro primo Protheticorum) *γνωστικὰ* dicuntur, quæ incipientis affectionis sunt notæ: Quæ autē alia omnia de morbis dicta ostendunt, *ἐπιφανήσασα*, id est mox apparentia, siue superuenientia signa fortē vocari possunt: opponuntur enim his, quæ morbi naturam patefaciunt, eo quod illa semper cū morbo sint coniuncta: ea verò, quæ alia de morbis indicant, nunc cū eo inuadant, nunc autem postea succedant: quanquam tamen Galenus nonnunquam tria duntaxat genera sub mox apparentibus complectitur. At quæ differentiam morbi, magnitudinem, & morem docent signa, *συνδράκοντα*, id est circumstantia, & à nostris interpretibus alsidētia dicuntur, quod morbi naturam veluti circumstent, nō autem penitus coniuncta sint, & inseparabilia, quemadmodum illa quæ passionem significant, quæ vnā cū morbo inuadunt, & desinunt: hæc autem aliquando cū morbo, nonnunquam post genitū morbum, aliquando etiam nūquam conspiciantur. Quæ verò morbi tempora declarant signa sumpta ex materiæ coctione, & cruditate in morbis scilicet in quibus locum habent, cruditaris coctionisq; indicia nuncupantur: Nam quæ cruditatem ostendunt, principiū morbi significant: quæ manifestam coctionem, incrementum: quæ perfici coctionem, statū: quæ perfectam, declinationem monstrāt: Alia autem signa, quibus morborum tempora in iisdē morbis, in quibus coctiones, & cruditates excrementorum non fiunt, à natura ipsius morbi & symptomatibus ducta non aliter nuncupantur, quàm signa, quæ morbi temporum indicia sunt: quemadmodum etiam quæ morbi genera, locū, in quo morbus residet, generationis illius rationem: tempus, quo morbus soluitur, solutionis qualitatem, locum per quem expellitur, illius deniq; causas & effectus prodūt, proprio nomine ab antiquis non sunt donata, paucis admodū exceptis: Nam quæ subitam in morbis mutationem per excretionē, aut abscessum naturæ vi factū, quam crīsim vocāt, restantur, signa critica, siue iudicatoria appellātur: quæ alio modo factam solutionem monstrant, peculiari nomine carent, quæ mortem lethalia, quæ salutem salutaria propriē vocantur. Cæterū signa, quæ demonstrant quæ præsentia sunt

sunt διαγνωστικά, id est demonstratiua, quæ verò prænunciant futura προγνωστικά, id est præcognitiones, prædictiones, præfagia, vel præsentiones à nobis commodè vocantur. Quæ verò commemorant præterita ἀναμνηστικά, id est memoratiua signa vocantur: etsi prædictionum nomen, teste Galeno in Arte medicinali, significare potest tria hæc genera signorum. Prædicere enim (vt diximus) idem est quod præcognoscere: vnde quum ea, quæ præsentia sunt, vel præterita, vel futura quibusdam signis præcognoscimus, quasi videantur, antequam sint patefacta, ea præsentire, præfagireque dicimur. Diuidi autem rursus hæc possunt, quod quædam scilicet præsentia solum, alia præterita, alia futura: quædam præsentia, & præterita, quædam præsentia, & futura, quædam futura, & præterita: alia verò omnia etiã significare valeant, præsentia, inquam, præterita, & futura. Atque hætenus quidem eam diuisionem, quæ à summis rerum generibus, quæ significantur, incipit, vsq; ad infimas species prolequuti sumus: quod à Galeno factum optarem, qui singulas separatim, nulla adhibita connexionē, nec summis generibus enumeratis diuisiones facit, quum tamen ille alios vbique præhendat, qui à primis generibus diuisiones nō exordiuntur, diuiderēque desinunt antequam ad infimas species sit peruentum, & optime quidem: nam ignoratis summis generibus, progredi non possumus, quum lateat quid à quoq; proueniat: quid caput sit, vbi verò infimas differentias non assequimur, quid medium sit, quidve finis, & quot tandem ex ipsis generibus nascantur, perspicere nequit. Sumi possunt non iuuciles aliæ à rebus significatis signorum diuisiones, quæ in superiores spargi possunt. Veluti quū dicimus quædā esse bona signa, quæ bonū aliquid præsens, præteritum, aut futurum monstrent, quædam mala, nonnulla indifferentia: Ac rursus inter bona, quædā optima, alia minus quàm optima reperiuntur: sic inter mala, quædam pessima, quædam minus mala, nonnulla extremè lethalia, vel quæ præsentem iam mortem ostendunt: Præterea à rebus significatis ea sumitur differentia, quam habet Galenus quū scribit quædā signa esse quæ curationem indicent, quædam conseruationem, quædam restaurationem, alia denique præcautionem. Ab his etiam fontibus ea ducitur, quam habet primo de Locis affectis, quæ tamen comprehensa videtur in prima diuisione

uisione. Ait autem eo loco signa quædam esse, quæ morbum
 solū, quædam quæ affectam partem, alia, quæ vtrumq; quæ-
 dam verò esse, quæ duos affectus, nonnulla quæ duas partes,
 alia tandem, quæ causam, & affectum monstrant. Sed ne sin-
 gula in hac parte prosequamur, liceat vnicuiq; quādo opus
 fuerit signa diuidere, facta ex rebus significatis diuisione.
 Iam verò à significandi modo differentia hæc ducitur, quā
 dicimus quædam esse, quæ semper idem significant, aut bo-
 num vt coctionis signa, vel malum, vt quæ malignitatem
 morbi ostendunt, vel quod indifferēs est, vt cubare per fe-
 bres in latere dextro vel sinistro: alia verò nō semper idem
 monstrare, sed vno tempore vnum, alio aliud, qualia sunt
 decretoria signa: quæ si cocto iam morbo superuenerint,
 breui venturā sanitatem prænunciant: Si verò crudo adhuc
 morbo appareant iudicationem non bonā, quæ scilicet aut
 ad perniciem tendat, aut in longum tempus morbū trahat,
 declarant: Pertinet quoque ad hoc caput ea diuisio quam di-
 cimus: quædam significare vt cōmunia, quædam vt propria,
 quædam vt immediata: alia verò vt mediata, nonnulla suapte
 natura, alia verò aliorum ratione: & quod quædam ita signi-
 ficient, vt magnā vim in significando habeant, alia verò par-
 uam, aut incertam obtineant: Sumuntur enim hæc omnes
 differentiæ à significandi modo, & ratione: Nec dubito alias
 reperiri posse diuisiones signorum: neq; enim hoc loco sin-
 gula prosequi volumus, sed satis est methodum indicasse,
 & capita monstrasse, ex quibus vniuersæ diuisiones, & diffe-
 rentiæ duci possint. Omnes enim, quæ certa docendi ratio-
 ne constant vel à rebus significantibus, aut significatis, vel
 à significandi modo deriuare inuenientur: Aliæ autem,
 quæ artificio carent inter se confusis fontibus ex mixtione
 alienarum differentiarum resultant, vt antea osten-
 dimus huius generis esse eam diuisionem,
 qua Galenus in Aphorismis vtitur: quæ
 quum vnusquisque nullo negotio
 perspicere valeat, ad se-
 quentia propera-
 bimus.

De

*De signorum fontibus à quibus signa
omnia ducuntur.*

CAP. V.

V V M varia sunt signorum differentia, illud sequitur explicandum, ut doceamus à quibus illa sumantur, & signa uniuersa ad omnia, quae cognita sunt necessaria, ducantur: Qua in re illud imprimis tradendum quid signum esse, quidve ad aliud declarandum adferri possit: Deinde an vnum solum vel plura statui debeant, à quibus omnia signa petantur, quod si ea plura sunt, quorū nā, & quae tandem sint, & an in singulis diuersa vel eadē omnibus genera statui valeāt: Qua verò ratione antiqui recentioresq; scriptores haec etiā tradiderint, omnibus veritatis studiosis constare puto; quippe quum nullum ex his scopis meo quidem iudicio, methodo aliqua satis explicatum apud eos inuenire liceat, sed quosdam nec etiam attingant: alios verò empiricorum more nulla seruata docendi ratione, dum singula quaeque prosequuntur, explicent, id quod ex multis aliis Galeni locis, tum maxime ex libro de Morbis vulgaribus ostendere possumus, ubi vna cum Hippocrate Galenus ea enumerat, à quibus notae petantur tum ad morbos ipsos dignoscendos, tum ad illorum finem praedicendum, quum ait ex natura communi & propria, ex morbo, aegrotante, oblati, offerente, coeli statu, habitationis loco, consuetudine, victu, viuendi conditione, aetate, sermone, taciturnitate, imaginationibus, somnis, vigiliis, insomniis, vellicationibus, frictionibus, lachrymis, accessionibus morborum, deiectionibus, vrinis, sputis, sudore, rigore, frigore, tussi, stercore, autamento, spiritu, ructu, flatu silente, strepente, sonoro, sanguinis eruptione, hemorrhoidibus, & ceteris huiusmodi signa sumi, quae propemodum infinita sunt, nec arte vlla explicantur, nec memoria contineri possunt. Quae enim viuendi conditio, aut consuetudo signa sunt morbi, non patet, nisi prius, quid possit esse illius indicium, sit ostensum. Quum praeterea vigiliae, insomnia, imaginationes, vellicationes ad vnum genus referantur, nempe actionē lesam: deiectiones verò, vrinae, sputa, sudores ad aliud nempe ad excreta: & quod dixit de somnis, & vigiliis, idem etiam intelligi

ligi possit de reliquis animi, & corporis actionibus labefactatis: capita profectò erant explicanda, & generatim ea à quibus signa sumuntur ante oculos ponenda: sic enim intelligemus à quo fonte singula deriuent, & quæ prætermittuntur eiusdem generis, ob infinitam singularum rerum multitudinem in genere comprehensa intelliguntur. Hinc illud profectò euenit, quòd infinita propemodum signa in vnaquaque re authores enumerent, & à diuersis principiis perpetuò auspicentur, definiantque in eo, quod ignoramus, an vltimum sit, an aliud post se relinquat. Hac etiam ratione fit, vt authores in singulis morbis de numero signorum inter se dissentiant, quum vnus plura quàm alius ponat, nimirum quòd arte nò vtantur, quæ iustum numerum semper in omnibus assequitur: & denique id facit perpetuò nos hæsitare, an omnia signa eius, quod quærimus sint comprehensa, vel aliquid adhuc ad perfectum numerum deficiat: quæ omnia incommoda effugiet, qui ab initio certa capita veluti fontes sibi proponit, ex quibus postea singula exhaurit. Quod quidem Galenus in Arte medicinali facere cœperat, sed nec omnia capita necessaria ponit, quum multa signa adferat ad singula dignoscenda, quæ à nullo fonte ab eo proposito emanant, id, quod paulo post docebimus. At si quis eadē quæ nos trademus, ab eodē autore elici posse dicat, id sponte ei concesserim, qui antiquos omnium rerum authores esse statuit, & omnia perfecta ab illis reperta, & tradita contentiosè litigare cupit: Neque enim contendere in hac re velim cum eo, quæ omnium bonorum, quæ nostra habet ars, authorem agnosco, sed aliud est aliquid elici posse ab aliquo scriptore, aliud methodo doceri quod scribitur. Quis enim nescit rigorē caloremque diffusum per vniuersum corpus febrem indicare? Sed quur id hæc ostendant, & à quo signa capiuntur: denique quot, quæ ve possint esse, quæ aliquid significant, solus artifex nouit: & qui hæc tradit, artē docet, siquidē ars generali quadam tractatione comprehendit, quæ vulgus non nisi in singulis agnoscit. Quot (quæso) extant medici, doctoris professorisque titulo tumentes, qui si interrogentur vnde febrium signa sumantur, ne verbum fortè, aut certè ineptè vnius mentione facta, & aliis omnibus prætermisissis fontibus, responderunt: quum tamen hoc contempto, quod comune est, frustra singula, quæ nunquā perfecte enumerari possunt, docere tentabunt.

bunt. At qui artem tenet, statim adferre poterit, unde non solum febrium, sed aliarum omnium rerum notę petantur, & si alicuius rei indicia ab antiquis authoribus conscripta fortę non fuerint, ea per se inuenire, & si quid redundet apud eos, vel deficiat: statim consultis fontibus deprehendere poterit. Ex quo quidem patere omnibus puto, quanta sit methodi vis, quantumque referat hoc modo, vel aliorum autoritate & opinione artes docere. Sed iam ad rem redeamus, & quod proposuimus explicare aggrediamur. Itaque quum essentia & natura cuiusque rei quocunque modo percepta, non solum qualis res ipsa sit, sed etiam multa alia quę ad rem ipsam pertinent, ostędat: primum genus signorum à natura rei de qua agitur, merito sumi dicemus. At quum rerum effectus rem monstrent, à qua illi nascuntur, secundum genus ab effectibus accipi statuamus. Quum autem causę rei in cognitionem eius quod efficiunt, cuiusque causę sunt, nos ducant, tertium genus à causis ipsius rei petetur. Quamobrem tria erunt pręcipua rerum genera, quę nos in eius, quod quęrimus, cognitionem perducere valent. Rei inquam natura, causę, & effectus. Intellego autem nomine naturę rei illius formam, genera, differentias, partes, & proprietates: causę autę nomine omnia causarũ genera de quibus antea egimus: Effectuum autę non idem numerus, nec eadem in omnibus ratio: Quando etiā in morbis solis hi euariant, siquidem nonnulli ex illis duntaxat actiones sedunt, alij verò qualitates corporis, & excrementa pręterea mutant: & meritò quidem ab his signa ducuntur: Nam quod verę significare aliquid de aliquo potest, aut aliquid est de re ipsa, illiusq; natura, aut in eam agere, aliudque conferre ei potest, vel ab ea profectum: Sunt porrò de re ipsa propria illius essentia, & forma, genera, differentia, partes, & proprietates. Agunt conferuntq; causę: effectus verò à re profiscuntur, inter quos, si velis, proprietates repones: Nos tamen, contempta nimia logicorum subtilitate, nullo errore in hac nostra tractatione signa à proprietate petita inter ea enumerabimus, quę ab ipsa essentia deriuare dicuntur. Est & aliud constituendum caput, quod signa cõplectitur, quę ex similibus, & omnino à proportionem capiuntur, de quo etiam suo loco agemus, Nā etsi ad omnia, ut illa priora, hoc caput nō diffunditur, in quibus tamen locũ habet, signa prębet nō

parui momenti: Nunc verò illud ostēdamus, quod proposuimus hæc capita à Galeno non fuisse posita omnia: sparsim tamen eum ab omnibus his signa deducere. Itaque libro primo Artis medicinalis, posteaquàm signa diuisit, & corpora, docet à quibus signa sumantur, quibus omnes corporum dispositiones dignoscere liceat: quòd scilicet ab his capiantur, quæ secundum essentiæ rationem corporibus insunt, nec nō ab his, quæ ex necessitate ea consequuntur: nempe ab ipsis functionibus, quæ à corporibus æduntur. Omittit enim (ut satis pater) vniuersum genus, quod à causis rei petendum esse diximus, tum illud, quod à similitudine, & proportionis signa sua præbet: Præterea non satis docet, quid essentiæ nomine intelligi velit, quum tamen plurimū referat hæc diligenter explicare. Etenim nonnulla ex his, quæ secundum essentiam rebus inesse diximus, nonnunquam sua exhibent signa, aliis interim nihil conferentibus. At quòd sparsim signa ab his quatuor fontibusumat, facile licet ostēdere. Sic enim febres ex caloris qualitate, in qua illarum natura posita est, dignoscendas, & inter se distinguendas esse scribit: quippe quum diariā à putrida vel hectica ex diuerso caloris occurfu, & natura potissimum differre cognoscamus. Sic etiā ex vigilia, insolatione, inedia, obstructione, & cæteris, quæ febres cōmittendi vim habēt, acceptis indiciis ex causis percipimus cuius generis illæ existāt. Ac etiam ab horrore, rigore, siti, excrementis, & aliis illarū symptomatis, & effectibus signa ducit, tum ad febres ipsas, tū ad causas illarum & euentum prænunciandum. Nonne etiam ex similitudine & proportionis, indicia capit, quum scribit ad Glauconem, & in libris aliis passim, nos credere debere tertianam esse febrem, aut lethalem, vel salutarem morbum si alij qui eo tēpore morbo laborant, huiusmodi affectu tenentur? Sunt plena his omnes illius libri, nec deficere possunt exempla. Verum quoniam nos plures fontes constituimus, & multa in vnoquoq; fonte compræhendimus inter se diuersa: nō ab re fore ducō, si quibusdā exēplis quid intelligamus rudiori lectori explicemus. Itaque inter signa, quæ ab essentia sumuntur, forma rei sua præbet hoc modo indicia. Vlcus ostendit non nisi paulatim sanari posse eum, qui laborat: febrem agnoscimus tactu, vulnera visu percepta illorum forma. Ac posteaquàm lateralem morbum ex suis accidentibus esse

noni

nouimus, ducta ab illius forma prædictione, nunciamus finem ante decimū quintum diem venturum. Siccam intemperiem, quæ genus quoddam est morbi ægre sanari posse, calidam & frigidā promptius præfagimus Morbos magnos, vel continuos, vel malignos, (quæ morborū sunt differētiæ,) periculosos iudicamus. Morbū, qui in declinatione est, sine periculo, nec amplius per crīsim finiri posse, sumpto à partibus illius indicio prædicimus. Si lapis cum vrina excernatur, colligimus eum omnino vel in renibus, aut vesica procreatum: quòd illæ duntaxat partes vim proprietatēque habeant lapides gignendi. A causis verò hoc modo notē petuntur, diariam minimēque periculosam febrem cēsemus esse, quam vigilia peperit: malignum morbum iudicamus: qui ex atra bile excitatus est: tumorem ex sanguine vel pituita confectum, benignum esse credimus. Veremur mortē si vultus est in corde vel cerebro. Salus expectatur, si caro laborat. Morbos, qui calidis iuuantur, frigidos, contrā verò calidos, quibus frigidum opitulatur, agnoscimus: Breues præfagimus fore morbos, si corporis vires validē subsunt, & ubi sudor expectatur si tenuis est humor, & cutis laxa, & aperta. Iam verò effectus sua exhibent eadē ratione indicia. Etenim cum morbo vexari fatemur, quem ineptum ad solita officia obeunda conspiciamus, febre verò teneri putamus, cuius vrina rufum, igneūque colorem refert: lethali verò tabe confectum, qui pus pulmonis que carnem tussiendo reiecit: malè ei affectum esse hepar colligimus, cui natiuus color in flauum permutatus est. Quomodo verò signa sumantur ex similitudine & proportionē rerum, antea ostendimus. Illud tamen putare non oportet in singulis rebus dignoscēdis ab omnibus fontibus signa capi posse. Latet enim aliquādo rei essentia: veluti, quum internæ partes inflammationibus occultis laborant, effectusque ipsi, aut paruitatem perspicui non sunt, aut cū aliis confusi id, à quo proueniunt, ostendere nequeunt. Quinetiam causæ ipsæ sæpe solam coniecturā gignūt: sæpe verò euidentissimas eius, quod querimus notas præbent: nonnunquā id certius quàm alia facit rei essentia, aliàs ipsi effectus, & genus vnum quàm aliud euidentiora præbet indicia: quod statim apparebit, quum de omnium illorum vi agemus. In propositis tamen signorum capitibus semper inuenies, quod rem, quam inuestigamus, quantum

medicina præstare potest, certò monstrat. Id quod suo locò singulorù tractatio ostēder, non propria quidem omnibus, quando id nostri non est instituti, sed perinde explicata, ut communium contractione peculiaris singulis quæ medici cognitionem requirunt, facilis fieri possit: Non enim quid febrem, aut quid inflammationem, sed quid omnē morbum ostendat, nunquid hepar, aut cerebrum affectum, sed quid laborantem partē indicet, non præteritē febris, aut instantis, sed morbi, qui antecessit, & imminet; non denique quis finis sit expectandus urgente febre, sed quid sperandum metuendūve in omni corporis statu trademus, ex quibus ea, quæ eiusdem sunt generis, in quibus (contempro, quod omnibus commune existit, & in arte scribenda præcipuum) alij ferè omnes scriptores occupantur, facile intelligentur ab eo, qui agnoscit quam vim in singulis communia obtineant, Id sane Aristotelem, & Theophrastum, qui nouerūt, quid docendi, scribendique ratio postulet obseruasse videmus; quum quæ omnibus cōmunia sunt, & generibus propria solum docent, quorum vi reliqua quæ infinitam promodum tractationem requirunt, si singula prosequi velimus compræhenduntur.

De vi signorum.

CAP. VI.

SIGNORVM vim non minus quàm causarum medicum tenere oportet: quū non aliter quæ præsentia sunt dignoscere, præterita commemorare, & futura rectè prædicere valeat: Neque enim eadem in omnibus illa est, sed sæpius euariat, ut arte omnino sit opus, quæ certa ratione vniuersam horum naturam complectatur. Nam rigor per febres intermittentes febris insultū significat: In continuis verò, qui cum interna inflammatione cōsistunt, suppurationem fieri declarat: nutrimenti vehemens appetentia nunc præcessisse morbū, qui corporis substantiā cōsumpsit, quam natura refarcire appetit, nūc inediā, aut aliquid aliud, quod corpus exhaustit, cōmemorat. In ardente febre liuidus color in facie, & frigus extremarū partium mortē prænunciant, in intermittēte instare accessiōē indicat, alui fluxus in febris principio aut mortē, aut morbi longitudinē portēdit. cōsta
verò

verò morbi causa proximā fore salutem promittit, denique varia signorū facultas, naturāq. Et habet sane res hec si quæ alia in medicina, nescio an maiorē difficultatem, quā vtilitatem: Nam & per se id difficile est consequi quod quarimus, tum eo maximè, quòd antiqui scriptores intactam omnino hanc partem reliquerunt, nec viā aliquā nobis monstrarunt, qua si non perficere, saltem aliqua ratione aggredi possēmus, quod in hac re desideramus. Etenim Hippocrates circa finem libri tertij suarum Prædictionū illud solum admonet vim omnium signorum eum tenere debere, qui salutem, aut mortem in morbis rectè prædicere studet, aliorum generum, quæ alia ostendunt, nulla mentione facta: Galenus verò omnia genera prætermittit, nec alio loco, nec eo, quo Hippocratem de hac re differētem enarrat, docet in quo vis huiusmodi consistat, quot capita contineat, qua demū ratione eam consequi valeamus: quod tamen ab eo, qui artē methodo condere nititur, prætermittendum non est. Vt enim illa admonet perdiscendam esse naturam omnium signorum ab eo, qui hanc partem de Signis pro dignitate excolere velit: Sic etiam rationem, quæ id doceat, promittit, artificēq; admonet ne illius obliuiscatur: Nam quid (quæso) prodest admonuisse cognoscendum esse signorum omnium vim, si postea in quo posita illa sit, quomodo ve comparari possit, non doceamus: Vt enim Galenus eos reprehendit, qui quum pollicentur curandi rationem se tradere, illud duntaxat explicant, quod à primis indicationibus ostenditur, quòdque vulgus etiam nouit, morbum scilicet sui ablationem desiderare, nec præterea docent quibus remediis, quòque modo commodè ille propellatur: Sic profecto non satis est quod illi in hac re scribunt, sed ratio etiam addenda quæ quod proposuimus utilissimum, nos assequi doceat. Qui igitur de vi signorū agere velit, imprimis separare debet ea, quæ significare nequeunt ab his, quæ id facere possunt, ne vim illis tribuat, quibus nulla adest: Deinde quid vnumquodque significare, & quid à quo ostendi possit, ignorare non debet. Postremò quomodo singula monstrēt signa, explicare oportet. Ea quidem significandi vim non habent, quæ nec in nobis sunt nec à nobis profecta, nec quicquam in nos agere valent, nec similitudine aliqua proportionēve nobiscum iunguntur, aut dissimilitudine separantur: Nō omnia

significat omnia, sed quædam, quæ præsentia sunt, quædam præterita, quædam futura: quædam genus vniuersum, alia vnam solam speciem monstrant, eamque vel non omnem, nonnulla verò omnem, & solam ostendunt. Quin etiã quæ significantur, non ab omnibus, nec ab eisdem signis docentur. Ac ne longius absint exempla, causæ quæ lædunt, eos affectus præsentem monstrant, quos offendunt, dum corpori adhibentur. gracilitas insolita, nullo præsentem morbo, aut morbosa causa aliquid præcessisse commemorat, quod vim habuit corpus consumendi. Pulsus admodum languidi per morbos, futuram mortem prænunciant. Dolor vehemens, & punctorius in latere præsentem inflammationem, & anticipitem euentum portendit. Color liuidus, aut niger, qui læcerata cute à canis morfu in vulnerata parte cõspicitur, vulnus præsens, & causam, quæ malum peperit, malignam docet, periculũque simul minatur: partium insignis imbecillitas morbum significat, illius autẽ causam minimẽ: excretio atræ bilis morbi causam declarat: quis verò morbus ab ea sit excitatus non necessariò docet. Rigor in febre intermittente, causæ & morbi pariter index est, quum non nisi à bile, & in tertiana exciteretur: Quæ febres cõmittunt causæ, vt morborum, sic symptomatum, quæ necessariò sequuntur, sunt indicia: vehemẽs siquidem febris inflammationem in ternarum partium, & putredinem calidorum humorũ ferẽ sequitur: Sitis non solum bilem exuperantem, sed etiam pituitam salisam, æstuantẽsque ex sanguinis ebullitione affectus, & ventriculi intemperies calidas, & siccas comitatur. Rigor solam bilem per febres intermittẽtes reducere monstrat. Vulnus in osse ea solum parit symptomata, quæ ex partium diuisione necessariò sequuntur, in vena autẽ infectum sanguinis etiam fluorem minatur. In costali morbo dolor late fusus partis affectæ est index. Punctorius tum affectum ipsum, tum laborantem partem significat. Velox, & treber pulsus calidum cordis affectum prodit. Decolorata, subtimidãque facies præcessisse vigiliam, aut frigidiorẽ morbum testatur. Attonitus morbus mortem, eamque cito venturam denuntiat. Dolor in articulis, extremisq; partibus, urgente febre, admonet abscessus illic expectandos esse. Vrina, quæ quarta die in febribus euidentissimas habet coctionis notas, salutem septima promittit. Laxa præter naturam actio

actiones indicia sunt vniuersi morboſi generis. Dolor verò eos ſolum morbos repræſentat, qui vehementē vim habēt. Calor per vniuerſum corpus expaſus ſolas febres comitatur. Dolor pulſatorius ſolam inflammationem ſequitur, at nō omnem, quod facit calor. Decubitus in latus affectum, aut oppoſitum in laterali morbo inflammationis differentias declarat: vehemens autem dolor punctorius, nō ſolum inflammationem membranæ, ſed etiam affectus magnitudinem innuit. Calor vehemēs, qui in corpore ſentitur febrē quidem ſignificare poteſt: at non ſolum febrem, ſed etiā inflammationē, & alios affectus calidos manifeſtat. Rubedo, quæ maximè circa malas in facie cōſpicitur, & æſus, qui in toto thoracis ſinu cū grauitatis ſenſu percipitur, ſolius peripneumoniæ ſunt indicia, veluti vngues adunci ſolam omnemque tabem ſequuntur. Denique quid oſtendat quod præſens eſt, præteritū, aut futurū, quidue vnum ex his, duo, vel omnia, quid conſtitutionem, illius cauſas, & effectus, quid illorum genera, ſpecies, & differentias: quid multis ſit commune, quid vni proprium, ab eo ponendū eſt, qui ſignorum vim aſſequi ſtudet. Sic etiam inter ea, quæ ſignificantur, operæpretium eſt intelligere quid ab vnoquoq; oſtēdi valeat. Etenim vitiata ſtrutura ob conformationem, magnitudinem, numerum, & cōiunctionem corruptam, ab excrementis pateſcere nequit. At hæc oſtendunt qualia ſint vlcera, quales febres, & quæ per tuſſim reiiciuntur, quales quantique ſint thoracis morbi, monſtrare valent. At vrinæ hepatis, renum, veſicæ, & internarum venarum affectus propriè indicāt. Alii autem excrementa, hepatis, lienis, ventriculi, & inteſtinorum morbos teſtantur: aliarum verò partium aut nullo modo, aut quatenus cum his communicant affectus prodūt: nec ab aliis excrementis hi aut illi ſignificari poſſunt. Sic in aliis eadem eſt conſideratio adhibenda, ne omnia proſequi cogamur. Iam verò illud tradēdum eſt, quod ad modū ſignificandi pertinere diximus. Quædam enim ita ſignificant, vt perpetuò id faciāt, quædam verò nōnunquā ſigna eſſe deſinunt, à ſignatisque rebus ſeſungūtur: quædam ſuapte natura, alia materiæ, vel alterius rei ratione ſua ſigna præbēt. Sūt quædam, quæ vt propria ſigna, alia verò vt communia, nonnulla rurfus vt mediata, alia vt immediata, & proxima aliquid monſtrāt, vel vt ad logicā rem hāc redigamus quædam

ita significat vt cōueniāt illi soli, & non omni: alia omni, & nō soli: alia omni, nō soli, semp: alia omni, nō soli aliquādo: alia soli, & aliquādo: alia soli, & semp: alia soli, omni, & aliquādo: alia soli, omni, & semp: tot enim modis aliqd p̄priū dici pōtēst: Quēdā prāterea ita significat, vt maximā vim inter alia significādi, nōnulla verō minorē obtineāt. Addeq; idē ea dem ratione, nunc verō diuersa, plura docer. Ac in omnibus illud etiā ignorandū nō est, quādo vnumquodq; instet incipiat, quādo desinat, quā diu dūret, quādo, quādiūue augeatur, vigeat, & remittatur, quāle vnūquodque sit quum apparet, in quo corpōis loco, in quōue affectu conspiciatur: Quid prāterea aliud prācedere vel comitari vel subsequi sit aptū, ex his enim diuersi significādi modi sumuntur. Etenim actio prāter naturam lēsa morbi semper est signum. At rubedo vbi interna est pars, quā afficitur, inflammationis indicium esse desinit. Id autē semper facit inflammationis calor. Bilis, quā tertianam cōmittit in denso, durōque corpore, rigorem non parit, à febrēque seiungitur, quā suapte natura comitatur ob subiecti corpōis conditionem. Sic sane quādam in morbis apparent affectis quibusdam partibus, quā in aliis latent, & per certā anni tēpora, certis diebus, horis, ætatibus, sexu vario, in diuersis prāterea regionibus, viuendi cōditione varia, & denique in corpōribus diuerso modo ob quācūque causam affectis: quādam videntur in eisdem morbis signa, quā in aliis non adsunt, aut si adsunt, latent ab aliis obscurata, aut aucta, diminuta, aut alio modo euariantia conspiciuntur. Etenim attonitus morbus suapte natura mortem prānūciat, mediocris febris in senibus, infirmisq; corpōribus idē portēdit, sed ob virium imbecillitatem: Sic vulnus alicui parti inflētum, vbi remedia idōneā desunt, aut mortem, aut morbi longitudinem pollicetur. Difficilis respiratio peripneumoniam monstrat vt cōmūne signum, quod partes thoracis affectas comitatur: Dolor verō, qui ab imis circa dorsum partibus ad pectus consurgit, propria illius est notā: quāmodū & rubedo circa mīlas: Eodem modo dolor lateris cōmūnis est partibus omnibus illius loci, quā aptæ natæ sunt dolore tentari: at pūctorius proprius est inflammationis ambientis costas membranæ. Nec illud quidem ignorandum est proprio rum signorum quādam esse, quā nullo modo alteri cōpetere possunt.

repossunt, ut dolor pulsatorius inflammationis, alia verò propria fiunt cōtractione quadā: veluti difficilis respiratio, quæ multos affectus, & partes laborantes cōsequitur: at ea in qua recti stare coguntur qui laborant, affecti pulmonis propriū est indicium: Atque illud etiam cōtingit, ut quæ cōmunes sunt notæ pertinacius nōnunquā rebus inhæreāt, quā m quæ illis propriæ existunt: Nam febris, & tussis pleuriticos semper comitantur: Dolor verò latè fusus punctoriū sue antequā solutus sit morbo, euanesceat: Immediatū est peripneumonix signum æstus in thoracis sinu perceptus: At rubedo maxillarum, palpebrarū tumor, sopor idem monstrāt, quoniam euaporationis ab inflammatione ad caput delatæ primò sunt indicia: quo modo etiam pulsus inflammatas partes ostendūt: Nam illæ primū calorem emittunt ad cor, ex quo febris, ex ea deinde vsus pulsiuū ipsi quæ pulsus mutantur. Cæterum vim habent quædā certā, quædam dubiā plus, vel minus, eāque vel simpliciter in omnibus, aut in aliquibus se inuicem facultate superant: Maximam sanè in omnibus morbis ad salutem, vel mortem prædicendam vim habent actionum vitia: in thoracis affectibus sputum, & difficilis spiratio vrinis plus possunt. Hæ verò in febribus pulsibus non cedunt, sed vel parem, aut etiam pulsibus maiorem facultatem obtinēt, præsertim si nihil malignitatis subsit, alioqui prævalent pulsuū indicia. Dubiam salutem pollicentur excretiones per febris initia, certam verò coctionis indicia, virtutumque robur: Difficilis respiratio partiū thoracis varios affectus mōstrat: quæ verò talis est, ut recto corporis trunco stare cogantur qui laborāt, affici pulmonē declarat: Ac si cum ea expirando aër vehementer calidus emit ratur, inflammatum: alioqui ex frigidis, multisque humoribus obstructum viscus testatur: Delirium calidam omnino affectionem nunciat: vbi verò cōtinuum est, aut cerebri, aut septi transuersi inflammationē repræsentat: Sitis quæ aëris frigidi inspiratione lenitur, pulmonem: quæ verò non nisi potu extinguitur, venter illius fontē indicat. Denique alia diuerso modo apparentia vel eodem etiam modo, sed diuerso considerata, diuersa significant. Iam verò delirium vigentibus morbis, non incipientibus, & declinantibus accedit. Rigor declināte quartana desinit. Tussis per vniuersum morbum pleuriticos comitatur. Calor in pituitosa febre

tardè accenditur, diùque perdurat accēsus. Pulsus parvus, & inæqualis in principio, primòque incremēto accessiōis p̄tuitosa, biliosa quæ febris sentitur, sed cum illa diu perseuerat, ab hac verò cito recedit. Intermissiōis tēpus in tertiana purum, in quotidianis relictī humoris, & putredinis indicia seruat. Prompte accenditur in tertiana calor & discutitur, tardè & per interualla in quotidiana, nec vnquam bene extinguitur. In quartana etsi tardè difficilèque succenditur, tamen semel accēsus nō multo tēpore perfectè dissoluitur: Parua apparent symptomata ab initio in his, qui à cane rabido sunt demorſi, at progressu temporis vim maximā sumunt febrium cōtinentiū vnum genus statim comitantur magna accidentia, quæ statim postea mitescunt, & cōtinuo minuūtur, in alio genere, quæ ab initio accesserunt mala, eūdem vigorē perpetuò seruāt, in alio perpetuo angētur, fitis per febres ardentes, increſcente, vigentēq; accessiōe maxime vrget. Ea verò incipiēte, aut declināte minimū infestāt. Instantis verò accessiōis febriū indicia sunt pandiculatio, oscitatio, decoloratio, corporis grauitas. Præcedere solēt vlcera capitis manātia, vt Crito refert, furfures, scabies, & propria quædam in singulis affectibus sunt accidentia, comitantur verò quæ peculiaria, & cōiuncta sunt cum rebus indicia, Ac subsequūtur quæ ab aliis necessario prodeunt. Ceterum quoniam inter signa quædam sumūtur à rei essentia de qua agimus, quædam ab effectibus, alia à causis, alia demū ex rerum similitudine & proportionē, an singula ex illis omnia, quæ cognoscere desideramus, significare possint, & quid quomodo vnumquodque monſtret, breuiter tradere aggrediemur. Quod etsi vix fieri potest communi aliqua ratione, propterea quòd ferè in singulis hæc ratio variat, tamen vtcunque id facere tentabimus, vt lectorem exerceamus, admoneamūsque non eandem esse illis vim, nec significandi modum: etenim genus signorum, quod ab essentia rei sumitur, præſentia, præterita, & futura declarare potest. Inflammationis etenim essentia tumor est ex sanguine factus: hoc omnino se prodit, dum sensibus subiicitur. Docet etiam causam aliquam præcessisse, quæ fluxionem excitauit, quum alioqui huiusmodi tumor erigi nequeat, an verò calor, vel frigus, vel aliud fuerit, quod humorem commouerit, peculiariter non docet, id quod tamen aliquando rei essentia ostendit

testendit: Veluti quum febrem diariam in qua calor acris, & siccus sentitur, absque illius copia intelligimus ex tristitia natam. Salutem vero, & periculum etiam prænunciat inflammatio, at non eodem modo hæc significat, tumore siquidem se prodit, & certas suæ naturæ notas præbet: quod vero ruber calidusque sit tumor fluxionem præcessisse, & sanguinem proximam esse causam significat, quoniam vero ob diuersum locum, diuersasque proprias differentias vim mutat, aliàs salutem, aliàs vero periculum præfagit. Semper autem ad omnia signa non præbet rei cuiusque essentia, interna siquidem inflammatio tumore non cognoscitur. at quum eam ex aliis indiciis nouimus, ex illius natura semper quid præcesserit, quidve futurum sit, colligimus, quæ tamen in calido essentiam obtineat, vbique sua signa præbent, quoniam in omni corporis loco, etsi euidentius in vno, quam in alio calidi vis percipitur. Sunt vero propria, inseparabilia, maximæque facultatis indicia, quæ ab essentia ducuntur. Porro in genere signorum, quod à causis sumitur constituentibus ipsum affectum, eadem est ratio, quæ & in ipso affectu. Ignoramus enim an sanguis, vel alius humor sit, qui tumorem in profundo corporis excitauit, si illius naturam spectemus. At ille causas, à quibus collectus in parte est, etsi non certo singulas species, quidque futurum sit, aperit, causæ vero, quæ immediatas cōcitarunt, facti affectus, & euentus notæ sunt, qualisque ipsæ sint, monstrant. extrinsecus namque aer calidus morbum, quem suapte natura peperit, pariter calidum, breuemque testatur. Sic etiam materia, quæ in corpore abundat, qualis sit affectus, quidque sperandum, vel metuendum, & simul quid antecefferit, docet. Etenim biliosus humor, qui in corpore abundare conspicitur, biliosam febrem, quæ vrget, eamque breuem fore, & victum præcessisse, qui huiusmodi humorem aceruandi vim habet, manifestat, si quis vulnus acceperit per thoracem, ignoremusque an cor fuerit affectum, & quid venturum sit, partis natura id declarat: quandoquid ex ea colligimus hominem viuere non posse, si cor vulneratum fuerit, eo autem non affecto, spem superesse de salute. Causæ sine quibus, non necessario quod præsens est, aut præteritum repræsentant, quid autem venturum sit, euidenter denuntiam. Partis siquidem debilitas non docet, qualis sit præsens morbus, nec à quibus causis sit genitus: insanabile

tamen,

tamen, aut diuturnum affectum prædicit. At iuuantē causę quod præsens est, semper monstrant, & quod futurum: quid verò præcesserit non ita perpetuò euidenter. Calidū etenim affectum esse agnoscimus, qui frigidis iuuatur, ex quo salus continget, si ea plurimum profint, mors si nihil: anceps verò euentus expectatur, si parū conferunt: in his verò, qui ab vno solū auxilio iuuari possunt, ex eo colligere licet, quid etiam præcesserit. Hoc enim pacto si ignoremus à quo genere serpentis aliquis demorsus fuerit, his adhibitis præsi-
diis, quę propria sunt vulneratis à vipera: quę qualisve fue-
rit morbi causa hoc modo depræhendimus: Lædentes verò
causę qualis sit affectus, & quid præcesserit, quique futurum,
eodem modo declarant: vini namque potus, qui hominē la-
borantem offendit, calidū affectū declarat in corpore consi-
stere: at nō docet quę causa febrē intulerit: id quod faciunt,
quę febricitantibus obsunt, qui ex ira, vel mœrore, aut alia
denique occasione febrem contraxerunt. Non adsunt sem-
per signa, quę à causis omnibus sumuntur: quoniā nec ipse
causę, sed quum adsunt, magnam habent significandi vim,
& inseparabilia signa præbent. Iam verò ex tertio genere
signorum, quod ab effectibus sumitur: signa etiā ducuntur
ad eadem significanda: etenim actiones læsę præsentē mor-
bo, illius sunt indices: eo verò absente vel futurū, aut præte-
ritum prænuntiant: & illarū differentię morborū differen-
tias, causasque differentes ostendunt: Magnam namque cor-
poris debilitas, magnum etiam morbum, qui præsens est,
aut venturus, aut etiam antecessit, testatur. Alia sunt vitia
actionum quę intemperiem, alia quę solutionem continui
sequuntur. Ac sanè inseparabilia sunt signa, immediata, per-
petua, & propria, maximęque virtutis, quę ab actionibus
sumuntur: excrementa quę à corpore exeunt, & alia opera,
quę in eo fiunt, vim habent hæc omnia significandi, quę ad-
modum etiam, & corporis qualitates, quod clarius esse pu-
to, quàm vt exemplis monstrari debeat: At non ad omnia
suas notas spargunt excrementa, sed ad eas solum actiones,
quę in alteratione humorum versantur, & ad eas partes, in
quibus vel ea gignuntur, vel suscipiuntur. Sic etiā color pri-
mo, & per se solum ostendit subiecti humoris naturam: vt
sapor, & odor: Postea verò morbos pariter, qui corpus infe-
stant, quidve sit expectandū: si quem enim per morbū videamus

mus liuido, aut nigro colore infectum, refrigeratos, & pro-
 pemodū extinctos in eo humores, & de vita metuendū esse
 colligimus: In reliquis verò qualitatibus inuenies etiam
 quod à variis affectibus proueniat: Nam gracilitas omnes
 affectus sequitur, quę extenuandi vim habet, calidos, siccos,
 frigidos, humidos, & denique qui probam nutritionē fieri
 verant, exhauriuntque immoderate, quę in corpore conti-
 netur substantiam. Atque hæc quidem satis de generali vi
 signorum, ex quibus studiosus lector ad ea, quę desiderari
 possunt in re tam varia excogitanda inuitari poterit, propo-
 sita sibi methodo, quam necessariam in hac re antea cen-
 suimus. Nam quid de signis sumptis à similitudine sentien-
 dum sit, patere omnibus puto, quòd scilicet in illis dūtaxat
 locum habeant in quibus similitudo, dissimilitudōque con-
 tingit, & quòd maximam vim sapius obtineant, vt postea
 ostendemus. Reliqua verò quum de signis demonstratiuis,
 & prognosticis agemus, suo loco peculiariter docebuntur.
 Ex quibus etiam, quę hic difficiliora videntur, clariora eu-
 dent, & quod in singulis ab vniuersali methodo euariat,
 apparebit.

Quot, quæve possint esse in vnaquaque re signa.

C A P.

VII.

I D E M V S ita esse traditas ab antiquis re-
 rum notas, vt nunquam duo reperiantur scri-
 ptiores, qui inter se de numero signorum con-
 ueniant. Quippe quum vnus plura, vel paucio-
 ra, eaque diuersa quàm alius referat. Quo fit,
 vt non solum ignoremus, quod ab illis docetur, sed etiam
 perpetuò dubitemus an hic veriora quàm alius tradat: &
 omnia indicia eius, quod quærimus, sit complexus. Quod
 quum animaduertissent recēiores, qui de eadem re agunt,
 omnia ex omnibus signa colligunt, vt nihil prætermis-
 siveantur, sed hoc, vt arbitror, non est huius mali remediū:
 nam vel semper ex tanta librorū multitudine, aliquid omit-
 titur, etsi omnia etiam colliguntur, tamē vel superfluò quę-
 dam enumerantur, & quę maximè inter se sunt diuersa, &
 aliena à re proposita ob inscitiam quorundam authorū, in-
 ter se coniunguntur. Adde quòd non minus ignoramus, an
 omnes notas posuerimus, quas res singulæ habere possunt.

Non

Non enim propterea quòd multa numerantur, credere possumus, nihil fuisse prætermisum. Quamobrem methodo est opus, qua duce non solum assequemur quod quærimus, sed etiam perspicere licebit, quàm bene vnusquisque in hac re sentiat, siquidem Galeno. auctore hæc methodi est vis, vt sua optimè inueniat, & inuenta confirmet, quæ verò ab illis perperam sunt excogitata, redarguat, falsaque esse patefaciat. Est porro ea methodus tota in hoc positavt prius statuamus, & ante oculos ponamus id, cuius indicia quærimus. Eo enim posito licebit causas omnes, & effectus illius recensere, & quid simile, dissimileve cum aliis habet, quod ad rem faciat ostendere. Ex quibus signa omnia, vt antea ostendimus, petuntur: itaque si fortè morbi cuiuspiam notas quæramus, statuendum est quis, qualisve ille sit. Deinde inuestigandū quot, qualésque possit parere effectus, & quas, quòtque obtineat causas, & demū quæ illius aliquando contrigerint, qui eodem malo tentari fuerunt. Hinc enim intelligemus quas notas, & quot omnino morbus habere valat: sic sanè posita morbi causa interna ex suis effectibus, aliisque causis ita innotescet, vt statim intelligere medicum liceat quæ, & quot ea habeat sui indicia: eodè planè modo ex symptomatibus quæ apparent statim cognoscemus qui, quòtque morbi, & quot sint illorum causæ, quæ corpus infestent: sumiturque hæc methodus à Galeno. initio libri secundi de Locis affectis, vbi docet, quonā modo liceat laborantes corporis partes dignoscere: Vel enim (inquit) à partibus ipsis, vel dispositionibus, aut symptomatis exordiendum, & quæ, quòve possint ab vnoquoque significari, expendendum. Verū vt possit rudioribus res innotescere, vno exēplo rem aperiamus: statuamus ergo inflammationem ingentem ex bono sanguine cōfectam gracilia intestina obsidere: & perpendamus quid huiusmodi affectus suapte natura, & loci conditione statim præstare porest. Quod si id faciamus, inueniemus tria sequi symptomata calorem, dolorem, & obstructionem. Dolor quidem vehemēs non adest, propterea quòd pars paucis, exiguisque nervis prædita exquisitū sensum non obtinet, facit tamen inflammationis magnitudo, vt omnino non sit exiguus. Calorem verò nouimus nō admodum esse vehementem: qui etsi non statim, tandem tamen febrem pariat: obstructionem sequitur impedita delatio

tio

cio eorum, quæ per aluum excerni solent excrementorum,
 scilicet quæ ex coctione nutrimenti resultant: præterea bi-
 lis, & pituita, quorum illa ab hepate ad intestina quotidie
 mittitur, hæc verò in ventriculo, & intestinis procreatur.
 Iustus quoque & aquosum humorem, quo excrementa alui
 diluuntur cohiberi necesse est: sequitur sanè impedita dela-
 tionem, & retentionem illorum copia, quæ paulatim con-
 gregatur, cuius vi expultrix facultas grauatur, & commoue-
 ritur ut per superiores partes, qua via patet omnia protrudat,
 unde ructus emittuntur, bilis, pituitaque, & tandem ster-
 cus uomitur, atque etiam in ipsa delatione tormina necessariò
 contingunt, dum per intestina hæc violentius trudentur: se-
 quitur necessario quoque malus odor, halitusque malus, quo
 etiam foetida sunt, quæ ad os feruntur. Ac quoniam ubi ex-
 crementa partibus sunt inimicissima, necesse est expultri-
 cem vehementer concitari: oportet pariter vehemètes fieri
 etiam vacuationes, & naturæ conatus, ad quæ sequitur vi-
 rum exolutio, quam sudor, frigiditasque extremorum, &
 mors tandem si perseveret affectus, excipiunt. Quinetiam
 inflammatio & retentionem excrementorū sequatur
 oportet interperies ventriculi, unde deiicitur appetentia
 etiam, qui ita laborant. Accidit præterea delirium nonnunquã,
 quod vapores scilicet ad caput elatos: ledunturque; pulsus, nutri-
 tionisque opera, & principis facultatis officia: eo quod ven-
 triculus, cor, cerebrum & hepar cõpatiuntur intestinis affe-
 ctibus: & denique si spectes quid inflammatio per se, & quid lo-
 ratione pariat: inuenies quot symptomata provenire pos-
 sent, & quæ perperam ab aliis adduntur in vnaquaque re hoc
 exemplo colliges. Quemadmodum in hoc casu errare
 etiam quilibet perspicere poterit: vult enim illis qui
 in ano torquentur anum ita constringi, ut nihil vel mini-
 mum admittere possit, & præterea adesse spirandi, meien-
 ti que difficultatem, quod quàm ridiculū sit quis non videt?
 Quid enim quæso potest esse causa tantæ cõstrictionis ani:
 anum semper per huiusmodi affectus gracilia intestina la-
 borent: Quando nec etiã crassioribus laxis nisi omnino in
 uno morbus cõsistat, huiusmodi cõstrictio fieri possit: spirã-
 ti difficultas, nisi tãta excrementorū copia aceruetur, ut septū
 transversum cõprimat, antequã sursum extrudatur: quod vi-
 tringere videtur, nulla orietur. Ac multo sanè adhuc minus
 urinae

vrinæ difficultas, vel (vt Galeno etiã placet) paucitas: Quum enim humor per intestina ferri nequeat: rationi consonum fit, vt vel illius etiam portio per vrinas ducatur, quemadmodum scribit Hippocrates in Aphorismis vrinam his minui, quib. alius copiose fluit: aliis, quorũ alius est suppressa, augeri, aut certè impediri non debet, quod per vesicam, & renes vacuari consuevit, præsertim quum gracilia intestina non perinde sint vesicæ propinqua, vt sua vitia illi largiri valeant: nec interim impediatur hepar, quo minus humorẽ à ventriculo, & intestinis nondum affectis alliciat: Hoc modo itaque posito affectu ex illius, & loci, qui afficitur natura, tanquam ex causa in qua, intelliges quæ primo, quæ deinceps symptomata proueniunt, & vbi licet ex propria natura affectus signa colligere, eadem etiam certũ numerum signorum præstabit. Nam inflammatio, quæ conspicitur, tumorem, calorẽ, & ruborem in primis ostendit: Tumorem sequitur tensio, obstructio, hanc alia prædicta. Tumorem & calorem dolor, & quæ eum comitantur. Præbent verò iuuenes, lædentes, & singule denique causæ sua indicia, ex quibus omnibus quæ, & quot omnino proueniant signa, facile deprehendemus: cæterum vt posito affectu, in aliquo corporis loco licet inuenire illius notas, sic numeratis symptomatibus facile reperiemus, qui quòtque sunt morbi, qui corpus infestant. Omnia namque prædicta symptomata ostendunt necessariò occlusa esse intestina, & morbum esse in perditâ cavitatē. Quoniã verò à comprimētib. obstructibus ob coalitum, subsidētiã, tumorem partis, vel situs mutationem cavitates intestinorum occludi possunt, ostendunt prædicta symptomata quænam inter omnes alias potissimum, causæ esse valeãt: Constat siquidem imprimis ob compressionem intestinorum tam graua excitari in illis symptomata, vt stercora euomantur non posse: quando grauidis ob tumorem vteri intestina multo magis cõprimuntur, veluti etiam contingit ob inflammationem vesicæ nullo interim infestante huiusmodi symptomate: Obstrui intestina possunt ab humore, vel vapore, aut stercore. At non posse ex vapore, aut humore, obstructiones intestinorum hæc symptomata committere ostēdunt colici ex his causis affecti, qui si vomunt bilem, & pituitam, & alimenta, nunquam tamen illorum excrementa vomitu reiiciunt: A durò verò

verò stercore nequit obstructio oriri in gracilibus intestinis, nimirum quòd mollia sint adhuc excremēta ob cibi copiosi permixtionem, dum per illa feruntur, in crassis verò via lata est, diùq; sæpe in illis detinentur; nec tamen sursum recurrunt stercora, sed tandem exitum per inferiora inveniunt. Multo minus profectò vulnerata intestina occludi possunt, quādo quidem priusquam coalescant, vel sequitur mors, aut nō ita agglutinantur vulneratæ tunice, vt internā cauitatem occupent: leuior est affectus subsidētia, quā vt excremētorum delationem prohibere queat. Quamobrem relinquitur vel ob tumorē partis, vel situs permutationē id contingere. Ac quum tumorū varia sint genera, vix scirrhi, aut œdemata in intestinis cōsistere possunt. Per erisypelata verò, & herpes insignes tumores, qui occupent exactē internam cauitatem nō excitantur: sola ergo inflammatio inter tumores horum symptomatum causa est, quod etiā experientia docet, dissectis corporibus, quæ ex voluulo perierunt. Quinetiā eos, quibus deuoluta sunt intestina in scrotum tandem stercora per os regerere, durante affectu, cōspicimus. Itaq; duo omnino morbi ex his symptomatis ostenduntur, inflammatio, & alius, qui ex positu partis nascitur: licetq; postea ex propriis notis vter sit, facilè deprehendere, quibus sanè exēplis permoti ex tradita methodo nō solum præsentiū, sed etiā præteritarum, & futurarum omniū rerū, quæ in nostro corpore cōtingunt, indicia quilibet inuenire poterit, qui rerū naturā, causas, effectusq; inuestigare didicerit, & quæ aliis similiter affectis acciderint, nō ignorauerit, vt alio præterea non sit illi opus, his vero, qui prædictorum vim ignorant, omnia hæc inutilia, etiā si prolixissimè tradantur fore existimo. Quare ad reliqua properandum.

*Qua ratione oporteat medicum signa
inquirere.*

CAP. VIII.

ETSI is, qui prudens est medicus, facilè consequi possit, quæ hoc loco tradere instituimus, tamen vt aliorum imbecillitati consulamus, admonet ars, quæ eorum gratia inuenta est, vt paucis rationem complectamur, qua

A

rectè signa omnia inuestigare valeant. In quo quidem opere multos falli videmus, & artis authoritatē labefactare, dum vel longa percontatione ægrotos molestant, vt ab eis discant, quæ aliunde sunt petenda, aut etiam de nonnullis eos interrogant, quæ vel quærenda non sunt, aut alio modo quàm faciunt. Nō in omni re opus est hac inuestigatione. Quū enim vel scribimus, aut alios docemus nulla percontatione utimur, quum soli in hoc officio versetur, id, quod commune omnibus est, explicantes. At in facienda medicina, quum quæramus quid singulis eueniat, cogimur aliorum ope uti: verum id arte faciendum, vt intelligamus, à quibus singula petenda, & quo modo sint inquirenda. Itaque illud imprimis obseruare debet medicus ne ab alio requirat, quæ per se cognoscere valet, vel omnibus sunt perspicua, quum alioqui necesse sit eum aliis omnibus indoctiorem putari. Quorsum enim laborabit ab alio intelligere ægrotum inquietudine laborare, aut siti torqueri, quem videat cōtinuò membra agitare, & os aqua colluere, potumq; exigere? Quæ verò ad ipsum pertinent medicum, nulli alteri committet. Quis nam quæso eum cōmendare possit medicum, qui velit signa, quæ vrina, aut excrementa, vel pulsus exhibent, ab alio perdiscere? quum vulgo, & verè creditum sit eū solum, qui medica arte sit instructus ea, quæ in his apparent probè diiudicare posse: Quo quidem exploditur eorū opinio, qui medicum spectatorem excrementorū esse nolunt, quòd hæc ab aliis vilioribus hominibus, qui hæc inspexerint, percipere queat: Igitur quæ propria illi sunt, & per se cognoscere valet, à nemine postulabit, sed illis potius utetur ad famam gloriāq; comparādam, quemadmodum à Galeno factum videmus, quum agnouit quæ efferebantur in pelui à cubiculo hepatici, excrementa alui esse, & ex illis quis, qualisve esset affectus, non sine magno honore prædixit. Sic etiam ille scribit primo ad Glauconem se causam prædicere solere, quæ diarias excitauit, neq; eam ab ægroto, aut alio vnquā petere: Alia verò quæ nō nisi ab aliis intelligi possunt, si cum sano agat homine, aut leuiter laborante ab eo, qui opem requirit, alioqui ab adstantibus quantum fieri licet omnia cognoscere studebit, ne scilicet ægro longiore sermone maiorem inferat molestiam, cui tamen interim exponere debet se de omnibus, vel multis ab adstantibus edoctum, ne negligentior

tior putetur, dum ab eo, qui laborat historiã præteritorum, & præsentium negligere videtur. Ab eo tamen quædam exi-
guntur, quæ ab alio percipi nequeunt, sed de his duntaxat sci-
scitandus est æger, quæ necessaria sunt, nec ab alijs doceri
possunt; & interim terrorem, aut molestiam non præbent:
vt quid intus sentiat, quales somni fuerint, an iucundi, vel
molesti, si quid peculiariter doleat, aut non, & quid potissi-
mum molestet, & quæ similia sunt, quæ latent adstantes: te-
merè autem ab eo, qui periclitetur de vita, agnoscâtq; peri-
culum, sciscitabitur, an partes extremas frigidas sentiat, an
lumen refugiant oculi, an perperam audiat, temerè verèdas
partes detegi postulat in muliere, præsertim si ab ea
quod quærit, intelligere possit, aut nō multum referat ex-
acta rei, quam inuestigamus, cognitio, quum nihil molestius
hoc illis esse possit: At vbi res cogat non probem medicum,
qui vt ægrotanti obsequatur, definit diligentius quæ neces-
saria sunt, inquirere. Modus porcontandi esse debet, vt pau-
latim, & certo ordine id facias: vbi nullum ex mora pericu-
lum imminet, alioqui acrius id etiam faciendum, veluti si
quis ab aliquo loco ceciderit, instetq; inflammationis gene-
ratio, nisi citò succurratur, statim quid egerit, ex quo loco,
quæve de causâ delapsus sit, in quâ partē corporis, in quē-
ve locum, an scilicet in molliorem terram, vel lapides impe-
gerit, & alia huiusmodi statim veluti extorquenda: ex qui-
bus curatio cōmode instituitur. Iuber Galenus sexto libro
de Morbis vulgaribus submissa voce agendum esse, vbi æ-
grotatē alloquimur, & illius statum perdiscere studemus,
id quod intelligendum puto, vbi grauisimus est affectus,
alioqui haudquaquā offendit etiam quæ moderata est vox,
continentē interim oratione, nō tamen assidua, interrogan-
dus æger est, nisi putemus interpellationem gratam, quod
ex hominis ingenio deprehendes. Neq; enim probare pos-
sum eorum ingenium, qui vt mulierculas delectent adstan-
tes, fabulas inserunt, dum corporis omnem statum inuesti-
gare cœperunt: Id profectò est, quod grauitatem minuit di-
uinæ huic arti nostræ, & illius professores ob quorundam
vitium, qui scurriliter omnia exercent, viliores vulgo red-
dit. Atque hæc quidem sufficiant. Nam quæ ad Medici per-
sonam formandam, & instituendam pertinent, non sunt hu-
ius loci, & alibi fortè prosequemur.

*Quæ signa sint in vnaquaque re enumeranda,
& à quibus incipiendum.*

CAP. IX.

PORRO quum signa quædam sint, quæ res præsentem, quædam quæ præteritas, alia quæ futuras significant: Nonnulla itē, quæ rem ipsam, alia quæ illius causas, effectus, vel illorum genera, & differentiās monstrant: Præterea quum quædam etiam à causis, quædam ab essentia, alia ab effectibus, vel similitudine rerum ducantur: Postremo quum nonnulla communia multis existant, vel propria his, de quibus agimus, vel inseparabilia, quædam mediata, vel immediata, & alia aliis maiorem vim habeant, atq; in diuersis partibus corporis eadem notæ sæpius appareant, ratio exigere videtur: vt tradamus an de omnibus semper agendum sit, vel de aliquibus duntaxat, & quonam modo à quove genere, dum plura sint recēsenda, auspicari oporteat: Quam rem profectò confusam ab omnibus ferè scriptoribus videmus: Nam quum sæpè illi sibi proponant cognitionē morbi alicuius, vnà etiā quæ illius causas, & differentias monstrant, eodem negotio complectuntur, id quod passim Galenus facit: si enim fortè pleuritidis signa quærat, in sputo varium colorem, crassitiem: tenuitatem, aliāsq; qualitates annotat, quæ non monstrant esse pleuritidem, sed qualis sit humor qui eam committit: sic quum dolorem nunc ad præcordia, nunc ad clauiculam extendi scribit, pleuritidis differentias, non ipsam indicat. Eodem modo quum illi se alicuius rei signa explicare profiteantur, non tam id faciūt, quàm quòd docent quid ostendat rem, quæ abunde excessit, omnēque incrementum assumpsit: quemadmodum qui dicunt cholericam passionem significari ex pulsus defectu, sudore, membrorum contractione, & reliquis symptomatis, quæ nō omnes, sed vehementem duntaxat affectum comitantur. Quo errore etiā Dioscoridem in describendis herbis laborasse cōspicimus, dum nunc nascētes plantas, alias incrementum, aut vigētes, vel consenescentes, aut omnia simul, quæ nunquam reperiri possunt, depingit. At docendi, scribendiq; ratio postulat vt quæ statim rem ipsam mōstrant, deinde quæ illius mutationes sequūtur, tradamus, quum alioqui multis
defic

deficiētibus notis; perpetuò dubitare cogamur, an res ea sit vel alia de qua agimus. Præterea quum propriis signis singula maximè dignoscantur, ab aliisq; distinguantur, nusquam quæ sint propria morborum indicia docet, nisi forte quum de febribus agit in libris de Differentiis febrium, idque in paucis, & in primis solum generibus facit, quod profectò erat in omnibus ab eo præstandum, docendūq; quæ sint pleuritidis; peripneumoniæ aliarūque partium inflammationis, singulorūq; morborū, qui in singulis partibus consistunt, & seorsum etiam morborum ipsorum non solum inseparabilia, sed etiam propria, & communia indicia. Sequitur sanè peripneumoniā, & pleuritidem difficilis respiratio, tussis, febris acuta, magnus pulsus, velox, & multa deniq; alia inter se communia ea obtinent, quæ medicum facile decipere possunt: At quæ propria sunt, errores euitāt, confusionemq; omnem tollunt, & certam cognitionem reddunt, quam nemo vnquā assequetur, nisi qui quod propriū, commune, separabile, inseparabileq; unicuiq; est perspectū habuerit. Quinetiam primaria signa, & immediata cum remotis eodem ordine sæpe miscent: quum tamen plurimum referat ea inter se distinxisse. Sic enim agnoscimus quid aliud pariat, quidve ab alio nascatur, quid necessario enumerandum, quid verò tanquam notum prætermittendum. Nam alioqui si singula recensere velimus, vel nunquam id ob infinitam multitudinem assequemur, vel quiescere interim animus haud poterit, tanquā omnia necessaria sint cōpræhensa: nec aliquid prætermisissum, quod ad rem propositam faciat. Quo quidē errore nō solū recētiore scriptores, sed etiam antiqui medici omnes tenentur: Si enim forte enumerēt notas peripneumoniæ, tussim, febrē acutā, efflationē calidā, genarū ruborē, palpebrarū, venarūq; capitis tumorem, sitim, soporē, linguæ ariditatē, deiectam appetentiam, & alia huiusmodi referunt, quorū quædam ponēda sunt, quæ ab affectu necessario proueniūt, peculiariāq; illi existūt, aut saltē intelligi nequeunt, alia verò, quæ in aliis omninò percipiuntur, superfluò recensentur: Nam qui dixit acutam febrē huiusmodi morbi esse indicatiū, frustra addit sitim, linguæ siccitatē, & cibi fastidium: quum febris acuta hæc necessario pariat, illiusq; vi compræhendantur: Quòd si omnia recēsenda sunt, quæ ex omnibus nascūtur symptomata, multorum

morborum signa in eodē semper repetenda forent, id quod
 ab omni arte est alienum. Cæterum in enumeratione signo-
 rum bifariam peccant illi, primum quod à nullo capite rem
 exordiantur, sed Empiricorum more singula enumerent:
 unde fit, ut non solum inter se discrepent de numero signo-
 rum omnes ferè scriptores, sed rem incertā reddāt: Quum
 enim vnum ex illis plura, eaque diuersa signa, quàm alium
 authorem ponere legimus, ignoramus cui credendum sit,
 quum neuter certa ratione, & methodo vtatur, qua intelli-
 gere liceat certiorē, perfectiorēque esse eum numerum,
 quem ab alio diuersum constituit. Hinc illę profectò cōten-
 tiones medicorum, quæ in consultationibus sæpius oriun-
 tur, quū vnus ex Paulo, alius ex Actio, alius ex Galeno sua
 signa se collegisse refert, & alium accusat: vel quod nō om-
 nia ex omnibus collegerit, vel quod eo nitatur scriptore, cui
 ius minor est authoritas, & fides, & interim qui alium accu-
 sat, maiore forte reprehensione est dignus, utpote qui teme-
 re multa addat maiorum authoritate confusus, quæ ars ipsa
 relicit. Deinde in eo errāt qui de signis scribunt quod quū
 singula enumerāt, quæ diuersi sunt generis, inter se miscēt.
 Nam quum quatuor sint fontes omnium signorum, docen-
 di ratio postulat, ut ab vno genere exordiamur: nec desina-
 mus illud vniuersum excutere, nisi aliquid prohibeat, do-
 nec inseparabilia, propria, & ea dentque quæ sufficiunt indi-
 cia, ab eo duxerimus. De omnibus signis non esse perpetuò
 agendum constat. Quorsum enim dum solum ea, quæ præ-
 sentia sunt dignoscere studemus, notas enumerabimus, quæ
 præteriti, & futuri sunt indices? Quorsum vbi nobis affe-
 ctus cognitionem proponimus, causarum signa explicabi-
 mus? De illis ergo solum agemus, de quibus res proposita
 cogit: Qui tamen artem scribere aggreditur in singulis re-
 bus præsertim in morbis nō solum demonstratiua, sed etiā
 memoratiua, nōnunquam prognostica, vbi de euentu dubi-
 tari potest, tradet: quod minor à Galeno prætermissum. Ex-
 ceptis enim morbis acutis, qui communia habent salutis &
 mortis indicia, raro omnino quem finē expectare oporteat
 in singulis morbis, docet: Tantum abest ut ea etiam, quæ
 ostendunt solutionis qualitatem, tempus, modū, & reliqua,
 quorum cognitio summopere est necessaria explicet. Non
 enim quid præsentem hydropem monstret, tantūmodo docend

tendum est, sed præterea signa ponenda futurae aut desperatae salutis. Non solum quid anginam mōstret, sed etiā quid prænunciet salutem, aut mortem, illorūque genū, & tempus, & quid ostendat, quē qualisq; fuerit generationis causa & ratio, est scribendum. Itaque qui artem scribere aggreditur, aut etiam de agris cōsultat, non modo demonstratiua, sed etiam memoratiua attingere debet. At verò qui docet de eo solum genere, quod sibi proponit, agat. Caterū quum de omni genere agendum est, ab his notis exordiri oportet, quæ res præsentēs declarāt, propterea quòd illa lucem aliis adferant. Nam præsentium notæ, quum ad præterita, & futura referuntur, illorum quoque signa fiunt: non ita verò in aliis semper cōtingit. Quoniam autem occurrūt cōstitutio ipsa, illius causæ, & effectus, & horum omnium genera, & differentiæ, licet vnicuique ab vnoquoque incipere, quemadmodum initio libri secundi de Locis affectis Galenus ostendit, quum methodum docet inueniēdi partem affectā: siquidem symptomata morbos, illorūque causas, hæc rursus illa, & mutuò denique sibi lucem adferūt: mihi tamē placet, & melior videtur ratio, vt exordiamur ab affectu ipso, siue cōstitutione corporis, tanquam ab eo quod inter causam, & effectum medium est: & propius ad utrūque extremū signa sua porrigere potest. Morbus enim ferē semper quæ sit illius causa, quæue effectus prodit. At symptomata, etsi morbum, non tamen illius causam certò ostendūt, veluti etiam causæ rarò quæ, & qualia sint symptomata, interueniente morbo nata indicant: quippe quum desinat sæpius extremorum vis in medio, hoc verò semper ad illa naturæ suæ vires effundat. Quinetiam quum ipsa cōstitutio sit, quæ nos primo ad agendum mouet: siquidem causas morborum abigere nitimur, vt bona reddatur corporis constitutio, actiones verò ipsæ, reliquique effectus hanc sponte sequūtur, meritò ob id ab ea inchoandum esse putabimus. Ac imprimis quidem notæ tradendæ, quæ genus ipsum declarāt, deinde quæ differentias, & species omnes, nisi quum de peculiari aliquo agendum est. Frustra enim tunc quæ ad vniuersum genus pertinent, prosequemur: si modo illud absque hoc intelligi valeat. Quir enim de signis morbi differemus, vbi solius febris cognitio petitur? At si quis ignoret quæ signa sequantur hepatis obstructionem, obiter interim quæ ipsam ob-

structionem significant expendere potest, ut cognitione generis assequatur, quod in specie querit. Transeundum deinde ad rei causas, illiusque indicia exponenda. Postremo quæ effectus singulos monstrant, si forte per se illi non pateant. Enumerandæ autem non sunt omnes notæ in singulis, sed illæ solum, quæ propriæ existunt & sufficiunt ad rem dubiam declarandam. Nam ubi pauca præstant quod volumus, quid opus est superflua multitudine uti? Quis, quæso, ubi dolor punctorius in latere sentitur, & tussis urget cum febre acuta, laborabit amplius, ut ostendat hominem pleuritide correptum? Ubi verò propria non adsunt signa, aut cum aliis confunduntur, omnia recensenda sunt, quæ inseparabilia esse solent, & quæ à re proposita aliquando seiunguntur: omnia denique quæ in aliis sic affectis visa sunt, notare expedit: Sic enim aut statim intelliges, quæ communia sint, & quæ propria relinquuntur, & quæ immediata, vel remotiora, quæque vim maximam habeant ad id significandū, quod proponitur. Hoc pacto Galenus nephritidem à colico dolore distinguit, quæ communia ferè omnia inter se indicia ab initio obtinet, procedente autem morbo, quæ propria sunt, clariora euadunt, & cum inseparabilibus coniuncta certam cognitionē reddunt. Porro ab eo genere exordiri nos oportet, quod euidētiores notas præbere potest: & si omnia enumeranda sunt indicia, vniuersum genus percurrendum: At si solum quæramus quæ propria sint, & quæ rem ferè patentem ostendere valēt, his enumeratis quæ præcipua in eo genere reperiuntur, ad alia transeundum genera, eaque ut primum pariter excutienda: Nā si cui fortè pulsus vix amplius sentiat, & propemodum abolitæ reliquæ actiones appareant, superfluum est ab essentia rei & à causis, mortis signa colligere: Quod si actiones non sufficiant, adiungendum ex aliquo alio genere indicium est, & denique non plura cumulanda quàm res ipsa postulet ad sui dignotionem: Qua quidem in re plurimos hallucinari videmus, dum rem, quæ ex vno, aut altero signo satis patet, infinita aliorum multitudine ostendere nituntur, & in obscuris rebus vniuersa genera non percurrunt: aut si id faciunt, peruerso ordine idem exequuntur: quum scilicet enumerationem eorum, quæ ab vno genere nascuntur, à quo auspicati fuerant, intermittunt, ut ad alia transeant, à quibus rursus ad illa redeūt, quorum integram

regam enumerationem nulla ratione antea facere omiserunt. Quoniam verò, ut diximus, eadem genere signa in diuersis partibus sæpe conspiciuntur, ut actiones læsæ, qualitates mutatae, & quæ ab essentia sumuntur, ut in febribus, quæ per vniuersum corpus sparguntur, iuber Hippocrates medicum hæc primum in facie spectare debere: deinde in aliis partibus, quod quidem perpetuò faciendum non est, si modo ab his auspicandum est, quæ euidentiores notas præbere possunt, ut etiam Galeno placuit libro j. ad Glauconē, ubi scribit incipiendum esse à maximis, quæ circa ægrum apparēt. Deinde ab aliis. Sæpe enim lethalis morbus infestat, quum tamen facies salutem ostendat, sæpe salutaris affectus urget, quem illa exitialem prænunciant: Nam si cui crus, aut coxa putrefacta sit, aut illatum vulnus in pectus, aut ventrem, vita in summo periculo versatur, quum interim facies nihil ferē, quod præter naturam sit, ostendat, vulnerata in aliqua parte ignobili vena, ex qua copiosus sanguis effluerit, cadauerosa ob inanitionem facies apparet, quum tamē omne periculum iam suppresso sanguine sit sublatum: Ab ea ergo parte auspicandum, & ab illis indiciis, quæ clarius quod quærimus ostendere possunt, à pulsu, & vrina si febris affligat, à vulnerata parte si vulnus infestet, & denique ab ea, quæ præcæteris laborat, aut laborantem repræsentare est apta. Ex iis quidem constat, quid sit signum, quæ illius utilitas, quæ per signa cognoscenda sint, quæ, quòtue illorum genera, & differentiæ: à quibus hæc omnia sumantur, quæ & quanta illorum omniū sit vis, quot præterea possint esse in vna-
 quaque re indicia, quo modo inquirenda, & recensenda. Quibus ita explicatis quæ communia sunt vniuerso operi, operis præ-
 tium esse duco, ut ad ea, quæ
 sunt singulis propria,
 accedamus.

*

A 5

IOANNIS ARGEN-

TERII DE SIGNIS
DEMONSTRATIVIS

LIBER SECVNDVS.

*De utilitate signorum demonstratio-
rum, prognosticorum, & me-
moratiuorum.*

CAP. I.

QVONIAM verò quædam per signa cognoscere oportet solum quæ præsentia sunt, quædam quum præcesserunt, alia quum sunt futura, nonnulla autem pluribus etiam modis utile est expendere: cogit ipsa rei tractatio, ne superfluo quædam explicemus: & eadem sæpius repetamus, ut singula eo modo, quo ea dignosci oportet, tradamus. Itaque hoc libro de Signis demonstratiuis agemus: rationemque docebimus, quæ ea, quæ præsentia sunt in corpore nostro, deprehendere liceat. Postea autem signa explicabimus, quæ præterita: postremo quæ futura prænunciant: Sic enim puto clariorem fore doctrinam. Præstat tamē hoc loco imprimis docere utilitatem, & usum horum trium generum signorum: ea siquidem perspecta, illorum tractationem auidius cōplectemur: Nam quum multa inter se communia illa obtineat, præstat hoc loco semel de omnium utilitate agere: de qua quidem re Galenus nonnullis aliis locis, potissimum tamen libro primo Prædictionum scribit, ubi statuit inter ea quædam medico solum esse utilia ad honorem, & famam cōparandam, qualia sunt, quæ præterita commemorant: quædam autē & medico, & ægroto, cuius generis sunt, quæ futura præsagiunt: verū qua ratione id fiat non docet: nec meo quidē iudicio vlla diuersitatis ratio huiusmodi reperiri potest. Si enim ea ægrotis utilia censemus esse, quæ ad eorum sanitatem recuperandam faciunt, quum absque illis naturam affectuū sæpe agnoscere nequeamus (siquidem causa, & effectus, qui præcesserunt, indicant qualis

his sit dispositio in corpore derelicta, cuius natura ex præte-
 ritorum commemoratione perspecta, curationē postea re-
 cte præscribit) par sane est, quæ ex illis prouenit utilitas ei,
 quam demonstratiua, & prædictiones præbent. Medico ve-
 rò hæc omnia æquali modo ad honorem, & famam compa-
 randam conferunt. Ita enim eum admirantur, quum præte-
 rita commemorat, ut quum præsentia agnoscit, aut futura
 prænuñtiat. Nec minorem quidem laudem consequutus est
 Galenus, quum ex pulsu mulierem amare depræhendit, quā
 quum Eu demo tribus quartanis media hyeme laboranti,
 præter omnium expectationem, salutem promisit, & mori-
 turum eum sudore Theagenem philosophum prædixit, eo
 quod solis relaxantibus remediis ad excutiendā in eo hepa-
 tis inflammationē medicus Thessalius vteretur: Par illi pro-
 fectō fuisse laus, si aliquid quod præcessisset, ex arte diuinā
 flet: Aegroto verò æqualis quoque utilitas ex singulis gene-
 ribus prouenit, & non in agrotis tantum ut ille facit, sed in
 omni alio corporis statu, illorū utilitatem metiri oportet.
 Quum enim medicus præsentē sanitatē tueri, & absentem
 restituere profligatis morbis, & interim hos præcauere cō-
 modis præsidis debeat, necesse est, ut ea, quæ præsentia in
 corpore sunt, aut futura, vel ita antecesserunt, ut suas adhuc
 reliquerint, quas fecerunt in corpore impressiones, digno-
 scantur, variant enim hæc medici opera: Aliter siquidē eos
 tractare oportet, qui sani sunt, aliter qui agrotāt, aliter qui
 cum morbo conflictantur, & diuerso etiam modo qui variē
 per sanitatem, aut morbū sunt affecti: Quæ omnia demon-
 stratiua signa patefaciunt. Quinetiam vno modo cum illis
 agere expedit, quos diu sanos, nulla apparente in corpore
 morborum occasione, fore speramus: alio autem eos, quos
 in morbum lapsuros prospicimus, atque etiam in morbis
 aliter victum, remediāque instituimus, quando proximus
 adest illorum vigor: aliter verò, quum longius distat. His
 præterea quos morituros præuidemus, remedia vel nō ad-
 hibemus, vel non certe ea, quæ artem infamare possint,
 nempe generosa: quibus uti non debemus, nisi quū ea agro-
 tis fore utilia speramus: Conferunt ergo prognostica signa
 ad præcautionem, & curationem morborū, & sanitatis con-
 seruationem. Cæterum quum memoratiua ad causarum &
 dispositionum corporis, quæ præcesserunt, inuestigationem
 faciant

faciant, ex quibus postea quę in corpore adsunt, qualia quantaque sint, ostenduntur: ad eadem profectò, ad quę alia genera cōferūt. Aliter enim febres curamus, quas ira cōmisit, aliter quas intulit tristitia, aliter eos, qui morfu venenatorum animalium, quàm qui ferro, vel alio modo vulnerati fuerunt. Diuerso præterea victu utimur in illis, qui à morbis nunc primum resurgunt, quàm in aliis, qui firmam, confirmatamque propriam sanitatem sentiunt. Illos enim ita tractamus ne liberaliore, licentiorēque victus rursus in morbum grauatis viribus prolabantur, & interim adhibito quod moderatum est, refici valeant. Hos verò liberè, & ut consueuerunt, antequàm morbo laborarent viuere permitimus. Atque hæc de vtilitate horum signorum sint dicta, ad quę referenda sunt quę sparsim, nullisque positis capitibus de hac re à Galeno traduntur. Nam reliquę vtilitates, quę singulis generibus sunt communes ex primo libro, vbi generatim de vsu omnium signorum egimus sumendæ sunt.

Quę dignoscere oportet presentia.

C A P.

II.

MEDICVM imprimis per signa cognoscere oportet quis, qualisve sit corporis status, an secundum naturam, vel illi contrarius, aut inter hos medius, siue neuter. Deinde compositionem ipsam à suis causis, & effectibus distinguere expedit, ut intelligamus quid compositio sit, quid compositionis causa, quid effectus. Ac in singulis postea quę, & qualis sit illorum natura, ad quod genus, ad quam differentiam pertineat, percipere necesse est: veluti in naturali statu quid sanitatis rationē obtineat, cuius generis existat, an simularium vel dissimularium partium, an salubritas, vel insalubritas, id est, an perfectæ, vel imperfectæ, aut neutra etiam sit sanitas: differt enim in hoc vna ab alia. Eadem porrò in suis causis, & effectibus ponenda, an videlicet sanitatis causæ ad similes, vel dissimiles pertineant, an salubritatis, insalubritatis, & neutræ constitutionis sint causæ. Eodem modo actiones, qualitates, & alia opera, quę in corpore fiunt, quęque proueniunt à diuersa constitutione partium internoscenda. Hæc eadem in statu præter naturam per sua signa dignoscere operæpretium est, veluti quid sit mor

morbus, morbi causa, vel effectus: deinde cuius generis sit, an intemperies, vel vitiata structura, præterea an magnus, vel parvus, acutus, vel tardus, continuus, vel interpolatus, ordinatus, vel inordinatus, æqualis, vel inæqualis, per consensum, vel primario genitus, vniuersalis, vel particularis, benignus vel malignus, simplex vel compositus, legitimus, vel spurius, & denique vniuersæ illius differentię patet fieri debent. Quinetiam morborum partes, siue tempora quum adsunt, ignorare, non oportet, veluti nec etiam locū, in quo morbus residet. Causæ morborum perspectæ ita esse debent, vt intelligamus quæ sint, quæ morbum fouent, augent, minuunt, quæ sit materia morbi, quod sit subiectum, & quo loco etiam contineantur. Quid item causa sine qua morbus consistere nequit, aut cum qua in corpore alitur, & perseverat. Quid præterea hunc, quid alium morbum intendat, aut alio modo mutet: & vt breuiter dicam, vniuersæ causarum differentię, quas in morbis considerandas esse diximus, quum adsunt, cognoscere necesse est. Id quod etiā de morbi effectibus intelligendum esse admoneo. Postremo quum morbi soluantur signa tradere oportet: quibus intelligere liceat, an fida, vel infida, facilis, aut difficilis, perfecta, vel imperfecta sit huiusmodi solutio, & si quid præterea aliud est in corpore morbo vexato, quum adest, ignorandum non est, illiusque notæ ob id explicandę. Nec sufficit morē, magnitudinem, speciem, & motum morbi, vt Galenus in libris de Crisibus dicere solet, perspecta habere, sed vt alia omnia, quæ prædiximus, inter se sunt diuersa, medicique actiones variant: sic illorum quoq; indicia sunt explicanda.

De vi signorum demonstratiuorum, quoue modo in illorum enumeratione progrediendum.

CAP. III.

T generalis omnium signorum, sic peculiaris quædam demonstratiuorum vis est, & eorum pariter quæ præterita commemorant, aut futura prænuntiant. Quemadmodum præterea ordo aliquis erat necessarius in enumeratione primorum generum signorum, sic in singulis generibus quum multa occurrant, ars requiritur, quæ certum initium

initium doceat, à quo ad reliqua commodè progrediamur. Ac nunc quidem vim, & ordinem demonstratiuorum paucis cōplectemur, & eadem de aliis suo loco trademus. Porro non omnia hic quoque omnia significant: sed quædam sunt, quæ in aliquibus nullam vim habent, quædam verò quæ solum genus, & speciem, eamque vel non omnem, aut si omnem, non solam: alia verò, quæ solam, & omnem monstrare possunt: quædam rursus, quæ constitutionem ipsam, non tamen illius causas, nec locum, in quo hæc posita sunt, repræsentant. Modo præterea significandi vt alia inter se differunt, quum quædam semper inseparabilia sint, alia separentur: nonnulla propria, alia communia, & paruam, aut maiorem vim alia aliis obtineant, & denique significandi ratione, quã antea descripsimus inter se discrepant. Etenim vehemens sitis in febribus acuti morbi est indicium. Decubitus verò in alterutrum latus nihil ad id intelligendum confert. Partium imbecillitas genus vniuersum morborum monstrat, illius autem causam minimè. Excretio atrabilis morbi causam nuntiat: qui vero morbus ab ea sit excitatus, non necessario ostendit: siquidem vlcera, tumores, varij denique morbi ex ea nascuntur. Rigor in intermittente febre causam & morbum pariter declarat. Actio læsa partis affectæ est nota: morbi autem non item. Dolor punctorius eam solum inflammationem, in qua membranæ patiuntur, docet. Calor verò omnes sequitur, immediatūque est indicium. Sitis ardentes omnes febres comitatur, sed longius eas sequitur: per vniuersum morbum tussis adest in pleuritide. Dolor verò in latere, properante ad salutem morbo, affligere desinit. Maximam vim ad omnē corporis constitutionem significandam habent actiones, in aliquibus color, aliæque qualitates nihil monstrant, in nonnullis verò euidentissimas præbent præ cæteris notas. Ac ex omni quidē fonte signa sumuntur ad plura significanda, sed diuerso modo singula declarant, & ferè fit, vt genus signi signatæ rei genus ostendat, differentia verò differentiam: id quod si singula genera breuiter excutiamus, omnibus perspicuū fiet. Etenim morbi essentia, quæ in calore est, calidum affectum significat. Caloris vero differentia quis, qualisve sit morbus declarant, quippe febris index est calor per vniuersum corpus expensus. At qui acris, & mordax sentitur, putridæ, yche

vehementisq; febris est signum. Declarat, & affectus sine differentia causam, à qua excitatus est, & illius differentia causæ differentiam. Nam calidus morbus materiam subesse calidam monstrat, qui vehementer calidus est, aut sanguinem, aut bilem testatur esse, quæ morbum gignunt. Docet ille eadem ratione symptomatum genus, & differentiâ, febres siquidem pulsus mutant, & pro illarum diuersitate eos diuersos efficiunt: ostendunt pariter & locum affectû. Nam inflammatio affectus est omnium partium, quæ sanguinem in se recipere possunt. At vehemens, quæque dolorem infert insignem, ad eas solum partes pertinet, quæ sensu non obscuro sunt præditæ: Quum verò sensu percipitur rei essentia, seipsam illiusque differentias, differentes causas, & effectus suis differentiis declarat. Tumor etenim, qui extrinsecus apparet, humoris collectionem significat: At calidus tumor inflammationem, vel erysipelas, aut herpetem repræsentat: Vehemens autem calor erysipelas potius quàm inflammationem: insignis tumor hanc, & non aliud testatur: qui cutem solam occupat tumor, minimumque attollitur, herpetis indicium est, quibus sanè an bilis, vel sanguis subsit, qui tumoris est causa cognoscitur. At ex his putamus ex fluxione natum tumorem. Quæ autem fluxionis fuerit causa, incertum ex hoc fit: si verò intus latet rei essentia nihil ea confert ad hæc declaranda. Perdit enim vim suam ob loci rationem. Causæ verò quæ apparent, suos effectus repræsentant, qualem enim illæ vim habent, talem his, quæ pariunt, tribuunt, qua ratione redundans bilis calidum esse morbum docet. At illæ conspicuæ non sunt, quum in corporis internis partibus sunt reconditæ. Externæ autem morborum occasiones, quales sint internæ quis, qualisve morbus, & qualia symptomata, aperiunt. Hoc pacto agnoscimus febrem ex ira concitatam, diariam esse, & alterius differentia quàm sit ea, quæ à vigilia, aut alia causa committitur. Genus causarum lædentium, & iuuantium genus internarum causarum affectumque corporis, & illarum differentia horum differentias pariter manifestant, quippe calidos humores, calidioresque morbos corpus infestare intelligimus, si calida lædunt, iuuant verò frigida. Bilem autem, aut sanguinem subesse, eorumque morbos vrgere ex his, quæ peculiariter illis prosunt, aut obsunt, depræhendi-

mus.

mus. Quæ verò morbis nocent, aut conferunt, dum vigent, status sunt indicia. Præbet materia, & subiectum sua signa, suamque vim ad ea, quæ præsentia sunt inuestiganda. Nam si sanguis nocet, non solum calidos, sed etiam benignos morbos esse, qui corpus afficiunt, putare par est. Contra verò accidit si atra bilis grauis est. Affecto corde ex illius natura colligimus, nec vulnus, nec vlcus, aut inflammationem esse posse, qui infestet morbus: quod scilicet huiusmodi mala, pars hæc minimo temporis spatio ferre nequeat, quin mors sequatur: sic etiam mutatis pulsibus ex natura, & officio partis colligimus cor ipsum esse affectum. Habet ergo vim subiecta materia ostendendi, quæ, qualisque sit causa, qualis affectus, & effectus ipsi, qui corporis constitutionem sequuntur. At actio læsa partem affectam, illiusque differentiarum differentes partes significant, siquidem respiratio impedita instrumenta, quæ ad eam ædendam sunt destinata, affecta declarat. Quæ verò crebra est, qualis in his apparet, qui modo currere defuerunt laborantis pulmonis est nota: non tamen pars cuius actio est vitiata semper laborat. Sed aliquando illæ à quibus hæ vim capiunt, aut quibus seruiunt, aut connectuntur, hoc enim pacto contingit voce priuari hominem, quæ facultas motoria ad votis instrumenta illis minimè læsis non peruenit, & per affectus pulmonis, aut cordis thoracis motus variatur, quum interim nihil ipse patiatur, quinetiam laborante hepate nonnunquam respiratio impeditur, nullo affectu interim existente in partibus respirationi seruientibus. In illis verò, quæ insitas suarum functionum facultates habent, ferè semper morbus est, quum actiones illarum læduntur, & harum differentiarum affectuum, causarumque differentias significant. Celer enim frequensque pulsus calidi affectus est indicium. Abolita verò actio magnū omnino morbum subesse testatur: deprauata nunc eundem, vt delirium perpetuum, quod inflammationis cerebri, aut septi transversi est indicium, nunc leuiorem veluti ambulatio inæqualis, & inordinata, quæ ob pedis leuem dolorem prouenit. Difficilis respirationis ea differentia, in qua recti spirare coguntur qui laborant sine febre, obstructionis à multis, crassisque humoribus pulmonis vasa occupantibus est index. Præbent etiam actiones suorum operum indicia, etenim coctiones, quæ in ventriculo, & hepate malè peraguntur, improba nutritionis totius corporis, viria

vitiatique caloris sunt testimonia. Illud tamen prætereun-
dum non est actiones ipsas, & ab affecta parte constitutio-
néq; corporis esse inseparabiles, non tamen propterea eas
perpetuò in omnibus signa fieri; quippe quum in aliquibus
lateant: in quibus verò ad cognitionem conferunt, nunc per
se, nunc verò alterius beneficio suam vim ostendunt. Vbi
enim pars interna est, quæ afficitur, & nullū publicum mu-
nus in corpore exercet, nihil confert ad aliquid cognoscenti-
um illius functio. Cruris verò actio læsa omnibus conspi-
cua suas exhibet notas: at hepatis functionem nemo est, quæ
videat, verum quæ ex eo viscere proueniunt opera, vt humo-
res, color, aliæ que corporis qualitates testantur quales sint
illius operationes. Hæ verò qualis, quantusque qui adest af-
fectus produnt. Ex quibus sanè constat actionem oblatam
non solum ostendere partem affectā, & actionis differentias
affectū ipsum declarare, vt Galenus in libro de Locis affe-
ctis sentire videtur, sed etiā affectum ipsum ex ipsa functio-
ne, & diuersas partes affectas ex differentia operationum
patefieri: Cæterum excrementa corporis vim non habent
omnes partes affectas, nec omnes affectus ostendendi. Quan-
doquidē non omnes partes excrementa gignunt, quæ quidē
in nostrum conspectum veniant & quæ ea gignunt, non ex
omni malo perinde afficiuntur, vt variari quoq; earum ex-
crementa necesse sit. Quis enim septi transuersi morbos,
sumptis indiciis ab excrementis, dignoscere studeat? excre-
menta procreat hepar, at per illius vulnera, aut peruersam
figuram, aut ineptā connexionem, nisi accedat simul intem-
peries, nulla contingit in illis mutatio. Illarum ergo dun-
taxat partiū vitia monstrant excrementa, à quibus vel gi-
gnuntur, vel suscipiuntur, vel denique ad eorum excretionē
à natura sunt constitutæ, quum scilicet affectus in illis con-
tingunt, per quos excrementa ipsa mutari oportet. Qua ra-
tione quod excernitur per aluum loturæ sanguinolentæ car-
nis simile hepatis vitium ostendit, & excrementa cum san-
guine, & ramenti mixta vlcus intestinorum sunt indicia:
Ac non solum quidem partem læsam, sed etiam genus affe-
ctus ex suo genere, & illius differentias ex suis differentiis,
& causarum etiam discrimen monstrant. Quum enim præ-
ter naturam excrementa sunt affecta, morbi sunt indices: at
quum vel pallida, vel nigra, vel crassa, aut tenuia, aut alia

B

demum qualitate prædita apparent: qualis adsit morbus, qualisve causa, quæ morbū ipsum vel foueat, vel etiam excitet, prodant: eadem sanè ratione opera alia, quæ sequuntur partium officia, quum apparent, præbent perpetuò notas eius dispositionis, quæ causa est actionis, vnde illa proueniunt: Quippe carnis abundantia humidioris hepatis, pinguedinis verò copia frigidioris est signum: ceterum qualitates corporis non omnia etiam significare possunt, sed solum eos affectus, quibus aliquis subest humor, nec omnium partium cōditionē, sed earum duntaxat, quæ sensibus sunt expositæ, vel humorum generationi, aut excrementorū expurgationi seruiunt: Nemo enim ventriculi, aut septi transversī mala ex colore aut aliis corporis qualitatibus deprehendere conabitur, propterea scilicet quòd illæ partes in profundo situ corporis sunt collocatæ, nec aliquid ad coloris, vel alterius qualitatis totius corporis mutationem conferant: Nemo ex qualitatibus corporis indicia se capere dicet ad partium figuram, magnitudinem, numerum, & connexionem dignoscendam: Qui verò extrinsecus apparet vitiatus color nunc hepar, nunc lienem, nimirum pro diuersitate coloris, male habere significabit, quoniam scilicet ab illarum partium morbis huiusmodi color prouenit, siquidē laborāte hepate intēperie excrementosus sanguis gignitur, affecto verò liene id quod in eo est alienum ex atra bile non expurgatur. Ostendit pallidus color meatū, per quem bilis ad intestina descendit obstructum, nihil sæpe interim patiente hepate: Quum verò per crises ad cutem regeritur biliosus humor, qui regij morbi speciem præbet color, solius cutis vitium indicatur, expurgatis benèque affectis internis partibus: sic etiam rubedo, quæ in parte inflammata apparet, illius duntaxat partis laborantis est signum: idem sit de aliis qualitatibus corporis iudicium, ne singula prosequi cogamur. Licet quoque ex signis sumptis à rerū similitudine quis, qualisue sit morbus, & illius causa, & vbi sedes affecta percipere: Si enim vigēte forte peste ea, quæ prædiximus ignoremus, dissectis nōnullis corporibus, qui in ea perierūt, cognitisq; illorū morbis & causis, & mēbris, quæ præ cæteris laborarunt, colligemus ex similitudine eos, qui adhuc laborarūt, pariter vt illos esse affectos: Quòd verò ad significandi modum atinet, paucis in singulis generibus hoc modo percurremus: Nam

Nam essentia, ut diximus, non semper significat quum aliquando percipi nequeat, veluti quum partes internæ tumoribus laborant. Eodem modo color ob loci conditionem, & alię qualitates à signatis rebus seiunguntur: Dolor vehemens in parte admodum sensibili leniores suapte natura affectus, grauiore repręsentat. Tussis per vnũuersum morbi decursum pleuritidem comitatur. Dolor verò lateris, & pulsus durities declinante morbo desinunt: Actiones læsę communia prębent morbis indicia: excremēta verò quibusdam duntaxat propria: Immediata sunt signa læsę partis functionum vitiatę color non item, sed quia primum actiones labefactatas monstrat, Vbi verò partes externę laborant, veluti contingit in inflammationibus, immediata est nota, quę à colore capitur: Ceterum maiorem alijs in vnũuersum vim habent ad affectus dignoscendos actiones: At excremēta in aliquibus pręvalent. Pulsus celeriores calidum affectum, & cor intemperatum eodem modo testātur. Inflammationem autem succingentis membranę, & febrem diuersa ratione, illam siquidem duritię, & tensioni: hanc velocitate, & celeritate patefaciunt. Deniq; quum nunc in aliquibus quędam appareant notę, quę postea abeunt, & illorum loco alię succedant, & quę in vno affectu sunt perpetua, in alio vel minimum durent; & quę in multis nullam vim obtinent, in alijs maximam ostendant. Ac denique quum significandi modus & ratio in omnibus ferē euariet pro diuersitate rerum, quę significantur, nihil pręter communem eam rationem, quam proposuimus, tradere in hac re possumus, nisi singulorum affectuum & partium corporis naturam, quod à nostro instituto est alienum, attingere vellemus. Quę enim eorum genera, & differentias collecta ex omnibus fontibus signa peculiariter ostendant, ut quid sanitatem, quid morbum, quid partem affectam, & horum differentias significet, paulo post explicare aggrediemur, quum paucis docuerimus à quibus notis inchoandum sit, dum omnia quę pręsentia sunt, dignoscere cœsimus. Itaque quum hæc pars, quę de signis demonstratiuis agit, rei essentiam, genera, differentias, causas, effectus, locum in quo hæc fiunt sibi proponat cognoscenda: ordo aliquis requiritur, quo intelligamus quorum notitia prius quęrenda sit, quę verò posterius, recensenda. Ac postulat quidem methodus, ut in hac

arte tradenda, scribendâve primò doceamus signa, quæ rei essentiam declarant: deinde quæ illius genera & differentias, tertio loco quæ causas affectus significant. Postremo quæ locum ipsum in quo hæc consistunt, patefaciant. Sic enim apparet cognatarum rerum connexus. At quum mendedi causa aut aliud agendi in singulis hæc quærimus, penultimo loco de loci affecti notis agendum. Postremo de his quæ causas affectus monstrant. Effectuum verò ipsorum inutilis consideratio relinquitur, quæ alioqui quum artem tradimus, prætermittenda non est, sed post ipsas causas idoneum locum inueniet, quum verò agendi gratia hæc inuestigamus, pariunt ea sibi lucem si prædicto modo doceantur. Quæ enim pleuritidis sunt notæ, illius etiam differentias testantur, modo solum variato, ut antea ostendimus: siquidē punctorius in latere dolor inflammationis membranæ succingentis est nota: idem quum magnus est, affectus magnitudinem repræsentat, idem & locum peculiariter affectum indicat. Nam dolor punctorius afficere nequit, nisi membrana præter alias vicinas partes insigniter sit læsa: Sanguinis præterea copiam denunciat; Quippe quum à paucis, & frigidiore huiusmodi dolor heberetur. Quo quidem constat quæ morbi differentię eadem loci affecti, causarumque efficientium esse indicia, & quæ ipsum locum læsum produnt, causas etiam morborum simul indicare non contra aut non nisi generatim; etenim eo cognito quod membrana, quæ costis subtenditur laboret, simul etiam nouimus tenuem ut plurimum oportere esse materiam, quæ inflammationem committat, quum pars densa crassum humorem facile non admittat, illud verò necessarium non est membranam peculiariter affici, si tenuis sit humor morbi causa, nimirum quod possit etiam in musculis magna sui parte contineri paruo ipsius membranæ vitio: Præterea quum in actione primò sese offerant causę, quæ corpus vitiant, ita progrediendum est, ut illę postremo loco inueniantur. Quod enim vltimum in resolutione existit, id in actione primum constituere oportet, id quod nunquam commode fiet, si aliunde initium sumamus, & alio ordine progrediamur.

Quæ

Quæ ostendant quis, qualisve sit corporis status.

CAP. IIII.

GE igitur ex prædictis fontibus, quis, qualisque sit corporis status, & conditio, an secundum naturam, vel præter naturam aut inter hos medius dignoscere aggrediamur: id imprimis natura vniuscuiusque docebit: Si enim temperatum quis hominem sentiat, & decenter conformatum, & singulas illius partes iustam magnitudinem, numerum, coniunctionem, & unionem obtinere videat. eum statim sanum, & secundum naturam affectum iudicabit, plus vel minus, ut hæc perfectiora, aut deteriora apparebunt: Præter naturam autem intelligetur esse illius status, si contraria adsint, medius & neuter censebitur, si ab extremis æqualiter recedere sentiatur. Ostendunt id etiã causas, quæ corpus efficiunt: constituunt, iuuant, lædunt. Eos etenim potissimum bene affectos putamus, qui ex parentibus bene affectis sunt procreati, quiq; temperatos, moderatos, & suo loco contentos humores habent, tum quæ structuram corporis secundum naturam constituunt causæ, quum nec excedunt, nec deficiunt, illud secundum naturam habere declarant. Quinetiã bene affectos putamus, qui à remediis, & medicamentis læduntur, iuuantur autẽ familiari victu, & alimẽto. Contra verò præter naturã habent, qui contrario modo à causis iuuantibus, & lædentibus afficiuntur: Ac nõ solum quidẽ immediatæ causæ, quæ primo corpus immutât, sed etiã quæ remotiores sunt, hæc testantur: Si quis enim assumpserit, aut fecerit, aut admouerit, vel excreuerit, aut retinuerit, quæ tũentur naturã corporis conditionẽ, secundũ naturã eũ habere arbitrabimur. Præter naturã autẽ si contraria illis contigerint: Subiecta verò materia nullũ videtur in hac re præbere signũ, ut nec etiã peculiaria corporis instrumenta: At cõmune instrumentum non leuis est nota ad idem significandum. Quum enim natiuus calor bene habet partium temperiem, & illarum structurã recte se habere ferẽ necessarium est. Iam verò à tertio genere, nempe quod ab effectibus sumitur, indicia ad eadẽ percipiẽda hoc modo ducemus: etenim actiones, excremẽta, alia opera, & qualitates corpo-

ris, quā secundū naturā habent, corporis statum secundū naturam esse demonstrant. At præter naturā affici corpus si cōtraria appareant, intelligemus: veluti si actiones sunt abolitæ, vel debiles, vel auctæ, vel tristes, aut vliquo modo deprauatæ, & excrementa nullo modo emittantur vel exeant quidem, sed vel illorum substantia mutata sit, vel qualitates, vel minori quantitate, aut maiori, quā oportet, vel nō eo modo, nec eo tempore, quo debent, nec per naturalē locum & sibi accōmodatum excernūtur: Si quid item durius, mollius, asperius, leuius, candidius, vel alio denique colore infectum appareat. Si qui præterea odores fœtidi, aut ingrati sapores, aut soni in corpore sentiuntur, corpus secundū naturam non habere indicant, sed præter naturam toto ipso affecto corpore, vel partibus quibusdam si plurimū hæc à naturali statu recedant, alioqui si minor recessus fuerit, in neutro, & medio statu positum putabitur: Nec desunt in hac re significanda notæ, quæ à similitudine capiuntur. Si enim alium pertinde vt ille de quo agimus, ita affectum conspexerimus, & secundum, vel præter naturam habere agnouerimus, idem de hoc sentiendum esse iudicamus: Ac ab his quidem fontibus, sed non omnibus, neque exacte quantum docendi ratio postulat. Galenus noster capite octauo, & quinquagesimo octauo Artis medicinalis ad hæc cognoscenda signa sumpsit, quum scribit corpora salubria, insalubria, & neutra depræhēdi ex his, quæ secundū essentiæ rationē illis insunt, & præterea ex illis, quæ ex necessitate ea sequuntur, nempe accidētibus & corporis functionibus, quæ verò egrotant corpora, siquidem vitium sensibus pater, ex permutatione eorū, quæ secundū naturā illis insunt. quod si sensum effugiat malum ex læsione actionū, ex tremētis, doloribus, & tumoribus præter naturā illorū signa peti. Neque enim solum ab his notæ sumuntur, sed etiā, vt antea ostendimus, à causis ipsis, quæ affectus corporis gignunt, iuuant, lædunt, tollunt, materiam præbent, vel alio modo illorū causæ dici possunt: quod ipse postea sparsim ductis à nonnullis causis Indiciis facit: veluti quū simpliciter insalubria corpora ab aliis distingui refert, quod scilicet à causis morbosis promptissime afficiantur: & cerebri tēperatūras cognoscē scribit sumptis notis ab his quæ extrinsecus illi occurrunt, & passim alibi à iuuantibus, & lædentibus causis signa peti: Verum

nam non solum ab illis, sed ab aliis omnibus causis eadem sumenda, ac ubi methodus proponitur, & quod commune omnibus esse debet, docetur, capita omnia ponenda, ex quibus singulæ postea notæ eliciuntur. Nam quum à duobus dūtaxat corporū signā peti debere antea proposuerit, nēpe ab essentia, & his, quæ eam consequuntur, necesse est, ut quum alibi lædentium iuuantiūque causarum mentionem fieri videremus, ignoremus an possint aliqua indicia ab illis capi, nimirum quum ab initio nullum constitutum sit caput, sub quo huiusmodi causæ, & quæ ab illis ducuntur signa, contineantur. Atque id est potissimum, quod in hoc authore damnari potest: quod quum ille eos passim repræhendat, qui methodo non vtuntur, & fontes rerum non cōsectantur, sed ex malis positis principis ratiocinantur, sui statim in omni ferē re obliuiscatur, & nihil minus quā quæ omnibus sunt cōmunia, quærat, sed sparsim singula tradat quasi methodus in eo maxime, quod commune est, posita nō esset. Illud etiam probari non potest, quod in arte medicinali inter ea, quæ corporis cōstitutionem sequūtur, ponat solum corporis accidentia, & functiones. Nam addenda sunt excrementa, & alia opera, quæ in corpore proueniunt: si modo hæc, ut paulo antea ostendimus, euidentissimas constitutionis corporis notās exhibent. Ab eisdem præterea fontibus, quos ante statuērat, quum de signis corporū sanorum ageret, eum ducere oportebat notas ægrotantium corporū. Id enim docendi ratio postulat, si modo contrariorū eadem sunt genera, eadēque disciplina, præsertim quum huiusmodi varietate qui artem scribit, lectorem confundat. Si enim vniuersum genus eorum, quæ habent secundum naturam, cognoscitur ex his, quæ illi insunt secundum essentiā, & aliis, quæ essentiā necessario consequūtur. Quir pariter ab eisdem notas non petimus eorum, quæ præter naturā sunt affecta? Præterea quæ latent vitiā in partibus internis non solū ex lēione actionum, excrementis, doloribus, & tumoribus deprehenduntur, sed etiam ex causis suis, corporisque accidentibus, & aliorum similitudine. Eodem pacto externarū partium morbi non solum ex permutatione magnitudinis, coloris, figuræ, numeri, situs, duritiæ, & aliarum qualitatū cognoscuntur, sed etiam ex suis causis, & functionibus deprehenduntur. Etenim causæ, quæ febrem aut alium morbum

excitarunt, vel lædunt, aut iuuant, non solum corpus ostendunt agrotare, sed etiam quo morbo laboret, indicant. Eodem pacto flauus color qui in regio morbo affectis conspiciatur, morbosum corpus, morbi que naturā, & causas etiā monstrat: Cætera quæ diximus etiā absque exēplis patent: postremo duritiem inter ea enumerat, quæ sensibus subiiciuntur. Sic profecto tumores præter naturā poni oportebat. Possent & alia quidem in hac re dici, sed hæc satis ostendunt his, qui veritatem amant, certa methodo non fuisse à Galeno explicata signa corporū sanorū, & egrotantiū, quum multa omittit capita, & ea in singulis variet. Qui verò sectis sunt additi, etiam si multo plura, & luce clariora scriberemus, nunquam errorem agnoscent, & perpetuò aliquid habebūt, quo se, suosque authores tueantur, & veritatem ipsam damnet. Verum vt Galenus optimè dicere solet, his ne Apollo quidem cum Musis mederi posset. Sed illorum gratia, qui bene sunt affecti, ad alia properemus.

Nota, quæ sanitatem, illius effectus, & causas ostendunt.

CAP. V.

QUEMADMODVM naturalē statum ab eo, qui præter naturam est per signa destinximus: sic ea, quæ secundum naturā in vnoquoque reperiuntur inter se seiungere, & ex suis notis dignoscere singula oportet. Igitur sanitatem ipsam ex propria ipsius natura, causis, effectibus, & similitudine depræhendes. Proba etenim temperies, & recta structura similium, dissimiliumque partiū propria est illarum essentia, & sanitatem illarū prodit: bonæ actiones, quæ à sanitate æduntur, & excrementa secundum naturam, aliæque opera, quæ sanitatem sequuntur, illius sunt indices. Idem faciunt causæ, quæ illam efficiunt, conseruant, iuuāt, lædunt, quum enim illæ adsunt, præsentē adesset sanitatem significant. Ex similitudine præterea, id quod ex superioribus pater, idem colliges. At causas ipsas sanitatis ex eisdem cognosces, pars enim bene figurata, quæ sanitatis causa est, ex sua ipsius natura, quū talis apparet, dignoscitur, tum etiā ex suis effectibus, sunt autem hi tum ipsa sanitas, tum quæ sanitatem sequuntur omnia. Quamobrem præsentē sanitatem,

rate, & his, quæ à sanitate proueniunt: illius causas præsen-
tes esse dignoscimus. Neque enim partes bene tēperatę esse
possunt, & suas functiones, & opera probē obire valent, nisi
humores corporis, quæ temperiem faciūt, rectē sint affecti:
vnde hæc sibi mutuō lucem præbent: à causis verò signa etiā
sumimus ad causas ipsas significandas. Nam cibus optimus
humores optimos, qui sanitatis sunt authores, gignunt, &
genitos ostendunt. Verum quum non omnium causarū sint
causæ, sed ab immediatis ad externas dūtaxat progredi pos-
simus, vltimæ ad sequētes omnes, & priores ad posteriores
cōpræhendendas notas præbent, quæ verò omniū sunt pri-
mæ, & remotissimæ ex aliis causis amplius non depræhen-
dūtur, sed ex propria natura, effectibus, & ex aliarū causarū
similitudine. Quemadmodū sanē effectus sanitatis ex suis
causis, nēpē sanitate sanitatisq; causis, tum ex propria natu-
ra, & priores quiq; statim à facultatibus, & sanitate nascun-
tur ex posterioribus tanquam ex effectibus: omniū verò po-
stremi ex aliis effectibus cognosci nequeunt, veluti tempe-
riem ventriculi, quæ secundum naturā est, proba concoctio,
hanc bona nutritio, huiusmodi verò nutritionē viuīdus co-
lor, hunc nihil aliud sequitur. Quamobrem ex aliis effecti-
bus, quum nullos post se relinquat, id cognosci nequit, alij
verò omnes priorum tanquam effectus, & posteriorum tan-
quam causæ, signa euadunt. Nam proba nutritio index est
bonæ coctionis, quæ in ventriculo obitur, nimirū quum sit
illius effectus, illa autem huius causa est, & indicium. Quod
verò iuuantēs lædentēsq; causæ, & similitudines cum his,
quæ sanitatem, causas illius, & effectus secundum naturam
habere putati sunt, signa quoque in his exhibeant, ex supe-
rioribus (ne idem repetamus) constare puto.

*Signa, quæ prædictorum genera diffe-
rentiāsque indicant.*

CAP. VI.

AM verò postea quàm ostendimus quid sit,
quod sanitatē, illiusque causas, & effectus de-
clarat, sequitur vt doceamus, quæ sint notæ sa-
nitatis simularium partium, & etiam dissimi-
larium: quæ præterea monstrent illius causas.

B 5

& effectus: quid illorum differentias nempe salubritatem in salubritatem, & mediam inter has constitutionem. Itaque sanitatem similium partium, bonam inquam illarum temperiem, & formam ostendunt quæ ex illarum essentia peruntur indicia. Optimè etenim temperata, & in forma nullam labem habere conspicitur pars similis, quæ sana putanda est. Eodem pacto instrumentarias sanas censemus esse, quum illarum structura secundum naturam esse conspicitur. Indicant præterea hæc ipsa illorum causæ quæ præsentibus sunt, & præcesserunt, effectrices, conservatrices sue: etenim æqualis humorum proportio, proba victus ratio, decens conformatio, iusta magnitudo, perfectus partium numerus, coccina, aptaque earum compositio sanitatem similis, instrumentariaeque partis, & totius denique corporis declarant: Nam quæ temperiem formamque partis tuentur, constitutionis similium illius sunt indices: Quæ verò constituunt, servantque conformationem, magnitudinem, coniunctionem, & unionem, propria testimonia existunt naturæ dissimilium corporum: quanquam tamen ferè contingit, ut quæ uni constitutioni profunt, eadem etiam quod in alia secundum naturam est, conservent: Siquidem ab his, quæ assumuntur, excernuntur, & retinentur, extrinsecusque occurrunt, & à nobis geruntur, mutationes in singulis contingunt, et si quædam peculiariter unam constitutionem magis quam aliam rueri & labefactare sunt nata: veluti cibus crassus, qui obstructiones parit, illa interim partium temperie. At qui moderatam habet substantiam, & concrementum, & unam etiam temperatus reperitur, naturalem temperiem, & partium meatum pariter ruetur: Quod etiam motus moderatus facit, qui aucto nativo calore similibus prodest, & instrumentariarum ciuitates expurgat, expeditasque servat. Caterum effectus, qui diuersam hanc constitutionem sequuntur, horum genera quoque ostendunt. Etenim integræ partium similium functiones, ut attractiones proprii nutrimenti, eiusdem retentiones, alterationes, expulsionem excrementorum, quæ perfecta nutritione in singulis partibus supersunt, atque opera ipsa, quæ temperiem sequuntur, veluti corporis excrementa, quæ idonea substantia, quantitate, & qualitate sunt prædita: Præterea qualitates corporis, cuiusmodi est naturalis color, mediocris mollities, &

& quæ exhalant à corpore moderate affecta, & denique qualitates aliæ, quæ à primis emanant, quum secundum naturam singulis insunt, propriam similiarium partium sanitatem monstrant: Idem pariter sentiendum est in partibus instrumentariis sumpris ab illorum effectibus indiciiis. Sunt porro hi sensatio, cogitatio, imaginatio, ratiocinatio, memoria, morus voluntarius: attractiones, retentiones, expulsionones, distributiones alimentri, quatenus à partibus instrumentariis obeuntur: Nam publicæ partes cuiusmodi est ventriculus, duplices habent huiusmodi functiones: nimirum quasdam, quas solius temperamenti beneficio exercet, quæ quidem illis propriæ consentur, quatenus vt similes nutriuntur, aliis verò funguntur ad totius animalis vsum, cavitatum filamentorumque, & demum eorum, quæ ad instrumentarias partes spectat beneficio: ergo quum hæ recte habent actiones, partes instrumentarias sanas repræsentant: ab eisdem verò fontibus signa capimus ad horum causas, & effectus ostendendos: Nam causæ, & effectus illorū ex propria natura, & causæ ex effectibus suis, & etiā ex aliis causis, si modo summi generis non fuerint, & effectus ex propriis causis, & ex aliis effectibus, si modo postremi non sunt, percipies. Veluti caliditatem, quæ temperiæ efficit, ipso tactu sese prodere ipsius caloris natura agnosces, cibi calidiores, motus vehementiores, & reliqua viuendi ratio, quæ corpus paulo vehementius calefacit calorem in corpore vigere, cuius nimirum est causa, aperit motus validiores, celerioresq; animi, & corporis, vtpote qui à calore proueniunt, tanquā effectus exuperantis caloris sunt notæ: Ambulatio recta, & secundum naturam sanitatis est effectus, ac per seipsam innotescit, eam etiam indicant causæ quæ eam pariunt: si quis enim optime constructa crura, & bene affectam motricem facultatem in alio conspiciat, bonā esse, quæ ab ea proficiscitur actio, tanquā ex sua causa colliget: Quod si paruo temporis spatio iter longū quis conficiat, statim intelliget tanquam ex effectū promptā, facilēq; illi esse ambulationē: eodem verò pacto alias causas, aliōsq; effectus sanitatis cognosces. Ex eisdem etiā fontibus differentias illarū depræhendes: etenim salubritatē, id est probā, optimāq; sanitatem: in salubritatē, id est deteriore cōditione affectā, & neutram, ac inter has mediam corporis constitutionem, ad hæc salub

salubres causas, insalubres, & neutras, quæ salubritatis, insalubritatis, neutriusque; status sunt effectrices, cōseruatrices iuatricisque; nec non etiā salubres, insalubres, neutrosque; effectus, qui à suis constitutionibus nascuntur, ex causis, effectibus, & propria singulorum natura intelliges: Siquidē optimam sanitatem, optima quæ percipitur sensibus illius natura, optimæ causæ, optimique effectus monstrant, deterio-rem verò hæc deteriora: Sanitatis causas optimas esse cognoscimus ex optima illarum natura, ex optimis suis effectibus, & optimis causis: & demum effectus optimos, quum optimi cōspiciuntur, ac ex suis optimis causis, & effectibus, percipimus: sibi enim mutuo hæc signa præbent, & genera ex generibus, & differentiæ ex differentiis signorū depræhenduntur. Contingit tamen ut eadem nota sanitatis, & illius causæ sit testimoniū, veluti facilis, promptaque nutritio sanū esse corpus, & in eo calorē præter alias qualitates vigere monstrat, & color pallidus ut bilem redundare, sic corpus non inculcata sanitate præditum nunciat: Ac in omnibus præterea ex similitudine notas petimus: Si quos enim sanos optime constitutos, vel temperatos, aut bona structura donatos, vel aliter affectos agnouimus, eadē illis tribuimus, quos iis similes putamus: sic enim de liberorum natura, & vita statuimus ex similitudine parentum ducta coniectura, & indiciis.

De signis cognoscendorum humorum.

C A P.

VII.

SUNT porrò inter causas sanitatis, & morbi præcipuæ humores: valet etenim corpus, ut auctor est Hippocrates in libro de Natura humana, & res ipsa docet, quum hi probam qualitatem obtinent, & iustam mensuram seruant, suisque in locis continentur: ægrotat autem, quando sunt contrario modo affecti, siquidem temperies, formæque partium ob formam, alienasque humorū qualitates labefactantur. Ac non solum quidem simularium natura humorum vitio corrumpitur, sed etiam ferè vniuersa corporis structura ex illis sua mala contrahit: Nam vlcera, inflammationes, canceri, & (ut semel dicam) tumorum generatio, calculorum, lumbricorumque procreatio, immoderata partium crassities,

ries, & extenuatio, obstructions, figuræ plurima vitia, asperitates, læuitatēque partiū præter naturam, & nonnunquā etiam luxationes: & denique aliæ omnes propemodum noxæ ob humores in nobis accidunt. Adde quòd animi corporisque functiones ad humores ut plurimum, tanquam ad earum authores referimus, quo magis illorum naturā, & vim medicum tenere oportet, qua quidē de re libro quarto de Sanitate tuenda, & primo, & quarto Aphorismorum ex professo agit Galenus, ut alios infinitos locos omittam, in quibus obiter illorum notas se tradere pollicetur. Verum meo quidem iudicio, nulla methodo id facit, quum ex colore ab excretionibus consuetis, à symptomatis, victu antecedente, facili tolerantia vacuationis, ab his præterea, quæ cum natura humoris sunt cōiuncta, à sexu, regione, vrina, deiectionibus, sudore, sapore, somno, vigilia, calore, frigore, ex pustulis, quæ in corpore oriuntur, otio, labore, & aliis huiusmodi eas peti scribit: Quum enim tractatio omnis, quæ methodo nititur, eo possim attestante, à summis generibus inchoare debeat, probari certē non potest, quod in hac re ita ab eo docetur, nimirum quum nulla capita, nullōsque fontes proponat, à quibus signa omnia ducantur: quo fit ut semper aliquid omittat singularium enumeratio: Id quod facile unicuique patere puto. Nec etiam si omnia recenseantur, propterea arte docentur, quæ eo modo explicantur: Nā genera prius quàm infimæ species semper doceri debent: sic enim quæ sunt eiusdem naturæ sub eodem genere comprehensa, etiam si non enumerentur, intelliguntur, audacterq; affirmare possumus nihil fuisse prætermisum, quod quidē non solum certam reddit doctrinam, sed etiam animum veri agnoscendi cupidum solatur, minuitque studiosis laborē, dum ex omnibus authoribus omnes notas colligere nituntur, & interim multa superflua aceruant. An propterea (quæ so)putare debemus tot esse pituitæ, aut alterius humoris indicia, quòd perlectis omnibus Galeni libris, nō plura sint inuenta? Quid si nonnulla omittat? Quid si plura, & aliqua inutilia tradat? Nonne vanum putabimus huiusmodi laborem? Ac quanto quidem satius esset statim ab initio genera inuenire, ex quibus horum vniuersa signa petuntur, & artē excogitare, ad quam omnes authores, omniū præcepta, vniuersæq; notæ referantur, cuiusque beneficio quid deficiat, vel

vel redundet, quid denique rectè, vel perperam ab vnoquoque tradatur, agnoscere liceat. In hoc præterea artem apud Galenum desidero, quod quum inter signa quædã sint, quæ genus, alia quæ speciẽ, differentiã, ue humorũ ostendunt, alia aliis certiora, maiorẽque vi prædita, alia quæ eos in toto corpore redundare, alia demum, quæ eosdẽ in partibus quibusdam solum contineri monstrant, hæc capita inter se non distinguat, nec quæ sunt singulis propria tradat, quum tamen plurimũ referat hæc inter se distinguere, & proprias illorum notas certa methodo docere. Itaque licebit vnique, qui arte vti velit ex prædictis fontibus humorũ vniuersa indicia sumere. Sunt enim humores suapte natura quidã calidi, & sicci, vt bilis: Alij calidi & humidi, vt sanguis: quidam frigidi & humidi, vt pituita: alij frigidi, & sicci, vt humor melancholicus: temperati alij, vt tota eorũ massa, quæ etiam sanguinis nomine donatur, ex omnibus iusta quadã proportionẽ, exuperante tamen sanguinis copia confecta. Sunt qui in occultis, malignisquẽ qualitatibus naturã obtinent, vitiatãque sunt forma, quales sunt, qui in aẽre pestilenti gignuntur, aut à venenis tota substantia lædentibus inficiuntur. Ac vbi quidem illorũ natura in euidentibus qualitatibus posita est, licet ex ea quis humor redũdet deprehendere. Si enim tactu calidius sicciorque corpus sentiat, calidos & siccos in eo vigere humores colligimus. Sic calidos & humidos, & denique alterius naturę, quã scilicet tactus subesse iudicat. Est enim hic sensus primarũ qualitatum index optimus. Quod si maligna humorum natura extiterit, non perinde licet tactu eam dignoscere, quippe quum per malignos morbos venenosa sæpe subit in humoribus natura, quæ omnẽ tactum fugit. Quum verò excernuntur, visu commodissime id facimus. Nam si quis æruginosam bilẽ excretam videat, contemplatione illius formæ malignum humorem statim agnoscet, sicut etiam pituitã aut alterius generis humorem, cuius natura in primis qualitatibus est posita, vnde optimẽ Hippocrates in libro de Natura humana scribit pituitã etiam vi tractã perpetuò frigidam apparere, quòd illius natura sit frigidissima, quæ etiã tactu percipitur. Vnde excreta hoc vno modo nobis indicia præbere dicuntur, quatenus scilicet humoris excreti naturam, quæ perinde non erat perspicua, quũ in corpore lateret, sensibus liceret

liceret percipere. Habent præterea humores suos effectus, quales sunt secundæ tertiæque qualitates, & quæ in corpore pariunt, ex certa etenim tēperie humorū, color, sapor, odor, crassities, tenuitas, visciditasq; in illis prouenit: ob id signa quæ ab his ducuntur, scribit Galenus ab illis sumi, quæ cū humoris natura sunt coniunctissima, & meritò quidē quū illi potissimū sint cōstituendi eorū effectus, qui ex primis qualitatibus, in quibus eorū natura collocata est, nascuntur. Si quidem secundæ tertiæque qualitates immediate à primis fiunt: ab his igitur notæ hōc modo capientur: si quis enim pallido colōre quēpiā videat, meritò bilem pallidā in eo abundare iudicabit: sic nigram, si niger sit corporis color pituitā si albus, sanguinē si ruber, malignū verò humorē si huiusmodi color appareat. Eodē modo si tenuē, & flauum, vel pallidū humorē à corpore excretū cōspiciamus, pallidū, flauūmq; bilē eā esse iudicabimus: quoniā huiusmodi color, & consistētia, quæ bilis naturā sequuntur, ad sunt: viscidi, crassi, & albi omnes ex pituitæ genere cōsistūt, nigri, & crassi melancholici omnes: aquosi, & diluti serosi generis, & deniq; quū noueris qui sint proprij colores, propriæque consistētiæ humorū, ex illis licebit, quales sint humores, qui abundāt, dignoscere. Hoc modo etiā excrementa, quæ reiiciuntur à corpore, humoris abundātis sunt indices, quòd scilicet sensibus subiiciāt qualitates cū natura humoris cōiūctas. Habēt & suos sapes, & odores singuli humores: est enim sanguis dulcis, & pituitæ etiā quoddā genus, bilis amara quæ pallida est, flaua vitellina, æruginosa, isatodes, & atra ea, quæ ex his gignitur. Nec existimare quidē oportet omnē atrā bilē acerbā esse, vel acidā, quēadmodū Galenus scribere solet nulla adhibita distinctione: Nā quum, eo authore, atra bilis vel ex flaua, aut ex sanguine vel humore melancholico procreetur: ea certe quæ ex amara bile, qualis est flaua, per assationē gignitur, nunquā acida esse potest, si quidē acidus austerusq; sapor exuperantis frigiditatis sunt indicia, & rebus primo insunt, dum crudiores existūt, ac nondū à calore elaboratę, & percoctę: tunc enim acida, dulcia, amara, & salsa demum quadunt. Itaque si amara, vel eundē retinent, vel in sequentem, succedentēmq; sapore permutantur: constat quod amarum est nunquā acerbum, vel acidum fieri posse. Est autem austera, quæ secundum naturam est, melancholia, quum
prop

proprio nomine humorem melancholicum in libro de Naturalibus facultatibus Galenus vocādam esse censet. Acida est atra bilis, quæ ex humore huiusmodi prouenit: Nā acerbum in acidum transire aptum natum est, vel forte etiā huiusmodi sapore est prædita, quæ ex sanguine præsertim limoso, & non bene à feculento humore expurgato conficitur. Refert quoq; saporē acidum pituitæ quoddam genus, quæ ob id acida pituita vocatur. Qui verò insipidi sunt humores, omnes ex pituitæ genere consistunt. Salsus verò humor, vel pituita est putrefacta, aut cum humore seroso mixta, aut ipse etiam solus serosus humor. Cæterum boni odoris sunt humores temperati, putridi verò pessimi, calidi, & humidi virosum nescio quid referunt. Qualis verò sit bilis, vel pituitæ, & (vt semel dicam) singulorum humorum odor, nec exprimere, nec agnoscere facile possumus. Docendi ramen methodus postulat, vt ab his etiam proprias humorum notas petamus. Iam verò ea, quæ humores in corpore pariunt, vniuersa vel ad animum, vel corpus pertinere dicamus: Animi quidem mores quales subsint humores, indicant. Nam qui iracundi, & furibundi, biliosi, stolidi, & ad risum profusi, incōtinentes, impudentesq; sanguinei: Astuti, cauti, prudentes, cōstantes, ingeniosi melancholici. Maligni, proditores, simulatores, osores, iniuriarūq; memores, & peruerso ingenio præditi censentur, quibus atra bilis dominatur: obtruso ingenio præditi pituitosi: vt enim corpus frigido, & humido humore grauatur, sic & animus obruitur. Quo magis mirari subit, quòd Galenus scribat pituitā ad animi mores nihil conferre, si enim corporis temperiem illi sequuntur, quur non putabimus à frigida & humida temperie, cuiusmodi pituitosa est, certo modo aliter quā ab aliis humoribus afficit? Valent memoria melancholici, felicior est imaginatio, & rerum cōprehensio sanguineis, & pituitosis, nimirū quòd in humido promptiores fiant impressiones, vnde pueri, & mulieres maximè dociles putantur. Qui verò matura tam sunt ætate, ineptissimi ad discendum apparēt. Qui tēperatos habent humores mediocria hæc omnia obtinent. Mania, vt affectus præter naturam attingamus, atræ bilis exuperantis in cerebro est indicatiū. Tristitia, & melancholia humorē melancholicum testantur. Deliriū bilis flauæ, aut sanguinis, vel vaporis biliosi dominiū monstrat. Ac
vt bre

vt breuiter dicam, animi perturbationes, & morbi qualis sit temperies, & humor redundans repræsentant. Quæ verò ab humoribus in corpore proueniunt, placet ita diuidere, vt quædam ad habitum corporis, quædam ad illius actiones, alia verò ad eiusdem passionem referantur. Nam habitus gracilis cum venarum amplitudine biliosum humorem vigere indicat, carnosus sanguinem bonum, crassus & mollis pituitosum, pinguis frigidior, sed nondum pituitosum sanguinem monstrat. Asper, durus, gracilis cum venarum angustia melancholicos sequitur humores. Tensum corpus vt carnis, adipisq; abundantiam comitatur, sic declarat sanguinem copiosum, aut frigidior subesse. Liceret ex his, quæ à corporis habitu prodeunt, veluti ex pilis signa colligere redundantis in corpore humoris, sed licebit unicuique materiam ex Galeni Arte medicinali mutuari, hac sibi proposita methodo, vt omnia, quæ ad eos pertinet, vel ad illorum ortum, vel casum, vel incrementum, copiam, consistentiam, figuram, colorem, duritiem, asperitatem, & læuitatem referantur. Quibusdam enim citius aliis tardius oriuntur, & decidunt, vt admodum biliosis. Eisdem naturis pili cito crescunt, & pallido colore sunt tincti, & contorti, asperi, duri, & (ne singula in hac re prosequamur) facile quilibet inuenire poterit omnes pilorum differentias, quæ non prouidentia naturæ, sed materiæ expirantis à corpore ratione proueniunt, humorum copiam, qualitatemq; sequi. Inter corporis functiones recepta à medicis diuisione, quædam statuentur naturales, quædam vitales, aliæ animales. Eas autem vocamus naturales, quæ famulantur generationi, nutritioni, & aëctioni. Vitalem vocamus facultatem, quæ pulsus ædit. Animalem vim principibus actionibus, sensationibus, & voluntariis motibus præesse putamus. Igitur celeres motus biliosos comitantur, tardi pituitam, moderati, & graues temperatos humores ostendunt. Contendunt fere cum biliosis in celeritate sanguinei, sed citius exoluuntur, quibus bilis abundat, diuque perseverare in officio nequeunt, compositos ædunt motus melancholici. Inordinatos & furore plenos atrabilarij, & qui admodum biliosi existunt. tardi ad motum sunt pituitosi, sed minus fatigantur. Vegetos sensus habent biliosi, acutos melancholici, laudabiles quidem, sed turbulentiores sanguinei, obtusissimos pituitosi, moderatos tēpe

C

rati: Quod verò ad principes functiones pertinet, in animi functionibus, & perturbationibus sumus cõplexi. Solemus enim animi mores vocare potissimũ rectoris facultatis functiones, & quæ in corde fieri putantur passionēs, vt irā, tristitiam, gaudiũ, magnanimitatē, constantiā, de quibus præsens locus diligentiorē tractationem nõ postulat. Ad sensus pertinent somnus & vigilia: Sunt autem maximè vigiles melancholici, & biliosi, summo sunt magis dediti temperati quàm illi, etsi id moderatè, magis adhuc sanguinei, omnium maximè pituitosi. Quod verò ad naturales functiones pertinet pròpte cõformantur, & adolescunt biliosi, deinde sanguinei, postea pituitosi, postremo melancholici, qui vnà cū biliosis celerrima senectute conficiuntur. Incrementũ in omnes partes humorũ copiā, & quod citissime fit, etiam caliditatē comitatur. Ad generationē, & venerē procliuissimi biliosi, sed cito exoluntur. Id quod etiā melācholicis accidit, qui flatũ plurimũ congerunt. Sed his perinde inimica nõ est venus quã rarius semen emittant, vtpote ex flatu ad coeundũ excitati. Alij verò melancholici tarde ad venerē excitantur, & illius vsu præter modum exsiccat corpore maximè læduntur, sanguineorum potissimũ venus est, quã semine copioso abundant, etsi non perinde prompti sint, & expediti, vt biliosi. Pituitosi tardi ad venerē, nec tamē obest hæc illis si moderate ineat, calore siquidē pituita cõcoquit, & tẽperatius corpus euadit, at frequentiore vsu, dissoluto semine calidiore substantia vnà cū spiritu vitali frigidius reddit. Ad ectiones omnium aptissimi sunt sanguinei, ad attractionē biliosi, & ad retentiōnē, in qua etiā melancholici illis fortè nõ cedunt, nimirũ & siccitate qua hi abundant, retentio peragitur. Infirmissima est retentio, & attractio pituitosis, cõcoctio melancholicis: Ad reddēda excremēta, præsertim quæ per aluum excernuntur maximè idonei pituitosi: Sanguinei ad retentiōnē, & expulsionē nõ perinde infirmi, vt pituitosi: omnium verò illi felicissime nutriuntur. Distributio alimenti in biliosis felicius obitur: In melācholicis melius quã pituitosis: at deterius illi quã hi cõcoquit, & nutriuntur refragāte frigiditate, & siccitate vtrique operi, vigente in pituitosis humiditate. Vitalis vis validissima in sanguineis, deinde biliosis, infirmissima pituitosis: deinde melancholicis, cui verò humores sunt temperati, omnia hæc moderata adsunt. Ceterum inter pas-

siones

fiones corporis hoc loco morbos ipsos, illorū accessiones, & dolorem, enumeramus: calidus enim morbus calidū humorem abundare monstrat, frigidus frigidum: Sic accessio quę quotidie aduenit, pituitam, quę tertio quoque die bilem flauam, quę quarto melancholiā, vel atrā bilem, quę verò perpetuum quendam tenorem seruat sanguinem: longę accessiones pituitam, vel melancholiā, breues bilem vel flatū redundare ostendunt: vehementes morbi, qui ex humore proueniūt, sanguinem, aut bilem omnino sequuntur, languidi pituitam: benigni ex sanguine potissimum, deinde ex pituita nascuntur: maligni primas obtinent: qui ex atra bile: secundas, qui ex humore melancholico: postremas, qui ex eruginosa, vitellina, & flaua proueniunt: Lethales ab omnibus humoribus fiunt morbi, maximē autem à bile flaua, vitellina, æruginosa, & atra: qui verò perpetuò hominem ad mortem vsque comitantur, ex atra potissimum originē ducunt, vt ostendunt cancri, & elephantiasis: Quod si ex aliis humoribus eadem vis aliquibus concedenda est, pituitę dabimus ex qua asthmata, scabies nonnunquam, & podagra toto vite tempore saepe affligunt: Dolor eadem ratione materiam abundantem significat. Erodens enim bilem flauam: obtusus & grauis pituitā: tenuius vel flatū, aut sanguinem sequitur. Ac vt semel dicam licebit vnicuique ex effectibus prædictis, & aliis eiusdem generis abundantis humoris notas reperire. Alleuiationes quoque & aggrauationes, quę excretionem humorū sequuntur, inter passionēs corporis nō ineptē reputari possunt. Ex quibus etiam indicia petuntur: grauis siquidē esse solet superflua, & familiarū humorū vacuatio, leuis autē si id quod est noxium educitur moderatē. Iam verò ex humorū causis illorū indicia cōmodissimē hoc modo ducemus: Nam quū à causis calidis & siccis bilis gignatur, fit profectō vt quę calefaciendi, & siccandi vim habēt, huiusmodi humorem ostendere dicantur: Hac enim ratione ætas aëris conditio, regio, anni tempus calidum & siccum, vita laboriosa, vigilia, curę bilem flauam aut etiam atram, quum scilicet vehementius diutiúsque processerint, ostendere dicuntur: quoniam eam gignunt: Eiusdem generis est temperies corporis calida, & sicca, & sexus: veluti quum viros biliosos, mulieres pituitosas dicimus, & alia huiusmodi, quę vel humorem gignendi statim vim habent, vel illud

monstrant, quod eam vim obtinet, notas præbere ad bilem pituitamque cognoscendam dicuntur: siquidem temperies per se humores procreat: sexus autem, & ætas non id faciunt, sed qualis temperies sit indicant: veluti aer qui gignit quidē sibi similes humores, non tamen statim, sed quoniam primò corporis temperiē mutat: Regio, anni tempus qualis sit aeris conditio declarant, quorum sanè varietatem nemo distinguere poterit, qui ignoret quonam modo hæc abundantium humorū sint indicia. Præbet quoque suas notas materia ex qua humores gignuntur: eam autem suppeditant, quæ assumuntur, & retinentur. Quum enim id, quod assumitur, facilius promptiusque vertatur in sibi similem, quàm in alium humorem, eum, qui calido, & sicco nutrimento, aut medicamento, utatur rationi consonum est bile abundare: Eodem modo si quæ consuevit excerni bilis, non amplius excernatur, materia suppeditatur biliosa corpori, differtque à superiore, quòd hic actu, illic potētia materia bilis sit, quamobrem genus signorum, quod ab excrementis cohibitis capi scribit Galenus ne plures fontes fiāt, ad materiā humoris redigatur, non tamē impedio alios aliter facere modo omnia indicia certis quibusdam generibus cōplectantur. Ducemus autem ex materiæ qualitate, quātitate, ordine, & assumptionis tempore humorū notas. Diuersi etenim humores, quum hæc euariant, procreantur: Nā temperati cibi in calidioribus corporibus, veluti admodū biliosis, bilem gignūt. In pituitosis pituitam, qui copia grauant coctricē, etiam si biliosi suapte naturā fuerint, omnino in pituitam degenerāt, quod etiam peculiariter de vino notauit Galenus, quod quidem etsi calidū est vbi tamen largius sumitur, quàm confici possit: sopores, & alios huius generis frigidos affectus parit. Vbi autem ordo peruertitur, ut plurimum corrupti sunt humores, qui gignuntur: vbi verò intempestiue sumuntur, nondum priore percocto, pituita est qui prouenit humor. Nec minus licet ex subiecto corpore & instrumento, in quo humores procreantur, illorum signa capere. Qui enim in ventriculo, aut cerebro colliguntur, ut plurimum pituitosi esse putantur, quòd illic pituita sit sedes: qui in liene continentur, melancholici esse solent, in venis serosi aut biliosi, vel sanguis ipse purior: in hepate verò bilis, vel sanguis coaceruantur. Colligimus pariter humorum notas ex cōmuni

corpo

corporis instrumento. Quibus enim natiuus calor imbecilior est, his pituitam abundare credimus. Qui vero natiuo calido abundant ut feliciter concoquunt, sic sanguinis optimi plurimum procreant. Quinetiam causæ sine quibus, suam vim in hoc ostendunt. Nam si alimentum non satis retinetur, donec sit perfectè elaboratū, pituitam abundare necesse est: contrā verò bilem, si postea quā est concoctū excrementa tempestiuè non excernantur: tunc enim quicquid est, longiore mora exurit. Ad hæc iuuantes causæ, & lædentes ut ostendunt qualis temperies sit: eodem modo quales subsint humores indicabunt, siquidem qui temperatis duntaxat iuantur, temperatos humores habet: qui offenduntur à similibus intemperatos eos obtinent: quibus frigida, & humida profunt, calidis, & siccis humoribus sunt referti, & denique exceptis temperatis, alios omnes offendunt similia, contraria autē iuuat. Seiunguntur porro hæ causæ à gignentibus, & materiā suppeditantibus, quod factū humorem corrigant, non autē ut aliæ gignant. Superest quartū genus signorum, quod à similitudine capitur, quod etiā ad humores cognoscendos suas notas confert: Nā si duos eodē morbo affectos cōstituamus & vno mortuo, aut dissecto vniuersum corpus, aut cor, ut aliam partem maligno, aut putrido, vel alterius generis humore plenū inuenerimus, aptissimè colligemus eosdem in eisdem locis contineri humores, nimirum quod similia ostendant similia. Iam verò illud explicandum est, quænam signa ex tanta multitudine certa omnino existant, & nunquam fallere valeant, quæ verò incertiora, & duntaxat coniecturalia, quidq; in singulis obseruandum, ne hallucinemur: Itaque notæ, quæ à natura humoris sumuntur perpetuò verè esse nō possunt: sæpe enim humor est calidus, qui in corpore viget, quū nihilominus frigidum corpus sentitur: quod in his apparet, qui per initia accessionū biliosæ febris, cōtracto ad intēna viscera calore, extrinsecus rigent, frigidiq; sentiuntur: Quapropter inæqualiter affici corpus nō oportet, si ex tactu qualis sit cōtentus humor, dignoscere tentemus: tūc enim si corpus calidiū, quā temperato conueniat, percipiatur, calidi omnino redundant humores, vel propria natura, vel aliunde ascito calore. Nam pituita putrida alioqui suapte natura frigida, calida cēsenda est. Inter effectus autem ea quæ sumuntur ex sapore indicia, quum

adsunt, perpetuo vera sunt. Neque enim continuò qui exuperant humores, in linguam effunduntur, sed quum percipiuntur, nunquam fallunt. Bilis siquidem necessario fuerit, quod amarum est: melancholicum quod austerum & acerbum: quod verò dulce, omnino vel sanguis vel pituita: sic profectò, quum ea, quæ à corpore exhalant, grauem odorem repræsentant, corruptos putredinæque affectos humores arbitramur. Cæterum in colore necesse est easdem distinctiones adhibere, quas prius notauimus, quum ab humorum essentia signa sumebamus, ut scilicet corpus in calore, & frigore mediocriter habeat. Nam frigus quum cutem constringit, humores simul intro protrudit, & cutim liuidam, ac sine calore reddit: sic sanè calor sanguinè ad externas partes, quocutis rubicunda euadit cōmouet. Quamobrem quæ aut calefaciunt, aut refrigerant, exteriores partes, ut calorem ambiètem, frigus externum, internos affectus, veluti febrem, pudorem, iram, tristitiam, motum, nimiam quietem, somnum, vigiliam immoderatam, & si quæ alia huius generis reperiuntur, abesse oportet, quum ex colore iudicare volumus, qualis humor in corpore vigeat. At quæ sumuntur ex animi moribus humorum indicia prorsus certa esse non solent, tum quòd sæpe videamus alios esse mores, quàm corporis conditio ostendat, ut in his, qui metu, aut religione coërcètur, aut nimia licentia proteruire sinuntur, tum quòd corporis temperiem sequantur, in qua qualitatū adest quidā excessus, quibus tamen nullus similis peculiaris humor redundat: Non enim necessariū est in eo, qui paulò calidior sicciorue sit bilem statim abundare, aut humorem melancholicum in eo, cui sit temperies frigida & sicca, nec pituitosus cōfestim putandus est, aut sanguineus, qui humidus est cum calore, vel frigore. Quippe quum humorum generationes non qualēcunque, sed maiorem quēdam qualitatū excessum requirant. Potest præterea vnica qualitas exuperare, quæ mutationis morū animi erit causa, generationis autē peculiaris alicuius humoris minimè, si modo in singulis duæ qualitates vincunt, Quod etiam spectasse Galenum videmus: quum in Arte medicinali temperaturarū corporis notas præscribit: licet tamen ex animi moribus si non speciem, factè genus humoris deprehēdere. Nam calidos humores in eo exuperare oportet, etiā si nō sit bilis, qui ad irā est procliuvis, vbiverò

ma 3

magnus quidam excessus in animæ functionibus conspicitur ex illis certas de humoribus notas ducimus. Quæ verò pariunt humores in corpore, præsertim si ea præter naturā extiterint, signa certa præbent. Tertianæ hoc modo febris bilem necessariò abundare declarat. Sic accessio, quæ eū rigore inuadit, & motus morbi velox, & dolor mordicans, acris calidiq; humoris exuperantis sunt indices. Tumor qui vehementē dolorē infert, sanguinis, aut bilis, vel calidi omnino humoris est testimonium: ostendunt nihilominus habitus mollis humidos humores subesse, durus, & asper sicciore, corpulentia humidiores, & copiosiores, obafitas frigidiore, quanquā (vt diximus) sine redundāte humore, qui vnam ex quatuor humoribus speciem obtinet, ob certā temperiem hæc eadem fieri possunt, nec non ob aliquē errorē, congestos alios esse succos, quàm huiusmodi naturales corporum constitutiones repræsentent. Quis enim dubitet in molli corpore bilem abundare, si præcesserint quæ bilē procreent, in aspero & duro ob cruditatem & otium pituitam aceruari posse? Idem esto iudiciū de his, quæ in habitu corporis nascuntur, vt pilis, qui vt naturalem temperiē, & humores indicare valent: sic eos, qui ex quacūque occasione in dies mutantur, minimè possunt. Flauus quidem pilus bilis est indicium, ex qua genitus est, qui iam vigēte pituita, huiusmodi colorem diu seruat. Cæterum in excrementis illud obseruādum est, ne ab aliqua vi extranea emittantur. Nam si ob acrimoniā bilis, os venæ aperiatur, sanguis fluat: etiā si non abundet. Eodē modo si æfluante corpore sanguis profluat, non est id abundantis huius humoris indicium: sed si humor, qui excernitur sit excretionis causa, tunc signum est eundem, sibi que similem in corpore vigere: qui tamē excretus, qualis sit conspicitur. Bilem enim abundare in corpore agnoscimus, si effusus sanguis pallidior extiterit. At qui in causis, vel efficiētibus, vel materiam suppeditantibus illud latere non debet, si certa indicia habere velimus, vt omnes causæ simul coniungantur. Siquidē bilem abundare necesse est, si ætas, regio, cæli status, vitæ cōditio, alimēta, & omnia denique bilē procreantia affuerint. Quod si quædā deficiat, non certæ erūt notæ, sed tantū à certitudine deficiet cognitio, quantū à cōmuni consensu recedunt causæ. Quippe necessariū non est in iuvene bilem vigere, quum otiosa vita,

frigidaque aëris constitutio, vel alia huiusmodi ætati cōtraria adsunt, quæ id quod ætas conficere potest, vincunt. Licebit vnicuiq; ad horum imitationē in aliis, si quæ reperiātur, exceptiones & circūstātias adnotare, hæc enim mediocriter etiam doctis sufficere possunt. Nunc verò ex his fontibus signa haurire oportet ad ea cognoscenda quæ de humoribus scire medico expedit. Opus autem est imprimis separare genus à genere, vt bonos humores à malis, & calidos à frigidis, humidos à siccis, speciem à specie, vt inter calidos bilē à sanguine, inter frigidos pituitam ab humore melācholico, & serosum dictum humorē à reliquis omnibus, & infimas species ab infimis speciebus, veluti bilem flauam à pallida, pituitam acidam ab insipida, & dulci. Qualitatem præterea à substantia necesse est seiungere. Est enim aliquando id quod in humore peccat illius qualitas non propria substantia, veluti quū bilis calidior acriórque, non tamen copiosior existit: ad hæc scire oportet qui vinci alteratione possint, & qui non nisi vacuatione corrigi valeant, quibus præterea alteratio conueniat per ea, quæ tota substantia agunt, quibus verò sufficiat sola rerum qualitas: qui præterea ex humoribus ad vacuationem sint parati, qui verò minime: postremo an in toto corpore, vel in multis partibus, vel vna tantū humor contineatur, & si quæ aliæ sunt in humoribus differentiæ, quæ medici officia variare quæāt, per proprias notas dignoscendæ. Præstant autem id, vt summatim dicam, ex singulis fontibus signa ducta, & vnicuique propria. Quod si in vno genere cōmunia omnia forte inuenies, in altero certe non deerit, quod vnicuiq; sit proprium. Itaque bonos humores indicāt imprimis essentia ipsorum humorū, quæ proba est, temperata scilicet quædam qualitas, bonus color, sapor, odor, substantia mediocris, boni effectus tum animo tum corpori peculiare, bonæ causæ efficientes, inquā, quæque materiam suppeditant, & sunt instrumēta, vel inter lædentes, & iuuantes reponūtur. Prodest enim probus victus, quibus boni adsunt humores, obsunt autem remedia, quæ malē affectis humoribus conferūt, contraria verò his malos humores ostendēt, ac ea maligna malignos, & benigna benignos abundare mōstrant, sic calidos à calidis distinguimus. Nam etsi sanguinem, & bilem caliditas sequitur, peculiaris tamē quidam calor, nempe acrior, & mordacior bilē comitatur, mitior

mitior & halituosior inest sanguini. At color certius vnum ab altero separat. Pallidus siquidem in quo bilis, rubeus in quo sanguis viget, color apparet. Alius præterea est sanguinis, alius bilis sapor, diuersa quoque est eorum substantia, & causæ propriæ propriique effectus, diuersæ similitudines, quibus inter se differre cognoscuntur. Atque eadem etiâ speciem à specie distinguunt. Diuersa namque hæc omnia in eo apparent, in quo flaua, vel vitellina, aut pallida, vel æruginea bilis exuperat. Nec non ex eadem methodo perspicimus in quo loco humores redundant. Si enim in vniuerso corpore qualitates humorum naturam constituentes sentiantur, ipsique humores, qui excernuntur per singulas corporis partes, per quas natura sese expurgat, simile naturam habuerint, si causæ humoris prædictæ totum affecerint, totiusque effectus sequantur, qui vnius generis humores exuperare monstrēt, quis negabit eos in vniuerso animali exuperare? quod si in partibus quibusdā, aut vna solum hæc adsint, in eo duntaxat loco humorem vigere ex eisdē notis colligemus. Hoc namque pacto, quū vniuersum corpus æstuat, acremque persentit qualitatem, & color flauus apparēt, percipiturque amaritudo in ore, vrgent vigiliæ, æduntur motus celeres & inconstantes, pulsusque emicant elatiores, deiecta est appetētia, torretur alimentū, & sanguis, infestat morbus biliosus vniuerso corpori peculiaris, adest iuuenilis ætas, corpus gracile, hirsutum, venis latis præditum, præcessitque victus omnis calidus, & siccus, & vbiq; calida & sicca obsunt, profunt autem quæ bilis acrimoniam retūdunt, & ipsam bilem educunt, si præterea quæ excernuntur per cutim, aluum, vesicam flaua fuerint, plenū huiusmodi bile vniuersum corpus agnoscimus. Quod si pituitæ indicia in vētriculo adsunt, bilis autem exuperātis in habitu corporis, aut venis signa apparēt, intelligemus inæqualiter corpus affectum, & varios in diuersis partibus humores redundare, quo modo ex vrina, & sudore potissimū quales sint humores, qui in venis, & habitu corporis continentur, & ex alijs etiâ notis, quæ succos in eo loco vigere peculiariter monstrant, quantum medicina promittere potest, cognoscimus. Non desunt etiam signa ex hac methodo, quæ ostendant vel exuperantes in humoribus qualitates, vel ipsorummet humorū in corpore redundantiam. Nam acrimonia, quæ tactu sentitur, calidiorē ostendit.

dit subesse humorem biliosum, non tamen propterea copiosiore, quàm par sit ipsam bilem. Veluti nec etià acuta exercitatio, & vigiliæ, aut qui præcesserunt animi corporisq; labores, ex quibus corporis quidem calor, & siccitas intenditur, non tamen usque adeo ut perpetuo ex sanguine assato bilis procreetur. Acrimonia verò, & flauities simul, cibi calidi, & sicci, & quæ vehementius excalefaciunt, siccantque, causæ non solum acriorem, sed etiam abundantiorē in corpore esse huiusmodi humorem testantur. At signa, quæ humorem indicant, qui alteratione omnino vinci nequit, monstrant, huius generis materiam nō aliter, quàm vacuatione corrigi posse, & quæ extenuatos, nullaque alia insigni qualitate præditos succos nunciant, eos ostendunt ad vacuationem paratos, forēque facilem & vtilē huiusmodi vacuationem pollicentur. Quarum rerum vsum in eo opere, quod (deo fauente) de euacuandi ratione breui ademus, & alibi in tota ferè medicina agnoscemus: nihil enim frequentius ad manum in vsumq; venit, quàm de humoribus tractatio, & cognitio. Nunc verò superesse video, ut multitudinis omnis notas tradamus: nam exuperantes humores nunc vires grauant, nunc conceptacula sua distendunt, aut proportionem iustam excedunt, quæ medicum ignorare non oportet, quum hinc varij morbi nascantur, & curandi, præseruandique ratio ex horum diuersitate varietur. Sed quoniam varia est multitudinis natura, varia vis, multiplicēsque differentiæ, quarum rerum signa nemo vnquam intelliget, qui hæc prius non cognouerit, paucis hæc explicare operæ pretium esse duco: præsertim quum nonnulla in hac re occurrant, in quibus Galenus, & qui eum sunt sequuti, mihi non satisfaciunt.

Multitudinis nota.

CAP. VIII.

Q UOD Græcis πλῆθος dicitur, à quibusdā plenitudo, ab aliis verò multitudo verti solet, videnturque mihi melius hi, quàm illi sentire. Nam quum à Græcis πλῆθος definiatur esse alicuius substantiæ ultra naturalem modum in aliquo loco abundantia, plenitudinis

his nomen id nobis non indicat, siquidē partes plenas etiam appellamus, quæ naturalem mediocritatem non excedunt, nec vbi aliquod est vitium: veluti quum carne corpus, aut ventriculū nutrimento plenū dicimus, quum nec vires nec vasa quidpiam patiantur: nec proportio vitietur per huiusmodi plenitudinē. Quum autē multum esse quidpiam dicimus id, quod mediocritatem excedit multū dicimus, damnamusq; tanquam id, quod excessum significat. Porro quum multitudo sit substantiæ cuiuspiam plusquam conueniat, in aliquo loco consistens abundantia, merito à tribus illis differentiæ sumentur, nempe à diuersa substantia, quæ abundat, à loco diuerso, & ab eo, cuius ratione dicitur multitudo. Ac vt de tertia differentia primo agamus, multam substantiam in corpore intelligi debere scribit Galenus, vel ratione loci continentis, vel virtutis, quæ eam regit: vnde illa multitudo ad vasa, hæc verò ad vires vocari solet. Verū mihi prætermittere videtur Galenus tertium quoddā genus, illudque non solum in arte nostra, sed in aliis omnibus maximè necessarium, quod quidem ex proportionē sumitur. Multū enim sæpē dicimus esse in corpore humorē, vt multā bilem, multam pituitam, quæ tamen nec vires grauet, nec vasa distendat: sed quod proportionem, quā cum aliis humoribus habere debet, excedat. Alioqui quomodo (quæso) huiusmodi redundantiam multā nuncupabimus, si ea duo duntaxat ponantur, ad quæ omnis multitudo referatur? Statuantur ergo in tertio hoc genere tres differentiæ, ad vires, inquam, ad vasa, & proportionē: ex quibus cōpositæ differentiæ: ex eorum complicatione resultabunt, ad vires & vasa, vel ad vires, & proportionem, vel ad vasa, & proportionem, vel ad tria simul coniuncta, vires, vasa, & proportionē. Vi-res rursus intelligimus vel naturales duntaxat, vel vitales, vel animales, vel duas, vel omnes iunctas: locum item capere debemus, vel vasa, quæ cavitatem habent, vt venas, & arterias, quæ propriè vasa vocantur, vt ventriculū & intestina: vel qui vasis respondet, quæadmodū Galenus multitudinem fieri scribit, quæ proportionē respondet ei, quæ est ad vasa, vt carnis, pinguedinisque multitudo dicitur, quæ non omnino vt humores in vasis, multitudinem faciunt. Præterea vel vniuersum est corpus in quo multitudo huiusmodi colligitur, vel quædam partes, vt venæ, vel vena quæpiam pars, velu

veluti ventriculus, & hepar. Porro substantia, quæ multitudinem facit, ut diuersa est, ita particulares quasdam differentias facit propriis nominibus à Græcis sæpius, & à nostris etiam nonnunquā distinctas: quæ enim à cibo fit, à Græcis *πλησμονή* vocatur, ut author est Galenus in quodā aphorismo secundi libri, à Celso satietas dici videtur, quum ait, Querunt initium morbi, calor attulerit, an frigus, fames an satietas, defectum scilicet alimenti excessui opponens. Quæ verò à sanguine, vel omnibus humoribus proportionē aucti committitur, generali vocabulo *πολυαιμία*, id est sanguinis abundantia à Galeno in libro de Plenitudine nuncupatur. Quòd si in toto corpore abundauerit sanguis, eodem teste decimo tertio Methodi *πληθώρα* huiusmodi multitudo nominatur: At si in partis substantia imbibitus humor fuerit, *φλεγμώδης*, id est inflammatio communi vocabulo appellatur: quæ ratione partis, peculiaria nomina recipit, ut pleuritis, phrenitis. Si verò in spatio, & concauitate partis contineatur sanguis, quoniam tunc concrefcit, *θρόμβος*, id est grumus dicitur: quod si alius humor abundet, ut bilis utraq; pituita, aut serofus humor, vocatur in toto corpore cacochymia, ut Galenus author est quarto Methodi, peculiari autē nomenclatura cacoëthia, & corruptio, & (ut Galenus vult) plenitudo nuncupatur, cacoëthia quidē humorum, quando illi maligna, & peruersa sunt præditi qualitate, ut in pestilentia accidit: corruptio, quando magnū ita vitium est, ut non amplius ex naturæ coctione ad primā bonitatem humores redire possint, multitudo verò si paruum sit vitium, ita ut sanguis eo, quod ipsum vitiat vacuato, ad suam naturā redigiqueat. Hæc Galenus decimo septimo aphorismo libri secundi. Non tamen video quur multitudinis generale nomen ei differentia magis accommodet, quàm aliis. Cacochymia præterea nomen vario modo etiā ille vsurpat. Nūc enim eam definit esse acrium humorum abundantiam, à qua hoc modo excludit pituitæ naturalis excessum, quum tamen sæpius cacochymos eos vocet, in quibus alius à sanguine humor redundat. Quòd si in habitu corporis huiusmodi humores exuperent, peculiaria nomina consequitur talis redundantia. Quæ enim à bile fit per vniuersum habitum sparsa, icterus, & à nostris morbus regius, quæ verò ab atra bile, elephantiasis, à pituita, leucophlegmasia hydrop

dropis species, in qua corporis partes tumidæ, & mucosæ conspiciuntur, dicitur. In partis verò alicuius substantia imbibito humore à bile flaua, herpes, & erysipelas, ab atra cancer, alter scirrhus. A pituita tenui quidem œdema, à crassa scirrhus. A seroso humore in ventris partibus collecto, ascites, circa testiculos hydrocele nuncupatur. Quòd si in partis cauitate humor contineatur, ita vt tumorem non faciat præter naturam, multitudo vocatur cum denominatione humoris abundantis, veluti quum in ventriculo, capite, & reliquis partibus nunc bilem, nunc pituitã abundare dicimus. Cæterum ex horũ humorum mixtione, & varia alteratione, mixti, & varij affectus fiunt, de quibus hoc loco agendum non est. At si spiritus flatuosus abundet, authore Galeno libro quarto de Victu acutorum huiusmodi vitium *πνυμάτωσις* à nobis verò inflatio dicitur. Colligitur autem in variis partibus flatus, vt sub peritoneo, circa ventriculũ, & intestina, qui vbi insignẽ tumorem facit, tympanites hydrodis genus constituitur. Aceruatur præterea in membranis internis, in tendonibus membranosis musculorũ, & spatiis, quæ sola ratione cognoscuntur, vocatũque huiusmodi abundantia pariter inflatio cum partis adiectione, vt inflatio ventris, vel intestinorum. Quòd si carnis multitudo sit, à Græcis *πολυσαρκία* vt videre est apud Galenum libro secundo de Temperamētis, à nobis corpulentia nuncupatur, præsertim si in corpore vniuerso fuerit. In partibus enim sæpius etiam caro abundat, vt in testibus sarcocoele dicta, & epulides, parulides, thymi, quæ nihil aliud sunt (vt Galenus author est) quàm carnosæ quædam germina. At quæ ex pinguedine fit multitudo, obæfitas nominatur, & totum, partemque obæsam vocamus: si à pure contingat, à nobis suppuratio, à Græcis verò *ἐμπύημα* appellatur. At quæ ex substantia puri respondente nascitur, veluti quod ex coctione humorum, quæ in venis, & arteriis per febres obitur, subsidet in vrinis, hypostasis, & sedimentũ appellatur, fit nõnunquam ab alia substantia, quæ in corpore gignitur, vt in abscessibus refert Galenus lapides, sabulũ, vrinã, vngues, ossa, ligna, testas, amurcam, sorditiem, & substantiam melli similem reperiri, vnde huiusmodi multitudo *μελικής* dicitur, quæ verò ex substantia sæuo simili conficitur *στάγμα*, quæ pultem refert *ἀθήρωμα* nominata est. Porro huiusmodi substantiæ

stantiæ omnes multitudinem, quæ est ad proportionem, quum excedunt, semper committunt, eam verò, quæ ad vires, aut vasa non item, nec omnes eodem loco id facere possunt, siquidem alia solum in parte vna multitudinem excitant, vt cibus, potus, pus, & alia, quæ in abscessibus, & quibusdam partibus duntaxat gigni diximus: alia verò in toto, & parte, veluti humores singuli, caro, pinguedo, spiritus, quorum quædam multitudinem committunt ad vasa in toto, & parte, quemadmodum sanguis, spiritus, serosus humor, pituita, vt apparet in leucophlegmasia vbi vniuersum corpus à pituita distenditur: quæ vbi in partem decumbit, œdema facere solet. Alia verò sunt, quæ excitant multitudinem ad vires in toto, in parte ad vasa, vt bilis vtraque. Nam in toto corpore redundantes huiusmodi humores vasa distendere nequeunt, in partem verò quampiam irruentes eam, illiusque vasa præter modum replent, & tendunt, cum qua tamē alia etiam coniungi potest, quæ virium ratione spectatur, si modo illæ ea multitudine grauentur. Ad vires in parte eadem aliquando pariunt multitudinem, quum scilicet partē, quæ occuparunt, non distendunt, vires tamen grauant. Ex quibus quidem complicationes harum multitudinum vnicuique facile innotescere possunt. Nunc verò quæ sint propria cuiusque multitudinis indicia, tradenda sunt: de qua re Galenus in libro de Multitudine, libro primo de Differentiis febrium, nono Methodi, in libro de Venæ sectione, & passim alibi scribit. Est autem, inquit, eius quæ ad vires dicitur natura, quod vires grauet, cuius causa potest esse mediocritas, paucitas, & multitudo materiæ pro virium robore, & imbecillitate. Inciperēque potest cum bonitate humorum, non tamen diu potest cum illa permanere, quandoquidem omnino necesse est humores, qui regi à viribus nequeunt, putrescere, & corrumpi. In sanis præterea, & agris consistere potest: Parit ergo putredinē, & corruptionē, præterea difficiles motus, tumores præter naturā, & febres. Vnde si in toto corpore continetur, ex totius grauitate, & pigritia (siquidem parua multitudo fuerit) depræhenditur: Sin autē magna, ex signis prædictis auctis, adiuncta mentis tarditate, & sensuum hebetudine dignoscitur, quod si in aliqua parte consistat, grauitas membri illius indicium est. Verum hæc simpliciter huius multitudinis propria nō sunt signa: Nam partis quoque pond

pondus sequitur grauitas, veluti in paralyticis contingit. Præterea quum grauitas nõ nisi à partibus sensu præditis, percipi valeat, nõ potest illa multitudinem partium, quæ nõ sentiunt indicare, sed solum earũ, quæ sensu sunt præditæ: Nec verò in his omnibus multitudo grauitatem parit: quæ enim parua est, in partibus difficilem sensum habentibus sine vlla grauitate infestat. Quare de notis huius multitudinis ita statuendũ est, nullas omnibus communes esse, nec etiã quæ propria dicuntur indicia, vt grauitas quæ partibus sensu præditis propria ponitur, perpetua esse possunt, nisi distinctio hæc adhibeatur, vt Galenus nõnunquã facit: si inquã partes manifesto sensu sint præditæ, veluti ventriculus, vesica, caro, nerui: huiusmodi enim partes ab omni multitudine, quæ vires exuperet, grauitatem quandam sentiunt, estq; grauitas huiusmodi multitudinis certissimũ indicium, nisi pondus partis grauitatis fuerit causa, id quod intelligemus, si nullus præsens est morbus, aut proximè præcesserit, aut iam immineat, aut ætas sit, quæ membra ob infirmitatem regere nequeat. Veluti senectus, & prima infantia: Quòd si pondus partis substantia quædã est, quæ vires grauet, nihil tamen ad rem nostram facit, vtpote qui de multitudine humorum hic agimus: At si partes obscuro sensu sint donatæ, vt pulmo, iecur, renes, ossa quædã, multitudo autem pauca fuerit, nulla grauitas percipitur: Si verò multa, obscure: vt Galenus se in osse multitudinem per sensisse commemorat, quòd si nullus omninò adest sensus vt in quibusdã ossibus, pinguedine, adenibus nonnullis, medulla, cerebro, spinali medulla, & (vt quidã putant) carne hepatis, lienis, pulmonis, & renũ cõtingit: vt nihil possunt huiusmodi partes sentire, sic nec grauitatẽ. Nec moueri quidẽ oportet, quòd grauitas in visceribus his nonnunquam sentiatur: non enim viscerũ ipsorum est affectus, sed ambientium ea membranarũ, & tunicarũ: ac nihil profecto inuenio scriptũ, quod venarũ, membranarũ, cartilaginum, ligamentorum, adenum, ossiumque ipsorum multitudinem hanc indicet, nec etiam quid naturales facultates hac multitudine laborantes ostendat: Quod enim quidam hanc indicari dicunt ex nutritione imbecilla, deprauata, abolita, malo corporis colore, attractionis, retentionis, coctionis, expulsionis, naturalis appetitiæ, & denique reliquarum naturalium actionum vitio, non tam facult

facultatem eam multitudine humorum molestatam, quam alio morbo, ut intemperie affectam monstrant. Vitalem sane facultatem multitudine grauata prodit pulsus inæqualis in una pulsatione, quemadmodum Galenus probat, animalem vero (quum illius facultas sit sentire, & mouere) grauitas, & ad motum pigrities, præ habitis prædictis distinctionibus, & aliarum operationum lesio testantur, nisi morbos hæc sequatur. Neque verò ab essentia rei notæ duci possunt ad eam multitudinem, quæ in quadam collatione consistit, ostendendam. Causæ præterea, quæ eam committunt, nihil certum præbent, quandoquidem corporum diuersa est cōditio, fierique potest, ut aliquid vnū grauet, alium verò minime. Nō sunt tamen prorsus contemnenda indicia, quæ à iuuantibus, & lædentibus causis sumuntur. Quæ autem genus materiæ, & qualitatem multitudinem hanc committentis declarant, ex his, quæ tradidimus de cognoscendis humoribus, petenda. Iam verò multitudinis ad vasa notæ tradendæ sunt, quam duplicem facit Galenus contra Iulianū, vbi scribit vnā esse, in qua vasa plus humoris habent, quàm habere debeant: aliā, quæ nō solum naturalem mensurā excedit, sed præterea intra vasa nō capitur: videturque huic vltimæ plethoræ nomen conuenire: Quum scribat in libro de Multitudine plethoræ nondum esse, quum sanguis venas non distendit: vel ergo multitudo ad vasa nondum, aut iam est præter naturam: illa ex tumore partis indicatur: ut si in venis tumore venarum, si in carne tumore carnis, hæc autem tumore, & tensione dignoscitur, quæ si adhuc increseat, tensionem ruptio sequitur. Quum autem plethoræ, cachochymiam, & cachexiam scribit Galenus primo Methodi esse præter naturā, nō de omni huiusmodi vitio, sed de eo, quod multū excesserit, intelligendum est. Vtitur autem Galenus distinctione, ut materia multitudinis huius causa certo deprehendatur. Nam venarum tumor à sanguine, & spiritu fieri potest. Creditur autem tunc à sanguine fieri, si vniuersum corpus æqualiter calet. Requirit præterea Galenus partis moderatum situm: verum id non tam ostendit à sanguine non committi, ut eum in omnibus venis minime abundare: Quū enim decliuis pars continetur, sanguine quidē repletur, etiā si huiusmodi humor in corpore nō vigeat, sed quænis alia materia. Vnde hoc signo vti non licet ad materias inter se

inter se distinguendas, quæ in eadē parte redundare queunt. Sed vt intelligamus an in toto corpore, vel in vna solum sit redundantia, quippe quum in proprio situ pars detenta tumidas venas habet, in vniuerso corpore sanguinem potissimum exuperare intelligimus: tradit alia Galenus de natura, proprietate, & effectibus huius multitudinis, quod scilicet dum bonitatem suam seruat pariter augeatur cum viriū robore: quod si has grauet, bonitatem naturæ amittat, nec amplius augeri possit, sed necessario in putredinem degeneret, nimirum quod illius causa vt plurimum est sanguis, calidum scilicet & humidum corpus, & ob id putredini expositum: quod præterea pariat obstructions, difficiles corporis distensiones, venarū tentiones, apertiones, ruptiones, & motum, & sensum perdat, inflammationes gignat, & calorem natiū suffocet obturatis corporis perspiraculis. Quæ quidem de multitudine sanguinis in vniuersis vasīs cōtenti intelligenda sunt. Carnis enim, & aliarum multitudo huiusmodi vim non habet, liceat tamen ex aliis indicis huiusmodi multitudinem depræhendere: veluti ex causis propriâq; materiæ abundantis essentia, & ex alijs effectibus, de quibus omnibus abūde superiore capite egimus; Neque verò illud hoc loco expectandum est, vt notas doceamus multitudinis, quæ in proportionē vitiata est constituta. Nam qui cuiuslibet humoris vincentis signa tenet, eodē negotio cognouerit quis, qualisque sit humor, vel alia substantia, quæ proportionē viriât. Licet enim ex humoribus ad alia facile trāsire. Frustra præterea prosequeremur notas multitudinis compositæ, veluti eius, quæ virium, & vasorum ratione, vel etiā in proportionē vitiata simul consistit; quippe quum eo intellecto, quod simplex est, facillime quæ sunt composita innotescant. Quare ad reliqua redeundum est.

*Morborum, eorūque causarum, &
symptomatum signa.*

CAP. IX.

ETSI ea, quæ hoc loco proponuntur ex iis, quæ superius tradita sunt intelligi posse videntur, quandoquidem hæc illis contraria existunt, ne quid tamen lector in tractationis filo desideret, paucis hæc expediemus. Igitur morbum

D

propria illius essentia, illius effectus, causæ & similitudines ostendunt: ubi enim vulnerata est pars aliqua, structura corrupta conspicitur, & per seipsam omnibus se prodit; sic febris ex calore in quo eius natura, & essentia posita est, agnoscitur, & (ut semel dicam) omnis intemperies, omnisque structura corrupta per suam essentiam comprehenditur: Docet & causæ, quæ morbos committunt: Si quis enim ense hominem valide percusserit, illatum illi esse vulnus, & morbum in eo excitatum ex agente causa colligimus: febrem verò aut alterius generis intemperiem deprehendimus ex causis presentibus, aut paulo antegressis, quæ huiusmodi morbos committendi facultatem obtinent: actionum verò vitia, & qualitates, excrementaque & alia opera, quæ præter naturam censentur tanquam effectus morborum eorundem sunt indices: Si quis præterea remediorum usu iuuetur, victu autem & similibus offendatur, ex iuuantibus, lædentibusque causis corpus præter naturam habere intelligimus: Quod si quempiam perinde affectum atque alium, quem certo nouimus morbo conflictari, videamus: ex illius similitudine colligimus hunc pariter ut alium affici. Eadem quidem ratione morborum causas dignoscimus. Si cui enim febre correpto exeat bilis, ipso humore conspecto, morbi causam agnoscimus. Rigor tanquam bilis per vniuersum corpus delatæ effectus causam, à qua provenit, indicat: Sic etiā venarum tensio, ruberque color in febricitantibus humorum multitudinem, obstructionis febrisque causam testantur: debilitata ventriculi cōcoctio, reliquis causis constantibus, communis instrumenti vitium prodit. Quin etiam victus ratio, quæ præcessit biliosa, & ea, quæ bilem augent, aut extinguunt, & mitigant, tanquam causæ remotiores, propinquiores alias morbi causas monstrat: Hac quidem ratione libro primo de Locis affectis Galenus colligit an pus vel crassus lentusque humor vrinarium meatum obturet, quod scilicet ea præcesserint, quæ hæc procreauerunt. In his verò qui similiter affecti putantur, si euetus, aut alia ratio patefecerit, quæ, qualisque esset in vno morbi causa similitudo docet, idem de alio credendum. At presentem rigorem vnusquisque per se agnoscit, utpote suapte natura conspicuum. Quod si in corpore sinceram bilem redundare perspectum fuerit. Idem ex causis colligimus, nimirum quod causa, quæ in corpore continetur, rigorem in febribus efficere

eere soleat: frigus vehemens, quod rigorem, vehementemque corporis concussionem sequitur, decoloratioque, & si qui alij sunt quæ effectuum morborum effectus, veluti excrementa præter naturam, quæ læsas actiones sequuntur, posteriores priores significant, & in omnibus similitudo cognitionem iuuat.

Quibus indicijs morborum, earumque causarum, & effectuum genera cognoscantur.

CAP. X.

VT genera, & differentia rerum ex suis generibus, & differentiis signorum cognoscantur, docendi ratio postulat. Igitur genus morbi, quod consistit in intemperie, ab alio, quod in structura instrumentariorum partium ponitur ex propria essentia genere diuersa, ex suis causis, & affectibus, & similitudinis eodem modo discrepantibus percipitur. Si enim in corpore sentiatur intemperies, aut forma sit vitiata, similes partes morbo laborare cognoscimus: Si in conformatione, magnitudine, numero, coniunctione, vel vnione vitium appareat, instrumentaria partis morbus est. Partes præterea morbi genus morbi indicant. Qui enim per accessiones exacuuntur, ex humore, & intemperie consistunt: qui verò in generalia solum tempora diuiduntur, his exceptis, qui ex sanguine fiunt, aut cum sola intemperie infestant, nulla subiecta materia, quales sunt humida, sicca, frigida quæ intemperaturæ, & calida etiam, vbi nulla adest putredo, neque fluxio, ex aliorum morborum sunt genere. Distingunt præterea genera morborum inter se effectus, qui apti nati que sunt diuersa genera sequi. Nam concoctio vitiata in singulis partibus intemperiem testatur esse eum, qui subest, morbum. Ambulatio verò, quæ flexis, aut reflexis, aut contortis tibijs obitur, vitiata structura est indicatiu. At vitiosus color, qui in corpore apparet, non magis vnum, quàm alterum morbi genus ostendere valet: Siquidem coloris vitia, & obstructiones viscerum, & male peractas concoctiones, vel expulsionones, vel attractiones, vel retentiones humorum sequuntur quemadmodum ipsæ concoctiones, & alia functiones, quæ in publicis instrumentis exercentur.

Nam quòd ventriculus perperam nutrimentum conficiat, intemperies potest esse causa; Potest nihilominus vlcus subesse, aut vulnus, quod vitiato instrumento, retentionem, & vnà concoctionem labefactet. Vnde necesse est, vt is, qui velit morborum genera ex effectibus dignoscere, perspectum prius habeat, quid morbos similiarium, quid verò instrumentariarum partium, peculiariter aut promiscue sequatur, iam vero causæ, quæ intemperiem solum inferunt, iuuant, vel lædunt, aut illatam conseruant, huius, & non alterius generis morbum manifestant. Quis enim intemperiem esse non dicet affectum, quem externus calor peperit, quem frigida iuuant, lædunt autem calefacientia, & fouent? Præbet in hac re sua quoq; indicia materia, in qua morbus concipitur. Sic enim in intemperie morbum esse agnoscimus, si in spiritu aut humore vitium est. Siquidem colligimus diariam esse febrem, si spiritus: synocham verò si sanguis in corde præter naturam est excalefactus. Neque verò desunt ex similitudine notæ. Nam si quis ex morbo perierit, dubiūque fuerit, dum adhuc viueret, an inflammatio internam aliquam partem, vel sola intemperies vniuersum corpus infestaret: dissecto autem cadauere, agnouerimus solam fuisse intemperiem: colligemus profecto idem morbi genus esse in his, qui similiter affecti reperiuntur. Cæterum quæ & cuius generis sit causa, quæ morbum infert eadem signa monstrant. Nam bilis, quæ in corpore redundare conspicitur, & effectus, qui ab ea proueniunt, & causæ, quæ illam gignunt, minuunt, augent, aut alio modo iuuant, aut lædunt: humorem, qui intemperiem parit, nō aliā causam docent: Sic profecto febris, quæ per accessiones non affligit, tanquā effectus excalefacti, vel putrefacti sanguinis, testatur causam esse, quæ intemperiem vitiet, & cuius generis ea sit, quæ verò per intervalla intenditur, remittiturque febris, alios humores in causa esse denunciat. Eodem pacto quæ, & quales sint causæ morborum instrumentariarum partium, ex propria earum essentia, propriis causis, & effectibus deprehendes, veluti etiam cuius generis sit symptoma, an ex illis scilicet quæ intemperiem, aut vitiatam structuram sequuntur, an verò ex illis, quæ calidam intemperiem, aut frigidam, vel humidam, vel siccam, aut potius formæ corruptionem, aut vitiatam conformationem, magnitudinem, numerum, coniunctionem

tionem, vel vnionem labefactatam comitantur. Nam essentia symptomatum id ostendit, quum quædam ex illis sint, quæ intemperiem solum sequuntur calidam, vel siccam, vt fitis: alia quæ frigidam, vt fames: alia denique quæ solum similitarium, aut dissimilitarium partium vitia, & in vnoquoque genere peculiâres quosdam morbos sequi sunt apta. Sic & peculiâres quædam sunt causæ, quæ huiusmodi symptomata inferre, intendere, minuere, iuuare, ledereque possunt: peculiaria alia sunt symptomata, quæ à prioribus gignuntur, & illorum tanquam effectus sunt testimonia. Sunt & in vnoquoque genere genera similitudinem, peculiâresque naturæ. Ex quibus quod in hac re quæritur, ne cogamur singula exemplis patefacere, quilibet, qui omnino negligenter, quæ hæcenus tradidimus non legerit, inuenire poterit. Nam genera summa ex summis generibus, & inferiora ex inferioribus depræhenduntur.

Indicia morbi magni.

CAP. XI.

T morborum genera symptomatum, & causarum patefacere studuimus: sic nunc de notis agendum est, quas aliquis in singulis morborum differentiis, quarum causas antea explicauimus, habere possit. Quæ in re Galenus scribit libro de Constitutione artis medicæ, differentias morborum ex illorum, & symptomatum generatione, & causis suis patefieri: at quo modo id fiat non docet. Nos autem ab eisdem fontibus signa ducemus, siquidem differentes morborum essentia, eorum causæ differentes, & inter se discrepantes casus & similitudines differentias semper indicabunt. Præstatque hoc modo, meo quidē iudicio, re prosequi, quā vt Galenus facit, qui in singulis differentiis tractationē variat, diuersaq; signorum genera perpetuò constituit, & rarò rem de qua agit, vnquā perfectè explicat: hinc est, quòd sæpius de eadē re passim scribit, tanquā memor imperfectæ explicationis, quā alibi fecit. Ac ne longius abeam, magnitudinē morbi ex magnitudine symptomatum cognosci scribit libro tertio de Crisibus: in eo vero, quem ædidit de Temporibus morborum eū morbum, qui sua natura magnus sit, ex vrinis oleaceis, & sputis, signisque aliis lethalibus manifestari commemorat.

Qua in re imprimis deficere videtur, quod quū morbū magnū multipliciter dici putet, nō distinguat, quomodo magnū intelligi velit, quum ex magnitudine symptomatū eum significari refert, an scilicet intelligere oporteat magnū eū, qui huiusmodi est sua natura, an vero potius, qui ex virium rāione magnus censetur. Deinde explicandum fuerat quid per magna symptomata intelligi velit. An quæ desperatā salutem nūcient, an potius, quæ vehementes causas ostendunt. Præterea urinae oleaceæ, & sputa, signāq; alia pernitiōsa non tam morbum sua natura magnū, quā qui vires excedit, aut etiam malignum repræsentant. Postremo non solum ex magnitudine symptomatum, sed etiā ex causarum, & ipsarū dispositionum magnitudine, & similitudine aliorū magnitudo morbi deprehēditur. Magni etenim sunt, qui sua essentia magni, qui à magnis causis sunt excitati, qui in parte cōsistūt, vbi huiusmodi morbi gigni possunt, qui ex materia apta sunt procreati, quiq; non nisi à magnis remediis iuuantur, & qui ab omnibus rebus noxiis etiā minimis læduntur, & quos nouimus esse simillimos his, quos magnos antea didicimus. Ergo morbū magnū ita dictum, quod magnam vim habeat (nam de eo, qui confertim affligit, diceretur quum de vehemēti agemus) ostendunt imprimis magnæ dispositiōes, vt magna vulnera, magnæ febres, quin etiam morbi, qui accessiones longas, inordinatāq; & anticipantes, aut in eodem statu permanentes sortiūtur, magni, validiq; esse solent. Causæ, quæ magnam vim obtinēt; veluti quæ vulnerant, calefaciūt, & refrigerant, contundūt, rumpunt, frangunt, suapte natura morbos magnos inferūt, & declarant. In neruis, partibūsq; nervosis, vel quæ principatum obtinent, aut publicū munus in corpore exercēt; magnæ oriūtur dispositiones, & ortæ indicātur loci ratione in quo consistūt. Magnā vim ad agendū sanguis & bilis vtraq; calida denique vel acris materia, & copiosa obtinet: vnde ex ea tanquam ex causa, ex qua morbi magni proueniunt, eorū magnitudinis notas ducemus. Difficile præterea feruntur morbi magni, quo indicio febres infestantes non diarias, sed putridas esse noscimus, quod scilicet diariam facile ferat, qui laborat, difficile autem putridam Sequūtur dolores magni, immoderata sitis, vigilia, sopor, inquietudo, magna in excrementis & colore, ac reliquis qualitatibus mutatio.

Hac

Hæc enim tanquam effectus magnitudinis morborum sunt testimonia. Nec verò alienum est eos magnos existimare, qui magnis aliis sunt simillimi. Sic enim acceptum in brachio vulnus magnum morbum putare licet, quod in crure non uerimus, aut in eadem parte alteri idem accidisse. At magnū ita vocatum morbum, quod vires agrotantis, vel medicinæ superet, eadem signa ostendent. Etenim cancer, apoplexia, & elephantiasis hoc modo morbi magni suapte natura censentur, ac ex propria essentia, quam habent magnitudinem declarant. Qui perpetuò affligunt morbi, magni esse consueuerunt, si præsertim cum febre id fiat. Atra bilis morbos quos committit, magnos esse significat, quemadmodum & magna putredo, & omnes magni excessus. Difficile quoque vincuntur morbi, & magni creduntur, qui nobiles corporis partes, aut vniuerso animali famulantes occupant. Huius generis etiam sunt morbi, quibus nulla, aut pauca profunt remedia, obsunt autem plurima. Idem quoque testantur abolitæ, aut admodum infirmæ, aut alio modo plurimum labefactatæ actiones, & mutationes insignes qualitatum corporis, & excrementorum, ac aliorum operum, quæ in corpore pessimè peraguntur: notumque illud quoque puto genus signorum, quod à similitudine sumitur his morbos non deesse.

Signa æstiuæ, vernalisque morbi.

CAP. XII.

ÆSTIVOS, qui scilicet æstati sunt peculiare, ex propria natura morborum intelligimus. Nam tertianam exquisitam, febres ardentes, vomitus, alui profluvia nonnullas etiam quartanas, lippitudines, aurium dolores, oris exulcerationes, & genitalium putredines inter æstiuos morbos recenset Hippocrates. Inter vernaes verò: furores, atram bilem, morbos comitiales, sanguinis profluvia, anginam, grauedines, raucedines, lepram, tussim, imperiginem, vitiliginem, exanthemata, tubercula, & articularum dolores: Proprios autumno scribit esse febres quartanas, & alias erraticas, lienis morbos, aquam inter cutem, tabentem, urinæ stillicidia, difficultatem læuitatemque intestinorum, coxendicum dolores, anginam, difficilem spirationem, voluulos, morbos comi-

triales, furores, & atram bilem. Inter hyemales hos ponit: laterales morbos, pulmonis inflammationes, grauedines, raucedines, tusses, dolorem pectoris, laterū, atque lumborum, & capitis, vertigines præterea & apoplexias. Vnde ex propria natura morborum intelligemus qui æstiuī, hyemales, vernaes, autumnalēsque esse possint. Docebunt id quoque causæ, quæ morbos pariunt: Siquidem aër frigidus, otium, crapula, refrigerantes humectantēsque cibi, ac reliquus vitæ, qui pituitam aceruat, hyemales morbos, id est similes iis, quos hyems facit, procreat: Aestiuos autem his contraria committunt. Eadem sit de vernalibus, & autumnalibus ratio. Præbet nihilominus subiecta materia ad horū morborum dignotionem notas. Etenim caput, ventriculus, intestina, pulmo & pectus gignendæ excipiendæque pituitæ, & recipiendis hyemalibus morbis maxime sunt exposita. Hepar æstiuorum morborum, liē autumnalium, vernalium cor potius fons existit: eadem præbēt signa corporum differentia. Nam crassa, obesaque corpora hyemalis pituitosiq; morbi indicia præbēt: æstiuī verò gracilia, & suapte natura biliosa. In sanguineis vernaes morbi, in melancholicis autumnales creari solent. Quod si didicerimus quosdam morbos non nisi certis temporibus accidere, alios, qui illis sunt similes non nisi in eisdē temporibus cognoscere tētabimur. Veluti si pestilentes morbi æstiuo potissimū tempore proueniunt, pestilentes febres, vel aliū huius generis morbum verebimur esse qui vel æstate, aut in simili tempestate infestat: Symptomata, quæ sequuntur peculiariter æstiuos morbos, eorum sunt indices.

De notis morbi bilio si, pituitosi.

CAP. XIII.

BILIOSOS morbos ex propria illorum natura dignoscimus. Qui enim tertianam intelligit etie, statim etiam quod morbus sit biliosus comprehendit. Cancer verò, & scirrhi alterum genus, elephantiasis, mania, attrabilarij morbi sunt: pleuritis, peripneumonia, angina, sanguinei, pituitosi verò œdema, aqua inter cutem, & altera scirrhi species: ex causis præterea, quæ bilem gignunt, aut extinguunt, ex loco corporis, vbi huiusmodi humor gignitur, ex ipsius retenu

retentione, aut excretionem idem declaratur. Idem quoque ex effectibus, qui bilem reducentem sequuntur, nempe ira, morsu, calore, siccitate, siti, vigilia, gracilitate, cutis pallore, & cæteris animi, corporisque accidentibus, quæ per morbos biliosos apparent cognoscitur. Hoc enim pacto ardentem febrem biliosam credimus, quod in corpore bilioso, curis, laborumque confecto, aut bilioso victu vso oriatur, & quod excrementa biliosa reddantur per huiusmodi morbum, & quod eam prædicta symptomata comitentur, multaque communia, & similia habeat cum his, qui aliis biliosis morbis infestantur. Quinetiam ex illius motu, & partibus signa sumemus. Siquidem celeriter mouetur biliosus morbi, grauitérque hominem afficiunt, & certis quibusdam diebus, & horis intenduntur, remittunturque præsertim si huiusmodi humor putredinem asciuerit. Idem putandum est de pituitoso, sanguineo, melancholicoque morbo: nam ad proportionem eadem quoque illorum sunt signa.

Signa morbi in habitu.

CAP. XIII.

MORBUS in habitu, qui ita vocatur, eo quod habitum corporis occupet, morbi natura ostendit. Quidam enim sunt, qui in eo solum gignuntur, quemadmodum hectica febris, quam quum præsentem esse dicimus, statim etiam morbum in habitu esse intelligimus. Accidentia, effectusque morbi qui in habitu præsertim apparent, illic morbum consistere indicant. Quin & causæ, quæ eas partes corporis præcipue infestant, earumque dispositionibus profunt, aut obsunt, morbum in habitu corporis consistere manifestant. Qui verò in habitu dicitur esse, eo quod difficile solui possit, ex natura morborum cognoscitur. Etenim cancer, & elephantiasis suapte natura ægre tolluntur, quemadmodum, & quartana, quotidiana febris, & aqua inter cutem, scirrhus, lienisque durities. Bilis atra, eo quod huiusmodi morbos gignat, eosdem etiam patefacit. In neruis, ossibus, pudendis, senibus, infirmisque corporibus qui gignuntur morbi, ægre admodum soluuntur & plerumque in habitum transeunt, sicut etiam, qui difficile cedunt iuuantibus auxiliis. Quibus autem cutis admodum est adstricta, aut alij meatus, per quos noxia ma-

teria excerni debet, in his pertinaces morbi redduntur. Quæ propter autumnales, hyemalēque morbi ægre admodum discutiuntur, quod per ea tempora cutis sit adstricta, & humores vigeant, qui non nisi magno negotio concoquuntur, & extruduntur. Præterea inter symptomata quædam sunt, quæ curatu difficilem morbum ostendunt, ut asperitas, durities, niger color, summa gracilitas, aut tumor corporis, & excrementa multa, varia, & cruda. Actionū verò offensiones, quæ grauiore sunt, necessario non repræsentant cõtumacē solutūque difficilem morbum esse, quandoquidē magnam labem hæ patiuntur per morbos acutos, qui tamen breui temporis spatio desinunt. Illæ ergo solum firma præbebunt cõtumacis morbi indicia, quæ sensim labuntur, stabiliore enim causam huiusmodi habent, & à firmioribus morbis proueniunt. Nam ut Hippocrates scribit paulatim refici corpora, quæ paulatim extenuantur: Sic paulatim dissoluuntur morbi, qui eo modo, debilitatis viribus, lædunt. Pedum verò, & tibiarum morbos rebelles iudicamus, quod similes nouerimus his, qui manus, & brachia infestant. Quemadmodum duros tumores ex melancholico humore confectos cancri similitudine rebelles censemus.

*Quæ vehementem morbum mon-
strent, & acutum.*

CAP. XV.

AT morbos vehemētes declarat propria illorū natura: Nam pleuritidem, phrenitidem, cõtinentes, ardentēque febres inter vehementes morbos numeramus, & quæ eorū nomine vtitur, statim ex ea, quæ subest natura, vehementem morbum agnoscit, sanguis verò, & bilis, & feruēs adhuc atra bilis vehementem ad agendum vim obtinent: quapropter vehementes etiā morbos procreant, & ostendunt: quod testantur inflammationes carbunculi, prædictæ febres, quæ paruo tēporis spatio, & interim multū molestāt. Quinetiā in partibus, quæ sensu exquisito sunt donatæ, vel principatum obtinent, vehementes morbi proueniunt. Neque enim illæ diu validius infestantes morbos sensu, vel robore insigni præditæ ferre possunt: id quod monstrant dolores, qui quanto magis affligunt, tanto vehementior morbus euadit.

Adhæc

Adhæc produnt hoc genus morbi vehementia symptoma-
ta, vt vehemens sitis, vigilia, vrinae admodum rubrae, ex-
crementa tosta, quæque igneum colorem præ se ferunt, ac
per febres rubedo in vultu, & magnus æstus, qui in toto cor-
pore percipitur, impedita, difficilisque admodum respira-
tio per cordis pulmonisque affectus eiusdem morbi sunt
testimonia. Censendi nec non etiam sunt vehemētes mor-
bi, quibus vehementia remedia potissimū opitulantur, alia
autem vel obsunt, vel non profunt. Qua ratione ardentēs
febres vehementes cognoscimus, quod scilicet leui sangui-
nis eductione, & his, quæ exiguam refrigerandi vim habēt,
minimè mitigentur, sed omnino requirant præsidia, quæ
confertim prodesse possunt. In his præterea, qui ægre trans-
pirant, vehementes febres gignuntur. Requirit deinde ve-
hementis morbi generatio subiecti corporis robur, aut cer-
tè non omnino languidas vires, argumento, quod omnis
morborum vehementia, morientibus quæ nostrum corpus
regunt facultatibus, elanguescat. Ex aliorum verò similitu-
dine vehementes morbos cognosci certius est, quàm vt de-
monstrari debeat, contra verò leues morbos ex contrariis
indiciis intelligimus. Etenim diaria febris suapte natura le-
uissimus morbus est, veluti omnes ferè alij, qui ex tenuissi-
ma materia, vt spiritu nascuntur: vel ex frigida, & pauca, &
qui in parte ignobili, vt cute consistunt, quique à leuissimis
remediis alleuiantur, magnis autem potius offenduntur: &
denique qui contrariam supra dictis naturam sunt sortiti.
Acuti autem morbi indicia nemo requireret, si modo is cum
vehementi eiusdem est naturæ, & rationis: quemadmodum
antea ostendimus.

Nota continui morbi.

CAP. XVI.

AETERVM cōtinuos, qui nunquam desi-
nunt morbos, donec finiātur, significāt imprī-
mis morbi, qui suapte natura sunt tales, vt an-
gina, febris ardēs, diaria, & quæ synochæ dicū-
tur, inflāmatōnes, & reliqui omnes tumores
præter naturam. Qui enim aliquē ex his morbis nominat,
continuum morbum esse statim agnoscet, quod eorum natu-
ra sit continuò hominem affligere. Atqui sanguis vbicunq;

con

libus duntaxat morbis prodesse, aut obesse sunt nata, eorum equalitatis erunt testimonia, cuiusmodi sunt remedia, quæ proprie hecicis febribus adhibentur. Atqui symptomata, quæ æqualem, inæqualemq; morbum sequuntur, ad illorum dignotionem sua signa præbent. Caterum inæqualem, in quo contrariæ alterationes in corpore sentiuntur, monstrat natura morbi. Epiæla enim, & Lipiala febris suapte natura inæqualis hoc modo morbus sunt. Tertianæ equalis. Calidus, frigidusque humor simul confusi, & vnā partem affligentes, inæquales morbos: qui verò calidus est, aut frigidus solum, æquales pariunt, & monstrant. Qui à frigido, & calido simul læduntur, & iuuantur, inæquali morbo laborant: qui autē à calido duntaxat, vel frigido, aut alia sola qualitate, æqualem morbum patiuntur. Symptomata præterea, quæ inæqualem morbum comitantur, ut quum quis calorem, frigidumque in eisdem locis sentit, inæqualem esse morbum, qui affligit, testantur. Nec absurdum quidem est ex similitudine, & proportionē signa etiam in his sumi.

De signis morbi, qui recidiuam facit.

CAP.

XIX.

ENVS hoc morbi eius natura ut in aliis ostendit. Nam elephantiasis, & cancer, quum plane extincti vulgo videantur, redire tamen solent. Diaria semel curata nō amplius reuertitur. Atra bilis, crassi, viscidique humores morbos solent parere, qui recidiuam faciunt, alij verò nō item. In male affectis corporibus, infirmis, malignisque humoribus, & dispositionibus similibus præditis, morbi gigni solent, qui simulata fuga retrocedunt. Accidentia præterea, quæ per morbos apparent, idem monstrant: Si enim coctiones non procedant, aut inæqualiter concoquatur noxia materia, & nihil excernatur, aut non quando per eaque loca, & quo modo oportet, nō immeritò putabimus hoc genus morbi ex his esse, qui recidiuam facere consueuerunt; contemnenda præterea non sunt indicia, quæ à similitudine ducuntur. Nam si plurimos in morbos incidere videamus, qui postea redire visi sunt, meritò de aliis quoque, qui similibus morbis corripiuntur, existimandum erit: (sed hæc attingunt quodammodo prædicendi partem) quibus simile illud est

est si ostendere niteremur quomodo breuem, longum, salutarem, lethalemque morbum dignoscere oporteret. Morbi vero, qui primario vel secundario, siue per consensum infestat, notas trademus, quum signa docebimus, quibus partes affectas deprehendere liceat.

Quæ proprium morbum monstrent.

C A P. X X.

PROPRIVM verò, id est qui cōtumax iam sit, & permaneat ablata causa, quæ primo eum excitauit, ostendunt eadem genera signorum: Quidam enim morbi sunt, qui proprii hoc modo suapte natura existunt, vt inflammationes, & reliqui tumores præter naturam in partibus oborti, intemperies nisi vehementiores fuerint, remota agente causa, statim euanescent, vt ostendit ea, quæ ab insolatione contracta est. Quinetiam inter morbosas causas, quæ pertinacem morbum inferunt, vt vulneratia, contudentia, frangentia, proprii morbi sunt testimonia: quæ verò calefaciunt, aut refrigerant, contrarios morbos patefaciunt. At siccantia, & humectantia rebellioris naturæ morbos procreant, & declarant. In spiritu, & vapore morbi concipiuntur premptissime, & improprii potius quàm alterius generis, sicut etiam in mollioribus partibus corporis: duræ verò ad alios recipiendos, & significandos magis sunt aptæ. Omnium quidem optime hos morbos inter se distinguunt symptomata. Quæ enim proprium morbum sequuntur, diutius permanent pertinacem naturam sortita, quæ verò improprium, minimo temporis spatio perdurantia statim euanescent. Leuiora præterea sunt, quæ ab improprio morbo nascuntur, grauiora autem, quæ proprium commitantur: quod vero ex iuuantibus, lædentibusque causis,

& similitudine horum quoque signa sumantur, omnibus constare puto. Caterum vt nullus

nostra opinione morbus est per

accidens, sic nec illius in-

dicia à nobis ex-

pectare o-

portet.

De

De morbi vniuersalis & particularis indicijs.

CAP. XXI.

PORRO morbum vniuersalem, quique vniuersum corpus infestat, ex eisdem fontibus ductis notis cognoscemus: siquidem febris, aqua intercutem, quæ Leucoplegmia dicitur, vniuersalis morbus est: inflammatio, vlcus, particularis: causæ, quæ vniuersum corpus infestare valent, vt insolatio, ira, labor animi, & corporis, & fere omnia, quæ intemperiem inferunt, vbi vel vniuersum corpus, vel partes, quæ principatum obtinent, inuadunt, vniuersales morbos & faciunt, & monstrant, quæ verò vulnerant, frangunt, tendunt, aut alio modo corporis structuram viriant, aut vnâ partem solum aut certe non eam, quæ publicum munus exercet, afficiunt, particularis morbi sunt testimonia Morbosa præterea accidētia, quæ in vniuerso corpore apparent, vt ardor, inquietudo, ætationum omnium debilitas, vrinæ pulsusque mutati totius morbum significant: Quæ verò in vna solâ parte consistunt, vt dolor pedis, læsa ambulatio cruris morbum produnt. Atqui vniuersi corporis excrementa præter naturam affecta vniuersalis morbi sunt testimonia: Idem pariter ostendunt iuuantem, ledentemque causæ. Nam quæ vniuerso corpori opitulatur, aut obsunt præsentibus morbis, vniuersi corporis morbum manifestant. Aliæ autem particularis sunt indices. Præterea ex his, qui vniuersali, aut particulari morbo sunt correpti similitudine ducti quid de aliis, qui eodem tempore pariter afficiuntur, existimandum sit, colligimus.

Communis morbi indicia.

CAP. XXII.

COMMUNES morbos docet ipsius morbi natura: Etenim pestis communis morbus esse, quum multos simul apprehendat, & occidat, ab omnibus cognoscitur: diaria febris inter eos, qui sparsim eueniunt, numeratur: Summus præterea in his signa à causis. Quæ enim omnibus communes sunt morborum causæ, vt aer, & nonnunquam aqua, quum morbos inferunt, similes, & omnibus communes gignunt, quemadmodum nonnunquam etiam cibus, quum per inediam,

&

& annonæ penuriam iisdē herbis, vel leguminibus, aut alio genere victus multi vti coacti, in eisdem morbos præcipitatur, alioqui si peculiaria hæc singulis cōtingant, vt solent peculiaria esse exercitia, vitæ conditiones, animi motus, peculiare singulis morbi ab his cōcitantur, & significantur. Nec illud quidem alienū est ex communi natura, & corporis statu communes morbos repræsentare, ex ea autem diuersa singulis proprios affectus arguere. Communia præterea, aut parum euariantia in ægrotis accidentia cōmunes morbos propriè monstrant. Quæ verò propria sunt singulis symptomata, nec tamen ob corporis diuersam conditionem eueniunt, peculiaris morbi, & non communis sunt indicia.

De signis benigni malignique morbi.

CAP. XXIII.

AT benignum, malignumque morbum scribit Galenus tertio de Crisibus ex casibus superuenientibus cognosci, quomodo tamē id fiat non docet, nec solū quidem ex casibus ipsis, sed etiam ex morbi natura, & causis ipsius, & denique ex eisdem fontibus idē colligere licet. Nam inter morbos quidam benigni sunt, vt diaria, & synocha febris, quidam autē maligni, vt cancer, elephantiasis, comitialisque morbus, qui ex flatu assurgēte ad caput nascitur. Cause præterea quedam benignæ sunt, quæ benignos morbos inferūt, & significant, quedam malignæ, quæ pariter malignos pariunt, & monstrāt: Si enim sanguis, vel pituita morbi causa est, eum benignū esse agnoscimus. At si atra bilis, & æruginosa, vel etiam flaua (Galeno authore libro secundo prædictionum) morbum facit, credere necesse est eum malignum esse. Idem testantur remotiores causæ, quæ morbos concitant. Siquidem tristitia longa, venus inita cū infecta muliere, aër pestilens, putridæ corruptæq; aquæ venenosa medicamenta, maligni morbi sunt indices, his verò cōtraria benigniorem affectum aperiunt. Ad hæc in neruis, vtero, pudendis & corporibus male affectis, maligni: in carne verò salubribusque corporibus benigniores excitari solent & significantur: Læduntur facile ab omnibus causis, & nō nisi ab his, quæ à tota substantia agunt, plurimum iuuantur maligni morbi, benignis autem omnia remedia facile profunt

E

Difficile quinetiam feruntur, qui peruersi sunt affectus, facilius qui bonorum sunt morū tollerantur. Iam vero symptomata quædam partim eadem, partim diuersa à magnis morbis maligni excitant, benigni autem eadem quæ parui, vel magni inferunt: etenim lingua arida in parua febre malignū morbum arguit. Sequitur eadē magnas febres, & sitis, quæ ubi calor non vrget, aut siccitas conspicua non apparet, malignitatis morbi est indicium. Quod si quis sitiatur per vehementes febres, hoc magnitudinem, non malignitatē ostēdit. At si quis cum linguæ nigredine nō sitiatur, maligno morbo tentatur. Liuidus per morbos color, pulsum subitus lapsus, animi defectus, deprauata, aut abolita cibi, potionisq; appetentia, excrementa æruginosa, vel atra, quæ ab ægris excernuntur, sudores pauci, illique per frontem solum, & ceruicem emanantes, vrina suppressa, vel liuida, aut oleacea, aut viridis, vel nigra, malignos morbos testantur: benignos autem, quæ his sunt contraria. Quod si multos, qui eodem tempore laborant, malignis morbis correptos nouimus, vereri quoque oportet ne alij, qui illis temporibus nascuntur morbi, similem naturam obtineant.

Notæ simplicis compositique morbi,
CAP. XXIIII.

CAETERVM simplicem, qui composito opponitur, morbū ostēdit morbi natura. Etenim diariam, tertianam, quotidianam, & quartanā febrem inter simplices morbos reputamus, semitertianam, continuam tertianam, & inflammationem inter compositos. Causæ præterea, quæ morbos inferunt, si simplicem vim adferant, morbos simplices committunt, veluti quæ solum calefaciunt, refrigerant, humectant, vel siccant, quæ verò duplicem naturam habent, cuiusmodi sunt quæ calefaciunt humectantque simul, vel refrigerant & siccant, compositum morbum inducunt & monstrant. Sic causæ, quæ simplicem dispositionem curare aut ledere valent, simplicem, quum ægrotanti corpori adhibentur, morbum significant, compositum compositæ causæ illis contrariæ monstrant. Eodem modo morbi effectus notas præbent ad hos dignoscendos. Gracilitas siquidem, quæ febres sequitur: nō solum calidum, sed etiam iam siccum redditum

ditum affectum declarat. Calor, qui solus percipitur sine ariditate, aut humiditate superflua, solius calidi morbi est index. At si accedat asperitas, duritiésque corporis, siccitas, si tumor flaccidus, madórque, cum calore humiditas coniungitur. Alui excrementa ignea, calidum morbum testantur. Quòd si dura quoque reddantur, indicio sunt, quòd compositus sit ex calido, siccoque morbus. Alias verò simplicis, & compositi morbi differentias, quę sub aliorum nomine non sunt comprehensę, facile percipiet lector, qui non omninò ignarus medicinę fuerit, vt aliquid illi relinquamus, in quo laborare, ingeniumque exercere possit. Postremò simplices vel compositos eos censebimus, qui his similes existunt, quos eius naturę esse nouimus.

Quę ostendant morbum esse legitimum, vel spurium.

CAP. XXV.

AM verò exquisitos morbos ex sua natura intelligemus. Nam quum inter febres intermittentes tertiana vehemens sit, quę inter eas vehementissima sentitur acerrimo calore, exquisita putanda est. Quę autem obtusiores habet calorem, vt mixtionem frigidioris humoris cum bile, sic adulteratum, & spurium morbum esse significat. Ex morbi partibus signa pariter sumuntur: si enim citò incre-scat tertiana, aut tarde quotidianas sinceritas illarum ostenditur. Nec minus si tertianę interuallum purum, impurum verò sit quotidianę, signum est eas puras esse. Causę signa in hac re quoque prębent. Nam quę sinceram bilem gignunt, aut aliquid ad eius generationem conferunt, vt causę indicia exhibent sinceritatis tertianę: quippe mediā æstas, aëris constitutio calida admodum & sicca, iuuenilis ætas, laboriosa vita: parciór, calidiór, sicciórque victus corporis habitus gracilis, calidúsque, & reliquę simul calefacientes siccantésque causę, legitimam esse tertianam, quę ab illis prouenit, monstrant. Quę autem bilem cum alio humore mixtam pariunt, spuriam eam esse declarant. A causis iuuantibus, & lædentibus signa sumi clarius est, quàm vt demonstrari debeat: siquidem ea, quę exquisitis tertianis opitulari solent,

quum adhibentur & profunt, illarum certissima sunt testimonia. At ex morbi effectibus, qui tribuuntur legitimis, spurisque singulis morbis, indicari qualis in hoc genere morbus sit, omnibus constat. Tertianam siquidem legitimam rigor vehemens, calor intensus, vomitus, sudor, breue accessionis tempus, flauæ admodum vrinæ, & alia excrementa; denique omnia symptomata, quæ in singulis morbi partibus apparent illi peculiaria ostendunt. Notham verò horror, vomitus ex bile, & pituita mixtus, paucus, vel nullus sudor, longior accessio, minor calor, excrementa minus flaua, color, qui repræsentat alterius humoris cum bile mixtionem indicant, & quæ diuersi generis, humorem aceruarunt, quæq; mixtos affectus iuuant causæ, & lædunt, idem monstrabunt. Nec verò alienum est à ratione credere eos esse spurios, vel legitimos, quos iudicamus his simillimos, qui legitimi, spurique sunt habiti. Atque hæc satis quidem de signis, quæ morborum differentias distinguunt, si quæ enim prætermisæ videbuntur in signis memoratiuis, & prognosticis suo loco referentur. Quæ verò ostendunt morbi partes, etsi ad hunc locum pertinere videntur, quum hic demonstratiua signa prosequamur, quoniam tamen hæc in libello de Morborum temporibus abunde prosequuti sumus, superfluum esse duco eadem hoc loco repetere.

Note partium affectarum.

CAP. XXVI.

LOCUM in quo morbus residet, qui locus affectus dicitur, præsertim si in parte morbus consistat (locum enim & partem corporis pro eodem usurpare solent medici) siquidem vniuersum corpus laboret, eisdem signis facile est deprehendere. Si verò pars afficiatur, difficilior adeo ut vix fieri posse putetur, cognitio redditur. Quamobrè Galenus integrum opus inscriptum de Locis affectis, de hac re edidit, sed varie, ut arte sit opus adhuc non parua. Multa præterea in eo desunt, dānariq; pariter potest methodus, quā tradit. Quū enim polliceat se notas daturū partis affectæ, & ipsius affectus vna cū parte cōiuncti, in singulis capita, & fontes nō semel diuersos statuit. At quū methodū primo libro proponat omnibus cōmunē, in aliis postea nunquā vel rarissime

me certè ea vtitur, quū causas morborū solū ferè tradat præter institutū, locorū verò affectorū dignotionē non ex proposita methodo, sed potius legislatorum more explicet: vèluti quū apoplexiam, epilepsiam, lethargum, carum in cerebro, & alios morbos in singulis partibus fieri profert, nequē tamen ita esse docet ex illis notis, eaque docendi via, & ratione, quam ab initio proposuit. Quantū verò, & quā sæpe variet in numero signorum partis læsæ, vnicuique constare arbitror, qui primum, & secundū librū de Locis affectis, & eū, quem scripsit de Constitutione artis, & alium de Arte medicinali inscriptum perlegerit, vt alios locos prætermittam in quibus de hac re agit. At ne singula prosequamur, sed omnia ex omnibus colligamus, partem ipsam affectam cognosci scribit ex partis excretæ magnitudine, essentia, à rebus in parte cōtentis, vel illi adnatis, à natura partis, actione læsa, positu, doloris proprietate, ab excrementorū, quæ à parte excernuntur, qualitate, ex symptomatis, tumoribus præter naturam, ex coloris vitio quod sequitur partē ipsam, & in toto, vel in parte vna, vel pluribus apparet. ex affectibus præterea per consensum, ex consideratione aliarum partiū, ac quotidiana ciborū potionūque experientia. Partē autē affectam cū dispositionibus ex situ partiū, actione, generatione morborum, & symptomatū causis que morbos parientibus cognosci scribit in libro de Constitutione artis: dispositionem verò ipsam ex excrementorū specie, loci natura, doloris proprietate, & propriis accidentibus primo de Locis affectis depræhendi refert. Hæc & similia de his tradit, nunquā diuersis locis eadē, quo non solū lectorem cōfundit, sed etiā in hoc probari non potest, quòd fontes primò nō doceat nec omnia cōplectatur ad hanc rem necessaria. Quum enim coloris vitium, dolor, actio læsa, excrementorū qualitas sub vno genere cōtineantur, nempe sub effectu morbi, siue symptomate genus imprimis erat docendū, & nō ab infimis speciebus tractatio inchoanda: Non omnia autem cōplecti signa necessaria ab eo certissimū est. Quur enim quemadmodū à positu partis signa sumi scribit, ita à conformatione, magnitudine, numero, connexionē, & vnione vitiata signa capi nō dicit? quū nulla diuersitatis sit ratio, quod etiam ex ipso probare licet. Siquidem quarto Methodi exulceratas partes ex ipsa substantia, positu, figura, actione, &

usu cognosci tradit, quo loco figurā addit signa quoq; præbere, & nō solum situm, vt in libro de Locis affectis. At si figurā addit, quur pariter reliqua, quæ diximus non adiiciet? Si cibi præterea, portionūque quotidiana experientia notas exhibet partis affectæ, quur & reliquæ causæ, quæ lædere, iuuareque possunt, idē nō ostendent? Quur reliquæ qualitates, quæ in corpore, partibūque singulis apparēt, nempe odores, sapores, & reliquæ eiusmodi, nō eandem vim habebunt, quā soli colori tribuit? Postremo illud nō satis est scribere, quod ab excrementis signa capiantur, sed qua ratione, quibus, quōtue modis id fiat, explicandū fuerat, an scilicet qualitate sua, vel quātitate, vel excretionis modo, vel aliter denique id facerent. Ac quum docendi ratio suadeat, vt certa rei tractandæ principia ponantur, quæ non solum lucem afferant reliquis, sed etiam ostendant nec plura nec pauciora esse posse eius, quod quærimus indicia, quis (quæso) ex Galeni huiusmodi tractatione hæc intelligere valeat? Sed ne singula in hac re prosequamur, quæ benignus lector ex collatione nostræ tractationis cū his, quæ ab aliis sunt tradita, cognoscere poterit, & quid bene, aut male à nobis, aut ab illis sit in hac re excogitatum, iudicare: signa iam aggrediemur, quæ locū affectū monstrantique enim affectum ipsum, illiūque causam ostendunt, superius iam sunt cōprehensa. Ex quibus sanē licebit quoq; intelligere quid partē ipsam, & affectum simul illiūque causam doceat, quippē quum ex simplicibus cōposita facilē innotescant. Igitur ad partē affectam depræhendendam sumemus indicia ab eisdem fontibus, à quibus alia duximus, nempe ab essentia partis, à causis partem afficientibus, ab effectibus, quæ partē affectam sequuntur, & aliorū similitudine. In essentia quidē partis temperiem, substantiā, conformationē, magnitudinem, numerum, cōpositionem, vñionem, & proprietatem partis hoc loco ponimus. Ergo si quis intemperatam aliquam partē sentiat, eam læsam agnoscit. Eodem modo si substantiam partis vulneratam, aut ab alia separatam videamus, vt quum excernuntur ramenta intestinorum, vel tunicæ, aut caro, vel nerui portio, aut alia quæuis pars, quæ sui generis est, læsa ostenditur, affecta nempe intestina putabimus, si intestini, carnē si carnis sit pars, quæ educitur. Pari ratione si quis sit gibbosus, aut contorta habeat crura, ob malam conformationem

tionem iudicamus illi spinam, huic tibias vitiatas, & denique unicuique eam partē quæ malæ conformationis est causa. Quod si pars malè conformata cavitatem habeat, in qua aliæ contineantur, & cōtinentes, & cōtētas partēs affectas putamus. Nam in gibboso, aut qui pectus præter naturā angustum habet, non solum spina læsa est, sed pulmō pariter figuram suā seruare nequit, magnitudo verò partis tum aucta, tum diminuta partē affectam indicat. Etenim tumor ortus in aliquo corporis loco eum affectū significat, vt fungi membranæ cerebri læsæ sunt notæ, & tumor, qui in abdomine attollitur, subiectos musculos, aut ventriculum, vel hepar, aut lienem, aut aliam partem ex contentis in ea cavitāte nunciat. At vbi plures sunt partes subiectæ tumoris, situs, figura, magnitudo, & natura quā sit inter omnes testatur. Si enim in sinistro hypochondrio erectus sit tumor, aut lien, vel subiecti cuti muscoli patiuntur. At si in latitudinem amplā porrigitur tumor, & versus stomachum extenditur, aut si profundior est, vel durus, & sine dolore lienem potius, quā musculos ipsos, affectum putare debemus. Sic profectō per tabem extenuatæ partes ob diminutā magnitudinem offensæ videntur. Eadem ratione ob numerum auctum, vel deperditum membrū ipsum affectū dignoscitur. In luxationibus autem ob malam connexionem, & sitū peruersum luxatæ partes depræhenduntur. Ad hoc genus referendæ pulmonis fibræ, confosso thorace, per vulnus exeuntes: ostendunt namque partes contentæ in cavitāte aliqua ob situm, quē mutant, partis cōtinentis affectionē, satiūsq; est ad situm hæc referre, quā ad excretionem, vt Galenus facit: siquidem excreta pars eam ostendit læsam, à qua decissa est: quum verò per vulneratum thoracem pulmō egreditur, is non excernitur, nec aliquid patitur, sed ipse thorax. Quod etiā contingit, quū rupto peritoneo, intestina in scrotum deuoluūtur, nullo ipsorum malo, sed indicio affecti peritonei: quum autē vulnus conspicitur ex soluta vnione, vulnerata, affectaque pars agnoscitur. Sic profectō cōtingit, vt non solū in externis partibus, sed in internis quoq; vulnus conspiciatur, quod illarum læsionis est indicium. Proprietas partis signa etiam sua præbet. Si enim lapis ē corpore exeat, renes, vel vesicam, aut colon intestinum affecta putamus, nimirum quod illæ inter alias proprietatē, & vim ob-

tineant gignendi lapidem. Pari modo si vniuersum corpus intemperie calida laboret, colligimus cor esse affectū, quod ea duntaxat pars possit huiusmodi mutationis author esse: ceterū à causis hoc modo signa ducuntur. Ab efficientibus quidem lesionem hoc pacto, si quis cantharides assumpserit, in partibus ad urinam colligendam, reddendamque destinatis, non autem in aliis læsionē esse credimus, quod huiusmodi venena eas potissimum partes lædere sint apta. Si in solatio nocuit, affectū caput credimus, quod eā partē præ ceteris sol afficere consueuerit. Si aquæ potio obfuit, ventriculū, aut hepar, vel lienem malè habere arbitramur, quod illis partibus maximè molesta sit aqua. Vbi autē venus læsit spirituosam substantiā, nervosāsque partes malè habere credimus, propterea quod hæc corporis partes peculiariter hæc molestat. Neque verò alienū est inter ea, quæ offendūt partes corporis, morbos, illorūque partes, reponere. Nā hæc quoque sedem affectam aperiunt. Sic enim vbi tertiana infestat hepar: vbi quotidiana ventriculū: si quartana grauis est lienem affectum cognoscimus. Si continua febris est, internæ, si ex genere intermittentiū externæ partes, quæ habitum corporis constituūt, potius affectæ indicantur. Si vrget inflammatio, in carne viscerum, aut musculis affectus est, quoniam hoc genus mali circa eas partes consistere solet, vnde indicia ipsorum morborū, partis, cuius est affectus, pariter sunt notæ, si quidem calculi vesicæ, aut renum signa declarant eas partes laborare, quarū affectuū sunt indices: Iuuantes verò causæ hoc modo partē affectam declarāt: si quis enim dubitet, an vitio renum, vel vesicæ vrina mutetur, vitieturque, adhibitis autem remediis renibus ea naturā suam recipiat, renes affectos, & non vesicam laborare merito existimabimus: Sic si adhibitis, quæ renes offendant, vesicæ autem profint, vitium augeatur, aut nullo modo minuatur, nō temere suspicari possumus in renibus malum cōtineri. Ab effectibus autem, quæ partē læsam comitantur, signa petuntur: sequūtur enim actiones læsæ vsus, quæ excernuntur, & retinentur, qualitates mutatae, & alia corporis opera præter naturam: actiones quidē hoc modo affectā partē ostendunt: excedēs vigilia, delirium, sensus, & motus abolitio cerebri læsi sunt indicia: deiecta cibi, potūsque appetentia ventriculū testatur affectū: corrupta sanguificatio hepar: pulsuum

mutat

mutatio, cor, & arterias: nutrimenti distributio impedita affectas venas prodit: & denique actiones læsæ vel partem ipsam, quæ functionem ædit, aut aliã vnde vis agendi emanat, nisi materiæ defectu, aut mutato vsu id contingat, affectam ostendere possunt. Hoc enim modo deperdito sensu, vel motu in cruribus, vel in ipsis, vel in spina dorsi aut cerebro malũ cõsistere agnoscimus. Dolor præterea vt actio tristis, vel quod ab huiusmodi actione prouenit, eam partẽ, quã infestat, læsam significat ex sua natura, suisque differentiis, & loco in quo residet, veluti punctorius dolor membranæ affectæ est indicium, locus autẽ doloris, & situs, quãnã mēbrana sit, mōstrat. Si enim in thorace sentitur, membrana, quæ subtenditur costis, affecta est: si in hypochondrio dextro, ea patitur, quæ hepar ambit. Sic aliæ partes vehementes dolores patiuntur, aliæ nõ nisi graues, & obtusos experiri valēt, quo modo distinguis, an renũ caro, vel tunica eam ambiētes laborant, nonnullas dolor secundum longitudinẽ extensus exercet, alias secundum latitudinem productus vrget: alias vt semel dicam partes alij dolores molestant: quod quũ intellexeris facile ex dolore quãnã pars ægroret, cognosces. At vsus partium suas notas in hac re exhibet. Læsa etenim voce partem aliquã, quæ illi quoquo modo seruit, male habere necesse est, quæ verò sit quæ afficitur, ex aliis indiciis depræhẽdere oportet. Porro in excrementis substantiã eius, quod excernitur, qualitãtẽ, quantitãtẽ, locũ, modũ excretionis tempus, & ordinẽ hoc loco cõsideramus: substantiã quidẽ an sit de essentia ipsius partis, vt caro, pinguedo, membrana, venæ, arteriæ, nerui, vel alterius substantiæ pars: an aliquid sit familiare ipsi parti, vt cibus, qui per ventriculum excernitur, an excrementum, vt stercus, vrina, lapis: Sumuntur enim ab his omnibus propria signa. Si enim carnis portiuncula educitur, caro est, quæ afficitur, si membrana, pars membranosa, si arteriæ pars, arteria, si pinguedinis, pinguedo, aut pars, cui illa adnascitur: & vt semel dicam, quod est de rei essentia, sui similem eiusdẽque naturæ in corpore læsam partẽ, aut eam, cui adnascitur, laborare ostendit, hoc pacto ab essentia sumpto indicio, vesicæ & renum vlcera distinguimus, quòd per renum vlcera carunculæ, vesica verò ulcerata, veluti laminæ quædam cum vrina minguntur. Cibus tanquam familiaris substantia ipsi ventriculo, quũ per

vulnus egreditur, aut per intestina descendit, aut vomitu re-
geritur, affectum ventriculum mōstrat: si stercus per vulnus
exit, intestinorū vulnus significat: si vrina vesicæ, si vermes,
vulnerata esse intestina putamus. Iam verò qualitates eorū
quæ excernūtur, & naturales, & à natura sua mutata: sedem
affectā indicant siue primæ, siue secundæ, aut alterius gene-
ris fuerint. Hoc enim pacto agnoscimus cor affectū, vel pul-
monē, quum aēr, qui expirādo emittitur, calidior sentitur:
& arteriā non venam vulneratā putamus, si sanguis, qui per
vulnus exit, flauior, calidior, tenuiorque appareat, pulmonē
affectum arbitramur si spumosa sunt quæ tussiendo exeūt:
si id quod per aluum excernitur, tale sit, qualis lotura carnis
sanguinolentæ, hepar ostenditur affectum. Ita ventriculus
prodeuntibus rustibus acidis, vel nidorulentis laborat. Eo-
dem modo hepar, aut intestina, quū excrementa duriora, vel
flauiora, aut alia qualitate præter naturā affecta excernū-
tur, læsa putātur. Quod si per vlcera, aut vulnera abdominis
pus stercus redoleat, laborare intestina id significat: pulmo-
nem verò extremè tabidum indicat sputū, quod tussiendo re-
iectum grauiter olet. Quin etiā sinceræ rerū qualitates, aut
mixtæ ostendunt locū affectum. Hac quidē ratione vlcus pu-
tamus cōsistere in infimis intestinis, si sanguis, qui excerni-
tur, non sit mixtus cum excrementis alui. Tanto verò in su-
perioribus malū est, quāto magis inter se sanguis, ramēta,
& ipsa excrementa sunt cōfusa. Ad hæc à renibus prodeūt nō-
nunquā cum vrina oblonga quædam capillorū modo exte-
nuata pituitosa excrementa, quæ eos, & haud quaquā vesic-
am ostendunt affectos: sic ab aliis partibus rotūda, quadra-
ta ab aliis, vel alio denique modo figurata, quæ reiciuntur
apparent, quæ illorum malorum indicia sunt. A quantitate
nempe, copia, vel magnitudine signa ducūtur, quippe si san-
guis tussiendo expuatur magna quantitate, vasa pulmonis
affecta esse oportet, quū ea, quæ in aspera sunt arteria, angu-
stiora existant quā vt possint multū sanguinis effundere.
Eodē pacto si multum sanguinis quis mingat, optima ratio-
ne cōiiciet venas, quæ in renes desinūt, aut ab illis enascūtur,
potius quā quæ in vesica cōsistūt, (q̃ scilicet illæ maiores hæ-
minores sint) offēsas. Si tussiedo vasis magni portio reiciat,
nō in asperis arteriis, quæ in collo, sed in illis, quæ in pulmo-
ne cōsistunt, vlcus esse credit: si multa p̃ tussim regerūtur va-
forum

Terum si uſtula, rationi conſonum eſt pulmonis vaſa potius
 quàm ea, quæ in ceruice reperiuntur, eſſe affecta, quo modo
 vtramque vteri, veſicæque partem, vtroſque renes potius
 quàm alterutrum laborare, vbi copioſiſſima ſunt quæ ab il
 lis educuntur, putabimus. Locus per quē fit excretio, ſi præ
 ter naturam ſit, affectam monſtrat partem, quæ ad ea, quæ
 excernuntur continenda à natura deſtinata eſt. Veluti ſi per
 vulnus cibus egreditur, ventriculum laborare indicat, ſi
 autem naturalis eſt, ſiquidem pars vna ſit, à qua prodire poſ
 ſit, quod excernitur. vnam pariter laſam partem oſtendit,
 quemadmodum laſus ventriculus agnoſcitur, ſi cibus mini
 mè mutatus per inteſtina excernitur, quòd ſcilicet in ventri
 culo duntaxat cibus contineri ſit aptus. Membranę verò fru
 ſtulum ſanguinis excretio multarum partium affectarum
 indicia eſſe poſſunt, propterea quòd in omni instrumento
 corporis huiuſmodi ſubſtantia reperiuntur, excretionis ta
 men modus, tempus, ſubſtantia aliqua diuerſitas, qualitas,
 quantitas pariter has inter ſe diſtinguent partes, & quæ ſit
 offeſa, aperient. Veluti quum ſaucium aſperæ arteria, &
 gula vlcera ex excrementis, quæ per os diuerſo modo reiici
 untur, dignoſcimus. Excretionis perſeuerantia locum affe
 ctum teſtatur: ſic enim intelligimus ſanguinem, qui tuſſien
 do per aliquot dies continuò excernitur, à pulmone affecto
 regeri, alioqui à capite, vel alia parte in eum deſcendiſſe: de
 ſinit namque poſt aliquot expuitiones efferri ſanguis, qui
 à capite in pulmonem, aſperæſque arterias decumbit. Excre
 tionis modus partem affectam hoc pacto declarat: nam ſi ex
 puendo aliquid excernatur, quod præter naturā ſit, oris mor
 bus ſignificatur, ſi excreando ſaucium, ſi tuſſiendo aſperæ
 arteria, vel pulmonis. At ſi vomendo aliquid educatur, gu
 læ, vel ventriculi affectus proditur: ſi meiando membrano
 ſum aliquid exit, veſica eſt exulcerata: ſi carnoſum quidpiā,
 renes, aut pudendum patitur: ſi cum magna tuſſi ſanguis,
 aut pus regeritur, pulmo eiùſque inferiores partes, alioqui
 aſpera arteria, quæ in collo eſt, laborat. Tempus verò quo
 excernuntur excrementa, ſuas etiam præbet notas. Nam ſi
 quis ramenta cū ſanguine per anum ſtatim emittat, quum
 deiicit, in infimis inteſtinis vlcus cōſiſtere creditur: ſi autē
 poſtea, in ſuperioribus: itē ſi citius quā oportet, vel tardius,
 vel intempeſtiue excernantur, partem oſtendunt affectam,
 à qua

à qua prodeunt, vel eam vnde facultas deriuat: quemadmodum resoluta spinali medulla, aut refrigerato musculo ani, excrementa alui intempestiuè excernuntur. Quinetiam ordo inter ea, quæ excernuntur, aliquid confert ad laborantē partem depræhendendam. Nam si pus mingitur ante vrinam, in pene ipso: si post, in vesica, aut superioribus partibus, quæ sese per vesicam exonerant, vlcus est. Sic profectò quum emungimus nasum, si primo pus egreditur, in ipsis naribus, si verò post pituitam multā, & vehementiores efflationes, superiores partes sunt exulceratæ. Cæterum quæadmodum quum excernuntur à corpore excrementa, vel alia substantia, ita quum illa retinentur, eandem partem affectā monstrant. Etenim detentata in corpore vrina vesicam, aut renes, aut vrinarios meatus, per quos vrina defertur, læsos esse oportet, aut aliò humorem conuerti. Nec verò solū excrementa ipsa, sed etiam excretio, attractio, retentio, alteratio, quum præter naturam fiunt, locum affectum manifestant. Si enim vētriculus appetat, vel attrahat, quæ sunt aliena. Si eadem retineat, mutet, omnino afficitur. At si quæ familiaria sunt, trahere nequeat, nec retinere, aut non concoquere, aut hæc quidem faciat, sed vehementius, aut citius, aut imbecilius quàm oportet, aut deprauato motu vtatur, se affectum significat. Ac non solum excrementa ipsa indicant partes affectas, à quibus proueniūt, sed etiā alia opera: veluti caro vniuersi corporis spongiosa, humidiorque quā expediat, vitiati hepatis est indicium. Quomodo verò qualitates corporis præter naturam mutatæ signa præbeant partis affectæ, nunc tradendum est. Itaque ex sapore notæ hoc modo petuntur, si falsedo in ore percipitur, caput pituita falsa redundare dignoscitur. Si amaritudo adest, venæ, & hepar, aut ventriculus biliosi humoris plurimū in se continent. Verum potius euidentiores notas ipsius affectus, & causæ morbosæ, quàm partis laborantis sapor præbet, quæadmodum & odor: color etiā affectis internis partibus, nisi pars humorum generationi, & expurgationi destinata sit, nihil vel minimum confert ad earum dignotionē: vbi enim muscoli interni, aut vesica, aut intestina, vel ossa patiuntur, corporis colorem mutari necesse non est, nisi pars, quæ afficitur, ob vicinitatem in certis affectibus alieno suo colore cutem inficiat: veluti contingit in ossium corruptione, in qua

qua caro, & cutis circumposita liuidum, nigrumq; colorem repræsentant subiectæ partis corruptæ indicium. At hepate, vel liene laborante, color quidē variatur, sed non per omnia mala, quæ illis partibus cōtingunt, quippe humidior, aut sicciore reddita earum partium intemperie, color non multū euariat. Illis verò obstructis, retentisque ob id excrementis biliosis, aut melancholicis, liene quidem hoc modo affecto nigrius: hepate vero flauius corpus euadit. Sic redundante in ventriculo bile, flauescit lingua: albescit autē, si pituita molestat. Quod si pars sibi soli seruiat, color duntaxat in ea mutatur, non in vniuerso corpore, aut aliis partibus, veluti putrefacta carne, liuescit quæ illud circūdat cutis, indicanturquæ illæ partes affectæ, in quibus color præter naturam conspicitur: Nimia durities, aut mollities nō solum partem, in qua hæc apparent, sed etiam fontes humorū læsos sæpe testantur. Exsiccato enim, aut præter naturam humectato hepate duriores molliorésque reliquæ partes reduntur. Vbi verò sonitus quidam circa aures, vel in ventre inferiore sentiuntur, cerebri membranas in priore affectu, in hoc intestina laborare putamus. Nec desunt quidē partibus affectis significandis signa, quæ ex similitudine, & proportionē sumuntur. Hac enim ratione, si homine mortuo, & dissecto nouerimus, quænam potissimum fuerit sedes affecta, colligere licebit, vbi morbus consistat in his, qui similiter, vt ille, affici putantur. At illud quidem ignorandum non est, diuersas partes easdem notas habere: veluti vlcera pulmonis, & asperæ arteriæ, quæ in collo reperiuntur, declarant sanguis, & vasorum frustula, quæ per tussim reiciuntur: eodem modo vesicæ, & renum affectorum eadem multæ sunt notæ, sed tamē ex prædictis fontibus inuenies, quæ laborantem partem potissimum ostendant: vel enim quæ excernuntur, substantia, vel qualitatibus, aut copia, vel excretionis modo, aut dolores, vel alia accidentia euariant. Atque hæc quidem sufficiant de notis partis affectæ. Nam si quæ forte prætermittæ videbuntur, quæ sparsim apud Galenum leguntur, consulere statim fontes ipsos oportebit, ex quibus, vt arbitror illæ deriuare intelligentur: quandoquidem non singula prosequi, sed methodum potius, & capita docere non solum in hoc negotio, sed etiam in vniuerso opere instituiamus.

Quæ

Quæ monstrant partem affici primario, vel per consensum, propriè vel improprie.

CAP.

XXVII.

VONIAM verò plurimum refert intelligere, an pars primario, vel secundario siue per consensum, aut propriè, vel improprie afficiatur, siquidem curatio remediâ que potissimum illis adhibentur, vnde morbi illorumque causæ ad alias perueniunt, & partes, quæ stabiles affectiones iam contraxerunt, auxilia postulant, quæ verò leuiori, instabili que dispositione laborant, agente sola natura per sanantur, ideo notas tradere oportet, quibus dignoscamus quomodo singulæ partes afficiantur. Quod quidem Galenus libro primo de Locis affectis, vt operis institutum exigebat, se facturum est pollicitus, nunquàm tamen postea id præstitit. Nam dicere partes eas per consensum affici, quæ cum aliis irritantur, quarumque affectus illis mitigatis, vnde concitati sunt, mitescunt, verum quidem est, sed ex vno indicio haudquam ars constat. Habet & nescio quædam de hac re in libro de Constitutione artis, sed ea nec satis expressa, nec ex aliquibus fontibus ducta. Quare præstat fontes ipsos consulere, quæ in hac re suas quoque notas liberalissimè præbent. Igitur quædam sunt partes, quæ suapte natura ab aliis non ita facile patiuntur, vt ossa, quæ in seipsis affectum quo laborant, fere continent: alia vero quæ ab aliis prius laborantibus suas noxas facile recipiunt, easque reliquis impartiuntur: veluti caput, quod facile à ventriculo, vniuersoque corpore læditur, & easdem partes promptè offendit. Vnde ex partium natura imprimis signa sumemus. Porro quænam pars sit apta aliis compati, vel reliquis obesse, ex situ, connexionione, officio, genere, temperie, raritate, densitate, duritie, mollitie, & ferè omni alia partiũ conditione cognoscemus. Brachium etenim cum manu dolente promptè cõpatitur, & os carni circumpositæ vicissim sua mala cõmunicat ob vicinitatem. Læso neruo vitiũ ob connexionẽ ad cerebrũ facile ascendit. Quemadmodũ sanè arteriarum mala cordi: venarum autẽ vitia hepatis nullo negotio cõmunicantur. Publicũ est cerebri, cordis, hepatis, testium, ventriculi officium, quapropter his fontibus læsis reliquas partes simul affici rationi con-

ni consonum est. Hinc enim laborante cerebro sensus, & motus: hepate vero nutritio, corde autem affecto per synco-
pas dictas vniuersi corporis actiones labefactantur. Mammae,
& thorax cum genitalibus consentiunt, mutuóque afficiun-
tur, ob operis officiiq; cõmunitatē: quippe quū circa eandē
materiā versentur. Nerusus neruo, arteria arteriē, neruosum
neruoso, carnosum carnosum, quoniā eiusdem sunt generis,
facile compatitur. Calidiores partes humores, qui alias in-
festant, ad se alliciunt, & ob temperiem malorū sociæ fiunt.
Ventriculus ob cavitatē, & rectum situm decurrentes mate-
rias à capite promptē suscipit. Difficilius hepar, lien, ossa, &
aliæ partes, quæ vel cavitatem non habent, aut è directo nō
subiiciuntur. Vbi verò internæ partes malis humoribus
sunt refertæ, cutis ob raritatem, & natiuam debilitatem eo-
rum portionē prompte admittit, & mali particeps euadit.
Pulmo ob mollitiem, & laxitatem capiti destillatione labo-
ranti sæpe compatitur. Durities à fluxionibus, & inflamma-
tionibus vicinis ossa tuetur. Ac (vt semel dicam) ex partium
natura, & conditione licebit cognoscere quæ vel alias affi-
cere, aut ab aliis lædi possint, & cum quibus singulæ potis-
simum offendantur. Caterum inter ea, quæ partes lædunt,
quædam sunt, quæ postea quàm fuerunt excitata non aliun-
de fouentur, aut augentur, nec ad alias partes sparguntur,
sed quicquid est mali, in parte primariò affecta consistit, cu-
iusmodi sunt tumores præter naturā, præsertim qui ex ma-
teria frigida cōsistunt: dolor verò, & quæ dolorē sequuntur
symptomata, facile ab vna parte in aliam transferuntur.
Nam ob dolorem cruris, aut digiti, vel alterius partis, com-
municato malo cordi, nonnunquam contingit animi de-
fectus: vt autē inter morbos ipsos & symptomata quædam
apta sunt aliis cōmunicari, alia verò inepta, sic etiā inter cau-
sas morborū effectrices idē cōtingit. Etenim humores, va-
porésve facile ab vna parte in aliā migrāt, ac vtramq; facile
lædere possunt. Eodē pacto calor, & frigus ad multas partes
spargūtur: quæverò siccāt, aut humectāt, & multo magis quæ
vulnerāt, cōtundūt, & frāgunt, nō solēt ad alias partes tranf-
ferri, sed in illis duntaxat, quas primo affecerunt, manent,
aut si alias secū lædunt, diuersi generis affectiones illis im-
partiuntur. Nā fractura alicuius mēbri alteri nō cōmunica-
tur: dolor verò, qui confractam partem sequitur, totū non-
nun

nunquam corpus in cōpāssionem trahit, dum febres, syncope, aut alios huiusmodi affectus parit. At iuuantēsque causæ certiora præbent indicia, siquidē duabus affectis partibus, si lædatur vna, offensa alia, eā, cui lædētia adhibentur, primariò affici certissimū est. Eodē pacto ea, quæ iuuatur, adhibitis alteri auxiliis, per cōsensum laborat: dolente nāque capite, si remedia stomacho adhibita leuent dolorem, aut intendāt, nō primariū est in capite affectus, sed à vētriculo prouenire cognoscitur. A causis præterea lædentibus, quæ præcesserunt, signa sumētur. Si enim alicui caput doleat, nulla prægressa causa, quæ partē eā peculiariter affecterit, aliunde dolorē prouenire necesse est. Quod etiam ex partibus antea læsis colligere licet. Nam si cui ventriculus diu laborauerit, caputq; postea dolore incipiat, non immerito coniiciemus à ventriculo ad caput transmissam esse doloris causam. Ad hæc effectus, & symptomata, quæ affectas partes sequūtur, declarant quæ primariò, quæue secundariò sit offensa. Primo enim morboſa symptomata in illis apparent partibus, quæ primariò afficiuntur: postea verò in aliis quæ secundariò laborant: mitescūt præterea augenturque affectiones partis per consensum offensa, dū crescunt minuenturque illæ quæ in primariò affecta consistūt. Grauiora postremò solent esse symptomata, quæ partem primariò affectam sequūtur, leuiora quando per consensum contingunt. Solent etiā sepius intermittere mala, quā aliunde proueniūt. Quo modo videmus capitis dolorem, quem peperit febris, euanescere, dum ipsa declinat, continuos autem esse dolores in ea parte, quæ non aliunde patitur, sed in se ipsa passionis causam habet. Qua ratione delirium, quod ex inflammatione cerebri nascitur, ab eo, quod per cōsensum cū aliis partibus contingit, discernimus, quòd illud scilicet perpetuum sit, hoc verò nō item, sed eo potissimum tempore inuadat, quo accessiones morborū augentur & vigent. Quid præterea obest, quo minus ex similitudine signa quædam sumantur ad id quod quærimus declarandum? Hoc enim pacto affici caput per consensum cum digito pedis aut manus putamus, quòd scilicet similiter in aliis id euenire cōspexerimus: veluti in his contingit, qui hoc modo comitiali morbo, affecto cerebro, laborāt. Cæterū propriè partē affici cognoscimus ex magnitudine affectus, symptomatum consequen-

sequentium, & causarum, quæ affectum intulerunt, aut mitigant vel intendunt, aut penitus tollunt. Qui enim magni sunt affectus, ut magnas impressiones indicant in partibus conceptas, sic stabiles læsiones significant, leuiore verò instabiles, & qui facile euanescent; Grauiare verò continuæque symptomata, magnæ in corporis qualitatibus, actionibus, & excrementis mutationes, proprii affectus sunt indices. Si tenuis, paucusque est spiritus, qui partem afficit, ut leuiore, sic instabilem adhuc læsionem ostendit, si vero sit humor in parte impactus, propriè affectam partem monstrat. Si leuiter aliquis fuerit percussus, ob leuitatem causæ lædentis colligimus stabilem non posse esse in parte percussa affectionem, quod pariter contingit si pars dura & solida est, quæ patitur. At si à leuissimis remediis iuuetur, quod laborat, ostendit se nondum pertinacius malum concepisse; contra verò accidit, si mollis est pars, quæ facile omnes impressiones admittit, si nulla remedia, aut non nisi magna, & continua profunt, obsunt autem vel minima. Tunc enim vehementiorem, & proinde iam firmum affectum suspicari oportet. Atque hæc satis quidem de signis demonstratiuis: nunc ad alia genera accedamus.

IOANNIS ARGEN-

TERII DE SIGNIS

MEMORATIVIS

LIBER TERTIVS.

Quorum sint signa memoratiua, & quæ per illa dignoscere oporteat.

CAP. I.

VAE sunt signa memoratiua, quæ & quot illorum sint genera, & differetia, quæ denique sit illorum utilitas, ex superiore tractatione patere puto. Nunc verò illud explicandum imprimis esse duco, quorum hæc sint signa, & quæ per illa scire conueniat. Quæ in re Galeni

F

opinionem non recipio, qui in quarto libro de Præfagitione ex pulibus scribit signa memoratiua duntaxat causarum esse. Neque enim solum quæ causa, sed etiam quæ corporis constitutio, & quæ accidentia præcesserint, commemorare necesse est, quandoquidem curationem, conseruationem, præseruationem, remediorum denique, & victus rationem huiusmodi cõmemoratio (vt postea ostendemus) variat. Porro vt corpus à diuersa constitutione in eam, quæ præsens est, mutatur, sic diuersa commemoranda sunt in vnoquoque corporis præsentis statu. Si enim morbo quis laboret, imprimis quæ causa morbum intulerit, cognoscere expedit, propterea scilicet quod huiusmodi cognitio curationem mutat. Aliiter namque morbos curamus, quos vigilia, aliter quos ira vel labor, aut alia causa morbosa intulit: deinde quomodo genitus sit morbus, inuestigare oportet, an paulatim irrepserit, vel confertim inuasit, an densando, vel rarefaciendo, vel vulnerando, aut contundendo, vel alio denique modo causæ morbum excitauerint, ignorandum non est. Vt enim diuerso modo illæ corpus affecere, sic profectò varianda est curatio, & præseruatio. Locus præterea per quem illæ sese insinuarunt in corpus, à medico perdiscendus est, quando plurimum refert intelligere, an extrinsecus inuasit, vel intrinsecus egerint. Cui enim loco remedia potissimum sint adhibenda ex hac commemoratione patet. Ad hæc tempus, quo quis laborare cœpit, memoriæ subiicere necesse est, propterea quod aliter curamus quos longus iam morbus afflixit, aliter qui non multo antea laborare cœperunt. Quinetiam plurimum scire refert, quæ qualisque sanitas præcesserit: quippe quum id ad morbi naturam, & differentias dignoscendas, quibus curatio quoque variatur, plurimum faciat. Si quis enim probe sanus esse consuevit, vt bonos humores gigni, sic mites, & non malignos morbos incurret. Porro si conualescens aliquis sit, qualis morbus antecefferit, scire necessarium est: quandoquidem id docet, qualis sit relictæ in corpore dispositio à morbo præcedente; quo postea intelligimus quomodo renutriendi, restaurandique sint, qui à morbo resurgunt. Vnde scribebat Hippocrates in Aphorismis. Quæ longo tempore extenuata sunt corpora, longo tempore reficere oportet, quæ breui breuiet. Si verò sanum est corpus, tunc ea cognoscere oportet, quæ

quæ sanitatem præcesserunt, an scilicet recenter ex morbo conualescens sanus sit factus, vel non, religiosus enim illis viuendum, his autem liberius: atque in singulis quæ præcesserint ex his, quæ sanitatem conseruant, somnûsve, vel exercitatio, cibus, aut aliud quidpiam, cognoscendum: id enim viuendi rationem, & quid postea fieri debeat, monstrat: Quippe si somnum modo præcessisse cognouerimus, intelligemus cibo nondum esse opus, si cibum, quiete, non vehementi motu: At qui extincto homine, quis morbus mortis causa extiterit, nonnunquam quærimus. Quæ quidem omnia ex signis memoratiuis consequimur. Quo magis mirari licet horum tractationem ab omnibus fere scriptoribus hætenus fuisse contemptam, aut certe non satis illustratam. Nam vix duobus verbis eam cõplectitur Galenus, quû in Arte medicinali refert quædam esse signa demonstratiua, quædam prognostica, alia memoratiua, & nusquam postea satis memoratiuorum vsum docet, nusquam quæ per ea dignoscere oporteat, nec quæ, quôtque sint illorum genera, & differentia, nec à quibus ea sumere debeamus, explicat, hoc solo contentus, quòd quædam sint memoratiua, & minor eorum sit vtilitas, quàm aliorum, & ad causas morborum inuestigandas conferant: quum tamen qua ratione id contingat, non explicet: nimirum quòd par fere sit (vt antea ostendimus) signorum omnium vtilitas, si modo omnia, quæ ab illis indicantur, sunt à medicis percipienda, & ad alia quàm ad causas morborum illorum vsum pertinet. Quare tanto diligentius hæc à nobis explicanda sunt, quanto magis ab aliis contempta fuerunt. Nemo tamen putet à nobis hæc negligentius explicata, quòd genera, differentias, & vim horum signorum non doceamus: nam hæc permittimus, vel tanquam nota ex superiorum tractatione, vel quòd ad illorum imitationem facile inueniri valeant.

Quo modo intelligere possimus, quæ fuerit morbi causa.

CAP. II.

B eisdem fontibus memoratiua signa sumi, à quibus alia ducuntur, ratio dicitur, sed quo modo id fiat (quod potissimum hæc tractatio promittit) nunc explicandum. Ergo quæ fuerit morbi causa, imprimis docebit natura affe-

F 2

ctus, quem causa peperit. Nam in diaria febre ex aestu cōtra-
 cta cutis calidior, squalidiōrque est, quā pulsus ad febrile
 dispositionem mutetur: sitis parum infestat, calor statim in
 primo occurſu vigere, caputque peruri maximē videtur: o-
 culi calidiores, & rubicundiores apparent cum siccitate qua-
 dam, quoties sine grauedine, & destillatione febricitāt. Nā
 quibus hæc adsunt, caput non solum calidum, sed etiā san-
 guine plenum conspicitur. Eam verò, quam vigilia commi-
 sit, cognoscit Galenus, eo quòd facies laborantibus sit deco-
 lorata, & subtumida, & palpebræ vix attolli valeant, oculi-
 que sint humidi, & cōcaui. Quòd si tristitia febris causa ex-
 titit, acris potius quā multus calor apparet, & corpus gra-
 cile conspicitur, oculi concaui, & sicci: insolita decoloratio
 adest, paruique pulsus æduntur. At eam, quam accendit ira,
 ostendit multus potius quā acris calor, qui celeriter ex
 profundo corpore effertur, magnique pulsus. Si verò lassitu-
 do febrem procreauit, cutis siccior plus quā in alia febre
 sentitur, & calor acris vrget. Quæ autē ex densitate nata est
 diaria calorē habet, qui primo occurſu mitis apparet, postea
 vero acrior consurgit. Vrinæ non rufæ, nec corporis moles
 collapsa nec oculi concaui, aut sicci. Ea verò quam peperit
 inflammatio: maximos, veloces, frequentēsque pulsus ædit,
 plurimo calore. sed suauī abundat, faciem rubidam, & sub-
 tumidam, yrinas verò subalidas reddit, eadem est ratio in
 aliis morbis. Nam calidus affectus calefacientem præces-
 sisse causam indicat. cuius verò generis sit, genus caloris
 monstrat. Acrior siquidem calor sequitur calefacientes, sic-
 cantēsque, mitior verò calefacientes, & humectantes causas.
 Eodem modo vulnus docet causam morbi fuisse, quod se-
 candi vim haberet. Angustum verò, & profundum vulnus
 monstrat ab his illatam esse plagam, quæ punctim feriunt.
 Si quis morsus fuerit à cane, intelliget ex vulneris colore,
 & reliquis qualitatibus, & symptomatis, an rabidus canis
 fuerit, vel non. Si quis forte serpentem conculcauerit, &
 illi cutis à pedibus excorietur, cruræque œdemate intume-
 scant: vel si eundem offendere tentauerit, & interim olfactu
 ita afficiatur, vt omnia quæ olfacit, prauum odorem referre
 putet, eum fuisse serpentem qui drymus dicitur, agnosci-
 mus, eodem pacto si quispiam solo visu, vel sibilo serpentis
 occisus, vel grauiter affectus fuit, diuinamus Basiliscum
 fuisse.

fuisse. At si quis ab huiusmodi feris vulneratus, sanguinem per os, & nares, vniuersumque corpus effundat, ex sympto-
mate proditur fuisse hæmorrhus serpens: Ardens verò fe-
bris quæ cum inexhausta siti, & æstu vehementi infestat, eos
conficit, qui à dipsade commorati fuerunt: Acontias serpens,
vbi se multum extenderit, ceu iaculum quoddam insilire, &
sic homines perimere creditur, Pryas verò serpens, cer-
uice exporrecta, & interualli metita longitudine, ratio-
nalis cuiuspiam animalis modo, minime aberrans, vene-
num corporibus inspuit: Lædunt alij serpentes alio modo,
& peculiaria sua inferunt symptomata: veluti & alia o-
mnia, quæ vim agendi in corpus habent: quæ quum perspe-
cta fuerint ex illatis malis, quales extiterint illorum causæ
haud dubia coniectura commemorabimus. Si communis
sit morbus non immerito suspicabimur ex aeris malignita-
te eius ortum acceptum. Si sparsi, & singulis proprii gra-
sentur morbi, ex peculiari victu causa petitur. Ac (vt semel
dicam) diuersi effectus differentes causas, & iidem easdem
præcessisse commemorant. Nam etsi ira, vigilia, tristitia fe-
bres inferunt, nihilominus in febricitate corpore quædam
impressiones apparent, quæ præsertim, dum recens est affe-
ctus, diuersitatem causarum indicare possunt. In aliquibus
tamen clarius suam causam declarat, qui inueteratus est.
Nam ab initio vix distinguas ex vulneris qualitatibus, &
aliis accidentibus an rabidus vel non esset canis, qui momor-
dit: Progressu tamen temporis quæ latebat veneni vis fit
conspicua. Vulneratæ verò partes ab initio clarius quæ vul-
nus intulit causa apperunt, postea verò ob circumnascen-
tem carnem primò facta impressio tegitur. Licet quoque
nonnunquam efficientes ipsas morborum causas ex propria
essentia deprehendere. Veluti si quis à spiculo vulneratus fue-
rit, si quidem adhuc illud corpori adhæret, vulneris causa eo
conspicuo intelligitur. Quis præterea ex contemplatione
causarum efficientium morbos, quæ præcesserunt, non inueniet,
quæ fuerit præsentis morbi occasio? Si enim fortè præcesse-
rit aquilonia constitutio, & subinde sequantur pleuritides,
optimè in aeris ambientis iniurias morbi causam refere-
mus. Ac etiam ex causis remotissimis, quæ alias pepererunt,
coniecturam sumimus. Nam, si quis literarum studiosus
febre sit correptus, ex vigilia eam contractam suspicari pos-

sumus: quòd is amœnitatē literarum captus plurimum vigilare consueuerit. Eodem modo si laboriosus, negotiosusq; homo in febrem incidat, ex labore eam natā arbitrari par est, quòd ob corporis negotia is plurimū laborare conetur. Sumuntur & indicia ex causa, quæ subiectū dicitur. Si enim mulier laboret capitis dolore, diuinare possumus ex retentis mensibus dolorem esse abortum. Si quem cruditas exercere solet, ferè credere possumus, quicquid mali in eo cōtingit, inde originē duxisse. Hæmorrhoides suppressæ aut aliarum partium cohibitæ euacuationes admonent nos credere debere quānam materia, & qualis fuerit morbi origo. Si cui adest rara textura, ex adstringentibus, extrinsecusq; calefacientibus illi febres promptè cōtingūt. Quòd item magis vna pars quā alia afficiatur, sumptis indiciis ex materia subiecta, intelligimus quæ causa morbum intulerit: quomodo ortam ex æstu febrem agnoscimus, quū caput præcipuè vratur, afficiturque: si spiritus afficiuntur, putamus omninò causam esse passionis, quod alterandi, aut suffocandi vel dissoluendi vim haberet, quòd ferè ab his duntaxat subiecta materia pati posset. Si durū est corpus, quod afficitur, rationi est consonum existimare causam, quæ peperit magnam vim habuisse, propterea quòd dura, solidaque materia vix aliter pati queat. At causæ iuuantes, & lædentes certius id monstrant. Sic enim diarias ex æstu contractas Galenus dignoscit, quòd balneis, fomentisq; frigidis iuuētur, delectenturque quæ ea laborāt. Nec alienum quidem est ex similitudine signa capere. Nam si quem ex morbosa quapiā regione aduectum morbo correptum medicus videat, facile suspicari poterit consocios ex cōmuni aëre, & loco suorum morborum originē duxisse. Atque quum hæc quidem quæ enumerauimus, suas differentias acceperint, differentes causas monstrabunt. Magni enim vel parui, benigni, vel maligni, simplices vel compositi affectus, huiusmodi præterea causæ quæ præcesserunt, vel alias pepererunt, vel admittere possunt, monstrant talia esse quæ morbum excitarunt, qualia ea fuerint, quæ ea ostendunt.

IND

*Indicantia modum, quo mor-
bus genitus est.*

CAP. III.

AE TER V M generationis morborū mo-
dum, & rationem ex natura ipsarū causarū
imprimis intelligere licet. Sunt enim inter
illas quæ paulatim tardèq; solū in nos agunt,
quædā quæ confertim, aliæ quæ per accidens,
nonnullæ quæ per se morbos gignunt. Subita quidem agen-
di vis inest calefaciētib; refrigerantib; vulnerantib;
contundentib; frangētib; & rumpentib; : contra verò
siccātib; humectantib; erodentib; exulcerātib; quæ
paulatim obesse possunt: Calida per se, frigida verò per acci-
dens calidos morbos inferunt. Ac etiam in eodem genere
causarū, quæ abunde excesserunt, etsi suapte natura tardæ
sunt, celeritatem tamen excessu acquirunt, & quæ suapte na-
tura celeres, defectu tardiores euadunt. ex quibus sanè intel-
ligemus non posse morbum, qui subito emergit ab his, quæ
paulatim duntaxat eos excitant, procreari: nec eos, qui pau-
latim nascuntur, ab illis fieri, quæ nō nisi cōfertim affligūt.
Morbi tanquam effectus suarū causarū idē monstrant.
Nam qui paulatim gignuntur, vt vlcera, caries, sicca intem-
peries, scirrhi, qui subito, vt tumores ex fluxione calida na-
ti: quæ item ab his, quæ per se solum agunt, proueniunt: vt
contusio, vulnūs, non solum propriam suā causam, sed etiā
modum, quo geniti sunt, patefaciūt. Præterea ex effectibus
aliis, qui morbosas causas, morbosque ipsos sequūtur, signa
pariter ducuntur. Nam dolor eos tantum morbos, eāsq; cau-
sas sequitur, quæ subito agere possunt. Sic symptomata alia
quæ statim euidenter apparent, subitam generationē mor-
borū monstrant, quæ verò paulatim, contrarium signifi-
cant. Præbet & notas materia, quæ patitur. Si enim spiritus
afficiuntur, subitam fuisse affectus generationem agnosci-
mus: si partes solidæ, non itē, quū tenuia corpora subito mu-
tentur, solida verò agentium vim difficillimè, & nō nisi pau-
latim suapte natura recipiāt. Qua ratione credimus diarias
febres statim gigni, hecticas vero ferè, solum quū solidæ par-
tes ob vicinitatē accensi spiritus, vel humoris febrilem calo-
rem tandem concipiunt. Eodem pacto si morbosum, & ca-

cochymū est corpus, quod laborat, paulatim ex vitio humorum pullulasse præsentem morbum putamus: quod si nullum subest vitium, subitam fuisse morbi generationē ex solius agentis vi concitatā arbitramur. An non etiam materia ex qua morbi procreatur, signa ad hæc dignoscēda præbet? quādo quidem non alia ratione verrucas, & alios duros, & sine dolore tumores paulatim concreuisse, existimamus, quā quod ex crassa, tenaciūque materia, quæ paulatim exsiccatur, aceruatūque, proueniāt. At ex causis iuuātibus, & lædenti bus non perinde licet certa signa sumere, propterea scilicet quod multi morbi repēiūtur, qui subito geniti sunt, tamē nō nisi paulatim tolli possunt, vt vulnera: quidam verò, qui et si paulatim sunt orti, subito tamē mitigari queunt: cuiusmodi sunt, qui ex humorum corruptione prouenerūt. Nam hi purgato subito humore, statim mitescunt. An non etiam causæ sine quibus, & cum quibus aliquid ad id conferunt? quum eos, qui longo labore se confecerunt, paulatim suos morbos contraxisse, alios autem qui convenientem victus rationē seruauerunt, cōfertim fuisse læsos putemus: nimirum quod nulla subesset morbosa dispositio, quæ morbi occasio nem longius repeteret. Possumus & ex similitudine signa in hac re colligere. Si quos enim antea bene affectos nouerimus, & subinde morbo correptos, alios illis similes, aut etiam deterius habentes, eodem modo in morbos præcipitatos existimabimus, quod cōmunis esset causa quæ eodem modo omnes affecit.

A quibus sumantur signa, quæ doceant per quem locum causæ morbos excitauerunt.

CAP. IIII.

ATVRA affectus id hoc modo ostēdit: vulnera namque non nisi ea, quæ extrinsecus lædunt, inferre possunt, quemadmodum contusiones, & fracturas. Internæ erosiones non nisi ab his, quæ assumuntur, aut retinētur, & denique ab his, quæ intrinsecus offendunt, oriuntur. Intēperaturæ verò tum ab his, quæ intus agunt, tum ab aliis, quæ extrinsecus occurrunt, pari ratione prouenire possunt: veluti febris, quum cutis densitas, externus calor, assumpta medicamen

dicamenta, animique perturbationes concitant: docent & id qualitates præter naturam, quæ in laborante corpore conspiciuntur ab antegressis causis relictæ: Si quis enim ab externo frigore febrem contraxerit, densitatem in cute adhuc ostendet: si ab insolatione, caput potissimum estuabit: si nocuit cruditas, ventriculus præter cæteras partes male habebit: si bubo ortus in inguine febrem peperit, intelligemus per vicinas arterias, & venas calorem ad cor permeasse. Sumuntur & à causis efficientibus signa: Si quis enim calefacientibus, siccantibusque alimentis, relicto verò victu idoneo quo uti consuevit, in febrem incidat, ex his, quæ intus assumuntur, morbum genitum cognoscimus. Vnctiones & lotiones extrinsecus duntaxat sese in corpus insinuare possunt. Aër verò intus, & foris vim suam pariter exercet: Vnde ex causarum agentium in nostrum corpus natura licebit intelligere, genitis morbis, unde eorum origo in corpus emanauerit. Cōfert nonnihil præterea materia subiecta ad huius rei dignotionem. Nam si corpus externis iniuriis maxime est expositum in morbis, quæ utrinque excitari possunt, originem in his potius, quæ extrinsecus, quàm quæ intrinsecus agunt, quaeremus. Si mulier est, quæ capitis dolore tentatur, ex utero affectum potissimum natum putabimus. Ossa externis potius, quàm internis iniuriis patent. Interna verò viscera contra potius internis quàm externis malis sunt obnoxia: Iuuantes, lædentesque causæ sua quoque dant indicia. Qui enim extrinsecus ad motus remediis iuuantur, ferè declarant ab his, quæ extrinsecus afficiunt, morbum genitum: quo modo febrem natam ab adstringentibus iudicamus, si plurimum conferant rarefacientia: ab insolatione verò, & capite primario affecto natus est morbus, si prosunt refrigerantia, quæ capiti adhibentur. Similitudo pariter docet per quem locum morbus ad internas partes peruenerit. Sic profectò pustulas, & intemperies, aliasque passiones, quas adfert morbus Gallicus vocatus per pudendum receptas putamus, quod alios fere omnes hac labe affectos per eum locum contaminatos nouerimus.

*Quæ doceant tempus, quo laborare
cœpit qui agrotat.*

CAP. V.

ETSI in omnibus morbis ex propria eorū natura signa sumere non licet ad id, quod proposuimus indicādum: siquidem magni, parūque morbi reperiuntur, qui modo inceperunt, alij verò qui iamdudum infestant: int aliquibus tamen, vel omnibus potius differentiis, adhibitis nonnullis distinctionibus, id facere possumus. In suo enim genere qui plurimum iam excesserunt, longius repetere originem videntur: veluti magna vlcera, quæ quū vt plurimū paulatim gignantur, monstrant se ante multos dies cœpisse. Febres autem magnæ statim prima die nasci possunt, sed enim inter magnas, quæ maiorem vim acceperunt, aut acceptam deposuerunt, longius aliis sunt productæ: inflammatio recens est affectus, suppuratio antiquior, vt pote quæ antecederem inflammationem sequatur. Præbent autem certiora indicia morborum affectus. Actiones nāque plurimum læsæ, corporis qualitates insigniter à naturali statu permutatæ, veluti gracilitas, decoloratio, summa durities, & quæ sunt huius generis, in morbis qui extenuandi vim habent, prænuntiant eum, qui affligit, in suo genere longius prouectū: neq; enim idem tempus acutis, & longis his notis cōstituere possumus, quando qui mitior est affectus, non nisi longiori temporis spatio corpus exhaurire valet, quod breuissimo, qui vehementior est, præstat, sed satis est si intelligamus, acutum in quo hæc apparent signa, non longe à fine abesse, diūq; (quātum morbi natura admittit) iam affligere cœpisse: Idēque esse credendum, si per leuiora mala idem cōtingat. At excremeta in morbis, qui ea gignunt, & ab illis patefieri possunt, non solum in quadā latitudine tempus præmonstrant, sed etiam diem ipsum, quo laborare cœpit, qui affligitur. Nam in vehemēti febre si manifesta coctionis signa in vrina appareant: quarto die antea inchoasse morbum declarant. In mitiore quinto, vel septimo, aut vndecimo, vel decimo quarto. Eodem pacto excretiones coniecturā iuuare possunt. Sic sane Hippocrates scribebat in Aphorismis, morbū regium ante septimum his cōferre non posse, qui febre detenti ante septi

Septimum biliosum humorem ad cutem regerunt. Vnde si confert huiusmodi excretio, constat omnino iam elapsos esse sex dies, quo febris hominem corripit: si sanguis, vel sudor, vel alius humor effunditur per synochas febres, qui hominem liberet, aut certe morbum insigniter minuat, certum est quatuor, vel septē potius à primo morbi insultu, intercedere dies: quum antea nulla utilis excretio in huiusmodi malis fieri possit. Præterea accidentia, quæ morbus progrediendo consequitur, aut deponit, nō obscuras exhibēt huius rei notas, si enim rigor, in exquisita quartana, per accessiones mitis apparet, signū est plurimum ipsam quartanam durasse quum declinationis hoc sit signum: Si humor melancholicus est, qui nocet, & insignes in eo mutationes factas videamus, quum non nisi paulatim id fieri possit, ex materia morbi signa ducimus, credimusque iamdudum morbos inchoasse. Eodem modo si dura solidaque est pars, quæ laborat, aut mollis, & ad patiendum promptior, notæ sumuntur: quandoquidem in eo corpore, vt difficile recipiuntur passiones, nisi violenta omnino sit causa, quæ morbum peperit, sic profecto colligimus longius ab initio rem abesse, propius autem si alterius generis est, quod afficitur. Cordis vulnera, vt ex subiecta materia notæ petātur, perpetuo sunt recentia, eo quod diu huiusmodi pars illa ferre nequeat. Antiquiora illa esse possunt in vesica, intestinis, & cerebro: sed non perinde vt in aliis partibus. Possumus etiam ex iuuantibus, lædentibusque causis indicia quædam capere, sic enim adhibitis in quartana febre remediis, quæ declinantē morbum iuuare possunt, si ea cōferunt, vt declinationē iam adesse, sic plurimum morbum durasse certa coniectura credimus, quod scilicet non nisi post longum tempus declinatio in huiusmodi affectibus contingere soleat. Idem ostendunt quæ declinanti morbo obsunt. Ac (vt breuiter dicam) quæ in singulis morbis eorum tempora docent, signa pariter sunt temporis, quo illi inuadere cœperūt. Ad hoc signorum genus pertinere videntur notæ, quæ ex anni temporibus petuntur, veluti si quis hominem ineunte vere, quartana correptū inuenerit: quum ad id tempus, in quo nō gigni, sed dissolui huius generis febres solent, tantū plane intercedere temporis ab initio morbi putare possumus, quantum præsens anni constitutio ab autumnō, vbi earū origo est, distat.

stat. Quanquam tamen non impedio si hæc signa, vel ad naturam morbi, vel ad materiam referatur: propterea quod docent anni tempora, ut corporis temperies, qualis sit morbi, & humoris redundantis natura, ex quibus colligimus qui proprii sint morbi, & eorum causæ iis, aut aliis anni constitutionibus, vel corporis temperamento. An non etiā similitudo suas in hac re cōfert notas? quandoquidem licet cognoscere ex vno, aut pluribus, certo aliquo morbo, & tempore correptis, nō amplius pullulantibus huiusmodi malis, alios similiter affectos in eisdem tēporibus pariter ut illos, suos morbos contraxisse.

Quibus notis deprehendere per morbum liceat, quæ sanitate præditus ante fuerat, qui laborat.

CAP.

VI.

ID non minus, quàm alia, ex eisdem fontibus ductis signis, intelligemus: etenim affectus natura, quo quis laborat, id in primis docet. Quippe si benignus morbus fuerit, salubre, optimèque affectum corpus sua natura esse monstrat: contrà verò si malignus insalubre, & non nisi deteriore conditione præditum, nisi forte externa causa, quæ morbum excitauit, maligna, aut benigna, vel etiā admodum exigua, aut vehemēs extiterit. Nam quum ex ipso corpore morbus tunc non proueniat, agentis causæ malignitate & vehementia, naturalis constitutio ita vitari potest, ut pessima, & maligna reddatur: quemadmodum in his contingit, qui ex venenis malignis suos morbos cōtraxerunt, quorū vī natiuus color, alioqui bonus, & reliqua corporis natura ita mutatur, ut deterrima putari posset. In iis vero qui pessimè secūdum naturam sunt affecti, perinde faciles, & exigui ob leuitatem causarum, quæ morbos intulerunt, affectus aliquando nascuntur, ut ex illorum natura facile non sit commemorare, qualis esset per sanitatem corporis status. Hoc ergo quod ex causis agentibus sumitur, reiecto, aut diligenter expenso, certa reddetur ex affectus natura huius rei cognitio: & multo magis profectò, si grauissimi affectus ex leuissimis causis, aut contrà ex grauissimis leuissima mala prouenerunt, intelligemus in priore casu pessimam, in alio optimā corporis conditionē subesse. Nec solū quidem

quidem morbi natura, sed etiam differētia, ut magnitudo, & paruitas cognitionem hanc confirmant. Nam si grauior, quam suapte natura esse debeat, in aliquo morbo appareat, id non in aliud reiicere possumus, quam quod mala compage, nempe delicatiore, molliorēq; aut corrupta sit à natura donatus, & non prospera sanitate præditus. Quinetiam naturalis ipsius corporis structura, quæ per morbos adhuc conspicitur, ut causa ex subiecta materia sumpta idem significat. Si enim quadratū benēque carnosum, & denique in similibus & instrumentariis partibus quantū licet per morbos corpus, quod laborat, probè constructum inueniamus, non temerè suspicabimur illi bonā contigisse, naturalē, sanāmq; constitutionem. At causæ, quæ morbum procrearunt, non obscura etiam huius rei tradūt indicia. Nam si à leuissimis causis in morbum quis est proiectus, deteriore in eo esse naturalem constitutionem arbitramur: contrā optimam in eo, qui omnibus validè restitit, & non nisi maximis iniuriis succubuit. Ad hæc iuuantes causæ, & lædentes cognitionem confirmant: siquidem quæ valida est natura, etiam per morbos vim suam retinet, minimisq; remediis adiuta sua mala vincit: Illis verò quibus data est deterior conditio quā morbis vexantur, vix aliqua profunt auxilia, natio nimirum robore destitutis. Cæterum ex parentibus, educatione, victus ratione, anni tempore, cœlique statu, felici syderum aspectu, & (ut semel dicam) omnibus, quæ vim gignēdi, conseruandi, iuuandi, lædendi, & denique aliquo modo mutandi naturā nostram obtinent, signa ducere possumus. Quo modo eos, qui ex sanis parentibus procreati sunt, quique in aëre salubri degunt, & victu vtuntur idoneo vigentibusque optimis astris sunt cōcepti, & nati, bene affectos credimus: aliter verò habere, qui cōtraria sunt sortiti: Nec minus profectò ex effectibus, qui per morbos apparēt, certa huius rei testimonia petimus: si enim per vehementiores morbos leuiora apparent symptomata, naturalis constitutionis robur ostenditur, utpote quæ mitigare valeat, quæ suapte natura grauiora alioqui existunt: veluti si quis grauiore morbo correptus, actiones validas retinet, ut si bene appetit, retinet, concoquit quæ mutatione egent, & excrementa expellit: si dormit, vigilat, facile mouetur, bene sperat, facilēque morbum fert, par est existimare huiusmodi hominē per sanitatem

tem bona conditione donatum. At si per mediocres morbos actionū concidit robur, & prædictis contraria apparēt, malam illi inesse corporis constitutionē depræhēdimus. Id quod optimè, vt alia multa, Galenus noster dicere solet, virtutem scilicet fortem omnia contemnere, debile verò & infirmam ab omnibus prosterni. Præterea excrementa, quæ à corpore prodeunt, & alia quæ in corpore sūt, quum vrgentibus vehementioribus morbis à bona conditione nō longè absunt, indicant corpus quod afficitur per sanitatē bene affectum. Sic fane quum sanguinem alicui initio morbi detrahimus, & eum floridum optimūque conspiciamus, corpus, quod illud procreauit, recte constitutū iudicamus. Contrarium verò existimamus, si corruptus, putridus, aut denique mala alia qualitate præditus extiterit. Nonnihil etiam adiuuant ad hæc dignoscenda corporis qualitates: nā si quis per morbū leuiorem asperior, durior, flauior, vel nigrior, aut liuidior statim euadat: aut putidum expiret, vel sentire se putet, aut aliā quamcunq; malam qualitātē, plus, quā natura morbi postulet, repræsentet: insitam ab ea, quæ per sanitatem est constitutio, huius rei causam nō à morbo leuiore prouenire existimandū est, cōtra si cui in maiore morbo corporis qualitates non multum euariant, optimus eius status quum valet, ostenditur: Quod si eos, qui laborant, similiter habere, vt alij, quos bene, malēque affectos per sanitatē cognouimus, iudicamus, similitudo docebit quod in illis quærimus, ne superfluò plura exempla contestemur.

Quæ ostendant, quæ præcesserunt in conualescentibus.

C A P.

VII.

LAM verò non solum conualescentes, & recen-
ter à morbo liberatos, ex eisdem signorum ge-
neribus depræhendemus, sed etiam quo, qua-
liques morbo vexati fuerint, dignoscemus. Nā
quæ in partibus similaribus adhuc apparet in-
temperies, & vitium, quod instrumentarias partes vrget: eas
potissimum laborasse ostendunt, quæ (si adhuc plurimum à
naturalī statu huiusmodi mala obsunt) restantur profectò
grauissimum extitisse morbum, qui hominē male habuit:
si calor, siccitasque pariter immoderata adhuc appareāt, no-
tæ sunt cōpositi morbi præteriti. Sin verò in alterutra qua-
litate

litate patitur intemperies, simplicem morbum fuisse agnos-
cimus. Atque eadem ratione alia genera, differentiâsque
morbos ex eorû reliquiis commemorare unicuique li-
cebit. Nec obscuriora quidem indicia præbent prægressi
morbi eorum effectus in conualescente corpore derelicti.
Deprauata etenim, aut imbecillis appetentia, vel concoctio
nutrimenti: excrementorû præterea permutatæ qualitates,
ardæque expulsionēs, aut celeriores quā par sit: quin etiam
corporis extenuatio similes partes affectas fuisse repræ-
sentant. instrumentarias verò qualitates, functiones, & alia
opera nondum integritati restituta, quæ ab huiusmodi par-
tibus proueniunt. An verò vniuersum corpus, vel aliqua po-
tissimū partes morbis molestatæ fuerint, docebunt præter
essentiā ipsius morbi, quæ in vniuerso corpore, aut in ali-
qua duntaxat parte cōspicitur, symptomata, quæ eas sequun-
tur. Si enim cruris actio peculiariter vitiatā est, illius par-
tis vitium fuisse intelligimus, si pulsus mutati, cor: si som-
nus, aut vigilia male habent, cerebrum, si nutritio corrupta
est, hepar, si appetentia cibi, & potus, ventriculus, si sensus,
& motus, neruosum genus, si venus oblata est, genitales
partes. Et denique præ ceteris illas vexatas fuisse depræhen-
demus, quarū opera, & officia à naturali cōditione maximè
recedunt. At ex morborū causis præcognitis, nonnulla etiā
indicia capere possumus: si quem enim, ineunte vere, libera-
tum conspexerimus, ferè prædicere licebit inflātionem
alicuius partis, aut synocham febrem fuisse, quæ hominem
infestauit. Si æstate quispiam occurrat à morbo ereptus, aut
tertiana, vel ardēs febris, aut deniq; biliosus, calidissimūsq;
morbus præcessit. Si vero autumno, difficilis, grauīque mor-
bus, inordinatus, inæqualis, & siccus hominem vexauit. At
si hyeme inueniatur, qui è morbo excessit, diuinare licebit
stomachi dolorē, aut coli intestini, vel capitis grauitatē, vel
quotidianam febrem, aut tussim, vel alium huius generis
morbū antecessisse, quod scilicet huiusmodi tempora tales
morbos parere soleant. Eandem præstat vim ratio victus,
si quidem varia, copiosa, intempestiua, vel alia ratione vitia-
ta nutritio, quæ sanguinem gignit copiosum, vel bilem, vel
pituitam, aut alium humorem procreat, tales repræsentat
morbos, quales humores ab ea nati committere possunt, si
ob vitæ conditionem præter modum exercetur, aut affi-
citur

citur pars aliqua, nō temerē ingruētibus morbis eam infestatam suspicari poterimus. Hac enim ratione literarū studiosi capitis dolore, & cruditatibus tentari solent, & fabri ferrarij ophthalmiis, & qui chymicā artē superfluo studio exercent ex cōtactu argenti viui neruosis partibus vt plurimum afficiūtur. Ac ne singula prosequamur, ex efficiētibus morborū causis quis, qualisque molestauerit morbus, non obscura cōiectura cōprehendemus: Nec minus iuuat subiecta materia huius rei cognitionem: Hoc nāque pacto si validum, robustūque suapte natura est corpus, cōmemorare possumus grauē omnino morbum extitisse, quādoquidē huiusmodi naturæ, non nisi à maximis causis laborare solent. Quemadmodum etiā ij, qui corruptis malignisque humoribus sunt referti. Aliter verò iis contingit, qui delicatam, sed absq; alio vitio naturā sunt sortiti. Nec desunt quidem in hac re signa ex iuuātibus, lædentibusque causis sumpta. Nam si pauca, & ea vix profunt, lædunt autē plurima, facileque conualescentes, notū sit non parui momenti fuisse morbum, qui antecessit. Contrā verò si omnia statim postea quā euasit à morbo, profunt, aut à paucis offenditur, si quamprimū vires suas colligit, & sua opera aggredi cupit, & ea inchoata facile exercet, à nulla re offensus, credere par est huiusmodi hominē breui, leuīque morbo vexatum. His verò contraria contrarium significant. An non etiam eos censebimus vehementer laborasse, si alios sibi similes, simili tempore, similique morbo correptos, pariter affectos nouimus? veluti quum grassante graui febre, aut difficultate intestinorum, eos, qui eodem morbo affecti fuerunt, vehementer vexatos, aliorum exemplo, quæ præterita sunt, prædicimus.

Notæ eorum, quæ præcesserunt insanis.

C A P.

VIII.

NON aliter profectò hæc quā alia prædicta in memoriam reuocabimus. Si enim firma appareat corporis cōstitutio, validæ omnes actiones, qualitates corporis planè secundum naturam, excremēta præterea, & alia opera in nullo euariēt à naturali sua cōditione, parūmq; possint morbosæ causæ,

causæ, nihil insigniter lædat, omnia vel plurima profunt, ut bene sanum, sic nullo morbo multò antea laborasse corpus indicatur. Sin verò cōtraria iis eueniant, vel infirmum suapte natura corpus vel non longè antea morbo liberatum, aut etiam imminere aduersam valetudinem cognoscimus. Sic sanè alia quoque, quæ per sanitatem paulò prius facta sunt, intelligere licebit: humidius siquidem corpus, subtumida, decoloratæque facies, & pigrities quædam ad actiones obeundas in his apparent, qui recenter à somno sunt expergefacti, nondum scilicet ad externa membra productò calore, qui per somnum in visceribus internis conclusus fuerat. Quinetiam excrementa in his halitiosa apparent, humecta to nimirum per somnum corpore, lædunturque ij, si statim cibum assumant, at motu iuuantur. Eodem pacto eos, quos ira affecit, deprehendimus ex toruis oculis, inflammato adhuc, rubicundòque vultu, concitatis, turbatisque pulsibus, & respiratione, & quod similia his habeant, quos simili affectu perturbatos nouimus. Ac ne singula in hac re expendamus, si omnium vim, quæ in corpus nostrum agunt, perspectam habuerimus: si quid in vnoquoque fieri possit, nouerimus, si præterea quid iuuet lædatque impressiones ab his, quæ prius egerunt factas, & demum quid simile alteri existat, cognouerimus, etiam si multa multis sunt communia, in singulis tamen inuenias quid vnum ab alio distinguat, & quod quæris, ostendat.

Quomodo intelligere liceat, mortuo homine, qui morbus mortis causa extiterit.

CAP. IX.

V V M præsentēs sunt morbi, nonnunquam perinde dubia sunt signa, quæ morbi genus, differentiàmque monstrant, ut mors expectanda sit, quæ rem aperiat. Quoties enim quæso controuersia inter medicos de his nascuntur, quū vnus masculorum abdominis, alius hepatis inflammationem putet morbum esse, qui affligit. Vulnerato capite, existimat aliquādo medicus abscessum in cerebro factum, id quod negat alius. An vulnus thoracis pulmonem attige-

G

rit, sæpe ignoramus, & denique multa alia in dubium ver-
tuntur, viuentē adhuc homine, quæ mors ipsa patefacit.
Quare non inutile esse duco, vt paucis etiam quomodo id
fiat, doceamus. Itaque morbi essentiam in nonnullis quis af-
fectus mortem intulerit, docet, vbi scilicet vnicus est, & sen-
sibus patet. Sic enim iudicamus ex vulnere hominem periis-
se conspecta plaga, quæ ad vtranque thoracis partem pertin-
git. Clarius id licebit perspicere, si nouerimus, quid per se
quilibet affectus præstare valeat, quid verò accitis aliis ma-
lis: Nam cerebri vulnus, nisi statim occidat, non nisi accer-
sita inflammatione hominem perimit. Qui vehementes do-
lores inferunt morbi, aut resolutis spiritibus, aut antea par-
ta inflammatione vitam adimunt. Ipse autem inflammatio-
nes, quæ locum quempiam occuparūt, lethales sunt: eo quòd
suppurentur, putrescantque. Vnde ex propria natura morbo-
rum innotescet quod inuestigamus: Si id scilicet noueri-
mus quid vnumquodque sua vi præstare valeat, quid loci ra-
tione acquirat, & in quæ singula mutari possint. Quòd si
plures affligunt morbi, qui grauior fuisse iudicatur, mortis
auctor existimandus est. Præbent & suas notas ipsorū mor-
borum causæ: etenim inter eorum effectrices, quæ grauissi-
mæ fuerunt, morbos eos excitarunt, qui mortem intulerūt.
Si pituita, & atra bilis pariter morbos committunt, ductis
notis à materia ex qua morbi nascūtur, suspicari possumus
eum, qui ex melancholia natus est, vtpote qui ex deteriore
causa, consistit, interemisse. Si ex cordis affectu quispiam pe-
riit, non abscessum, sed aliud genus mali mortem intulisse
arbitramur, quod scilicet abscessum sustinere nequit, cere-
brum verò potest, vnde ex subiecta materia admonemur per
vulnera illarum partium quis & qualis morbus mortis au-
ctor fuerit. Nec absurdum quidem est ex causis sine quibus,
& cum quibus morbi gignuntur, & constant indicia capere:
quandoquidem probabilius est eum morbum qui longiore
tempore vehementius & continuo infestauit, & in deterio-
ribus locis sui originem duxit: potius quàm alium, qui ali-
ter habet, vitam homini ademisse. At morbi effectus, qui ex-
tincta vita emergunt, certius quis & in quo loco corporis
morbus fuerit, testantur. Hoc enim pacto exanthemata, quæ
morbillos vulgus vocat, nigra, aut liuida, quibus cutis mor-
tuorum aspergitur, non qualemcunque febrem, sed prorsus
festilen

pēstilentem, quæ hominem iugulauit, ostendunt. Idem etiā
tūmores, qui in glandulis inguinum, vel axillarum extube-
rant, & nonnunquam erosa cute pus emittunt, peste confe-
ctum hominem docent. Pus quod per nares in morbis ef-
luit, abscessum in cerebro fuisse prodit, quod si per os emit-
titur, eundem affectum in ventriculo, aut parte aliqua vici-
na, quæ scilicet sua excrementa eò transmittere valeat, indi-
cat. Summa corporis gracilitas tabe confectum fuisse homi-
nem manifestat. Fœtidus odor, qui statim, mortuo homine,
erumpit, internum abscessum disruptum (qui iam antea
quum integer esset) mortis auctorem denunciat. Nigra cu-
tis, aut alius in ea color, præteriti morbi signa quoque præ-
bēt. Sic enim Galenus libro primo de Victu acutorum eos,
qui pleuritide perierunt, ubi omnino refrixerint, nigrum
latus affectum habere scribit. Sic etiam ex primis qualitati-
bus ductis signis libro primo de Præfagitione ex pulsibus
distingui eos, qui ex cōuulsione ab his, qui ex syncope per-
ierunt, quod scilicet illorum corpora diutissime perma-
neant calida, horum verò calor, vel etiam viuente homine,
extinctus conspiciatur. Quod si quis, experientia duce, no-
tasset, quid singulos morbos, homine vita functo, peculiari-
ter sequatur, certam (quantum in huiusmodi re haberi po-
test) cognitionem haberemus. Verum quum in paucis ad-
huc hæc sint notata, nec quæ prædiximus indicia, monstrare
possint quod quærimus, anatome consulenda est, & quæ si-
milia in aliis apparuerūt. Illud verò prætermittendū nō est,
non solum in his, sed etiam in aliis omnibus quæ præterie-
runt indicia quædam peculiariter sumi ex hominis, cuius
statum inuestigamus, & aliorum, qui cum eo versati sunt,
narratione. Hinc enim quæ, qualēsque causæ morbos
excitauerint, & alios corporis affectus ex quibus
notas petimus, deprehendimus. Et hæc qui-
dem satis de memoratiuis signis, ex
quibus studiosus lector iuuari po-
terit ad alia, si quæ de-
sunt, excogi-
tanda,

IOANNIS ARGENT-
TERII DE SIGNIS
PROGNOSTICIS
LIBER QVARTVS.

Quæ de futuris prænoscentia.

CAP. I.

VANTA sit signorum, quæ quod futurum est prænunciant, vtilitas, antea ostendimus: quin etiã ex superiori tractatione quæ, & quot sint illorum genera, & differentia, à quibusque ea sumantur, facile intelligi potest. Nunc verò ad ea, quæ illis sunt propria, tempestiuum est vt properemus. Qua quidẽ in re illud in primis explicandum esse duco, quæ nã de futuris sint prænoscentia: hinc enim postea singula commodissimè explicare licebit. Itaque quum triplex sit nostri corporis status: aliquando siquidem sanum est corpus, aliquando ægrum, aliàs à morbo conualescit. (Placet enim hoc loco hac vti diuisione instituto nostro accommodatissima) communia quædam omnibus in primis præcognoscenda sunt: deinde quæ singulis sunt propria. Porro in omnibus illud quærimus, an perseuerabit, qui præsens est status, an non: quòd si mutabitur, in quẽ mutatio fiet, & quæ erit mutationis ratio, quæ causa, quãdo, quo modo, & per quẽ corporis locum mutatio continget. Peculiaria autẽ, & singulis propria hæc fiunt, & plura capita in quibusdã, quàm in aliis recipiunt. Si enim corpus est sanum, necessariũ est præcognoscere, an quæ præsens est sanitas, diu durabit, vel nõ: quandoquidẽ id ad præseruationẽ futurorum morborum, & conseruationẽ præsentis status plurimum confert. Nam si quæ præsens est sanitas, proba, & inculpata fuerit, nullisque morbofis iniuriis eã expositam cognoscamus, securi in illius conseruatione versabimur, alioqui præseruationem imminentiũ morborum procurabimus. Eodem modo si eos, qui per sanitatẽ male sunt affecti, sperauerimus: ætatis, aut alterius necessario subsequuturi remedij, vt temp

ut temporū mutatione, melius habituros, aliis medicamen-
 tosis auxiliis minime iuuabimus: eos verò, quos desperamus
 naturæ, vel alio communi beneficio melius aliquid cōsequi
 posse, artis nostrę ope restituemus: meliorē nimirū statū pro-
 curantes, & interim futuros morbos præcauentes. Confert
 etiā huiusmodi cognitio ad famā & authoritatē cōparandā,
 & per seipsam iucūda quidē existit. Quis enim nō admire-
 tur, & extollat medicū, qui prædicere possit longiorem, aut
 breuiorē fore hominibus vitā, & hunc melius, aliū deterius
 quidpiā ætatis cursu consequuturū? Deinde quibus morbis
 per vitā infestabitur vnusquisque, medicū prædicere oportet.
 Præterea à quibus causis, quòue modo illi in singulis ex-
 citabuntur, an scilicet ab externis, vel internis iniuriis, an
 paulatim, vel subitò, & cōfertim, aut alio deniq; modo pro-
 uenient. Quæ cognitio plurimū sanè prodest ad præserua-
 tionem recte instituēdam: aliter enim victū his adhibebi-
 mus, qui ab externis causis facillè offendi possunt, aliter verò
 his, qui internis iniuriis maximè sunt obnoxij: illos itē qui
 magnis morbis sunt expositi: religiosius viuere curabimus:
 liberius quos præsentiamus non nisi in leuiores morbos la-
 psum: impetū præterea causarum, quę subitò, vehementer-
 que nocere valent, per sanitatem frangemus, si omnino cō-
 pescere nequiuimus, ne paulatim etiā obsit. Ad hæc tem-
 pus, quo mutatio continget, antea prænoscendū est: quippe si
 præsenferimus quo tempore venturus sit morbus, intellige-
 mus etiā, quando vehementer vel segniter illi sit resisten-
 dū, eos nāque, qui iam ferè cū morbo conflictantur, venę se-
 ctione, purgatione, vel alio generoso remedio ob instantis
 morbi timorem, qui inducias non præbet longiores, iuu-
 abimus: In aliis verò, qui longè absunt à morbo, solo ferè vi-
 ctu paululum mutato, aut certè mitioribus remediis mor-
 borum causas abscindere, & vitium emēdare licebit. Postre-
 mò corporis locus, per quem morbosæ causę in corpus sese
 insinuabunt, præsentire necesse est. Sic sanè licebit, si extrin-
 secus inuasurę sint, externas partes munire, si intrinsecus cō-
 tinentur, adhibitis ei loco remediis, in quo resident, eas re-
 mouebimus: demum an toti corpori, vel partibus quibusdā
 duntaxat prospiciendum sit, hoc modo intelligemus. At si
 corpus à morbo conualescat, illud imprimis ignorandum
 non est, an vera sit conualescentia, ut sperare possimus pri-

stinam sanitatē venturā an non, ita ut relapsurū in morbum hominē vereri debeamus: deinde si morbus sequetur, quis nam, & à quibus causis, an scilicet priori similis, an alterius naturæ, an ab his, quæ ex morbo sunt relicta, veluti ob retentionem humorū, vel nimia effusionē, denique à quibus morbi repullulabunt, prædicere expediet: atque illud etiam an paulatim, vel subito vel alio modo. Ad hæc quo tempore, an cito, vel tardius hæc euenient, & cætēra, quæ præcognoscenda diximus in sanis, quum morbus expectatur, hoc etiā loco notāda. Iam verò in corpore morbo affecto; multa antequā eueniant, præsentire oportet: atq; illud quidē in primis an morbus solui poterit, vel non. Non soluuntur, qui nec occidunt nec sanātur vnquam, sed hominē comitantur ad mortem: de quibus illud scire necesse est, an toto vitæ cursu eundem tenorem seruabit, quē iam accepit, vel potius mitescet, aut augebitur malum. Quòd si morbi eius generis fuerint, qui solūtur, terminū solutionis prædicere conuenit, an scilicet salus expectanda sit, vel mors metuenda. Solutionis postea qualitas considerāda, an scilicet fidelis, vel infida, facilis, aut difficilis, perfecta vel imperfecta cōtinget solutio: deinde quo tempore hæc euenient latere non debet: quādoquidem si quid aliud id à medico requiritur, an brevis, vel longus morbus sit futurus, quo tēpore ætatis, anni, quo mēse, quo die, quāue hora tandē definet. Solutionis causa præterea à medico cognoscenda est, an scilicet sudor, vel vrina, aut alia excretio, vel aliud denique remediū morbū finiēta & nunquid morbus ex morbo nascetur, antequam prior recedat, ignorandum nō est. An naturæ beneficio, vel artis potius, aut vtriusque opera propelletur quod infestat malum. Atqui modum, quo morbi solūtur, ignorare turpe est: quādoquidem plurimū refert scire, an subito, vel paulatim abibit morbus: etsi subito, an cum vehementia, vel absque illa dissoluetur. Quinetiam quū morborū causæ nō semper per eundē locū abeant, siquidem aliquādo per externas partes, ut quum per sudorem finiuntur morbi, recedunt, aliquādo per internas sibi viam quærūt: veluti quū per urinā, vel alui fluxum, aut vomitum noxiū humores excernūtur: nōnunquā etiam apertis venis in naribus vel ano, aut vtero sanguis cū morbi causa rejicitur: cōtingit præterea, ut ab vna parte in aliam regeratur humor, qui morbum cōmittebat, vnde abscessus,

scellus, tumoresque præter naturã excitãtur. Quamobrem designandus est locus, per quem speremus morbum, morbosasque causas abituras. Postremo ubi plures sunt ægritudines, ordo requiritur, ut intelligamus qui omnium primus, qui deinceps soluetur. Atque hæc quidẽ omnia præsentibus morbis prædicenda, non solum salus, aut mors, solutionis tempus, & modus, quemadmodum Galenus libro quarto de Præfagiis ex pulsibus refert, id quod omnibus citra aliam probationem patere puto. Quarum quidẽ rerum cognitio non solum per se iucunda & honorifica medico existit, sed etiam perinde necessaria, ut ea nihil utilius existimari debeat: nisi enim ille prænouerit quẽ finem sit habiturus morbus, ignorabit profecto quid sit agendum: siquidem morbis qui curari possunt, aut non occidunt, remedia omnia cõmoda sunt adhibenda: His vero, quos præuidemus omnino fore lethales, non item, aut certe non generosa, ne suã auctoritatem amittant, nec aliis postea præsidio esse possint, quos iuuare sunt nata. Si integra, fidelisq;, & perfecta solutio expectatur: nihil præterea innouandum, nihil metuendũ. At si aliquid in corpore relinquat morbosum, remediis aliis pugnandum erit, si infida fore creditur, recidiua timenda, repugnandumque nouis auxiliis, ne id contingat: si imperfecta, addendum erit quod deficit, si difficilem fore præuideamus, corpus, virẽsque muniamus: & aliis modis quantũ fieri poterit, eam facilem reddere conabimur: quod si facilis expectetur, spem salutis cõfirmat, & securos nos reddit. In breui morbo aliter curationẽ, & victum instituimus: aliter verò in longo, si causam solutionis morbi perspectam habuerimus, siquidem mortem allatura sit, illi reducẽtabimur: si vero salus speratur, vim illius, quantũ in nobis fuerit, promonebimus. At si non nisi paulatim morbus finiri debeat, intelligemus non esse ea remedia tentanda, quẽ subitas mutationes efficiunt: Sin vero subito, si modo id sine vehementia cõtingat, nihil innouare, nec quicquam vereri oportet: Si verò vehementia accedat, ut in crisi cõtingat, aut retundemus impetum agentis naturæ, si modo id non prohibeat sanitatem restitui: aut saltem præsentẽ impetuosã solutione, nihil formidabimus mali, antea præmoniti, non aliter salutẽ cõtingere posse. Quum locũ perspectũ habuerimus, per quem morbus finiri debet. Si mortem venturã timebimus, viam

occludemus, ne vita per eam expiret. Quo modo sudores lethales, adstricta cute compescimus, & ad internas partes effluentem humorem reuocamus: at si salutē præsenserimus, admonemur, si via cōmoda fuerit, ne aliā tentemus, sed eā, quantū fieri potest, faciliorem reddamus: dilatatis scilicet meatibus, & humore extenuato, qui per ea loca ferri debet, si verò incōmoda agnoscitur, aliam eligemus aptiorem, ad eā; morborum causas deducemus, vt liberum exitum inueniant. Ceterū vbi plures sunt morbi, qui simul hominem infestant, plurimum refert scire, quinam primo loco, & qui deinceps abigi potest: ex hoc enim intelligemus, cui primo, maximēque sit medendum: cui verò postea resistendum. Ac profecto, quum signorum huiusmodi variā multiplicēque naturam & vsum perpendo, nescio qua ratione antiqui scriptores horum explicationē omiserint. Si enim librum Hippocratis excipias, in quo salutem & mortē prædicere docet, idque in solis morbis acutis, atque Galeni tertium librum de Crisibus, qui tractationē suam his morbis duntaxat, qui per crīsim solūtur, accommodat, nihil apud alios inuenies memoria dignum, quod ad hanc rem faciat. Licet præterea artem (meo quidē iudicio) in omnibus desiderare. Nam Hippocratis tractatio à nullo certo initio auspicatur, multāq; omittit, à quibus certa indicia sumūtur ad id quod proponit explicandum vtilissima. Quid verò Galenus præstiterit, omnibus cōstare puto: omnia enim omittit signa eorum, quæ in sanis & conualescentibus vêtura sunt: nihil docet prædicere in morbis longis, nihil in vulneribus, fracturis, luxationibus: nihil in intemperaturis, quæ absque feruore humoris infestant: nihil denique nisi ferè in paucis morbis, qui per crīsim dissoluuntur: quū tamen omnium tractationem ars nostra polliceatur. Nec verò etiam in his morbis, quos explicādos suscipit, capita omnia attingit, quæ proposuimus: sæpe enim relinquit, quæ qualitātē solutionis, modum, tempus, locum, & quæ ordinem prænunciant. Sparsum præterea omnia explicat, nec à certis principiis exorditur, nec omnes signorum fontes exhaurit. Generalem præterea illorum vim nō docet. Ac (vt breuiter dicam) multa nobis in hac re reliquerunt antiqui medici, in quibus nos ingenium nostrum exercere valeamus. Quod qui nō agnoscit, aut eos non legit authores, aut ignorat, quid sit arte aliquid scribere,

re,

re, aut ne videatur negligentior fuisse, & fateri se aliquid à nobis discere malignè dissimulabit, sed litigent illi quantum velint de aliorum placitis, tueantur suos authores, & ingratitude nostros labores compensent, illis enim hæc nō scribimus, nec aliud præmium à desperatis, & corruptis huiusmodi ingeniis expectauimus vnquā, verū aliorum causa, qui melius sunt affecti reliqua prosequamur.

De facultate prædictionum.

CAP. II.

PRAEDITIONVM multiplex quoque, & varia vis existit, propterea quòd scopos plurimos habet præfagiendi ratio, & multa sunt inter se diuersa, quæ sua signa præbent ad ea, quæ futura sunt, prænoscentia. Nam & fines diuersi, & ratio perueniendi ad finem multiplex, non solum in summis generibus, sed etiam ferè in singulis propria apparet. Non habent autem eandem facultatē ad hæc ostendenda signa omnia: quum quædā nihil vnquā in hac re monstrēt: alia ad omnia vim suam effundant: quædā in vno duntaxat id faciāt, eoque non omni, aut etiam in omni, & solo: quædam rursus significant suapte natura. Alia huiusmodi vim alterius ratione exerunt, sunt præterea quædam mediata, alia immediata. Non desunt, quæ maximam facultatē obtineant: nonnulla quæ minorē, & alia quæ eadem ratione plura, aut diuerso modo significant, Sunt quæ semper idem prænuncient, alia verò maximè diuersa: inter quæ reperiuntur quæ etiam contraria in eodem statu ostendant, & ancipitem facultatem sortiantur. Appellant porro medici quæ nullam vim habent, aut contraria significandi, aut ancipitē, neutra: quæ verò bonum finem spectant, bona: quæ malum, mala. Atquæ inter illa, quæ salutem ipsam præfagiunt, salutaria: inter hæc verò, quæ mortem prænunciant, lethalia. Quæ verò qualitatem solutionis, locum tempusque declarant, simplici nomine non sunt donata, sed circūlocutione genus signorum, de quo agimus. exprimimus: veluti quum dicimus signa longitudinis, breuitatisque morbi, vel quæ fidam vel infidam, perfectam aut imperfectam solutionem prædicūt, & quæ alui profluuium, aut sanguinis fluxum per nares, vel

urinæ copiam denunciant. Quæ verò difficultatem ostendunt in his, quæ finem spectant, mala: si sanitas finis statuitur, alioqui bona dici possunt. Nam quæ longitudinis morbi in salutari affectu sunt testimonia mala, bona verò, quæ breuitatis sunt indicia: contra quæ proximam mortē prænunciant mala, aut etiam pessima. Quæ verò eam retardari docent, bona quidem in eo genere, sed non simpliciter, ut alia, quæ bonum finem spectant, cēsentur. Quinetiam quæ maximā vim habent, propriis nominibus, quibus eā agnoscamus, pronunciantur: veluti quum optimā extremē bona signa dicimus esse, quæ certissimam, & proximam salutem in morbis ostendunt. Pessima verò, vel extremē lethalia, quæ instantem mortem repræsentant. Dicentur etiam bona, quæ in sanis probam sanitatē, eāque diu duraturam præmonstrāt: mala verò, vel pessima, quæ futuri, maximiq; morbi sunt notæ. At quæ ad multa vim suam spargunt, communia, alia verò propria, & peculiaria indicia dicuntur. Quæ autē subitā in morbis solutionē, & diem produnt, decretoria iudicatoria, & critica dicuntur. Reliquæ supradictæ differentię propriis nominibus carēt: iam verò qualis sit singulorum rerū, ex quibus signa ducuntur, vis & facultas expendere oportet. Igitur constitutio ipsa nihil indicat eorum, quæ futura sunt. Non enim propterea quod sanitas est, morbi sunt expectandi, aut salus, eo quod morbus: genera autem, differentię, & partes illius omnia ostendunt quæ futura sunt. Nam si perfecta sanitas præsens est, morbi nullus merus: si morbus magnus, periculū de vita significatur: si parvus expectanda sanitas, ita mors, aut salus cōtinget: si acutus morbus est, excretio est vētura & subita mutatio: si acuta febris urget, paulatim vero soluetur vlcus, & fractura. Fide solutionis benignus, infidæ malignus morbus est nota. Per alium soluetur morbus, qui cū humore intestina torquet, obstructio, quæ febrem cōmittit, priusquā ipsa febris desinet, morbi principium in grauioribus malis nec salutem, nec mortem promittit: declinatio semper salutē expectare suadet. Incrementum, & vigor nunc vnum, nunc aliud pronūciant. At nō semper ex rei essentia notas sumere possumus ad id, quod futurū est, præsagiendū, propterea quod aliquando intus latent morbi, aut tota substantia nocent, adeo ut eorum natura minime perspici valeat, nec semper suapte natura quum,

quum significat, sed etiam nonnunquam subiectæ materiæ ratione futuri euentus sua exhibent indicia. Etenim apoplexia, & maxima vulnera suapte vi, & natura, periculū minantur, indebilibus vero corporibus mediocres morbi, & minima etiam vulnera earum partium, quæ principatum in corpore obtinent, ob subiectam materiam mortem prænunciant. Propria autem unicuique sunt signa, quæ ab illius essentia sumuntur, & proxima, maximæq; virtutis existunt, sed nunc bonum, nunc malum pro natura affectus pollicentur: id tamen, quod ab initio ostendere cœperunt, perpetuo monstrant. Acutus siquidem morbus testatur perpetuò breue fore malum qualiscunque sit futurus illius exitus. Porro diuersa significat eadem ratione, & eadem alio modo sæpe monstrat morbi natura: eo enim quod maximus sit morbus, mortem, eamque citò venturam prænunciat: quod verò calidus sit, vt febris, genus mortis significat, quod scilicet alterando temperiem dissoluat: quod verò in declinatione morbus soluat, testatur sine crisi solutionē fore, eamque fidam, vtpote tunc victa perfectē morbi causa. At verò causæ morborum in hac re signa præbent non quidem simpliciter, eo quod causæ, sed quoniā huius, vel alterius generis, differentia quæ existunt. Non enim eo quod vulnerantia morbum intulerunt, salutem, aut mortē præfagiemus, sed quod vehementes, parua, benigna, maligna quæ extiterint: Salutarem siquidem morbū credimus fore, & citò venturam sanitatem, fidamque solutionē, eamque paulatim, & non confertim, si leuiter vulnerantia, nullo infecto veneno, morbum pepererunt: Non salutaris, aut perniciosus morbus expectandus est, nō qui corpus infestat, sed qui præcipuas corporis partes occupat: si atra bilis morbum committit, suspectam vitā habere oportet: si ex spiritu morbus natus est, tutiora, breuiorāque omnia expectare oportet. Vbi ex calido humore morbus constat, ferè semper excretionēs contingent. Naturæ autē robur, quæ morbos finire solet, omnia bona, & citò ventura, quantum in se est, pollicetur. Quæ iuuant causæ, indicia sunt sanitatis futura, quæ verò lædunt, aut mortem, aut longam ægritudinē prænunciant. Nec desunt quidem ex causis sine quibus notæ, quippe astricta cutis, vrgente febre putrida, longum fore morbum indicat. Contrarium verò ostendit, quæ rara est, & laxa. Habent
autem

autem eadem causæ vim significandi in plurimis, veluti iuuant, & lædentes, quæ multis morbis profunt & obsunt, & materia ex qua plurimi morbi procreantur, quæque multis subiicitur, & illæ sine quibus, & cū quibus plurimi morbi gignuntur, intenduntur, minuunturque. Quæ verò ex robore, imbecillitatēq; sumuntur, vbi diuersus statuitur finis, diuersam vim capiunt: in eodē verò eandē semper retinent. Nam robur salutaribus celeritatem addit, perniciosos verò morbos tardat, idq; lethalibus omnibus, & salutaribus commune. Imbecillitas contraria significat, quanquā tamen in his, quæ ad finem consequendum pertinent, similem nonnunquam in diuerso fine facultatē ostendunt. Vbi enim valida vis in corpore residet, si humor adest noxius cum excretionē, vel abscessu, salus & mors contingit: at si infirmæ vires subsunt, sine his eadem euenient. Cæterū quæ gignunt causæ, qualē vim habent, talem profectò in significandō præbent, communem scilicet multis, si multa gignere valeant, sicut calor, qui inflammationes, febres, distillationēsq; parit, ostendere potest, quid in illis omnibus sit venturum. At quæ vulnerant, contundunt, vt suapte natura vnū morbi genus committere, sic quid in eo expectare oporteat, duntaxat patefaciunt. Porro sua signa causæ semper exhibent, & efficientes, vel suapte natura: vel materiæ patientis ratione. Nā venena per se periculum minantur, vulnerantia non nisi quum partes quasdā magni in corpore momenti percusserint. Mediata quidem sunt in his signa, quæ à causis sumuntur, quoniam enim leuem, aut grauē morbum significant, salutis, aut mortis indicia fiunt, aliorū autem immediata signa esse possunt. Nam quòd cito finiri debeat morbus, bilis ipsa (vtpote tenuis calidāque) si illius causa est, declarat. Habent certe magnā vim ad significandū causæ, sed non propterea omnes certissimā: pollicentur enim vires validæ salutē, sed non perpetuò. Nam aliquādo à grauissimis morbis tandem vincuntur, nec necessariū omnino est salutarem fore morbum, quoniā aliquantulū à remediis sit alleuiatus, sed æger, cui multa valde profunt, is prorsus sanabitur. Occidet verò ægritudo, quæ ab omnibus offenditur. Perpetuò autem bona, aut mala sunt signa, quæ à causis petuntur: bonū etenim semper est vires cōstare, & causas, quæ malum pepererunt, & fouent, paruas, benignasq; esse. Contra verò

verò malum, si vires subsunt infirmæ, & vehementes, malignæq; morbi causæ extiterint. Ostendunt præterea causæ quæadmodum ipsi affectus diuersis rationibus, idē & eisdem diuersa. Nam si vehemens est causa, quæ mortē infert, pelsimum finem, eumq; proximū portendit: quia verò forte est putridus humor, qui morbum facit, alterationē, aut vacuationem significat, quæ mortē sit allatura. Cæterū in effectibus ipsis maior varietas cōspicitur: nā actio læsa in sanis morbum indicat futurū, in morbis verò nihil prorsus, nisi accedat differentia, id quod etiam excrementis cōtingit. Si enim ea mutata sint à naturali conditione, valente adhuc homine, nisi corrigatur vitiū, timendus morbus est, at eo præsentē, nec salutis aut mortis illa sunt indicia, sed quæ vel multū, aut parum à natura sua recedunt. Igitur inter actiones quædā semper malæ, vt imbecillitas, idq; etiā in omnibus: quædā verò, quæ nec bonæ, nec malæ cēseri possunt, vt in febribus cubare in dextro, aut sinistro latere: nihil enim id refert ad salutem aut mortē prædicendā: quædā verò partim bonæ, partim malæ, idq; vel in eodē subiecto, eodēmq; tēpore, vel diuersis. Sunt autem huiusmodi functiones, vel deprauatæ solum, vel auctæ, vel tristes, aut cū imbecilibus cōiunctæ, bonum siquidē est, & partim etiā malū, si is, cui antea omnium rerum deiecta erat appetentia, appetat, sed res absurdas: bonum etenim est, eo quod appetere incipiat, malū quod aliena desideret: malū est delirare, & vigilia torqueri incipiente febre, at instāte crisi, malū nō est: vehemēs sitis in febricitantibus periculū hyeme minatur: æstate verò salubrior, & minus periculosa res est, sicut etiam in calidioribus naturis securior cēseri debet, quàm in pituitosis, frigidisq; corporibus, quòd scilicet in illis minorē à naturali statu euerzionē, & nonnunquā proximā crīsim: in his verò nō nisi vehementem morbi excessum, & periculū prænuntiet. Cæterū actiones nunc eodem modo plura, nunc diuerso portendunt. Nā validæ in his, qui febre ardenti vexantur, non solū salutem, sed etiā eam proximā, & simul excretionē promittunt: Vndosus pulsus nec salutis, nec mortis, sed excretionis eius potissimū, quæ per sudorē fit, index est: respiratio verò quæ recto corpore ob difficultatē fieri cogitur, mortē, & suffocationē pariter pollicetur. Caligines autē quæ oculis obducuntur, molestāte febre acuta, coctōq; noxio humore, excretion-

nes

nes per superiores partes præfagiūt: q̄ vero rubra appareāt, quę circūferūtur, sanguinis fluore ē naribus expectādū esse testātur. Nō omnes actiones in omnibus signa præbere possunt: nihil enim docet expulsio, vbi nihil expellēdū est, nihil motus naturalibus instrumētis affectis, explicat, propriæ tamen cuius; functiones efficacissima sunt indicia ad exiū præsentis molestātisq; affectus ostēdendū. Ac quę principium partiū sunt actiones, aut ab his æduntur, quę vniuerso corpori ministrāt, salutis, aut mortis signa certissima exhibent. Sic profecto quū magna in pulsibus vitia, aut in sensationibus, aut sanguificatione, vel respiratione apparent, mors sine dubio expectāda est. Minus subest periculū, si ambulatio, aut appræhensio, vel alterius ignobilis partis actio est oblata. Significant quædā actiones semper, quę scilicet cōtinuō fiūt, veluti coctiones, respiratio, & pulsus, quædā vero per intervalla, quarū quidē perpetuō nō est vsus, vt somnus, vigilia, motus aliarū partiū corporis. Quædam rursus suapte natura significant, nimirū quę in omnibus idē monstrāt, quæadmodū perpetuū deliriū, quod vniuersis periculū minatur. Eandē vim in viris ostendūt pulsus, & respirationis defectus, in mulieribus verō minus sæpe subesse periculū declarāt, quū ex vteri suffocatiōe, peculiari illis vitio, hæc nōnunquā proueniāt. Mutāt ergo functiones ob materiam subiectā vim suā, & mediata vt plurimū sunt, quę ex actionibus sumūtur indicia, nā eo q̄ corporis cōstitutionē & causas monstrant, à quibus proueniunt, futuri euentus testimonia fiunt. Iā verō etsi maximā vim habēt ad salutē, & mortē, futurōsq; morbos significādos actionū vitia, & perfectiones, nō tamen par in omnibus est omniū momētū: siquidē in affectibus cordis pulsus, & respiratio ceteris præstāt, in cerebri morbis sensationes, volūtarię motiones, & principis facultatis officia maximā vim ostēdunt, attractiones verō, coctiones, & retētiōes familiaris substantię, & excremētōrū expulsionēs, vtpote cōmunes singulis partibus, in omnibus vim suā ostentāt, præsertim in hepatis, vetriculi, & venarū affectibus, quę scilicet ad vniuersi corporis vtilitatē huiusmodi functiones exercēt. Ceterū quę ab excremētis sumūtur notæ, omnibus cōmunes nō existūt, quippe quū in morbis, qui sine humore cōsistunt, nihil docere valeāt, in quibus verō facultatē suā obtinēt, nūc certa, nunc dubia salutis, mortis, & denique

lenique futuri euentus indicia præbent. Quæ enim optimè
sunt cōcocta excremēta, aut quæ saltē euidentēs coctionis no-
tas præ se ferūt, salutē, eāmq; maturē pollicētur: quæ verò cru-
ditatis impressiones referūt, aut obscure sunt cōcocta, in-
certi euentus, atq; etiā si diu perseuerēt, lōgioris morbi sunt
testimonia, quæ nō solū cruda, sed etiā pessimis qualitatib⁹
sunt prædita, siquidē à præcipuis partibus proueniāt, vt vri-
næ, sputū, & nōnūquā etiā alui excremēta, mortis sunt indi-
ces, alioqui corruptionis ipsius partis, aut certe morbi lōgi-
tudinis, quēadmodū in vlceribus apparet, quæ virulentā sa-
niē emittunt. Sunt autē mediata indicia, quæ ab excremētis
sumūtur, eo enim q̃ corporis functiones primū, deinde cō-
stitutionē significant, salutis aut mortis indicia fiunt: osten-
dunt præterea nūc diuersis, nunc eisdē modis diuersa: nā q̃
bonis qualitatib⁹ sunt affecta, salutē, q̃ verò copiosē, facilēq;,
& per idoneos locos, atq; etiā opportunē excernātur, proxi-
mā adesse sanitatē promittūt. Cōcoctio, quæ in illis apparet,
vtrunq; eodē modo ostēdit. Nā vt Hippocrates dicere solet,
coctiones securitatē, & iudicij celeritatē præsagiunt. Ergo
excrementa ex suis qualitatibus, quāritate, excretionis mo-
do, tēpore, loco, & ordine nō solū salutē, & mortē, sed etiam
omnia, quæ de futuris prænosceda esse diximus, manifestāt.
Iā verò qualitates corporis, quæ à naturali statu recedūt, in
corporib⁹ adhuc sanis futuri morbi sunt indicia: at in eo, qđ
morbo angitur, nō nisi quū plurimū à naturali statu absunt,
mortē minātur, salutē verò pollicētur, vbi minus distāt, sed
nō semper prænuntiāt eā cito venturā: qđ Hippocrates etiā
in eo Aphorismo notauit, vbi scribit longos illis fore mor-
bos, qui per febres haudquaquā extenuātur. Color inter om-
nes qualitates certū dat testimoniū eius qđ futurū est, quum
omnibus, qui morti sunt propinqui, natiuus corporis color
plurimū mutetur, aliis qualitatib⁹ vel minimū à natura sua
euariatis. Ac etiā in nōnullis morbis maximi sunt momēti
signa, quæ ex colore sumūtur: veluti in vlcerib⁹, vulnerib⁹, &
regio morbo, vnde illud ab hippocrate est scriptū: malū esse
si flauus corporis color p febres acutas ante septimū reddāt,
salutē verò p̃mitti, si postea id cōtingit. Quinetiā sapor sua
præbet in hac re signa: nā si salsedinē referāt quæ in ore cōti-
nent, longū, difficilēmq; morbū significāt: si verò amara sen-
tiuntur, breuiorem nuntiant. Nec illud quidē ignorari de-
bet,

bet, nō semper adesse, & sæpius variari quæ ex qualitatibus nonnullæ petuntur rei futuræ notæ. Nam cōtingit nōnūquam lethalem in visceribus cōtineri affectionē, nihil cōferente ad illius præcognitionē sapore, aut colore, qui etiam per animi corporisque perturbationes remittitur intenditurq;: gracilitas verò, quæ morbū sequitur, eo perseverante durat, nec momento ut color variari potest: sunt porrò mediata omnia indicia, quæ ex qualitatibus sumuntur: quoniam temperamenti, structuræ quæ corporis interuētū, quod venturum est, præfagiunt. At quæ ex similitudine, & proportione ducuntur futurorū testimonia, maximi certe sunt momenti: licet enim morbos salutem, mortē, illorūque tēpus, modum, qualitatem, & omnia denique, quæ de futuris præcognoscenda sunt certò prædicere, si similia in similibus contigerunt. Sic profecto quum lethales grassantur dysenterie, eos, qui eisdem temporibus hoc malo corripuntur, aliorū exemplo qui perierunt morituros prædicimus, & sudores, aut aliam excretionem decimaquarta, si ita in aliis euenerit, in febribus iisdem expectandos esse credimus. Atq; hæc quidē satis de vi prædictionum, quòd si quæ præterea desiderabuntur, aut in nonnullis euariabunt, ea in singulorum tractatione patebūt: ex his enim dūtaxat tradere voluimus, quod ars ipsa omnibus pollicetur, tum sanis, tum agris, tum conualescentibus, etsi exempla fere omnia ex morbis, quòd scilicet euidentiora essent, ac etiam ne omnia recensendo superflua prolixitate lectorem offenderemus, à nobis sunt desumpta.

Quæ à medico obseruari debeant, ne præfagiendo erret.

CAP.

III.

VI rectè de salute, aut morte vel alia re futura præfagire studet, debet imprimis distinguere & sæparare ea, quæ ab extrinseca causa proueniunt, ab eo, quod morbi, vel alterius rei, de qua agimus ratione contingit: quemadmodum Hippocrates in Prædictionibus suis admonet, faciem, quā depingit, minus periculosam esse, si ob alui fluxum, vel vigiliam, aut alias huiusmodi occasiones, quàm

quàm si ob febrem, acutūque aliū morbū accidat, deinde cuiusque signi vires, & natura perpēdenda, eo etiam authore, vt scilicet intelligamus, quid cōmune, quid propriū, quid immediatum, quid perpetuū rebus signatis adsit, quid verò per interualla reperiatur, quid item suapte natura, quid materie ratione significet: quid præterea bonum sit, quidue malum, quid reuera bonum, quid præter rationem huiusmodi appareat. Nam quædam sunt indicia specie duntaxat bona, vel mala veluti quū alleuiationes quasdā putamus bonas esse, quæ tamen tales nō sunt, eo quod præter rationē cōtingant, id quod optimè Hippocra. in Aphorismis prodidit, quū scribit nō esse fidēdum alleuiationibus præter rationem factis, nec pertimescenda mala. quæ temerè eueniunt, atque etiam in bonis, & malis notis, quid extremè malū, vel bonū: quid malū, vel bonū duntaxat, & mediæ inter hos naturæ: quid item semper bonum vel malum: quid indifferentem conditionem habeat: quid nunc bonū, nunc malū reddatur, & in quibus corporibus, & locis huiusmodi putetur: quid finem ostēdat, quid tempus, modū, qualitātē, locūmq; mutationis doceat. Ac (vt semel dicam) facultas omnis signorū à medico prænoscentia est, si modo rectè præfagire velit. Iubet præterea Galenus à prædicendi arte excludi, quæ rarò eueniunt: expendenda verò esse, quæ perpetuū, vel saltem vt plurimū vera sunt comperta. Volumus enim (inquit ille lib. 2. Pro-rheticorū) in præfagiis perpetuū, si fieri possit, scopum attingere, quo fit, vt si quis centies animi sentētia frustretur, bis ei succedat ex voto, haud quaquam illius industria probari debeat, sed idiota abiectior & contemptibilior putādus sit. Vnde ex signis, quæ semper, vel magna ex parte quod futurū est, ostendere consueuerūt, præfagitio instituēda. Omnia quoque indicia colligere, & inter se cōparare, singulorūmq; vim expendere necesse est si falli nolumus: nā si omnia vel bonū, vel malū portendāt, vel aliud cōmuni concordia denūcient, certa omnino reddetur prædictio: sin minus videndū quæ plura, quæque fortiora sint: si quidē bona malis fortiora, & plura fuerint, de ægro bene sperandū, cōtrā verò, si mala numero & viribus vincant. Quod si par numerus fortè reperiatur, quæ maiore vim habēt, prædictionē attrahūt: quod si æqualis signorū vis fuerit, maior numerus certa præbet futuri indicia: si bona malis permixta vi & numero paria

H

videantur exercitato in artis operibus viro opus est, inquit Galenus, qui ea saepenumero sit contēplatus, latentēque adhuc quodāmodo viacentis vires, & quid in singulis morbis praualeat prænouerit. Quamobrē illud mirari licet, quod ille scribit secundo Prædictionū: ei scilicet qui liberari debet à morbo, omnia bona signa adesse oportere, si verò moriendum sit, sufficere si vnum adsit malum. Non enim necesse est, vt salutaris morbus omnia bona signa habeat, nimirū quum videamus multos immo omnes, qui morbo laborāt, mala multa necessario obtinere. Malum profecto est, si febricitanti ab initio fluxus alui contingat, malum omnibus delirium appetentia deiecta, actiones laxæ, non tamen ob id mors sequitur. Ita nisi signum malum solum tantæ sit efficacix, vt alia omnia bona superet, ex vno malo mortem non prædicemus. Veluti ex pulsus defectu, vel alia quacunque actione necessaria ad vitam abolita, hominem mori necesse est, ex vna verò aliarū minimè. Quod si nec ratio, nec experientia statim discernere valet, quid praualeat, mora interponenda est. Nam quæ ab initio obscura, incertaque fuerāt, tempore patefiunt: sic enim per febres quum in primo die ignoramus, an salus expectanda sit, vel mors metuenda, tertiam, quartā septimāmq; expectamus: quæ tandē quod querimus denūciat. Nec igitur qui diligenter expēdet nō solū salutē, aut mortē, sed omnia etiā quæ futura sunt, aut præsētia adhuc existunt, vel præterierunt (quantum ars nostra consequi potest) agnoscet, præuidebitque.

Qualis esse debeat præsagiendi ratio.

CAP. IIII.

VLGVS medicorum putat medicū debere quæ futura sunt prædicere, non certò, sed dubiè nimirū quòd incertè sint (vt aiunt) futurorum, præsertim salutis, & mortis notæ, tum etiā vt se à calumniis vulgi vindicare possint, si fortè aliter contingat, quàm venturū prædixerint. Quāobrem omnia bona egroto promittenda esse censent, aliis autē omnia dubia, aut certè tunc potissimū, quum de salute pronunciandū est, quos quidem ratio refellit: nam pollicitationum modus etiā esse debet, ne nimis fiat ager negligentior, aut parcioribus in desperationem adducatur. Ad quod spectat

ſpectat, quod ſcribit Galenus medicos ſcilicet qui in pericu-
loſis morbis pluſquā deceat ægrotos hilares, & immodera-
tę ſpei plenos reddunt, bifariam errare, vel quòd in magnā
peccādi licentiam eos cōiiciant, aut morbū gement, dum
triftiores illi reddūtur, ſi forte in peius morbus labitur, aut
vltra factam promiſſionem producit. Ac nō ſolū quidem
in magnis morbis, ſed in paruis, & omni denique corporis
ſtatu bene promittere iuſtū eſt, ſed moderatius hiſ, quos li-
centiores putemus: liberalius autem, quos timidioreſ, & o-
muia vereri videamus. Dubiam autē non oportere eſſe præ-
dictionē certiffimū eſt, quū alioqui imperitus ſuę artis pu-
tetur medicus, ſi non ea ita proferat futura, qualia medicinę
ignari ſapius euenire nouerunt. An non quęſo meritò con-
temnetur medicus, qui de ſalute dubitabit in eo, qui ſimpli-
ci tertiana, floreſcente ætate, laboret? Quinetiam in grauiori-
bus morbis, quorum euentus incertior eſt, medicū oſtende-
re oportet artis ſuę vires, & certò prædicere quę ars ita iudi-
cat expectanda: dubiè autem in quibus indicia ſunt incerta.
Quid enim medicus pluſ alio, qui huius facultatis omnino
ſit expertus, conſequutus eſt, ſi in parte omniū præſtantiſſima
quid præter vulgarem ſcientiā præſtare valeat, non docet?
Nouerunt profectò etiam mulieres quali nutrimento, & ſe-
pe quibus remediis ægrotò ſit opus, vſu longo, & medicorū
conſuetudine doctę: at illud nunquā aſſequi poſſunt, vt ſalu-
tem, aut mortē in grauioribus morbis, & in omnibus ſolu-
tionis qualitatem, modum, tempus, & cætera, quę prædicendi
ars medicis promittit, certò præſagiant. In hoc ergo genero
ſos medicos aliis præcellere velim, in quo ars vulgare opi-
nionē ſcientiāmq; ſuperat. An non certò Galenus in ſexto
crifiſ diē & qualitatem præſignificauit? an non idē in Eudemo
præſtitit, & inde magnā famā ſibi cōparauit, dum præter o-
mniū expectationē prædixit fore, vt tribus quartanis media
hyeme, & ab vna prius, quā ab aliis liberaretur? Dubia ergo
omnia habeāt prædicendi artis ignari: qui verò vim illius te-
nent, ſemper quod ars aſſequitur, præſtareque poteſt pollice
buntur: hinc enim artis præſtantia oſtenditur, fama cōpara-
tur, & ægrotiſ ſpes confirmatur, accreſcitq; obedientia: qui-
bus nil melius, optabiliuſque in hac facultate nobis contin-
gere poteſt. Illud præterea addit Galenus in libro de Conſti-
tutione artis non abſolutè pronunciare debere medicū quę

futura sunt, sed hoc adiecto si nullus admittetur error, vel ægrotantis, vel alterius rei causa, quod quum omnibus notissimum sit, superfluo etiã addi puto, neque enim medicina nostra ea quæ temere accidunt, vereri, aut polliceri potest.

Eorum, quæ sanis contingent signa.

CAP. V.

AN verò durabit, qui præsens est status, an mutabitur, & in quem, & à quibus, quãdo etiam, quomodo, & per quem locum mutatio cõtinget, tradere tempestiuum est. Id quod (vt generatim dicã) communia cõmunibus coaptando ostendunt signa à prædictis fontibus, nempe ab essentia, causis, effectibus & similitudine rerum ductis: quæ autem in singulis euenient, propriæ causæ, propria essentia, proprii; effectus, & similitudines monstrant. Etenim eam, quæ præsens est, sanitatem diu duraturã cognoscemus ex propria illius essentia: proba siquidẽ tẽperies, quæ similariũ sanitatis essentia est, proba structura totius corporis, & partium instrumentarium vix dissolubilem, diutissimẽque, quantũ in se est, duraturam sanitatem præfagiunt: id quod etiam ostendunt causæ, quæ corpus efficiunt, constituuntque. Boni etenim humores, qui nec qualitate, aut substantia sunt vitiiati, nec copia in corpore exuperant, decens conformatio, iusta magnitudo, perfectus numerus, apta coniunctio, & vnio partium, totiusque corporis vt proximiores sanitatis causæ idem pollicentur. Quæ verò assumuntur, retinentur, & excernuntur, quæque à nobis fiunt, & extrinsecus adhibentur, vt remotiores causæ sua præbent huius rei indicia. Nam si quis idoneis alimentis utatur, moderatẽque & tempestiue edat, & in cibationis ordine non aberrauerit, ac modum edendi seruauerit aptissimum, si præterea in bono aëre versetur, idoneis que lotionibus, vnctionibus, quæ ad sanitatis conseruationem adhiberi solent, utatur: si probe corpus animũque exerceat, & excrementa, vt expedit, expurgauerit, & denique in nullo illorum delinquat, quæ morbos parere possunt, is profecto diuturna integrãque sanitate fruetur, quam obrẽ vulgus etiã miratur, si eos viderit in morbos labi, quos per sanitatẽ inculpate vivere cognouit. Corporis quoque conditio tanquã causa in qua mutationes fiunt, hoc modo idem significat: si enim

enim perinde constructum corpus fuerit, ut nec ab internis, nec externis iniuriis facile lædatur: ita validū, ut quæ lædendi vim habent, vel arcere, vel immutare, vtiliāque reddere valeat, & ab his, quæ iuuant, commoda omnia capiat: ut bene sanum, sic firma, diuturnāque sanitas prænunciatur, longiorēque vitam huic fore sperandum est. Confert & habitus corporis ad præsentis rei præcognitionem: siquidem quadrata corpora diu durant longa statura, & obælitas matura senectute conficitur, quemadmodum profecto sicca, frigida, calidāque natura: contra vero maximè longæua, morboſa tamen ubi plurimum humor exuperat, putatur, quæ hūmida est. Ad hoc genus signorum, quod à causis sumitur, pertinent quæ ex astrologia petuntur indicia. Nam ortus, occasusque, & felices, infelicesque astrorum aspectus, & eorundem progressus, regressus, & stationes, ac (ut breuiter dicam) syderum omnium natura, & vis longam aut breuem, integram aut morboſam vitam pollicentur: propterea scilicet quod illa nostrum corpus immutent, aptūque reddant ad diuersas mutationes subeundas, quæ sigillatim prosequi nostri non est officij, nec operis. Iam verò ex effectibus hoc modo signa capiuntur. Etenim viuידus floridusque color, integri sensus, apti validique motus, mollities corporis, certa qualitas, & copia excrementorum, quæ à singulis partibus excernuntur, atque ab vniuerso corpore expirant, validæ actiones, & denique quæ corporis constitutionem sequuntur tanquam effectu, quum recte habent, probam testantur fore sanitatem quæ etiam diutissimè huiusmodi perseueret. Contra verò qui male sunt constituti, quique intus latentes morborum causas continent, & in externas iniurias irruunt, ac ita sponte morbos quærūt, quique ab omnibus vel plurimis facile læduntur, pauca verò sentiunt sibi commoda, & a lueso cælo sunt nati, infirmique natura sunt, & malis qualitatibus affecti, quorumque excrementa, & alia corporis opera à bona conditione euariant, ij certe morboſam ducent vitam, atque immatura morte rapiuntur. Nec illud quidem absurdum est eadem prædicere quòd similia in similibus contigerint, quomodo longam fore & salubrem vitam iis prædicimus, quorum parentes incolumes vixerunt, aut alij, quos natura, & omni alia conditione his, de quibus agimus, simillimos nouimus.

*Nota morborum, qui in singulis euenient,
& causarum, quæ eos parient.*

CAP. VI.

PORRO si corpus optima sanitate est præd-
tum, non alios expectare oportet morbos;
quàm quos ætatis cursu caloris vis, depaſto
humore, infert. Vnde in his morbis, quos
mors ſequitur, ſiccitatis exceſſu ea cõtinget,
nullis vnquã antea morbis affectis huiusmodi corporibus.
Quòd ſi deteriore conditione donatũ eſt corpus, ex diuerſa
illius natura intelligemus quosnã morbos in ſingulis expe-
ctare oporteat. Qui enim ita affecti ſunt, vt in eorũ cõpoſi-
tione calor exuperet, in illis ardentes, tertianæ quæ febres,
calidæ quæ alij morbi vt plurimũ proueniunt, Frigidi cõtra
in eo timẽdi qui frigidus ſit. Hinc longis morbis ſenectus,
acutis adoleſcentia floridã; ætas magis patet, quòd in illis
frigus, in his verò calor vincat: ſic humida natura putridis
morbis diſtillationibus, fluxionibus, & deniq; iis, quos hæ,
ſuperfluũsque humor pariunt, erit obnoxia. In quibus verò
ſiccitas ſuperat, febres acutas, alui ſiccitatem, marcorẽ vere-
ri oportet. Eodem planè modo ſi cui malè figuratæ ſunt par-
tes, vel aſperitas, aut læuitas adest, aut error aliquis in me-
tibus, cavitatibũsque corporis cõſpicitur, ſi in magnitudine,
aut numero aliquod eſt vitium, ſi malè collocatę partes, aut
perperam cõnexæ, eius generis morbi expectandi, ad quod
naturalis cõditio inclinat. Quinetiam cauſæ, quæ corpus cõ-
ſtituunt, tales vêturos morbos nũciant, qualis eſt illarũ vis,
& natura: ſi enim humorum multitudo redũdet, præſagie-
mus morbos, quos multitudo concitat, inflammationes ſci-
licet, caloris extinctiones & oppreſſiones, obſtructiones, fe-
bres cõtinentes, aut lōgas, etſi qui alij huiusmodi ſunt. Quòd
ſi qualitate nocent humores, ſimiles illi morbi contingent;
calidi, ſi calidus, frigidi, ſi frigidus, benigni, maligni, ſi ra-
lis humor extiterit. Igitur ſi ſanguis abundet, anginas,
pleuritides, aliãsque partium inflammationes, diarias, con-
tinentesque febres, ſanguinis profluuiã ventura prædicemus.
At ſi bilis abundat, phrenitides, arquatus morbus, ignis ſa-
cer, herpes, ardentes tertianæ quæ febres, capitis dolores fre-
quenter expectandi. Quòd ſi atra bilis grauis eſt, caneros,
elephan

elephātiaſim, furorem, melancholiā, quartanas errantēſque febres vereri oportebit. Pituita verò exuperante prædicemus fore, vt naſcantur œdemata, ſcirrhi, febres quotidianę, capitis ſtomachique grauitates: & aquam inter cutem ſi eadem, vel aquoſus humor nocet. Iam verò ſi remotiores cauſas illarūque vim expēdamus, licebit etiam ex illis notas aliquas capere ad futuros morbos prænunciādos. Nam ſi laborioſam quis vitam degat, timendi ſunt morbi, quos caliditas, ſiccitasque gignit. Si violenter ſe in vita exerceat, ij, qui compoſitionem inſtrumētariarum partium corrūpunt. Quòd ſi quis externis iniuriis ſeſe libenter exponat, veluti qui in bello verſantur, præſagiemus huiusmodi homines illos morbos incurſuros, qui ob vnionem vitiatā proueniūt: ſicci morbi eos conficient, quos libidinoſus amor angit: ac (vt breuiter dicam) in aliis omnibus perſpecta vi agentium cauſarum, quales morbi prouenturi ſint, præuidebimus. Nā & aſtra ſuos morbos inferunt, & indicant: ſiquidem Sol calidos morbos portendit, Luna humidos & putridos, Saturnus frigidos, Iuppiter & Venus præſagiūt morbos vêturos, quos ſanguis parere ſolet, Mars ſiccos admodum & calidos procreat. Mercurius autem pro varia cōiunctione cum aliis aſtris varios morbos denunciāt. Sic ſydera cœlo hærentia eos morbos teſtantur venturos, quos gignere poſſunt, veluti Canis author & teſtimonium eſt calidorum ſiccorūque morborū; quæ verò ſtellæ in capite Arietis reperiūtur morbos ſignificant venturos, quos Mars & Saturnus gignūt: At Vergiliæ, Lunæ Martiſque morbos referunt. Idem de aliis vnusquiſque docere poteſt, qui aſtrogia non ſit ignarus: ne cogamus nos ſingula, quæ alterius potius ſunt quàm noſtræ facultatis, hoc loco ſuperſtuo labore recenſere. Nec nō etiam iuuantes, lædentēſque cauſæ ſua ſigna in hac re præbent: nam quæ lædunt, tales fore morbos oſtendunt, qualis eſt illarū vis & natura: quæ verò proſunt, cōtrarios ſibi morbos prænunciant: ſic enim prædicemus calidos in iis morbos orituros quib⁹ calor obeſſe, frigus verò prodeſſe ſolet. Nec deſunt indicia ex materia ſubiecta deſumpta: aſtricta ſiquidem corpora morbos portēdunt, qui ob cohibita trāſpirationem naſcūtur. Laxa, & rara eos, quos nimium effluuiū excitat: quæ verò anguſtos viſcerū meatus ſunt ſortita obſtructionibus & aliis malis, quæ ab his proueniūt, erunt ob-

noxia. At obesa & crassa corpora acutis morbis, vt difficultati spirandi, attonito morbo, repentinæ morti, fluxionibus, & putredini erunt exposita. Contra verò gracilia febribus ardentibus, calidisque aliis, & siccis morbis patet. Iam verò ex qualitatibus corporis hoc modo indicia sumuntur: nam pallidos biliosis morbis, nigros melancholicis, liuidos vel cum quodā splendore nigros, aut qui æruginis colorē referunt, malignis: benignis autē morbis subiectos putamus, qui vel rubrum, vel candidū, aut subpallidum colorē obtinent, duos, & asperos nobis prædicere licet in siccis morbos sæpius lapsuros: eos verò à quibus putridus odor expirat, veluti qui hircorū nescio quid redolent, expectant morbi magni & putridi: Illos autem infestabunt mala, quæ flatu procreare solent, in quibus sonitus sentiuntur, vnde flatuosi, colicis doloribus frequenter corripiuntur: si amara apparere consueuerunt, quæ gustu percipiuntur, biliosos morbos expectare oportet: si acida cū acrimonia, vel acerbitate quadā melancholicos, si verò acida, salsa, insipida, dulcia sunt, pituitosos vereri necesse est. Cæterum actionū vitia quinam morbi venturi sint, præfagiunt: nam vehemens appetentia vbi calor nativus infirmus est, admonet expectandos esse morbos, quos cruditas, corruptioque humorū gignere potest: qui autem somnolenti sunt, capitis gravitates, destillationesque in subiectas partes ob redundantē pituitam experientur. Contra verò plus iusto vigiles minantur deliria, furores, melancholiam, & morbos totius corporis ex crudo vitiosoque alimēto natos. Languidi, parvique pulsus cordis morbos, eosque frigidos expectandos esse admonent. Qui improbè concoquunt in hepate nutrimentū, expectent febres putridas, scabiem, humores varios in corpore, gracilitatem, & alia denique mala, quæ malè peractam sanguificationem nutritionemque sequuntur. Ac (vt breuiter dicam) actiones debiles auctæ, deprauatæ, molestæ, singulis propriæ, quæ nam mala vniuersum corpus, singulasque partes affligent, docebunt. Excrementa vero, aliæque opera, quæ in corpore fiunt: idem certiore etiā cognitione testantur: si enim minus quis excernat, quā par est, morbos ex multitudine suspectos habere debet: si plus, accident morbi ex siccitate: si biliosa, vel pituitosa redduntur excrementa, huiusmodi affectus venturos credendū est, qualia sunt ipsa excrementa. Si sanguis sæpe fluit,

morbos

morbos verebimur, qui eū redundantē comitantur : si verò immoderate, hi qui ex illius defectu proueniūt cōtingent: si caro, pinguedōque plurima procreatur, obstructions, calorīque natiui extinctiones minatur. Nōne verò ex similitudine notas quasdā etiā sumemus? quādoquidē vulgus quoq; diuinare solet eos articulari morbo, & calculo aliisque hereditariis, vt vocāt, morbis obnoxios fore, quorū parentes, & cognatos ita affectos antea nouerūt. A quibus verò causis quilibet in morbū prolabetur, partim iam dictū est, partim quod scilicet deest, summam ab iisdem fontibus, ductis signis, hoc modo explicabitur. Igitur corporis cōditio, & natura, tanquā materia subiecta id in primis significabit. Qui enim suapte natura sunt calidiores, promptē à calidis patiētur: difficilior verò à frigidis. Qui rara sunt textura, ab externis iniuriis suos morbos, vt plurimū, experiētur: aut etiā ab internis, si ob nimiam dissolutionē mala ea proueniant. Sic etiā graciles externo frigori, & calori maxime sunt expositi, Contrā verò quos pinguedo, corporis que moles grauat, infestabūt magis ægritudines, quas internæ iniuriæ cōmouent: quod pariter his cōtinget, qui adstricta durāq; sunt cute. Quibus aut iufirmus est vētriculus, his cruditas omnia fere mala excitabit, si intēperatus lien fuerit, aut angustiores meatus habuerit, quis nō putabit in huiusmodi corpore plurimos morbos ex atra bile venturos? Præterea vitæ cōditio tanquā author morborū idē monstrare potest: siquidē in ociosis ex pituita morbos verebimur: ex bile in negotiosis hominibus : ex atro verò humore in iis, quos superflua curæ animi, corporis que labor nimius cōficiunt. A vulnerātib, extrinsecus que irruentibus, & laboriosa vita morbos suos expectēt, quibus placet militaris vita, & belo indulgere. Ac vt paucis dicā, ex iis, quæ assumūtur, geruntur, extrinsecus occurrūt, excernūtur, & retinētur quænam erūt internæ, tum externæ, qualēsq; singulæ morborū futurorū causæ, tum ex propria eorū natura, & vi, tum etiā quatenus iuuāt, aut lædūt (siquidē morbi expectādi sunt ab iis, quæ obsunt, ab aliis vero minime) quantū medicina præstare potest, intelligemus. Idē pariter testantur corporis qualitates: nā pallidus color pollicetur bilem plurimos morbos pariturā, niger atrā, ruber sanguinē, albus pituitā: Sic sanè reliquæ qualitates, causas futurorū morborū monstrabūt: veluti excre-

menta ipsa, quæ à naturali cōditione, substātia, qualitate, & copia euariāt. Robur postremū, imbecillitasque partiū nōnī hil huius rei prædictionē iuuāt : quippè externæ partes imbecillæ, externis iniuriis potissimū sunt obnoxia, internæ verò infirmæ ab assumptis, & retētis, emissisq; excrementis potius lædūtur. Liceret tamē adhuc ex astris & similitudine vtilia signa colligere. Admonet enim astrologia, vt quidam natationes, nauigationes, & deniq; aquæ adhæsum euitent; alij verò ignē fugiāt, alij bellū, alij aliud, ex quibus morborum occasiones, & vitæ discrimina oritura præuidet. Nuper verò natos, & parentibus simillimos ab illis arcemus, quæ parentibus nocuisse didicimus.

Signa, quæ docent, quomodo gignetur morbus, & à quibus potissimum partibus in alias derivabit.

CAP. VII.

L L V D sequitur explicandū ex iis, quæ sanis euenient, quomodo morbi in illis gignentur, & quas partes primum afficiēt. Id quod in primis natura, & vis causarū, quæ morbos parere debent, ostendēt. Quæ enim vehementē facultatē lædendi nostra corpora sunt sortita, veluti vulnerātia, cōtudentia, calor, frigus humorū fluxiores, nunciāt subitā fore morborū qui nascentur generationē. Contrā verò quæ obtusiorē ad agendū vim obtinēt, vt humectantia, exsiccantia, nonnunquā etiā exulcerans humor, qui paulatim in corpore succrescens carnem erodit, ægritudines pariunt quæ sensim pullulāt. Tarda est morborum generatio, quos atra bilis, & pituita committit. Prompta, & facilis eorum, quos flaua bilis, sanguis, & spiritus concitant. Quinetiam valida, robustāque corpora, vt diutissimè morboſis causis reluctantur, ita paulatim morbos contrahunt, & vix statim succumbūt. Contrā planè quàm infirma, & mollia, quæ statim à noxiis quibusque rebus vincuntur, morbisque subito corripuntur. Qualitates verò corporis, & excrementa, quæ testantur qualis sit eius constitutio, & quæ potissimum causæ obesse possint, idē pariter prænūciant. Qua rōne etiā Astrologia, & quæ ex similitudine duci possunt notæ, idē testātur. Iam verò ex eisdē fontibus signa hauriemus, quæ docebūt, quis

Quis nam in corpore locus morbosas causas primò excipiet, & contractos affectus fouebit, aut aliis præterea communicabit. Nam ex causis efficientibus quædam sunt, quæ externas partes inuadunt, morbosque per eas internis membris pariunt, veluti lotiones, vnctiones, vulnerantia, contudentia, frangentia: quædam verò reperiuntur, quæ primò affectis internis malum transmittunt ad reliquas, cuius generis sunt, quæ assumuntur, & egeruntur. Nec desunt quæ vtrinque ancipiti vi læsiones suas inferunt, vt aër ambiens quæ inspiratione intus assumitur, & extrinsecus adhæsu & contactu nocet. Alia præterea sunt, quæ vnâ partem potissimum infestant, à qua reliquæ læduntur, vt apricatio, quæ capite primùm affecto, febrem, sparso calore ad interna viscera, committit. Idem quoque docet propria singulis viuendi ratio. nam qui piscationi incumbunt, ferè cutis, neruosi que generis, partium vitio, vniuersum corpus morbis grauant. Qui verò literarum dulcedine capti se studio & cogitationibus conficiunt, vitiato primùm ventriculo, & labefactata coctione in reliquis partibus varios morbos experiuntur. Docet etiam Astrologia quibusdam periclitari caput, aliis thoracem, aliis aliud membrum, quod astra morbis maxime obnoxium minantur: quæ itè facillè læduntur, malèque sunt affectæ partes: veluti quæ calidiores, frigidiores, rariores, densiores, imbecilliores, aut alio modo malè comparatæ, illæ omniū primæ morbos excipere solent: quos postea aliis impartiuntur: quod in iis vsu venire videmus qui podagra confictari solent: qua præeunte ferè succedunt reliqui omnes morbi, qui corpus male habent. Qualitates, excrementa que corporis, & alia opera, quæ in eo fiunt, indices huius etiam euentus euadunt, quæ quoniã ferè eandem tractationem cum iis, quæ partem affectam ostendunt

(quandoquidem id quæritur, quænam pars primò afficietur, illic verò quæ sit affecta docetur) prolixius non prosequar: utpote quæ iam quum de signis demonstratiuis ageremus, vberius à nobis sunt tradita.

Instan

VANDO verò venturi sint morbi, ignorandum non est: quandoquidem ex hac cognitione præseruationem, victusque rationem plurimum variari (vt antea ostendimus) contingit. Id autem ostendent eadē genere indicia. Nam constitutio corporis, quæ multum à naturali statu euariat, instare morbos prænunciat. Nam quis proximā non agnoscat esse febrem, si in vniuerso corpore vehementiorem æstum insolitum percipiat? Contrā verò longius absunt morbi, si minus offensa est corporis compositio. Idem præterea testantur causæ, quæ corpus constituunt, & regunt. In quibus enim præter modum humor exuperat, in illis morbos maximè in pueritia vereri oportet, reliquæ verò ætates salubriores succedent. Vbi autem statim in ortu præpollet calor, iuuentus morbosa expectanda est, reliquum autem vitæ tempus sine morbis transigetur. Si frigus superat, onusta morbis senectus adueniet, in prioribus ætatibus integra constante valetudine, id quod etiam contingeret vincente siccitate. At si calor, & humor vnà excedunt, in dies morbi expectandi sunt. Est enim putredini, variisq; morbis ex minimis etiā quibusq; occasionibus exposita huiusmodi natura. Sic planè in aliis cōiugationibus qualitatū intelligere nos oportet, morbos eo tempore potissimum orituros, in quo quidē earum vis præualet: incolumem verò fore sanitatem quando ea à contrariis exoluitur. Quòd si plurimum huiusmodi causæ mediocritatem excedunt, proximi morbi iam sunt testimonia: Quinetiā Astrologia, quæ nouit, quid, quādōve aliquid pati corpus valeat, & quid lædere possit, admonet prospiciendum esse certis ætatibus, annis, diebus etiā, & horis saluti corporis, quo tempore scilicet astra morbos minantur. Præbet & materia ex qua morbi gignuntur sua in hac re indicia. Eos enim æstiuu morbi expectant, quibus bilis grauis esse solet. Hyeme maxime morbi contingent, si molestat pituita. Autumno, si atra bilis in corpore exuperat: vere autem male habebunt, qui sanguine redundāt. Nec desunt quidem notæ ex subiecta materia ductæ. Nam quibus pedes sunt infirmi veluti his, qui podagra torqueri consueue

ſueuerunt, aut qui laxo, raroque ſunt corpore, illos ver, & autumnus vehementius grauiusque afficit: Qui verò male affectum caput, & thorace ſunt ſortiti, hyeme potiffimū morbos vereri debent. Ad quod genus ſignorum pertinet, quæ ſcribit Hippocrates in aphoriſmis, ætates ſcilicet ſingulas certis anni temporibus bene habere, in aliis autem deterius affici. & morbis cōſtictari. Nam quoniā ætates docent, qualis ſit ſubiecta natura, ideo quo tēpore morbi venturi ſint, teſtantur. Aëris autem temperies, venti, cœli denique omnis ſtatus, præterea quæ aſſumuntur, retinentur, excernuntur, geruntur à nobis, & extrinſecus afficiunt, ac reliqua vitæ conditio, tempus, quo morbi naſcuntur, præſagiunt: vel tanquā cauſæ eorū effectrices, vel quòd oſtendant ſubiectā materiā aptam natāmque eo tempore pati. At qui iuuant, lædentēſque cauſæ hoc modo quòd quærimus, patefaciunt. Qui enim præter conſuetudinem facile à familiari- bus etiam rebus offenduntur, inſtare morbos portendunt: Alij vero quibus nihil obest, nullo tēpore morbos verētur. Cæterum ex affectibus qui corporis conſtitutionē ſequuntur, ſigna in hac re pariter capiuntur. Nam appetētia alimentati intentæ, vel diſſoluta, aut quæ nō ſeruat cōſuetum tēpus, aut ad abſurdos cibos fertur, aut ordinē, & modum peruer- tit. Item coctiones, attractiones, retentiones, expulſiones, ſomni, vigilia, motus, principes functiones, nutritio, animi motus, & (vt breuiter dicā) omnes actiones, quæ à nobis ob- euntur, auctæ, debiles, deprauatæ, triftes, plus vel minus vi- tiatæ iam inſtare, aut longius abeſſe morbos portendunt. Eodem pacto quando color à naturali ſtatu euariæ, & odo- res abſurdi percipiuntur, aut ſtatus, & ſtrepitus plures, aut pauciores iis, qui ſecundum naturā contingere ſolent: edun- tur adhæc ſalſi, vel amari, aut alterius qualitatis alieni ſapo- res, durities item, mollities, aſperitas, leuitas, & reliquæ om- nes qualitates iam aduentantis morbi ſunt indicia, quando plurimum à naturali conditione recedunt, alioqui longius diſtare morbos prædicunt: Veluti etiam excrementa, & alia corporis opera plura, pauciora, intēſa, remiſſa, qualitibus mutata aut alio quocunque modo ab eo, quod eſt ſecun- dum naturam aliena. Poſtremò idem declarant quæ ex ſimi- litudine, & proportionē eruuntur notæ. Hac enim ratione prænunciamus venturos certis temporibus morbos, certis- que

que locis, quos scilicet similes putamus illis, in quibus eadem contingere solere prænouimus. Sic quidem in adulescentia, vel iuuentute, aut alia ætate bene, vel male habituros natos credimus, quorum parētes iisdem temporibus perinde affecti fuerunt.

Indicantia ea, quæ in conualescentibus ventura sunt.

C A P.

I X.

N verò qui conualescit, in morbum relabatur, vel non, & si id cōtingat, in quem, quòve modo, & tempore recidet, & à quibus tandē recidiua nascetur, sigillatim tradere oportu- num esse duco. Itaque in primis morbi natura docere potest, si expectanda recidiua sit, vel non: siquidē morbi nonnulli sunt, vt errantes, malignæ, inordinatæ quæ febres, quæ semel ablata, rursus redire solent: alij verò, qui fideliter soluti, nunquam reuertuntur, vt diaria, synochæ febres, & alij huius generis morbi ordinati, & benigni. Causa præterea, quæ morbos pariunt, idē monstrant. Quippe illi, quos venena, quæque vehementius agunt, procrearunt, repetere consueuerunt. Alij vero non item, qui scilicet à benignis, mitioribusque causis sunt nati. Atra bilis, varij, mixti, multi, crassi, visceri, peruersique humores recidiuā pollicentur. Sanguis, pituita dulcis, vel insipida, pallida bilis, & qui nullam malignā qualitatem acceperunt, simplicisque existunt, quique nec copia hominem grauarunt, nec lentore aut crassitie sunt præditi, contrariū potius indicant. Vnde ver, & hyems, primæque æstas morbos sine metu recidiuæ pariunt. Autumnus autem vix aliquem liberauit, qui sæpius in morbum nō sit relapsus. Ducuntur propria quædā signa ad id significandum ex subiecta materia, quæ patitur. Nā in bene constituto corpore morbi gigni solent, qui semel curati, omnino abeunt, contra vero in male affectis, qualia sunt, quæ prauis humoribus, maloque habitu sunt prædita (quæ Græcis nominibus cacochyma, & cachectica nominamus) recidiuam sæpius expectabimus: ostēdunt & hanc differentiam corporis partes, siquidē nerui, aut ossa laborant, aut oculta aliqua pars est, quæ planè per morbum tractari nō potuit, metuenda recidiua est: in carne vero & externis partibus quæ oriuntur mala, semel repulsa penitus recedunt, quan

quantum scilicet loci natura exigit, quod in omnibus intelligi volumus, nimirum quum in singulis quid vnumquodq; suapte natura possit, expendamus. At causæ iuuantes, & lædentes hoc pacto id præfagiunt. Qui enim morbi à paucis remediis iuuabantur, à multis autem lædebantur, vt malignam suam naturam prodebant, sic profectò timendū est, ne quum putantur curati, rursus redeant quibus autem omnia proderant, quique commodis remediis, vel naturæ beneficio ita sunt expulsi, vt nihil morbosum in corpore sit relictum, veram conualescentiam, & futuram sanitatem pollicentur. Pari ratione qui in ipsa sunt conualescentia, & ab omnibus, vel multis adhuc læduntur, pauca autem sentiunt, quæ prosint, rursus periclitantur: eorum autem res in tuto est, quibus pauca nocent, conferunt verò plurima. Alij verò, qui nec artis, aut naturæ prouidentia curati sunt, aut certè non eo modo, vt curationis recta ratio exigit, vt plurimum reuertuntur. Sic sanè in febribus recidiuam prædicemus, si absque coctione, aut excretionem illæ abierint, aut si hæc etiā contigerunt, non tamen facta sunt, quantum natura morbi exigebat: nec eo tempore, vel modo, & ordine, nec per eum locum, nec per ea remedia, vt oportebat. Quamobrem si materię portio, vel alterius causæ, quæ morbum committebat, aut si etiā morbi reliquię supersunt, aut ipsa morbosa dispositio subest, adhæc si in die non decretorio & aduerso calo infauftisq; syderibus morbi expulsio facta est, suspectā cōualescētiā, & salutē habere oportet. Si cui hepate phlegmone affecto profluxit sanguis ex nare sinistra, qui malū sustulit, recidiua in eo est verenda, quòd per cōmodum locum nō sit sanatus. Si non nisi paulatim ægritudo solui potest, adhibitis verò remediis vehementissimis nonnunquā sublatus videtur, sed eo quòd in curationis modo sit erratū, rursus periclitatur salus. Quum verò biliosos, vehementerque calidos per calefacientia medicamēta vacuamus, educto humore, conualescit quidē corpus, sed calorifica vis in mēbris ab ineptis medicamētis derelicta recidiuā portēdit. Atque hæc omnia id testari videntur, quòd aliquid ostendant adhuc in corpore subesse morbosum, vnde illud Hippocratis: quæ relinquuntur in morbis recidiuas facere cōsueuerūt. Porro morbi effectus hæc pariter mōstrāt. Si enim in cōualescēte corpore morbosę qualitates, actiōes morbosę, & excremēta, aliq;

opera

opera multum à naturali statu mutata appareāt, recidiuam prædicere possumus. Sic profecto iis, qui in conualescentia natiuū colorem recipere nequeunt, & diu sicciores, squalidioresque perseverant, qui itē vix edunt, aut plusquā oportet, vel aliena, & absurda expetunt, aut nō eo tēpore, modo, & ordine, quo debent, aut dormire nequeūt, vel profundis, turbulentisq; somnis, & intempestiuis corripīuntur, si male sperant, & non satis alleuiatos se sentiunt, si ad motū pigri, & difficiles, si præterea excrementa emittunt duriora, molliora, plura, pauciora, nec per locos consuetos, & impertunē, aut si male concoquitur cibus, hæc omnia recidiuā minantur: præsertim si multū ab eo, quod est secundū naturā, euariant, & nullo modo, aut parū admodū in melius proficiant, idque multo magis adhuc si quid deterius in dies illis contingit. Reciduias præterea vereri necesse est in morbis publice grassantibus, si in multis qui semel euaserāt, eas iam accidisse nouimus. A quibus verò causis reuertentur morbi, aut salus continget eadē genera signorū docebunt: Maligni etenim morbi, maligneq; illorū causę ab his, quæ derelicta sunt in corpore, recidiuam fore pollicētur: At benigni benigneq; causę non nisi à malo victu, & erroribus qui post partam sanitatem cōmissi fuerunt, idem docent. Veluti his contingit, qui in conualescentia omne genus mali nutrimentū expetunt, & antequam vires sint confirmatæ, solita officia aggrediuntur, vel alio modo delinquant. Quod si quid morbosum intus adhuc latet, ab vtriusq; causis morbus provenire poterit. Si actiones, & excremata, & reliqua corporis opera iam ferè similima sanis fuerint in eo, qui cōualescit, eos qui repullulabunt morbi, nō ab his causis, quæ priorem pepererunt, sed ab erroribus cōmissis vētuos prædicemus: cōtrā verò si accidētia, quæ priorē agritudinē comitabātur, perseverēt, eo propulsato, recidiua causa erit, quod ex ea relictum est. At si omnes, qui similibus morbis, aut eodē tempore laborarunt in morbos relabantur, hoc euīdēs testimonium erit recidiuā futuram non ob errores aliquos, sed ob antecedentē affectū, qui idē in similibus præstitit. Tēpus autem, & modū, quo in morbū relabetur, aut sanitatem, pristinumq; robur assequetur qui conualescit, eadē testabuntur indicia. Nā si illa, quæ recidiuā portendūt, excessus magnos ostendunt, nō longē postea, & confertim eā venturā significant:

cant: alioqui paulatim, & id quidē post multos dies: natura verò sanitas sequetur, si minus à naturali cōditione corpus abest. Iam verò genus morbi futuri ex eisdē notis deprāhēdimus, siquidē maligni morbi quales antea fuerūt, aut sepe etiā deteriores redire solent, vt elephantiasis, quæ sanata putabatur, eadē repetit, benigniores autē, aut nō iidē, aut certe mitiores redeunt quēadmodū videmus sæpe post continuas febres intermittētes gigni, & ex duplici intermittente vnā redire, alia penitus extincta; ex his vero rarò continuas procreari, nisi malignæ fuerint, quæ paulatim etiā interna viscera pertinacius afficiant, omnesq; humores corrūpant. Vlcus cū malē inducta cicatrice recrudescit, idē qui prius morbus reuertitur. Ex febre autē nonnunquā succedit hydrops. Causæ morborū quādiu eadē sunt, & eisdē locis continentur eosdem procreabunt morbos; vbi vero mutātur, diuersos omnino à prioribus gignent; quomodo eos, qui tertianis febribus diu infestati fuerūt, adustis iam humoribus, in quartanas, illis solutis relabi non rarò videmus. Quòd si, ab erroribus, malōque victu in morbū rursus cadere quis periclitatur, siquidē illi similē vim causis, quæ morbū prius excitarunt, obtinuerint, similis priori morbus expectandus est, alioqui dissimilis, & talis omnino, qualis causerū vix extiterit, Præbet & materia subiecta suas etiā notas: nam qui ob angustum, malēque conformatū thoracem sanguinem regerunt eo cohibito, si recidiua expectatur, eundem quoque affectum venturum præfagiemus. A iuuantibus, & lædentibus causis, præterea qualitatibus corporis excrementis, & actionibus signa sumi posse ad idem prænunciandū clarius est quā vt doceri debeat. An non etiā similitudines aliquid, conferunt? quandoquidem nō incerta coniectura pronunciare licebit eos, qui expectantur morbi, prioribus similes, aut dissimiles fore, si idem in similibus naturis, ætatibus, anni temporibus contigisse didicerimus.

Quæ ostendant quem finem sit habiturus morbus.

CAP. X.

SCRIBIT Galenus tertio de Crisibus ex specie, magnitudine, & more morbi illius exitum dignoscere. Verum non ab his tantū, nec immediatē, sed ab eisdem à quibus alia vniuersa indicia hæc etiā pe-

tuntur: quū enim salutare illi sūt, qui vel à natura, vel arte vinci possunt, lethales autem, qui naturæ vires & artis præsidia superant: tertij vero generis, qui nec plane vinci, nec vincere valent, ostendet id imprimis natura morbi, quippe diaria febris: & omnes aliæ intermittentes suapte natura salutare existūt, apoplexia fortis exitialis, quemadmodū & hydrops. Periculosi omnes, qui continuo hominē exercent, qui incerti, maligni, qui que recidivas parere solēt. Elephantiasis, cancer in parte ignobili, destillationes in senibus, podagra, calculus, comitialis morbus, eius generis sunt, quod nec perimit, nec curatur vnquā. sed ad mortem vsque hominē comitatur. Atqui vulnera, vlcera, intemperaturæ, luxationes, fracture & reliqui morbi huiusmodi vbi magnitudinē insignem assumpserint, lethales euadunt, alioqui salutare sunt. Quamobrem tunc optimè scribit Galenus tertio de Crisibus, eū rectè iudicaturum, an morbus hominē extinguet, vel potius propelletur, qui scilicet morbi speciem, magnitudinem, & morem, atque hunc potissimū spectabit. hæc enim omnia ad morbi essentiā spectant, & inter morbi quidem differētiās illæ potissimū, quæ ex magnitudine, & more sumuntur, in hac re maximi sunt momenti: siquidem ex continuis, & intermittētibz, ordinatis, vel ordine carentibus, & aliis ferè omnibus differentiis est inuenire quosdā morbos, qui perimant: alios, qui sine periculo hominem vrgent, qui verò maligni ferè omnes vitā adimunt, nisi eā partium ignobilitas tueatur. Afferuntur & notæ ex morbi partibus, & progressu: nam vt Celsi verbis utar: longus morbus quum penitus infedit, quoad difficultatem pertinet, acuto par est: & acutus quidem, quo vetustior est, longus autē quo recentior, eò facilius curatur. Caterum causæ morborū idē hoc modo ostendunt: leues siquidem, benignæque effectrices causæ salutare morbos prænunciant: vehementes autem, & malignæ pro illarum excessu vel mortalem, vel incurabilem: ex atra bile morbi procreantur, qui vel occidūt, vt difficultas intestinorum, & malignæ febres, vel incurabiles permanent, vt elephantiasis, mania, melancholia: sanguis perpetuò, aut exitiales, aut salutare gignit morbos, quod ostēdūt partiū inflammationes, carbūculi, synochæ febres quæ nunc perimūt, aliās verò sanantur. Ex spiritu, qui cū sanguine in venis & arteriis continetur, proueniunt morbi fe-

re

re omnes salubres. Licet ex materia subiecta notas alias ducere. Nā in corporibus pessimè affectis, & imbecillis, aut lethales, aut qui nullo modo, vel ægre admodū curentur, morbi nascūtur. Neruis inflicta vulnera, aut occidūt, aut incurabilem effectum relinquere solent. Ac etiā in quibusdam locis idem morbi, salutare, in aliis lethales euadūt, aut nunquam curantur: veluti vlcera, quæ si pulmonē afficiant, hominem tollunt; quū verò in aliis partibus consistunt, remediis cedunt: sic cordis & septi transuersi vulnera perpetuo occidunt, cerebri autem ut plurimū, veluti inflammatio, quæ in coxa semper sanari solet; fluxiones, quæ ad crura, & articulos ferri consueverunt, hominē non deserunt, nec tamē extinguunt. In aliis verò partibus qui excitātur tumores semel curati redire haud quaquam consueverunt: periculosiores quoque sunt morbi, qui in profundioribus corporis locis, quā qui in superficie versantur, & qui principes partes, aut ab illis ortas, aut vniuerso corpori ministrantes, quā alias, quæ alterius sunt conditionis, infestant. Præterea sanantur morbi, qui remediis facile iuuantur, quibūsq; suppetūt optima auxilia: perimūt vel insanabiles remanent, qui a nullis vincuntur, quibūsq; remedia defunt idonea. An nō etiā Astrologia, p̄ spectis morborū causis portēdit morbos quosdam certis temporibus, certōque vitæ tempore salutare fore, aut lethales: aut qui semel contracti, nunquā postea abigi poterūt? validæ etiā aut infirmæ corporis facultates tanquā causæ, quæ morbos dissoluunt, & abigunt, hoc idem testantur: quippe quū mors expectanda sit, si in graui affectu debiles vires subsunt: salus autem speranda si valide existūt. Insanabilis verò affectus, si æquale est pugnantiū robur. At effectus morborum hoc modo suas dant notas. Leues enim in actionibus noxæ, & in qualitatibus excrementisque corporis permutationes salutem præfagiunt: mortem autem, vel incurabilem morbum eadem significant, quū plurimū à naturali statu euariant: nam hac ratione perpetuum delirium, infirmi motus, abolita concoctio, retentio, cohibita expulsiones, aut superflua humorum euacuationes, præsertim si illi familiares homini extiterunt, ut in sanguinis immoderato profluvio sæpe accidit, aut omnino alieni fuerint, veluti si vrinæ subiugales in febribus acutis, aut oleosæ, vel nigrae, vel liquidæ, aut alia pernitiōsa qualitate præditæ reddā-

tur, quæ etiam si supprimantur, vel omnino, vel posteaquam excerni cœperunt, veluti quum sanguis in delirio per nares emanare cœpit, deinde protinus sistitur, hæc omnia mortem prænunciant, ac multo quidem magis si in die decretorio, & in accessione sine, ac per ineptos corporis locos emittantur. præterea quum morbus facile fertur, salutem pollicetur, quum verò difficile, periculosus existit. Securius item est, qui à gravissimis morbis euasit: at ille sollicitari debet, cui vel nouum est laborare, vel leuissimos affectus antea grauius tulit. Postremò si quos nouimus liberatos, aut peremptos, ductis ex similitudine indiciis, prædicemus alios eiusdem naturæ, qui eisdem afficiuntur malis, eodem tempore, eodem modo ut illos habituros, Ac ad hæc quidem genera facile vnusquisque referre poterit, quæ Hippocrates in Epidemiis, & Galenus sparsim enumerant, quum docent à quibus signa sumantur ad salutem, aut mortem præfagendam, & non solum ex hac methodo prædicere licebit salutem, aut mortem in acutis affectibus, de quibus illi ferè solum egerunt, sed etiam in aliis omnibus, si summa, quæ posuimus capita, diligenter excutiantur, & ad vltimas vsque species perducantur. Si enim quis nouerit, qualis sit cuiusque morbi natura & vis, qui scilicet lethales, qui salutare, aut alterius generis existant, & in quibus & quando huiusmodi potissimum censerì debeant: deinde quæ, qualisue sit facultas causarum, quæ ægritudines gignunt, augent, & fouent, quid item iuuare: aut ledere singula valeat, quid vnumquodque sine periculo, aut cum eo pati possit. Adhæc si nouerit quid actionum vitia, qualitates corporis, & excrementa in singulis malis portendant. Postremò quid simile, aut dissimile existat illis, qui finem morborum iam sunt assequuti, is profectò (quantum homo consequi potest) exitum morbi præfagiet: certò quidem, si id ars promittit, alioqui ut fieri potest. Non enim (quemadmodum etiam scribit Hippocrates) in omnibus sunt certæ notæ salutis, aut mortis sed in aliquibus ob morbi naturam dubiæ, quin & alio modo prædictionis certitudinem in hoc variari contingit: de qua quidem re antequam ad alia progrediamur, tempustium esse duco, ut pauca dicamus.

In quib

*In quibus morbis salutem, aut mortem
certo pradicere liceat.*

CAP. XI.

GALENVS in libro de Constitutione artis imprimis excipit morbos, qui ex humoribus temerè nullòq; ordine per corpus vagantibus cōsistunt. Vnde in Aphorismis scribit Hippocratē in lōgis morbis præsagiis fidere: in acutis verò nō in omnib⁹, sed aliquādo falli prēcognitionē, idq; accidere ob subitā in iudicatione permutationē: & quia nō nunquā humor noxius ex vno loco ad aliū trāsferitur, excipit pariter eos in libro de Constitutione, in quibus salus, & mors ab externis causis provenit, veluti quæ à tumultu, carnū latratu, nūciis ingratiss, aut iucūdis, & cæteris huiusmodi cōmittuntur: Quæ quoniā casu, & fortuna contingunt, arte cōprehendi nequeunt, nec ea, quæ eorū ratione ventura sunt præuidere possumus. Tradit prætera libro secundo de Natura humana incertā prædictionem reddi in morbis, qui paulatim gignuntur, eo quòd illi non habeant manifestam generationis suæ causam. Contrà verò qui ex euidentibus occasionibus ortum obtinent repentinum, præsentionem, certam admittunt: quoniam, inquit, quæ sit, & quanta in his causa, facile cognoscitur: colligit tandem in libro de Cōstitutione artis in morbis, in quibus non amplius diffuunt humores, sed locum vnum occuparunt: atque etiam in his, in quibus per vniuersum corpus vnā cum sanguine excrementa absque immodica multitudine deferuntur, nos tutò prædicere posse quorsum iturus sit morbus, si modo excrementi naturam nouerimus, & nihil extrinsecus adueniat, quòd iudicium corrumpat: Quo quidem loco, vbi se artis totius summam tradere pollicetur, eos amplius non excipit, quos aliis locis à certa prædictione excluserat: nec etiam quòd cōmune omnibus est, docet. Si enim in his non licet certò prædicere salutem, aut mortem, in quibus subita per crises mutatio contingit: non licebit profectò futura præuidere, quando per vniuersum animal excrementa cum sanguine deferuntur, propterea quòd huiusmodi morbi per crises vt plurimum mutari finiriq; soleant. Si præterea ob subitam in crisis mutationem contingit prædictionem corrūpi, non

licebit, me hercle, in aliquo morbo acuto, aut paucis admodum salutē, aut mortē pręsentire, nimirū quod illi omnes ferē per crīsim soluantur, & periculū hoc quod ex subita permutatione cōtingit, secū adferāt. Omittit ad hæc eos, quos alibi excepit morbos, qui scilicet paulatim gignuntur à causis haudquaquā eidentibus, quorū incertū euentū fore scribit. Quod si ita res habet, cōcedat illud quoque oportet incertiorē in morbis longis quā in acutis fore prędicendi rationē, quā loquidē ab occultis fere causis illi: hi verō à manifestis proueniunt. At si genera omniū morborū inspiciamus, inueniemus etiā non omnes cōpræhēsos, qui certa pręsagia nō admittunt. Nā in morbis perfidis, ut sæpe in pestilentia cōtingit, nec humor ab vna parte in alias decūrrit, nec superflua multitudine exuperant cū sanguine excremēta, sūtque firmati aliquo in loco humores, veluti quum bubonem excitāt. Quinetiā à manifestis causis originē ducūt huiusmodi morbi, & multa signa bona habent, ob venenosam tamen humoris naturā pręsagatio corrumpitur. Præterea in omnibus, in quibus equalis est pugna inter morbosas causas, naturæ, remediumq; vires dubiā reddi prędictionē necesse est. Quoties enim, quæso, per morbos æqualia bona signa malis existunt? & interim incerti sumus qualis sit futurus morbi exitus, donec alterius vis præualeat, & victoriæ suæ signa eidentiora præbeat. Quamobrē reiectis nōnullis morbis ex his, quos à certa prędictione excipit Galenus, additisq; illis, qui ab eo prætermittuntur, in quibus medicum fallit cōtingit, putauerim equidē in illis, qui ab humoribus temerē vagantibus nullāmq; firmā sedē adhuc habētib; cōsistunt, nihil certū prædici posse, donec humor firmā sedē sibi parauerit, nisi forte leues sint motus, paucūq; humor: tunc enim salutē prædicere possumus: quippe quū occidere nequeat, etiā si is in quācūq; partē feratur. Excludēdi quoque sunt maligni morbi, in quibus vel omnia, vel plurima signa bona apparēt, mors tamē improvisa, & inopinata succedit: quæadmodū quosdā vidimus febricitātes, qui vrinas, & alia excremēta optimē cōcocta reddebāt, vixq; febricitare putabātur, tamē ob morbi malignitatē, quæ sese in exiguo, crebrōq; pulsu, & lingua arida absq; siti ostēdebat, tandē extincti sunt: quos certe oēs medici iudicassent euasuros, si bonorū signorū multitudinē, & vim spectassent. Qui verō ex his
 statim

Natim naturā, facultatēq; suā produnt, medicū fallere ne-
 queunt: quādoquidē occidunt, si insignis malitia fuerit, alio
 qui anceps iudiciū redditur. Atqui eos excipere, in quibus
 salus, aut mors ob externas occasiones cōtingit, nō videtur
 ad artē pertinere: quia nō aliter de salute, aut morte pronū-
 ciat medicus quā eo expēso, quod à nobis prouenit. Quis
 enim quāto medicum aberrasse putabit si in morbo, quem
 prā dixit ille fore salutarem, ex ruina domus mors accidat?
 Neq; etiā eos remouere à certa prā dictione necesse est, qui
 per crises finiuntur. Nam etsi subitæ per crises mutationes
 fiunt, translato ab vna parte in aliā humore noxio, si quis ta-
 men naturā superiorē esse morboris causis antea prē uiderit,
 salutē certō venturā nunciabit: propterea quod validior na-
 tura per loca cōmoda humores noxios quos superauit, dedu-
 cit & expellit: quū verō imbecillior est morboris causis suc-
 cumbit etiā si per cōmodissimū locum viā illis quærat. Ad
 hæc in morbis, qui ab internis causis, & nō solum in his, qui
 à procatarctiis nascuntur, prā dictiones certæ euadunt, præ-
 fertim vbi morbus aliquantulum processit, vt mora causæ
 illius vis & natura patefiat: etsi tamen euidentiora signa su-
 mantur à genere causarum, quæ morbos intulerunt in his,
 qui à procatarctiis quā qui ab aliis sunt nati: alia autem
 indicia, quæ à morborum essentia, effectibus, & aliis causis
 capiuntur æquē certa in his, vt in aliis putanda sunt, vt fir-
 miam satis cognitionem futuri euētus præbere valeant. Igi-
 tur si omnes complecti voluerimus morbos, in quibus præ-
 dicto variari potest, eos suspectos habebimus, qui maligni,
 peruersique sunt, quorū præterea causæ nondū firmæ sedem
 sunt sortitæ, vel ignotæ, & in quibus dubia adhuc est vi-
 ctoria, plurimūque possunt externi errores: minus quo-
 que tuta prā dictio est in morbis, quos internæ causæ exci-
 tarūt: vel cum humorum expulsionē salus paratur, aut mors
 sequitur: item quum internæ partes laborant, vel morbus
 ipse magnus est: nam qui maximus, vel minimus omnino
 existit, certiores habet mortis salutisq; notas. Certior quo-
 que est in morbis intermittētib; quā in continuis,
 vnde illud Hippocratis: febris quocunque modo intermit-
 tat, periculum abesse significat tam in longis quā in acu-
 tis: siquidem vt ait Celsus, in illis deliberationi tempus
 patet:

*Qua ratione solutionis qualitatem
presagire liceat.*

CAP. XII.

QUALITATIS solutionis nomine, ut obiter antea admonuimus, intelligere volumus an fida vel infida, facilis aut difficilis, obscura vel euidens, indicata vel absque signis, bona vel mala, perfecta vel imperfecta futura sit solutio: quæ quidē Galenus in crisib⁹ requirit libro primo de Diebus decretoriis. Nos tamē, qui generalē, cōmunēque omnibus morbis, & non his duntaxat, qui per crīsim dissoluntur, tractationē profiteamur, hæc in vniuersis morborū solutionibus notanda, & prædicenda esse operæpretiū esse ducimus. Ac ut imprimis prædictorū nominum vis, & vsus innotescat, paucis id expedio. Vocat itaq; Galenus Infidā solutionē, quā morbi recidiua cōtingit: Fidā autē, quæ sine recidiua est. Periculosam autē siue difficilē, quæ cū symptomatibus grauib⁹ accidit: Tutā verò & facilē, quæ sine illis euenit: Obscuram quæ citra excretionē vel euidētē abscessum prouenit, Indicatā, quæ in priore aliquo die fuit ostensa. Bonā, quæ ad sanitatē peruenit, contrā Malam quæ ad mortē terminatur. Absolutā & perfectā definit, quæ ex morbo nihil relinquit, Imperfectam, ex qua aliquid morbosum adhuc superest. Inter quæ profectò nonnulla sunt, quæ probare nequeo. Nam fidā cum perfectā cōfundere videtur, siquidē quæ perfectā est ad salutem mutatio, ut omnes morbosas causas abscindit, sic nunquā recidiuā minatur: & ea, quæ sine metu recidiuæ est, perfectā omnino existit. Quis præterea negabit solutiones, quæ per singulas exacerbationes febriū contingūt cocto iam humore, agentēq; natura fidas esse, quum tamen nō omnes ita morbum finiant, ut nunquā postea redire possit? Adde quòd hac definitione tunc solum intelligere possumus, quæ fida, infidāque sit mutatio, quū recidiua accessit, aut illius timor iam prorsus est sublatus: at multo antea medicū id præcognoscere necesse est, ut fida parta victoria securus in sanitatis cōseruatione, & restauratione versari, aut imminētē recidiuā arcere cōmodis præsidis valeat. Quamobrē fidam appellarem solutionē, quæ naturæ, vel artis beneficio paratur: infidam verò, quæ nō ab his contingit, sed

sed morbi ratione, veluti quū natura irritata à morbo, crudo scilicet adhuc humore, excretiones tentat, quæ morbum minuere videntur, qui tamē postea violentius insurgit. Est igitur fida solutio vera, & nō simulata, quæ secundum rationem cōtingit. Sic etiā Hippocrates in Aphorismis alleuiationes fidas vocat, quæ cum ratione, infidas verò quæ præter illam cōtingunt, cuiusmodi sunt (vt Galenus ipse interpretatur libro secundo Prorrheticorū) quæ artis vel naturæ auxilio aut absque illo faciliora leuioræque sunt reddita, quæ enim solutio à natura, vel arte fit, fidelis est, quæ verò morbi ratione, aut alio modo temere cōtingit, necessario infida putanda est. De periculosa autem, siue difficili, vel tuta, & facili idē plane cū Galeno sentimus, quēadmodū de obscura, euidēti: indicata, & ea, quæ absq; prioribus indiciis facta est: At malam nō eam vocarē, quæ omnino ad perniciē tendit: nā potius lethalem hanc appellarem, quippe quū excretiones, mutationesque alias quæ in morbis acutis sexto die cōtingunt iudicemus malas esse, nō tamē propterea omnes mortem inferant. Mala ergo sit, quæ grauiorem reddit corporis statum, bona, quæ leuiorē facit: Salutaris quæ salutem parit, pernitiōsa & lethalis, quæ mortē infert. Esto ea perfectā, quæ morbosum nihil relinquit, quæ ferē omnes alias in se cōplectitur. Nam bonā fidāque omnē perfectā solutionem esse oportet, vix autē huiusmodi est, quæ difficultatē cōiunctam habet: Ac vbi dies decretorij spectari debent, & noxius est humor, euidēti, indicatāque; esse necesse est, quæ sit futura perfectā. Quin etiam ea requirit omnia, quæ Galenus vigesimo Aphorismo primi libri cōmemorat, vt scilicet vacuatio potius fiat, quā excitetur abscessus, & quod noxius humor excernatur, idq; per partes idoneas, adsitque cōcoctio, & in die decretorio mutatio cōtingat, quāque; postea sequatur alleuiatio, facilisq; tollerantia. Veruntamen quū perfectā, imperfectāque; mutatio reperiri etiā possit, quū morbus hominē vitā adimit, siquidē nōnunquā ea plane sublata videtur, veluti in vteri suffocatione cōtingit, quum tamen salus postea sequatur, perfectā huiusmodi mutationē vocabimus, quæ prorsus hominē extinguit: imperfectā autē, quæ cū aliqua adhuc spe salutis euenit. Iam vero harū omniū solutionum prædictiones tradendę. Igitur fidam, aut infidam fore ostendet morbi natura. Sunt enim quidā morbi, qui naturę,

aut artis beneficio perpetuò soluuntur: nunquā verò ob morbi irritationē quēadmodum diaria, & tertiana febris, in quibus fidas, verāq; solutiones polliceri possumus: alij autem qui magni sunt, aut maligni potius, cōtrariū nūciāt. Sic etiā quum morbi in declinatione abeunt, fidas ferē semper mutationes fore intelligemus, victa scilicet morbosa dispositione: aliud verò timēdū est, si in prioribus tpibus cōtingat. Paruæ benignęq; causæ fidas mutationes faciūt: infidas autem vehēmentes, aut malignæ, cuiusmodi esse solent quæ in male affectis corporibus contingunt mutationes. Illæ verò fidæ existunt, quæ proueniūt in corporibus optime à natura cōparatis. Præbet quoque suas notas materia ex qua morbi procreātur, siquidē ex sanguine natī fidelitatē pollicetur: atra verò bilis, variq; humores cōtrariū potius significant. Mediam quodāmodo naturam habent bilis, & pituita, fidas etiā eas expectabimus in morbis, qui remediis, naturæque beneficio sunt adiuti, & propulsati: infidas autē quibus remedia nō adhibentur, & nihil, aut vix aliquid prodest. Idem mōstrabunt morbi effectus: si enim in morbis, quī cōcoctiōnem desiderāt, ea procedat, si qualitates, actiones, & alia, quę in corpore obeuntur, victoriā naturæ, artique polliceantur, fidam quoque mutationem testabuntur. Illudque spem nostram præterea cōfirmabit, si alios iisdem morbis, eodēmq; modo affectos, easdē mutationes expertos cognouerimus. Cæterum facilem solutionem promittunt parui benigniq; morbi, difficilem autem magni aut maligni. Quemadmodum paruæ, benignæque causæ illud, hoc verò malignæ & vehēmentes nūciāt. Hac quidem ratione ægritudines acutæ per crīsim, id est subitā difficilēmq; mutationē dissoluuntur. Diariis autem facilis solutio cōtingit: quòd illa in magnis morbis & ex magnis causis, hęc verò in paruis & ex minimis proueniat. Quapropter symptomata, iuuātes, lædētēsq; causæ, & subiecta materia, quæ magni, parui, benigni, malignique morbi sunt indices, facilem quoque, aut difficilem fore mutationem declarabūt. Addit facilitatem vis corporis valida, quæ omnia mitigare potest, difficultatem verò parit, quæ infirma existit. Quinetiā corporis varia cōditio nunc facilitatem nunc difficultatem pollicetur. Nam si sudor expectatur, facilis adueniet solutio in raris molliorib; que corporib; difficilis in his, quę cōtrario modo sunt affecta.

Et. Pari ratione tales solutiones, mutationesque sperabimus in illis; quos perinde ut alij, quibus eadem contigerunt, affectos didicimus. At solutionem obscuram, vel euidenter ostendent, quæ crîsim monstrant futuram cum excretionem, vel abscessu, aut sine illis venturam: de qua re quoniâ postea agemus, non est quod hoc loco verba faciamus. Quoniam verò indicata cognoscitur solutio ex coctionis notis, quæ in diebus oportunis apparuerunt, nec maiore artificio est opus, propterea illius notis prætermisiss ad alias accedemus. Bonam igitur ostendunt quæ sanitatem pollicentur, aut leuiorem corporis dispositionem reddunt: malam quæ vel mortem inferunt, aut grauiores affectus efficiunt. Quare quæ salutem, aut mortem prænunciant, has quoque mutationes, & eas, quæ sunt planæ salutare, & perniciose, manifestabunt. Porro perfectam solutionem, quæ sanitatem restituit, prodet natura morbi. Siquidem diaria febris, & omnes alij, qui benigni sunt morbi, quum semel desinunt, nihil relinquunt, quod noui morbi occasio esse possit. In malignis nihil perfectum polliceri licet: ad hæc causæ morbi idem ostendunt. Nam benignæ, paruæque causæ quæ morbum gignunt, facilem, fidam, omnique modo perfectam solutionem repræsentant: contrarium verò quæ malignæ existunt: proba corporis constitutio bona omnia sperari iubet: improba imperfectionem potius minatur. Qui facile iuuatur morbi, verè, facile, fideliterque soluntur: quibus autem nihil, aut pauca profunt, hi contraria portendunt. Idem testantur fore morbi effectus: etenim validæ corporis actiones, bonæ in humoribus coctiones, quæ in diebus iudicatorijs insignes mutationes faciunt, ipsæque etiam excrementa pauca, & bonis qualitatibus prædita. Postremò probè corporis qualitates, & alia opera, quæ naturam morbosæ causæ dominari docent, id ostendent, eoque maximè eam perfectam fore sperabimus, si statim ab initio morbi, aut non longè postea omnia optima indicia conspiciuntur. Necnon ea quæ in alijs similia contigerunt, sperandam esse perfectam, aut imperfectam solutionem præmonent.

Sigan

Signa longa breuifque valetudinis

CAP.

XIII.

LONGVM morbum, vel breuem fore scribit Galenus dignosci ex motu ipsius morbi, & meritò quidem. Qui enim citius mouentur, maturius quoque ad finem perueniunt. Longiores verò sunt, qui tardius progrediuntur. At illud non docet à quibus motus morbi indicia sumantur: nam quum scribit tertio de Crisibus ex tempore parrium accessions eum depræhendi, & morbi magnitudinē, anni tempus calidum, regionem, & ætatem calidam incitare morbos: eos verò tardari à contrariis, imprimis quæ omnibus sunt communia, non docet: quippe quum in paucis morbis accessiones fiant, nos autem communem omnibus breuitatis longitudinisque rationem quæramus: præterea qui paulatim soluuntur, vel per crisim etiā ad salutem perueniunt, quanto minores extiterint, tanto celerius mouentur, vt ipse etiam testatur libro tertio Prædictionum, & secundo de Crisibus, vbi scribit breues iudicari affectus ex symptomatum paritate, quæ quidem paruos morbos sequuntur. Placidissimos etenim morbos natura, & remedia facile superant, alios difficilius: addit autem tarditatem difficultas, celeritatem auget facilitas, & qui occidunt morbi, quanto sunt minores, tanto profectò tardiores euadunt. Quinetiam morbi, qui natium calorem extinguunt, quanto minus caloris habent, tanto promptius naturam vincunt & perimunt, præsertim quum ille scribat secundo libro Prædictionum quosdam morbos in senibus citius, quàm in iuuenibus finire: ad hæc si tanto breuiore putadi sunt morbi, quanto promptius curantur: id autem illi magis ex contrariis causis, quàm ex similibus assequuntur, constat calidos ab aëre frigido, humidos à sicco, & denique cōtrarios à contrario celi statu & minui, & tolli. Non igitur omnibus caliditas celeritatem addit, sed aliquibus plus confert frigiditas. Quamobrem ab iisdem fontibus signa, quæ ostendant morbi motum, ducemus, sed diuersa ratione, pro diuerso scilicet morborum fine: qui enim occidunt, quanto maiores extiterint, tanto sanè promptius finiuntur: tanto verò tardius, quanto minores: contrarium in salutaribus fit. Age igitur

igitur in salutari morbo primū celeritatis & tarditatis motus notas ex ipsorū natura ducamus: citius profectō intēperies sola, quā quæ cū humore est, soluitur: citius intēperies, quā vlcus cauum, & hoc citius quā fractura: simplex morbus quā compositus, intermittens quā qui continuo affligit, ordinatus quā ordinis expers promptius abigitur. Luxatio facilius reponitur, quā augeantur partes diminutæ: quæ verò numero excedunt, citius abscindi possunt, quā quæ defunt, regigni. At verò causæ, quæ morbos gignunt, sua quoque in hac re exhibent signa: nā calor, & frigus breuiiores: siccitas, & humor longiores morbos cōmittunt: contudentia breuiiores, quā vulnerantia, & frangentia. Ex bile, sanguine, & spiritu, & pauco, tenuiq; humore breues procreantur morbi: Ab atra verò bile, pituita, quemadmodum à crassis, viscidis, & multis succis longi nascuntur. Ad quæ quidem signa referenda sunt, quæ ab ætate, consuetudine, anni tempore, vitæ conditione, sexu, cæli statu, syderum ortu, & reliquis huius generis sumuntur, quæ scilicet vel tales humores gignunt, vel ostēdunt quæ eos procreant. Nec defunt notæ ex subiecta materia: etenim in male affectis corporibus, partibūque durioribus, frigidioribus, siccioribus, densioribus, orionis, & neruosis, longiores ægritudines fieri conspiciuntur: breuiiores cōtra in his, quæ temperatiora, & meliore conditione donata, quæque molliora, calidiora, rarioraque existunt: qua quidem ratione diariæ febres, quæ accensis spiritibus consistunt, illis, quæ in humoribus sunt accensæ: & hæc aliis, quæ solidas durasque partes occupant, breuiiores apparent. Quin & febres longius protrahuntur in corporibus, quibus cutis est adstricta, quā quibus est laxa, & vulnera illata partibus carnosissimis promptius sanantur, quā quæ neruos afficiunt, quod caro calidior, molliorque, hi verò duriores, & frigidiores à natura sint cōparati. Sic ergo inter partes corporis, quæ calidiores, rariiores, molliiores & concavitates habent, per quas sese exonerare valent, ac in eo corporis loco sitæ sunt, vt promptè remedia admittunt: itē quæ principatum in corpore obtinent, & motu multo robur sibi cōpararunt, breuiore tēporis spatio, quā quæ aliter sunt affectæ, sua mala perferunt. Causæ autē iuuantes, & lædentes conferunt hoc modo ad hanc cognitionem: qui enim à minimis remediis, quicq; diligentissimè curantur,

rantur, citius quàm alij finem assequuntur quemadmodum qui à natura facile vincuntur. Contrà verò qui ab omnibus remediis facile læduntur, aut à paucis iuuantur, vel occidunt, aut nō nisi longo tempore sanantur: ad has pariter causas temperatura agri, habitus, ætas, cōsuetudo, vitæ conditio, anni tempus, remediorū copia, & cætera huiusmodi, quæ iuuant, lædendique morbū vim habent, redigantur. Hæc enim in singulis morbis etiam tanquā causæ iuuant & lædentes ostendent quando citò, vel tardè finem cōsequemur. Ab effectibus morbi signa petuntur ad hæc prædicenda hoc modo: actiones læsæ quanto minus sunt offensæ, tanto breuiorem fore morbum, quantū in se est, arguunt, id quod in omnibus intelligendū esse iam dudum admonui. Parit & morbus qui exacuitur suas accessiones, nec tamen magnopere repugno, si ad partes, morbi que essentiam quis eas referat. Capimus autem ex illius magnitudine, motu, & modo, quo soluantur, multiplices notas. Quod enim ad magnitudinem attinet, quanto maiores accessiones fuerint, tanto longiorem fore morbū prænunciant: breuiorē verò, quanto illæ minores extiterint. Id autē in diuersis morbis intelligendū est: nam in eo sem quanto accessiones maiores reduntur, quā ab initio fuerint, tanto citius ad incrementū, vigoremque, & remissionē denique venit morbus, quā qui pares eas semper habet: & qui minores perpetuò obtinet, citius finiuntur, quàm cui vel pares, aut maiores adsunt. Spectamus autem magnitudinem accessionis in vehementia, anticipatione, & tempore, quo durat, longiore: etenim properare morbū ad finē prænunciat accessio, quæ quoties redit, vehementius hominē affligit, quæque, certa seruata proportionē, anteuertit, & in longius spatiū protrahitur. Ab accessionis motu hoc modo signa colligimus. Nam æqualis accessio breuioris morbi, inæqualis verò longioris est index: quæ item per periodum, id est ordinatim redeunt, breuiorem, morbū testantur, quā quæ sine ordine repetunt. Est præterea in die, & hora, quæ exacerbantur morbi, differentia non contemnenda, siquidē quæ tertio quoque die, & circa meridiē redeunt, celerē solutionē portendunt: secundi sunt ordinis, quæ matutino tempore exasperantur: longiorē indicant quæ quotidie, omnium verò longissimā, quæ quarto quoque die circa noctē insurgunt: sunt enim ea à pituita, & humore melancholico

melancholicis illæ verò à bile sola, vel vna cū sanguine mixta,
 & in quibus maiora spatia inter accessiones porrigūtur, hos
 futuros lōgiōres testatur Celsus. Quæ promptè mouentur
 exacerbationes, nec in eodē statu diu perseverāt, sed ad finē
 properāt, citatiōres morbos significant, vnde tertiana bre-
 uior, q̃ promptè paruitatē inequalitatēq; pulsus deponat,
 & calor cito crescat, cōtra plañe quā quotiana, cuius acces-
 sio diu cū frigore perseverat, & non nisi magno negotio in
 ea calor accenditur, accensūque longo tēpore in eodē statu
 perdurat. Est illud quoq; breuitatis indicium, si status aliis tē-
 poribus longior extiterit: neq; enim natura diu vehemētē
 pugnā sustinere valet, quin vel succubat, vel morbū extru-
 dat. Atqui à modo, quo solvūtur accessiōes, signa hoc pacto
 ducūtur. Breuiores enim illę morbos reddūt, quæ cū aliqua
 insigni excretiōe desinūt, quā quē alio modo. Quæ præterea
 quū dissolutæ sunt, putredinis, suiq; mali aut nulla, aut cer-
 te exigua vestigia relinquunt, breuitatē testātur: lōgitudinē
 verò quæ aliter corpus afficiunt. Quomodo tertianā breuē,
 quōtidianā verò longā fore indicamus q̃, scilicet in hac pu-
 tredinis, febrilisq; calor indicia in ipso interuallo appa-
 reant, in illa verò minimē. Caterū inter effectus morbi ex-
 cremēta ponūtur, quę etiā suas notas in hac re cōferūt. Nota-
 mus autē hoc loco in excrementis in primis cōctiones, dein-
 de excretionis quātitatē, modū, qualitātē, locū, tempūque.
 Porro in cōctione spectandū est tēpus, quo illius notæ appa-
 rere incipiunt. Si enim cito, inchoātē scilicet morbo, cōco-
 ctio appareat, breuē fore morbū nūciat: si magnas mutatio-
 nes facit, breuissimū morbum expectabimus: si paruas, lon-
 giorē. Illud etiā ostēdet, si semper perseverāt cōctiones, hoc
 verò si aliquādo adsunt, aliquādo verò minimē, si præterea
 in die indicatē appareāt, aut decretorio breuē morbū expe-
 ctādū admonēt, cōtra verò si in alio videant. Quinetiā illud
 breuitatis signū est, si omnia emittātur cōcocta: citius nāq;
 sperabimus salutē in pleuritide, si sputū, & urinā, aluiq; ex-
 cremēta cōcocta reddātur, quā si aliquid horū deest. Iā verò
 quātitas excretiōis, modus idē ostēdūt: in qb⁹ enim aut nihil
 aut pauca, vel paulatim excernunt, lōgitudo morbi expectā-
 da est, breuitas verò si multa, cōfertim, facile, prōptēq; emit-
 tūtur, & perseveret excretio: nā si posteaquā fieri cōpit, sista-
 tur, veluti si retrocedūt sudores, si nō mors, certe longitudo
 morbi ostēdit. In qualitate excrementorū primas, secūdas, &

tertijs qualitates cōprehendimus. Breuiore s etenim declarant futuros morbos calida, quàm frigida: & humida, quàm sicca excremēta: quæq; vnicū habēt colorē, quàm quæ plures referunt, quādo illa varias dispositiones ostēdunt, quæ difficilius vincūtur, quod etiā Hippocrates in Aphorismis testatur, frigidos sudores, variāq; deiectionē in salutari morbo mali longitudinē denūciare. Verū in aliis nō par videtur ratio: quippe quum ea, quæ partim tenuia emittuntur, partim crassa breuioris morbi sint indicia, quàm quæ tenuia solum existunt, si modo ex coctione crassitudo provenit, verūtamē quæ ex cōcretionē crassa sunt facta, vel suapte natura huiusmodi existūt, longiores ægritudines ostendūt, quàm qui tennes sunt, propterea quod difficilius crassum, & viscidum, quàm tenue, & friabile vincitur. Longiores adhuc erūt morbi, vbi excrementa deterius olent, quoniā ea longius à naturali conditione absunt. Quin & ea, quæ cum vehemēti strepitu emittūtur, veluti quæ per sputū cū tussi molesta regerūtur, quū difficultatē ostendat molestia, hæc, lōgitudinis quoque morbi est testimoniū: verū tamen crassities tenuitas, lētor, friabilitasque excremētōrū nihil perpetuū in omnibus morbis polliceri potest. Sunt enim quidā, qui celerius finiūtur si crassiora excrementa excernūtur, veluti in vlceribus contingit. Aquosa siquidem sanies longiorē morbū significat, in febribus autem sudores crassi, & tenaces lōgioris: tennes breuioris mali sunt nūcii. At in pleuritide tenue parimodo malū est, vt crassum, & tenax. Bonū verò, & breuitatis indicatiū, quod mediocrē habet consistentiā. Quamobrē natura morborū consulenda est, quæ idoneas in suis excrementis has qualitates docebit: vbi tamen coctiones nullæ requiruntur, quanto tenuiora excremēta fuerint, tanto facilius expelli, & educi possunt, vnde breuiorē reddent, significantq; morbū. At verò locus, per quem fit excretio, admonet expectandū esse cito morbi finē, siquidem cōmodus excretionibus fuerit: est autem idoneus, si pars aliqua interna peculiariter sit affecta, qui per directum positus est, veluti si inflammato hepate, sanguis per dextrā narem profluat. breuiorem reddet, monstrabitq; morbū, quàm si per sinistram emittatur. Itē qui per cōmunes vias educitur humor à parte affecta breuiorē reddet morbū, quàm qui per loca alia emittitur: veluti capite laborāte per nares, vel palatū: ac naribus affectis

affectis, per palatum, & ipsas etiam nares expurgationi idonea via patet: breuior etiā morbus significatur si per patētes meatus humor noxius, quā si per angustos educatur, veluti capitis affectus expurgato humore per nares, vel os citius finiuntur, quā per aures: & febres prōptius solūtur, quādo per aluū quā quū per vrinam, aut sudorem natura sese exonerat. Breuitatis quoque maioris indicium est, si extra corpus humores ferantur, longitudinis autem, si tentato abscessu in aliqua parte firmetur. Adhuc qui per plures locos vacuatur humores, vt per sudorem, vrinā, & aluū, citius quā qui per vnum duntaxat vacuantur, morbū finiunt. Quis autem commodior sit locus tum singulis partibus, tum vniuerso corpori ad emittenda excrementa, præsens non est loci docere, quum methodus nostra hac prægnota ponat. A tempore excretionis signa hoc modo sumuntur, breuior namque morbus erit, si in die decretorio excretio fiat in morbis, in quibus iudicia accidunt: Longior si in alio, & deniq; in omnibus si suo tempore contingant, breuiorem morbum, si in alio, longiorē significabūt: nō est enim idē tempus excretionis in omnibus morbis, sed quidam continuo ea emitte re possunt, sicut vlcera pus: cerebrum pituitā per nares & palatum: aquosi, biliosi que humores per vrinam omni tempore cōmode reiiciuntur: alui etiam excrementa nō nisi peracta coctione ventriculi, & distributione nutrimenti egerūtur: sudores in accessionis febris initio intēpestiue, in statu autem, & declinatione opportune effluunt. Vomitus bilis in principio, & fine accessionis commodē accidit: quod autem per cutim excernitur insensibiliter perpetuo expirare, & nūquā cohiberi debet. At verō qualitates corporis mutatae sua etiam præbent indicia in morbis, in quibus illæ euariant. Quanto enim minus à naturali statu recedūt, tanto fere in omnibus breuiorē morbū nunciant: sic enim grauiorē, longiorēque affectum forē putamus in morbo regio, quando corpus plurimū paller, & diurnas agnoscimus esse distillationes, quando humor qui diffluit vehementer salsus apparet. Eodē modo magna durities, vel mollities, vt grauioris affectus, sic longioris sunt indicia: in quibusdam tamen qualitatibus, veluti crassitie, gracilitate, & malis nonnullis, vt febribus contrariū nonnunquā euenit ob causæ scilicet morbosæ contumaciam, de quibus Hippocrates in eo Apho

K

yismo agit, quo scribit, si ei qui non omnino leuiter febricitat, permanet, nec extenuatur corpus, longus morbus significatur. Idem testantur fore alia opera, quæ in corpore proueniunt: nam si ventriculo laborante alimentū perperam omnino non concoquitur quanto minus fuerit in eo vitium, tanto breuiorem affectum, quo pars afficitur, expectandum esse admonet. At indicia, quæ ex similitudine petuntur, certiora aliquando quā alia exhibent signa: quandoquidem ex illis duntaxat nonnunquam admoniti tertianas, continuasque febres, pleuritides, ac ut semel dicam, omne aliud genus morbi, quod plurimos eodem anni tempore, eodemque loco inuadit, longum aut breue prædicimus futurum, quod scilicet ita in aliis, qui antea laborarunt, contigisse nouimus. Cæterum in morbis lethalibus quædam eodem modo se habent, ut in salutaribus, quædam diuerso: magnæ etenim excretiones ut salutarē morbum breuiant, sic mortem accelerant, violentius virtutis robore dissoluto. Sic calidi morbi, qui in aëre calido, & frigidi, qui in frigido contrahuntur, breuiiores omnes existunt, quā si in cōtrariis temporibus proueniant. At vires validæ salutaribus, debiles verò lethalibus celeritatem addunt: quemadmodum etiā parui morbi citius curantur, quā magni, tardius verò perimunt: vulnus in osse serius hominem extinguit, quā quod carni est illatum: at hoc citius quā illud curatur. Qui verò nullis iuuantur morbi, citò perimunt: qui verò ab aliquibus, longius producentur: & tanto magis, quāto plura, eaque magis profunt, quum tamen mala, quæ salubria sunt, breuissima omnium sint, quibus plurima valde conferunt: qui pessima corporis conditione sunt donati, maturiorem mortem experiuntur aliis, qui melius sunt affecti: at illi serius, hi verò citius sanantur: eodem modo actiones vehementer offensæ & excrementa, actionesque corporis, aliæque opera, quanto magis à mediocritate naturali absunt, tanto celerius venturam mortem portendunt. Quid verò præstent signa ex similitudine petita, omnibus iam constare puto. Illud quoque prætereundum non est, quod hæc, quæ dicta sunt signa tum in salutaribus, tum perniciosis affectibus, ut breuiorem hūc alio significant, sic breuem, vel longum, & inter breues qui nam breuiiores, & inter longos qui sunt longiores futuri, monstrabunt.

Quæ

DE SIGNIS PROGNOST.

515

Quæ diem & horam solutionis in morbis ostendunt.

CAP. XIII.

AETERVM quum non satis sit prædicere quòd citò vel tardè morbus finietur, sed præterea dies, & hora solutionis à medico requiratur, paucis quæ docere hæc possint, explicandum est. Itaque diem quo morbus terminabitur ostendet imprimis morbi natura: quandoquidem nonnulli sunt, qui statim dissolui possunt: veluti febres synochæ non putridæ, quæ extracto sanguine vsque ad animi defectum, confestim iugulantur vel omnino quarto die suapte natura abeunt: eodem pacto dolor colicus, iniecto clysteri, nonnunquam protinus abigitur: ac vt breuiter dicam, qui ex sola repletione consistunt morbi, dempta 'multitudine, subito euanescent. Quinetiam luxatæ partes minimo temporis interuallo reponuntur, & quæ numero excedunt momento abscindi possunt: alij verò sunt, qui die vno solvuntur: vt diarræa ad salutem, apoplexia fortis ad mortem: sunt & qui plures dies requirant: qui si per crîsim desinant, licet etiâ in his diem prædicere: si enim concoctionis signa euidentia in prima die appareant, & absque accessione affligat morbus, adfintque alia, quæ celeritatem malis adiciunt, quarto die: si verò cum accessionibus molestat, tertio finietur: In aliquibus verò coniectura duntaxat dies solutionis cum quadam latitudine depræhendi potest: sicut in vlceribus, vulneribus, fracturis, intemperaturis, in febribus etiam longioribus, & cæteris huius generis morbis, quibus dies certus constitui nequit, sed tamen ab affectus natura edocti non multum à scopo aberrabimus. Vt autem morbi natura, sic illius causæ tardius, aut citius salutis, aut mortis diem venturum prænunciant: nam quædam sunt, quæ statim abscindi possunt: veluti humoris copia; aliæ, quæ non nisi diebus imparibus: veluti bilis, quæ tertianas febres gignit: aliæ quæ non nisi paribus, vt humor melancholicus, qui quartanam committit: aliæ præfixum diem, sicut vapor, & spiritus: quædam quarto, & septimo etiam remoueri queunt, veluti sanguis, qui anginam, continentisque febres procreat: Caro verò, quæ deperdita est in vlceri-

K 2

bus, certum non habet præfixum diem, quo prorsus restitua-
tur: Quinetiam optimè cōstitutū corpus, vel pessimè affectū,
quod scilicet vel bonis, aut malis humoribus est præditum,
aut hoc, vel alio modo temperatū, rarum vel densum, tenue
aut crassum, tam in salutaribus, quā perniciosis malis, vt ce-
leritatem, & tarditatē sic diē solutionis monstrare poterit:
si enim alia adsint, quæ salutem prænunciant, tertio die, aut
septimo per sudorem eam venturam: siquidem vires validæ
fuerint, corpusque gracile, & rarū, & ambiēs aër calidus, cer-
tius sperare poterimus: quod si aliter cōtingat, longius pro-
duci morbus poterit: sic si eodem die mors ventura ex aliis
indiciis putetur, validæ vires, adstrictūque corpus, circun-
stānsque aër frigidus longius protrahere eam poterunt: at
iuuantes causæ, suas etiam præbent notas: quædam enim sunt
inter eas, quæ statim morbū extinguere possunt, cuiusmodi
est magna euacuatio, & quæ partes superfluas excindunt:
quædam verò quæ non nisi pluribus diebus id faciunt: qua-
lia putantur, quæ humorum corruptioni medentur: Præter-
ea quæ statim plurimū profunt, aut obsunt, confestim salu-
tem, aut mortem, aut eodem statim die portendūt. Non de-
sunt præterea indicia huius rei ex causis, quas docet Astrolo-
gia: nam rationi consonū est agrotantem tūc extingui, quo
tempore astra maximè aduersantur: veluti si quis in suo or-
tu planetas in Ariete salutes habuerit: aduersos verò, & le-
thales in tauro, is nimirū periclitabitur, quū Luna, vel alius
inimicus planeta taurū, vel tetragonum, vel diametrum fi-
gnum maximè in sexta domo occupabit: minus autem quū
in ariete, cancro, libra, & capricorno, idque potissimū in se-
ptima domo, eadem vel etiam alia sydera, quæ illi sunt ami-
ca reperiuntur. Eodem modo effectus morbi plus vel minus
à naturali statu recedentes, vt longitudinem, & breuita-
tem morbi, sic diem solutionis, & horam monstrant, si mo-
do illorum naturam, vim, diem quo apparere incipiūt, & re-
liqua toties de illis prædicta diligenter inspexerimus, per-
spectaque habuerimus. Si quis enim vrinas liuidas, nigras,
oleaceas, aut alio modo lethales quarta die reddat, emanet-
que sudor frigidus circa faciem, contingatq; eodem die de-
liriū, plurimū præterea mutetur color, & reliquæ qualita-
te, quæ in facie, & reliquis partibus spectantur: postremo a-
liæ actiones plurimum debilitentur, aut alio modo vitien-
tur,

tur, quæ scilicet pertinent ad animale, naturalem, vitalemque facultatem, non ultra septimum diem mors differetur. Quod si hæc omnia eadem die nempe quarta evidentem mutationem ad salutem faciunt, eundem terminum expectabimus. Idem ostendet quod ex aliorum similitudine colligemus. Nam si iidem morbi in aliis septimum diem non excefferunt, idem expectabimus fore in his in quibus euentum vrgentis mali præfagire volumus. An vero quinto, vel sexto, aut ipso septimo continget vel salus, vel mors, ex morbi natura, accessione, causis, quæ morbos gignunt, & sustinent, & aliis sine quibus, aut cū quibus facilius aut difficilius finis aduenit, præterea ex similitudine, & effectibus prædicere licebit. Cui enim pessima omnia sunt, si accessio quinto futura est, eo quoque extinguetur, alioquin sexto, vel septimo. Atque eo certius diuinabimus diem solutionis, aut interitus, si vniuersa signa, quæ à singulis fontibus scaturiunt, idem portendant: nam vbi aliqua repugnant, tanto sanè tardius illud venturum quod expectamus credere necesse est, quanto plura, aut maiore vi prædita reperiuntur, quæ aliis reluctentur: quamobrem si omnia optima statim in primo die in ægro reperiuntur, non ultra quartam diem producet salus, atque eodem tempore mors adueniet, si pessima quæque ab initio adsunt. In eo vero, quod magis & minus est, accidit ad proportionem excessus, & defectus vel quintum, vel sextum, aut septimum, aut alium ex sequentibus morbi finem reici. Horam autem solutionis in morbis salutaribus eam esse oportet, in qua vel natura, vel ars morbosas causas plane extinguet, quæ in quibusdam, vt dies ipse, prædici potest ex natura morbi. Diaria siquidem febris vigesima quarta hora postquam incepit, vt plurimum desinet, & qui per crissim soluantur morbi, quum ea ferè in statu accessionis fiat, qua hora vigere solet accessio, ea finietur morbus: sic tertiana posteaquam exacerbatio, in qua morbus finiri debet, inuasit, duodecima ferme hora desinet. In aliis verò, de quibus antea egimus, non nisi coniectura quadam horam salutis ex natura morbi depræhendemus. Quis enim quæso in vlcerebus, fracturis, abscessibus, imtemperaturis certò prædicere poterit, qua hora morbus soluetur? Quinetiam causæ, quæ morbum committunt, aliquid ad id conferunt.

Sincera etenim bilis, quæ exquisitam tertianam cōmittit, duodecima ab initio accessiōis hora expellitur. Spiritus accensus in corde diariæ febris causa, vigesima quarta hora expirat, morbumque finit. Quæ verò iuuant, aut lædunt, notas etiam suas præbent his qui illarum vim, & tempus, quod ad agendum requirunt, prænouerint: Quippe ex his, quæ morbum extirpant sunt, quæ posteaquā in vsum venerunt, certis quibusdam horis, quam habent facultatē ad morbos tollendos exerunt: quo modo videmus inter medicamenta purgantia quædā quatuor horarū spatio, alia octo, alia plurimum interuallo morborū causas secum educere. Clysteres verò, venæ sectio vna etiam hora quædam mala depellunt: quod pariter inter lædentes causas reperiri credendum est: & inter eas, quæ morbis subiiciuntur. Nā cor minimo temporis spatio vulnus sustinere nequit, quin mors sequatur. Cerebrum diutius illud perfert, sic & aliæ partes certā quædam naturam, & facultatē obtinent, quas si perspectas haberemus intelligere quoque possemus, qua hora, & momento expectanda esset salus, aut mors metuenda. Accelerant, tardantque huiusmodi mutationes scēlices, infelicēque syderum aspectus: quo enim tēpore, quāue hora fauent astra, eadem continget quod expectabamus venturū. Sumuntur & ab effectibus indicia, vel certa suapte natura, vel saltem cū prædictis cōiuncta: validissimæ namque vires, urinæ optimè concoctæ, excrementa, quæ naturæ superātis vim ostendunt, & qualitates corporis, quæ salutē prænunciant, quæque subest materia optimè affecta, confirmant ea hora salutē venturā, quam alia præfagiunt. Quædam fauent, alia verò minime, aut si hæc omnia deterius sunt affecta, salutem differre poterunt. At si speremus per sudorem, aut aliā excretionē morbum abiturū, qua hora in aliis accessionibus huiusmodi excretio cessauit, eo tempore futuram solutionem præfagiemus. Caterum quemadmodum in salutaribus horam salutis, sic in lethalibus mortis horam eadem genera signorum docebunt. Quum enim ea hora mori cōtingat, in qua æger plane extinguatur, succumbat autem potissimum, quum magis affligitur, maximæ afflictionis tempus natura morbi imprimis monstrabit. Nam qui per accessiones affligūt, quæ ad interiora mouentur, quique cum materiæ multitudine, & crassitie, aut magnis, internisque inflammationibus

bus consistunt, in principio occidunt, quo tempore scilicet nativum calorem suffocant. Sin verò eo tempore magis infestent accessiones, quo iam ad exteriora morbus vergit, in incremento vel statu, nimirum quando morbus vehementissimè molestat, hominem mori oportet. Quòd si ex dissolutione mors contingeret, ea in declinatione expectanda est. Tunc enim excretiones potissimū fiunt, atque ita una cum morbo expirat vitale robur. Vnde eos, quos deterius afficit prima accessionum pars per febres, quæ cum rigore infestant, in ipso frigore mors excipit, qui autem gravius habent, quum calor nocet, in ipso incremento, aut vigore accessionis moriuntur. In quibus verò emanant sudores pernitiosi, aut per insensibilem transpirationem corpus digeritur, in illis mortem accidere videmus, quum calor se se remittit, & huiusmodi sequuntur excretiones: quòd si quotidie morbus exacerbatur, eo die quo maior est accessio hominem perimet & in ea accessionis parte, in qua antea gravius ægrum per alias exacerbationes novimus. At si morbi per accessiones nō vrgent, certius nihil dici potest, nisi quòd ea hora expectanda mors est, qua æger gravius habere consuevit. Præterea causæ quæ mortem inferunt, corpusque lædunt, item effectus morborum idem in lethalibus quod in salutaribus ostendunt. Quo enim tempore maximam vim mortis causæ consequuntur, valida corpora tollunt, debilio ra verò quum crescit adhuc earum actio, sudor, halitusque frigidus, languidi, deficientesque pulsus, aut qui formicantes dicuntur, proximam mortem prænunciant, sic alia corporis accidentia, quæ in morituris apparent, certo tempore antequam mors accadat, quando ea expectanda sit, præmonebunt. Hoc quidem pacto proximam esse mortem colligit Hippocrates in Prædictionibus quibus nares sunt acutæ, oculi concaui, collapsa tempora, frigida contractæque aures, cutis circa frontem dura, intenta, & arida, & faciei color niger, aut pallidus, aut liuens, aut plumbeus, per morbos apparet. An non etiam septima die, & duodecima hora illius diei si ita contigerit, hominem

moriturum prædicemus, qui perinde afficitur, ut alij, qui eo tempore antea sunt extincti?

Nota eorum à quibus finietur morbus.

CAP. XV.

AETERVM in morbis, qui in sanitatem permutatur vacuationis, alterationis, & aliorum operum, per quæ salus contingit, author est nunc ipsa natura, nunc ars, nunc verò pari vi utraque: quod etià à medico ignorandum nō est: quippe quū huius rei cognitio admoneat medicum, quid præstare debeat, an scilicet artis suæ vires experiri, & quatenus, an naturæ vniuersæ sanitatis acquirendæ providētia mandāda: itaque id imprimis docebit morbi natura: quidam enim sunt, qui à sola natura curantur coquēdo, assimilando, retinendo, & expellendo morbosas causas: cuiusmodi sunt, quæ ex humorum leui vitio, atque etiam leui putrefactione contrahuntur. Leuiiores præterea intemperies, & cōtinui diuisiones sola natura sanat, arte ipsa nihil magnū conferente: At hæc luxatas partes sola reponit: præter naturam auctas minuit, numeróque excedentes excindit: contusa ossa, & male figuratas partes naturali suæ cōditioni restituit: ac (vt breuiter dicam) omnia fere vitia, quæ organicas partes infestant, his exceptis, quæ in solutione continui cōsistunt, ars tollit minimum conferente natura: grauiora verò mala, quæ in intemperie fiunt, deteriora in humoribus vitia, natura & ars iunctis suis officiis persanant: hac enim ratione vbi vrget magna putredo, aut hominē exercet cruditas, remedia adhibemus, quæ putredinem prohibeant, cōcoquentisque naturæ vires adaugeant, vbi expulsio noxi humoris expectatur & via est occlusa, aut glutinosa, crassāque est materia, ex qua morbi gignuntur: benignos etenim, paucosque humores sola natura vincere poterit, alios potius ars ipsa superabit: quinetiam partes (vt ex subiecto corpore, quod morbis substernitur, notas quasdam sumāmus) quæ afficiuntur, non vulgares dabunt notas, siquidem quæ natiuo calido abundant, quæque insito robore sunt donatæ, solæ possunt sua mala propulsare, aliæ verò admonēt adhibendam esse artem adiutricem, nec cōtemnendum quidem est, quod docet similitudo: hinc enim prædicimus quasdam ægri tudines nunquam solius naturæ opera abituras, quod scilicet

cet eisdem affectus in aliis nō nisi externis auxiliis propul-
satos nouerimus, postremò symptomata ipsa, iuuantes læ-
dentēque causæ pariter ostendere poterunt, à quibus solu-
tio morborum cōtinget, quorum quidem exempla vel me-
diocriter doctis deesse nequeunt.

Indicantia ea, per quæ solutio contingit.

CAP. XVI.

PORRO inter ea, quæ vel à natura vel ab arte
finiūtur, quædā vna ratione, alia pluribus finē
assequuntur. Etenim vulnera simplicia per ea
solū, quæ diuisas partes vnire possunt, curātur:
humorū vitia euacuatione, & alteratione emē-
dantur. Sunt præterea quæ eodē modo occidunt, & hominē
liberant, alia verò, quæ diuersa ratione hæc faciūt. Nam per
sudorem febres tolluntur expurgatis malis humoribus, &
occidunt vitali robore ob immodicam, intempestiuamque
vacuationem dissoluto. Pleuritis quū digeritur, sanitatem
homini semper restituit, at quum in putredinem vertitur,
perpetuò occidit, nonnunquam tamē eroso pulmone tabes
sequitur. Quamobrem arte opus est, qua cognoscamus qua
ratione singula aut finem proprium assequantur, aut nun-
quam desinant. Sic enim intelligemus quando certò ventu-
ra sit salus, aut mors metuēda, vel portendatur dubius euen-
tus. Nam si vna, & eadem est via ad salutem, & mortem, du-
bia redditur prædictio, quum eā iniri per morbos videmus.
Quòd si diuersa sit, tunc salus sperabitur, quando ex tenta-
ta fuerit solutionis ratio, quæ sanitatem restituit: mortem
verò verebimur si aliter contingat. Quæ sanè cognitio non
solum ad prædictionem facit, sed etiam plurimum ad cura-
tionem confert. Etenim quum nouerimus ea, quæ salutem
restituere, aut mortē inferre possunt, ex hac tractatione præ-
moniti, intelligemus quid cōpescendum, mutandum, auer-
tendum, iuuandum, promouendūque sit. Ac quoniā quæ-
dam suapte natura semper id consequuntur: quædam verò
quod per se obtinent, loci ratione amittūt, imprimis quod
res ipsa per se postulat, deinde quæ ob loci cōditionem con-
tingunt, si non exactè (propterea quòd curationē hæc tracta-
tio nōnunquam attinget) certè quantum institutū nostrum
postulare videtur, trademus. Id igitur natura vniuscuiusque

imprimis ostendet. Nam morbi, qui in intēperie consistunt absque noxio humore sola alteratione curantur, & occidūt. In quibus verò nocet humor, sola sæpe alteratio sufficet, nonnunquā vacuatio, & mixtio requiritur: quippe si frigidior sit ex pituitoso sanguine intemperies, sola alteratio medela est. At si vna etiā adsit in humore putredo, vacuatio præterea requiritur, aut perfecta, aut saltem ea, qua morbos in alium permutatur, corporisque partes in alias sese exonerant. Vbi verò ex humorum corruptione morbus cōtractus est, præter alterationem, & vacuationem, bonæ quoque substantiæ admixtio exigitur. Qua ratione profectò omnes putridas febres alteratione, vacuatione, permutatione, & boni nutrimenti copia, si omnia illarum genera excutiamus, curari & his etiam rationibus occidere, inueniemus, diarias verò expiratione spiritus calidioris, & refrigeratione, synochas vacuatione etiam sola terminari: quandoquidem sanguinis copiosi effusio huiusmodi febres nullis aliis adhibitis remediis iugulat. Hæctica refrigeratione, humectationeque tollitur, calore siccitatēque iterimit. At si humor in aliqua parte infixus tumorem excitauerit, alteratio multiplex pro humoris natura putredo, translatio, vacuatio nunc sensibilis, aliàs insensibilis, suppuratio, erosio, emolliitioque morbum finiunt: quædam ex his semper ad salutem, alia ad mortem vel ad alicuius partis perniciem: Si quidem aquosus fuerit, vacuatione, translationeque in alias partes desinit: quo modo aqua inter cutem, educto humore seroso per aluum, curatur. Per abdominis verò incisionem, sæpius occidit. Quum verò ad pedes humor abscedit, salutem consequitur: Si verò ad nobiles partes confluat, mortis sit causa, quòd temperiem dissoluat: quum autē nō educitur, eo quòd intemperiem hepatis, & aliis corporis partibus inducat, qua probè agere nequeunt, vel mortem infert, aut eam saltem accelerat. Cæterum si œdema sit, incidentia, vacuantiaque requiruntur, nonnunquam etiam ab vna parte in aliā humor secedit, quo modo quotidianas, longasque febres, decumbente humore ad pedes, finiri sæpe, & faciei tumores pituitosos, conuerso humore ad fauces, nonnunquam strangulare videmus. Quòd si durus tumor subsit ex pituitoso humore, eum emollientia, vacuantiaque sanant, aut si hæc nō profit, incurabilis manet. At si ille ex humore melancholico conflatus

status sit, mollientibus exasperatur, & insanabilis ferè relinquitur, quemadmodum & canceri non exulcerati: occidunt autem si partem nobilem tandem afficiant. In alias autem partes non abscedit huiusmodi humor, qui duros tumores concitat. Iam verò qui ex sanguine cõstat tumor, vacuatione sensibili, & insensibili curatur: Putredine autem aut occidit, aut membrum corrumpit affectum. Suppuratione hominem liberat, si modo commode postea pus expurgetur, alioqui vitam adimit: qua quidem ratione suppurationis inflammationibus externarum partium, eductoque pure, sanitas restituitur. Pulmonis verò, aut mēbranæ succingentis suppurationes vt plurimum lethales existunt. Conuertitur ad alias partes nonnunquam humor, qui inflammationem excitabat, contingitque salus, si pars præcipua exoneretur, grauetur autem alia, quæ nullam dignitatem obtineat, aut necessariam in corpore actionem exerceat, alioqui vitam extinguit, quo pacto permutatio peripneumoniæ in pluritudine bona, quæ verò contra fit, mala à Galeno existimatur. Occidunt præterea alteratione sola in nonnullis partibus, vt corde, cerebro, nec vnquam curari posse putatur cordis inflammatio, quum remedia mors præueniat, cerebri autè rarò admodum, & difficillimè abigitur. Erysipelata, & herpes per vacuãtia, & alterãtia desinunt, ac per translationē humoris in viliores partes quas alteratione, & putredine corrumpunt: in præcipuis verò consistentia erysipelata eodem modo vitam adimunt. Canceri erosionem occidunt, si ad internas partes virium perueniat: alioqui per totam vitam incurabiles erodendo perseverant, nisi vna cum illo, aut vniuersum membrum affectum, aut saltem quod in eo vitiatum est, abscindatur. Cæterum morbos, qui in concauitate consistunt, vacuatio, extractio, consumptioque materiæ tollunt. Sic sanè obstructions ex multis humoribus vel educimus, vel inedia consumimus, crassos extenuamus, viscidos incidimus, obstruentes lapides extrahimus, exasperatæ partes læuigantibus emendantur, at malè figuratæ deductibus ad meliorem figuram restituntur: aperti præter naturam meatus clauduntur his, quæ possunt id præstare, pro causarum, quæ apertionem excitarunt, varietate: magnitudo corrupta nunc vacuantibus emendatur: qua ratione corporis moles inedia concidit, nunc verò quæ substantiam

tiam detrahunt, euidenterque consumunt, quo pacto caro, quæ vlceribus supercrescit, ferro secatur, & acribus medicamentis eroditur, superfluous partium numerus nunc abscissione, vt sextus digitus, nunc extractione, vt lapis in vesica minuitur. At in quibus vitiū ex solutione vnitatis contingit, in aliquibus vna via sola est ad salutem per vñionem: in aliis verò etiā per substantiæ deperditæ generationē, vt in cæuis vlceribus accidit. Occidūt autē hæc nō vna ratione, quippe quū quædā sola euersione à naturali statu in quo vitiū illorum est, alia verò quòd prius alios morbos excitent: id faciunt: Etenim vasorū obstructions, eo quòd calorem accendant, aut etiam suffocēt, mortem inferunt, vitiata thoracis figura, quæ dilatationē pulmonis fieri impedit, respirationis vsum interceptans, mortis fit causa: corporis moles perimit, vel quòd humoris copia obruatur calor, vel quoniā obstructions ex fluxionibus statim gignantur in præcipuis corporis visceribus, quibus affectis omniū actionū robur cadit, quomodo obesa admodum corpora syderatione extinguī sæpe videmus: lapis in vesica mortis causa est, quòd partem vel vitam necessariæ actionem fieri prohibeat. Vulnera suapte natura eo quòd diuidant partes, in quibus vita consistit, vel quod prius putredinē adsciscant, aut sanguinis fluxorem excitent, aut dolorem moueāt, aut inflammationem, & febres pariāt, quibus vis corporis & temperies dissoluitur, perimunt, contusiones, fracturæ rupturæque ferè occidunt, quòd alios morbos prius excitent: ob cerebri etenim contusionem illius cauitates occluduntur, prohibeturque hoc modo animalis vis ad sua instrumenta ferri, quæ ob id agere desinunt, & mortis causæ euadunt, siquidem mors est omnium actionū interitus. Quòd si quis diligentius horū omnium incōmoda, quibus mors infertur, spectare vellet, vnicam fortè inueniret caloris natui interitus causam, sed hæc alio loco cōmodius, satis autem nunc sit docuisse, quoniam modo ex morbi natura medicus prædicere possit, qua ratione morbus aut occidet, vel propelli poterit, aut ad mortem vsq; hominē comitabitur. Id quod etiam symptomata, effectūsque alij, qui hos morbos sequuntur, & causæ quæ eos cōmittunt, iuuant, aut lædunt, ostendere poterunt, ne singula prosequi cogamur. Illud vero nunc tradendū est, quid loci ratione ex eo amittat morbi, quod suapte natura alioqui obtin

obtinent: quid vero multipliciter assequatur, quod vno modo illis pollicetur eorum conditio. Etenim pedis inflammatio, aut œdema in alias partes migrare nequit, pulmonis vero, & succingentis membranæ in multas partes sese exonerare potest: nam mutuò sese illæ partes afficiunt, siquidem in superiores, inferiores: & hæc in illa sua vitia regerūt. Cordis inflammatio suppurari nequit, quā mors suppurationē anteuertat: nec qui in profundo corpore resident morbi, digerentibus tolli possunt. Cerebri quoque vitia in se mutuo permutantur, vt lethargus in phrenitidē, hæc in illam, & vna capitis pars aliam afficit. Sic profecto acutus aurium dolor cum febre continua desinit, conuerso que in cerebri substantiam humore, qui doloris causa fuerat, mentē turbat: & contra quæ in cerebro ipso abundat materia ad oculos, aurēsq; reicitur: in partes verò subiectas se exonerat, quum per nares sanguis, quo grauabatur, profluit, aut is, vel alius humor ad fauces, pectus, pulmonē, aut aliam denique partē descendit, qui quidem pro sui natura, & partis affectæ conditione varios morbos excitat. Illius autem inflammatio in tremorem, & lethargū nonnunquam transit: Insania verò delapso humore melancholico ad tibias, excitatīsq; varicibus, vel apertis venis, quæ sunt in ano, aut excitato in liene tumore, vel facta per intestina excretionē sanatur. Angina in pulmonis inflammationē aliquando commutatur, sæpius tamen dissoluitur, suppuratur, aut corrumpitur: Fluxio, quæ tentat pulmonem occidit, vel quod suffocet, vel quod prius excitato vlcere sanguinē profluere faciat: curatur autē, quū per sputum regeritur: at post nimias destillationes tabes, post lateris dolores diurnos vitia pulmonū, post hæc insania sæpius contingit. Longam alui resolutionē excipiunt tormina: ac (vt semel dicā) variæ fiunt mutationes, mutuaq; generationes quas ex propria cuiusq; morbi natura, & loci affecti conditione dignoscēs. Pauca etenim omnibus cōmunia tradi possunt, quippe quum non omnes easdē mutationes admittant, & prohibeat sæpe (vt diximus) loci proprietates, ne morbi assequantur, quod alioqui per se obtinent. Nā quod in aliquibus permutationis morbi est in indicium, in aliis suppurationem fieri declarat: quod vacuationem perfectam in nonnullis monstrat, in aliis testatur noxios humores in aliā partem reici: quod item salutarem alterationem

sæpius

sapius declarat, in aliis extincti caloris est signum: putredinis, & corruptionis eadē nonnunquam sunt notæ: proinde quid singulis sit propriū expendere in hac re oportet: ex fontibus tamen prædictis semper quid singulis conueniat, inueniemus: quod ut cōmodius rudior lector intelligere possit, vno exemplo ad illius exercitationē rem aperiemus. Ac quoniā lateralis morbus plurimas omnino mutationes recipit, eū, præ cæteris eligemus, qui id totū, quod quærimus declaret. Igitur quum huiusmodi affectus inflammatio sit membranæ, quæ subtenditur costis, possit autem inflammatio suapte natura per vacuationem, translationem in alias partes, indurationem, suppurationem, & putrefactionē finire ad salutē, vel mortē, ex loci natura sumptis indicis, tanquam ex materia subiecta intelligemus indurationem non esse spectandam. Nemo enim vnquā pleuritidem in scirrū mutari vidit: quamobrē relinquuntur alia, quæ enumerauimus, quibus finem suum assequitur. Ac quum per eam vacuationem, quæ quidē per resolutionem cōtingit, finitur: perpetuò sequitur sanitas: quēadmodum quum per sanguinis missionem demitur humor, aut ea omnino desinit, aut maiori ex parte minuitur. Quum verò per sputum noxius humor educitur illaeso pulmone salutaris quoq; semper redditur, si modo vniuersa materia expurgatur: quod si pulmonis substantiam, & vasa erodat, perpetuò enecat. At si per alui fluxū vacuatur humor iam concoctus, continget salus, alioqui vel mors, vel omnino morbi longitudo, quo modo scribit Hippocrates in Aphorismis alui profluuium pleuriticis nunc conferre, aliàs obesse. Quando autem suppuratur huiusmodi inflammatio, rarò ex ea homo liberatur, sæpius moritur, semper autem quū in putredinem vertitur, occidit: id quod etiam illi contingit, quum malus humor in alias nobiliores partes abscedit: veluti quum in peripneumoniā commutatur, aut in phrenitidem, aut vniuersi corporis conuulsionem concitat, vel syncopen, affecto corde, committit. Quod si in deteriores, viliorēsque partes malum reicitur, salus prorsus expectanda est. Ex quibus sanè constat, id quod ab initio statuimus, quosdam scilicet morbos esse: qui pluribus modis suapte natura finiuntur, sed non omnes admittat semper partis temperies figura, cōnexio, situs, officium, cōformatio, raritas, densitas, magnitudo, numerus, durities, molli-

mollietates, & reliquæ ipsius partis cōditiones: Quin & illud patet morbos per eadem nunc salutē, nunc mortem consequi: nunc verò per illa solam salutem, aliàs verò solā mortem parari: nunc autem quæ signa hæc ostendant, quæ proposuimus, paucis trademus. Vacuationē igitur expectare oportet, quæ morbo finē imponat, si benigna, paruaq; fuerit inflammatio, si humor, qui eam facit, tenuis, calidusq; fuerit, si expultrix, alteratrixque facultas valida in corpore laborante subsit, si rarus locus affectus, & perspirabilis: Huius rei spem confirmabunt parua in respiratione, pulsu aliisq; actionibus, & qualitatibus corporis mutationes: quæve calidum, tenuemq; humorē, & paucum indicant. Si præterea facile educatur humor, qui laudabiles qualitates obtineat, si vacuantibus remediis facile cedat, lædatur autē ab his, quæ vacuationem sistunt, credendū omnino est morbum ipsum per vacuationē finem suum consequuturū. An verò per sputum, vel resolutionem, aut deniq; per aliam partem educetur humor, non est huius loci docere, quā ea quæramus, quæ morbum finiunt, non autem locum, per quem exeunt morbosæ causæ. Suppurationem (inquit Galenus libro sexto de Morbis vulgaribus) expectare oportet, si difficilis, crudaque maneat, nihilque malignū obtineat inflammatio, si modo vires non subsint imbecillæ. At id non necessariò eueniet, quū tarda cōcoctio, aut tabes etiam sequi possit: quo fit, vt nihil certum in hac re tradat: id quod imprimis natura ipsius inflammationis ostendet. Quum enim suppuratio contingat, dum cōclusa est materia, quæ suppurari debet, & vis alteratrix valida est, imbecillior verò paulo debilior, necesse est solū magnas pleuritides suppurari posse. Illæ enim à sanguine fiunt, qui propria est suppurationis materia: siquidē pus ex sanguine fit, & ob magnitudinē nō facile expirat calor: vnde quæ magnā pleuritidē monstrāt, nisi vacuari anticipauerit humor, suppurationē ferè ostendunt. Nam ea aliquando in peripneumoniam mutatur, quū ob copiam in membrana cōtineri tumor nequit, sed ad pulmonem effunditur: tūc tamē vis expultrix viget, quæ sese à multitudine exonerare valet, sputū præterea nō procedit in pleuritide, quæ ad suppurationē tēdit, aut paucū omnino est, quod excernitur: Illudque vel sanguineum, vel etiam cum portione pituitæ mixtū: augetur dolor, calor, & febris in dies: & quū iam sup
pura

puratio maxime fit, accedit rigor, qui necessario suppurationes omnes internarū partiū comitatur. Pulsus præterea suppuratorum in his apparere incipiunt. Non iuuatur à vacuantibus, & aliis remediis, quæ huiusmodi alterationē fieri impediunt, profunt autem, quæ eam efficiunt: facta verò suppuratione dolor, & febris minuuntur. Quòd si nō in pus, sed putredinem mutetur humor, quædam similia his, in quibus suppuratio expectatur, quædam verò diuersa apparent. Nam sputum in his etiā supprimitur, febres & dolores urgent, magna quoque sæpe inflammatio, quæ ad corruptionem tendit. At rigor non accedit, & malignus nōnunquam est humor, qui corruptionis est author, imbecillior concoctrix facultas, ut quæ vincatur, nec mutare noxias qualitates valeat: perseverat dolor & febris, quanquam emortua ferè parte nonnunquam dolor esse desinat, augentur perpetuò lethalia signa, nec minuuntur accidētia pleuritidis: quod euenire dicebamus facta iam suppuratione: nisi fortè quū iam prope mortem ventū est, quo tempore vis corporis à morbo euicta amplius non repugnet, nullis remediis iuantur, ab omnibus offenduntur, utpote qui ad perniciem tendāt, quibus nihil ferè prodest, obsunt omnia. An verò inflammatio desinet latus affligere, & in aliam partem migrabit, antequam id fiat intelligemus ex inflammationis natura, causis, effectibusque illius. Quæ enim magna est, nec potest in loco affecto contineri, aliam sibi quærit viam, præsertim si acrior humor fuerit, qui expultricem intempestive irritet, si locus affectus rarior: vicinæ autē partes debiles extiterint, aut laxæ, ad susceptionemq; paratæ, metus est ne abscedat in eas humor priore loco relicto. Transit autē nunc in pulmonem affectus antequam coctus sit, inflammationemq; ut prius excitat, facta verò suppuratione, nisi statò suo tempore expurgetur, per sputū, aut facta incisione extrahatur pus, in tabem mutatur: Sic nonnunquam rapto humore ad cerebrū, nervosq; partes, cōuulsiones excitat: Syncopen verò, & caloris extinctionem, si in cor materia ruat. Quum autē transitus sit, minuuntur pleuritidis signa, apparent verò partis affectæ malū susipientis symptomata: qua ratione quū in peripneumoniam mutatur, pulsus crebriores, mollioresque fiunt, intenditur calor in thoracis cauitate, accedit sitis maior, genarum rubor apparere incipit, dolor latus infesta

infestare desinit, spiratio tamen difficilior, febris vehementior, & grauitas circa pectus vrget, & alia demum accedunt symptomata, quæ peripneumoniam sequuntur ad proportionem incrementis in eo morbi, & diminutæ pleuritidis. Ac in omnibus quidem similitudines prædictionem confirmant, aut etiam vbi alia ex aliis desunt firma indicia, eã certissimam reddunt. Nam an vacuatio, vel alteratio, vel abscissus, aut putrefactio, vel aliud expectandum sit, quod morbo finem imponat ex eo admoniti, quod aliis eodem modo affectis contingit, certò prædicere licebit: poterit hoc exemplo adiutus lector, quæ ars generalius tradit, in singulis inuenire, & ea prædicere, per quæ non solum morbi, sed etiã salubris constitutio ad finem suum perueniet.

Quæ significant modum solutionis morbi.

CAP. XVII.

AN paulatim, vel subitò vel etiam subitò cum vehemētia finietur morbus, nunc tradere expedit: præsertim quum Galenus duntaxat docuerit signa eorum, qui per crisim terminantur, hoc est, cum vehementia, his contemptis, qui paulatim, vel subitò absque magna mutatione desinūt: Hauriētur ergo ab eisdē fontibus huius rei signa. Ac primū quidē ex mali natura: Quidā enim morbi sunt, q̄ nō nisi paulatim curari possunt, vt vlcera caua, fracturæ: vel occidere, veluti intēperies sicca: Alii verò, qui subitò sanari, & occidere valēt. Nā synocha febris & minime putrida, dēpto sanguine, vsque ad animi defectum confestim abigitur, & ardētes febres cocto iam humore adueniente magna aliqua vacuatione confestim finiuntur. Quinetiam continuorū morborum ferè sunt vehementes mutationes, leuiiores autē eorum qui per interualla molestant, vt in cōtinuis, & intermittentibus febribus apparet, quarum illæ aut omnes aut certè plurimæ per crisim, hæ verò cum leuioribus mutationibus discutiuntur. Cæterum morborū causæ huius quoque rei indices sunt: siquidem cordis vulnera confestim occidunt, carnis verò eadem mala non nisi paulatim. Vehemens etiã in corde intemperies subitam necem inferre potest. Vt in his, qui strangulantur, nimioque calore suffocantur, contingit: quum aliarum partium huiusmodi vitia non nisi paula-

L

tim perimant. Sic profectò morbi causæ effectrices, quædam paulatim tolluntur, vt magna corruptio, quasdam verò subito auferre licet, sicut multitudinem, quæ vasa præter naturam distendit. Subitas, & magnas fore mutationes indicat copiosus, calidusque admodum humor, qui putrescit. At spiritus excalefactus, sicut in diaria accidit leuioris agitationis est index. Quin & venenosa pernitiola, quæ morbos intulerunt, subitam mortem portendunt. Item quæ non nisi vehementes iuuant affectus, quum adhibentur, vehemètem quoque in illis expectandam esse mutationem prænunciant: quæ verò paulatim mitigant morbos, eodem modo solutionem expectari iubent. Quin & valida virtus subitæ mutationis est author & indicium, debilis verò illi contrariæ. Magna præterea accidentia in morbis, qui ex humore vehementer excalefacto infestant, subitas magnasque mutationes portendunt: in aliis verò si salutare morbi fuerint, contrarium nunciant. Nam dolor magnus qui magna vulnera magnasque fracturas sequitur, curatione morbi paulatim minuitur, & affectus ipse vnde ille nascitur, sensim desinit. In pernitiolis si extremi generis est morbus, subitam mortem venturam significant, vt prohibita respiratio in apoplexia hominem confertim iugulat, alioqui paulatim exitium minatur, nisi etiam putredo mortis causa existat, in qua corruptus humor subito excretus vnà secum pari modo animam trahat. Adhæc vehemens qui in corpore sentitur calor, faciei rubedo, & tensio, flauæ admodum, aut rubræ vrinæ, biliosa alui excrementa, amaritudo, quæ in ore sentitur, putidus qui è corpore spirat odor, subitas magnasque mutationes in morbis portendunt: Cæterum rigor, qui non præcedit accessiones, labri inferioris motus, delirium, capitis dolor, insolita perturbatio, & alia symptomata, quæ morbi naturam, aut accessiones non sequuntur, quum apparent, instantis iam magnæ, subitæque mutationis sunt nuntij.

Postremò colligemus ex his, quæ in aliis contigerunt, quales mutationes expectare in his, qui eodem modo laborant oporteat.

Quæ

Quæ declarant, an morbus finitur per crifim, vel non.

CAP. XVIII.

VBITAS, magnasque simul mutationes, quæ in morbis fiunt à natura, vel morbi vi cū quadam euidenti vacuatione, aut abscessu, & in pueris (sicut nonnullis placet) per coctionē, crifes id est iudicia vocant medici. Vnde, tradere oportet notas, quæ tam in salutari, quàm lethali morbo huiusmodi mutationē præfagiunt. Quæ in re Galenus sumpto indicio ex morbi natura crifim expectandam esse sæpe scribit, si morbus magnus fuerit. At non omnes magni morbi hoc modo terminantur, vt magna vulnera, magnæ fracturæ, nec alius vllus affectus, qui ex humore non consistit, has mutationes experitur. Nec verò omnes, qui ex eo fiunt, crifim habere possunt: veluti inflammationes multarum partium. At primo ad Glauconem febres calidas, vrentesque per crifim solui scribit: libro verò secundo de Crifibus statuit crifes proprias esse februm, quæ ex calidis humoribus accenduntur, post has verò dispositionum calidarum, facileque mobilium, quæ partem aliquam principem obfederunt. Verum non solum illæ ita desinunt, sed etiam colicus morbus, ventriculi vehemens dolor ex frigido multoque humore excitatus, qui quum violenter à natura per vomitum aut alui deiectionem extruditur, huiusmodi mutationes contingunt. Soli ergo illi morbi ad crifim veniunt qui vel ex putrescente, feruescenteque humore in vniuerso corpore contento gignuntur: quemadmodum febres synochæ, & ardentes, vel qui ab vna parte in aliam à vi expultrice reiecta materia propelli possunt: sicut dolor capitis ex sanguinis repletionem contractus, sanguinis profluuium per nares, & apoplexia in neruorum resolutione, humore pituitoso ad neruos confertim transmissio, soluitur. Quod si crifis nomine magnas, subitasque simul mutationes duntaxat significamus, sit vt in magnis, vehementibusque morbis eas solum expectare debeamus: siquidem in paruis affectibus qui fieri possunt magnæ mutationes? Quapropter quum Galenus primo ad Glauconem scribit eos, qui tertianâ exquisita laborant, tenui victu esse regendos vsque ad crifim, hoc nomine abutitur, nimirum quum huiusmodi febris

magna non sit, nec ob id magnas mutationes admittat, etsi subito per vomitum, aut sudorem, aut aliam excretionē finiri possit. Id autem cōmune est salutaribus, & exitialibus morbis, qui per crīsim desinunt, ut ex humore, qui vehementius irritet facultatem expultricem, & locum faciliē mutare possit, excitentur. Si enim crisis subita est mutatio, quæ ex actione morbi & naturæ provenit, nullas profecto facultates natura habet, quibus subito, confertimque agere possit præter expultricem, quæ quidem non agit, nisi irritetur, & eo plane modo agit, quo irritatur. Quare vehementius illā affici oportet, si vehementius agere debeat, locum verò adesse oportet ad emittendum suscipiendūque humorē accommodatum, quandoquidem morbus tolli nequit expulsionē humorum, nisi ab eo loco, in quo illi morbum faciūt, extrudantur. Quin & validam oportet subesse facultatem expultricem, nimirum quum vehementius insurgere nequeat, si aliter fuerit affecta: vnde optime scribit Galenus tertio de Crīsis absque crīsi eos mori, qui ob debilitatem aduersus noxios humores pugnare nequeūt. Id quod etiam in salutaribus intelligere quis posset, nisi forte existimet, victā, coctā que morboſa dispositione, tantum semper in expultrice facultate roboris reperiri, ut malos humores violentius etiā expurgare queat. Hęc ergo (ut in summa rem cōtrahamus) habeat oportet morbus qui per crīsim finiri debet, ut ex humore nascatur, qui vel qualitate, vel quātitate vim expultricem vehementius irritet, faciliēque ob viā commoditatem, & partis affectæ naturam, virtutisque robur expelli valeat. Vnde ex morbi natura, ex materia illius, ex subiecto in quo morbus residet, ex causis quæ mutationē efficiunt, indicia sumemus ad futurā huiusmodi mutationem prædicendam. Etenim continentes ardentēque febres tanquam signa ex morbi natura accepta expectandam crīsim præmonent, Humores verò putridi, acres, mordaces, vel sua quantitate plurimum corpus infestantes, (quo modo putauerim attritum morbum in resolutionem neruorum transire) idem pollicentur: ventriculus qui ab humore moleſtatur, aut hepar inflammatum, aut humor qui in venis vel habitu corporis continetur, sumpto indicio ex loco affecto, admovent tales mutationes venturas. At validæ vires tanquam causæ effectrices huiusmodi mutationis indices illius euadunt.

dunt. Corporis verò raritas, quum sudor expectatur, aut ad vomendū aptitudo, quum per vomitū crisis cōtinget, tanquā causæ sine quibus, aut cū quibus vacuatio mutatioque fieri debet, idem testantur. Aër verò ambiens, consuetudo, vitæ conditio, victus præcedens, & causæ quæ morbos pepererūt, id ostendūt ea ratione, quòd qualis sit morbus, illiusque materia, & corpus, quod afficitur indicent. Quamobrem quum Galenus tertio de Crisibus refert crism expectandā in morbis, ductis signis ex morbi magnitudine, motu, specie, annitēporibus, & aliis, quæ eiusdem sunt ordinis & facultatis cū aëre ambiente, nempe corporis habitu, victu antecedēte, & reliqui huiusmodi notas, quæ primi sunt ordinis, cū aliis cōfundit: nam morbi species, illiusque magnitudo, & motus id ostendūt sola, reliqua verò quoniā illorū sunt indicia: quin etiam posita magnitudine, superfluum esse puto motū addere: si quidem nihil aliud est morbus magnus, quā qui validè affligit, & paruo temporis spacio perdurat. Iam verò iuuant lædentēque causæ nonnihil huius rei cognitionem adiuvant. Quæ enim coctioni prosunt, nec tamen omnino repugnantes humorū qualitates vincere possunt, expulsionem indicant necessariam: & quæ ad hoc naturæ opus conferunt, idem pollicētur: quæ verò obsunt, futuram crism impediūt, quemadmodū copiosa euacuatio, humore educto, qui à natura expelli debebat, crism fieri prohibet: Præterea effectus morbi sua etiam exhibent signa: vehementiora siquidē accidentia, quæ ex mutua pugna naturæ cū humoribus proveniūt, urinae rufæ, vel rubræ, quæ per febres emittūtur. Vehemens corporis æstus, capitis dolor insignis, sitis, & reliqua symptomata, quæ naturā morbi, qui per crism finiri solet, sequūtur: talem mutationem præfagiūt: veluti etiā quæ in aliis euenerūt qui eodem modo per morbos fuerūt affecti. Hac enim ratione sudores copiosissimos, aut vomitum, vel alui deiectionem his, qui febre ardente laborant, ventura prædicimus, indicio sumpto, quòd alii qui per idem tēpus simili morbo laborarūt, per huiusmodi excretiones sese liberauerint: sunt porrò hæc indicia his etiam cōmunia, qui moriuntur: nam quod scribit Galenus tertio de Crisibus mortem indicari sine crisi, si vires subsunt infirmæ & nullum adest, vel minimum coctionis signum, morbusque vrget magnus, & malignus, quique celeriter mouetur, verū id

quidem est, sed verius adhuc id constabit, si ex omnibus prædictis fontibus notæ ducantur: quandoquidem minus quoque in his expectanda videatur crisis, si morbus magnus non extiterit: vehementia etenim illius naturâ magis irritat, & comouet, ut acius resistat, ex quo quidē crises magis nascuntur quàm si aliter morbus ipse naturam infestet. Instantem verò iam crīsim agnosces tum ex prædictis notis, tum maximè ex symptomatibus, quæ eum paulo antea præcedere solēt: de quibus quoniam passim Galenus accuratè scribit, superfluum esse puto aliquid dicere.

Signa, quæ docent crīsim fore per excretionem vel abscessum.

CAP. XIX.

QVONIAM verò crises aliquādo per excretionem euidentem, aliquando verò per trāslationem humoris ex vna parte in aliā, siue per abscessum contingere solent, docere necesse est, quando vnum, aut alterū expectare oporteat. Qua quidem in re scribit Galenus secundo Prædictio num morbos qui cōcoctu sunt faciles, & simul acuti per excretionem finiri, at id solum salutaribus proprium est: sunt enim prorsus salutare, qui faciliè coquuntur, & vincuntur, postulat autem ars, ut quod omnibus morbis commune est, salutaribus inquā, & lethalibus, tradamus. Est porrò illud commune omnibus, qui per excretionē terminantur, ut ex tenui, calidāque materia consistant, quippe quum huiusmodi humor faciliè expelli possit, & vias inuenire, per quas extra corpus feratur. Ad sit præterea necesse est robur naturæ, ut noxiā materiā cōmouere, & prosequi donec extra corpus delata sit, valeat. Quo quidē in opere requiruntur etiam viæ expeditæ, nimirum quum excretio fieri nequeat, si in locis obstructis conclusi sint humores: contrā verò per abscessum terminabuntur, qui planè acuti non sunt affectus: & ex materia sunt, quæ nec vinci, nec expelli facile potest: quales sunt, qui ex multa, vel crassa, viscida, crudāque materia cōsistunt, quique in corpore sunt adstricto, & infirmo. Quapropter ex eisdem fontibus signorum indicia sumentur ad id significandum quod quærimus: nam diuturni affectus, & cōcoctu difficiles per abscessum (quod etiā optimè tradit Galenus

lenus) finiuntur: quod quidem docent quartanæ, & quotidiana febres, quæ reiecto ad pedes humore ut plurimum solvuntur: quod nonnunquam etiam facit tertiana notha, & ex continuis semitertiana. Ardentes verò, & continentes febres, & inter intermittentes exquisitæ tertianæ & (ut semel dicam) calidi morbi per excretionem potius desinunt: frigidiores verò, quique tardius movetur, abscessum præfagiunt. Atque hoc modo ex naturæ affectus signa capiuntur: ex materia verò ipsorum morborum hoc modo: Bilis, sanguisq; putrescens, aut vehementer excalescens, quæ febres committunt, crîsim per excretionem fore monstrant. Contrà verò pituita, humor melancholicus. Ad quod quidè genus signorum rediguntur quæ ex anni temporibus, cœli statu, vitæ cōditione proveniunt indicia: quoniam enim hæc ostendunt, quales sint humores, qui in corpore vigent, eius quoq; quod quærimus notæ evadunt. Quintiam subiecta materia, corporisq; conditio non vulgares huius rei præbet notas: vel per se, vel quòd humores aptos ad excretionem, vel abscessum subesse monstret: siquidè crassa, obesâque corpora ad excretionem sunt inepta: tum quòd crassis viscidisq; succis abundet, tum quòd in illis viæ sint angustæ, quæ excretioni agrè patent. Contrarium accidit in gracilibus, quorum humores tenues acresq; ut plurimum esse solent, quorumque viæ latæ sunt, & liberæ humorum delationi peruiæ. Hac quidem ratione ex sexu notas ducimus, quòd scilicet ostendat qualis sit subiectæ materiæ cōditio. Est porrò natura excretionis, abscessusq; author. Proinde non immeritò ex ea intelligemus utrumlibet expectare oporteat: nam quoniâ ad excretionem maius robur requiritur, quàm ad abscessus procreandos: meritò fit, ut ubi naturales vires validæ subsunt, excretionem potius quàm abscessum prædicere debeamus. Contrà vero abscessum, ubi illæ infirmiores existunt. Ad quod rursus conferunt, quæ ex ætate, antecedente victu, corporis qualitatibus, anni tempore, & aliis huiusmodi ducuntur signa. Etenim quia hæc declarant, quo modo vires sint affectæ indicia pariter fiunt excretionis, abscessusq; futuri. Si cui præterea pars aliqua laborare cōsuevit, ut in his, qui frequenti podagra afficiuntur, fieri poterit, ut abscessus cōtingat in morbo, qui per excretionem alioqui finiri debebat. Nam quum à validioribus partibus in debiliores regeran-

rum humores, rationi consonum est, ut ad eas decurrant, quæ debilissimæ esse solent. Ex quo constat ex causis cum quibus excretio, abscessusque sunt, notas etiam in hac re peti. Nec desunt quidem testimonia ex iuuantibus, lædentibusque causis. Quippe qui à frigidis læduntur morbi per abscessum, utpote ex frigida materia concitati finiri cōsueverunt. In quibus verò morbis ea profunt, abscessus verebimur. Id quod simul portendunt temperata, quibus conferunt. At vehementes æstus, magna, & assidua corporis inquietudo, rubra admodum, & ignea urina, huiusmodique alui excrementa, sitis valida, pulsus præterea elati, vndosi, validi, magni, celeres, & crebri, atque reliqua symptomata, quæ calidam admodum materiam subesse, & validas vires indicant, excretionem venturam portendunt: Abscessum autem his contraria præfagiunt: Atque cum iam tentari docent (inquit Galenus in fine libri quarti de Præfagiis ex pulsibus) in morbo pituitosiore pulsuum mutatio ab inæqualitate ad magnitudinem, & vehementiam. Postremo ex similitudine, & proportionem prædictionem confirmabimus. Hoc enim pacto quum pestilentes febres grassantur, quæ in locis corporis glandulosis abscessus excitant, aut exanthemata efflorescant in cute: idem in aliis fore verebimur, qui eisdem morbis corripiuntur.

*Quæ ostendant solutionem per abscessum,
vel coctionem fore.*

CAP. XX.

V V M morbi frigidiores, nonnullique alij per abscessum, nonnunquam autem per coctionem finiatur, operæpretium est docere quando abscessus, vel cōcoctio potius sit expectanda. Quam in re scribit Galenus venturum abscessum si validior fuerit virtus. Per coctionem verò expectandam solutionem, quæ longiore tempore morbo finem imponat, si illa infirmior reperiatur, idque meritò: siquidem maius robur naturæ vacuatio, aut translatio materiæ, quàm eiusdem concoctio requirit. Sed enim quum ignoremus, quatum robur exigatur in naturæ viribus, ut abscessum potius tēret, quàm concoctionem expectet, satius profectò esse duco, ut aliter ex propriis scilicet signis id definiamus. Nam si morborum omnium naturam perspectam haberemus, inueniremus quodam

dam esse, quos natura semper, aut certè plurimum per abscessum curat: alios verò, quibus per coctionem medetur. Quòd si rei naturam consulamus, licebit fortè huiusmodi ægritudines inuenire, qui hoc, vel illo modo abiguntur. Itaque quum abscessus proueniant à facultate expultrice nequeute omnino noxium humorẽ extrudere: necesse quidem est facultatem expultricem irritari à materia, quæ non facile expulsionem patet, & ipsam vim debiliorem esse, quàm ut valeat id, quod noxium est, prosequi, donec extra corpus reiciatur. Contrà verò ut concoctio fiat, nihil adesse oportet, quod irriter, propultricemque facultatem cõmoueat: siquidem retineri, quod concoqui debet, non autem expelli conuenit. Quòd si ita est, quid prohibet, quo minus statuamus expectandos abscessus in illis morbis, qui ex multa, crassâque materia, aut multa solum absque crassitie consistunt? Huiusmodi siquidem materia, haudquaquam expectata coctione expultricem vim excitat: quæ ubi debilior est, violentius insurgere nequit, nec ob id repugnantem materiã prorsus reicere. Quare necesse est, ut abscessus nascentur. Quòd si etiam ob qualitatem humoris eos nonnunquam fieri dicas, non absque ratione id facies: ubi enim falsa pituita morbum parit, quum alteratione ea corrigi nequeat, necesse est, ut natura vel expulsionem, aut abscessum tentet. Qua sane ratione videmus illis, qui à quartana euadunt, sæpius intumescere tibias, & nonnunquam etiã cutem exulcerari, eò falsa pituita, & atra bile reiecta. Quamobrem ex natura morbi, illius materia, & effectrice coctionis abscessusque causa signa sunt desumpta ad hæc prædicenda. Quum enim quartanam febrem, aut elephantiasim abscessum portendere dicimus, natura morbi huius rei notas præbet. Quum verò idẽ prælagire affirmamus materiã crassam, copiosamque, & falsam pituitam, atramque bilem, ex materia morborum indicia mutuamus. At quum venturos abscessus credimus, si expultrix magis viget, quàm concoctrix facultas, nec tamen prorsus valida est, ductis indiciis ex affectrice causa quod futurum est prænunciamus. Capimus præterea ex subiecto corpore non inutiles notas: quippe quum nonnulli sint, quos scabies, furunculæ, podagra, vel alterius generis huiusmodi morbi sæpius infestare solent: in quibus, quum laborant, abscessus potius quàm concoctionẽ vitiosi humoris expectare necesse

est. Quòd si huiusmodi malis haudquaquam expositum est corpus, per coctionem morbosa materia cōficietur. Iam verò qui partem aliquam insigniter debilitatā obtinēt, ad eā debilitas non expectata coctione humorē allicit. Vnde causæ etiam sine quibus, aut cum quibus, abscessus excitantur, non desunt ad eos prænunciandos. Præfagiunt quoque abscessum, vel coctionem, quæ morbos finiunt, causæ iuuantes, & lædentes. Siquidē in his abscessus verebimur, quibus cōcoquentia non profunt. At quæ sumuntur indicia ad hæc significanda ex ætate, sexu, anni tempore, cæli statu, vitæ conditione, præcedentēque victu tanquā remotiores causæ prædictarum indicatrices id faciunt. Vel enim materiæ qualitatem, & copiam, vel facultatum robur, & imbecillitatem; aut corpus aptum ad concoquendū, vel excitandos abscessus declarant: ex quibus quidem immediata testimonia capiuntur. Cæterum morbi effectus huius quoque euentus indices euadunt. Nam dolor, qui per morbum partē aliquā diu infestauit, quod etiam Hippocrates in Aphorismis testatur, eò fluxuros humores innuit: quanquam tamen idem docere videtur tanquam causa: nimirum quum huiusmodi dolor partem ita affecerit, vt eam ad excrementa excipienda aptissimam reddiderit. Sic vrinæ crassæ absque sedimēto, quæ diu per morbos tales redduntur, indicant naturam per coctionem nequire morbis mederi, nec satis expellere posse vitiosos humores, vnde abscessus verendus est. Id quod etiā quæ tenues existunt, in morbis acutis declarant. Hoc enim modo quum in febribus acutis mingitur tenue, aquosumque lotium, timendam esse phrenitidem præfagimus: quòd scilicet secreta ab vrina morbosa materia, superiores partes perat. Quæ verò multum & optimum sedimentum habent, per coctionem potius, quàm abscessum morbum iri terminatum testantur. At verò color, qui vnā partem potius quàm aliam exercet: aut flauus, vel liuidus, aut ruber, futuri abscessus, non minus quàm dolor sunt nuncij. Sic sanè Galenus libro sexto de Morbis vulgaribus scribit abscessus, qui circa aures excitari debent, indicium esse faciei rubedinem. Præbent & suas notas in hac re excrementa retenta & emissā: si enim cohibentur humorum excretiones, aut per eas morbus solui non anticipat, aut nō satis liberaliter natura à noxiis humoribus sese exonerat, abscessum expectare

etare oportet. Postremò aut coctionem, vel abscessum prædicemus in illis morbis, & naturis, quæ similes sunt aliis in quibus hæc contigerunt.

Indicantia salutarem, aut lethalem fore crisin, præterea quæ monstrent illius qualitatem temporis quo fiet, & ipsius authorem.

C A P.

X X I.

HÆC videntur ex superiore tractatione facile intelligi posse, tamen vt his satisfaciamus, qui vniuersam medicinæ tractationem ad eos duntaxat morbos contrahunt, qui per crisin solvuntur, alia verò solutionum genera nec etiam attingunt, paucis illa expediam. Salutarem igitur crisin expectabimus à natura morbi præmonitis: sunt enim qui suapte natura ad sanitatem per crisin veniunt. Veluti tertiana febris, Galeno authore, & inter continuas quæ mitiores sunt, & non admodum vehementes: lethale vero portentent qui maligni existunt, vt febres pestilentes. Præterea qui vehementissimi sunt vsque adeo, vt naturæ vires excedant: idem promittunt morborum causæ. Etenim sanguis, pituita, bilis pallida suapte natura indicia sunt salutaris crisis: at bilis æruginosa, atra, vitellina eam perniciosam prænunciant. Quemadmodum & venenosi humores, aut alia maligna qualitate infecti, ac omnes, qui nimia copia naturæ actiones opprimunt. Quinetiam in corporibus bene à natura comparatis, bonoque habitu præditis salubres crises expectabimus, ductis indiciis ex subiecta materia, quæ afficitur. Vires debiles, vtpote quæ à morboſis causis facile vincuntur, quique malè sperant denuntiant huiusmodi mutationem expectandam esse, quæ mortem pariat, acceptis scilicet notis ex causa quæ crises efficit. Quòd si prosint remedia, quæ adhibentur, eam prænunciabimus, quæ sanitatè homini restituat: alioqui timenda est, quæ vitam adimat. Eadem quidem testantur, quæ ex sexu, anni temporibus, regione, cœli statu, & aliis toties prædictis rebus sumuntur: quòd scilicet vnā, aut plures ex proximis causis mōstrent, quæ proxima huius rei indicia præbent. Adde notas, quæ ducuntur ab excrementorum qualitate, quantitate, substantia, excretionis modo, tempore, loco, ordine: præterea ex corpor

corporis qualitatibus, & actionibus. Hæc enim an lethalis, vel salutaris futura sit crisis, prænunciabunt. Veluti urinae nigrae, liuidæ, oleosæ, continuum delirium, color à naturali statu admodum permutatus, & (vt vno verbo dicam) signa, quæ mortem in morbis portendunt, eadem in illis, qui per crîsim finiuntur, eam perniciosam fore docet. Huic verò contrariam signa contraria significant: quod pariter restantur, quæ ex similitudine, & dissimilitudine capiuntur notæ. Cæterum crîsim fidam, facilem, perfectam eadem signa monstrabunt. Benigni etenim morbi facile, turò, perfectè per crîsim solvuntur. Quin & causæ, quæ morbos gignunt benignæ, parvæ, & quæ subiecta est materia bene affecta, & vires, quæ subsunt validæ, quæque profunt facile remedia idem ostendunt. Nec desunt quidem quæ ab effectibus sumuntur testimonia: siquidem excrementa, quæ concocta emittuntur suis temporibus per opportuna loca, quæque in diebus indicantibus insignes, & bonas mutationes in corpore fieri ostendunt, & præterea morborum causas rescindunt: veluti si in quotidiana febre pituitosum est quod educitur, in tertiana biliosum, nihil aliud polliceri possunt, quàm facilem, fidam, & omni modo perfectam crîsim: quemadmodum etiam corporis actiones, & qualitates non multum à naturali statu recedentes idem repræsentant: his verò contraria, aut difficilem, aut infidam, aut imperfectam, aut certe malam, quæ ventura est, crîsim significabunt. Postremò ex his, quæ in aliis eodem modo affectis contigerunt, eadem ventura putabimus. Iam verò futuræ crisis tempus prodet morbi natura: nam acutissimi morbi, qui per accessiones affligunt, tertio die: qui verò accessione carent, veluti synochæ febres quarto crîsim expectandam esse præsagiunt. At qui mitiores sunt, in sequentes dies pares, vel impares, pro illarum scilicet natura, vehemètia accessionum, tempore, subiectæ materiæ qualitate, quantitate, virium imbecillitate, & robore crîsim rescindunt. Bilis quæ febres committit, in imparibus diebus, crîsim venturam ostendit, sanguis verò in paribus. Quæ autem causæ statim morbum minuunt, non longe abesse crîsim denunciant, siquidè salutaris morbus fuerit, alioqui eam tardat: quod pariter faciunt quæ lædunt: nam in salutaribus crîsim differunt, in perniciosis verò eam accelerant. Idem ostendunt vires validæ, & infirmæ.

Nam

Nam illæ in perniciosis malis crises tardant, in aliis concitant: hæ verò celeritatē illis morbis, qui vitā adimunt, aliis autem tarditatē adiiciunt, & significāt. Corporis verò bona conditio, & mala ad viriū proportionē se habet. Quæ enim bona est, vt salutē, sic mutationē, quæ eam parit, cito consequitur: mortē verò, & lethalem crīsim differt. Perfectam autem crīsim non ante vigorem morbi expectabimus, aliæ autem quæ imperfectæ sunt, etiā increfcēte adhuc morbo contingere possunt. At quæ vitam adimunt in morbi principio, incremento, & statu accidunt, inquit Galenus, verum nos in libro de Temporibus morborum docuimus vix fieri posse, vt homo in morbi principio pereat. Caterum quæ in excrementis apparent manifeste bona indicia tertia, vel quarta die pro morbi scilicet natura crīsim futurā, bonam: quòd si illa perniciofa extiterint, talem quoque eam in eisdem diebus futurā monstrant. Quinetiam actiones, qualitatēque corporis, & alia omnia, quæ tempus salutis, aut mortis prænunciare diximus, crīsis tempus ostendent. Quādoquidem in ipsa crīsi salus, & mors contingunt, aut certe non multo antea quàm hæc eueniant crīsis ipsa incipit. Licebit non solum diem, sed & horam, in qua crīsis expectanda est, ex his signis prædicere: Nam quidam morbi sunt, qui in ipso incremento accessions crises experiuntur: alij vero sunt, qui vigore expectant. Sunt autē illius generis qui omnino vehementissimi existunt, & ex calida admodū, acríq; materia, & multa sunt procreati. Huius verò qui mitiores sunt, & ex obtusiore, minorēque humoris copia nati. Illos enim expultrix facultas, quæ crīsis est author, diutius ferre nequit. In aliis verò tēpore vehementia accedit, quæ naturā irritat, & commouet. Valida præterea virtus, & exquisitus partiū sensus summum morbi, & accessionū vigorem non expectant. Addit quoque celeritatē corporis habitus, & quæ eum ad vacuationes promptissimum reddūt. Veluti aër calidissimus, iuuenilis ætas, calidior vitæ ratio, & alia quæ sunt eiusdē facultatis: ex quibus profectò intelligere licebit, qua hora, & momento crīsis expectanda sit. Nam si putetur ventura in ipso vigore accessions, eo tēpore cōtinget crīsis, in quo illa vigere solet: nec contemnēda quidē sunt in hac re signa, quæ ex similitudine aliorū ducuntur: quandoquidem certissima coniectura prædicere licebit vel sudorē, aut vomitum,

aut

aut aliam insignem excretionem, & mutationē certis horis venturā, si id in aliis eodem modo affectis accidisse prænoverimus. Illud verò, quod pertinet ad prædictionem eius, quod crisis erit author, nunc tradendum est. Nam quasdam symptomaticas, alias verò naturæ vi fieri crises dicere solemus, tanquā nunc symptomata, morbi que vis, alias verò natura ipsa author esse censeatur: Id quod ostendent prædicta indicia. Si enim morbus benignus, mitis que fuerit, illiusque materia, facile vinci possit: si valida adest in corpore virtus, ac via patet excretioni accommodata, & ipsa excrementa, quæ emittuntur, naturæ victoriam pollicentur, idemque faciunt qualitates, actionesque corporis, & quæ in aliis evenisse conspeximus, certò præfagiemus naturæ beneficio venturam crisin: alioquin prævalente vi morbi expectandā symptomaticam huiusmodi mutationem: ac ut omnes quidem bonæ notæ naturam authorem fore ipsius crisis, omnia verò mala ipsum morbum: sic sanè bona cum malis mixta indicia mixtum opus ex utrisque portendunt.

Quæ præmonstrent locum per quem morbus solvetur.

CAP.

XXII.

LOCUS per quem morbus, illiusque causæ abeunt in his affectibus, in quibus nulla humorum sit excretio, docendus non est, quippe quum nulla adhibita arte cognoscatur illi in eo loco finire, in quo consistunt. In quibus verò aliquid excernitur, licet certos locos nonnunquam assignare: veluti in vitiis uteri, quæ per pudenda expurgantur: quemadmodum etiam vesica per canalem urinarium sese exonerat, & denique in illis partibus, quæ unicam viam habent, per quam excrementa emittunt, eadem est ratio, idemque locus, qui vacuationi noxiæ materiæ patet: In quibus verò plures sunt viæ, per quas euacuatio tentari potest, veluti quum humores in venis continentur, qui per sanguinis profluuium è naribus, aut venas ani, vel per sudorem, aut urinam, aut aluum, vel vomitum excerni possunt, arte est opus, quæ doceat quo modo prædicere liceat certū locum, per quem excrementa emittentur: id quod Galenus agnoscere posse scribit libro tertio de Crisibus, si duo hæc tantū considerauer

derauerimus, vnde scilicet naturæ motus, & in quam partē vergat. At hæc præsentibus rebus ab omnibus agnoscuntur: sed dum nondū concitari ab vno loco in alium humores videmus, res artem desiderat, quæ futurum motum præmonstret. Quin & illud dubiū est, an naturæ nomine ipsius humoris naturam, aut potius expultricem facultatē intelligere debeamus. Nam bilis, & vapor suapte natura sursum potius ferūtur, pituita & humor melancholicus sua gravitate & pondere ad inferiora loca repunt: facit tamen naturæ expultricis momentū, vt illa inferiores meatus, hæc verò superiores sæpius quærant. Quamobrem præstat ex prædictis fontibus, quæ in nulla re nobis hætenus defuerūt, signa colligere ad id, quod quærimus præfagiendū. Nam imprimis natura morbi locum indicabit. Siquidē tertiana febris vt plurimum per sudores, vel vomitum, vel biliosam deiectionem terminatur: quotidiana per vomitum, vrinam, deiectionem & sudores abit. Synochæ febres per nares emissio sanguine finiri consueuerunt, phrenitim discutere solet sudor copiosus, vel sanguinis profluuium ē naribus, rarissimē lethargus & peripneumonia, profluuium sanguinis solūtur. Ardentes febres terminat vel sanguis emanans ē naribus, aut sudor multus, vel vomitus, aut biliosa deiectio: pleuritis rarius quàm ardens febris, sæpius verò quàm lethargus sanguinis excretionem per nares discutitur: inflammationes hepatis & lienis sanguinis quoq; per eundē locum eruptio tollit: iuuat tamē omnes, quæ circa præcordia consistunt inflammationes sudor bonus: at sudores febribus præsertim ardentibus proprij sunt, semitertianas illi abigūt, pituitosæ, biliosæq; deiectiones & vomitus: quartanas verò cū sudoribus atræ, variæq; deiectiones: lethargi in parotidas ferè terminātur. Aqua inter cutem per vrinā, vel alui excretionem extruditur: Præbet & suas notas morbi materia. Etenim bilis flaua vtpote calida, & leuis superiores extimāsque partes vt plurimū petit, per sudorēmq; digeritur. Atræ per aluum ferè educitur. Sanguis tenuis, & calidus per nares viam quærit, crassus verò, & feruens ad venas partium inferiorum potius delabitur: pituita nunquam per sudorem, sæpius per vomitum, aut per aluum excernitur: aliquando verò in inferiorum partium articulos decumbit, vt in quotidiana, quartanæque febre, & hydrope euenire videmus. Ex
loco

loco præterea, subiectoque corpore licet idē prædicere. Nā gibbæ hepatis affectus per sanguinis fluxum ē nare dextra, per sudores, & vrinas præsertim si calidi fuerint, expurgari consueuerunt. Alij verò morbi frigidiore, & humidiores illic consistentes per vrinam potius abeunt, aut vomitū. Simæ verò illius partis morbi per ventrem exitum petunt. Costalis morbus per sputum, vt plurimū soluitur. Cerebri affectus calidi, & humidi per nares, frigidi verò, & humidi ad aures potius abscedunt, vel in resolutionē alicuius membri terminantur. Præterea quæ dextras partes corporis infestant, cum dextris magis cōsentiunt, quā cum sinistris, & per illas sese exonerant: Veluti hepar per narem dextrā potius quā per sinistram lædentem humorem emittere solet: cōtrarium verò facit lien, vtpote qui in sinistra parte sit collocatus. Eodem modo quum dextram vteri partem vrget inflammatio, si sanguinis profluuium ē naribus speretur, illud per dextram narem expectandū est, si modo naturæ Vincentis beneficio vacuatio contingat. Est præterea consulenda ægri natura, & corporis conditio, quæ non contemnendas notas præbebunt: nā his qui podagra infestari consueuerunt, ad articulos decumbere solent humores, qui alios morbos, & potissimū febres pariunt: nimirū quum ita comparatum sit, vt ad partes debiliores, rariores, inferiores, calidiores, & concauas excrementa ferantur. Quæ quidem signa à causis sine quibus non, & cum quibus vacuationes contingunt, ducuntur. At valida natura aptissimum quemque locum etiam distantissimum eligit. Quæ verò infirma est, propinquū quemq; capere cogitur. Vnde ex causis efficacibus euacuationē notas capere licebit ad locum designandū per quē expectatur euacuatio futura: Ad quod quidē genus pertinere illæ vidētur, quæ ex ægri proprietate sumuntur: Sunt enim, qui per aluum, vel sudorē, aut alium peculiarē locum se à morbis eisdē liberare solent conferente ad id certa quadā & occulta proprietate, quæ in aliis eodē modo affectis non reperitur. Ad hæc causæ iuuantes, lædentēsq; nō leuiter conferūt: Quippe quæ iuuāt, eo quòd sudorē moueāt, per externas partes solutionem morbi fore portendunt. Quæ verò sudorem arcent, admonent expectandum esse, vt natura per alias vias sese à morbosus humoribus exoneret. Dant & sua signa effectus morbi: etenim actio læsa peculiariter

ariter alicuius membri ostendit aliquādo quo morbus re-
cietur: quod docet vehemens continuusque in febribus sy-
ochis capitis dolor, qui sanguinis profluuiū per nares præ-
nunciat. Atque eò quidem spectat quod ab Hippocrate scri-
bitur in Aphorismis: abscessus scilicet in illis partibus expe-
tandos, quæ per morbum plurimū laborarunt, tanquam tri-
tis actio præfagiat, in quem locum abituræ sint morborū
causæ, & vnà cum illis ipsi morbi. Adhæc excrementa inter
affectus morborū idem hoc modo præmonstrant. Si enim
alicuius partis recrementa suppressa fuerint, aut parcius e-
mittantur, docent fore vt per alias excretio fiat: Sicut vrina
suppressa, instante crisi sudorem, vel copiosam deiectionem,
aut vomitum nunciat. Ac illud quoque est, quod alio loco in
eo opere scribit Hippocrates: parcius eos mingere, quibus so-
luta est aluus, & contrā minores fieri deiectiones quando co-
pior vrina redditur, nec solum quidem ex copia excremē-
torum aliarum partium, sed etiam ex eorundem qualitate,
& loco, quem naturā per morbi cursum tentauit, idem præ-
fagiemus: nam hoc modo quum tenues, aquosæque vrinæ in
febribus apparent, abscessum circa faciem expectamus: quū
verò crassæ minguntur, in articulis, inquit Hippocrates, de-
cumbent humores. Nec illud quidem à ratione alienum est
existimare per aluum, aut os, aut sudorem vacationem fu-
turam, quæ morbū tollat, si antea per eas partes in accessio-
nibus natura sese exonerauit. Possunt & ex qualitatibus cor-
poris notæ quædam sumi: quod quū omnibus constare putē,
superfluū est hoc loco addere. Patent quoque signa, que ex
similitudine aliorum sumuntur: quippe quū sæpius sudorē
aut vomitum expectandum esse in tertianis, aut aliis feбри-
bus prænunciemus, eo quòd omnes, qui in illis temporibus
huiusmodi morbis laborarūt, omisiss per eas partes humo-
ribus, aut liberati, aut extincti fuerint. Atq; hæc quidē prædi-
cta indicia multo antea quā hæc fiāt medicū præmonēt. In-
stātes verò iam excretiones, & locū, per quē fiant (de quibus
Galenus ferè solū agit in libris de Crisibus & alibi, aliarū no-
tis, quæ multo antea eas futuras præmōstrāt, vel omnino præ-
termisiss, vel magna ex parte contemptis) potissimum ex
symptomatibus, quæ singulas vacationes præcedunt, præ-
fagiemus: etenim sanguinis profluuiū per nares in febribus
ardentibus, ceruicis dolor, temporū grauitas, & tenebræ, vel

M

splēdores, qui circa oculos obuersantur, hilaris faciei color oculi rubicundi, vel lachrymantes, malæ & ipsæ nares rubidæ, pulsus magni ad exteriora potius, quàm ad interiora: anhelitus difficultas, & si quæ alia sunt huius generis symptomata instare portendunt, idque eo certius fore sperabimus, si absint indicia, quæ vel illius per alias partes eruptionem, aut alias vacuationes significare solent. Quæ verò ex anni tempore, regione, ægrotantis natura, morbi conditione, eiusque causis sumi scribit Galenus indicia, non tam instantem, quàm aliquādo venturam sanguinis euacuationē prænunciant. At in mulieribus, lumborum grauitas, tensio, & dolor mensium eruptionem, in viris autem venarum anapertionem proximam esse declarāt. Si ea (inquam) symptomata morbi naturam, aut accessiones non sequantur: sed indicatoria sint indicia. Cæterum vomitum non longè abesse indicant totius capitis dolor extensus cū quadam pulsatione, & calore insigni, adiuncta simul grauitate, Stomachi præterea morsus, & fastidium quoddā, oculorum caligines, vertigines, sputum multum & tenue, rigor, partium quæ infra præcordia frigiditas, labri inferioris agitatio, pulsus duri, & magni, præsertim in cōtractione, & inæquales maximè si humor sit biliosus, qui ad ventriculum repit. Hæc inquam quū morbis accedunt, nuncij sunt iamiam instantis vomitus. Qua in re illud etiam coniecturam confirmat: si quid paulo antea ingestum fuit, nec fuerint signa: quæ excretionem per ventrem testentur. At abscessum circa aures, cuius generis tumores, parotidas vocamus, admonent aduentare somnus grauis, capitis & temporum grauitas dolorque, faciei rubor cum quadam hilaritate, surditasque statim adueniens: sic profectò abscessum ad inferiora grauitates, dolorésque partium earum, in quas abscedere debet humor præmonstrabunt. Iam verò per sudorem excretionem appropinquare testantur aluus, & vrina præter rationem suppressa, & rigor qui suppressionem huiusmodi sequitur, præsertim si vomitus signa non adsunt: delirium in aliquibus: præterea incrementum accessione partes exteriores calidiores, & rubidiores: Item vapor quidam calidus, qui antea non aderat: pulsus vndosi, & insigniter molles: hæc enim ferè sunt vacuationis, quæ per sudorem paulo post fieri debet, signa. At qui vacuationem per aluum instare intelligemus, si præter rationem

vrina

rina suppressitur, & alius paulo antea liberior fuit, magnique adsunt pulsus praesertim in contractione: idque eo certius intelligemus, si abfuerint vomitus, & sudoris notae: contra verò urinae profluvium aduentare colligemus, si alius suppressa est, nec multo antea copiosiore urina reddere coepit eger, & absunt reliquarum excretionum indicia. Praesentia verò sunt signa quae instare crism admonent. Sic profecto ad horum imitationem praedicere unicuique licebit alias quasunque vacuationes, & morborum dissolutiones, quae in singulis aegrotantibus contingere possunt.

Signa quae docent ubi plures sunt morbi qui prius & qui postea finiuntur.

CAP. XXIII.

ILLUD superest ex propositis scopis explicandum, quando plures morbi corpus infestant, quinam primo, qui verò deinceps abibit: de qua re nihil commune omnibus morbis à Galeno scriptum inuenio: & quae de febribus complicatis scribit libro secundo de differentiis febrium, non ab omnibus signorum fontibus sunt ducta, sed quosdam relinquit à quibus optima signa haurire liceat: quum tamen ars id postulet, & ille necessariam tractationem ostendat, quum in libro de Praenoscendo referat se sibi magnam gloriam, & famam peperisse, eo quòd in Eudemo philosopho tribus quartanis laborante praedixisset, non solum eum media hyeme liberatum iri, sed etiam, quae nam ex illis febribus prius esset habitura. Desiderat ergo res haec artem, sine qua nemo quod ad id pertinet, rectè praesagire poterit: quae quidem non aliunde quàm ex praedictis signorum fontibus petetur. Si enim morbi, qui infestant, ita comparati sint, ut unus alterius sit quoquomodo causa, prius solvetur, qui causa est eius, qui ab eo nascitur: Veluti obstructio, quae febrem committit: priusquam febris ipsa necessariò tollitur, quum alioqui manente obstructione febris curari nequeat. Sic mala intemperies in parte exulcerata causa est, quominus vlcus curari possit: eodem modo sanies, quae ab vlceribus emanat, causa putatur,

M 2

sine qua vlcus curari nequit: vnde ea prius auferenda est: de-
 inde sanandū vlcus. Quinetiam agridudo, quę vniuersum
 corpus afficit, causa existit, quę prohibeat eū curari, qui par-
 tem aliquam infestat. Veluti febris, quę dolorem capitis ex-
 citat, prius abigetur, & remittetur quā ipse dolor. In qui-
 bus quidem licebit prædicere ex morbi natura præmoniti
 quod in hac re querimus. At si neuter alterius sit causa, qui
 minor est in suo genere, & benignior, citius tolletur, quā
 qui maior, vel malignior existit. Inter eos enim, qui per cri-
 sim desinūt, aut paulatim solvūtur, minores citius semper
 quā maiores abeūt. Inter eos verò, qui diuersi sunt gene-
 ris, maiores nonnūquam maturius quā minores discutiū-
 tur; veluti febris cōtinua, quę per crīsim soluitur, citius quā
 quartana abigitur: quanquam tamen aliter contingere po-
 test, vt tam parui scilicet sint, qui magnas mutationes non
 admittunt, sed paulatim soluuntur, vt minimo negotio re-
 cedāt. Sicut diaria, quę eadem die finitur, & simplex vulnus
 exiguumque, quod minimo temporis spacio glutinatur, &
 coalescit: id quod nulli contingit ex his, qui per crises muta-
 tiones capiūt. Quamobrem natura singulorum morborum
 consulēda est, vt intelligamus quis alterius sit causa, & quis
 in suo genere, aut diuerso citius propulsari possit. Cause
 præterea morborum idem etiam ostendunt: nam quę diffi-
 cilius patiūtur, vt crassi, viscidī, multiq; humores, ostendūt
 suos morbos post alios abituros, quos contrarię causę com-
 mittūt. Hoc sanē pacto, vbi quotidiana, tertianāque homi-
 nem affligit, ductis indiciis ex materia ipsarum febriū, pro-
 nunciamus tertianam ante quotidianam desituram, quòd
 illam biliosus humor, tenuis, calidus, & acris, qui facilē mu-
 tatur, & expellitur: hanc pituitosus, crassus, & viscidus ad pa-
 tiendum ineptus pariat. Quinetiam maiores, malignio-
 resque causę in salutaribus malis ostendunt suos morbos
 tardius ad finem venturos his quos minores benignioresq;
 efficiunt. Præbet quoque suas notas subiecta materia: nam
 in parte nobili rara natiuo calido abundante, sensu exqui-
 sito prædita, quęque meatus habet idoneos ad noxiam mate-
 riam emittendam, & in corporis loco sita est, vt facilē reme-
 diorum vim admittat: qui nascuntur morbi, promptius tol-
 lūtur, quā qui alias aliter affectas infestant, etsi in hoc etiā
 nonnūquam aliter contingit. Nam pars obtusiore sensu præ-
 dita

ita quā vulnera est, citius sua mala deponit, quā quę eum
exquisitū est sortita, propterea scilicet quod illa remedia sta-
tim admittat: qualia affectus ipse postulat: hęc verō mitiora
exigit quę longiore tempore morbis incedunt. Proinde
spectare hic etiam necesse est, quinam morbi promptius in
una parte, quā alia desinant, & quę pariter tenacius con-
tas ēgritudines retineant, aut deponant, id quod pariter de
inverso corpore intelligendum esse admonco: siquidem in
cacochymis habitibus, perperamq; affectis corporibus, &
his pręterea, quę bene habent, quędam mala minore nego-
tio, quā alia tolluntur, & sanantur: quędam in raris, quędā
in densis, quędā in duris, quędam in mollioribus, quędam in
crassis; alię in gracilioribus ēgritudines citius aliis rece-
dūt. Quę corporū differentię a medico ignorandę nō sunt,
qui quod ars in hac re promittit, assequi studeat. Cāterū vi-
res corporis causę sunt cū quibus, & sine quibus non morbi
propelluntur: quę & in hoc negotio suas conferūt notas: vñ
de quā validę subsunt facultates, quę morbū vñ vincere de-
bent, alię autem infirmę, quę circa aliū versantur, non imme-
ritō pręnūciabimtis hūc, cui deest robur facultatis longiorē
fore alio, cui illud abūde suppetit. Veluti quā duo affigunt
morbi, quorum vnus alteratione & concoctione vincitur,
alius expultricis munus desiderat: prius soluetur ille, qui
validiori vi subiicitur alio, cui relūctatur infirmior facul-
tas. Porro a causis iuuantibus, & lædentibus hoc modo si-
gna sumimus. Nam morbi, quibus prosunt minima quę-
que remedia, & omnia vel plurima, pauca verō obsunt, an-
tea quā alię, quibus pauca: aut non nisi maxima auxilia
conferunt, multa autem nocent, recedunt: faciunt pręterea
morbi partes ad id prędicendum. Etenim ēgritudines, quę
longiores accessiones habent, & eadem hora inuadentes,
non increscentes, quęque mali sunt moris, longiores, maio-
resque, & tertio vel quarto quoque die repetunt, & tardē de-
nique mouentur, suāsque partes difficilē assequuntur, lon-
giores aliis euadunt. Vnde optimē Galenus libro secun-
do de Differentiis febrium ad hunc modū scribit. Vtra ve-
rō febris desitura sit prius ex ipsius specie, tum ex ipsius ac-
cessionis longitudine, magnitudine, more, motu, circui-
tum repetitione, anticipatione, & tardatione coniectari o-
portet. Adhac symptomata ipsa, quę morbos, illorūque

causas sequuntur, monstrabunt idē quod morbi ipsi, & mor-
 bosae causae. Nam actiones parum laesae, parūque mutatae
 qualitates, & excrementa, quae ab eo gignuntur, pauca, con-
 cocta, & per commodissimos locos emanantia praeſunt
 huiusmodi morbum breuiorē fore aliis, quae contrario morbo
 do se habent. Postremò absurdum non fuerit credere, vbi
 plura urgent mala, promptius illud abiturum, quod in aliis
 eodem modo laborantibus prius recessisse nouimus. Sic
 profectò in his, quos Gallicus morbus infestat, praedicimus
 pustulas, quae circa faciem oriri solēt, citius quam dolores,
 quae scapulas artūsque torquent abitūras: quoniam scilicet
 in aliis ita contingere nouimus, nulla re alia persuasi quam
 ex similitudine petitis indiciis. Atque haec quidem de signis
 medico necessariis sufficere arbitror: quae si quis diligenter
 euoluat, & perspiciat quid ab aliis de hac re sit traditum, in-
 telliget profectò quantum à nobis sit laboratum, & si quid
 praeterea desiderari posse videbitur, ex positis principiis, &
 rerū fontibus, ex quibus omnia ducuntur, facile vnus-
 quisque veritatis studiosus inuenire poterit. No-
 bis enim satis est artē huius rei excogita-
 se, & ut puto inuenisse, qua studio-
 sos ad ea, quae supersunt per-
 facienda, inuita-
 remus.

IOAN

IOANNIS ARGEN-

TERII DE OFFI-

CIIS MEDICI

LIBER PRIMVS.

De utilitate huius operis.

CAP. I.

V AE, & quot præstare debeat Medicus; quaque ratione cōmodè in humano corpore agere poterit, suoque munere functi, hoc loco tradere instituimus: Quæ sane res omnium præstantissimā, utilissimāque medicinæ partem complectitur. Neq; enim medicus sanitatis, morborūq; genera, differētiās, causas, partes, effectus, signa, remedia, & reliquæ materiæ medicæ vim naturāque per se quærit, sed vt ad conseruationem, curationem, & alias actiones, quas varia corporis cōditio postulat, ea omnia referat. Quid enim sit sanitas inuestigat, vt eā cōseruare possit, vtpote quæ secundū naturam in nobis existat. Sic illius genera, differentias enumerare studet, vt intelligat quæ quōtue sint cōseruationis genera, differētiæ, & singulis, quod illorū natura postulat, adhibere valeat. Causas præterea sanitatis scire cupit, vt quum absunt, eas arte restituere, & præsentis tueri possit. Sic profectò morborum naturam, genera, & differentias expendit, vt se præparet ad eorum propulsionem: nec ignoret in variis morborum generibus, & differentiis varia esse præstanda. Partes verò morborum nititur inuenire, vt earum numero, & multiplici natura explorata perspectum quoque habeat, quoties & quando varianda sint officia, remittendāque, aut intēdenda præsidia, quæ morbis abigendis conferunt. Atqui morborum causas scrutatur, distinguereque enititur, quæ actu, quæue potentia morborum sint procreatrices, vt admoneatur nūc præseruatione, nunc curatione opus esse. Quin etiā effectus sanitatis, & morborū generibus separare enumerareq; studet, tum vt eos seruet, qui secundum naturam sunt, tum vt

M 4

eos propellat, qui præter naturam affecta corpora sequuntur. Signa explicat medicus, ut corporis omnem statum perdisceat, quo postea intelligat, quid seruandum, mutandū, & demum quid illi agere cōueniat. At vero corporis, partiūmq; conditionem omnem scrutatur, ut agnoscat ubi in eisdem malis ob subiecti corporis naturam varianda sit curatio, cōseruatiōque. Postremò remediorum, victūsque genera, differētiās, facultatēque omnes notat, ut habeat idoneam materiā, & instrumenta aptissima, quibus in omni officio utatur. Quamobrem nemini mirum videri volo, si hanc medicinæ partem de Medici officiis inscripsi. Nam etsi muneris quoque illius est corporis compositionē & naturam cognoscere, sanitatis, morborūque genera, causas, partes, & effectus, & signa perspecta habere, & præterea materiæ medicæ vim & naturam tenere, tamen quoniam ea per se non facit, nec scire cupit: sed quatenus ad cōseruationē, præseruationem, curationem, & alia, si quæ erunt huiusmodi officia, cōferūt: ideo illa ab hoc nomine, & tractatione excludo, quòd scilicet præcipua non sint, nec vltima, nec medico maxime propria, quando illa superiora etiam à philosophis pertractantur: hæc autem sola medicina docet, in illis que versatur. Ac multo quidem minus medici officium hoc loco vocabo uti prudentia, vel quod ad eū spectet sui corporis, morum, vestitus, sermonis & aliorum huiusmodi, quibus gratia, fama, & fides comparatur, curā habere, quæ quidē Hippocrates in libro de Officio medici, & de Morbis vulgaribus sexto, alibiq; passim sub officiis medici complectitur. Nam vel hæc ex aliis artibus institutus adfert, vel certe medici non sunt, sed personæ potius medicinam facitantis externa quædam officia: nos autē quæ propria sunt artis munera, & inter ea præcipua solum hoc loco quærimus. Quæ res quàm utilis sit, & gloriosa medico, ex hoc cognoscere possumus, quòd ille in hac parte perpetuo versetur, & laudē maximā apud omnes inueniat, ac etiam si quid in aliis erratum sit, huius utilitate tegatur. Nā si aliquando in sola prædictione futurorum subsistit medicus, velut quum in desperatis morbis mortem præfagit, id sanè facit, quòd videat nullum curationi locum relictum. Admiratur quidē vulgus medicū, qui de generibus, & causis sanitatis, morborūque optimè differat, eum tamē sequitur, quem in curatione, sanitat

nitatisque cōseruatione excellere putat. Diuinatorē eū iudicat esse qui statum omnem corporis pernouit. Si auxiliis cōmodis destituatur, sanitatēque tueri, & morbos propellere nesciat, si spes interdum frustratur, & moritur aliquis, de quo medicus securus primò fuit, labefactatur medicinæ fama, & dignitas. At si moriturū agrū prædixerimus, quem postea tandē curatio restituat, laudē ex ea maximā, dissimulato prædicendi errore, consequemur. Quid præterea diuinius? quid melius, quā sanitatem cōseruare posse, sine qua homo agere nequit, & morbos propulsare, qui vitam mortalibus vel adimūt, aut fractis animi corporisque viribus ita labefactant, vt nec humana, nec diuina officia exercere valeamus? Quinetiam ab hac parte vniuersa ars nostra nomē accepit, siquidē à medendo medicina dicta. Quo magis eam pro viribus excolere oportet, quanto reliquis omnibus utilitate, dignitatēque præstat, & difficultate eas superat. Etenim quid morbus sit, quid sanitas, quæ, quòtue illorū genera, & differentiæ, quæ, & quot causæ, signa, effectus, & auxilia, quæ ad humani corporis salutē sunt cōparata, nō magno forte negotio quilibet enumerare potest. At quo modo, quæue ratione seruanda sit sanitas, propellendi morbi præsentēs, instantēsque præcauendi, nemo rectē intelligere poterit, qui disciplina, vñsq; medēdi optimē nō sit instructus. Itaque imprimis illud explicandum esse duco quæ, & quot sint medici officia. Nam hoc ostenso, reliqua postea, quæ huius sunt tractationis, facillimē innotescunt.

Quæ, & quot sint medici officia.

CAP. II.

DE numero Officiorū medici nihil collectum, nihilque certū apud Galenum lego: atq; etiā illud multo minus cōstat, quid vnicuique officio subiiciatur. Nam passim ille in Methodo medendi cōseruationis, præseruationis, curationisque mentionem facit, nec tamen interim probat, an hæc sola, an alia adhuc relinquātur medici munera: an præterea hæc sint summa, vel ab aliis nata officia. Nā quòd scribat in libro de Constitutione artis, & in illo, cui titulum fecit. An ars tuendæ sanitatis ad medicum pertineat, medici nam vnum perpetuo moliri, nempe vt vitia corporis corri-

gat, ostendit medici quoque esse ea corrigere, & vitiatā corporis structuram restaurare. Quinetiā nōnulla alia pręstari a medico, quę nec pręseruatio, nec cōseruatio, & multo minus curatio sub se cōpręhendunt, intelligere licebit, si paucis docuerimus quid illis tribuat, subiiciatq; Itaq; *φυλάττω*, id est cōseruare dicitur medicus, qui vitia emēdat sanorū corporū quēadmodū ex eo authore patet, tum alibi, tum potissimū in Arte medicinali, & in opere pręcitato, vbi quęrit an Medici sit sanitatem tueri. Etenim quoniā bene valētium corporū mala, & vitia adeo exigua sunt, vt nec sentiantur quidem, nec statim appareant, sed tēporis progressu cognoscantur, vtpote quę ætatis cursu ob insiti caloris exsicantis vim proueniunt: ideo quū ea emendantur, etsi afficitur, mutaturque corpus, tamen in eodem statu cōseruari illud putatur, quia scilicet parua mutatio est, & insensibilis, vt nec mutatio quidem appareat: veluti quū corpus edit, bibit, dormit, vigilat, ambulat, vel aliquid aliud facit, quo quidem restauratur, & id, quod in eo est deperditū, restituitur, nulla tamen interim insignis apparet mutatio, quales sunt quū morbosa vitia propellūtur, & sanitas ex morbo paratur. Quamobrem merito correctionē malorū, quę sanis corporibus contingunt, & omnibus cōmunia sunt, dum bene valemus, proprio nomine cōseruationem vocamus: etiam si non solū eum, qui pręsens est status, tueri, sed etiā in melius perducere studeamus: veluti quū sanī optimum corporis habitū affectamus. Nam licet paulo maiora sint vitia eorū, qui deteriore sanitate à natura sunt donati, quā illorum, qui eam perfectissimā sunt consequuti, tamen non vsque adeo illa euidentia sunt, vt genus actionis mutent: quippe quū in eodem affectus genere versentur qui eorum custodia pręsunt: siquidem qui optimam sanitatem corrigit, idem facit quod alius, qui corporis sanī vitia emendat. Nam vterque sanitatem seruat, etsi alius, interim melius aliquid assequi enititur, & contrariis etiam vtatur: ita planē quemadmodum qui morbis medetur: nimirum quū ab eo, quod deterius est ad id, quod melius non nisi contrariorum vsu peruenire possimus, nihilo minus, vt optimē inquit Galenus, quia in eodem affectus genere persistimus, nempe sanitate, paruaque adhuc vitia sunt, quę corriguntur, cōseruationis appellationem retine

retinemus. Ergo conseruare dicetur medicus, qui sanorum mala emendat, eritq; hoc vnum illius officium, quod bifariam scinditur ex duplici negotio, & scopo: vnum quidem, quod sanitatē sibi propositam in eodem statu tueretur: alterū quum melius aliquid, vel etiā optimum sanitatis habitum comparare studet: ac prioris quidem exemplum est, si medicus hominē natura biliosum in eo statu seruare sibi proponat, secundi verò, si eundem ad mediocrem temperiem redigere contendat. At perinde facile non est docere quid ad curationē, aut præservationē efficere spectat, quandoquidem Galenus sæpius hæc duo officia inter se cōfundit, & cuique nunc diuersa, nunc eadem subiiciat. Nam primo, & vndecimo Methodi medēdi (vt alios infinitos locos prætermittā) curationem morbo deberi contendit, quum tamen in libro de Natura humana secundo scribat curationē eorum etiam esse, quæ morbos efficiunt, nempe morbos tollunt, & illorū causas rescindunt. Quinetiā primo de Sanitate tuenda medicinæ partem *ὑγιαίνουσα*, id est curatoria vocat, quæ corporis statum mutat: quo quidē patet eos curare, qui vel causas morborū remouent, vel morbos ipsos tollunt, vel symptomata leniunt, siquidē hæc omnia mutatione opus habent. Contrā vero duodecimo Methodi sentit. Vbi scribit nihil aliud esse curare quā morbū iam factū auferre. Cæterum in nomine prophylactices, id est præcautionis, siue præservationis, dum nunc hos, nunc alios sequitur authores, lectorem confundit. Etenim aliquādo præcauere eos statuit, qui morborū causas adimunt, aliquādo non qui omnē morbi causam, sed eam duntaxat tollit, quæ nondū morbū committit, remouet, propriē præcauere vult, impropriē autē id facere, qui causam eū iam efficiētē abigit. At quarto Methodi eum præcauere statuit, qui non causas morborū duntaxat, sed quæ naturæ opus impediūt, veluti qui sordem ab vlcere detergūt, aufert. Ad hæc alibi rei præsentis curationē, eius verò quod futurū est prouidentia esse tradit: quo modo præsentium causarū ablatio, curatio etiā foret: & denique varia hic author de his scribit prolixissimē, quū alios accuset: vanasque esse de nominibus controuersias dicat, iubeatque statim conueniendū esse de nominibus, quibus vti debemus in rebus explicandis. Quod si saltē ex illius tractatiōe quod quærimus, intelligi posset, nec multæ superessent dubitat

dubitationes, res tolerabilior foret. Nam illud imprimis explicandū fuerat, quonā modo abigere morbos possit, qui curare dicitur absq; remotione causæ alicuius. Vt enim de hectica ipsa febre agamus, cuius ablationē propriē curationem esse censet, nullo modo interueniente præseruatione, quonā pacto (quæso) intēperies calida adimi potest, quin ipsum calorē excedentē minuamus, qui intēperaturæ causa est. Quod si ita res habet, vt nihil auferri queat, nisi ablata illius causa (siquidē remedia nō ipsi intēperaturæ, sed causis excedētibus debētur) cōstat profectō curationē causis ipsis pariter adhiberi. Vnde si præcauere est causas morborū rescindere, semper præcauere diceremur, quoniā scilicet semper cōtra causas pugnamus. Ad hæc, quū inter morborū causas quædā sint, quæ morbū creāt, veluti obstructio, & crassus humor, quæ febrem cōmittunt: quædā verò quæ fouēt, vt humoris copia, corporisq; adstrictio: Aliæ verò, quæ eundē intendūt, sicut sitis, vigilia, quæ præsentēs febres exasperant, grauiorēsq; reddūt, dubiū est, an oēs huiusmodi causas præseruationi subiiciat, an quasdā potius ad aliud officiū referat. Ac videtur quidē solas effectrices tradere præseruationi, quū scribit vndecimo Methodi illius officiū esse causam auferre quæ morbū creat. Quod si ita est, cuiusnā officiū erit reliquas summouere? alia præterea addenda sunt officia: quandoquidē quædā reperiuntur vitia, quæ nec præseruare, nec curare, nec cōseruare aptē dici potest, qui ea corrigit: Veluti ea sunt, quæ in cōualescentibus, & senio cōfectis corporibus reperiuntur. Nam vt medicinæ pars, quæ circa hæc versatur, ab aliis distinguitur, quæ cōseruationis, præseruationis, & curationis præcepta tradit, vt ex arte medicinali, & eo opere in quo quærit. An ars tuendę valetudinis ad medicum pertineat, satis patet: sic profectō diuersa huiusmodi officia ab illis esse oportet, quod etiā Galenus in Arte medicinali adnotauit, quū de renutritoria medicinæ parte agit, illiusq; munus expēdit. Verum quædam etiā illic sunt, quæ vt postea ostēdemus, dānari possunt: & multa præterea alia excogitare liceret in re proposita non minus necessaria quā alia prædicta: Acomnibus etiā illis inuētis, & ex Galeno utcūq; collectis nihil laude dignū effectū esse putauerim, quoniā à certo initio res ipsa nō exorditur: quo intelligere possimus nō temere hæc officia poni, & probare, nec plura nec pauciora

ciora cōstitui debere : quod qui ignorat perpetuò in dubio
versatur , nimirū quòd semper vereatur alia ex aliis libris,
vel vrgēte ratione, munera addi posse : Itaq; ne superfluo la-
bore nos in Galeni locis citādis & cōciliandis conficiamus
(quod iamduū aliis reliquimus faciendū, qui nihil inueni-
re student, & aliorū iudicio viuunt) rem ipsam cōsulamur,
quæ quod quærimus mōstrare valeat. Igitur quum nostrum
corpus non solū ab externis causis, sed etiā ab insitis princi-
piis perpetuò vitietur, corrūpatūq; plus vel minus, pro ve-
hemētia scilicet & magnitudine agēis causæ, necesse quidē
est artē nostrā , quæ corpori humano tuendo dicata est, vnū
semper agere, nempe corporis vitia corrigere, vnde & ipsa
medicina correctrix ars à Galeno optimē vocatur. Quam-
obré illius, medicūq; vnicū erit primū officiū, quod est corri-
gere, siue emendare, siue reparare, aut alio nomine quod res
ipsa ostēdit significare velis. At quū vitia, quæ emendatione
egent, inæqualia sint, ac in multiplici variāq; differētia cōti-
neantur , varia quoq; correctionū genera, diuersis nomini-
bus distincta à medicis posita sunt, quibus statim intellige-
re liceat, quid illorū vnūquodq; præstet, quæ & quot præter-
ea ex eo primo, & cōmuni peculiaria officia nascantur. Ac
quòd multa sint vitiorū genera natura inter se discrepātia,
aut certē eo modo vt diuersis officiis subiiciātur, docēt cor-
porū variæ cōditiones. Aliquādo etenim bene valemus, ali-
quando morbis vexamur, aliās aduersam valetudinē immi-
nere sentimus: adhæc est alia conditio eorum, qui à morbis
conualescunt, & alia eorum, qui senectute premuntur: quo-
rum quidē vitia plurimum inter se differunt, diuersāque
medici tractationē requirunt. Siquidem qui sanus est, in eo
statu seruari cupit: qui morbis cōflictatur, eorum oblationē
quærit: alij verò qui sibi imminere morbos agnoscunt, stu-
dent eos medici consilio & officio arcere: qui autem ab illis
euasit pristinæ sanitati restitui cupit. Senes verò suā quoque
quandā curam postulant, qua vita foueatur, emendentūque
incommoda, quæ mortem accelerāt. Ac quòd hæc mala in-
ter se differant adeo, vt diuersa medici præsidia requirāt, ex
eo cōstat, quòd medicinę partes ob earum diuersitatē, diuer-
sæ sint cōstitutæ. Nam eam, quæ sanitatis tuendæ præcepta
tradit ab officio sumpto nomine conseruatricem: quæ verò
morbos propellit curatricē : aliam quæ prohibet ne morbi
nascant

nascantur, iam male affecto corpore, præcautricem, & præferuatricem vocant: Eam autem, quæ conualescentiū curam gerit, ἀναπλαστικὴν, id est restauratricem, & ἀνατροφικὴν, id est renutritoriam nuncupant: Illam autem, quæ præest senibus, ex corpore ipso subiecto mutuato nomine, γεροντοπαιδὴν, id est senilē, appellant. Veruntamē in hoc aliquid etiam est, quod desidero. Quum enim cōseruatio mutationi cōponatur: quur statim vt cōseruatricem, sic mutatricē aliam medicinæ partem non ponimus? Præterea quum conualescentes, senes, & qui cum imminentibus morbis cōfluantur in hoc cōueniant, vt partim mutatione, partim cōseruatione opus habeant (siquidē hi omnes sub neutro statu inter sanos, & ægros à Galeno in libro ad Thrasymbulum cōprehenduntur) quur etiā vnā partem ex duabus aliis cōflatum non statuimus, quæ scilicet seruet quod est secundum naturam, & id quod præter naturā est mutet? Sic enim omnia ex certis principiis nascuntur, ac certa docendī ratione cōstant, præsertim quod ea alioqui sine nomine relinquatur, quæ symptomata tollit si mutatricem vnā non constituimus, cuius officium sit omnia, quæ præter naturam reperiuntur, summouere: quippe quum curatoria pars morborum, & nō symptomatum propulsio à Galeno præficiatur, prophylactice verò morborū causas remouere studeat. Erit ergo vna ars quæ humani corporis vitiis emendandis præest, quā ab vna illius parte medicatricem, & medicinā vocare solemus, melius tamen correctricē (vt omnibus partibus nomen fiat cōmune) nuncupabimus. Cuius quidē tres partes statuētur, cōseruatricis, mutatricis, & tertia ex his cōposita. Quod si ita est, & ex arte artifex instituitur, officiāq; sua sumit, vnū erit vt diximus, primū officiū medici, quod est corrigere vitia, & humanum corpus refarcire. Tria verò alia ex tribus partibus ducta, nempe cōseruare, mutare, & horū vtrunq; mixto munere peragere. Iam verò etsi inter sana corpora quædam sunt suapte natura sana, & bene affecta: alia verò, quæ perfectam etiā sanitatē sunt cōsequuta, & hæc omnino seruare in suo statu nitimur, vtpote quæ quod summū est & optimum iam possideāt, illa verò vel tueri qualia accepimus, vel ad id quod optimū est redigere conamur: tamen (vt diximus) id officiū medici nō variat, nimirū quum semper ille in cōseruatione versetur. Quinetiam quum in omni corporis statu
aliquid

aliquid sit vt cōpositio ipsa, vt in bene valētibus corporibus
sanitas, aliud vt cōpositionis causa, aliud deniq; vt effectus,
in cuiusmodi sunt actiones, qualitates, excrementa, & opera,
que secundū naturā in bene affectis corporibus peragūtur,
cōseruare dicitur, qui hec omnia tuetur, nec aliud eum face-
re putamus, quū sanitatē ipsam, illius causas, & effectus fo-
uet, quā quod cōseruet. At in statu prater naturam, & mu-
tatione diuersa officia constituuntur ob eorū varietatē, quæ
in huiusmodi corporibus reperiuntur. Vt enim verum vero
consonat, & falsum à seipso etiā dissentit, sic quæ secundū na-
turā in nobis reperiūtur omnia sibi fauēt, nec vnus conser-
uatio alterius tutelā impedit. In cōtrario verò statu morbo-
rum causæ remotiores prohibēt aliquādo ne aliæ, & morbi
ipsi abigātur. Veluti quū febris refrigerātia desiderat, cras-
sus verò humor, qui obstructionē, febrēmq; parit, calefacien-
tia potius expostulat. Quin & symptomata intermitteri ali-
quādo morbi & efficientium causarum oblationē suadent.
Quāobrem peculiaria, & ea quidē inter se diuersa esse opor-
tet officia, quæ circa huiusmodi corpora versentur. Sed non
satis cōstat adhuc, quot illa esse debeāt. Neque enim temere
aut ex aliorū opinione ea ponere oportet, sed dictāte aliqua
ratione & principio, quod rei fidem faciat. Itaque quum in
corporibus morbo laborātibus reperiātur morbi ipsi, illo-
rum causæ, & symptomata, his quidam nulla cura, nullāque
præsidia debentur, vtpote quæ ablati morbis, eorūmq; cau-
sis sponte euanescent: quod Galenus optimē duodecimo
Methodi tradit: morbi verò ipsi ablatione suarum causa-
rum abiguntur. Quapropter omne officium, omnēque me-
dici consilium, in hoc statu circa causas versabitur, quæ si
vnus naturæ, & eodem modo causæ forent, vni quoque mu-
neri subiicerentur: aut quum aliter res habeat, siquidem in-
ter causas morborum quædā eum constituunt, aliæ faciunt,
aliæ nonnunquam augent, vel fouent, vel eius generis sunt
sine quibus propelli morbus nequit: aliæ verò, quæ in poten-
tia quadā sunt, vt scilicet facere, augere, fouerēque possint.
Sunt præterea ex his causis nonnullæ ex genere symptoma-
tum, quæ scilicet à morbis, & aliis causis ortæ rursus mor-
bos ipsos, suāsque causas intendunt. Veluti dolor, sitis, vigi-
lia immodica, quæ febres, & humores exasperant. Quibus
quidem ita positis cum præcauere dicemus, qui causas sum-
mouet,

mouet, quæ nondum aliquid faciunt, sed potentiam habent quidpiam efficiendi, nēpe procreandi, augendi, fouendique morbos. Eum verò curare, siue sanare statuemus, qui ea adimit, quæ ætū sunt causæ quomodocūque ipsorum morborum. Quod si postea aliquādo morbum ipsum curationem, auxiliāq; curatiua indicare dixerimus, id faciemus, vt morbi nominæ immediatam illius causam, vt calorem in febribus intelligētes, curationem à reliquis officiis separemus. Si huiusmodi causæ ex symptomatis petantur, proprio nomine hanc actionem, & officium, quod earum ablationi studeat, mitigationem nuncupabimus. Atque hæc meo quidem iudicio, non perperam statuentur, quandoquidem ratio, cōmunisq; loquēdi vsus id docent, & ex Galeno etiam idem probare licet. Nā præcautionis, præuisionisq; nomē quod futurum est, spectat, & incidat, vnde meritò quæ in potentia, & non ætū existunt, ad illius officium referimus: qui vero præsens est morbus, non aliter quàm curari dicitur, quū id, quod ex eo factum est, ablatione suarum causarū auferre nitimur. Sic profecto mitigari symptomata dicuntur, & mitigatione egere, quæ morbos intendunt, dicere solemus, Quod vero ex Galeno id probari possit facile est ostendere, siquidem tertio Methodi, & passim alibi ea, quæ præter naturam sunt, sui ablationem indicare scribit, vnde mutatio, siue ablatio actio est, & operatio medici: qua vtitur in his omnibus abigendis quæ præter naturam existunt: Libro vero quarto eiusdem operis ad verbum ita scribit: Rei præsentis est curatio, eius autem quod futurum est, prouidentia: Quod verò nec in præsentia lædit, nec lædere est paratū, id ab utroq; artis officio, tum eo, quod curat, tum eo, quod prouidet, excessit. Atqui duodecimo Methodi, vbi de symptomatū ablatione agit, eum *παύειν καὶ ἐννοῖται*, id est sedare, & rescindere symptomata dicere solet, qui ea auferre nititur, tanquàm mitigare sedareq; officiū eius sit, qui circa remotionē symptomatum versatur. Tria ergo medici sunt officia incūbentis circa id, quod est præter naturā, præseruare scilicet, curare, & mitigare. Ceterum officia illius partis artis nostræ, quæ neutra dicitur, nullo cōmuni nomine continentur, propterea scilicet quòd tres illi status, qui ei subiiciuntur, diuersa requirāt opera, adeo vt nullo alio quàm generalissimo illo correctiōis vel mixti officij nomine illius munera

munera significari valeant. Etenim qui præest corporibus, quæ parata sunt in morbos ruere ablatione caufarum, quæ nondū agunt, sed paratæ sunt nisi adimantur morbos præcreare, aliud omnino facit, quā qui curā habet eorū, qui recēder à morbo euaserūt, aut senectute vrgētur. Quāobré illos præcauere meritò dicemus, qui eminentiū morborū causas rescindūt. Eodē planè nomine quo illorum officiū significauimus, qui præsentibus morbis ea auferūt, quæ nondū sunt, sed tamen eorum causæ esse possunt. Vtrunque enim officiū id quod potentia est ad morbum, respicit. At verò qui à morbo conualescit, extenuatis viribus, & corpore, id solum postulat, vt commoda adhibita nutritione, & alio victu pristinam sanitatem recuperet. Quare meritò vt pars medicinæ, quæ his præest corporibus, renutritoria, & refectionaria dicitur: sic medici officium circa ea versantis erit renutrire, reficereque: iam vero si in senectute constitutum sit corpus, illud etiam ad renutritoriam partem pertinere scribit Galenus in Arte medicinali, quum tamen alibi medicinæ partē *ἡγεμονικὴν* ab *αἰσθητικῇ* separet, & optimè quidem. Nā qui conualescentes tractat, bona victus ratione eos ad pristinā sanitatem reuocare studet: qui verò senibus præest, illius ætatis propriam temperiem, nimirū quū nihil melius consequi valeat, seruare nititur. Quòd si alicui alteri medicinæ parti hos subiicere oporteret, inueniremus profectò in præseruatiua quàm in analeptica illis commodiorem locū concedi, quū ob siccitatis, frigiditatisque excessum periclitentur ex leui quaque occasione in tanta virium infirmitate in morbos cadere. Vel ergo fingamus huiusmodi officio propriam aliquam appellationem, quemadmodū medicinæ partem illis corporibus datam ab aliis partibus nomine pariter seiunximus: vel si Galenum sequuti, vocabulorū inopia, eos renutrire reficereque dicamus, qui senilis vitæ curam habent: intelligamus non propriè dictam renutritionem, quæ conalescentibus duntaxat debetur: sed quæ alterius sit generis, adiectione scilicet senilis corporis, ne simplici renutritionis refectionisque nomine diuersa inter se officia confundamus. Porro in hoc duplici corporis statu, idem nomen vsurpamus, quū causas ipsius constitutionis corporis emendamus, quòd quū circa constitutionem ipsam agimus. Reficimus etenim in conalescentibus lapsam ipsam con-

N

stitutionem, illiusque causas. atq; etiam vniuersum corpus medicū restaurare dicimus. Ex quibus quidem tandem constare puto quæ, quòtue sint ponenda medici officia: sunt enim hæc (si ea omnia colligas) corrigere, conseruare, mutare, partem mutare, partem conseruare, curare, præseruare, mitigare, reficere, & senum corpora tractare: quorū omnium commune est corrigere, conseruare proprium bene valentibus corporibus, mutare ægrotis, curare proprium eorum, quæ actu morborum sunt causæ: præcauere omnium, quæ eorundem potentia sunt causæ: mitigare proprium illis, quæ ex symptomatis capiuntur: reficere vero conualescentibus sit peculiare, quod commune senibus euadit, senilis corporis adiectione: compositum autem munus ex conseruatione & mutatione tres eos status, quos diximus, completitur, nempe præcauere morbos, conualescentes restituere, & senes tractare.

Quæ præcognita ponat hæc tractatio.

CAP. III.

VID correctio, mutatio, cōseruatio, curatio, præseruatio, mitigatio, restauratioq; sit, quidque vnumquodque illorum spectet, cuique operi præsit, & subiectum corpus habeat, circa quod versatur: quæ præterea ex illis nominibus plura officia, quæ vero singula duntaxat, & peculiaria significant, abunde docuimus. Quin & illud patet nec plura, nec pauciora, quàm quæ posuimus esse posse medici munera. Nunc vero quænam præcognoscenda sint à medico qui hanc partem pro dignitate excolere velit, paucis aperiā: vt studiosos admoneam non statim curandi, conseruandiq; rationem quærere debere, priusquam alia multa didicerint sine quibus hæc assequi non poterūt. Quæ verò hæc, & quot sint, ex natura rei perspicere licebit. Quum enim actio omnis omnēque officium varietur ob diuersam naturam eorum, quæ nos ad agendum mouent, tum ob subiectæ materiæ differentiam, vel ob agentium causarum inter se discrepantiam, necesse erit hæc tria capita diligenter excutere, ex quibus tota huius rei consideratio petetur. Itaque imprimis, qui sint, & quot corporis status inter se diuersi præscire oportet

oportet. Ex hoc enim postea intelligemus, quot sint officia, quę circa eos versantur: deinde natura cuiusque status perspecta esse debet, quo cognoscamus quid secundum naturam, aut illi contrarium, aut mediam inter ea conditionem obtineat. Hinc sanę patebit quid duntaxat conseruandum, quid omnino immutandum, quid mixtum officium desideret: quinetiam quid inter ea causę rationem habeat, quid cōstitutio ipsa, vel constitutionis effectus sit, ignorandum non est: siquidem id docet, quando pręseruatione, aut curatione, vel mitigatione in egrotis sit opus, quidue medici operam postulet, aut non: sanitatis namq; effectus cum sanitate ipsa seruantur: Symptomata verò nonnunquam adeo sunt vehemētia, vt ea prius lenire opus sit, quā morbo occurramus. Horum verò omnium genera, differentiāsque perspectas habere expedit: propterea quòd hęc admonent quo genere, quāue differentia actionum vtendum sit. Aliter namque curamus morbos, qui ad intemperię pertinent, aliter eos, qui in instrumentariis partibus consistunt, aliter magnos, quā paruos: Quin & aliis remediis causas oppugnamus, quę vehementes sunt, aliis verò eas, quę mitius agunt, alio modo sitim quā dolorem mitigamus: Quę nemo vnquam rectē pręstare poterit, qui ignoret, quot sint genera, & differentię status nostri corporis. Adhęc vis & natura illorum omnium perdiscenda. Plurimum enim refert in causis scire quid vniuersum corpus, aut vnā partem duntaxat afficere valeat, quid per se, quid per accidens agat, quid item tempore mitescat: aut grauius reddatur: quid foris solum, vel intus etiam agere queat, & denique vis omnium causarum, quę morbos excitant, fouent & intendunt, ita cognitu est necessaria, vt absque ea nequeas intelligere quibus remediis, quòue modo sanitatem comparare valeas. Siquidem vbi est quod vniuersum corpus molestat, auxilia sunt quęrenda, quę possint vndiquaque prodesse: vbi verò adest, quod vnā partem vrget, frustra pręsidia quęrimus, quę pluribus conueniunt: Si ab his quę extrinsecus lædunt, morbi sunt concitati, admonemur maiorem quoque spem collocandam in externis, quā internis pręsidiis. Quòd si concitata & vehemens sit causarum vis, petenda sunt auxilia, quę pari celeritate, & vehementia malis succurrere possunt. Iam verò in morbis ipsis plurimum refert no-

uisse quisnam salutarem, aut lethalem naturam acceperit, quando in his præſagimus quod futurum est, nec curationē generoso aliquo remedio aggredimur, illos verò omni cura abigere nitimur. Cæterum inter symptomata eiusdem generis quædam reperiuntur, quæ perinde lædunt, vt mitigationem postulent, alia verò quæ si lenias, hominem plurimū offendes. Nerui siquidem dolor mitigari debet, quū vim habeat perimendi: At capitis dolor, qui instante crisi oboritur excretionem prænunciat, qua morbus extinguetur. Ac (vt breuiter dicam) omniū quæ prædiximus naturam, & vim tenere eū conuenit, qui corporis vitia emēdare studeat. Quāobrem signa illi quoque necessaria sunt, quorū beneficio ea agnoscat, quū antecesserint, aut ad sunt, vel futura sunt: nam præsentibus morbis curationem aggredimur, eos vero præcauemus, quū imminēt. Quòd si iam præcesserunt, restauratione in recenti adhuc affectu, vel conseruatione sanitate iam parta utimur. Iam vero corporis subiecti, partiūque omniū natura ad hanc rem consequendā est perquā cognitu necessaria. Etenim huius rei cōtemplatio ad affectuū naturam, illorūque differentias cognoscēdas plurimū facit, ac etiam (quod nūc potissimū quærimus) medici officia variat. Nam temperies, quæ secundū naturam est, quantū excesserit morbus, qui in ea consistit quantōque proinde sit opus remedio coindicat, aliūdque præterea esse agendū in parte intemperata quā aliter affecta monstrat. At quæ inter se diuersæ sunt temperaturæ, diuersas actiones exigūt, siquidem quæ sicca est pars, aliud quā humida, rara quā densa, & dura quā mollis expostulat. Porro instrumentariarū naturalis conformatio, vt morbi excessum, sic remedia etiā monstrat. Quippe plurimū vitiatam agnoscimus esse partem, quæ à naturali sua conformatione, vel alio quod secundum naturam illi inest, valde recedit. Docet etiam quiddam peculiariter moliendum esse, quod nulli alteri sit commune; veluti & reliqua, quæ instrumentarias partes componere dicuntur, vt peculiaris, & distincta est ab aliis singulorū natura. Genus præterea remedij, & locum patefacit conformatio. Solidas siquidem partes vehementiore remedio persanamus, in concauis verò mitioribus auxiliis utimur. Sic profectò ventriculo affecto nouimus per os nos illi succurrere posse, quòd scilicet cavitatem habeat, quæ deuorata remedia

media continere valeat. At partis magnitudo etiam molem
remediorum ostendit: intemperato siquidem hepate, vel ven-
triculo intelligimus ex illorum magnitudine quanta oporteat
esse remedia, quæ foris adhibentur, aut intus quoque su-
muntur. Neque enim duos, aut tres aquæ medicamentosæ
congiungere propinare auderemus, nisi perspectum nobis esset tan-
tam esse ventriculi cavitatem, ut hanc rei copiam capere pos-
set. Ostendit autem remediorum, quæ adhibentur corpori figu-
ram, partium figura. Sic enim cerata quæ adhibentur ventri-
culo ad scuti formam figurantur medici, & oblonga volūt es-
se, quæ lieni accomodantur. Cæterum partium numerus non-
nihil etiam hanc tractationem iuvat. Ut enim multæ parti-
culæ deperditæ, aut additæ maiorem esse morbum produnt,
maioræque ob id remedia postulant, si ea plura necessario
esse adhibenda numerus partium manifestat: excalefactis si-
quidem renibus duobus remediis refrigerantibus opus esse
intelligimus, præmoniti scilicet ex numero partium duos esse
renes, qui diuiso remedio egeant: nimirum quod vñ paulo
latius non sufficiat, verentes interim ne spina refrigeranti-
um usu lædatur. Porro compositio partium plurimum ad hanc re-
facit. Nam ex illarum situ ubi adhibenda, & qualia opor-
teat esse præsidia agnoscimus: quippe quæ in profundo sunt
sitæ, remedia, quæ extrinsecus ei parti, cui interna subiaceret
applicantur, validiora postulant. Sic etiam quum per assum-
pta medicamenta morbis partium medemur, vehementio-
ra eligimus auxilia, quum partes affectæ ab ore longe absint,
propterea quod remediorum vis ob viæ longitudinem alte-
ratione multarum partium, & multiplici mixtione humo-
rum partim exoluitur. Aliquid præterea cum propriis reme-
diis admiscemus, quod vehiculum sit, aut aliam qualitatem
in eo molimur cuius beneficio ad distantiores partes per-
uenire valeant. Quomodo potiones, quæ affectis renibus, &
vesicæ preparantur, liquidissimas efficimus, & cantharides
nonnunquam cum illis miscemus. Connexio partium suam
quoque in hac re præbet utilitatem: quandoquidem hac ra-
tione agnoscimus per quem locum affectis partibus potis-
imum succurrere liceat: id sanè docuit ventriculum per os,
& anum vacuari posse, hepar verò per easdem vias atque
etiam per urinam, sudorem, sanguinis profluuium exonera-
ri, quod scilicet venas habeat, quæ cum ventriculo, intesti-

nis, & renibus cōiunguntur, quæque in anum, nares, exte-
 riâsque omnes partes desinunt. Adhæc prænouisse oportet
 partium proprietatē, dignitatem, vtilitatem, officiū, & actio-
 nem, quam singulæ in corpore exercent. Etenim ex proprie-
 tate quadam ipsarum partium, & occulta natura, nouimus
 cantharides renes ipsos, & vesicam potissimū afficere. Vnde
 quum huiusmodi partes laborant, ab illis nōnunquā præsi-
 dia petimus, quod temere in aliarū morbis faceremus. Prin-
 cipes partes, vt hepar, ventriculū, cor, cerebrū mitioribus
 remediis, paulatimque eductis noxiis humoribus exonera-
 mus: alias autem, quæ nullam in corpore dignitatē obtinet,
 vt ossa, carnem, perinde vt affectus postulat, tractamus. Mi-
 tius præterea cū illis agimus, quas vtilissimas esse cognosci-
 mus, vel ob actionem, quā ædunt, vel quod in ea exercenda
 principatum teneant: quæadmodum læsa voce ob muscoli, &
 nerui alicuius vulnus maiore diligentia nerui, quàm muscu-
 li morbum curare studemus: quod ille suapte natura di-
 gnior sit, & præcipuam vim in sentiendo, & mouendo par-
 tibus præbeat. Vesicam, renes, intestina, venas, & arterias,
 magna adhibita cura sanamus ob publicū officium, quod in
 corpore exercent. Quibus quidē præcognitis ex anatome,
 aliisq; rationibus (neque enim hoc loco illorum cognitionē
 docere instituimus) rerum omnium, quæ corpus nostrū ali-
 quo modo afficere possunt, genera, differentiæ, natura, vīsque
 omnis perdiscenda est: quippe quum ob horum discrimen
 (vt proposuimus) medici officia, & actiones differant. Igitur
 intelligere oportet imprimis quid ad humani corporis
 vsum accommodari possit, quid itē illud seruare, quid immu-
 rare, quid præseruare, mitigare, curare, restaurareque valeat.
 Quid item simplex sit, quid verò compositum, quid vehe-
 menter facilē, aut difficilē, quid intus, quid foris, aut vtrin-
 que vim suam exerceat: quænam vniuersum corpus, & quæ
 vnā duntaxat, aut plures partes afficere queant. Adhæc quid
 per se, quid per accidens agat, quid paulatim, quid subitō.
 æqualiter, vel inæqualiter, cū dolore, vel voluptatē aliquid
 præstet, & denique propriam, & ascititiam eorum, quæ in
 hominis vsum veniunt tanquam ungues, & digitos (vt aiūt)
 teneat oportet medicus. Sic enim quid cuique conueniat,
 facilē reperiet, & singula singulis accommodabit.

PER

Per qua fiat conseruatio.

CAP. IIIL.

POSITIS omnibus medici officiis, propriâq; singulorū natura explicata, ac etiam eo ostēto quo ille opus habet, vt in vnoquoque munere se optimē gerere possit: illud hoc loco sequitur explicandum, qua materia in singulis officiis exercendis vti debeat, idque eo præsertim à nobis pertractandum est, quòd varia de hac re apud Galenum legantur, quæ lectorem facile confunderent, nisi paulo diligentius explicarentur. Nam (vt à conseruatione exordiamur) quum inter corpora quædam planè temperata sint, & in omni mediocritate, quantum humana cōditio patitur, cōstituta: quædam vero sana quidem & ipsa, sed à summa ea mediocritate plus vel minus recedentia, illa victu temperato, & omnino similibus conseruari omnes concedunt: quum alioqui à dissimilibus mutantur, & in deterius (nimirū iam assequuta quod est optimum) labantur: eos verò corporis status, quī à mediocritate illa exactissima recesserunt, similibus intendi, dissimilibus autem cōseruari quibusdam viderur: alij vero conseruationē semper per similia fieri arbitrātur, vtriq; certè Galeni autoritate (qui nunc vnū, nunc aliud statuit) confusi. Etenim in arte medicinali omnes intēperies victus qualitate, & gradu simili, & equali cōseruari scribit: id quod etiam octauo Methodi, & passim alibi confirmat: atque id quidem meritò. Nam quod simile est, vim mutandi non habet, quippe quum à contrario, & dissimili omnis contingat mutatio: quemadmodū etiā Aristoteles in Physicis tradidit. Præterea idem in omni ferè genere rerū contingere videmus. Siquidē calidiora animalia in locis calidioribus, vt leones in Aphrica, frigidiora in frigidioribus: sicut pisces in aqua optimē degunt, & cōseruantur: in cōtrariis autem, aut penitus extinguūtur, aut certè plurimum à natura propria desciscunt. Quæ autem conseruationem per contraria fieri ostendunt, hæc sunt. Primo quòd Galenus scribat libro primo de Alimentis intemperies seruandas esse per contraria: deinde quòd libro sexto de Tuenda valerudine præcipiat: idem author in calida, & frigida temperie semper vtē-

dum esse contrariis, siue illa seruare, siue mutare velimus, propterea quod à similibus (inquit) in morbum facillimè labuntur huiusmodi temperies. Quinetiam similia similibus offendi scribit cū in Arte medicinali, tum in Aphorismis, quum ait calidam temperiē æstate male habere, hyeme bene degere: frigidam verò contra æstate bene, hyeme male affici. Addit & senes calidis, & humidis vti debere, qui tamē frigidi sunt, & sicci. Videtur præterea ratio huic rei suffragari. Qui enim calidus est fortè vt vnum, si vtatur victu pariter calido, putatur fieri calidus, vt duo: Vnus enim gradus additione alterius multiplicatur. Hæc & similia argumēta tanta momenti apud Neotericos habita sunt, vt in errores inextricabiles illi inciderint, vt locos istos (vt videtur) discrepantes inter se conciliare possent: quid verò illi senserint, liceat vnicuique videre. Neque enim sophismata hic tractare, sed quid rei natura postulet, & quo modo interim Galeni loci sint intelligēdi, breuiter aperire volumus. Ac illud imprimis docendum est, quonam modo conseruatio à similibus fieri intelligatur. Neque enim id in omnibus intelligendum est, quasi corpus à similibus nullo modo afficiatur. Nā etsi in his, quæ actu similia sunt, verum id est: in his tamen, quæ facultate potētiāque similia existunt, dum actio fit, corpus mutatur: veluti dum cibus concoquitur, ex reactione calorem corporis remitti necesse est: Adhuc quū exercetur corpus, calidius redditur, quod temperatum est, cuius rei indicium est respiratio, quæ per huiusmodi, vel moderatas exercitationes in magnitudinem mutatur, celeritatē, & frequentiam, quæ quidem caloris aucionem sequuntur: Sic profectò, qui humidior est temperamento, quum cibum appetit, & potum, sicciior quodammodo est redditus, cibiſque humidioribus assumptis, qualis illius natura ponitur, humidior fieri videtur. Huiusmodi enim cibo squalidior corporis tēperies irrigatur, humidiorque euadit, quàm antea esset, dum appeteret, inediāque laboraret: proinde videretur non à similibus hoc modo conseruari, sed potius mutari corpus. Ita ergo intelligendū est, quod dicitur similia similibus vſu conseruari, non quod aliqua mutatio non fiat, dum id, quod est potentia, actu simile euadit, sed quod perfecta ea actione, & eo remoto, quod rei adhibitionem statim necessariò sequitur, propria scilicet rei vi spectata id contingat, quod si interim

Interim dum actio fit corpori mutatio aliqua cōtingit (nam alioqui corrigi nequirēt vitia, si modo correctio motus quidam est, qui ex contrario in contrariū abit) adeo tamen illa exigua est, quæ inter hoc modo similia reperitur actio, ut nullā mutationē euidētē recipere corpus videatur. Ut enim vniuersa medicina corrigit, mutatq; corporis statum, illius tamen quædā pars conseruatix statuitur, quæ scilicet tam parua vitia in melius mutat, ut sensum lateat, an seruet omnino in eodem statu nihil addendo, vel minuendo, an mutationē aliquā interim moliatur. Sic sanè cōseruantia similia intelligere oportet, quod ea, quæ inter illa est dissimilitudo, insensibilis existat. Addendum præterea est corpus à similibus seruari, quantū illius conditio patitur: Nam perpetuo corpus exsiccatur ætatis cursu, etsi interim perpetuò humidis utamur: non quod desit apta materia, quæ id restituat, quod dissoluitur, quando iisdē nutritur, quibus constamus: nec quod minus familiaris sit, quæ ex carne, & alio probo nutrimento reponitur substantia, quàm quæ est dissoluta, sed quod tantū adiciere, quantū absumitur, nequeamus: idque non præter rationem, si modo caloris nativæ vis, qui dissipationis restaurationisque est author, perpetuò humorem absumit, concoquere verò cōtinuò nequit, sed hæc aliquādo suo loco cōmodius demonstrabuntur, in eo scilicet opere, quod de nutriendi ratione, Deo fauente aliquādo ædemus. Itaque si his modis cōseruationem fieri intelligamus, illud quoque inueniemus in omni genere causarum conseruationem per similia perfici: In his enim, quæ alterant corpora, nullāque interim substantiam illi adiiciunt, certissimum id est. Nam si actu illa similia sunt, quā nulla actio inter huiusmodi contingat, necesse profectò est in eodem statu corpus consistere. Quod si etiā cōcedamus vtriusque qualitates coniungi, quæ scilicet nostri sunt corporis, & alterius, quod admouetur, nihilominus intensio, aut remissio qualitatū nulla fit, non magis quàm si æquè alba inter se misceantur, ex quibus quod resultat, non magis album est, quàm sit alterutrum: Eadem (ut arbitror) est in his ratio, quæ potentia & vi talia existunt: ad actum enim perducta, similia illis eadunt, quæ suapte natura huiusmodi reperiuntur. Cæterum in his, quæ substantiā aliquam corpori addunt, veluti in nutrimento, idē contingere puto, etsi id omnibus persuaderi

N

5

inequit: putatur etenim ab imperitis biliosus cibus calidius reddere corpus biliosum, eo quod huiusmodi cibi usu bilis augeatur, ad cuius incrementum sequitur humorum frigidorum diminutio, & corporis ad calidius mutatio. Verum non ita res habet: quippe quum biliosus cibus bilioso humori non addatur, sed solum restituat humorem & substantiam, quae ab eo corpore est dissoluta, nec plane bilis est quod additur, sed biliosum, eiusdemque qualitatis cum reliquo humore, qui in corpore continetur: Satiusque est hoc modo ex rei natura intelligere conseruationem fieri per similia, quam eos sequi, qui similia intelligunt, non qualitatibus, sed effectu, quod quidem id omnino ridiculum est, atque ipsi Galeno plane aduersatur, qui scribit calidum a calido, eoque ipso aequali in gradu seruari & foueri, & absurdum putaret, si quis intelligeret frigida calidis esse similia, quod illa horum naturam mutuo tuerentur. nimirum quum similitudo in ipsis qualitatibus non carum affectu ab eo quaeratur, & omnibus philosophis ponatur. Itaque ex his patere puto tum cibo, tum potu, exercitatione, somno, vigilia, & denique aliis omnibus similibus corpora conseruari, atque adeo eam, quam habet reperiē, & structuram retinere: Nam quae contra adferuntur, ex conseruationis duplici significatione, & usurpatione, cuius Galenus in Arte medicinali meminit, facile diluuntur: seruari enim eos dicit (quod etiam antea ostendimus) qui sani sunt, in eodem denique statu retinentur, vel etiam qui in melius mutantur: proinde quum senes calido, & humido victu, calidos frigido, & denique omnes intemperaturas contrariis tuendas esse dicit, conseruationem sumit, qua ad melius sanum corpus reducitur. At quum per similia conseruationem fieri meminit, de ea intelligendus est, qua id duntaxat, quod est deperditum, corpori restituere, nec praeterea melius aliquid illi comparare studemus. Nec obstat quod calidum & frigidum contrariis semper egere scribat, siue seruire in eodem statu, siue in melius mutare huiusmodi temperiem laboremus: Par etenim est in his qualitatibus, ut in aliis ratio: siquidem calidum calido, & frigidum frigido in suo statu seruatur: sed quoniam rerum quantitatem, quae in usum nostrum venit, exacte metiri nequimus, si paululum excesserimus, praesertim in qualitatibus maxime actiuis, morbi causa facile fit huiusmodi excessus. Vnde praecipit eo loco, non tam quod natura rei

ra rei vult, quàm quod vsu tutius est, maximè quòd scribat se in eo opere præcepta tradere velle non solum medicis, sed etiã aliis omnibus, qui conseruandæ sanitatis artem ali quam quærunt. Porro similia similibus offendi, iuuari autè cõtrariis, excepta temperata natura, cui similia semper conferunt, ita intelligendum est: vt similia similibus nec lædantur, nec iuuentur, si modo pari mēsurā similia similibus adhibētur: & iuuari in hoc casu idem est, quod melius aliquid comparari. Si autem excedat, quod similis est qualitatis, si corpus, cui admouetur est quod excedit, iuuatur: quippe quod vehementius calidum est minus calido temperatur. Si verò id, quod admouetur exuperat, corpus nostrū læditur, de quo quidem Galenus intelligit, quum scribit similia similibus offendi, iuuari autem contrariorū vsu. Quamobrē quum præcipit ille pueris, humidisq; corporibus humectantia semper adhibenda, non id facit, quòd putet exsiccantibus huiusmodi corpora ad meliorem temperiem non reuocari, si præsentē illorum statum spectemus: (Siquidē superflua humiditas siccantium vsu laudabilem mediocritatem assequitur:) Sed quoniā humor naturæ amicus ad incrementum, vitæque longitudinē facit, quæ vel nobis inuitis, ætatis progressu, perēni actione natiui caloris dissoluitur, dissolutioni autem (quantum fieri potest) humidiorū vsu repugnandū est. At contra senibus calida, & humida exhibet, quoniā eò peruenerunt, vt non solum tutela proprii status, sed etiã mutatione in meliorem (quātum nobis procurare licet) opus habeant: quandoquidem excessu frigidi, & sicci morbos facillimè contrahunt, mortēque accelerat: humidis verò & calidis bene valent, vitæque cursum tardant.

Quæ & quando conseruari debeant corpora.

C A P.

V.

Q UONIAM verò obiter attigimus quasdam temperatūras in eodem statu perpetuò conseruandas esse, alias verò contrariorum vsu in melius mutandas: operæpretium fuerit paulò diligentius hoc loco de hac re agere, & expendere, quænam corpora planè conseruare, quæ vero mutare, & quando oporteat. Quæ in re Galenus passim scribit temperatos temperatis semper egere, intemperatos verò similia postul

postulare, si quidem eos seruare velimus, dissimilia autem, si ad meliorem conditionē eos reuocare studeamus. At ego puto aliter esse sentiendum, humidam scilicet temperiem humidis semper egere, nec vnquam mutationem requirere: mutandam autem esse temperatā etiam ipsam in eam, quæ humida est. Si enim hanc temperiem in libro de Sanitate tuenda, quantum fieri potest ille seruari iubet, & pueros quoque minimo humore abundare fatetur, nec tamen eos exsiccari patitur, sed omni ratione alendum esse fouēdūque eorum humorem censet, ea sola similia requireret. Nam etsi ea, quæ mediocris est temperies, suapte natura optima censetur, quoniam tamen iam mediocritatem est assequuta, nec potest diu in ea consistere, propterea quod caloris vi humiditas continuò absumitur, eo temperata deterior est quàm humida, quod citius exsiccatur, & ad vitæ finem properat: quæ autem humida est, etsi deteriores actiones nonnullas, quàm quæ temperatior ponitur, ab initio edit, progressu tamen temporis mediocritatem quoque assequitur, diutiùsque in ea perseverat, tardiùsque vitæ cursum peragit, ac (vt vno verbo dicam) omnibus aliis præstantior euadit. Quibus profectò sit omnium optimam censendam esse temperiem, quæ humida est, eamque solam seruandam, alias autem omnes, quæ secundum naturam sunt, ad eam reducendas. Siquidem eas & conseruare, & interim ad id, quod optimum est, redigere studemus. At eam, quæ præter naturam est, ad naturalem, & vnicuique propriam primò referre nitentur, nimirum quod laborante corpore, id solum procurandum sit, vt illi propriam sanitatem, & nihil melius comparare quæramus, quanquam tamen nihil prohibere video, quò minus tunc temporis contendamus assequi quod est optimum, id quod postea fieri posse demonstrabimus. Nunc verò ex prædictis illud intelligere licet, quænam scilicet inter naturales temperies maximè sint permuandæ. Sunt enim illæ, quæ vel vitæ finem accelerant, vel nimio excessu frequentes grauiorēque morbos pariunt. Ac in eo quidem genere sicca, & frigida primum locum habet, secundum sicca, tertium frigida sibi vindicat. In quarto loco ponenda est calida, & sicca: Deinde calida, postea frigida & humida, sequitur hanc temperata, postremò calida, & humida. Nam & hanc fortè etiam magis quàm ipsam temperatam

ratam seruandam esse credemus, si modo vita calore & humore constar, sequitur humida quæ (vt ostendimus) seruanda est, & minimè permutada. Quòd si ita res habet, quæ illi contrariæ sunt, frigida, inquam, & sicca, imprimis permutanda fuerit, tanquam naturæ, & vitæ maximè aduersa: secundum verò locum sicca damus potius, quàm frigida, quòd siccitas natiua immedicabilis sit, & ablato humido paulo, quo natiuus calor gaudet, frigiditatem etiam sibi adsciscat; hæc verò ætatis cursu melior aliquando euadat, si quidem vigente ætate in omni corpore calor mediocritatē excedit augeturque. In tertio loco frigidam collocauimus potius quàm calidam, aut calidam & siccam: quoniam etsi minus humoris frigida, quàm calida absumit, tamē minus quoque reponere potest. Quippe quum non nisi per coctionem, & attractionem nutrimenti, quarum functionum calor, & non frigus author est, dissoluta à corpore substantia, restituatur reponaturque. Calidam verò & siccam precedere debere alias sequentes constat, quòd suapte natura calor siccitatē pariat: idque eo promptius, si eam iam annexam habeat. Quamobrem etsi frigida, & humida ad coctiones fortè ineptior est, tamen quoniā in hoc corporis statu humor natiuus exuperat, nec est, quod eum vehementius dissoluat, minima quæq;, restauratio sufficere potest, & minus ob id in hoc, quàm alio mutatione est opus. Sequitur deinde calida, cum qua mediocris est siccitas, & humiditas: hæc enim mutatione eget, quoniā satis copiosum humorem non habet: post quam meritò temperatā posuimus, propterea quòd non est quod tantum dissipet, etsi par est in temperato corpore quantum requiritur ad vitæ longitudinem naturalē: que functiones probè obeūdas, ob id eam pariter mutatione egere censemus, cōparandūq; adhuc illi esse copiosiorē humorē natiuum, quo quæ abundat corporis conditio, perpetuò in eo statu, quantū ars nostra assequi potest, & humana conditio patitur, retinenda, seruandaque est. At inter temperatā, & humidam ex his, quæ mutatione egent, calidam, & humidam postremo loco collocauimus: quia in hac adest copiosus humor, qui in tēperata mediocris est. Quòd si calor etiam vincit, qui humorē absumere potest, habet tamen maiore quoque quàm temperata natura vim ex foelici coctione, quæ calore, & humore gaudet eundē restituēdi & repon

reponendi. Quare non solū humida temperies, sed etiam illa, in qua calor pariter abundat, in hoc casu melior censenda est, quā ipsa temperata: Quod etiam putarunt antiquissimi medici, ut ex primo libro Galeni de Temperamentis videre licet, qui eam, quæ optima esset in humano corpore temperies calidam, & humidam & quæ huiusmodi foret, optimam esse censuerunt. Iam verò in eo secundo genere, quod mutationē requirere proposuimus, inter omnes reprimenda est calida, & humidam, quippe quum huiusmodi status putredini maximè sit obnoxius, ubi abundè huiusmodi qualitates pariter exceßerint: est enim huiusmodi natura admodum morbosa, nec lenioribus quidem, sed grauissimis passionibus subiecta. Secundum locum sibi vendicat humidam cum calore coniuncta. Nam pari ratione ubi humor à calore non vincitur, morbosum oportet esse corpus. Sequitur deinde calida: si quidem exuperante calore via patet acutissimis morbis, qui cum febre coniunguntur. Post hanc succedit frigida minus quidem quā calida efficax: & inter simplices postrema sicca: Quum enim tardissimū morum hæc habeat, inducias longas præbet, ut commodo tempore correctionem tentemus, quum alia, quæ periculosiores sunt, etiam emendationem postulent. Ex simplicibus verò, & ex his, quæ superius sunt tradita, licebit intelligere quo ordine collocari debeant, quæ compositæ sunt. Nam post calidam, & humidam, quæ calida est, & sicca, deinde frigida, & humida, postremo frigida, & sicca promptam mutationem postulabunt. At quæ præter naturam sunt, subito omnino quantum illorum natura exigit, & res permittit, corrigendæ: quum alioqui mora crescant, difficilioremque curā reddant. Quæ verò secundum naturam est, per morbos, & vitæ occupationes permutari nō debet inquit Galenus in Methodo medendi, quum studeamus, dum laborat corpus, pristinā sanitatem comparare, nec illud aliā præterea mutationem, qua meliorem cōditionem assequatur, admittat. Quoniam præterea subitas mutationes, vehementesque natura non sustinet, liberam ab omnibus negotiis vitam esse oportet, tum ne aliis occupationibus corpus debilitetur, tum etiam, ut continuò, paulatimque mutationem prosequi valeat: inter quæ nonnulla rectè, alia verò fortè superstitiosè dicta existimo. Nam quod vrgentibus morbis nihil aliud querendum

rendum sit, quàm ut propriam valetudinem recuperemus, rectè id quidem sit dictum, quando multa prestare nequit quod ægrotat corpus ex his, quæ ad bonum habitum comparandum sunt necessaria, veluti sunt exercitationes, somni, & vigiliæ opportunæ, & si quæ alia sunt huiusmodi: tamen nihil obest interim, ut corpus suapte natura calidius, dum calido morbo tenetur, frigidiorè victu utatur, quo nō solum morbum propellere, sed etiam meliorem temperiē, quàm quæ sibi propria est, comparare valeat. Verum illud quid obstat quo minus per vitæ occupationes mutationem proprii status aggrediamur? Nam quum causæ, quæ vitia secundum naturam emendant, ex conseruantium sint genere, exiguāsque ob id, & minimè molestas alterationes moliantur, nihil obesse potest, si per occupationes huiusmodi mutationes tentauerimus. Nam quid quæso oberit bilioso homini, dum negotiis incumbit, si humidis, frigidisque cibis utatur? Quid sicco si humectantibus: si modo contrariorum usu iuuatur intemperatum corpus: similibus verò eo auctore, vel offenditur, vel nullo pacto melius aliquid acquirit? Commodius ergo per otium vitia omnia emendantur. Sed si interim per negotia aliquid facias, non ledes, sed plurimum iuuabis, prohibebisque sapius ne morbi nascantur, quos similibus usus concitat. An non etiam illud à ratione alienum videtur, quod scribit libro sexto de Tuen-
da valetudine: non esse scilicet mutandam in aliqua natura consuetudinem, nisi quum iam longo tempore ea malis laborauit. Nōne satius esset ante quàm morbi, vitiaque corporis in habitum transeant, eorum vim frangere, & corpori languenti prospicere? Hæc & similia de vnaquaque re nulla adhibita ratione, aut admodum infirma, præcepta sæpe tradit Galenus noster, quæ qui sectis sunt addicti omnia tanquam optima statim recipiunt. Ac nescio profectò, quur tantopere Hippocrates etiam vereatur consuetudinis mutationem, quum in multis rebus ea iucundissima sit, & sine vlllo periculo tentetur: quod vel ipsi morbi docēt, per quos omnia statim deserimus, quibus per sanitatem assueuimus; quod quidem tanto maiore periculo quàm per sanitatem faceremus, si tam noxia esset, & periculosa huiusmodi mutatio, quanto sanè tunc infirmiores, & ad omnia mala sustinenda ineptiores sumus.

Correct

CORRECTIONEM omnē, omnēque mutationē per cōtraria fieri, etsi ea, quæ conseruant corporis statum, exiguā habent repugnantia, antea ostendimus. Qua ratione similia tum qualitatibus tum gradu esse dicuntur, quæ minima scilicet accepta mutatione huiusmodi euadūt: Ad hæc quæuā conseruāda in suo statu sint, quæue mutāda, quo præterea modo capere oporteat similia similibus seruari, & quid tanquā optimū in mutatione quærere debeamus, quo itē tempore in singulis ea mutatio sit tentanda abundē demonstratum putō. Nunc verò quam materia vtantur alia officia explicandum esse duco. Ac profectò hæc omnia contraria vtuntur, quemadmodum etiam optimē Galenus vndecimo Methodi probare nititur, morbos scilicet illorum causas pariter & symptomata contrariorum vsu tolli, & abigi, idque meritò. Nam vt omnis motus, omnisque actio ex contrario in contrarium abit: sic sanē quæ præter naturam in nobis sunt contrariis tolluntur. Sic enim frigidum morbum calido remedio, & hunc frigidus curari videmus. Quod si quis quærat, quo nam modo vehemens causarum morborum motus nonnunquam morbos soluat: Veluti quum extasis mediocrem maniam (vt Gal. prodidit) discutit, & vehementia symptomata bonas crises moliuntur. hæc etiam contrarietate fieri inueniet. Vehementia namque symptomata, & causarum ipsorum morborum excedens vis naturam cogunt, vt id, quod repletionē offēdebat, extrudat, aut alteratione vincat, quod alienam qualitatem obtinebat. Repletio autem vacuationi, & qualitas, quæ prius in humore erat, ei quæ naturæ beneficio parata est, contraria putatur. Porro contrariorum nomine opposita intelligere oportet, nec non cōtraria sumimus, non solum quæ qualitatibus inter se pugnant, sed etiam tota substantia sibi mutuò aduersantur. Nam hoc modo morbi, qui ex venenis nascuntur, per antidota propelluntur. Cæterum vt morbi, sic illorum causæ contrariis tolluntur: Quæ enim densando morbum intulit causa, rarefacientibus remouetur, quæ replendo per vacuantia, quæ calefaciendo refrigerantibus.

antibus. Quinetiam ipsa symptomata contrariis mitigan-
tur. Vigilia siquidem somno tollitur: Sitis illis, quæ eam ex-
tinguunt: dolor his, quæ eam auferunt, mulcet, & denique
contrariorum contraria sunt remedia, & tum curatio, tum
mitigatio præseruatioque vsu contrariorum exercetur: Præ-
sertim si præsentibus morbis ablatione earum causarum,
uæ aliquid efficere valent, præseruationi incumbamus: nã
morbi adhuc absunt, vt præter naturam planè non habet
corpus, nec tamẽ omnino secundũ naturam, sic profectò ma-
teriam requirit eiusmodi opus ex simili & contraria quali-
tate mixtam. Nec verò illud mouere nos debet, quòd labo-
rante corpore cibo, & potu, quæ similia corpori censentur, vt
remediis illi contrariis vtamur: quandoquidem duplex est
scopus medici laborante corpore, vnus vt ea, quæ præter na-
turam in illo reperiuntur, abigamus idoneis adhibitis præ-
sidiis: alter vt id, quod est secundũ naturam commodo victu
conseruemus. Fit præterea, vt similia remedia similiũ esse vi-
deantur: Veluti quũ dolorem sedamus auxiliis, quæ dolorẽ
inferunt: tũ enim dolor dolore pelli videtur: at id per acci-
dens: siquidem dolor doloris medicina nõ est, sed accidit, vt
ea quæ dolorificis dispositionibus medentur, veluti quum
morbu coxendicis adustione curamus dolorẽ quoq; pariãt.

*Per quæ fiat restauratio conualescen-
tium, & senum.*

CAP. VII.

CALENVS in Arte medicinali bono & co-
piofo victu conualescentes, senes verò humi-
do & calido reficiendos esse iubet, propterea
(inquit) quòd exhausta sunt illorum corpora
refrigerata pariter, & exsiccata. Quo patet
per contraria, illius opinione, horum restorationem fieri,
quum antea etiam docuisset conseruationem præsentis sta-
tus, reductionem verò ad id, quod melius est, vsu contrario-
rum obiri. Nam si exhausta sunt illorum corpora, & reple-
re studet: si exsiccata, refrigeratãque, & ea calefacere, atque
humectare vult, constat profectò cõtraria in eo statu ab hoc
autore adhiberi. Quòd si ita res habet ij eandem tracta-
tionem requirent quam exigunt, qui præter naturã omni-

O

no sunt affecti atque ita frustra medicinæ partem, quæ his data est corporibus, mediam inter conservatricem, & curatricem in libro ad Thrasybulum statueret, frustra etiam in Arte medicinali horum tractationem ab illis seiungeret. Verum res aliter habet; dum enim nutrimento, & commodo victu illorum vitia corrigit, quid habeant commune cū sanis, & quid restauratio cum ipsa conservatione docet. Victus siquidem conservatio sanorum fit, remediis verò morbi propulsantur. At quum in nutrimento, & reliquo victu calescentes humectantēque qualitates requirit, ostendit, quid commune habeat hæc pars cum curatrice, quæ contrariis vitur. Egent ergo conualescentes, & senes bono nutrimento, quod bonum sanguinem, qualis illorum est, qui conservari debet, procreet: Copiosius tamen alimentū calidiūque, & humidius postulant, ut id, quod præter naturam in illis apparet, nempe humorum defectus, collapsūque corporis moles, & frigidior, sicciorque senū temperies: conualescentiū verò ea, quæ ex morbo relicta est, contrariorū usu recedat.

A quibus exercentur hæc officia.

CAP. VIII.

VID per contraria, quid per similia, quid verò partim per similia, partim per contraria fiat, antea à nobis ostensum est: à quibus verò conservatio, curatio, & ceteræ actiones proficiantur, siue quæ, quorūque sint, quæ similia, & contraria adhibent tanquā motus authores: & præterea quæ inter agentia primum locum obtineant, nunc docere operæpretium esse duco. Agunt itaque ut plurimum medicus, & natura: quandoquidem morbos ab his curari sanitatemque tueri, & demum quicquid in corpore nostro fit, ab illis provenire omnes concedimus. At nonnunquam quædam fortuna contingunt, quorum nec natura, nec ars authores putari debent; sic enim quosdam, qui aqua inter cutem laborabant, accepto vulnere in abdomine, liberari contingit, & alios, qui suppuratum tumorem habebant, cecidisse, & ob vehementem concussionem, rupta vomica, casu liberatos vidimus. Hæc ergo officia prædicta exercent natura, ars, & fortuna, sed hæc prætermissa, quæ præceptis non subiicitur

ñicitur, paucis expendendum est, in quibus nam solius naturæ, vel artis, aut vtriusque simul officium requiratur. Quæ in re scribit Galenus primo de Locis affectis leues morbos solius naturæ beneficio curari, & meritò quidem. Vbi enim ea sola sufficere potest, frustra ab arte præsidia petuntur, si quidem familiariora sunt naturæ auxilia, quàm quæ ars addit. Est tamen, vbi leuis infestat morbus, cui ars medelam adhibet, nequeunte natura aliquid conferre ad illius ablationem: Veluti quum acrochordones, aut alio modo excedentes partes, quæ leues morbos committunt, abscindimus. Itaque illud intelligendum est paruos affectus naturæ opera emendari, qui scilicet illius officio subiiciuntur, quales sunt potissimū, qui in alteratione, expulsionem, & additione alicuius substantiæ consistunt. Hos enim natura absque artis auxilio corrigere potest. Quædam verò solus medicus curat, nihil conferente natura, quorum scilicet vitia ars sola emendare potest, cuius quidem generis sunt luxationes, partium superfluarum sectiones, & eorum, quæ toto genere aliena sunt, vt lapidum à vesica extractiones, diuisarum partium vniones, quæ adhibitis futuris, & vinculis peraguntur, & cætera huiusmodi quæ sola ars præstare valet: alia verò sunt, aduersus quæ natura & ars coniuncta opera pugnāt: quales sunt, qui suapte natura vtriusque officium requirūt: Veluti vlcera caua, quæ tū absterfione, quæ ars præstat, tū carnis generatione, quod naturæ opus est, indigēt. Alia verò sunt mala, quæ etsi naturæ officio subiiciuntur, ob vehemētiā tamē ab arte quoque auxilia petere coguntur. Sic enim putrescentes humores, aut admodū frigidos, aut vehemēter calidos à natura adiuta, ex propriis unicuique humori, & cōcoquentibus remediis fœliciter elaborat, & vincit. Quin etiā in præseruatione: quædam sunt solius medici, quædam verò naturæ, alia verò vtriusque opera. Nam vbi vrget magna humorū copia, quæ parata est morbos graues excitare, ex sola arte quærenda sunt auxilia, quæ confestim multitudinem exhauriant, quod natura non nisi paulatim præstare valet, hæc verò minorem humorū multitudinem sola vincere potest. At fluxionum occasiones medicus reuulsione, vacuatione: natura autem retentione, concoctione, & expulsionem pari negotio rescindunt. Necnon ex symptomatis quædam medicus mitigat, veluti dolorem ex pūctura nerui excitatū, quod nequit

natura facere, quædam hæc ipsa videtur efficere, ut quæ dolentem ob refrigerationem partem, affluxu spirituum & sanguine mitigat, ac in nonnullis somnum animali conciliat, quo tempore dolor nullus percipitur. Quod si sola id nequit ipsa facere, caloris natiui interno naturalique motu, addit medicina soporifera remedia, quæ sensum stupefaciant, viasque calori occludant, unde sopor oboritur. Postremo in conseruatione quædam sunt opera solius naturæ sicut attractio, retentio, & concoctio alimenti, quo corpus conseruatur, & reficitur: quædam solius sunt medici, quales sunt frictiones, quas corpori ad illius tutelam adhibemus. Sunt & quæ ab utroque prodeunt, ut quæ genus exercitationis aptum ad sanitatem tuendam medicus eligit. Natura autem motio num est author. Quamobrem quod scribit Galenus libro sexto de Morbis vulgaribus primas partes in curatione, reliquisque officiis naturam obtinere: secundas medicinam, quæ remediorum usum docet: tertium locum medicum arti seruientem: quartum alias artes, instrumenta, & materiam medico præparantes: vltimum vero artifices arte vtentes, instrumentaque ipsa suppeditantes. De aliis id certissimum est: de natura verò, & medico nisi in vniuersum, & ut in pluribus principatum naturæ tribuamus, verum haud quaquā dicemus: Quandoquidem (ut postea ostendemus) eo etiam authore medicus nonnunquam sibi primas vendicat. Ex quibus quidem intelligi illud potest quid à natura, quidue à medico expectandum, exigendumque sit. Nam qui prænouerit quales, quotque sint naturæ vires, & quantum singulæ præstare valeant: & quæ habeat vniuersa medicina præsidia, intelliget profectò quid naturæ solius, vel artis officium, aut vtriusque operam simul desideret.

De scopis, siue intentionibus agendi.

CAP. IX.

NUNC illud sequitur explicandum, quænam, & quot in singulo officio medicus spectare debeat, quos scopos agendi vocare placet, quod hæc veluti scopos quosdam nobis proponamus, in quos actiones nostras dirigamus. Quæ res profectò vtilissimam huius libri partem complectitur. Nam quid alioqui prodesset intellexisse, quæ & quot sint medici

medici officia, per quæ, & à quibus illa exerceantur, nisi postea intelligatur, quid in vnoquoque officio sit obseruandū? hinc sane videmus sanitatem, quæ conseruari debet in morbos sepe mutari, & morbos ipsos leues suapte natura grauios reddi, ac nonnunquam pro salute mortem ægris à medico comparari, dum non agit, aut si aliquid in corpore molitur, non his remediis, quibus oportet, aut intempestiuè opus aggreditur, aut deniq; in aliquo errat, quod in agendo maxime spectandum est. Hinc etiam intelligimus quorsum vnumquodque referatur eorum, quæ à nobis hominum causa exercentur, & quando demum actionum nostrarum finem consequuti sumus. Quum enim cognouimus omnes scopos necessarios in actionibus obseruatos, putamus pariter nos officio nostro functos: ac si quid prætermisum aliquis calumniatur, non ignorata huius rei ratione, illud tanquam superfluum à nobis reiectum, vel in posito numero comprehensum asserimus. Quod qui ignorat cæcorum more ducitur, qui quorsum tendant, dum per vias ignotas discurrunt, nesciunt. Quòd si quis authorum testimonia in hac re per se apertissima requirat, Galenum legat, qui passim scopos tractandarum rerum alibi inuestigat, tum maxime primo ad Glauconem, vbi tradit omnem medendi methodum qualitate, quantitate, modo, & tempore remedium constare: quod nihil aliud est, quàm methodum medendi sibi hæc quatuor proponere, tanquam scopos, quos perpetuò assequi studet. Itaque si id vtilissimum censeretur, quo medendi methodus, atque adeo sanitatis tuendæ ratio constat, nihil vtilius existimabimus hac tractatione, quæ pollicetur se ostensuram, quæ, & quot sint, quibus ea ratio & methodus constare potest. Sic Aristoteles ipse in Ethicis philosophi moralis institutionem non aliter quàm scopis quibusdam complectitur. Ac tanto quidè diligentius huic rei à nobis incumbendū est, quanto negligentius à maioribus nostris hæc tradita sunt, & in scholis à sophistis negliguntur, nam (vt recentiores Græcos omittam, qui ne verbū quidem de his scriptum reliquerunt, sine quibus tamen alia rectè docere nequeunt) quantum variet in numero horum scoporum Galenus, facile vnicuique licet videre: siquidem in Arte medicinali salubres omnes causas duobus scopis contineri scribit, earum scilicet qualitate, & quantitate, eumq; opti-

mum sanitatis custodem, & morborum profligatorem fore
 refert, qui materiae medicae qualitatem, & quantitatem obser-
 uauerit. Totidem sed ab his diuersos, nempe materiae copiam,
 & congruum illius usum septimo Methodi statuit, quum ait
 medendi methodum remediorum copia, & idoneo usu con-
 stare: Libro vero de Sanitate tuenda eum sanitatis optimum
 custodem futurum refert, qui victus salubris vim, illiusque
 usum, qui opportuno tempore, & modo constat, inuenerit.
 In eo vero opere in quo quaerit, An ars tuenda sanitatis ad
 medicum pertineat, quantitatem, qualitatem, & occasionem
 in materia medica dignoscendam esse putat. At primo ad
 Glauconem, ut antea diximus, medendi rationem auxiliorum
 qualitate, quantitate, utendi modo, & tempore comparari aper-
 te commemorat. Addit tres alios scopos decimo tertio Me-
 thodi, quos maxime spectare debet medicus, ut citò scilicet
 iocundè, & tutò agat. Ordinem praeterea in remediorum usu
 tertio, & decimo eiusdem operis libro, & alibi saepius requi-
 rit. Quae profectò an conciliari possint, vel non, nostri non
 est instituti nunc docere, qui de placitis & aliorum opinio-
 ne praesertim in re desperata non certamus, sed quid rei na-
 tura postulet ad antiquorum imitationem tradere institui-
 mus. In scriptore tamen alicuius artis nihil magis damnandum
 censeo, quam variam de eadem re tractationem, quae lectorem
 moratur, & confundit: Quum enim tantam huius rei utili-
 tatem esse dicat Galenus, ut vniuersa medendi, tuendaque
 sanitatis ratio quibusdam scopis contineatur, nonne oport-
 tebat eum semel alicubi eorum numerum apertè constituere,
 & aliqua ratione ostendere nec plures, nec pauciores esse pos-
 se, & postea perpetuò in eodem numero consistere, nec toties
 eum mutare, quoties de hac re illi est agendum? Tradit sane
 Aristoteles in Ethicis scoporum numerum, quatenus ad morale
 philosophum pertinet, quum docet quid sit agendum, quan-
 tum, quo modo, quo tempore, & loco Sed nec certum nume-
 rum nititur ille inuenire: nec planè potest ea tractatio medi-
 cinæ accommodari: Materia etenim ad agendum, obeundaque
 artis munera eget medicus, & in ea quantitatem, qualitatem
 ceterosque scopos, non autem in artifice, ut moralis philo-
 sophus ponit. At si rei naturam consulamus, quae omnia di-
 stinguat, & neminem confundi permittit, quidque bene, vel
 malè ab aliis sit traditum docet, ut in aliis officiis, sic in no-
 stris

his primū scopū constituemus, quo intelligimus an aliquid sit à nobis agendum vel non. Quum enim duo sint, quæ agere possint, (vt paulo antea ostendimus) natura, & medicus, cuiusnam officium sit agere, imprimis perspiciendū est: hinc it, vt quum sæpe solius naturæ opus in agrotis requiratur, imperiti medici grauitèr homines lædant, dum volunt videri se aliquid præstare debere, quod interim bene agentem naturam turbat. Quin etiam quum in desperatis morbis diligentius aliquid facere aggrediuntur, præsidiorum auctoritatem minuunt, quod non facerent, si agnouissent nō curationi, sed prædictioni locum relictū. Atque hoc quidē posito scopo, secundus statim emergit, qui quid agendū sit, spectat. Nam quum multa, variæque præstare possit medicus, plurimū refert intelligere quid ab eo fieri debeat, an scilicet vacuandum, vel refrigerandum, aut aliquid aliud faciendum: quod qui ignorat, dum vnum pro alio sæpe facere aggreditur, homines vehemēter lædit. Nam pro salute agris mortem parabimus, si fortè nutritione, & virium restitutio ne opus sit: & interim vel sanguinē his demere, aut corpus purgare, vel alio modo vacuare tētemus. Contrā verò si hæc necessaria sunt præsidia, hominē non leuiter offendemus, si eum liberaliore victu replere studeamus. Cæterū quum ad agendum materia sit opus, & instrumentis (siquidem medicina victu, & remediis vtitur) tertius scopus statuatur, quī genus materiæ complectitur. Nam temere remedium pro victu vsurpatur, & vbi vacuandū est, nō parum refert vnum pro alio remedium sumere. Quare optimè statuitur hic scopus, qui admonet in electione cōmodæ materiæ delectū esse adhibendum. Sed enim quum eadē agentia diuersis qualitatibus sint prædita, nec parum intersit hac, vel illa qualitate materiæ vti, veluti inter ea, quæ bilem purgant, plurimum refert calida, aut frigida eligere: quart⁹ scopus materiæ qualitatem spectabit. Quin etiam quum naturalis status in mediocritate quadā positus sit, qui ob id immoderata quantitate vitiatur, ponatur quintus scopus, qui illius iustā mensuram præscribat. Nam præsentē sanitate, si excedat conseruantis temperiem qualitatis vis, morbus nascitur, hoc vero vrgente, si vincunt remedia, maiore quàm opus sit excessu, priore malo sedato, aliud inferunt. Quare iusta mensura in omni materia tenenda est. At quoniam quantitate rerum diuerso

modo uti possumus, nec parum obsunt, quæ confertim exhibentur, si paulatim, & per vices partiri debeant, ideo sextus scopus rebus modum constituet. Verum quoniam omnia prædicta inutilia sunt, nisi opportunè fiant, septimus addendus est, qui admoneat tempus ad agendum opportunum. Sunt porro hi scopi omnibus actionibus communes, quibus spectamus an agendum, quid agendum, qua re, quali, quanta, quo modo, & quo tempore adhibere singula conueniat. Peculiares verò alij adduntur, locus scilicet & ordo: ille quidē ubi plures sunt loci per quos agere licet, ut in vacuationibus multum interest noxios humores per aluum, aut os, aut cutem, vel secta in aliqua parte vena, aut per aliū denique locū vacuare: vel si vnicus est locus, non tamen ille satis patet, ut in remediis alterantibus, quæ foris admoventur internarum partium gratia, siquidē omnibus nō cōstat si affectum est hepatis, aut lien, aut renes laborant, ubi applicanda sint præsidia. In his ergo arte opus est, quæ locum idoneum designet. Vbi verò vnicus est locus per quē agere possumus, & sensibus patet, ut in nutritione: & vulneribus atque etiam in externarum partium affectibus, nemo de eo sollicitus esse, nec præcepta ex arte nostra postulare debet. Nam ars quæ omnibus sunt nota, non præcipit. Ordo, ubi plura facienda sunt, quæ inter se serie quadam cohererent, scopum alium facit, quo docemur quærendum esse quid primò, quidque deinceps fieri cōueniat. Ac præter hos scopos non esse alios statuendos intelligemus, quū quid vnoquoque cōtineatur explicauerimus.

Quid vnoquoque ex prædictis scopis contineatur.

CAP. X.

IAM verò constituto scoporum numero, & propria singulorum appellatione, sequitur ut explicemus, quid in vnoquoque illorum contineri intelligamus. Sunt enim quidam inter eos, qui plura sub se cōplectuntur. Nam quum ars in summis generibus non consistat, necessarium est scire non solum agendum esse, & quid agendum sit in vniuersum: sed etiam ad inferiores actiones descendendum. Veluti quod nō solum mutandus sit corporis status scire expedit, sed quod vacuandum

dum sit, & non solum quòd vacuandum, sed quòd bilis, vel alius humor educendus: idque vel à toto corpore, vel parte aliqua, vel leuiter, aut vehementer educendus. Ac quòd alia cum vtilitate tantummodo fiant, alia verò etiam cū facilitate, & leui tollerantia eius, qui refert, obeantur, quid cū vtilitate, quid etiam cum facilitate fieri cōueniat, perspectum esse debet. Quædam præterea, citò, quædam tardè, sunt quæ nō nisi cum dolore, nonnulla rutò, alia sunt, quæ solum cū periculo fieri possunt. Etenim his, qui ex alto loco in terrā sunt delapsi, si nullum est in humore vitii, sanguinē demimus, suadēte ita affectu: Sic vrgente apoplexia crassos, tenacēsq; humores, adhibita purgatione educimus: Vtilis verò, facilisque est vacuatio, quum humores sunt noxii, & ad vacuationem præparati. Dysenteria cum his, quæ dolorē inferūt, curatur, & misio sanguinis cum dolore fit. Citam vacuationem postulant fluxiones, quæ in aliquam partem vehementius irruunt: tardam quartana, quotidianāque febris, calculus ex vesica non nisi cum periculo extrahitur, & ramen huiusmodi actionem postulat. Quamobrem hæ, & huiusmodi alia (si quæ sunt diuersæ actiones) notandæ, atque illæ sumendæ, quæ ad finem propositum cōmodiores putantur. Porro tertius scopus, qui genus materiæ cōplectitur, æque multiplex est vt secundus, & vires materiæ notas ponit. Nō enim solū quid vacuet scire oportet, sed etiā quid bilē, aut aliud, & quid cum vtilitate, vel cū facilitate quadā materiā à corpore educat: quid præterea à toto, quid à parte, quid leuiter, vel vehementer, quid citò, iucundè, rutò, & demū quid vnūquodq; præstare in corpore possit, ponendum. At in qualitate materiæ primas, secundas, & alias omnes qualitates siue actu, siue potentia in ea sint, siue natiuæ, vel arte paratæ cōplectimur. Nam plurimū refert medicamenta, quæ assumuntur (vt hoc vno exemplo res in aliis etiā intelligatur) calida vel frigida, actu vel potentia, liquida vel solida, crassa vel tenuia, & hac aut alia figura, & qualitate prædita exhibere, siquidem vrgente febre, creduntur magis prodesse, si frigida actu, quàm potentia dentur. Vbi renes, aut vesica laborant, liquidiora medicamenta solidis præferuntur: vbi caput euacuandū est, quæ dura sunt efficta (cuiusmodi sunt catapotia) mollioribus & liquidioribus vtiliora censentur. Iam verò quātītatis nomine, mēsurā, quā vulgus gradū vocat, & mo-

lem, copiamque rei contineri volumus: Etenim remedia usque adeo intendere oportet, donec affectus penitus adimantur, quod est gradus praesidiorum gradibus affectuum aequales facere: mole & copia praeterea in remediis requirimus: Veluti crassa cerata, & cataplasmata, quae ad suppurationem adhibentur, tenuiora vero ea a quibus refrigerationem expectamus, efficiemus. Sic ubi potiones, quae vomitum moueant, propinamus, largiores eas aliis, quibus stomachi vitia emendare solemus, esse volumus, ut rei pondere subuertatur ventriculus, atque ita infestantes humores simul reiciat, id quod est molem, & copia remedium spectare. Considerat modum, qui spectat, an continuo agere debeat, an per vices. Quod si per vices agendum est, querendum in quot partiri debeat, in duas ne vel tres, aut plures, & praeterea an tantum una, quantum alia, vel plus, aut minus aliquid sit exhibendum: nec illud quidem ignoro agendi modum aliter nonnumquam a Galeno quam a nobis sumi, ut postea ostendemus, sed nobis placet ita hoc loco eum capere: sicut ille in eo Aphorismo, in quo scribit Hippocrates, & quibus semel, aut bis, intelligendum esse refert. Porro loci ordinis, & temporis nomine quid significetur, omnibus notum est. Ceterum perfectum esse numerum (quod hoc loco docere operae pretium esse duxi) natura ipsius rei docet, tum etiam quod alij reperiri non possint, qui in iam positum non contineantur. Qui enim quum illi agendum est, agit quod debet, & materia accommodata ad id, quae efficere studet, utitur, nec in qualitate, quantitate, modo tempore, loco, & ordine errat, is profecto quantum homini licet, semper bene agat, nec aliud praeterea desiderabit, quo spectare debeat, quum vel curare, aut praeservare, aut conservare, vel alio medici munere fungi studet. Nam quod Galenus praecipit lib. j. de Morbis vulgaribus eum, quae recte curationem morborum instituere nititur, illud observare debere, ut egroto profit, aut saltem ne quid ei noceat: atque etiam quod scribit octavo Methodi, dum abigimus morbos, prospiciendum esse, ne quae secundum naturam sunt, laedamus, & si quae alia similia sunt praeccepta, diversos scopos non faciunt. Qui enim ea praestat quae diximus, omnia alia consequetur, quae excogitari agendo possunt: quum alioqui in infinitum huiusmodi praeccepta excreverent, nisi ad certa capita referrentur. Superfluum praeterea est addere instrumenta, quibus ad materiae usum utimur, atque adeo compositionis, praeparationisque remedium rationem, quandoquidem

haec

etiam in prædictis comprehenduntur: neque enim com-
 modis locis ad moueri præsidia, si desint propria instrumen-
 ta, per quæ admouetur, & immittuntur: nec idonea qualita-
 tem habere possunt, si composita, aut alio modo recte præpa-
 rata non fuerint, quæ ad corporis vsum adhibetur. Illud ve-
 rò potius urgere videtur, quod de occasione dici solet, nempe
 quod illa scopum ab alijs distinctum constituere non debeat,
 sed in qualitate, & quantitate præsidiorum contineatur: de
 qua quidem re (ne frustra illi tertium locum dedisse videamur)
 operæpretium esse ducimus, ut pauca dicamus. Ac imprimis
 quidē de nomine, & varia significatione agendum, nam reli-
 qua postea facilius intelligi poterunt. Itaque scribit Gale-
 nus libro de Optima secta *ναίειν*, id est occasione duo signifi-
 care, oportuno scilicet ad agendum, & morbi tempus. In li-
 bro autem de Temporibus morborum contra Hippocratis
 & aliorum omnium Græcorum authoritatē, qui potissimum
 pro opportuno tempore hoc verbū usurpant, contendit dun-
 taxat morbi tempus significare. Caterum occasione diuidit
 aliquando in vniuersalem, & particularem, ut videre est in
 libro de Optima secta: alibi verò semper de ea tanquā de re
 simplici agit. Nos autem, contempta ea significatione, quā
ναίειν significare scribit, nempe morbi partem, de opportu-
 no ad agendum tempore hoc loco differimus, quod etiam
 Latinum nomen occasio exprimit. Neque enim occasionis
 appellatione intelligimus morbi tempora, siue partes, aut
 aliud quicquā, quā commodum, & opportunum tempus
 ad aliquid molendum. At præstat quidē ita occasionem de-
 finire, quā Galeni definitionē traditam in libro de Opti-
 ma secta recipere. Neque enim occasio idoneum est tempus
 ad exhibenda remedia, ut eo loco tradit, quippe quum non
 minus in victu, quā in remedijs occasionem queramus.
 Qua ratione idem author libro tertio de Victu acutorum
 scribit occasionem esse tempus, quo ex consuetudine aliqua
 re uti consueuimus, vel quo aliquid iuuare solet. Porro vni-
 uersalem appellamus occasionem longius quoddā tempus
 ad id quod volumus peragendum accommodatum, de qua
 quidē Hippocrates sæpius agit: Veluti quū scribit in Apho-
 rismis in principio: si quid videtur mouendū, moue. Item,
 in acutis passionibus raro, & in principio purgandū. Ad id
 pertinet & Aphorismus ille: cōcocta medicari. Cōstat enim
 mor

morbi principium, in quo mouere possumus saepe aliquot
 dierū, & mensium spacio, quod vniuersum ad mouendū, eua-
 cuandūq; corpus est idoneū: Sicut & pars ea morbi, in qua
 noxius humor est concoctus, quæ tota pars ad purgationem
 est accommodata. Ac nos quoq; per sanitatē hanc cōmodē fie-
 ri, vt victum exhiberi: alia per morbū, vt remediū dari dici-
 mus, vbi totū tēpus, quo sani sumus, vel morbo laboramus,
 aptum ad ea obeunda, quibus egemus, statuimus. Particula-
 ris autē occasio est illud ferē momentū tēporis, quo iam re
 aliqua vtimur, cuius mētionē facit Hippocrates in Aphorif-
 mis, quum momentaneā occasionem vocat, & Galenus pri-
 mo ad Glauconē, quando eam scribit cognitu esse difficili-
 mam, adeo vt vix etiā ab exercitatissimis medicis cognosci
 valeat: nā aliā faciliē omnes, qui vel leuiter sunt arte nostra
 instructi, intelligunt. An verō occasio in quantitate & quali-
 tate contineatur, an potius seiunctū scopum cōstituatur, quod
 ab initio proposuimus disputandū, iam tēpestiuum est, vt
 docere aggrediamur: eōq; potissimū, q̄ hęc res vel doctissi-
 mos etiā medicos angere videatur: nimirū quod Galenus,
 quo maximē authore illi suas cōtrouersias diiudicant, sibi
 ipsi consentire in hac re nequaquā videatur: nā libro primo
 ad Glauconē medendi methodū (vt antea quoq; retulimus)
 qualitate, quantitate, vtendi modo, modo, occasioneq; reme-
 diorū cōstare scribit, & alibi passim hanc ab aliis seiungit,
 vno loco excepto, qui habetur in Arte medicinali: Vbi con-
 tendit in qualitate, & quantitate remediorū occasionē com-
 præhendi: atque ob id tertium quendā scopū, qui admoneat
 occasionē esse obseruandā, non esse ponendum. Verū enim-
 uerō vtramq; opinionē probabilem esse, meo quidem iudi-
 cio, reperiet, qui scrupulosius, & subtilius fortē quā nostra
 postulet facultas, hęc perpēdet. Nam quoniā corpus nostrū
 in perpetua quadā mutatione versatur, describi nequit cer-
 ta qualitas, & quantitas rei, quæ ad illius vsum adhibetur,
 nisi certū tempus statuamus, in quo illud perinde afficitur,
 vt tali, & tanta re opus habeat: præterlabitur enim, & muta-
 tur nonnunquā momento corporis status, vt ea qui dē inuti-
 lia reddantur, modo, quæ paulo antea iudicata sunt optima,
 siquidē absente morborum accessione vtile censemus esse
 (ita forte exigēte affectu) venā tundere, aut medicamentum
 propinare, vel clysteres iniicere, qua statim aduentāte nihil
 horum

torum opportunè adhiberi potest. Quare nemo de qualita-
& quantitate præsidiorũ deliberare potest, qui prius non
constituit tempus, in quo putet huiusmodi esse corporis affe-
ctum, vt illi tale, tãtũq; præsiðiũ debeat. Ante verò quã
qualitas, & quantitas inuenta sint, scopum facit distinctum
occasio ad quantitatem, & qualitatem affectus corporis docen-
dam necessariũ. Sic enim quod Galenus ait in Arte medici-
nali se ad docendã occasionem tanquã tertium quendã sco-
pum ponere, intelligere oportet, q̃ scilicet ad inueniendã,
& docendã qualitatem, & quantitatem affectus conferat: Id
quod facit, quoniã mutationem, quæ in corpore fit, ostendit.
Hac sanè ratione morborũ tempora notamus, quũ dicimus
in principio morbi acuti mouendũ esse, quòd nobis huius-
modi tempus monstret corpus perinde affectum, vt mouẽte
remedio illi sit opus. Cõtrà verò in statu non esse vacuandũ
dicimus: nõ quòd significetur eo tẽpore virtus corporis in-
firma, quæ vacuationẽ ferre nequeat, quemadmodũ in libro
de Optima secta scribit Galenus (quippe quũ sapius in gra-
uissimis etiã morbis citra vllã noxã vacuationes sustinere
possit,) sed quoniã affectus eo tẽpore vacuationem non exi-
gunt, sed mutationẽ potius & coctionem: declinationes ve-
rò morborũ aptissimas ad purgationem esse putamus: pro-
pterea quòd in ea morbi parte notauimus humorẽ esse con-
coctum, & ad vacuationẽ idoneum. Eodẽ deniq; modo pur-
gationẽ, vel alia remedia in præsentì, vel sequenti tempore
ægrois describimus, quòd credamus tunc huiusmodi fore
corporis statum, vt eo remedio opus habeat. Quæ quidẽ etiã
rectè dicuntur: tamen satius esse duco, vt occasionẽ ab aliis
scopis seiungamus. Sic enim res facilior euadet, & ratio id
suadere videtur: Siquidẽ diuersa sunt ea, à quibus omnes hi
scopi sumuntur. Atq; hæc quidẽ de scopis necessariis in sin-
gulis actionibus peragendis, quos sanè quilibet ante ocu-
los proponere debet, vtpote ex quibus rectè agendi ratio
constat, perficiturq;: Nam si quæ alia circumferantur ad no-
stri imitationẽ ab aliis de hac re dicta, quantum illis sit tri-
buendum, cognoscet studiosus lector, qui expendere velit,
qua ratione illa dicantur, & singula inter se cõparare nõ gra-
uetur. Hinc enim faciliẽ intelliget quã meliore nitantur
fundamẽto, & à melioribus principiis sint ducta. Illo enim
nos docere, non refellere instituiamus.

IOANNIS ARGEN-

TERII DE OFFI-

CIIS MEDICI

LIBER SECVNDVS.

*De indicationibus, & alijs instrumentis, quibus
scopos assequimur.*

CAP. I.

VAE, & quot sint medici officia, ac etiam à quibus, & per quæ illorum singula exerceantur, quid præterea in vnoquoque corporis statu sit moliendū, & quando prædicta munera in vniuersum obire, denique quæ, & quot in omni officio medicus sibi proponere debeat, superiore libro, quantū nostrum institutū postulat, summatim complexi sumus. Nunc verò illud sequitur explicandum, qua ratione, quibûsq; instrumentis singulos scopos medicus consequi valeat. Quæ quidē res quam tam vtilitatem polliceatur, omnibus statim constare puto: quando quidē frustra alia omnia, nisi hæc addantur, scripta esse puto. Nouit etenim fortē etiam vulgus morborū variā esse genera, & differentias, quòd variē affici ægrotantes videat, ac longo vsu signa notauit, quibus tum præsentia mala dignoscere, & futura prædicere valeat: quin & illorū causas quasdam esse putat, & agnoscit, quum alioqui ea excitari, foueri, augeriq; ne queant, & varios morbos à varijs, certisque causis cōmitti didicerit. Febrem sitim parere, quod nequit stomachi cruditas facere, & alios in singulis morbis effectus, & casus recensere potest. Nec illud quidē ignaros rei medicæ latet diuersas esse morborū partes: quòd scilicet videant grauius vno tempore quàm alio hominē affici, potestremò aliter sanos quàm ægros tractandos esse omnes concedunt: atque illud quidem necessarium putant, quòd in omni officio scopos quosdam ponere oporteat: at quibus instrumentis scopos necessarios consequi liceat, tantum abesse

vt me

ut medicina ignari sciant, ut etiam medicorum vulgus id
 ignoret. Quot enim (quæso) sunt medici, à quibus si petas,
 quot instrumenta habeat ars nostra, quibus quid agendū sit,
 & reliquos scopos consequi valeamus, ne verbum quidem
 dicere poterunt, aut certe ineptè respondebunt, ne hæc igno-
 rare videantur, nimirū quod hæc nūquam à præceptoribus
 didicerint, nec ea quidem, quæ de hac re scripsit Galenus
 (utpote qui in nugis, & sophismatis perpetuo sint occupati)
 intelligere studuerint: deterius sanè quā alij omnes artifi-
 ces affecti, qui statim recedere possunt, quibus instrumentis
 illorum ars utatur: nihil est frequentius in scholis nostris,
 quā indicationis nomen, quum tamen multi ex his etiā,
 qui docent, ignorent quid sit indicatio, tantū abest, ut sciāt,
 quæ sint, & quot quæ indicare possint, quantāq; singulorū
 indicantium vis, & reliqua demum, quæ rationalis medicus
 tanquā ungues, digitosque suos tenere debet. Hi sunt pro-
 fectò, qui se Galeni sectatores magno fastu venditant, sed
 nescio qua ratione, quum id quod præcipuū est in eo autho-
 re, vel non agnoscunt, vel contemnunt, & interim perpetuo
 versantur in rebus leuissimis, ut psittacorū more antiquio-
 rum verba referre possint ad veritatem turbandā, aliosque
 in suis disputationibus contentiosis fallendos: quæ profectò
 non ad hæc, sed ad medici institutionē ab authoribus ipsis
 excogitata fuerant. Quod si quis fortè hæc despiciat tanquā
 parum utilia, plurimū aberrat: hoc enim potissimum ratio-
 nalis medicus à methodico, & empirico (Galeno etiā teste,
 cuius autoritate maximè illi mouentur) differt, quod ra-
 tionalis in curatione, reliquisque medici officiis indicatio-
 nibus utatur, empiricus minime, methodicus vero nō recte,
 nec à quibus oportet rebus, indicationes sumat. Ac sanè vel
 ex hoc solo intelligere possumus quanta sit huius rei utili-
 tas, quod de nulla re frequentius Galenus agat, quā de in-
 dicationibus. Quid quod ille scribit libro secundo de Arte
 medendi eam omnem per indicationes fieri? An non etiam
 libro vndecimo eiusdem operis habet, frustra eos curandi
 methodū tentare, qui ignorant unū ab vno indicari? & me-
 ritò quidem. Nam quid (quæso) aliud est methodus medēdi,
 quā ille conscripsit, nisi tractatio quædā de indicationibus?
 Etenim morbi, de quibus illic agitur exēpla potius sunt ad
 vim indicationū ostendendā, quā quæ per se magni alicuius
 sint

sint momenti: quo profectò medicos omnes moueri oportet Galeni nostri imitatione ad hæc diligentius excolenda, sine quibus nec medici nomen tueri possumus: Mirari etiã licet, quòd Paulus, Aetius, Oribasius, omnesq; alij, qui post Galenum morborũ curationem, sanitatisque cõseruationẽ scripserunt, ne verbum quidẽ de hac re fecerint, tantũ abest, vt ea, quæ apud illũ desiderari in hac re possunt, addere vnquam conati fuerint. Describunt illi quidẽ remedia, & viuendi rationem in singulis morbis, variãque præsidia recẽsent, quorum quantitatem, qualitatem, modum, ordinem, occasionem. & alios denique scopos definiunt, sed nulla ratione distante, nec aliquo ostendẽte recte ea doceri, quæ scribuntur. Quur enim in morbis victu sit opus, & remediis, & quur tali victu remediõque sit vtendum, & in omni materia constituti scopi ponendi, aliqua, me hercle, ratio est, quæ id docet: quam qui ignorat, temerè, nullãq; arte omnia præscribit: ac meo quidem iudicio, eos deterruit difficultas, ne hanc medicinæ partem explicare aggredierentur: nam quum Hippocrates huius rei mentionẽ non fecerit, cogimur omnia ex Galeno colligere: qui non solum hæc sparsim tradidit, verũ etiam eo maxime difficultatem auget, quòd nec principia illius ponat, aut posita non seruet, nec certis capitibus tractationem vniuersam complectatur, & perpetuò eadem variè doceat. Quæ omnia luce clariora his fore puto, qui diligenter singula apud eũ perlegerint, & nostra interim expendere non grauabuntur: nam etsi ea perfecta, & prorsus exposita non sunt, erũt tamen (vt spero) huiusmodi, vt vnusquisque veritatis studiosus intelligere possit, nõ leuiter à nobis in hac re fuisse elaboratum, adeo vt via patefacta, reliqua, si quæ desunt, inuenire valeat.

*Quot, & quæ sint instrumenta, quibus rationalis
medicus scopos assequitur.*

CAP.

II.

SCRIBIT Galenus libro secundo Methodi medendi, & alibi sæpe omnem medendi methodum, atque etiam cõseruandæ sanitatis rationem à rationalibus medicis per indicationes fieri. At quinto eiusdem operis libro experientiam addit, quum ait indicationem, & experientiam instru

Instrumenta omnis inuentionis esse, nec aliud addendum præter hæc tertiū. Verum in libro de Optima secta, vbi diligentius quàm alibi vsquam de indicationibus tractat, nō omnia per indicationem, sed quædam per obseruationem: cetera verò per analogismū inueniri docet. At non solum per hæc, sed etiam per ratiocinationem eadem inueniri possunt. Optimè etenim colligemus frigidum remedio in febribus opus esse, quod contraria mutuò se propellant: calidus autem affectus sit febris, cui ob id frigida comperūt. Quod etsi ita res habet, tamen tria prædicta ad omnia præsidia, vniuersosque illorum scopos inueniendos sufficiunt. Nam vel incidimus in eos affectus, quorum natura, & vis percipi potest, aut in alios, quorum ea ignota est. Ac in illis quidem indicatione vtimur, nec aliud commodius instrumentum quàm ea sit excogitari valet: in his verò si quidem antea experti sumus, quid illis conuenire queat, obseruatione nitimur, alioqui analogismo quid expediat colligimus. Quamobrem tria erunt instrumenta, quorū adminiculo scopos prædictos assequemur, indicatio, obseruatio siue experientia, & analogismus, de quibus quidem hoc libro à nobis agendum erit. Cæterum quoniam non solum indicationis nomine sed etiam coindicationis, & contraindicationis, siue repugnationis appellatione vtimur, cogimurque præterea vt coindicantia, sic correpugnantia ponere, obiter horum vocabulorū, & aliorum præterea quorundam, quæ quidem prædictorum nominibus aptè contineri nequeunt, vsus à nobis docendus est, ne ob ignotas dictiones tractatio ipsa obscurior euadat. Ac quum tria sint posita instrumenta, primo de indicationibus postea de obseruatione, & analogismo seiunctim agemus. Sic enim profectò quæ, quantaque sit singulorum vis, qualisque vsus clarius patebit.

Quid indicatio, coindicatio, contraindication, & correpugnatio.

CAP. III.

VID indicatio sit docet Galenus secundo libro Methodi medendi, quū definit indicationem esse sequentis, siue agendi insinuationem. At id clarius facit in libro de optima secta vbi scribit indicationem esse comprehensionem

P

iuuantis vnā cum comprehensione nocentis cum re indicā-
 te simul aduenientem idque sine obseruatione, & ratiocina-
 tione, idest (si apertius definire velimus) Indicatio est cog-
 nitio iuuantis, & nocentis, quæ cum re, quæ iuuamento eget
 cognita simul aduenit absque obseruatione, & ratiocinatio-
 ne, & analogismo. Quod enim iuuat primò cognoscendum
 est, & eadem ratione postea quod nocet deprehenditur. Atq;
 hæc quidem non solum per indicationem, sed etiam obser-
 uationem, ratiocinationem, & analogismū deprehendi pos-
 sunt. Nam quòd febricitantibus frigida conueniat, ita indi-
 cante febris natura cognoscimus. Ex quo illud quoque inno-
 rescit calida obesse, siquidē hæc cōtraria existūt iis, quæ pro-
 desse insinuauit affectus natura. Licet (vt antea diximus) ra-
 tiocinatione aliqua idem colligere. Veluti quòd contraria à
 contrariis propellantur, à similibus verò lædantur morbi.
 Ex quo quidem sequitur febres frigidis extingui, intendi
 autem calidis. Quinetiā intelligemus eadem prodesse, aut
 obesse, quòd id experientia in iisdem affectibus docuerit, vel
 quòd analogismo vtētes illa in similibus casibus profuisse,
 quæ vim haberent refrigerandi: obfuisse verò, quæ caleface-
 rent, colligamus. Vnde non solum ab obseruatione, & ratio-
 cinatione, sed etiam ab analogismo separari debet indica-
 tio. Porrò eo maximè indicatio ab obseruatione, & analo-
 gismo differt, quòd ea, quæ per indicationem comprehendū-
 tur in præcedente aliquo, vt optimè ait Galenus, nempe in
 natura rei sint destinata, non autem hæc. Percepta etenim na-
 tura eius, quòd nos ad agendum mouet, protinus etiam vnā
 cum eo quid agendum sit, & quid fugiendum ex consequen-
 ti quoddā intelligimus, quasi digito ostēderetur quod quæ-
 rimus *indagamus*, indicationisque nomen ductū. Vt enim qui
 digito quid agendum, vt qua via sit incedendum ostendit,
 Sic & natura rei percepta, cuius causa ad aliquid moliendū
 impellimur, quid eligendum primò, quidue euitandū ex ac-
 cidenti indicat, monstratque: sic sanè, vt exemplis res rudio-
 ribus innotescat, qui quid morbus sit, qualisque eius natura
 nouit, statim etiam quid faciendū sit, nempe curandū, & non
 conseruandū huiusmodi corporis statū intelligit, indicante
 ostendentēq; ipsius morbi natura quæ aliena est, & inimica:
 quod verò naturæ inimicū, sui oblationem monstrat, nulla
 interim expressa ratiocinatione adhibita, nec obseruatione
 aut

aut analogismo. Eodem pacto quum quis intellexit sanitatem quidpiam esse secundū naturam, & nobis familiare, vna & illud protinus cōcipit qua re ea iuuari possit, quidque illi obesse valeat. Nam quæ huius naturæ sunt, tueri conseruariq; studemus: id quod similiū vsu efficiemus. Quamobrem agnoscimus conseruatione, & victu nempe simili materia opus esse, fugiendam autem mutationē, & remedia, quæ illis authores existūt: Id quod nec obseruatio, nec analogismus efficit: siquidem qui experientia nititur, rerū naturam nō expendit, sed longo rerū vsu se tuetur. Per analogismum verò quid his expediat, de quibus agimus, ex aliorū similitudine (vt diximus,) colligimus. Porro à ratiocinatione indicatio bifariā differre videtur: Vno modo ꝓ ij, qui per ratiocinationē aliquid inueniūt, expressa quadā & prolata argumentatione vtantur: qui verò indicatione nitūtur, vel solū rei naturam expendāt, aut certē ratiocinationē apertam non contextant, sed rei natura proposita statim agnoscant, quid prestare oporteat, aut tacitam quandam & breuem argumentationem adhibeant. Nam quod aliqua adferatur ratiocinatio videtur maximē consonū. Quomodo enim alioqui percipere possumus (vt in febris exemplo persistamus) ei opitulari frigida, obesse verò calida, nisi quod ex illius natura, quæ calida est & præter naturam, statim inferimus contraria, & haudquaquā similia esse adhibenda. Differt præterea à ratiocinatione indicatio, quod illa à rei proprietatibus, & accidētibus duci possit, hæc verò perpetuò à natura rei, quæ nos ad agendū mouet, petatur: Estque sanè indicatio ad cognoscendū id quod conferre potest, vel nocere in his, in quibus locū habet, quod est signū ad corporis statū dignoscendū, & experientia ad vires materiæ medicæ explorandas. Cæterū coindicans illud nobis statuatur, quod non primò, sed alio loco, siue per accidēs ostēdit, quod monstrat ipsum indicās. Quoquidē modo vires victū indicare dicūtur, temperies verò corporis, ætas, sexus, consuetudo idem coindicare, ꝓ scilicet ostēdant qualis sit viriū cōditio, quarū interuentu nec primò, nec per se victus rationē declarāt. Contraindicans autē est, quod primò impedit fieri, quod ab indicante suggeritur: Veluti in vacuatione, quā multitudo humoris ostendit contraindicās erit virtus, quæ propriē, & immediatē illi reluctatur, siquidē infirma fuerit, vtpote quæ magis quàm alia omnia,

quæ in nobis secundū naturam existūt, à vacuantibus pro-
sternatur. Vocamus autem ea correpugnantia, quæ secundo
loco indicantibus sese opponunt, qualia sunt in vacuatione
ætas, sexus, corporis habitus, anni tempus, & cætera huius
generis, quæ quoniam vires infirmas monstrant, ideo vacua-
tionem non admittunt, aut certè eam moderari dicūtur. At-
que hæc quidē de nominibus, quibus in hac tractatione uti
cogimur, illorūmq; vi, & vsu sufficiant, si modo admonueri-
mus lectorem nos variis nominibus idē in hoc opere signi-
ficaturos. Nam docere, demonstrare, ostendere, suggerere,
insinuare declarare, & si quæ alia occurrent eiusdem signifi-
cationis vocabula pro eo, quod est indicare vsurpabimus, &
contraindicare, refragari, repugnare, reluctari, necnon coin-
dicare, commonstrare, coinsinuare, & correpugnare, corre-
luctari, correfragari in eodem significato capiemus, maiore
fortè licentia, quàm latinè loquendi ratio postulet, ne ob vo-
cabulorū scilicet elegantiorū penuriam res longè inter se
diuersæ magno errore inter se confundantur. Cætera verò
in propria singulorū tractatione postea patebūt. At si fortè
nūc quis petat, quur hæc à nobis sint hoc modo distincta, &
an plura, vel pauciora, quàm ea, quæ diximus, in singulis sco-
pis exercendis reperiri possint, illi, quantū in nobis erit sa-
tisfacere conabimur. Nam quòd imprimis hæc omnia vno
nomine compræhendi nequeant, ostendunt eorū naturæ di-
uersæ, ac antiquorū loquendi ratio. Etenim quæ hortantur
aliquid in corpore nostro esse moliēdū, quæq; operā nostrā
desiderant, ab his prorsus differūt, quæ quod postulatur, obi-
ri prohibent; separant autem non solū Galenus, sed etiā an-
tiqui omnes medici indicantia à coindicantibus, & contra-
indicantibus. Id quod tū ex libris, quos de Methodo meden-
di Galenus scripsit, tū ex eo potissimum, quem inscripsit de
Optima secta vnicuiq; constare puto: vsurpanda verò esse in
hac tractatione huiusmodi nomina, nec inter se cōfundēda,
docet pariter ratio, quæ res natura distinctas propriis nomi-
nibus nūcupādas esse admonet, ac etiā antiqui medici, inter
quos percipue Gal. noster nullū frequētius habet, quā indi-
cationis, & contraindicationis nomen. Illud autem an plu-
ra scilicet vel pauciora, quàm quæ posuimus, inueniri va-
leant, quod præcipuū est, nec tamen à Galeno, vel alio quo-
piam explicatū, nūc docere aggrediemur: quo quidē ignora-
to,

to, reliqua, quæ sunt huius eperis, constare nequeunt, ac propriam gratiam amittunt. Meminit quidem Galenus indicantium, coindicantiũ, & contraindicantium, docetq; pro illorũ vi, & ratione singulos agendi scopos inueniri, recteque administrari. Verum non satis docet quomodo ea inter se differant, aut si id explicat, certè illud prætermittit, quod est maximũ, & præcipuum, an ea sufficere possint, vel alia præterea quærenda, ad quæ agendi ratio referatur: quod tamen qui (vt diximus) ignorat, perpetuò dubitare cogitur nonnulla adhuc relinqui, quæ huius rei partem sibi vendicent: nam quis quæso credere potest genus, aut quantitatem remediorum rectè adhibita esse ægrotantibus, quòd in eorũ inuentione indicantia, coindicantia, & contraindicantia spectauerit, illorũque vim, & naturam expendit: nimirum quòd nulla ratione sit ostensum hæc sola sufficere, nec præter illa alia esse quærenda. Itaque quũ in omni re, quæ fieri debet inueniantur quædam, quæ nihil ei conferunt, alia verò, quæ faciunt ad id agendum, quod volumus, non immeritò ea quoque in obeundis medici officiis spectanda esse statuemus, & quæ ab his nascantur vtilia, hoc modo expendemus. Nam quæ conferunt eo id quidem faciunt, vel quòd illud suadeat, sintque vt Galenus in libro de Optima secta dicere solet scopi, idest proposita, quæ primò intuemur, & nobis proponimus tanquã ea, quæ nos ad agendũ mouent: alia verò sunt quæ dehortantur, impediuntq; fieri, quod ab aliis postulatur, & vtraq; vel primò, & per se, vel secundo, & per accidens id præstât. Porro quæ hortantur per se, sũntq; scopi, siue proposita indicantia: quæ verò eodẽ modo reluctantur, contraindicantia: quæ illuc per accidens, coindicantia: quæ hoc correpugnãtia meritò appellari debent, quæ autẽ nec suadet nec dehortantur, ea tanquã non essent, haudquaquã considerantur. At quæ idẽ postulât primò, indicantiũ nomine pariter donari debent. Veluti etiã coindicantia, & correpugnãtia omnia ea appellanda sunt, quæ indicantiũ, & repugnantium beneficio, quod fieri debet, ostendunt: quæ verò propriè contraindicantia, aut improprie, vel per se, aut per accidens dici debeant suo loco ostendemus. Ex quibus quidem patere putato non plura quàm indicantia, contraindicantia, coindicantia, & correpugnãtia reperiri, quæ in omni re peragẽda spectari debeant: Si quis enim omnia inuenit, quæ id postulant,

quod quærimus, omnia præterea considerauit, quæ impedire quocūq; modo possunt, & singulorū vim tenet, & pro omnium ratione & natura elicit tandē quod factū est optimū, is profecto nihil prætermisisse quod ad rectē agendū sit necessarium, putabitur. Ac vt singulorum, quæ prædiximus, natura, & res ipsa omnibus innotescat, exēplis hoc modo vremur. Igitur victum indicari à viribus, cōtra indicari à morbo, coindicari autem à temperamento, ætate, sexu, & aliis quæ, quales, & quantæ sint vires, ostendunt illis verò correluctari quæ morbos ipsos declarant, dicimus: nam vires nutrire nostrum est propositum, nostræque scopus, & illæ sunt, ex quarū natura, & differētiis vniuersam nutriendi rationē quærimus, & instituimus. At quoniam præsentibus morbis non licet perpetuò facere quod vires ad sui tutelam exigūt, eo quod nutritioni sæpè repugnent morbi, vtpote qui sui mutationem, & non præsentis status conseruationē postulent, ideo inter contraindiciantia meritò hi sunt positi, non quod nutritionem desiderēt, sed quod eam quātum eorum natura patitur impedian, quam vires requirunt. Vnde propriè indicantia nihil aliud sunt, quàm ea, quibus præiudicia debentur, quæque primò, suapteque natura conseruationē, aut mutationem petunt: contraindiciantia verò aliud postulant cōtrarium, aliudque indicant, quod ei refragatur, quod ab alio fuit indicatū, vel si impropriè contraindiciantia sunt, quum nihil postulent, quod ei repugnet quod ab indicantibus fuit propositū, prohibent tamen ne illud adhibere possimus, vt ab ipsis indicantibus exigitur: quoniam verò ætas, temperamētum, sexus, qua ratione sint affectæ vires ostendunt, ideo victum coindicare dicuntur, nō quod illis debeatur nutritio, sed quod interuentu virium eam præscribant. Eadem autem alia, quæ naturas, & recessus, aliàsque morborum differentias patefaciunt, inter correpuanria reponuntur, non quod illa impedian nutritionem fieri, sed quoniam illud ostendunt, quod id facit: Qua ratione consentiētia aptè quoque vocari possunt, quod ea sequantur, consentiantque cum illis, quæ vel indicant, aut contraindiciant. At si vacuandum est, & vires subsunt validæ, aut nutriendum laborante corpore, attamen morbus eius generis est, qui viribus concoquentibus, indicantibusque, nutrimentū haudquaquam repugnet, aut si per morbos aliquid præstandum, quo!

quod vires nō labefactet, quæ huiusmodi sunt; nec indicare, nec cōtrindicare, aut coindicare, aut correpugnare creduntur: quod etiam Galenus nono Methodi animaduertit: Vbi scribit indicationem, quæ sumitur à viribus aliquando nūllum locum habere, cōtemnīque ac si penitus non esset, propterea scilicet, quod quum nec suadeat, nec dehortetur officia non mutat. Vnde nō mirū si ea, quæ huius generis sunt, ab hac tractatione excludimus: quoniam nihil conferunt ad ea, quæ volumus, peragenda, aut si aliquē locum illis concedere velimus, admittētia: aut, alio aptiore nomine, quod significet ea, quæ ferūt, permittūtq; fieri quod expedit. haudquaquam aliorum prædictorum appellatione donabimus. Cæterum multitudo humorū, & morbi magnitudo pariter vacationē indicare dicuntur, eo quia horum utrūque huiusmodi præsidium per se desideret: quapropter inter hæc vnum alterius coindicans, aut correpugnans, aut cōtrindicans dici nō potest. Atqui victus ratio, quæ antecessit, multitudinis humorum procreatrix, quum nec primo nec per se, nec alio etiam modo vacatione opus habeat, sed duntaxat indicium sit partæ redundantia, eiusdē coindicatrix esse putatur. Ex quibus patere arbitror nō plura quā quatuor reperiri posse, quæ singulos agendi scopos præscribant, indicantia, inquam, coindicantia, cōtrindicantia, & correpugnantia, de quibus sigillatim, vt clarius euadat tractatio, agendum esse puto.

Quæ & quot indicare dicantur, & quæ non indicent ex Galenō.

CAP. IIII.

V V M tribus potissimum capitibus hæc tractatio constet, nempe vt intelligamus quæ nequeant aut valeāt indicare, quid item vnumquodque indicet, & demū quid vnicuique cōtrindicet, aut correpugnet, aut singula coindicet, primum illud expendemus, quēnam scilicet indicare dicantur. Nam hoc veluti fundamentum est aliorum omnium. At quoniam Galenus noster multa in singulis propositis capitibus habet, quæ non placent, ea sigillatim suo loco primum examinabimus. Sic enim quantum illi in hac re debeamus (vt certē plurimū debemus) studiosis innotescet: ac vna etiam quid nos præstiterimus nostro labore, & indu-

stria, dum vel omnia, vel certè plurima meliora reddere arteque tradere sumus conati, perspicuum euadet. Itaque si illius libros diligenter excutiamus infinita propemodùm inueniemus esse, quæ indicet. Nam vnam primum in curatione omnibus cōmunem indicationem facit contrarietate, morbum verò ipsum, internasque illius causas, & symptomata indicare passim scribit. Quinetiam corporis temperiē, habitum, colorem, calorem, arteriarum motum, conformationem partium, cōnexionem, earundēque situm, actionem, vsum, dignitatem, naturā, substantiam, insitasque singulis partibus facultates: ætatem præterea, sexum, consuetudinē, vitæ conditionem, animi mores, humorēque ipsos, qui in corpore reperiuntur, corporisque ipsius occultas proprietates. Ad hæc aërem ambientem, cœli statum, regionem, anni tempora, sensum facilem aut difficilē, quo prædita sunt corpora, denique multa quæ sunt in nobis secundum naturam, aut illi contraria, & etiā nonnulla, quæ extra nos posita sunt indicare statuit: Externas autem morborū causas nullo modo indicare posse libro quarto Methodi medendi aduersus methodicos prolixè disputat: Quæ res primum damnanda est, quòd omnia non cōprehendat indicantia: nam quæ inter ea, quæ secundum naturā sunt, vt figuram, cōnexionem, & situm partium, magnitudinem, numerū earundē nō enumerat, quæ excrementa corporis non ponit sicut alia, quæ illius statum demonstrant, cuius generis sunt consuetudo, ætas, & victus præcedens, quæ inter indicantia collocat? deinde ob infinitam multitudinem tractationem difficilē reddit: postremò eam confundit, dum indicantium, coindicantium, contraindicantium, & correpugnantium vim corrumpit, & omnia omnibus miscet. Si enim hæc omnia indicant, vbi coindicantia, contraindicantia, & correpugnantia relinquuntur: quum tamen plurimū referat, vt ipse quoque in libro de Optima secta animaduertit, hæc inter se distinxisse. Nam indicantia ad id nos ducunt, quod inuestigamus, contraindicantia ab eo abducunt, & in cōtrarium trahunt: coindicantia verò, & correpugnantia, nec primò, nec per se, sed per accidens id faciunt, quatenus scilicet monstrant id quod indicat, aut contraindicat. At absurdū esset signa dispositionum corporis interindicantia ponere: quippe quum signis vtamur ad corporis varium statum dignoscendū, indicationibus

nibus verò ad illius præsidia inuenienda. Quamobrè quantum pars medicinæ, quæ medendi, conseruandæ quæ sanitatis rationem docet ab ea discrepat quæ signa complectitur, tantum profectò putanda sunt indicantia à coindicantibus diuersa. Quòd si contra indicantia indicantiũ nomine comprehendere licet, quur scribit ille in libro de Optima secta vires nostri corporis nec vacuationes nec vlla remedia indicare? Quur tempora morborũ pariter negat nutritionem indicare, quum vel solum quomodo vires sint affectę, huius indicatrices ostendant, vel impedian fieri, quod illæ postulant? Quur eodem loco scribit, si prohibentia indicantia facimus, fieri vt agri timor, voluntas parentum, quæ sæpe vacuationem prohibent, indicantia illius censeantur? quod maximè absurdum esse putat. Nam quòd illis sapius reluctentur, & ille fatetur, & omnes agnoscunt. Quare si hæc inter se cõfundit, tum sibi ipsi repugnat, tum alios calumniatur, qui citra discrimen huiusmodi nomina vsurpabant. Quòd si de nominibus duntaxat lis esset, tolerabilior sanè error foret, sed quum plurimũ referat res natura, & genere inter se discrepantes citra discrimen inter se miscere, & vnica appellatione earum vim frangere, qui non agnoscit corruptã esse tractationem, vel stupidus est, cuius imbecillitati mederi studemus, aut peruerso ingenio affectus, quem perfanare ne quidem tentabimus. Est enim desperata eorum salus, nõ minus profectò quàm illorum, qui grauissimum morbum sentiunt, & agnoscunt, sed eum temere occultare cupiũt: sic certè qui sectis sunt addicti, vim rationum, & momẽta percipiunt, sed quoniam nescio qua ratione turpe esse putant eius, cui semel se addixerunt, patrociniũ deferere, reclamant, tergiuersantur, & deniq; mirificè se torquent, vt suos authores defendãt, minimè interim solliciti si nihil vnquã discant. Sed his omisiss ad Galenum redeamus: qui non solum meo quidem iudicio damnandus est, quòd res inter se natura distinctas non seiungat, sed quòd etiam quædã inter indicantia recenseat, quæ non indicant, nec coindicant, aut contraindicant, vel correpugnant: alia verò abiiciat ab his generibus, quæ non minus quàm nonnulla, quæ indicare ponit, sunt recipienda. Quamobrem primo ab his reiicienda sunt, quæ cum illis consistere nequeunt, & si quæ reiiciũtur præter illius rationem, recipienda, deinde indicantia à coin-

dicantibus, contraindicantibus, & correpugnantibus seiungenda veniunt, & omnia denique in suo genere collocanda. Hinc sanè postea licebit reliqua explicare, quæ ad propositam tractationem petinent.

*Quod contrarietas non indicet, nec
indicatio sit.*

CAP. V.

IB R O nono Methodi Galenus ubi diligentius de indicationibus agere velle videtur, & summa genera indicatium ponere, ac ea, quæ ab illis nascuntur inuenire studet, communem curationis indicationem contrarietatem constituit, tres autem ab ea provenire: vnam scilicet quæ à morbo, aliam, quæ ab aëre ambiente, tertiam, quæ à corporis temperie naturali petitur: Ac quòd morbus curationem indicet verissimum quidem est, quòd autem temperies, quæ secundum naturam existit, eandem non indicet, postea ostendemus: quum expendemus, quid vnumquodque eorum, quæ in corpore nostro reperiuntur insinuare valeat. An verò aër aliquid conferat ad huiusmodi tractationem tanquam indicans quidpiam, aut coindicans, vel aliquid aliud efficiens, quoniam ea quæ ab illo sumi dicitur indicatio, à generali illa, quam præbet contrarietas, nascitur: ideo secundo loco de illo agemus. Nunc verò imprimis docere institui contrarietatem ipsam nec indicare, nec indicationem aliquam esse. Si enim verum est, quòd ille scribit initio tertij libri eiusdem operis, absurdum esse aliud constituendum, quòd curationem indicet, aliud vero quòd curetur, nihil profectò indicare poterit eorum, quæ ad curationem pertinent, ipsa contrarietas, quippe quum morbus non sit, & planè ridiculum fuerit, si contrarietatem curari dicamus. Ac profectò tantum abest, ut curationem indicet contrarietas, ut nihil aliud quicquam indicare possit. Nam si indicare est inuenire quòd iuuet, aut lædat ea quæ indicant, quid (quæso) ipsa indicare poterit contrarietas? Quæ enim re opus habet, iuuetur, vel lædatur? An similia, vel contraria exiget? An contrarietatem ipsam fovere,

re, vel expellere volumus? Sunt ne oppositionis, siue contrarietatis, vel potius status corporis causa inuenta remedia, et que ratio, quibus quidem corporis status conseruatur, mutatur? Vt enim idem author causam externam curationem indicare negat, quod illa nullius indigeat, sic eadem ratione contrarietas nec conseruationem, nec curationem indicabit vnquam, quod scilicet illis opus non habeat. At si non hæc, nihil profecto aliud: quandoquidem omne quod indicat, aut sui conseruationem, aut ablationem indicare eo auctore necesse est. Indicatur sanè contrarietas, id est contraria actio, & contrarium, si contrarietatis nomine id intelligamus, ab eo, quod præter naturam existit: siquidem eo opus habet ad sui ablationem. Idem autem indicans, & id quod indicatur esse non potest. Ac profecto si quis locum eum Galeni legat inueniet aliud planè colligere, quàm ratio illius postulet. Nam quod morbus contrariis egeat, si ad naturalem statum corpus redire debeat, id quidem certissimum est, quemadmodum ipse statuit: ex quo quidem sit vnū esse, quod indicetur à morbo, nempe quod contrarium illi existat, nunquam tamen propterea efficiet, ut ipsa contrarietas indicet, aut indicatio sit. Nam (vt satis probauimus) ea non indicat, sed indicatur, si illius nomine id quod morbo est contrarium, capere velimus: at nec indicatio esse potest: etenim ipsa indicatio contrarietatis contrariique est perceptio, non ipsa contrarietas. Quod si hæc indicatio est à quo (quæso) prouenit? non à morbo, utpote qui peculiare quidpiam indicet: generalis autem & communis sit, ut ille statuit, tum morbo, tum temperamento, & aëri ambienti indicatio contrarietas ipsa. Quamobrem si peculiaris, & propria indicatio ex propriis & singulis rebus nascitur, necesse quidem foret communem indicationem à communi quadam natura suggeri: at quæ nam ea esse potest natura, quæ id faciat, quum omnia dicta sint, Galeno auctore, aut sui conseruationem, aut ablationem, nihil autem contrarietatem indicare? Ac ut natura morbus & sanitas inter se differunt, sic profecto diuersæ sunt indicationes, quæ ab illis capiuntur, ut nihil commune, nullaque in omnes huiusmodi affectus sparsa indicatio statui possit. Quod si ad morbos solos eam referamus, & contrarietatis nomine intelligamus, quod morbis aduersatur, quid aliud dicimus, quàm contraria à morbis indicari? At
inte.

interim generalem, & communē quandam, à qua aliā nascantur, (vt ille ratiocinatur) indicationem non ponimus, quādo aliā, quas postea ex ea nasci scribit, aut indicationes non sunt, sed coindicationes, & contraindicationes, aut certē non minus, quā illa generales. Postremò si cōtrarietas, vel indicatio est, aut quidpiam indicat, quur negat in libro de Optima secta cōmunitatē methodicorū indicare posse? Nam vt communitas ad cōmunia, sic contrarietas ad cōtraria se habet, nec aliqua diuersitatis ratio inueniri potest: negat autem communitatē indicare, quia nō destruitur: atqui eadem ratione nec contrarietas dici potest indicare, quoniā nec ea, sed contraria ipsa pelluntur. Itaque nec ipsa contrarietas indicat, aut indicatio est, sed si aliquem locū in hac re sibi vendicare potest, indicatur non solum à morbo, sed etiā ab omni alio corporis statu, qui prāter naturam existimatur. Quo magis mirari licet Galenum, dum sepulchrū & admirabile quidpiam inuenisse putat, in huiusmodi impropriates loquendi incidere, aut etiam aliena à suis principiis tradere. Si enim indicatio est cognitio iuuantis, & lædētis, certē contrarietas indicatio esse nequit: nimirum quōd cognitio non sit aliqua: sed plura de hac re quā statuiamus. Nam quibus hæc non sufficient, frustra conabimur plura ad id probandum adferre.

Quod aër ambiens non indicet.

C A P.

VI.

DE M author eodē libro (vt antea diximus) tres ex contrarietate oriri indicationes, vel potius tria, quæ curationē indicent, nēpe morbum, naturam ægri, & aëris temperiem memoriæ prodidit. Qua in re tempestiuum nūc est, vt expendamus quid aëri hac in re sit tribuēdum. Ac ne videamur velle temere discrepare ab ipso Galeno, quem libenter sequimur, nisi rationem momenta cogant nos aliter sentire: Ideo operæpretium esse duco, vt illius opinionē, & verba subiiciamus. Sic enim licebit perspicere, quā bene colligat, quod sibi in hac re docēdum proponit, & quid nos in eo desideremus. Itaque scribit eo loco se ab aëre ambiente curandi indicationem capere, quōd absq; illo sanitas conseruari, & morbi curari nequeant: ab eo autem, & nō ab alia

mate

materia medica indicationem capere, quòd alia remedia facile tum deligi, tum euitari possint, aëris autem iniurias nequaquam effugere valeamus, utpote qui dum aegrotamus, praesenti cæli statu uti cogamur. Quæ etsi omnia concedantur, tamen tantum abest, ut aër hoc modo sumptus curationem indicet, ut nec eam coindicare, aut contraindicare, vel correpugnare valeat. Nam quòd aëris intemperies morbos intendendi vim habeant, & ob id remediorum quantitatem coindicent, victum autem coindicantibus correpugnent, verissimum esse agnosco, quemadmodum & illud omnibus parere puto, eundem victum coindicare, quum quales subint in corpore vires, quæque secundum naturam in nobis esse statuuntur, ostendit. At ut remedij vim subit, & ea ratione consideratur, qua morbos tollendi facultatem habet, curationem haudquaquam indicare potest, si modo ea principia, quæ tertio libro Methodi de hac re sunt posita tueri velimus. Etenim eo loco scribitur nihil esse posse, quod curationem indicet, quod non curetur, absurdumque fore si quis aliter statuatur. Quamobrem quum aër non curetur, sed solus morbus, quo modo (quæso) ille curationis indicator fuerit. Nec est quod putemus morbum præcipue indicare curationem, aërem autem ipsum idem facere minore quadam vi, aut (ut dicitur) secundo loco, & per accidens. Quo modo quæstionarij medici vrgentem locum effugere nituntur. Nam si absurdum est aliud esse, quod curationem indicet: aliud verò quod curetur: necesse est, ut omnia curari dicamus, quæ curationem indicant, præcipue autem, illorum opinione, morbum, alio verò modo aërem ipsum. Quæ planè sunt ridicula, sed apud sophistas nullum est tam validum, tamque vrgens argumentum, quod per se, & per accidens non putetur soluere. Præterea quum aër eo loco sumatur, ut instrumentum, & materia medica, qua utimur tum ad naturales affectus conseruandos, tum eos, qui præter naturam sunt, propellendos: quomodo (quæso) aliquid indicare poterit: siquidem materia est, quæ indicatur, & non indicat, nimirum quum indicatio comprehensio sit iuuantis, & nocentis, quæ ab eo, quod iuuari debet, oritur: alioqui si id, quod indicatur, vnuquam indicare posset, idem esset morbus & remedium, sanitas & victus, & idem quod iuuat cum eo, quod iuuatur: ut ergo nullum aliud remedium indicat, aut coindicat, vel con-

train

trahit, aut correpugnat: Sic nec aër aliquid horum efficere potest: nec illud quidem aliquid facit, quod scribit Galenus, ideo ab aëre indicationem capi: quod sine eo morbi tolli, & retineri sanitas nequeat: quod in aliis remediis non contingit, quæ in promptu sunt, quorumque usum cuitare unicuique licet. Neque enim omnes morbi egent aëre ut remedio, quales sunt qui partes instrumentarias affligunt, quibus nihil aër confert. Ad hæc ut aëre, sic cibo & potu, somno & vigilia sanitas cōservatur, & morbi propulsantur: Nec minus sanè difficile est illorum noxas, quàm quæ ab aëre excitantur, cuitare: quum ea, quæ ab illis nascuntur mala, nullare sæpius mitigari queant, aëris autē iniuriæ vel loci mutatione, vel alia ratione promptè corrigantur: ac multo minus illud video esse necessarium quod ille statuit, ut scilicet præfenti cæli conditione semper utamur: quandoquidem per sanitatem, & leuiore morbos facile in alium aerem migrare unicuique liceat, in grauioribus autem malis, in quibus non licet id facere, non datur etiam prædictorum vitia fugere. Requirimus etenim ad morbos fugandos somnū, vigiliam, quæ aliquando nulla arte cōciliare, aut arcere conceditur. Quin & aquæ incōmoda difficilius quàm aeris intemperies emendantur: nimirum quum tota vna regio eadem aut parum differente aqua, quoniam & eadē terra sæpe utatur, aere autem diuerso: siquidem in eadē domo eum variari videmus: quando in locis subterraneis alias habet qualitates, quàm in altis, alias in apricis, quā vmbrosis, alias in his, qui ad orientem, quàm qui ad occidentem spectant: & denique pro diuerso locorum situ diuersam naturam, & qualitates assumat, eas præsertim, quas in morbis tollendis eo loco querit, nempe caliditatem, frigiditatem, humiditatem & siccitatem. Quod si illud cōcedamus difficilius aeris noxas vitari, quàm aliarum rerum, quæ sanis ægrisque corporibus adhibentur, non tamē propterea huiusmodi difficultas indicandi causa esse debet: alioqui inter alia indicarent, quæ difficilius corrigi possunt: Par ergo in omni materia medica ratio. Indicat enim corporis affectus quare, & qualis sit opus: quæ si adest, gratia illi est habenda: Sin minus, ea arte paranda, et si interim alia aliis facilius acquiruntur, & magis vel minus iuuat, aut lædunt. Sic sanè ubi aer calidus est, & frigidum postulat corporis status, omni ratione vitmur
cum

eum frigidum reddere. Eodem planè modo quum corporis vitia remedia alia exposcunt certis qualitatibus prædita, nec ea huiusmodi spontè inveniuntur, arte nitimur illis cōparare, quod ab affectu exigitur. Qua ratione ubi per febres ardentes biliosi infestant humores, qui præcipuè rhabbari potionem postulent, liquoribus refrigerantibus humectantibusque illius caliditatem retundimus, siccitatēque diluimus: Si verò nihil obsint naturæ illius qualitates, nihil præterea molimur: id quod omnino ut in aere contingit: cuius qualitates recipimus ubi non lædunt, aut etiam profunt: mutamus autem si curationem, causarumque morborum ablationem impediunt. Quod si ita est, illud pariter constare puto aerem ambientem quatenus sanitatis conservandæ, aut profligandi, vel arcendi morbos potestatem habet, nulla ratione inter indicantia reponi. Quare multo minus curationē indicare poterit, at nescio quo modo Galenus in hanc quoque opinionē, repugnante rei natura, & positis antea de indicationibus principiis, inciderit.

*Causas morborum externas inter indicantia ex
Galenī tractatione statuendas esse.*

CAP. VII.

LIBRO quarto Methodi medendi accerrimè inuehitur Galenus aduersus methodicos medicos, dum probare nititur eos hallucinari quòd à causa externa, quæ morbos peperit, indicationem sumerent, hoc argumento adductus, quòd à nullo eorum, quæ amplius non permanent, nec aliqua re egent indicatio sumi debeat. Fatetur tamē morbi causam ostendere qualis sit affectus, quæ ea excitauit. Quod si ita est, quur ergo ab eo scriptum est nono eiusdem operis libro corporis temperamentum, quod fuit, ante quàm homo laboraret, curationem indicare? Eadem ratione nec consuetudo, nec viuendi conditio per morbos aliquid indicare possunt. Quippe quum assuetis per sanitatem rebus amplius non utamur, & solita vitæ munia ob vrgentem morbum omnia sint intermissa. Quamobrem si hæc ratio facit, quòd ea quæ iam abierunt, & amplius non adsunt, nec vlla re opus habent, indicare nequeant temere hæc inter indicantia enumeramus: aut si ea admittimus,

con

conuincimur pariter externas morborum causas recipere: quippe quā non minus illa quā hāc absint: nec magis rem aliquam desiderent, quā huius sunt, quā illius generis. Præterea si concedit externam causam conferre ad affectus excitatos in corpore dignoscendos, concedat etiā oportet ab ea indicationē capi. Quo modo ab ætate, sexu, cōsuetudine, viuendi conditione, corporis habitu, alijsq; multis indicationes ducit, non alia quidē ratione, quā quod ex illis signa petamus quā qualis sit corporis status, ostēdere valēt. Quod & ipse nono Methodi apertē testatur, consuetudinē scilicet ac ætatem, temperamētū interuentu, quod nimirū monstrēt qualis sit corporis tēperies, suas indicationes præbere. Itaq; si causa externa nō indicat, nec ergo ea, quæ prædiximus indicabunt, à quibus tamen illæ indicationes passim sumit. Eadem, me hercle, est ratio de tempore, quo quis morbo laborare cœpit, quod omnino negat aliquid indicare posse, sed duntaxat ad effectus naturā deprehendendam facere putat: Nam & illud indicabit, si consuetudo, & reliqua, quæ eiusdem sunt generis aliquid indicare posse dicuntur. An non clarē vndecimo Methodi causam externam perinde vt consuetudinē, ætatem, ad affectus dignotionē facere, & ob id ab omnibus illis indicationes accipi scribit: Contrarium planē quā fecerit quarto libro eiusdem operis, in quo externam causam ab indicantiū numero excludit. Quod si nec cōsuetudinem, nec ætatem, nec causam externam verē indicare quis dicat, sed coindicare, signāque præbere ad corporis statum dignoscendū, quod apertē libro quinto de Sanitate tuenda memoriæ prodidit, verū quidē sentiet, sed interim quur potius vnum, quā alterū ex his, quæ eandem vim habent, inter indicantia ponit, alijs exclusis? quur consuetudinem, ætatēque curationem indicare censet, externam autem causam minimē, si ille coindicantia cum indicantibus nescio qua licentia confundit, quur idem alijs, quos hoc nomine ineptissimos iudicat, facere non licebit? Si illius rationes non minus excludunt consuetudinem, natium temperamentū per febres, victū per sanitatē consuetum, & infinita alia, quā euidenter morborū causas, & tempus ipsum quo morbi sunt contracti. Qua (quæso) ratione hāc reiicit ab indicantibus, illa verō indicare contendit? Hāc nescio quo modo non perspexerit Galenus noster (dum alios audisset

audissimè prosequitur, & reprehendit) suis principiis repugnare, seque in eisdem errores labi, & eisdem mettelis perfodi quibus aliorum famam, & gloriam labefactare tanto-
pere laborauit.

Quæ, & quot sint, quæ vere indicent.

CAP. VIII.

PORRO si indicatio à natura rei, quæ aliquid in corpore nostro moliendū ostendit, sumitur (quod enim iuuat, aut nocet, corporis nostri causa quærimus) vnū profectò erit, quod indicare possit, nepe corporis nostri conditio: quū enim illa ab internis externisq; causis continuo corrupatur, artem & operam nostrā desiderat, quæ vitia emendet, ac quod lædere potest, fugiat. Hæc siquidē remedia excogitauit, quibus imminentes morbos arceamus, & iam infestantes propulsemus; hæc diuersam, & vnicuique propriam viuendi rationē instituit, qua ea quæ secundū naturā in nobis sunt tueamur, quatenus humana natura postulat. Quinetiā diuersa officia inuenit necessaria, ac in singulis actionibus scopos quosdam posuit: signa excogitauit, quibus omnē corporis statū dignoscere possemus. Causas præterea morborū omniū, & partes inuenire studuit. Ac (vt semel dicā) omnia sua ad corporis nostri vtilitatē & vsum retulit: nimirū impulsā à fragili & corruptibili nostra conditione, quæ semper aliquid postulat, quo tum insita, tum aliunde parita vitia corrigantur emendenturque. Quòd si aliquando vel aëris vitia corrigere velle videmur, aut cōsuetudinē mutemus, aut in alio viuendi rationem variamus, id quidem facimus non vt ea indicent aliquid huiusmodi esse faciendū, sed quòd corporis nostri status id postulet. Nā quid (quæso) laboraremus in huiusmodi rebus, nisi speraremus illas nobis vtiliores fore? Quo fit vt nihil primo, & per se indicet esse faciendum, præterquam hæc nostra natura, nosq; hic corporis status, qui admonet sumenda esse, quæ sibi prodesse possint, ea verè euitanda, quæ sunt apta natāque nocere. Hæc ergo sola & vna est, quæ inter indicantia poni debeat. Quòd si illa simplex, & perpetuò eadem foret, vnum & simplex esset, quod perpetuò indicaret. At quū illa triplex sit, ex qualitate conditionis sumpta differentia (vel enim secundū naturam exi-

Q

fit, vel naturæ contraria, aut media quæ & neutra dicitur)
tres proinde erunt ex summo genere ortæ differentiæ, tres-
que status, qui indicare aliquid valeant, nempe quod secundū
naturam, vel medium, aut præter naturam est. Cæterū quū
in vnoquoque statu quoddam sit vt constitutio, siue compo-
sicio ipsa, aliud vt constitutionis causa, tertium quod eam se-
quitur effectus scilicet cōpositionis, tria ex omni statu, quæ
indicerent, resultare necesse est. Cōstitutio inquam, illius cau-
sæ, & effectus, hæc enim omnia aliquid esse agendum sui ra-
tione insinuant. Porro compositionē secundū naturam, vt a-
libi ostendimus, sanitatem vocamus: eam verò, quæ præter
naturā est, morbum: Effectus autē sanitatis accidentia: morbum
verò sequentia, symptomata nuncupare solemus. At causas
cuiusque adiectione eius, cuius sunt causæ exprimimus, &
quædam scilicet sint sanitatis, aliæ morbi, nonnullæ mediæ
illius constitutionis. Sic etiam quū nomine simplici carea-
mus, neutram constitutionem, neutram causam, neutrosque
effectus dicimus. At quū inter causas sanitatis, morbi, me-
diæque constitutionis, quædam actu sint causæ, quædam po-
tentia: aliæ verò causæ esse desierint: aliæ præterea gignendi,
aliæ iuuandi, vel lædendi vim obtineant: & quædam in nobis
sint: aliæ verò extrinsecus posite, harum omniū natura expli-
canda est: ac deinde docendum an omnes, an aliquæ duntaxat
inter indicantia recipi debeant. Est quidem crassus, viscidus
que humor, qui obstructionem iam cōmittit in orificiis va-
sorum impactus obstructionis causa: qui verò aut in cauita-
te vasis, aut in alia parte continetur, eiusdem causa non actu
sed in potentia. Exercitatio, quæ febrem intulit, aut ira, quæ
calorem accendit, & gladius quo quis hominem vulnerauit
excitatis affectibus, causæ haudquaquam amplius vocari de-
bent: utpote quæ nihil amplius efficiant, aut aliquid confe-
rant ad conseruandum vel augendum id, quod est factum.
Gignunt morbos morbosæ causæ, quæ scilicet structuram no-
stri corporis corrumpendi facultatem obtinent. Iuuant quæ
corporis vitia emendant, ob sunt verò, quæ illa maiora red-
dunt vel fouent. Illud verò superfluum puto esse docere, quæ-
nam intus, quæ verò foris poni debeant: quando quidem hæc
omnibus patent: quin potius illud nunc ostendere oportet,
an omnes prædictæ causæ inter indicantia locum inueniant.
Itaque imprimis excludo ab illis causas, quæ iam recesserunt:
Quod

Quod enim amplius non est : vt nulla re eget , sic indicare quidpiam non valet. Nec verò recipiendæ sunt inter indicantia iuuantes, lædentesque causæ: Nam illæ indicantur (vt antea ostendimus) propterea quòd indicatio iuuantis, lædentis que est comprehensio: nihil autem indicare & simul indicari potest. Quæ verò in nobis reperiuntur causæ, vt & alia omnia aliquid omnino indicant: nihil enim in nobis est, quòd vel sui conseruationem, aut ablationem non ostendat: At causæ, quæ extrinsecus sunt positæ, gignendiq; in nobis dispositiones vim habent, omnes profectò vt huiusmodi sunt causæ, aliquid ostendunt moliendum. Nam quæ morbos vel iam pariunt, aut concitare sunt apta, summouere cupimus, indicantque illæ sui ablationem, vt & alia, quæ nobis præter naturam sunt insita. Verum enimuerò quum inter illas nonnullæ sint quæ casu, & fortuna temerè nos afficiunt, cuius generis existunt vulnerantia, contudentia, vel quæ alio modo extrinsecus nos impetunt: aliæ verò quarum actio, & vsus est necessarius, quas recentiores res non naturales vocant, illæ quidem vt pote quæ artis nostræ prouidentiam excedant (id quod optimè etiam Galenus memoriæ prodidit) ab indicantium numero sunt reiciendæ, hæc verò recipiendæ, quæ vel semper, aut certè vti plurimū vniuersa corpora immutāt. Sic enim vbi veremur morbos ob aëris ambientis intemperies, aut peruersam viuendi rationem: arte nostra, sublati morborum occasionibus, sanitatem tuemur, ac morbos præcauemus, non minus profectò, quàm quum noxios humores in corpore latentes euacuamus, vel alteratione corrigimus: atque ita imminentium morborum generationem prohibemus. Hæc quidem sunt, quæ inter indicantia (vt arbitror) sunt ponenda: reliqua verò omnia, quæ indicare dicuntur aliquid esse faciendum, haudquaquam indicant: Veluti quæ secundo loco id faciunt: quæ quoniam ad corporis statum dignoscendum conferunt, ex quo postea intelligimus agendum esse, & quid agere expediat, coindicare, & non indicare dicere debemus. Sic sanè cōsuetudinem, vitæ cōditionem, anni tempora, regionem celi, statum, sexum, ætatēq; in conseruanda sanitate, morbisque profligandis consideramus, non quidem vt causas sanitatis, aut morbi, sed tanquam signa, vnde fit vt non indicent quid sit faciendum, sed qualis sit corporis constitutio, & causæ illius proximæ, & effectus,

Q 2

qui ex ea proueniūt monstrent, ex quorū postea natura quid agere expediat, indicatur. Præterea ex indicantibus quædā contraindiantia & coindicantia fiunt: etenim quæ secundū naturam sunt, his repugnant quæ præter naturam existunt, & contra hæc illis refragantur: quæ verò secundum naturā, vel naturæ contraria, coindicant quæ sunt sui generis. Quæ quum Galenus nonnunquam inter se distinguat, nonnunquam verò confundat, non solum variam, & difficilem reddit præsentem tractationem, sed etiam plura, quàm rei natura admittat, inter indicantia enumerat. Quum verò coindicantia indicantium sint signa, adeo excrescit numerus eorum, quæ inter indicantia ab eo ponuntur, ut nemo vnquam se omnia indicantia recensuisse credere possit: quum tamen ars ipsa id polliceatur. Quantum verò referat hæc inter se distinxisse, quilibet intelligere potest, qui nouit plurimum interesse inter ea, quæ aliquid per se ab his, quæ per accidens idem præstant, & ea, quæ suadent aliquid esse faciendum ab aliis, quæ illud impediunt, esse seiungenda, id quod postea tum duce ipsius rei natura, tum Galeni ipsius testimonio clarius innotescet.

*Quid vnumquodque ex supradictis
indiget generatim.*

CAP. IX.

V V M indicatio à natura rei sumatur, necesse est vnum quodque ex supradictis vnū duntaxat indicare posse, siquidem vnus vna est natura, id quod optimè Galenus secundo libro, & nono Methodi medendi: atque etiam in libro de Optima secta probat: quo etiam authore constat quòd semper illud vnū indicabit pro sua natura, & id, quod indicatur, ab vno solo indicari potest, nimirum quum & illud vnā naturam habeat, quæ vni indicanti respondet. Quamobrem quæ communem habent multis naturam, commune aliquid indicabunt: & quæ indicantur communia, non nisi ab eo, quod communē naturam est sortitū, indicari poterunt. Sic sanè peculiaris cuiusque natura vnum, & peculiare quidpiam ab aliis diuersum præstandū esse ostendet, & quod peculiarem propriāque quandam naturam habet,

habet, nō nisi ab eo, q̄ eiusdem sit generis, indicabitur. Itaque quū nostri corporis conditio huiusmodi sit, vt absq; opera nostra perdurare nequeat, necessario actionem medici indicabit, quę scilicet corrigat, emendētque quod in ea est vitiatū. Vnde nō solum agendum esse, sed etiam quid agendum sit nempe corrigēdum monstrabit. Proinde & differentes corporis status diuersas quoque actiones indicabūt: si quid enim (inquit Galenus) sine differentia sumptum aliquid indicat, si illud differentias suas acceperit, alterius quoque nempe quod indicatur, differentias ostēdet. Proinde si conditio nostri corporis agendū esse, & corrigendum indicat, diuersa eiusdem natura diuersas (vt diximus) correctiones indicabit. Est porrō naturalis cōstitutio suapte natura nobis familiaris & vtilis, quod autem tale est, seruare, augere ruerique cupimus. Quare ea correctionem, quę cōseruandū augendūque vim habeat, exigit: hinc enim dicimus vires sui cōseruationem, auctiōemque postulare, quū mediocrem, plenūque victum ab illis indicari scribit Galenus, status verō præter naturā alienus inimicus, nobisque inutilis existit, qui ob id sui oblationem indicabit. Quod si ita est, medius status, vtpote qui mixtus ex duobus sit extremis, mediam quoque operam, & ex vtroq; mixtū officium quod scilicet partim cōseruet, partimq; mutet, requireret. Sic ergo & causæ, & effectus, & compositio ipsa quę in vnoquoque statu reperiūtur, peculiare quidpiam indicabūt. Id quod certē fieri omnes concedunt. Nam morborum causas præseruationem, morbū vero ipsum curationē, vehemētiora autem symptomata mitigationem postulare, ab omnibus medicis iamdudum est receptum. Caterum quum naturalis status cōseruatio, & eius qui præter naturam est, ablatio, fieri nequeat, nisi idonea adsit materia, & accommodata suppetant. singulis præsidia, ideo ille victum, hic verō remedia indicabit. Sic enim Galenus initio libri de Sectis materiam, quę sanos cōseruat, & ægros restituit, vocari iubet: diuersi ergo morbi, & diuersæ illorum causæ, & ipsi morbi diuersa à causis remedia indicabunt. At pari quidem ratione diuersum victum, quę secundum naturam sunt diuersa, requirerent: id quod etiam fieri apparet: alia enim remedia postulat intemperies calida, quā frigida, alia humorum corruptio quā multitudo, alia vitiata ipsa structura, quā causæ,

que eam labefactant. Quod si quedā sunt, quæ multis pro-
sint, diuersæ naturæ, veluti quæ humorum vitio & intempe-
raturis partium eodem auxilio opitulantur: non tamē pro-
pterea quicquam dictis repugnat: propterea quod vel hæc,
quæ adhibentur præsidia varia, & diuersa facultate sunt præ-
dita, vel ex accidenti quodam sequentibus conferunt, vel
quod etiam quæ diuersa existunt in eo, conueniāt, quod idē
iuuamentum postulent. Nam quod purgandi, refrigeran-
di que vim est sortitum, nō mirum si vtrunque præstare va-
leat, & interim noxios humores educat, & partium tempe-
riem emendet: sic quæ calidam materiam, quæ corporis cō-
stitutionē labefactat euacuāt, vno negotio, & auxilio vtriq;
malo, sed vni prius, quā alteri medentur: at humor cali-
dus morbi causa, & ipsa febris refrigerantia pariter expo-
secunt. Quamobrem illud manet inuiolatū principium, vnū
indicare vnum, & vnum ab vno indicari, & quod vnam aut
diuersam cum alio naturam obtinet, vnum aut diuersum
cum illo præsidium exigere. Quæ quidē principia, vt à Ga-
leno sunt posita, & à rei natura confirmata, ita diligenter
notanda, & memoriæ mandanda. Nam ex illis postea osten-
dere licebit, quid Galenus in hac tractatione confundat, aut
superfluo tradat, quid verò ex eo authore retinendum, quid
reiciendum, & deniq; quid bene, aut malè ab eo dicatur.

*Quid indicent singula, quæ secundum
naturam existunt.*

CAP. X.

MNIA, quæ secundum naturam in nobis
sunt, vel circa corpus nostrum tanquam cau-
sæ versantur (de quibus antea egimus, cum
quærebamus quæ, & quot indicare possent)
sui conseruationem, nec aliud vnquam indica-
re omnibus constare puto, qui negligenter non legerint,
quæ hactenus demonstrauius, & modo posita principia
non est oblitus. Nā & causæ sanitatis, & sanitas ipsa, illiusq;
effectus nimirū, quod omnia sint nobis amica, & familia-
ria, suā tutelā desiderant. At nō omnia reliquos scopos indi-
cant: etenim quæ ipsam corporis compositionē sequuntur,
materia propria nō egent: quippe quum ad illius mutationē
pariter mutantur: nā qui reperiem tuetur, corporis qualita-
tes, quæ

tes, quæ ab ea proueniunt, eodē negotio cōseruat. Quare etsi
sui cōseruationē non tamē propterea materiā aliquā pecu-
liarem, quæ cōseruentur, sanitatis effectus indicāt, structura
autem ipsa, & structuræ causæ propriā materiā exigunt:
non enim omnia, quæ temperiem partium tueri sunt apta,
eadem humoribus prosunt: sed est quando nunc eadē, nunc
diuersa eisdem conferāt, aut obliunt: id quod potissimum in
statu præter naturā apparet, in quo sæpe ea, quæ faciunt ad
morbos, eorum causis obsunt. Veruntamen excipiendæ ve-
niunt corporis facultates, quæ etsi structuram sequuntur si-
milarium, & instrumentarium partiū, & ferē eisdē præsi-
diis, quibus illa seruantur, aliis tamen peculiariter egere
videntur, nutrimento scilicet, siquidem corpus nutrimus, ut
illius facultates foueātur, augeanturque. Quapropter tum
Galenus, tum alij omnes medici optimē sensisse vidētur: quod
solæ facultates inter ea, quæ in nostro corpore reperiuntur,
nutriendi rationē indicent, & moderentur: id quod nos ali-
quando (Deo fauente) in opere, quod paramus de nutriendi
ratione, diligentius expendemus, & euidentissimis rationi-
bus probabimus, nunc vel hoc solo argumento omnibus cō-
stare potest facultates, virēsque corporis nutritionem vni-
uersam describere quod pro illarū robore, & imbecillitate,
diuersaque alia conditione in diuersis, aut eisdē (quantum
sensus deprehendere potest) tēperamentis nutrimentī copiā,
& naturam variemus. Nam tantū planē alimenti unicuique
exhibemus, quantum illius vires conficere valeant, siue mu-
lier, siue vir, siue crasso vel gracili, denso vel raro sit corpore,
aut denique alio modo sit affectus, qui huiusmodi nutrimentū
expostulat. Quare tria erunt, quæ sibi proprium victū
in eo, quod est secundum naturā, indicare possint, primū
temperies similarium partiū, & recta structura organicarū:
secundū illarū causæ remotiores; (nā quæ immediatæ sunt,
idem planē quod ipsa constitutio desiderant) tertium facul-
tates ipsæ præsertim naturalis, quæ quidem nutritionis est
indicatrix: omnia tamen, quæ secundū naturā sunt, perpe-
tuū sui cōseruationem, suūque victum pro sua natura in-
dicabunt: nec aliquid istorum curationem, aut præseruatio-
nem remedia, aut aliquid demū eorū, quæ ab his, quæ præ-
ter naturā sunt affecta, suggerūtur, indicare vnquā poterit,
si modò à contrariis naturis contraria indicantur. At quæ

(quæso) Galenus alias ab illis indicationes sumit? Etenim temperiem corporis naturalē curationē, naturam verò partis, sensum, & sicut genus remedij: posituram verò ipsam eiusdem locū, qualitatem, & utēdi modum: partis autē figuram remedij modum, substantiā illius, & vires huius quantitatem, & vacuationem: necnon actionem, & dignitatē partium vacuantium, & aliorū remediorū, quæ vires dissolvere sunt aptæ, quantitatem, & alia denique omnia, quæ secundū naturam sunt, curationem, remediorūque scopos indicare passim cōmemorat. Quid (inquam) aliud est, nisi quod ille sui sæpe obliuiscitur, & rarò de eadem re diuersis in locis idem tradit, nec posita principia tuetur? Quum enim vñdecimo libro Methodi medendi, & passim alibi scribat vñ semper vñum indicare: quoniā vnaquæque res vñicā habet naturā: & eos, qui id ignorant, refert non posse medēdi, & conseruandæ sanitatis methodum constituere: quod malis nitantur fundamentis, oportebat sanè huius principij eum memorem esse, nec vñum ad plura, diuersique generis indicanda assumere, aut alioqui huiusmodi methodum nō aggredi, quæ (vt ait) hoc principio neglecto, constare nequit. Sunt enim ea omnia, quæ paulò antea retulimus, secundū naturam, & propterea nobis familiaria & amica: ex quo sequitur ea sui cōseruationē, & tutelā perpetuò indicare, curationem autē aut remedia, vel illorum quantitatem, qualitatem, vel locū, vel modū, aut quēpiā aliū scopū, quē in illis obseruare oportet, nequaquā, si modo idē sui ablationē, & cōseruationem simul expostulare nequit. Nā quod secundū naturā est, nunquā non desiderat sui conseruationem. At quo modo curationem, quæ morbis debetur, indicabit vnquam? Quomodo illa eadem, quæ nobis sunt familiaria, indicabūt remedia, si conseruationem indicant, quæ victu peragitur, remediis autē mutatio prioris status in aliū contingit? Quod si forte prædicta contraindicare dicamus, & contraindicationia indicantium nomine complecti velimus, grauior sanè excusatio, quā primus error reddetur. Primum quod nominibus abutimur, quorum proprietatem, & vim diligenter seruandam esse passim ille præcipit, & meritò quidē: nam quid ineptius, quā res impropriis nominibus vocare, ex quorum significatione, qualis res subsit, intelligere cogimur: si quidem vt Aristoteles scribit, mentis conceptus res ipsas,

ipsas, hos verò voces exprimunt. Quid quod magis disciplinas confundat, & obscuret, quàm impropria vocabulorum significatio? deinde si omnia indicare statuamus, vbi cōtra-indicantia relinquuntur? Quid est præterea, quòd toties mendendi rationem variandā esse doceat, vbi contraindicantia adsunt? Nonne hoc pacto omnia confundimus, si hæc quæ & nominibus, & natura longè inter se discrepāt, non seiungimus? At quomodo (quæso) tēperies curationē indicabit, si vires nullam indicationem curatoriam (vt ille nono libro Methodi medēdi scribit) præbere possunt? Sunt enim pariter secundum naturā tum vires, tum ipsa naturalis temperies, vt non magis hæc, quàm illæ curationē indicare queāt. Ad hæc quo pacto quātitatē remediorū vires indicabunt, si curationē indicare nequeunt? nihil enim materiam, quæ vni actioni seruit, insinuare potest, quim ipsam etiam actionem ostendat, siquidē absurdum fuerit quidpiam remediū curatiuum requirere, ipsam autē curationē minimè. Quur denique ille contra methodicos in libro de Optima secta acerrimè disputat, dum probare nititur vires nullum remedium indicare, si eas postea vacuationem, & quātitatē aliorum remediorum indicare nusquam non statuit? Qui profecto repræhendendi non essent, si indicantium nomine cōtra-indicantia complecti potuissent, siquidem omnibus notum est vires aut prorsus nonnunquam remedia impedire, vt venæ sectionem, & purgationem, aut certè illorū quantitatem moderari: At indicare aliud est, quàm prohibere ne aliquid fiat, aut modum indicantibus imponere, vt ille tum alibi, tum maximè in libro de Optima secta ostendit: nemo enim ex contraindicantiū natura inueniet vnquā id, quod agere oporteat, sed quod ab indicantibus iam est inuentum, prohiberi ab illis vel certè moderari intelliget. Nam quis virium natura percepta cōcipiet vnquam vacuatione, aut alio remedio opus esse: id quod statim agnoscet qui de multitudine agar, quæ corpus grauet. At interim vires vacuationem, quam monstrauit faciendam esse humoris redūdantia, ob infirmitatē non admittunt, aut illi modū constituūt. Retinere ergo oportet semel posita optima principia, vnū semper vnum, nec plura indicare posse. Quòd si ita est, singula, quæ secundū naturā esse enumerauimus (vt antea diximus) nō aliud profectò generatim indicabunt, quàm sui

Q s

conserua

conseruationē: sigillatim vetò propriā certāque materiā, quæ id præstare valeat. Alia etenim est cōseruatio tēperaturæ corporis, alia cōformationis, vel magnitudinis, alia est opus materia, quæ temperiem seruet, alia, quæ figuram partis tueatur, aut si eadem nonnunquam est diuersa natura, & viribus est donata, quibus multis satisfacere possit: veluti cibus calidus, quatenus nutrit, vim habet seruādi vires, facultatēque corporis, quatenus verò calidus, eiusdem temperiem custodit.

*Quid indicent singula, quæ sunt
præter naturam.*

CAP. XI.

CORPORIS statum, qui præter naturam est, sui ablationē indicare, & singula, quæ huius sunt generis, certam, propriāque remotionem, veluti morbum, curationem, causas, præseruationem, & symptomata, quæ vehementiora sunt, mitigationem postulare antea ostendimus. Nunc vero illud pariter expendendum esse puto, an singula, quæ præter naturam sunt posita, certa, sibi que propria remedia indicēt. Qua quidem in re Galenus libro tertio Methodi medendi tradit morbum sui duntaxat ablationem, siue curationem, remedium autem nequaquā indicare, dum scilicet scribit indicationem, quæ à morbo suggeritur, vel etiā idiōtis esse notissimam. Siquidem omnes morbis ablationem deberi asserunt: at quibus remediis propelli morbi valeant, soli medici cognoscere possunt. Propterea (inquit) quòd illorum auxilia ex causis, & corporis natura, multisque aliis petantur, quorum scientiam sola medicina proficitur. Id quod clarius adhuc in libro de Optima secta probare nititur. Nam tertio libro methodi non planè inficiatur remedia curatoria, quæque morbis propellendis adhibentur, partim à morbo sumi, sed illud negat magni alicuius momenti indicationē, quā morbus præbet, quum ea veluti principium tantū sit, vnde medendi ratio exorditur: verum in libro de Optima secta, eo quod diuersis remediis in eisdem: atque diuersis morbis utamur, quū eadē est causa fieri putat, ut morbus remediū nullo pacto indicet, sed ad illi⁹ causam vniuersa indicandi

Cicandi vis referri debeat. Addit medicos, non ad morbos, sed ad illorum causas depellendas acciri, & auxilia non affectis, sed facientibus scilicet causis aduersari. In qua quidem re non morabor, ut ostendam eum pro morbis diuersis sæpe diuersa symptomata capere, ut satis patet, quum de aluo adstricta, & fusa ab eadem causa agit: sed ad id quod in hac re præcipuum est me conuertam, ostenderéque conabor non aliud, quàm morbum ipsum sua remedia indicare posse: nam ut morbus sui ablationem, sic & remedia, quæ id præstare valeant omnino indicabit, quando alioqui absurdum esset alteri remedia curatoria adhibere, quàm ei, cui curatio deberur: ut enim ille libro tertio Methodi absurdum iudicat fore, si aliud statuamus curationem indicare, quàm id quod curari oportet, sic profectò alienū fuerit ponere ab aliis, quàm à morbo indicari remedia, quibus ad curationem utimur. Docet & id rei natura: calidus siquidem morbus nō solum sui ablationem sed etiam præsidia, quæ refrigerandi vim habeant, indicat, nec magis profecto ex morbi causa, veluti repletionem, intelligimus qua materia sit opus ad vacuandum, quàm ex intemperie calida ad refrigerandum. Quid quòd ille vndecimo Methodi scribit morbum qualitatem remedij indicare? Quid quòd in febribus putridis duo genera auxiliorum indicari, vnum à causa, alterum à febre ipsa eodem libro meminit? In morbis præterea, qui causam non habent, veluti in diariis, quæ manent, postea quàm causa abiit, quæ eas peperit remedium inuenire non posse inus: quoniam quidem ab externa causa, eo authore, curatio non indicatur: nec alia in corpore subest causa (ut idem nono, & decimo Methodi refert) in veris diariis, sed simplex duntaxat morbus, qui ut sui ablationem, sic & propria sibi remedia requireret. Id quod etiam apertè testatur locis præcitatis: ubi inquit: faciendorū indicationem ab ipsa febre capies. An non ad diarias febres, in quibus, eo authore, solus est morbus, propulsandas medicos vocamus? quid ergo scribit non ad morbos, sed ad causas duntaxat illorum abigendas medici operā requiri? Indicat ergo morbus non solum agendum esse, suūq; ablationem: sed etiā quid moliendū, quæve materia ad curationem sit opus. Quod si validiora argumenta fortè quis requirat, non his contentus, quæ omnibus bene affectis sufficere puto, licebit idem hoc modo facile pro

lè probare. Nam vel causa morbi, vel morbus ipse, vel symptomata, vel quædam ex his, vel omnia inter se cōiuncta remedia curatiua indicabunt: nihil enim eorū, quæ secundum naturā sunt, id facere potest: At non symptomata, quæ vel nihil, aut solam mitigationem, lenientiāque auxilia postulant, non causa morbi, quæ, eo authore, quod præseruandū vim habet, præsidium ostendit, alioqui non solum præseruationem, sed etiam curationem illa suggereret: & nihil relinqueretur, quod curationem monstraret. Ac multo quidē minus illa inter se cōiuncta id, quod quærimus, insinuarēt. Sic enim causis efficientibus morbos, & ipsis symptomatis eos augmentibus non minus, quā ipsis morbis curationem deberi ponere oporteret. Nam vt nihil esse diximus, quod curationem indicet præter id quod curatur: Sic profectò absurdū fuerit statuere aliquid esse, quod præsidia curatiua requirant, & tamen curatione haudquaquam opus habeat: ni mirum quod præsidia excogitata sint, vt illis prosint, quæ eorum opem requirunt. Frāgeretur præterea alterius principij vis quo admonemur id, quod genus rei, & aliquid de vno indicat, omnes postea illius differentias indicare: quod sanè in aliis omnibus apparet fieri. Quod enim præseruationē, aut conseruationē ostendit, remedia quoq;, quæ præseruandī facultatē habent, & victum, illorūque genera, qualitatem, quantitatem, & reliquos omnes scopos ostendit. Quamobrem necessariò sit, vt si morbus curationē, sic & curatoria remedia, & vniuersos illorum scopos indicet. Quod si proximam, & cōiunctā cum morbis causam vt calorē in febribus à morbo ipso distingueret, illud quidē verum esset, nō morbos, sed eorum causas curatoria auxilia ostēdere: sed quum ea inter se nequaquā seiungat, vt satis patet ex eo, quod scribit diariā febrem simplicē esse, & absq; causa affectum, fieri nō potest, quin morbus eo authore vt curationem, sic præsidia quibus ea perficitur indicet. Nec illud quidē magis, quā alia obstat, quod in libro de Optima secta scribit eo remedia nō indicari ab effectibus, quod idem affectus, vt inflammatio oculi, ventriculi, iecinoris diuersa præsidia postulet: Non enim ipse affectus est, qui idem sanè perpetuò indicat, sed partes differentes, quæ non eadem remedia admittunt, siquidem inflammatio siue ventriculū affligat, siue hepar, aut oculū, vel aliam quamcunq; partem, vacuātia humorem, ex qua

qua fit, postulat. At non eadem admittit vacuantia auxilia oculus, quæ musculosa caro: Id quod non solum in inflammationibus, sed in aliis ferè morbis omnibus contingit: at nõ propterea ex eo, quòd partes cõtraindicent iis, quæ opitulantur, eisdem affectibus, putare debemus hos sua remedia nõ indicare. Nam hac ratione haudquaquam credamus vires sui conseruationẽ, & nutritionẽ indicare, & vniuersam nutriendi rationem præscribere, propterea quòd aliter homines alimus absentibus morbis, quàm præsentibus, aliter in paruis quàm magnis, continuis quàm intermittentibus: & multitudinem vacationem non ostendere dicamus, quoniam vires nunc eam admittunt, nunc respuunt: sunt enim eadem vires, eadem multitudo, in quibus tamen ob diuersa cõtraindicantia diuersis vtimur præfidiis. Verum etsi ita res habet, & suapte natura morbus duntaxat inter omnia, quæ præter naturam sunt, curationis, & auxiliorũ, quæ illi seruiunt, est indicator, non tamen propterea sibi peculiaria, & distincta ab his, quæ aliis profunt, perpetuò auxilia postulat. Nam quum morborum causæ non parè semper vim obtineant in morborum generatione, sed quædã leues adhuc impressiones fecerint, aliæ verò pertinaciores morbos iam concitauerint, qui vel his suis causis ablatis consistere possunt, ideo fit vt vbi instabiles sunt adhuc affectus, satis sit aduersus eorum procreatrices causas pugnare, contemptis interim remediis, quæ ipsis morbis sunt peculiaria. Atque id est, quod Galenus octauo Methodi scribit febrẽ, quæ adhuc in generatione est, ablatione causæ gignentis euanescere. Sic etiam vbi mali humores corpus infestant, sed nondũ firma est temperies, quam illi pariunt refrigerantibus, euacuantibus, concoquentibus, aut aliis auxiliis, quibus humorum vitia emẽdare solemus, quicquid est mali, persanamus, nullo peculiari ipsi intemperaturæ adhibito præsidio. Ceterum symptomata ipsa nec omnia: nec semper propria remedia expostulant. Quæ enim parua sunt, ablato morbo, & aliis suis causis statim recedunt: quæ verò ob magnitudinẽ, & peculiarem naturã morborum causæ euadunt, veluti vigilia, quæ exsiccatione corporis febres intendit, & dolor, qui tum hoc modo, tum aliter nocet, vt mitigationẽ, sic remedia, quæ eam præstare valeant, indicant. Corporis autem qualitates, quæ plurimũ à naturali statu absunt, nunquã curatione

rationem interpellant, hoc solo contentæ (vt alia vniversa
 symptomata, quæ minimum excedunt) quod sui ablatione
 petant illis remediis, quibus morbi, morborumque causæ
 tolluntur. Itaq; morborum causæ siue iam hos cõcitant, siue
 paratæ sint facere: perpetuò sua remedia indicant: morbi ve-
 rò ipsi, eorũque effectus nec omnes, nec semper, sed inter
 morbos ij duntaxat qui stabilitatē quādam sunt cõsequuti:
 symptomata verò, quæ exacuendi, intendendique morbos,
 aut vires labefactandi vim sunt sortita. Has ergo indicatio-
 nes & hoc modo præbent singula, quæ præter naturā sunt
 posita: omnia enim sui ablatione, & vnunquodque illorum
 certam, suāque remotionem, & nonnulla ex illis propriā,
 certāque materiam indicāt. Quamobrem quum Galenus
 morbi tempora, & eorũ accessiones, morbosque ipsos, illo-
 rumque causas victum indicare scribit, rem pariter confun-
 dit, & contraindiantia cum indicantibus miscet. Nam quod
 aliter præsentibus, aut imminentibus morbis, & in illorũ
 vigore, quàm in aliis temporibus, & dum exacuuntur mor-
 bi ipsi alio modo sint tractandi ægri, quàm quum vel pror-
 sus sedatæ sunt accessiones, aut iam plurimum remittuntur,
 ac quod diuersa nutriendi ratio his cõueniat, qui cruditate,
 quā qui ex aliis causis laborant, certissimum quidem id est,
 & ab omnibus receptum. Verum etsi hac in victu instituen-
 do considerantur, non tamen vt indicantia, sed vt repugnan-
 tia à nobis spectantur: quæ vt inter se genere, & natura dif-
 ferunt: sic tractatione seiungi, & minimè inter se confundi
 debent. Id quod ille met ostendit, quum passim eos arguit,
 qui aliud quàm vires ipsas nutritionem indicare putabant.
 Quos quidem temere reprehēderet, si ab his, quæ sunt præ-
 ter naturam alibi postea (vt sæpe facit) indicationes in hoc
 negotio duceret.

*Indicantia genera, & differentias actionis,
 materiaq; medica.*

C A P. XII.

ACTENVS agendum esse, & quid, quāque
 materia generatim vtendum sit, per indicatio-
 nes inuenimus, ac quæ sint horum indicantia
 ostendimus, quum docuimus statum nostri cor-
 poris actionem indicare, nempe correctione,
 eum

eum verò qui secundum naturam est, conseruationem, & vitum: aliū, qui naturali est cōtrarius, mutationē, & remediū monstrare. At quoniā obiter hæc sumus prosequuti, & præterea in omni officio, & materia, qua ad corporis præsidia vtimur, inferiora quædā genera, & differentiæ reperiuntur, præstat paulò diligentius de his agere. Ac quòd huiusmodi genera, & differentiæ in his reperiuntur, quæ quidē cōtemnenda non sunt, satis constat. Nam quædam citò, alia tardè fiunt, quædam vehemens est, alia remissior actio, quædā vtilis solum, alia etiam facilis, & iucunda, quædā verò cum dolore, aut alio modo fieri debent: Sic sanè inter ea, quæ agūt, quædā natura, quædā ars ipsa præstat, nonnulla vtriusque opera feliciter obeuntur: Quinetiā inter ea, quæ agēdi vim in nobis obtinent, eā vehementē, aut mitiorē, vel subitā, aut cunctantē habēt. Sunt quæ alterare, alia vacuare, alia dolorē inferre, alia, quæ solū conferunt, alia verò quæ præterea facilitatē & voluptatē adiunctā habent, alia deniq; quæ hac vel illa ratione quod efficere possunt, præstant. Itaq; à quonam vnūquodq; ex his indicetur, expendere oportet. Verū quum quædā summa solū genera cōplectantur, quædā verò etiam singulis speciebus propria, de his in peculiari singulorū tractatione aliquādo fortè agemus, hīc verò quod primis generibus est cōmune, duntaxat prosequemur. Non enim hoc loco quid nutritionē, aut vacuationē ostendat, docebimus: sed quid genus actionis, genūsq; materiæ, quod non solū vacuationi, & nutritioni, sed etiā omnibus, quæ victu, & remediis opus habent, commune existit, trademus. Nam quum nutrire, vel vacuare volumus, sæpe egemus, quod expedite id faciat, nonnunquā eo, quod tardius, vel magnā, aut minorem vim obtineat, vel aliter agere sit aptū, & id quidē est illud cōmune, quod à nobis, hoc loco queritur. Quum præterea qualitas, quantitas, tēpus, & reliqui scopi propositi in singulis officiis, & materiæ vsu requirantur, ea quoque sunt docenda, quæ hæc indicare possint. Quæ quidē Galenus vtcunque aliquando attigit: vbi tamen de indicationibus diligentissime agere velle videtur, vt in Methodo medēdi, aut omnino prætermisit, aut certè nō satis explicauit: Quū enim docēdi ratio postulet, vt tradat, quid genus materiæ, quātitatē, qualitatē, vtendi modū, occasionem, & reliquos scopos indicet: deinde quid remedij, & victus genera, singulorumque

que eosdem propriosque scopos monstrat, id omittit: & solum quod peculiare est infimis speciebus explicat. Veluti quum ostendit quid quantitatem nutrimenti, aut vacuationis insinuet. Quæ planè intelligi nequeunt, nisi prius, quid rei quantitatem declararet, sit ostensum: Nam quod commune est, singula præcedere debet. Ac quum plura auxilia habeat medicina, quàm quæ nutriunt, aut corpus vacuant, temere doceret, qui aliis omnibus contemptis, horum duntaxat rationem, & usum monstraret. Itaque nos quod commune omnibus est, explicare paucis (ut polliciti sumus) aggrediemur: repetito eo principio, quod ad alia inuenienda antea iam sæpius usurpauimus. Est porro principium hoc, vnum indicare, vnum & id quod indicat, assumptis suis differentiis, alterius, quod indicatur, similes differentias ostendere. Quamobrem quum status nostri corporis actionem indicet, diuersæ illius differentie, ut conseruationem, & mutationem, sic alias differentes actiones monstrabunt. Quod enim vehementer affligit, vehementem actionem quodque vehementer agere possit, ostendit. Sic etiam in statu secundum naturam, quod cito eget actione, ut nutritione, eam, & id quod cito conseruare, nutrireque possit, suggeret: quod verò extirpari, tollique nequit, nisi ab his quæ dolorem inferunt indicabit omnino id, quod agit cum dolore, suadebitque illud præferendum alteri, quod mitius agere aptum natura est. Sic sanè putrefactæ partes dolorifica sequissimæque requirunt auxilia, à quibus, quod est corruptum rescindatur. Eadem inuenietur esse ratio in aliis actionibus, & genere præsidiorum. Cæterum genus remediorum scribit Galenus à multis indicari. Nā à partis dignitate, actione, natura, substantia, situ, ægri viribus, atque adeo à diuersis affectibus, illud indicari passim in Methodo medendi, & secundo libro ad Glauconem commemorat, quæ omnia à positis principiis sunt aliena. Nam si remedia indicantur ab eo, quod est præter naturam, necesse est pariter genera omnia remediorum ab illius generibus indicari, nec quæ genere inter se differunt, veluti affectus præter naturam, & partium substantia, situs, & reliqua quæ secundum naturam sunt, eandem materiam ut remedium monstrare possunt, si modo id, quod secundum naturam est, sui conseruationem, & victum: quod verò naturæ contrarium mutationem, & remedium exigit. Prohibent quidem nonnunquam quæ secundum naturam sunt, ne his

De his utamur auxiliis, quæ morbosus affectus postulat, aliquando verò ea admittunt, nō tamen propterea remedia ab illis indicantur: Nam hepar, cor, & aliæ partes, quæ quoniā totius corporis sunt principia, vel munus exercent in animali publicum, magnā in corpore dignitatem præ cæteris obtinent, robūrque magnum exigūt, quo reliquis seruiant, non ferunt remedia, quæ temere earum mala digerant, aut alio modo inlitum robur vehementius dissoluant. Eodem pacto quæ frigida natura sunt partes dū calido affectu laborant, auxilia desiderant, quæ validius refrigerent, quā in pari affectu lōgius à naturali temperie, quā quæ calide sunt, recedant. Sic profectò quæ sensu exquisito sunt prædita mēbra, dolorifica remedia non sustinent, qualia illarū affectus sæpe postulant, & quæ molliore, laxiorēque natura, aut cauitate sunt donata, mitioribus præfidiis, quā quæ contrario modo sunt affecta, sanantur. Quæ item longius ab externa superficie in profundo corporis sunt collocata, validiora, quā affectus ipse suapte natura desideret, requirunt auxilia, & internæ partes non admittunt, quæ erodēdi, aut venenosam vim obtinent, quibus earum mala sæpe gaudent, ea autem tolerant externæ. Quæ etsi vera sunt, nō tamen propterea hæc sunt, quæ diuersa remedia indicant, sed ea, quæ præter naturam inter se sunt diuersa: quod etiam à Galeno in libro de Optima secta, & duodecimo Methodi est proditū, vbi principia optima de hac re ponit, quæ postea sui immemorabili ferè semper confundit. Nam principium est, id quod est præter naturam indicare sui ablationem: quod verò secundū naturam, sui conseruationem. Est & principium, remedium id esse, quod corporibus præter naturam affectis, ad mutationē malorū adhibetur, victum autem, quo seruantur ea, quæ sunt secundū naturam, nobisque amica, & familiaria. Est & illud principium, quod vnū dūtaxat vnū indicare possit, nec vnquā idem sui conseruationem, & ablationem ostendere, & præterea quòd ea, quæ sine differentia aliquid indicāt, assumptis suis differentiis, eius, quod indicatur, similes differentias insinuent. Quin & illud si quid aliud recipiendū indicantia à contraindicantibus, & quocunq; modo repugnantibus distinguenda esse, utpote quæ genere, & natura inter se differant: quod abunde antea ex ipso Galeno ostendimus: quū alioqui omnes illius rationes, quas aduersus

R

methodicos adfert in libro de Optima secta, corruant, ubi nec vires remedia, nec morbi tempora nutriendi rationem indicare posse probare nititur. Quæ quidem si tueri volumus, nec omnia confundere artis præcepta, inueniemus profecto omnia, quæ ad remedia pertinent, ab his, quæ sunt præter naturam indicari, nequaquam autem ab his, quæ sunt secundum naturam: sed si quid in hac re hæc possunt, non tanquam indicantia, sed ut repugnantia, quam habet vim præbent. Ut satis ex his, quæ posuimus exempla, unicuique patere puto. Quod pariter faciunt nonnunquam quæ præter naturam simul reperiuntur. Etenim obstructions vehementes indicant, quod valide aperire possit: id quod ardens febris non admittit: copia malorum humorum remedium requirit, quod multum vacuet, prohibet cruditas, aut certe quod mitius agat exigit: quoniam scilicet crudus, crassusque humor vacuantia facile sequi nequit: vnum quodque tamen suum proprium remedium indicat, veluti intemperies id quod alterare possit: multitudo id, quod vacuet: cruditas id, quod concoquat. Ceterum in genere victus nihil etiam commune tradit Galenus. Nam quum dicit consuetudinem victus materiam, genus autem ipsum rationem indicare, de nutrimento duntaxat & non de omni victu agit et si consuetudo materiam aliquam doceret, quod non facit, quum nihil indicet, ostenderet pariter & genus ipsius, nec ratio hoc genus indicare potest, alioqui & alterius materie genera indicaret. Quare illa & inter indicantia fuerat collocanda. At ille passim separat inuentionem, quæ per indicationem fit ab ea, quæ ratione paratur. Quum verò passim in Aphorismis victum tenuem, aut conseruantem (qui victus nutrimenti sunt genera) à morbo, morbiq; temporibus indicari scribit, contraindicantia etiam cum indicantibus confundit, & idem cum methodicis medicis sentit, quos longa oratione in libro de Optima secta refellit. Sola enim vis, quæ nostrum corpus regit, ut ille quoque docet tum alibi sæpius, tum maxime in libro de Victu acutorum, & præcitato opere indicatrix est nutrimenti: morbus autem, & quicquid præter naturam est, ad illius inuentionem confert, quoniam sæpius hæc impediunt eodem modo nutriri corpus, ut ipsæ vires postulât: indicet ergo genus victus genus status secundum naturam, & huius differentiarum illius differentias: impediât autem, & contraindicent quæ sunt præter naturam: ac in singulis, propriisque generibus,

& diff

& differentiis nonnunquam se mutuò impediunt, quæ secundum naturam in nobis reperiuntur. Veluti partium soliditas, quæ quod crassius, & durius est ad sui conseruationem requirit, cui refragatur aliarum temperies humidior, quæ molliorem humidiorémque materiam ad propriam tutelam exposcit: sed hæc postea diligentius, ubi de contraindicationibus agemus disputabuntur.

Indicantia quantitatem.

CAP. XIII.

SI Galenum legamus dum passim in Methodo medendi, & in opere Glauconi dicato, ubi ea docet, quæ quantitatem indicent, inueniemus profectò rem mira varietate hinc pariter confundi, & posita principia contemni. Nam nec quid commune omni materiæ sit, explicat, & in ea, quæ unicuique officio est propria contraindicantia, & coindicantia, pro indicantibus ferè semper tradit. Quum enim docendi ratio postulet, ut doceat quid quantitatem materiæ generatim indicet, huius nulla facta mentione, ea duntaxat commemorare solet, quæ ostendat, quantum sit alterandum, vacuandum, & nutriendum. Quod si, posteaquàm aggressus fuerat id in nonnullis docere, idem in aliis omnibus sigillatim proseguutus fuisset, res fortè tolerabilior esset: sed quum id non faciat, quod commune omnibus est prorsus cõplècti debebat, ne arte destituti, temere alia exerceremus præsidia, qualia sunt, quæ carnem vel ossa detrahunt, vel sanie ab ulceribus detergant, aut diminutas partes augent, vel deperditas regunt, vel secant, aut aliud denique in corpore faciunt quorum iustam mensuram non minus quam aliorum medicum tenere oportet. In his autem de quibus agit, principia non seruat: quum tradit quantitatem alterandi ab ægri natura, partium situ conformatione: vacuationis verò quantitatem ab ætate, natura, anni temperie, regione, consuetudine, atque qualitate peccantis humoris indicari: nam hæc quidem impedire aliquando possunt, ne utamur ea quantitate remediorum, quam ipse affectus postulat, aut ostendere sunt apta quantitatem eius, quod verè id indicat: verum inter indicantia ponenda non sunt. Etenim partis naturalis temperies docet, quanta sit morbosus, cui remedia sunt adhibenda: quæ in profundo corpore sunt sitæ partes ut vehementer

rora remedia requirunt, sic illorū quantitātē augeri oportet, si affectus, qui illic adfunt, sanari debeāt: quemadmodū sanē intendenda sunt auxilia, quū solidā partē affectus occupauit, nec vires ferunt omnem vacuationē, nō tamen propterea hęc (utpote quę secundū naturā sunt) remediōrum, quę morboſis affectibus debentur, quātitatem indicabunt, sed vel contraindicabunt, si illis ſeſe opponant, aut coindicabunt, si eius, quod verē indicant, quantitatem monſtrent. At ars poſtulat, ut id tradamus, cuius intuitu, cōſideratio neque ſtatim appræhendamus quantitatem huius rei, qua ad corporis ſalutem opus habemus: quę autem impediunt, ſecundo loco ſint cōſideranda; poſtea quā ſcilicet inuenimus id, quod verē indicant, & quę coindicant, præcedere debent ſcoporū inuentionem, ſiquidem præcognoscere id cuius cauſa ad agendū venimus, neceſſe eſt, deinde agendi rationem inquirere expedit. Quod ſi hęc inter ſe corrupta arte confundere non veremur, non ſolū rationē, quę docet diſtinguenda eſſe, quę per ſe, & propriē aliquid faciūt ab his, quę per accidens idem præſtant, quęque ſuadent quidpiā eſſe moliendū, iudicat ſeiungenda ab his, quę repugnant, ſed etiā Galeno planē contradicimus: nam (ut antea adnotauimus) vehementiſſimē ille inuehitur libro de Optima ſeſta in antiquiores medicos, dum probare nititur eos errare propterea quod vacuationē, illiūſq; quantitātē à viribus indicari putarent: quū illæ ſui conſeruationē, & victū indicēt, remediis autem vacuantibus repugnent. Quamobrē cōſentientibus poſitis principiis, quantitatem actionis, & materiæ, qua egemus, à quātitate eius, quod materiam oſtendit, indicari, victus ſcilicet quātitatem à quātitate naturalis ſtatus, remediōrum verò ab exceſſu eius, quod præter naturam exiſtit, putemus. Quibus quidem contraindicat quantitas oppoſiti generis, & alia impropriē, quę omnia prohibent hęc obiri, quę ab indicantibus ſuggeruntur: Sic etiā Galenus aliquando dicere ſolet, ſolas inquam vires, & illarum quantitatem victus quantitatem indicare, quam morborū vehementia impedit: magnos autem morbos, & quę præter naturam admodū excedunt, magna remedia poſtulare, quę quidem vires ab illis labefactatæ haudquaquam fuerunt. Cæterum quum nomine quantitatis molem, & certam rei meſuram complectamur, utrumque indicabit moles, & meſura

mensura affectus: Nam qui magnum spatiū occupant morbi, molem remediorum requirunt, quę vniuersum affectum ambiat: & qui plurimum à mediocritate recedunt, tantum intendi auxiliorum vim postulant, quantus est eorum recessus: quibus pariter refragantur, quę secundum naturam in nobis sunt: siquidem æstuante ventriculo, septi transversi vicinitas prohibet, ne refrigerantia toti parti affectę moueamus: & corpore alimenti inopia laborante, imbecillę vires vetant, ne tantam alimenti copiam ingeramus, quantam affectus vehementia postulat. Quę quidem si hoc pacto distinguatur, omnis confusio tollitur.

Indicantia modum.

CAP. XIII.

APPELLATIONEM modi non solum à Galeno, sed etiam ab illius interpretibus sapius confundi certissimū est: nam agendi modum, quem *τρόπος* vocat, usurpat ille aliquādo pro vniuersa agendi ratione, quę primo posito scopo, reliquos omnes complectitur: quemadmodum dicere solet omnes intelligere morbum sui curationē indicare, solos autē medicos curandi modū tenere: quod idē est, ac si dicas alios ignorare curandi rationem, quę solis medicis est perspecta. Capit & modū in significatione magis adhuc impropria pro ratione applicationis remediorū, siue instrumentis, per quę auxilia corpori adhibemus: quo significatu scribit quinto Methodi substantiā partis affectę genus medicamenti, formā verò & sitū vtēdi modū indicare, quòd scilicet ex forma, & situ partiū figuram, & formā instrumētōrū excogitemus ad exhibenda remedia apta. Quū verò primo ad Glauconem medendi methodū constare qualitate, quantitate, occasione, & modo auxiliorum refert, nō docet, quid per modum intelligi velit. At quum secundo ad Glauconem, & decimo tertio Methodi scribit partis situm vacuationis modum ostendere, locum pro modo capit, vt exempla satis ostendunt, quum docet ex situ, connexionēq; partium ventriculum per os, & anum repurgari. Quo pacto etiam accipit libro quinto & septimo Methodi: vbi ex conformatione & figura partis vacuandi modum doceri tradit: Sunt tamen hę omnes significationes violentę, & im-

propriæ, ut omnibus cōstare puto. Propria verò ea est, quam
 habet libro primo Aphorismorum, quum viuendi modū
 dicit spectari à medico, dum quærit, quibus semel, aut bis,
 vel sapius cibus sit exhibendus: ad eā quoque significationē
 pertinet, quod habet septimo methodi, sensum scilicet par-
 tium vacuandi modum monstrare, eo quod paulatim vacuā-
 dæ sint partes, quæ sensu exquisito sunt præditæ, obtusiores
 verò subitas, & magnas vacuationes sustineant. Cæterum
 interpretes vno nomine Latino vertere solent, quod duo-
 bus exprimunt Græci. Nam quod hi *τρίπλον*, & *πένον* dicūt,
 illi modum interpretantur, atque ita æquiocatione non
 paruum confusionem pariūt, quum ignoremus, an de mo-
 do, an de quātitate ipsa agatur: quod perspicuū sit ex Græ-
 cis dictionibus, quarum altera, nempe *πένον* quantitatis est
 nomen: altera verò scilicet *τρίπλος* modum significat: quæ cer-
 tē plurimum inter se differunt. Quum enim cognouimus
 quatenus sit agendum, quāntāque debeāt esse præsidia, quæ
 indicantur rursus inuestigandum relinquitur, an id vniuer-
 sum, quod exigitur, semel, continuoque sit exhibendum,
 an per vices partiendum: quod si diuidendum est, an par de-
 beat esse, vel impar eorum, quæ adhibētur, portio: & demū
 in quot partes diuisio sit facienda. Hæc qui spectat, modum
 propriè considerat, & nos hoc loco, quid eum indicare pos-
 sit, aliis contemptis appellationibus, quæ vel nullam tracta-
 tionem requirunt, aut suis locis, accepto proprio nomine,
 docentur, paucis trademus. De qua quidem re nihil etiā Ga-
 lenus docuit, quod omnibus sit cōmune, dum solum in eo,
 quod est vel vacuationi, aut nutritioni peculiare, explicādo
 versatur, nec illud, me hercle, ex principiis, quæ huic tracta-
 tioni sunt propria, probare nititur: nam quod victus modū
 non indicent morbi, eorūque accessiones, ut ille in Apho-
 rismis memoriæ prodidit, satis constare puto, siquidem, eo
 authore, solæ vires vniuersam victus rationem indicare po-
 tuerunt nec vires ipsæ victus modum duntaxat, siue nutri-
 tionem monstrant, si modo vera sunt, quæ scribit ille libro
 de Optima secta genus indicare genus, & differentias ipsas
 differentias. Situs autem partis impedire potest, sicut etiam
 exquisitus sensus, ne tantum semel euacuemus, quantū no-
 xij humoris exuperat. At propterea nec vacuationem, nec il-
 lius modum indicāt hæc, nimirū quod sint secundū naturā,
 & sui

& sui duntaxat conseruationē, nō autem præsidia, quæ præter naturam affectis corporibus debentur, desiderent, prohibet eadem ratione temperies similium partium, ne cōfer tim alterationes fiant vt affectus postulat, aut eas nulla noxa admitti: non tamen ob id remedium alterantium modū declarat: id quod duntaxat facit modus eius, quod indicat. Vt enim quantitas illius, & genus materiæ, genus & quantitatem, sic & modus modū profectò indicabit. Si enim eo modo ita sit affectum, vt semel totum præscriptam materiæ quantitatem admittat, semel erit agendū, si continuò adsit, cōtinuò succurrendū, si per interualla, partiēda res est in crebriores, aut rariores vices, & vna plus quàm alia dandum, in qua plus ferre potest. Est porro cōmunis hæc ratio omnibus actionibus, eaque ex propriis principiis ducta. Sic enim quibus vires eo modo sunt affectæ, vt cibum semel dūtaxat vna die sumere possint, semel solum exhibemus. Bis verò & frequentius his, qui bis, vel frequentius cōcoquere valēt: ac ea vice plus damus, in qua validior est virtus, quæ illum cōficere debet: quo pacto bene valentibus, & suæ spontis hominibus suademus, vt vesperi, plus quàm mane edant: quod scilicet per somnū concoctrix facultas, aucto in visceribus internis calore, scilicet suum munus exerceat. Eodem pacto, humorum multitudinem, quæ confertim, impetu facto, suffocat, vna vacatione, quantū exuperat, educimus. Eos verò, qui non nisi paulatim affligunt, partitis euacuationibus, demimus, & quo tempore maior adest copia, quæ promptè ex trahi possit, eò vacuātia remedia intendimus. Qua quidem ratione declinante morbo, cōcoctioque iam vniuerso humore, validiores purgationes, quàm per initia morborum, exhibemus. Continuò volumus vlceribus adhærere extergentia medicamenta, propterea quod sanies quoque continuò gignitur. Ac (vt breuiter dicam) in omnibus ex modo eius quod indicat, modū eius quod indicatur, intelligemus: cui propriè contraindicat modus eius, quod contrariam actionem postulat: impropriè verò alia, quæ eiusdem sunt, aut diuersi generis, quæ scilicet prohibent eo modo ea fieri, vt indicantur: vacationi namque propriè repugnant facultates corpus nostrum regentes, quæ sui conseruationem requirunt, hæc quum ita sunt affectæ, vt magnam vacationem simul non perferant, cogunt nos humoris copiam paulatim

R 4

educere, quæ suapte natura, integrâ aliquando vacuationem necessariam esse monstrant. At partis situs, quû nihil offendatur à vacuantibus, prohibet tamen sæpius, ne humores noxios, qui vehemētius partem aliquam affligunt, confer- tim exhauriamus, quod ob loci distantiam propria reme- diorum vis exoluatur. Sic in aliis, ne singula prosequamur, quæ suis locis sunt docenda, inueniemus, quid modum indi- cet, quidue illi hoc, vel illo modo repugnet.

De indicantibus qualitatem.

CAP. XV.

NIL etiam cōmune in hoc scopo tradere solet Galenus, quum solum indicantia quali- tatem nutrimenti, & alterantiū remedium- rum passim prosequatur: & id quidem pari confu- sione ut in aliis, dum indicantia, coindicantia, & contraindicantia nullo facto discrimine vsurpat, atq; ita principiorum vim euertit. Non enim duntaxat qualia de- beant esse nutrimenta, & alterantia præsidia, tradere oportet: sed etiam in his, quæ vacuant, aut detergūt, vel molliūt, aut indurant: vel leniunt, aut exasperāt, aut denique aliquid detrahunt à corpore, aut illi adiiciūt, sua, certaque qualitas requiritur, & imprimis quid qualitatem, cōmuni quadā ratione indicet, explicare necesse est. Cæterum quum dicit ter- tio Methodi qua, qualitatem medicamenti indicari à partis situ, eo quod ad vlcus, quod in profundo corporis est recon- ditum, sicca actu & adstringentia medicamēta peruenire ne- queunt, docet quidem quod impedit qualitatem remedium- rum, quam vlcus ipsum expostulat: At non id, quod eam indicat: quemadmodum etiam quum quarto eiusdem operis libro scribit, gulæ conformationem crassiora, & viscida indicare remedia: quoniā tenuia, & nullo lentore prædita per cauam illius partem facile diffuunt. At verò cōsuetudo, regio, anni tempus, cœli status: quæ omnia siquidem tēperata fuerint, similes qualitates alioqui dissimiles indicare putat octauo Methodi, non indicant (ut antea ostendimus) sed inter coin- dicantia, & correpugnantia ab indicantibus exclusa meritò reputantur. Porro victus qualitas non à qualitate tempera- menti, & morbi, ut primo libro Aphorismorū prodidit, sed solum

solum à temperamenti qualitate indicare potest, si modo vnum indicat vnum, & quæ secundum naturam sunt, sui conseruationem tantum: quæ verò præter naturam, sui ablationem monstrant. At diligentius, & verius vndecimo Methodi docet, quid qualitatem remediorum indicet, quum à morbi qualitate eam petendam præcipit. Vt enim nihil curationem indicare potest, præter id, quod curatur, sic nec qualitatem remedij, quo ad curationem utimur, præter quam ipsius morbi qualitas, cuius causa huiusmodi oportet præsidia exhiberi, insinuare debet. Quæ verò morborum causis, & symptomatibus propria sunt auxilia, ab illorum qualitate pariter indicabuntur. Itaque communi omnibus ratione, & seruato principiorum consensu, putemus qualitatem materiam indicari à qualitate illius, cuius causa ea requiritur. Quamobrem remediorum qualitatem indicabit qualitas eorum, quæ sunt præter naturam: Victus autem qualitatem eorum, quæ secundum naturam existunt, qualitates: Quid verò qualitatem cibi, potionis, exercitationis, somni, vigiliæ, & denique aliarum rerum, quibus naturalis status conseruatur, quid item alterantium, vacuantium, aut aliorum præsidiorum, quæ corporibus præter naturam affectis conueniunt, qualitates indicet, suis locis docebimus: quandoquidem hoc loco non indicantia peculiaris alicuius materiam scopos, sed victus duntaxat, & remedij docere instituimus. Cæterum indicantibus qualitatem se se opponunt, quæ alias qualitates exigunt, aut eas, quæ ab indicantibus suggeruntur, adhiberi aliqua alia ratione prohibent. Sic profecto humida temperies, quæ secundum naturam est, actu, & potentia humida requirit: quibus morbus humidus veluti vlcus exsiccantia postulans, refragatur. Sic febris refrigerantia, crassus verò, & frigidus humor, qui excitata obstructione, febrem committit, calefactionem petit. Quin & partium vicinarum dignitas, aut imbecillitas prohibent, ne actu frigida, qualia sæpe conueniunt affectibus aliarum, admoueamus: nec illæ, quæ in profundum corporis recesserunt, crassa, siccæque medicamenta, cuiusmodi nonnunquam illorum morbis debentur, admittunt. Quæ verò cavitatem obtinet, promptè recipiunt crassa remedia: at in solidas, & duras non nisi tenuia permeare possunt. Quæ quidem etsi ita habent, non tamen propterea inter indicantia qualitatem sunt ponenda eo quod indicantibus repugnet:

R s

quandoquidem propositum (vt inquit Galenus in libro de Optima secta) ex illis nunquam inueniemus, quod solum in dicantia ostendunt: non enim eo quod natia temperies par rium, quæ maximi sunt in corpore momenti, & dignitatis, actu frigida respuit, ob id inuenimus tanquam ex indicatio ne remediis calidis actu esse opus: alioqui nullo præsentè affectu præter naturam, adhibenda essent actu calida secun dum naturam affectis partibus. Est enim hæc indicantium natura, & vis, vt illis positis, ex eorum contemplatione sta tim percipiamus quæ, & quali re sit opus: etsi postea quedam nonnunquã cogant nos, reluctante cõtraria eorum vi, aliter facere. At plurimum refert intelligere, quid nos suapte na tura ad id ducat, quod quæribus, quid verò inuentã rem nõ admittat, aut omnino moderetur. Quæ si Galenus in libro de Optima secta distinguere non contemnît, nec alia ratio ne antiquos medicos refellit, quàm quod illi indicantia cum repugnantibus miscerent, & cõfunderent, tanto minus pro fectò, dictante id maximè rei natura, idem nos facere debemus, aut ipsum Galenum sequi, vbi sui oblitus in eosdem errores, quos in aliis agnoscit, labitur.

De indicantibus occasione.

CAP. XVI.

GALENVS in libro de Optima secta longa oratione eos refellit, qui vniuersalem occasio nem ex morbi temporibus sumi putabant, pa ri certè repræhensione dignus, quippe quum libro nono Methodi idẽ planè, quod illi, sen tiat, remedium scilicet tempus à quatuor morborũ teni poribus indicari. Quinetiam libro secundo de Differentiis febrium cibãdi tempus per morbos ex accessio nis & inter missionis tẽpore monstrari scribit. Qua quidem in re me ritò eos repræhẽdit, qui ita sentiebant: propterea quod mor borum tempora non indicant, sed coindicant ramediorum occasiones. Quoniã enim ostendunt morbos, illorũmq; cau sas in certo quodã statu esse, in quo vel prorsus respuũt, aut admittunt certa præsidia, ideo opportunũ horũ tẽpus coindicare putantur. At accessio num intensio nes, & remissio nes edendi, bibendique opportunitatem non indicant, nec coindicant, sed correpugnãt, aut admittunt nutriri corpus. Quap

Quapropter si ille præcitatæ locis aliter sentit, & cum illis planè consentit, quos repræhensione dignos censuit, nō magno opere laboro, vt qui, nō quid dicant authores, sed quādo bene sentiant, spectandū esse iudico. Est autē recipienda Galeni opinio in libro de Optima secta, vbi scribit vniuersalē occasionem sumi ex præsentia eorum, quæ remedium postulant, & absentia eius, quod potest impedire, & optimè id quidem. Nouit enim vnusquisque opportunū illud esse tempus ad agendum, quum adest id, quod actionem postulat, & nihil interim impedire valet. In hoc tamen non placet, quod quum generali quadam ratione docere deberet, quæ occasionē in omnibus ostendant, solū de occasione remediorum agat. Præterea quod nō satis explicet, quid sit, quod impedire possit. Non enim vires, vt ille scribit, solū id faciūt, nec semper, quum alia, quæ sunt secundum naturā, nonnunquā remediis se se opponant, & vires nō illis omnibus, sed his tantum, à quibus dissoluuntur, vacuantibus potissimum reluctantur. Quamobrē ex diuino eo principio, quod hætenus ad omnes alios scopos inueniendos, authore ipso Galeno, usurpauimus, occasionem indicantia inueniemus. Est autem huiusmodi principium ab eo, quod genus indicat, omnes differentias indicari, quum illud suas assumpserit. Itaque si status corporis actionem indicat, quando ille differentias ex tempore acceperit, tempus profectò ad agendū idoneum mōstrabit. Dicitur autē aliquid esse, vel abesse, fuisse, vel fore. Ac quum fuit corporis status, indicauit fuisse agendum, quū præsens est, tunc præsentī esse opus actione, quum erit tunc agendum, adeo vt semper quum adest, minimè autem quum abest, propria artis munia exercere oporteat.

Qua quidem ratione optimè dicebat Galenus quarto Methodi externam causam, quæ morbo excitato abiit, non indicare, quoniam quæ absunt, nihil ostendunt eo tempore, quo absunt, esse moliendum. Nec est quod putemus absentibus morbis nos remedia adhibere, quum venæ sectione, aut alio remedio præcauemus, ne eueniant. Non enim morbis ipsis absentibus, sed illorū causis præsentibus, quæ iam postulant remedia, resistimus: quarum ablatione morborū generatio prohibetur. Proinde magnitudo morbi imminētis sanguinem demendum esse non monstrat, sed quod præsens est humoris vitium, quod authorem huiusmodi morborum

borum fore conspicimus. Præsentia ergo eius, quod indicat, tempus idoneum ad agendum monstrat, & nihil præter illud. Est autem (vt diximus) id ipsum corporis nostri conditio, quæ & aliorum omnium est indicatrix. Ac vt diuersus est naturalis status ab eo, qui est præter naturam, ita diuersæ affectiones temporis successu in vtriusque oriuntur, quæ quum adsunt, nunc vno, nunc alio remedio, & victu opus esse ostendunt. Siquidem malus humor, quum adest in corpore, dum putrescit, remedium indicat, quod alteret, & concoquat. Adest enim tunc, quod alterationem exigit: non autem vacuamus, quia nondum vacuationem postulat, quod alio tempore faciet, quando scilicet iam euictus, & ad expulsionem paratus fuerit. Sic nunc somno, nunc vigiliæ, alias exercitationi, vel quieti incumbimus, quod diuerso modo temporis intervallo, & eodem etiam tempore adsit, quod diuersa monstret esse necessaria. Quare (vt breuiter dicam) actionum, remediorum, & victus tempora ex præsentia, naturalis, & præter naturam status indicantur, quibus vt aliis indicantibus alia se se opponunt: de quibus quoniam hæc communia etiam sunt his, quæ repugnant, indicantibus particularem occasionem, paulo post dicemus. Porro particularem occasionem non solum ex præsentia illorum, quæ remedium postulant, & absentia eorum, quæ impedire possunt, sed etiam ex remediorum sequentiū consideratione, & ægri proprietate sumi tradit Galenus. Qua in re solum docet occasionem particularem remediorum, ommissa victus occasione, vt in vniuersali fecit: nec verò quid indicans sit, an scilicet præsentia postulatum, vel absentia impediens monstrat. Præterea alios scopos facere, à quibus hæc sumantur, nulla ratio cogit: omnia enim ad ea duo referuntur: à quibus vniuersalem occasionem capi commemorauit. Nam ægri proprietates, & sequentia remedia vel prohibent, aut permittunt remedium exhiberi. Quinetiam non solum ægri proprietates, & sequentia remedia, sed & præcedentia, & affectus, qui antecesserunt, & subsequuntur, prohibent sæpius remedium adhiberi. Si cui enim sanguis mitti debeat, ita indicante affectu, præcesserit autem modo clyster, missionem differimus. Sic in eo, qui modo à somno fuerit excitatus, cibationem, & sanguinis missionem tardamus: ob accessionem verò venturam nutrire ægros anticipamus. Adhæc vt ægro gratificemur, nonnunquam opportunum tempus præ

præuertimus, vel differimus, quemadmodum ipse Galenus se aliquando frigida potionem, & balnei vsum vno die antequam tempus aptum esset, ægris concessisse, vt obsequentiores redderentur, memoriæ prodidit, alios autem idē facere, vt hinc vberior quæstus proueniat. Igitur ex præsentia eorum, quæ postulant, & absentia illorū, quæ impedire valēt, ab illis tanquā ex indicantibus, ab his tanquā ex contraindicantibus vt vniuersalem, sic particularem occasionē inueniri dicemus. Postulant autem affectus, & corporis conditiones. Impediunt verò nonnunquam ægi imtemperantia, medici peruersitas, animi passionēs, hominis proprietates, & quæ paulo antea facta sunt, & postea fieri debent. Præterea sibi mutuo repugnant diuersæ corporis conditiones, sed nō omnia in omnibus adsunt hæc impedimenta. Nam in præsiidiis, quæ primò adhibentur, quum nullum aliud sit factum auxilium ab his, quæ præcesserunt, nihil sumitur, quod impedire sit aptum: nec in postremis à sequentibus aliquid capi potest, quum nihil postrema sequatur: nec omnia quæ se se in particulari occasione opponunt, eadem in vniuersali possunt: sed solum quæ vniuersum, longiūque quoddā tempus occupant: vt enim pars parti, sic totum toti repugnet, oportet. At verò si ex his occasio sumitur, quur est, quod Galenus vniuersalē occasionem scribi posse: particularem verò minimē tradit: scribi autem posse intelligit ille scopos quosdā literis mandari, ex quibus singula ducuntur, quēadmodum locos affectos, & causas describi dicimus, quoniam scopi quidam ponuntur, ex quibus causæ, & loci affecti notitia petitur. Etenim scopos vt in vniuersali, sic in particulari occasione inuenimus, tradidimūque. Porro si intelligamus nullo modo scribi posse, quæ ostendant particularem occasionem, fallimur, siquidē vniuersales illius scopi explicantur, & docentur, sed ad minima vsque inuestigari nequeunt, vt vniuersalis occasionis scopi: facile enim est in illis id quod remediū, & victū postulat, notare, & quod repugnat, illorūque differentias vsque ad minimas prosequi. nō ita in particulari occasione euenit. Nam quum à proprietatibus hominū, & præcedentibus, sequentibusque affectibus, & remediis sumatur, propria autē hæc sint vnicuique, & infinitæ proindē hominum proprietates, variētque præterea numerus præteritorū, tum futurorum remediorū, & affectuū
in fin

in singulis, non mirum si hæc literis tradi nequeunt, siquidem quæ peculiaria, & propria sunt unicuique; ut incerto numero, sic arte nulla comprehendendi possunt. Quare optimè Galenus non nisi ab exercitatis medicis huiusmodi occasionē cognosci scribit, nimirum quod ex particularibus multis petatur in quibus non ratio, sed experientia versatur.

Quæ locum in corpore idoneum ad agendū monstrent.

CAP.

XVII.

QUAE locum indicent in corpore, cui adhibenda sunt præsidia, in paucis docet Galenus: idque non ea arte, quam res ipsa postulat. Nam vel ea solum tradit, quæ impediunt nos eum locum occupare, quem ipsa indicantia requirunt, vel nullo posito principio huic, aut alteri corporis parti præsidia admouenda esse iubet. Explicat profectò quæ impediunt indicantia, quum passim in Methodo medendi scribit connectionem partium, situm, conformationē, locum docere, per quem vacuare humores noxios oporteat, usum verò actionesque earundē locum declarare, cui præsidia sint applicanda. Ut enim hæc secundum naturam sunt, & sui conseruationem tantummodo monstrāt, sic locum remedii aptum non indicant: nullo verò posito principio suadet fluxiones nunc ad distantissimas nunc ad propinquissimas, alias in ignobiles partes, vel ad eas, unde moueri cœperunt humores ducendas esse. Cui quidem simile est, quum ventriculo, & stomacho affecto, anteriori ventris parti sub pectore, hepatis dextris, lieni sinistris præcordij admouenda esse remedia. Postulant enim hæc omnia sua indicantia, quorum beneficio nos non temere, sed ante singulis præsidij, quibus vel ad sanitatem tuendam, vel ea, quæ præter naturam sunt profliganda accommodatum locum inueniamus: id quod nunquam illis prætermisis intelligemus. Quamobrem admonemur ex positis principiis locum indicari ab indicantis loco. Nam ubi illud fuerit, quod indicat, illic propriè auxilia sunt adhibenda, toti nempe corpori, si totum exigit: parti, si pars: extrinsecus, si externa sit: intrinsecus, si interna pars, quæ opē flagiter: Sic profectò vniuersū corpus alimus, quia omnes partes sui nutritionem desiderant: omnes alteramus, quoniam omnes sibi propria alteratione opus habent: vbi

vbi verò collectus est aliqua in parte humor, qui eam disten-
dit, aut alio modo offendit, ei studemus prodesse affecto lo-
co remedia adhibentes: atque id quidem perpetuum in om-
nibus esse inuenietur. Verum vt in alijs: sic etiam in hoc
scopo non desunt, quæ sæpius prohibeant nos assequi, quod
indicantia suggerunt: vbi enim noxij humores, qui vacuari
debent, fortè in ventriculo continentur, indicant per eam
partem vacuationem esse moliendam, essetque accommo-
datissimus locus, quoniam propinquissimus, qui aperto
abdomine humori viam præberet. At quoniam id facere nõ
licet, quin naturalem structuram corrumpamus, quam con-
seruare oportet, ita indicante naturali statu, cogimur aliam
viam inire, qua & id, quod est secundum naturam seruemus,
& noxiam materiam ab affecto loco educamus. Eodem pa-
cto æstuante ore ventriculi, postulantéque quod actu refri-
geret, extrinsecus remedium prohibet omnino ei loco ap-
plicari, septi transuersi situs: quod vt secundum naturam ha-
bet, ita non admittit sibi adiungi, quod alteri parti affectæ
est accommodatum. Impediunt ergo hæc nonnunquam ne
ei loco, vbi sunt indicantia, præsidia accommodemus, at pro-
pterea non indicant. Ad eum verò locum inueniendum, qui
indicantibus, quantum fieri licet, sufficiat, & contraindican-
tia haudquaquam offendat conformatio, connexio, situs
partium faciunt: nam quoniam non licet (vt hoc vno exem-
plo res in omnibus alijs patefiat) noxios humores in ven-
triculo contentos per propinquissimam regionem expur-
gare, spectamus qualis sit ventriculi figura, qualis situs,
qualis connexio cum his partibus, quæ cum ore, ano, pu-
dendisque colligantur: per quas tandem, maiore quidem
via, quàm humor ipse exigat, sed citra naturalis con-

stitutionis dissolutionem, & corruptionem, quod

molestat trahatur. Quod sanè est quære-

re non quid indicantia suadeant, sed

quid fieri possit, vbi adsunt,

quæ fieri verant, quæ

ab indicantibus

ostendun-

tur.

Quæ

QUEMADMODUM vbi vnum solū fieri debet, nullus est ordo, ita nec semper is reperitur, vbi plura sunt præstanda: nam si omnia simul obiri valeant vt nihil prius altero existit, ita nec ordo adest vllus, veluti quū corpus alteratione, vacuationēque opus habet, remediū autem exhibemus, quod simul alteret, & vacuet. At vbi plura adsunt, quæ simul fieri nequeūt, vnum præcedere, reliqua verò subsequi oportet. Inter quæ duplex quidem ordo reperitur, vnus quæ accidentarium, & non verum: alium, quem essentialē, & verum vocare placet. Dico autem ordinem accidentarium, qui nostro arbitrio, nostræque voluntate instituitur, qui & varius est, & ob id arte comprehendere nequit. Nam quod nulla ratione, nullæque cogente necessitate, sed solo arbitrio constat, nihil omnibus commune, nihilque perpetuū habere potest. Licet enim vnicuique, vbi multis vulneribus onustum est corpus, ita tamen vt vnius cura aliis nihil proficit aut obstat, ab hoc, aut alio auspicari, nullo interim id indicante, sed sola suadente medici, aut laborantis voluntate. Essentialē verò ordinem intelligo, qui à rerū essentiali, & natura sumitur, ab eaque seungi nequit. Vt enim in aliis rebus aliquid est suapte natura simplex, quod cōposita præcedit, aliud causa, quod ad effectus: aliquid principium, quod ad ea, quæ ex principiis constant, ordinatur: aliud vniuersale, quod in doctrinis particularia antecedere debet: ita in curatione, & omni alia medici functione, in qua plura ordine quodā sese sequentia reperiuntur: aliquid suapte natura aliis præferendum erit, docendūque quid inter ea poni debeat, quod huiusmodi prærogatiuam sibi vendicat. Ac de hac quidem re agit Galenus tertio, & septimo Methodi, quum de cōplicitis affectibus pertractat, & primo de Sanitate tuenda vbi docet à quonam alimento cibationem auspicari oporteat, ab humidōne & molli, vel sicco potius & solido: iubetque ea præponēda, hæc verò subsequi debere, quæ maiore cōctionē requirunt. Est autē summa eorū, quæ in Methodo tradūtur, hæc: ab eo esse inchoādum quod magis vrget: deinde ab eo, quod efficientis causæ rationem obtinet: postremò perueniend

niendum ad ea, sine quibus reliqua fieri nequeunt. Qua quidem in re non solum mihi deficere videtur, quod eo curationis ordine omnia contraindicatione tollat: sed etiam quod per indicationem, ut alios scopos, nunquam ordinem inueniat. Nam si quæ maximè urget: primò auferamus, deinde causas: quid erit, quod vnquam ordinem turbare queat: quum tamen ut in aliis omnibus scopis, sic in hoc iustum sit ponere, quæ indicationibus reluctantur. Præterea si id quod urget, ad sequentia causæ rationem aliquo modo non habet, vim etiam pervertendi aliorum ordinem haudquaquam obtinebit: neque omnium primū locum inter alia sibi arrogare poterit, siquidem ab eo, quod magis urget, auspicamur, quod aliter reliqua præstare nequeamus: Habebit ergo rationem causæ sine qua non id, quod urget. Quare illud ab huiusmodi causa, tanquam sub ea contineri non posset, seiungere nequaquam oportebat. Nec verò perpetuò ab eo, quod magis urget curationem inchoare nobis licet: sed nonnunquam ab alio exordiri cogimur, sine quo illi succurrere non datur. Veluti si cui ex vase multa sorde sanieque obiecto sanguis profluat, unde vires collabantur, ad motus remediis sanguinem comprimantibus diuisum vas occludere nequimus, priusquam saniem expurgauerimus, quæ locum affectum tegit: Sic etiam non semper licet post id, quod magis urget, efficientem aliorum causam summouere: sed ab alio sine quo efficiens causa auferri nequit, incipere necessarium est. Quod in febribus putridis apparet: in quibus obstructions, & putredinē, quæ illarum effectrices causæ statuuntur, summouere nequaquam conceditur, priusquam multitudinem, quæ in venis continetur, aut venæ sectione, vel purgatione, aut alio denique vacuante præsidio minuerimus. Quur verò in nutritione humidiora præponenda sint, per ratiocinationem, non per indicationem colligit: quum tamen rationalis secta quam profiteamur admoneat, ut indicatione, non ratiocinatione utamur, & ut reliquos scopos: sic etiam ordinē per illam inueniamus. Postremò non solum tradenda sunt, quæ ordinē nutrimentis, aut his, quæ præter naturam sunt præscribant: sed quod imprimis omnibus est commune, quodque ordinē absolutè medico indicat, docendum est. Ceterum existimabit fortè quispiam id cuius causa primum ad agendum mouemur, primum locum sibi vendicare: impedire verò quæ

prohibet ne statim ad illud perueniamus. Medicos etenim vnum præcipue sibi agendum proponere vt in ægrotis morbi ablationem, & in sanis sanitatis tutelam, reliqua vero vt causarum morbi remotionem, & salubrium conseruationem non primo, nec per se, sed quoniam non licet aliter morbum expellere. Quamobrem finem, aut quæ finis in actione rationem obtinent, primum locum sibi querere, contraindicare vero conseruationis ordinem, qui docet ea præponi, sine quibus finem consequi non liceat. Verum non ita res habere mihi videtur. Non enim quid primum statui debeat cogitatione, sed actione, hoc loco à nobis queritur. Nec semper vnum duntaxat, sed etiam plura agenda, quæ æque præcipua sint, nobis proponimus. Veluti quum plures vnam partem infestant morbi: quos omnes pari diligentia curare studemus: inter quos tamen curationis ordo requiritur. Itaque præstat suadente posito principio, dicere ordinem agendi à rerum ordine, quæ actionem postulant, & operam nostram indicari. Ita autem res ordinari vt id præcedere debeat, quod sequentia efficere potest. Id quod commune in omni re esse videtur. Nam frustra symptomata remouere conamur, nisi prius ablatis morbis, qui ea pariunt, & hos temere abigere aggrediemur, prius non remotis eos efficientibus causis. Eodem modo sanitatem nemo commode tueri poterit, qui imprimis illius causas, quibus constat, seruare non contendat. At hunc indicantium ordinem, qui ab efficientibus causis exorditur, contraindicia nonnunquam turbant. Etenim febris, quæ vehementius insurgit, sæpe cogit, vt à refrigerantibus auspicemur: deinde ad ea perueniamus, quæ obstruções adimunt. Eodem pacto vbi vires ob debilitatem labuntur, antequam aduersus morborum causas, ipsosque morbos pugnare valeamus, cogimur alimentum exhibere, & corpus roborare. Quinetiam sordem ab intemperato vlcere prius detergere cogimur, quam intemperiem emendare, quæ efficit ne caro gignatur, qua vlcus repleti, & cicatrice tegi debet. Verum vt variè complicari possunt inter se affectus: nec eadem in omnibus sunt, nec idem numerus eorum, qui ordinem indicantium corrumpere sunt apta, sic etiam certa arte complecti contraindicantium numerus, & ordo nequit: id tamen omnibus commune statui potest, quod vniuersa contraindicia causæ rationem obtineant, sine qua reliqua nequeunt

queunt obiri. Nam quum efficiente causa postposita ab effectibus, aut ab eo, quod maxime vrget, aut a materia, quæ in corpore continetur, aut ab excrementis, quæ affectis partibus adherent, aut ab alio quocunque incipimus: id facimus quod sine illis obire non liceat, quæ ipsa indicantia suggerunt.

De contraindicantibus.

CAP. XIX.

DE contraindicantibus, & contraindicationibus operapretium est nunc agere: eo enim inuenio, quod ab indicantibus requiritur succedit statim, ut circumspeciamus si quid sit, quod illud fieri prohibeat. Nam sæpe morbosus status certa postulat remedia, quæ corporis vires non admittunt, & hæc quum validiores extiterint indicant ad sui conservationem uberiore opus esse nutrimento, quod morbus respuit, qui vel nihil prorsus ex nouo alimento ali corpus permittit, aut certe omnem nutriendi rationem moderatur. Sic sanè in omni alio vitæ præsidio, ubi adsunt quæ repugnant, si solis indicantibus contempta contraindicatorum vi seruire voluerimus, aut hominem occidemus, aut in maximum vitæ discrimen sæpe trahemus. Quæ profectò nemo rectè moderari poterit, & quid repugnantibus rebus faciendum sit, perspicere, qui pari diligentia contraindicatoria ut indicantia non expendet. Ac quoniam antea sparsim, & obiter, quum de indicantibus ageremus pauca de illis attigimus: quantum scilicet ad indicantium vim, & naturam perspicendam ea conferebant: quæ quidè nec à suis principiis sunt ducta, nec sufficere possunt his, qui arte, & methodo singula perdicere student, ideo res ipsa postulat, ut seiunctam, & integram de contraindicantibus primum, postea de aliis, quorum superius mentionem fecimus, tractationem instituamus. Dicuntur porrò contraindicatoria vniuersa generali quadam definitione, quæ indicantibus quocunque modo refragantur: inter quæ nonnulla re vera id faciunt, & propriè ob id contraindicatoria nuncupanda censemus, qualia sunt, quæ actionem vnam indicant, quæ ei repugnat, quam indicantia monstrant: alia verò quæ solius ferè nominis communitate contraindicatoria appellari debent, quæ scilicet nihil agendum docent, contrarium indicantibus, sed quòd solum prohibeant ea fieri,

quæ ab indicantibus requiruntur. Etenim status, qui secundum naturam est sui conseruationem indicat, quæ propriè repugnat mutationi, quam is qui præter naturam est, ostendit, suntque hæc sibi mutuò re vera contraindicantia. At situm partis, figura, connexio, crassitudini naturæque præfidiōrum sese nonnunquam opponunt, non quod ea, quæ ab illis indicantur, qualitatem velint ab indicantibus diuersam, sed quòd certam admittant, aliam verò minime; quippe ad situm partis conseruandum, crassities aut tenuitas eorum, quæ foris admoventur, nihil faciunt, nec quæ naturale situm partiū tuentur, vni potius, quàm alteri qualitati repugnant, prohibent tamen partes, quæ in profundo corporis sunt constitutæ, ne crassa eò facile perueniant, quum tenuia nullo negotio admittant. Sint ergo verè contraindicantia, quæ aliquid ostendunt, quod contrarium est ei, quod ab indicante monstratur, quæ vt postea docebimus in duplici sunt differentia, quippe quum quædam per se, alia per accidens indicantibus repugnent, impropriè verò contraindicantia censenda sunt, quæ quocunque modo impediunt fieri quæ indicantia ipsa postulant, nec tamen aliquid contrarium indicant ei, quod ab alio ostenditur: sumit vtroque modo Galenus contraindicantia. Nam quum decimo tertio Methodi contraindicantia ea vocari censet, quæ nos in contrariū trahunt contrariūque indicant, vt quum vires vacuationi contraindicare dicit propriè contraindicantia sumit, impropriè autem, quum situm partis vacuationis locum indicare, pro eo quod est impedire tradit, veruntamen id probare nō possunt, quòd quum diuersa sit natura, & conditio contraindicantium, omnia pariter misceat, nec vsquam quæ, & quorū sint illorum genera & differentia, ostendat.

*Quæ sint, & à quibus sumantur
contraindicantia.*

CAP. XX.

VNT porrò cōtraindicantia eadem re, & genere cum indicantibus: nam vel secundum naturam, vel naturæ contraria, aut neutra sunt omnia, quæ contraindicant, quemadmodū & indicantia ipsa: & quædam sunt causæ compositionis, alia compositio ipsa, alia verò compositionis effectus:

Etus: etenim id, quod secundum naturam est, & quod præter naturam, & neutrum indicat, & contraindicat, sed nunc indicantis, nunc verò contraindicantis nomē assumit. Nā quod in aliqua re peragēda primū ex illis cōsideratur, ex quo propositum elici debet, cuiusq; ratione ad agēdum impellimur illud indicantis nomen assumit: id verò quod postea expenditur, tanquam id, quod indicatis repugnat prohibētque ne assequamur quod propositum est, contraindicans censetur: ac ne longius abeas, conseruationis indicator est, vt ostendimus, status secundum naturam, contraindicator verò, qui præter naturam existit: is verò contra mutationem indicat, cui contraindicat id, quod est secundum naturam. At quæ improprie contraindicantia dicta sunt esse, non solum ab his, quæ ad nos pertinent, sūntque vel secundum naturā, vel his contraria, aut media, sed etiam ab aliis ducuntur, cuiusmodi sunt pater, dominus, cognati, amici, quæ vt Galenus in libro de optima secta scribit, nonnunquam prohibent, ne ea auxilia adhibeamus, quæ ipsi affectus exigunt. Præterea huius generis esse videntur, quæ præcesserunt, aut sequuntur auxilia, quæ accelerari, aut tardari, quod postulatur ab indicantibus, suadent.

Quid unicuique generatim contraindicet.

CAP. XXI.

ALENVS ferè solū de ea contraindicatione, quæ est inter vires, & morbum agit: at ars postulat, vt non tantum de ea tractemus, sed etiā quid generaliter peculiaritèrue indicantibus sese opponat expendamus. Nō enim vires omnibus remediis, quæ morbis debentur, refragantur, & alia sunt inter ea, quæ secundum naturam existūt quæ etiam id faciunt: quemadmodum sanè quæ sunt præter naturā aliis repugnant quàm viribus. Quamobrem nemo vnquam intelliget quàm rectè agere possit, nisi perspectum habuerit, quæ, & quot sint, quæ aliorum indicationes impedire valent. Igitur contraindicant eadem genera eisdem generibus, & diuersa genera diuersis generibus: nam naturalis status ei, quod à naturali indicatur, sæpe sese opponit, & is, qui præter naturā est, ei refragatur, quod ab

illo, qui præter naturā existit; ostenditur; & quæ secundū naturam sunt, iis, quæ præter naturā: & contra hæc iis, quæ sunt secundū naturam, reluctantur. Etenim partiū suapte natura humidiorum temperies humidis esse opus ad sui cōseruationem indicat, quibus repugnant sicca; quæ siccantia requirūt: febris refrigerātia, illius causa, ut crassus humor; & frigus, qui obstructionem committit; calefacientia desiderat. Morbus illiusque causa venæ sectionem sæpe postulant, ut vires refragantur: sic illæ cibo opus esse indicāt quæ morbus impedit: Veruntamen inter hæc (quod dicere hoc loco opportunum esse ducimus) quædam per se, alia per accidens contra indicare videntur. Quod enim secundū naturam est, generatim per se ei contraindicat, quod indicatur ab eo, quod est secundum naturam, & cōtra hæc illis per se repugnant: quæ verò eiusdem generis sunt, vel præter naturam, aut secundum naturam, non nisi per accidens se mutuo repellunt. Accidit enim ut febris ab his exasperetur, quæ illius causam tollunt, aut contra noceāt febri, quæ causæ profunt, id quod patet: quandoquidē sæpe eodem præsidio nullo repugnante iuuantur: quemadmodum quum vena secta profluit sanguis, quo & febris causa, & ipsa etiam febris simul mitigātur: id quod nunquam his cōtingit, quæ propriè contraindican. Nunquam enim quæ cōseruationem indicant, ab his iuuantur, quæ mutandi vim habent. Postulat etiam docendi ratio, ut quemadmodū vnum indicare vnum probauimus, ita vnum statuamus, quod vni propriè contraindicet, ut statim quid unicuique per se repugnet, intelligere valeamus, quum incerta sit eorū natura, nec arte cōprehendi possit, quid singulis sese opponat. Nunc vero de his, quæ potius impediunt, quàm ut aliquo modo contraindicantia vocari debeant paucis agendum esse censeo. Quæ quoniam non solum ab his, quæ in nobis sunt secundū, aut præter naturam, aut inter hæc media, sed etiam ab his, quæ in aliis sunt posita, nec per easdem differentias singulis repugnant, ideo certa arte, & docendi ratione cōprehendi nequeunt: nam (ut antea diximus) situs, connexus, cōformatio, durities, mollities, & reliqua huiusmodi, quæ in singulis partibus reperiri solent, medicamentorū transum impediūt, nec non nutritionem probè obiri vetant. Veluti quum crassa alimenta per angustos corporis meatus ad extremas partes

tes permeare haudquaquam valent, quæ quidē impedimēta ab his ducuntur, quæ in nobis sunt posita: at voluntas parentum, cognatorum, adstantiū prohibent nōnunquā ne ægrotis sanguinem demamus, aut purgationē, vel alia remedia, aut victum necessarium adhibeamus, cuius generis ea quoque videntur esse, quæ ducuntur ab his, quæ prius sunt acta, vel postea peragenda: nam vbi affectus venæ sectionē postulat, si forte paulo antea per alios affectus sanguinē detraxerimus, eum rursus haudquaquam mittimus. Quod si vel inedia ferenda sit, aut aliquid aliud iniungendum, quod vim habeat exhauriendi corpus, id impedit ne alias vacuationes tentemus: & denique quæ præcesserunt, & sequi debēt, siue remedia, siue alimenta, siue animi affectus, vel omnino prohibere possunt vsum aliorū, aut certē in aliud tempus reiiicere: ac (vt diximus) non solum hæc impedimenta sese opponunt eadem licentia remediis, & victui, sed etiam nulla differentia sumpta, qualitatem, quātitatem, & vniuersos alios rerum scopos pervertere possunt. Nam ægri proprietates, & animus, parentūmq; voluntates, nunc genus remedij aut victus, nunc qualitatem vel quantitatem cōuenientem pariratione exhiberi recusant, non quemadmodum in vere contraindicantibus vsu venit: quorum quantitas, quantitati, & reliqui omnes scopi singulis indicantium scopi refragātur. Quapropter non mirum si hæc inter impedimēta, & haudquaquam inter contraindiciantia posuimus, & horū aliquā, illorum verò nullam artem esse putemus.

Quæ singulis contraindicent.

CAP. XXII.

T autem inter indicantia non solum quærebamus, quæ generatim indicare possent, sed etiam quid vnumquodque ostenderet: sic postea quā docuimus, quæ, & quot sint generatim contraindicantia, operæpretium esse duco nunc arte aliqua complecti, quæ sigillatim singulis repugnent. Sic enim tractatio perfectior euadet, & in omni officio habebimus quod bene agere doceat. Itaque postulat natura rei, vt contraindicantiū genera, & differentia, generibus, & differentiis indicantiū reluctantur. Vnde ei, quod mutandū esse indicat, repugnabit, quod cōseruationē petit, &

contrà hæc indicantibus resistent, quæ mutationē suadent; certæ verò mutationi obstabit, quod certā conseruationem ostendit. Non enim omnia, quæ secundū naturā sunt, omnibus sese opponunt, quæ præter naturam existunt: quæadmodum nec omnia, quæ præter naturam esse ponuntur, obstant his, quæ in nobis sunt secundum naturā, sed certa certis obstant. Nam alterantibus remediis nec vires, nec aliud quicquam, quod familiare, & naturale sit, præterquam naturalis temperies resistit, quæ quidem sui cōseruationem per similes qualitates, non autē mutationem per dissimiles desiderat. Quapropter optimè Galenus in methodo medendi scribit vnāquamque partem, vel etiam principē remedia alterantia admittere, qualia ipse affectus requirit. Vacuantibus non situs partis, non figura, non magnitudo, non numerus, nec vires ipsæ propriè cōtraindicant, quum situs, figura, magnitudo, & numerus nihil indicent vacuationi contrarium: vires autem non solis vacuantibus sese opponant, sed omnibus actionem quamcunque indicantibus à qua labefactari possunt: veluti vrentibus, secantibus, dolorem inferentibus, nec primò, nec per se, sed secundario, & per accidens illis repugnant. Verum naturalis humorum spirituum, & eorū denique quæ vacuantur, mediocritas, naturalisque constitutio, quæ sui conseruationem amat, vacuantibus, quæ eā minuūt, cōtraindicant, ad horum autem immoderatā vacuationē virium sequitur dissolutio: quæ etiam ab immoderata prouenit repletionē. Quare non minus replentibus, quàm vacuantibus vires sese opponūt: idque ea ratione, quod earum infirmitas, & robur ea sequantur, quæ eorū sunt authores. Nam quoniam supra modum auctis, aut exhaustis vel corruptis humoribus, & spiritibus, ex quibus vires maximè consistunt, sequitur vt ipsæ vires labantur: Ideo eas inter cōtraindicantia vacuationem reponere solemus: quum tamen re vera solum repugnet mediocritas, & naturalis status eorū, quæ vacuantur, aut augentur. Sic profecto conformationē, magnitudinem, numerum, cōpositionē, & vnionem partium seruantibus aduersantur, quæ vim habent ea vitiandi, & his, quæ corrumpunt, obstant, quæ eorum conseruationem postulant. Eodem pacto cōtioni nutrimenti, morbosæ causæ alteratio repugnat. Hac enim ratione vigentibus morbis, subtrahendum esse alimētum dicimus, quod huius mutatio prohib

prohibeat, morborū causas vinci, conficique. Subita, iucunda, & tutæ actioni conseruanti, quæ sunt secundū naturam aduersantur, quæ præter naturam vrgent, & cōtrarias actiones requirunt. Nam vbi syderatio, corruptiōque mēbrū ali quod obsedit, abscindi partem corruptam iubet: id quod vires ipsæ, quæ sui conseruationem exposcunt, non libenter admittunt, nimirum quod huiusmodi atrocia remedia illarum robur dissoluant. Indicat morbus, qui vehemēter affligit, subito, generosōque remedio succurrēdum esse. At quæ secundum naturam sunt, quum postulant subitam, contrariāque actionem, vel omnino prohibent, vel certe differri, moderarique, quod ab illo indicatur, cogunt. Veluti si vires ex inedia laberentur, & vehemens febris hominem infestaret, quæ venæ sectionem indicaret, hoc contempto, restorationi virium imprimis studemus. At ne singula prosequamur, quæ peculiarem tractationē requirunt, satis ex his tanquam ex quibusdam exemplis constare puto, vt generis generibus, sic differentias contraindicantium, singulis indicantium differentiis opponi. Nam quemadmodum ei, quod indicat nihil agēdum esse, refragatur id, quod fieri aliquid admonet, & cōseruatio mutationi, & victus remedio, sic perfecto huic actioni illa contraria actio, huic conseruationi hæc mutatio, huic remedio certus victus cōtraindicat: ac nō solum quidem in his primis scopis, sed etiam in aliis vniuersis, principij huius vis inuiolata persistit. Etenim quantitati, qualitati, modo, tempori, loco, ordini eorū, quæ ad conseruationem indicantur, repugnant remediorū quantitas, qualitas, & reliqui scopi, qui prædictis respondent. Qua quidem ratione vbi corporis naturalis status indicat plurimum opus esse nutrimento, aut nihil, aut certè parum, impediēte magnitudine eius, quod est præter naturam, ægrotis exhibemus, illudque vel frigidum, aut calidum, aut alio modo pro morboſi affectus natura intēperatū, quod alioqui fortè temperatissimū naturalis status ad sui tutelā, absente morbo, exigere solet: Quinetiam quanto frequentius morbus inuadit, & minora habet interualla, tanto rarius, ægrotātes alimus, & quo tempore ille vehementior est, parciolem, & leuiorem: vberiolem verò, & solidiorē cibum præbemus, quando minus infestat. Adhæc quod tēpore adest morbus, vel expectantur exacerbationes, inediam imperamus, etſi

naturalis status eo tempore fortè alimentum appetat. Idem
restauracionem primū aliquando postularet, quum anteuer
tit, qui vrget morbosus affectus, qui sua remedia anteferri,
victum autem postponi cogit. Intemperies præter naturā,
quæ partem aliquam occupauit, loco affecto adhibendū esse
remedium indicat, at membra secundum naturā affecta la
boranti vicina, quæ locum proprium, seque tueri volunt, ve
rant sæpe ne id faciamus, quod morbosæ dispositionis locus
desiderat. Quo pacto laborante ore venter calido affectu,
exigentēque frigida præsidia, quæ ad cartilaginem ensiformem
adhibeantur, repugnante diaphragmatis situ, quod ab
huiusmodi remediis offenditur, paulo infra secedimus, vt
vtrique consulamus, ei inquam quod est morbosum, & alte
ri, quod est secundum naturam affectum. Quæ omnia decla
rant singulos indicantium scopos suos habere contraindi
cantes ex cōtrario genere sumptos. Nunc verò de his agen
dum est, quæ vnicuique per accidens contraindicant. Quæ
quoniam ab his ducuntur, quæ sunt eiusdē generis, in quo
aliquid reperitur, quod causæ: aliud, quod constitutionis,
aliud effectus rationem habet, cōtingit vt vnū vni, & vnum
pluribus, & hæc vni, & mutuò sibi omnia reluctentur. Nam
morbosæ causæ morbis, & symptomatis, & hæc illis, & cau
sæ causis, & morbi morbis, & symptomata symptomatis pa
ri cōtentione sæpe sibi obsunt. Etenim humor, qui ex bile,
& pituita mixtus morbum parit, quatenus pituitosus est, cale
facientia postulat, quibus remediis contraindicat bilis, quæ
refrigerantia desiderat. Febris frigidis esse opus indicat,
aqua verò inter cutem cum febre cōiuncta calefacientia sibi
dari suadet, sitis humectantia exigit, exsiccantia autem alui
profluuium, quod cū siti affligit. Obstructioni ex crassis hu
moribus excitatæ calefacientia, & externuantia debentur,
quibus repugnat febris, quæ refrigerantia indicat. Sopor, qui
hominem cū febre premit, calorifica adhiberi iubet: at hæc
ipsa febris respuit. Atque etiam in his genera generibus, &
differētiæ differentiis cōtraindicat. Vt enim febris nō ad
mittit calefacientia, quæ fortè indicantur ab eius causa, sic
quum vehementior ea est, quantitati remediorum calefa
cientium magis repugnat: & quum vehementius confer
timque affligit, cogit paulatim obiri, quod causa sua
pte natura nonnunquam confertim fieri postularet. Ea
dem

Eadem & symptomata, quæ hominem maximè vrgent, ordinem peruertunt, coguntque remedia, quæ causis debentur, postponi: Eadem ratione si anteuertant, aut tardent febriū accessiones, cogunt nos eo tempore, quo causis seruendum erat, aduersus morbū ipsum pugnare. Quinetiā fluxiones, quæ ad inflammata partē influunt, prohibent ne loco inflammatione tentato digerentia remedia imponamus, & crudi, viscidique humores, qui in ventriculo, primisq; venis abundant, nō permittunt extrinsecus adhiberi, quæ vel trahant humores in venas alias, aut digerāt, vel alio modo consumant, adhibito calore, noxiā materiā, in habitu corporis contentā, & demum in omnibus scopis cōtraindicatio hæc apparet, maximè verò in his, quæ præter naturam existunt. Nam in illis quæ sunt secundū naturā, minor est repugnancia, quandoquidē, & verū vero consonat, sic quæ secundum naturam ponuntur, ab eisdem ferè iuuantur, & laeduntur. Quod enim humorum mediocritatē seruat, temperiē quoque corporis, & partium singularum cōformationē, magnitudinem, coniunctionem, & vniuersi structurā tuetur. Cæterum etsi ea, quæ impediunt aliquid fieri (vt antea diximus) certa arte cōpræhēdi nequeunt, nec inuenire licet, quid vnicuique scopo possit esse obstaculo: tamen differētiā quandam in illis agnosco. Nam quædā omnibus possunt esse cōmunia: quædam verò quibusdā duntaxat propria sunt impedimenta: etenim voluntas ægri, & adstantium nō minus remediōrū, quàm victus vsum impediunt. Situs partis nutritionē perinde vt vacuationē non offendit: facile siquidem vacuantur quæ iuxta intestina, aut corporis superficiem sunt colloquatæ partes, difficilius quæ ab illis locis recedūt, quū tamen pari facilitate omnes nutriantur: Quædā præterea certis scopis magis, quàm aliis resistunt. Nā alterātia remedia facilius omnes admittunt, quā vacuantia, & purgationē non adeo verentur medicinæ ignari, vt venę sectionem: magna autē auxilia omnes suspecta habemus, mitiora nullo negotio concedimus: sed ne in hac generali nostra tractatione, quæ in singulis euariant, & artis cōpræhensionē fugiūt, velle docere videamur, hæc prætermitemus vnicuique in singulis scopis, & officiis faciliè excogitanda. Nam semotis quæ extrinsecus impedire possunt, relinquetur sola corporis conditio, & structura quæ id faciant.

De

*De vi contraindicantium, & quatenus unicuique,
ubi repugnantia adsunt,tribuendum sit.*

CAP. XXIII.

HABENDAM esse contraindicantium rationem in omni officio, & scopo, ubi aliquid reperitur, quod indicantibus repugnet: omnibus notū esse puto, & paulo antea id est à nobis ostensum: verum ne plus singulis concedamus, quam par sit, aut minus quàm oportet, contraindicantium omnium vis imprimis à nobis docēda est. Hinc enim postea facile patebit, quantum unicuique sit tribuendum, & qua ratione omnia officia exercere poterimus. Itaque vis contraindicantium non æqualis in omnibus adest. Quædā enim ita sese opponunt indicantibus, ut prorsus impediunt fieri, quod ab illis suggeritur: alia verò non omnino prohibere valent, sed solum moderari, quod indicatur. Prohibēt sane omnino (ut generatim dicam) quæ secundum naturam sunt ea fieri, quæ indicantur ab his, quæ præter naturā existunt: quippe vires nonnunquam omnem vacuationem refugiant, quam morbosa dispositio requirit: moderantur autem ubi illæ nec prorsus validæ sunt, ut omnem perferant, nec ita prostratæ, ut quamcunque vacuationem respuant: morbus autē nullus tantus est, qui omnino impediat obiri, quod infirmæ facultates corporis exigunt: id quod apparet, quum in febribus ardentissimis, viriū infirmitati vini portione, calidorūmq; vsu sæpius cōsulamus. Quin & vrgēte accessione morborū, ubi vires ex defectu periclitātur, laborantes nonnunquam nutrimus, nequeunte præsentē morbo impedire, quod ea, quæ secundum naturam sunt, indicant. Quapropter meritò iis primas in contraindicando cōcedimus: secūdas verò ei, quod in omni statu plurimū excedit. Hac enim ratione ubi morbus vehementissimus est, cogimur remedia, quæ illius causam tollūt, intermittere, ut illi soli prospiciamus, & cōtra si causarum vis præualet, contra eam acriter pugnamus. Veluti quū per magnas obstructions in febribus remedia quærimus magnā ad secandū, extenuandum, & denique aperiendum vim obrinētia: Pari ratione in naturali statu, ubi intemperies labitur constante structura, aut laborāt vires, aliis leuiter affectis, ei, quod plurimum

rimum excedit, succurrimus: nimirum quod illud maiorem contraindicandi vim, quam alia habeat: unde optima ratione præcipuam vim in contraindicando his, quæ secundum naturam sunt: deinde illis, quæ in vnoquoque statu plurimum excedunt à mediocritate, concedi diximus. Verùm et si quædam ex contraindicantibus maiorem aliis vim sunt sortita, omnibus tamen quædam facultas data est repugnandi, quæ haudquaquã contemnenda est ab eo, qui artem docere instituat. Quamobrem illud nunc sequitur explicandum, quantum unicuique ex contraindicantibus sit tribuendũ, an omnia scilicet iis, quæ maximã vim habent: an verò etiam non contemnenda, quæ minore virtute sunt donata: idq; eo potissimum à nobis expendendum esse iudico, quod Galenus dum hæc nunc diligentius nunc verò negligentius explicat, relinquat in quo dubitare possimus. Etenim libro se primo Methodi, & alibi sæpius censet vbi cõtraindicantia adsunt, omnibus esse succurrendum: sed magis ei, quod plus vrget, aliis interim non cõtemptis: quod perpetuo meo quidem iudicio faciendum non est. Nam aliquando vni soli seruendum, & prorsus contemnenda reliqua: veluti quum viribus prostratis, reiectis vniuersis remediis, quæ morbis, illorũque causis competunt, nutritioni, refectionique incumbimus: id quod etiam ille testatur nono Methodi: vbi docet indicationem, quæ à viribus sumitur, tantam vim nonnunquam obtinere, vt reliquas omnes aboleat, & omnem medici curã ad se trahat. Igitur res videtur hoc pacto distinguenda, quod scilicet ea, quæ contraindicant, viribus, & numero sint nonnunquam paria, & æqualia, aut quædam alia excedant, & maiorem vim habeant. Ac in illis quidem licet aliquando pro cuiusque ratione omnibus prospicere: In his verò nonnulla contemnere cogimur, vt aliis prorsus incumbamus: id quod vel ob dignitatem eius, quod cõtraindicat, vel ob magnitudinem, & vehementiam, aut quod ordo agendi ita requirat, potissimum accidit. Nam vt in exemplo prædicto permaneamus, prostratas vires corporis, cõtemptis aliis omnibus, aliquando reficere restituerẽque nitimur: vbi verò morbi causa, vel morbus ipse, aut symptoma admodũ excedit, contra id, quod vehemẽter exuperat, omnino pugnamus: quo modo dolores soporiferis remediis, quæ morbos, illorũque causas exasperant, rebelliorẽsque reddunt, leni

re sã

re sæpe contendimus. Sordem ab vlcibus primò & solùm auferimus ita cogente rerum ordine, qui interim quum id obitur, nec cavitatem repleti, nec aliud quicquam, quod vlcus postulet, fieri patitur. At vbi æqualia sunt, quæ inter se pugnant, omnibus pari prouidentia succurrendum esse ratio dicitur. Verum in hoc illud maximè spectandum esse puto, vt diligenter expendamus, an re vera æqualia sint indicantia contraindicantibus, vel inæqualia reperiantur. Nam in hoc non parui errores contingere possunt, & suspectus mihi locus esse videtur, qui apud Galenum libro octauo Methodi habetur, vbi præsentē febre ob aliorum contraindicantium vim putat ille aliquando eò perueniendū, vt ægrotis temperata exhibeamus: si quidem vrgētibus morbis vel minimis eam indicationem, quæ ab illis sumitur, perpetuò alias excedere putauerim. Nam quomodo alioquin febris extinguetur, nisi frigida adhibeantur? Sed hæc aliis, qui maiore otio abundant, consideranda relinquo: Nos verò quod præcipuum est in hac re, quonam modo scilicet æqualitatē, & inæqualitatem contraindicantium oporteat metiri, trademus. Itaq; vbi plura sunt, quæ inter se pugnant, quæ dignitate, & magnitudine præcellunt aliis, quæ numero vincunt, maioris virtutis sunt censenda: Quod si dignitate, & magnitudine sunt paria, quæ numero excedunt, tanquā maioris momenti sunt aliis præferēda. Ac optimè quidem hæc sciet distinguere quando indicantibus, vel contraindicantibus solis sit attendendum, aut vtrisque, & quatenus singulis sit tribuendum, qui naturam, numerū, magnitudinē, & dignitatem indicantium, & contraindicantium omnium nouerit: Quæ quidem partim ars ipsa docet, partim verò sola prudentia, & ingenij perspicacitate cognosci possunt. Id quod etiam à Galeno nostro libro octauo Methodi medendi memoriæ proditum est. Nam ars ipsa admonet maiorem esse dignitatem indicationis, quæ à viribus sumitur: quàm illarum, quas præbent morbus, & alia, quæ præter naturam contingere solēt. Docet & eadem maiorem esse illius facultatem, quæ ab his ducitur, quæ quidem plurimum in suo genere excedunt. At numerum certum contraindicantium in omnibus nunquam statuere poterit: nimirum quod in singulis ferè hæc euariant, quæ sibi mutuò repugnare valent.

De

De coindicantibus, & correpuignantibus.

CAP.

XXIIII.

CONFVNDI multis modis coindicantium, & correpuignantium appellationem & naturam à Galeno vnicuique petere puto, qui illius libros omnino negligenter nō euoluerit. Nam sæpe indicantium nomine coindicantia, & contraindicantia, vt antea sæpe admonuimus, cōplectitur. Præterea sub coindicantium appellatione indicantia, contraindicantia, & correpuignantia compræhendit, vt videre est libro decimotertio Methodi, vbi vires, naturam, ætatem, anni tempus, regionem, cōsuetudinem, coindicare curationem meminit. Etenim morbus curationē indicat facultas, & natura viciū, curationem verò contraindicant. Aetas verò, anni tempus, regio, cōsuetudo quum ad cognitionem indicantium assumuntur, coindicantia censentur; correpuignantia autem euadunt, quando signa fiunt repugnantium, siue contraindicantium. Atqui propriè ea coindicare (vt id quoque antea notauimus) dici debēt, quæ nō primò, nec per se, sed per accidens interuentu scilicet indicantis suas præbent indicationes: Eodem modo correpuignantia vocamus, quæ per accidens beneficio inquam contraindicantis his, quæ fieri debent repugnant. Nam etsi rarò coindicantis, & nunquam correpuignantis nomine vtitur Galenus, nec satis docet, quonam modo velit coindicantia propriè ab indicantibus & repugnātibus differre, tamē ex eo quòd inter indicantia ponat quædam, quæ reuera aliquid non postulant, sed signa aliorum fiunt: veluti quum nono Methodi consuetudinem atque ætatem intercedente morbo curationis rationem indicare scribit: ideo hæc, quæ per accidens indicant, aut impropriè, vel alio quocunque modo velis, à verè indicantibus discrepare agnoscuntur, coindicantium appellatione complectimur. Quòd si hæc recipimus, cogimur & correpuignantia ponere, quæ perinde se habent ad contraindicantia, vt coindicantia ipsa ad indicantia. Nec eo quidem moueri nos oportet, quòd Galenus illorum mentionem non fecerit, quandoquidem omnes veritatis studiosi, non tantū quid alij tradant, sed quid potissimum res ipsa postulet, spectare debent.

De

De veris ergo coindicantibus, & correpugnātibz, his quæ improprie ita dicuntur, vocabulorum abusu prætermisſis, eadem tractatione agemus, quoniam eandem habent, vt diximus, correpugnantia, ad cōtraindicantia rationem, quam coindicantia cum ſuis indicantibus ſeruant.

Quæ, & quot ſint coindicantia, & correpugnantia, à quibzque ſumantur.

CAP. XXV.

I Galenum legamus, multa & propemodū infinita inueniemus recensuri, quæ coindicare, & correpugnare poſſint, veluti ætatē, ſexum, vitæ conditionem, anni tempus, cœli ſtatum, regionem, cōſuetudinem, colorem corporis, animi mores, & quæ eiufdem ſunt virtutis, atque id quidem merito. Nam ſi coindicantia, & correpugnantia ſigna ſunt indicantium, & cōtraindicantium, neceſſe proſectō eſt tot genera, & differentias eorum eſſe, quot ſunt inter diſcrepantia, quæ aliorū indicantia eſſe poſſunt, de qua re nō eſt, quōd hic prolixius agamus, vtpote quā abunde in eo opere, quod conſcripſimus de Signis, pertractauimus. Eſſe autem correpugnantia, & coindicantia eadem re: ratione autem differre, vt ipſa indicantia, & cōtraindicantia, omnibus conſtare puto. Quæ enim coindicant remediū, correpugnant victut, & contrā, quæ commoſtrant victum, correluſtantur remedio, veluti ætas docet quomodo ſint affectæ vires, quæ nutritionem præſcribunt. Eadem quum vires declarat ſubefſe infirmas, quæ remedia vehementiora ferre nequeunt, correpugnare huiusmodi præſidiis creditur.

Quid vnumquodque coindicet, & correpugnet.

CAP. XXVI.

I coindicantia, & correpugnantia ſigna ſunt indicantium, & cōtraindicantium, neceſſe proſectō eſt rerum genera, coindicare genera, & differentias ipſas differentias, ſic genera generibus correpugnare, & differentias differentiis. Præterea quædam proprie, alia improprie: quædam rursus per ſe, alia per accidens correpugnare, & coindicare: quæ ſcilicet oſtendunt quæ proprie vel improprie, per

per se, vel per accidens indicant, vel contraindicant, & denique singula singulis respondere oportet. Etenim ex coindicantibus quædā sunt, quæ simpliciter id quod indicat, ostendunt, quæ videlicet illorum sunt signa, & simpliciter sumuntur, quædā quæ illius genera, & differentias, ut quætitatem, qualitatem, modum, præsentiam, locum, & ordinem cum aliis patefaciant. Nam si forte (ut vno exemplo res pateat) corporis vires ostendunt actiones ipsæ, quæ ab illis proficiuntur, actionum quantitas, qualitas, modus, virium quantitatem, qualitatem, & modum ostendent. Eadem est & in contraindicantibus ratio: siquidem victu est opus, & adsunt, quæ nunciant præsentem esse corporis statum præter naturam, qui contraindicet, ubi de quantitate victus agitur, cogimurque expendere quantum repugnet id, quod præter naturam existit, adferuntur correpuignantia, quæ sua quantitate patefaciunt, quantum sit id, quod à naturali statu recedit: sed ne singula prosequamur, idem statuatur in his, quæ indicantia vel contraindicantia alios scopos monstrant. Ex quo quidem patet, quæ posita sunt principia miro quodam artificio non solum cum rebus ipsis, sed etiam illa inter se consentire, & singula singulis respondere.

De vi coindicantium, & correpuignantium.

CAP. XXVII.

REPERITVR quoque coindicantibus, & correpuignantibus varia quædam vis, & natura. Etenim quædam inter illa cognoscuntur esse, quæ nunquam: alia verò, quæ aliquando indicare, & contraindicare possint: nam sexus, ætas, nunquam indicant, aut contraindicant, sed qualis sit corporis status perpetuò ostendunt: at temperies corporis sui conseruationem indicat, & alia coindicat, siquidem quales, quantæque sunt corporis vires testatur, quæ postea nutrimentum præscribunt: veluti quum ex calido & humido temperamento colligimus plurimo cibo opus esse, propterea quod huiusmodi temperies vires ad concoquendum validas ostendit, & ob id victum coindicare putatur, sic morbi causa qualis quantusque sit ipse morbus aperit coindicatque ob id qualitatem, quantitatemque remediorum quæ morbis debentur: interim tamen illa etiam peculiare suum re-

T

medium insinuat: temperies secundum naturam contraindicat remediis, à quibus vitiatur: Correpugnat verò his, quæ vires labefactant, nec deesse quidem possunt, quæ solū propriè contraindiciantia: alia verò quæ etiam impedimenta, & ipsa impediencia monstrant: veluti nonnulla alia sunt, quæ solum testari valent, quæ sui conseruationem indicant: nonnulla verò quæ ea tantum monstrant, quæ sui ablationem expostulant, quæ scilicet vim habent illud duntaxat monstrandi, quod est vel secundum naturam, vel illi cōtrarium: sunt quæ diuersa coindicandi vim habeant, sed diuersis rationibus, sicut aër ambiens, qui quale sit corporis naturale temperamentum, qualis, quantūque morbus indicio est, & propterea vīctum, & remedium, illorūque qualitatem, & quantitatem coindicare dicitur. Nec verò illud ignorandū est, inter coindicantia, & correpugnantia, quædam primo loco, alia secundo, alia etiam tertio coindicare, & correpugnare: etenim temperamentum primò coindicat nutrimentum, quia primò vires ostendit illius indicatrices. Sexus, cōsuetudo secundo loco id faciunt interuentu ipsius temperamenti: regio verò tertio loco idem facit, siquidem primò aëris temperiem, hæc corporis, quæ rursus vires declarat. Illis præterea maiorem vim tribuere debemus, quæ indicantia, & contraindiciantia ostendunt maioris momenti, de quibus superius egimus.

In quibus liceat uti indicationibus.

CAP. XXVIII.

SI à natura rei accepta & cognita indicatio sumitur, necesse est, ut in illis tantummodo locū habeat, quorum natura, & vis certò percipi potest. Quod etiam Galenus in libro de Optima secta probat, & meritò quidem. Etenim febrem refrigerantia indicare dicimus, quòd antea nouerimus illius naturam esse calidam, & nobis inimicam, quæ sibi contraria, & sui ablationem monstrat. Quamobrem (ut generatim dicam) in omni statu quod iuuat, aut lædit per indicationes inueniri potest: nam cuiuscunque generi fuerit, quod in corpore est secundum naturam, aut illi cōtrarium, aut medium inter hæc cognoscitur. At in singulis generibus reperiuntur nonnulla, quorum peculiarem naturam, & facult

facultatem ignoramus, in quibus illud duntaxat per indicationes inuenimus quod genus illorum ostendit, nempe vel ablatione, vel conseruatione, vel remedio, vel victu opus esse. Proprium autem remedium proprium victum, proprios denique alios scopos non amplius per indicationes nobis inuenire datur, eo quod propria natura, & ea quæ propriam materiam, & eiusmodi scopos indicare debent, percipi nequeunt. Nam stuporem dentium ab acidis, & acerbis excitatum præter naturam esse agnoscimus, utpote qui actiones illorum obiri prohibeat: at quæ propria sit stuporis natura, illiusque vis ignoratur: propterea illud solum (ut alia, quæ præter naturam sunt) sui ablationem, & remedium indicat, genus autem, & naturam remedij minimè. Neque enim illius conditio indicare potest portulacam commodissimum fore auxilium, quemadmodum febris refrigerantia indicat, quoniam scilicet illius natura ignoratur febris autem cognoscitur: siquidem quod hæc calida sit, & præter naturam affectio, omnes sciunt, an verò calidus, vel frigidus, humidus vel siccus, vel alterius qualitatis affectus sit stupor, nemo dicere potest: nam si calidus esset, quur frigida non profunderet? Si frigidus, iunarent calida, si adstrictus, ut ferè videntur ostendere quæ eum pariunt adstringentia omnia, quur laxantia potiusquàm ipsa portulaca, quæ adstringendi quoque vim habet, huic malo haudquaquam medentur. Eadem est ratio de febribus pestilentibus, & aliis morbis, qui in tota substantia sunt positi, quibus non succurrunt auxilia euidètibz qualitatibus prædita, sed quæ occulta quadam natura, & vniuersa (ut dicere solemus) substantia, qua sui generis malis opitulantur, sunt prædita. Quamobrem in his, in quibus indicatio locum non habet, ars nostra duo alia excogitauit instrumenta, quorum beneficio, perceptione eius, quod iuuat, aut lædit, mortalium incommodis opem ferre possemus, obseruationem, inquam & analogismum de quibus pauca subiiciemus.

T 2

*Quid observatio, quid analogismus, &
in quibus illis ut amur*

CAP. XXIX.

OBSERVATIO, siue experientia definitur à Galeno in libro de Sectis, memoria eius, quod sæpius, & eodem modo visum est: analogismus verò in libro de Optima secta ab eodẽ dicitur esse comparatio, & perceptio causarũ iuuantium per similitudines: eo namque (inquit) vtentes à similibus ad similia transimus, quasi nihil aliud sit apud medicos analogismus, quàm quod vocant philosophi argumentum à simili. Porro observatione in omnibus vtuntur empirici, rationales verò medici in iis duntaxat, quorum natura, & causæ ignorantur: quæ tamen quoniam eodem modo euenire nouerunt, quæ iuuant observatione longa ab illis sunt comprehensa: quo modo vsu, & experientia portulacæ dentium stupori mederi omnibus est compertum, & antidota opitulari venenis, nulla docente ratione, sed ipso duntaxat vsu nouimus: quæ tamen in re illud animaduertendum est, quid unicuique prodesse consueuerit: Sic enim Empirici ipsi, à quibus hæc medendi ratio potissimum excolitur, nõ solum diuersos morbos, sed corporum temperies, habitum, hominum proprietates, anni tempora, cœli varium statum, sexum, consuetudinem, & denique propriam cuiusque naturam, & ea, quæ illam immutare possunt, spectanda esse iubent, vt in eisdem casibus quantum licet, eadem experiamur auxilia, quũ alioqui non respondeat experientia. Non enim si terra Lemnia, vel Armenica febre pestilente correptos fortè iuuat, aut lactuca ardentibus febribus profuit, putare propterea debemus eadem omnibus eo modo febricitantibus profutura, quum eadem remedia in eisdem morbis, vbi eadem patitur natura, non autem vbi plurimum differunt affecta corpora, prodesse consueuerint. Cæterum si natura affectus, & causa ignoratur, nihilque sit experientia cognitũ, quod conferre possit, analogismo quod iuuat, percipitur. Nam si quis (vt Galeni exemplo vtat) à serpente Hemorrhoidato demorsus fuerit, inde verò sanguis largius profluat: nos propriam causam, quare illud fiat, nescientes, neque experientia instructi, quibus remediis laboranti sit succurrendum,

dum, ad auxilia confugimus, quæ ad sanguinis ob incisionē profluuiā facere didicimus, similitudine affectus admoniti. Sic profectō quum hac nostra ætate grassari cœpisset morbus Gallicus, cuius naturam, & vim ob rei nouitatem ignorabamus, nec propria præsidia adhuc comperta essent tutissimum duximus ea experiri quæ morbis ex humorum corruptione abortis, quibus hic simillimus esset, prodesse antea nouimus: quod genus auxilij non alia ratione, quàm ex similitudine aliorum affectuū siue analogismo inuenimus. Hæc habui quæ de instrumentis, quibus ad agendum, ac singulos scopos consequendos vtuntur rationales medici studiosis traderem. Quæ diligenter excolenda sunt, & in vsum ducenda, si modo in arte medica excellere velimus, & Galenum imitari, qui in his explicandis non in quæstiunculis, & nugis fingendis non paruam librorum suorum partē consumit. Quantum verò sit à nobis in hac re elaboratum, faciliè omnes intelligent, qui rei difficultatem ante oculos ponent, & expendent, quàm pauca, & ea quàm variè de illa antiqui scriptores memoriæ prodiderint, quique experti aliquando sunt, quantum sit difficile principia tractandarum rerum inuenire, eaque certò, continentēque filo ad finem vique perducere: ac denique omnia ita explicare, vt non solū quædam principia esse cognoscantur, alia verò ab illis ducta videantur, sed etiam omnia inter se veritatis vinculo connectere, vt ea, quæ falso irreperunt conuulsa, & repudiata, alia verò validissimis, quantum res patitur, rationibus comprobata appareant. Quid verò tanto labore in hoc negotio præstiterimus, aliis iudicandū relinquo. Ego certè ex hoc, & vniuerso opere me plurimum consequutum putabo, si nostras cogitationes, nostramque industriam studiosis non omnino displicuisse cognouero: existimēque illi nos non contendendi gratia, à Galeno, quem amo & veneror, cuiusque ingenium admiror, sed veritatis inueniendæ causa, cui ad illius, & antiquorum omnium imitationem perpetuè, quantum in me fuit, studui, dissentire solere. Absurdum enim & ferè etiam iniquum semper putauī esse paucos constituere Græcos homines, qui omnia melius, quàm alij omnes nouissent, & ea litteris mandassent, mihi que iamdudum persuasi multis non defuisse par cum illis ingenium, sed iam multis seculis omnibus defuisse discendi, docendiq;

rationem, nimirum quum temere omnia ab illis inuēta, & optimè explicata crediderimus, adeo ut nihil vnquam melius, quàm illi aliorum omnium industria inueniri posset. Qua quidē in re falli possum: neque enim is sum, qui mihi plura arrogare velim, quàm aliis concedam, sed interim ne mo id vitio nobis vertere debet, si antiquorum licētia quos imitandos esse tantopere contendimus, quod mihi verum persuadeo, quòdque aliorum omnium libris excusis in arte nostra adhuc desiderari, aut certè non satis explicatū arbitror, tradere institui, & hoc opere scribere sum aggressus. Quòd si id ab illis impetrauero, dabo posthac sedulo operam tum his, quæ nunc in magnis occupationibus, & negotiis ædo, expolitis in maiore otio, tum aliis operibus, quæ iam dudum scribere vel sum aggressus, vel auspicari cogito, eorum studiis, quantum mihi licebit, consulam, & me ipsum in honesto labore exerceam.

★

F I N I S.

INDEX VERBORVM

ET SENTENTIARVM, QVAE IN

hoc opere adnotanda esse duximus: in quo ta-
men peculiariter est obseruatum, vt non
tam verba, quàm sententia authoris
exprimeretur: vt quæ fortè dif-
ficiliora essent, ex ipso
indice lucidiora
euaderent.

* *

- A**bscessus ne, an ex-
cretio expectā-
da sit, quæ in
dicet. pag. 534
- A**bscessu, an co-
tione morbus finiri debeat.
536
- A**bscessus circa aures vel in in-
ferioribus partibus instare
quæ ostendant. 546
- A**ccessio morborū quid. 321
- A**ccessio inæqualis Galeno
quid. 85
- A**ccessio inæqualis vel producta
quomodo intelligatur. 321
- A**ccessio simplex, confusa, com-
posita quid. 328
- A**ccessiones morborum conti-
nuorum quomodo fiant. 188
- A**ccessionum repetitionis cau-
sas difficile est inuenire. 185
& quot de hac re opiniões. 186
- A**ccessionum sola expultrix fa-
cultas non est causa. 188
- A**ccessionū repetitionis causas,
qui ad astra referunt, & eas
ponunt in occulta humorum
proprietate errant. 185
- A**ccessiones in quibus morbis
solum fiant. 184
- A**ccessionum repetitionis vni-
ca propinqua causa, & quæ-
tum quæ remotiores. 188
- A**ccessiones in continuis febri-
bus, & intermittentibus à
quibus fiant. 189
- A**ccessionū repetitiones quor-
sapius contingant. 189
- A**ccessiones febrilium quorū iisdem
temporibus nō cōtingāt. 190
- A**ccessiões à pituita factæ quorū
quotidiè, ex bile tertio, ex a-
tra quarto quoque die inua-
dant. ibid.
- A**ccessiones in febris quorū
non nisi ab humoribus putre-
factis, in aliis verò morbis si-
ne putredine accidant. ibid.
- A**ccessionum anticipationis, &
tardationis causæ. 192
- A**ccessionū p̄stata t̄p̄a repetitio
nis certa causa reddi neq̄t. 190

T 4

I N D E X.

- Accessiones quæ aliæ certo, & firmo, aliæ incerto repetant tempore. 191
- Accessionum ordo in diebus, & horis à quibus causis corrumpatur. 192
- Accessionum ordinis, & inordinationis causæ ad quod genus redigantur. 192. 193
- Accessiones morborum quo modo ostendant longos aut breves fore morbos. 510
- Accessionis magnitudo in quo spectetur. ibid.
- Actio abolita quæ dicatur. 220
- Actio aucta quas sub se actiones complectatur. 227
- Actio aucta sub deprauata contineri nequit. 224
- Actio deprauata quot vitia sub se contineat. 226
- Actio debilis, quæ & quot vitia sub se contineat. 220
- Actio difficilis sub quo genere actionum contineatur. 228
- Actio imbecilla quæ dicatur. 220
- Actio in morbi definitione nulla ratione ponitur 7
- Actio intempestiva ad quæ genera redigi debeat. 228
- Actio læsa, & illius differentie quid ostendere possint. 385
- Actionis diminutæ vitia quæ, & quot ponenda. 227
- Actionis vitia quot, & quæ inuestigandi ratio. 222
- Actionem depravatam cum aliis confundit Galenus, nec definit. 221
- Actionis vitium peculiare principibus actionibus. 223
- Actionis vitiatæ quot genera statuenda. 226
- Actiones in senibus, & infantibus nonnullæ imbecilliores quam ægrotantibus. 12
- Actiones quæ ostendant sanitatem, vel morbum. ibid.
- Actiones evidenter læsæ quo modo intelligantur. ibid.
- Actionum similarium illarum forma, non solum temperies causa. 14
- Actiones similarium quæ, & quot. 21. 43
- Actiones quasdam lædi ob secundas & tertias qualitates. 31
- Actionum similarium causa ex Galeno quæ statuenda. 42
- Actionis læsæ genera quot sint, nec insignes medici novenerunt. 220
- Actionis læsæ genera Gal. inter se confundit. ibid.
- Actiones partium ab aliis lædi quam à morbo. 7
- Actionis similis partis læsionem non sequi necessario ad solutâ unionem instrumentaria. 43
- Actionum vitia quædam nunc ad unum genus nunc ad aliud referri. 228
- Actionem labefactarum causæ non omnes ad morbos referri queunt. 241
- Actiones qualitatatum, & operum, quæ in corpore obeuntur auctoribus. 243
- Actio

I N D E X.

- T 5

I N D E X.

- difficile emendetur. 254
- Animi mores qui dicantur. 402
- Animi mores humorem indicare. 400
- Animi perturbationes quos promptius afficiant. 139
- Antecedens causa. vide causa.
- Aut quorū de sensoriis cur tam discrepans sententia. 304
- Apertio à quibus fiat. 162
- Apoplexiæ causa ad quod genus causarum referatur. 265
- Appetentia vebemens nō idem semper significat. 356
- Aqua inter cutē quot, qualēsq; mutationes experiatur. 522
- Aqua inter cutē per quas corporis partes liberari soleat. 543
- Aquea non esse omnia spongiosa. 298
- Aristotelis ratio qua pbat quatuor esse causas non convincit perfectum eum esse numerum, quem ponit. 98. 99
- Aristoteles de quib⁹ causis agat in Physicis. 101
- Aristoteles tractat eadē de causis in Physicis, vt Metaphysicis & iisdem verbis. ibid.
- Aristotelem nō excusant in tractatione de causis quę ab aliis adferuntur. ibid.
- Aristoteles causas omnes cōmunes omnibus scientiis & artibus nusquā explicat. ibid.
- Aristoteles omnes effectus in causas, quas ponit redigere non potest. ibid.
- Aristoteles certa methodo cōplectitur omnes diuersos efficientiū causarū modos. 103
- Aristoteles causarum differentias certa methodo non comprehendit. 54
- Aristoteles plurimas causarum differentias omittit. 52
- Aristoteles eas differentias causarum numerat quibus minus postea vitur. 107
- Aristotelem nouisse quid docēdi, & scribendi ratio postulet. 356
- Aristoteles quibus institutionē moralis Philosophi comprehendat. 582. 587
- Aristotelis principium, quo in sensorium substantia docenda vitur. 301
- Aristoteles principium suum, quo substantiam sensorium docet, violat. 301
- Aristoteles sanguinē, seuū, excrementa quomodo nunc partes esse affirmet, nunc neget. 32
- Aristotelem falso putare aquā esse id quod ex vulnerato oculo profuit. 302
- Aristoteles instrumēti visus nomine variē vitur. ibid.
- Aristotelis sentētia de substantia sensoriorū examinatur. 300
- Aristotelis & Galeni in substantia sensoriorum dissensio. 294
- Aristoteles quod visum aqueū esse docet refellitur. 302
- Aristoteles Platonem in visus substantia non recte arguit. ibid.
- Ars

I N D E X.

- Ars medica quæ contemnat.** 243
Asperitas & læuitas nō sequun-
tur semper temperiem. 35
Asperum quid. 164
Assumptorum nomine quæ, &
quot compræhendamus. 122
Assumpta in quibus maiorem
vim habeant ad intemperiem
gignendam. 138
Assumpta quæ morbos in tota
substantia gignunt. 157
quomodo verò alios morbos.
vide propria cap.
Astrologia ex quo fonte signo-
rum capit signa quā futura in
nobis prænunciat. 485
Astrologia quomodo doceat
diem, & horam solutionis in
morbis. 516
Atra bilis retenta quos morbos
pariat. 158
Atra bilis quomodo æstate gi-
gnatur. 178
Atra bilis. vide Bilis.
Attractio à quibus impedia-
tur. 135
Attrahi quæ dicantur. 154
Attractionem nec ob fugam va-
cui, nec à calore, vel dolore
feri. 151
Attrahi omnia ob familiarita-
tem. ibidem
Attractio, & retentio, quibus va-
lidiores, aut infirmiores
sint. 402
æspōs quæ agere dicantur. 273
Auditus an sit aëreus. 298
Auditus instrumentum. ibid.
Auditui quæ vox iucunda. 307
Auditus etiam offenditur ab in-
ternis 309
Auerroes contra Galen. soluen-
tia continuū non esse causam
doloris falso asserit. 275
Auerroes male putat morbū in
solutione continui proprium
esse similaribus. 45
Augmēti morbi breuitas, & lon-
gitudō vnde proueniat. 328
Auicenna errat in definitione
causæ procatarcticæ. 93. 116
Auicennæ exēplum in causa cō-
iuncta minime idoneum. 118
Auicenna quam doloris causam
ponat. 275
Autumnales morbi qui. 428
& vide Morbus.
Auulsiō quid, & ad partes quas
pertinere dicatur à Galeno. 48
Authoris scopus in scribendo
quis. 2

B

B Enigni morbi causa. 214
Biliofus morbus quis vide
Morbus.
Bilis meatus duo à quibus cau-
sis in aliquibus facti. 161
Bilis atra nō omnis acerba, aut
acida vt Galenus putat. 399
Bilis atra quæ acida. ibid.
Bilis quos morbos prænun-
ciet. 487
Breuis morbus. vide Morbus.
Bulimiam sub deprauata actio-
ne non contineri. 225

C

C Acochymia, & cacoëthia
quid. 412
Cacochymia nomen variè vsur-
pat Galenus. ibidem
Cale

INDEX.

Calefaciētia quomodo calidos, & frigidos morbos pariāt. 128	bos. 304
Calidi morbi causas sine metho do Galēus recenſet. 139	Caro quæ in vlceratis partibus excreſcit ad magnitudinem refertur. 40
Calidi morbi cauſæ efficientes à quibus perendæ. 141	Caries quid. 50
Calidos morbos quomodo fri- gida extrinſecus pariant. 142	Cauitatis nomine quid intel- ligendum in partibus. 161
Calidos morbos quomodo gi- gnant adſtringentia extrinſe- cus ſine frigiditate. 141	Cauitates plures in partibus, à quibus, & quo modo fiāt. ibi.
Calidos morbos vulnerantia, et alia violentius irruentia quo modo committant. ibid.	Item pauciores ibid.
Calidos morbos an appenſa par- tibus gignere poſſint. ibid.	Et à quibus cauſis augean- tur. ibid.
Calidos morbos quomodo af- ſumpra faciant. 142	Cauitatum cōcidentia à quibus fiat. 163
Calidos morbos quomodo mo- tus animi vel corporis exci- tent. 142	Cauitatū corporis morbos quæ generatim abigant. 523
Calidi morbi quo pacto ab ex- cretis, & retētis pueniāt. ibi.	Cauſarū tractatio medicis qua ratione vtilis. 92
Calidi morbi qua ratione à flu- xionibus naſcantur. 143	Cauſarum tractatio quur diffi- cilis nobis ſit. ibidem.
Calidi natiui ſiue ſpiritus non eadem conditio in omnibus partibus. 248	Cauſarū tractatio à medicis ne- gligenter explicata. 93
Calida confertim refrigeranti- bus adhibita cur dolorem ex- citent. 292	Cauſarum vim à medico cogno- ſcendam eſſe. 126
Calor natiuus quomodo dica- tur vincere eum qui eſt præ- ter naturam. 335	Cauſarum vis temere à medicis & philoſophis antiquis præ- termiſſa. ibid.
Calor quomodo humidus, & ſic cos concitet morbos. 35	Cauſa quid, & quòd non rectè à Philoſophis definiatur. 94
Calor mitior & vehementior quomodo dolorem exci- tent. 278	Cauſæ ex Ariſtorelis, & Philoſo- phorum opinione quot. ibi.
Canicula quales portendat mor-	Cauſarum quas addit Ariſt. Gal. examen. 95
	Cauſæ, quæ conſiderētur vt cau- ſæ: quæ verò vt ſigna. 114.
	Cauſæ quot ponendæ. 99
	Cauſas quatuor eſſe quomodo probet Ariſtoteles. 96
	Cauſarum numerum non pro- bat perfectum eſſe Ariſtoles eum

INDEX.

- eum quem ponit. 97
- Causarum numerus quantū ex-
crescere possit. 98
- Causarum genera inuicem sum-
pta, & quā tot ponenda. 99
- Causarum differentias sub quo
nomine tractet Aristote-
les. 106
- Causarum differentias certo nu-
mero non comprehendit ab
Aristotele. ibidem
- Causarū differentias quas omit-
tat Aristoteles. 106. 107
- Causarum differentia præcipue
à quibus sumantur 107
- Causarum differentia à natura
rei ductæ quæ. ibid.
- Ab effectibus causarum. 108
- Ab agendi modo. ibid.
- Causa efficiens quæ sub se con-
tineat. 100
- Causæ efficientis diuersos mo-
dos omnes non est comple-
xus Arist. 103
- Causa efficiens quot modis di-
catur. ibid.
- Causa efficiens aliarum causa-
rum interuentu efficiens di-
citur. ibid.
- Causa efficiens propriè quid di-
catur. 104
- Causas efficiētes ab eo quod fa-
ciunt denominationem su-
mere. ibid.
- Causæ efficientes quæ occasio-
nes dicantur. 105
- Causam efficientem aliter defi-
niri debere, quàm Aristote-
les fecerit. 104
- Causa efficiens quomodo ab in-
strumento distinguatur. 105
- Causas efficientes in morbis
quas quæremus. 113
- Causæ efficientes quando plus
possint ex eo, quod est per ac-
cidens, quàm quod per se effi-
cere valent. 118
- Causa materialis, siue materia
quot modis dicatur. 102
- Causa materialis quomodo ab
Aristotele definiatur. 98
- Causam formalem quomodo con-
sideret medicus. ibi.
- Causam finalem qua ratione, &
sub quo nomine Medicus cō-
sideret. ibi.
- Causam formalem in morbis
quomodo spectemus. 113
- Causa instrumentalis quid, &
quotuplex. 105
- Causam instrumentalem sub ef-
ficiente contineri nō posse. 95
- Causæ instrumentales cum sub-
iecto in quibus coincidāt. 245
- Causam sine qua, & cum qua ad-
dendas causas, quas ponit Ari-
stoteles. 98
- Causam in quo non comprehen-
dit Aristoteles sub materiali,
& necessario addendam. ibi.
- Causa sine qua nō, aut cum qua,
quæ sub se contineant cōmu-
nia, & propria. 99
- Causas sine quibus particulares
certo numero comprehendit
non posse. ibid.
- Causa sine qua quo modo ab a-
liis generib⁹ distinguatur. 100
- Causam instrumentalem mate-
riam, & subiectū in morbis
confi-

INDEX.

- considerari. 113
- Causarum sine quibus, & cū quibus multiplex in morbis vsus. ibid.
- Causa exemplaris in quibus locum habeat, & cuius generis sit causa. 95
- Causæ genus, quod voluntatem continet quod nam sit. ibid.
- Causas omnes singulis sciētiis, & artibus communes tractare cuius sit. ibid.
- Causas quarum rerum quærat medicus. 109
- Causa morbi quid sit variè definit Galenus. 110
- Causa morbi quid. 111
- Causa morbos constituens quæ. ibid.
- Causæ morborum quot modis illis conferant. ibid.
- Causa morbi malè dicitur esse dispositio. 4
- Causa morbi non est in genere qualitaris, sed ad aliquid. ibi.
- Causæ morborum. vide quædā in dictione morbus.
- Causarum morborum facultatē variam esse. ibid.
- Causæ conseruantes, & intēdentes morbos quæ. 116
- Causas agentes ob subiectā materiam & agendi modum diuersarum vim assumere. 128
- Causas à medico non sciēdi, sed agendi gratia inquire. 114
- Causa procatarctica, & præcedentes quomodo à Celso appellantur. 115
- Causæ procatarctice nomē variè ab antiquis vsurpatum. ibid.
- Causa procatarctica quid propriè Galeno. 117
- Causa antecedens quid. ibid.
- Causa coniuncta malè reiiicitur à recentioribus medicis. 117
- Causa continens, & immediata idem. ibid.
- Causa continens variè tractatur à Galeno. 118
- Causa coniuncta, & antecedens quo modo differant. 118
- Causa in vnoquoque genere immediata cuiusque rei vna. ibi.
- Causas coniunctas qui assignare nequeāt, & qui possint. 119
- Causas coniunctas tum in morbis, tum aliis omnibus ex Galeni opinione & re vera ponēdas esse. 119
- Causæ coniunctæ maximus in medicina vsus. 120
- Causarum quæ inter externas, & morbum ipsum inueniuntur non parem esse in omnibus numerum. ibid.
- Causarū certus ordo, & series in singulis morbis tenēdus. 120
- Causa morbi quid indicet. vide indicatio.
- Causæ morbi quæ dicantur. 121
- Causas effectrices morborum omnibus communes eodem numero à Galeno semper non comprehendī. ibid.
- Causarum quæ aliquid facere possunt in corpore quatuor genera. ibi.
- Causas effectrices morborum ab eisdem generibus perpetuò

INDEX.

- tunc ducendas esse. 123
 Causæ effectrices morborum quæ
 requirant ut morbos comit-
 tere valeant. 124
 Causæ efficientes morbos quæ
 solo excessu, vel defectu eos
 pariant. 129
 Causæ morborum tempore di-
 uersam vim capiunt. ibid.
 Causarum vis in omni genere
 causarum querenda. 126
 Causas morborum certo ordine
 inquirendas, & enumerandas
 esse. 129
 Causas morborum Galenus &
 alij Medici non rectè enume-
 rare solent. 130
 Causarum omnia genera quan-
 do in morbis recensenda, &
 quando vnius generis duntaxat
 mentio facienda. 131
 Causarum enumeratio quando
 à summis generibus efficien-
 tium, vel à causa cum effectu
 sit auspicanda. 133
 Causarum enumeratione quor-
 modis peccent medici. ibid.
 Causæ intemperaturæ. vide in-
 temperaturas.
 Causæ duplici vi præditæ quo-
 modo simplicem affectum pa-
 rere possint. 148
 Causarum differentiarum mor-
 borum explicatio diffici-
 lis. 175
 Causæ morbi acuti quales, &
 quæ sint. 180
 Causa salubris, Insalubris, &
 neutra quid. 343
 de Causis morborum quid di-
 gnoscendum. ibid.
 Causæ iuuantes, & lædentes &
 alia omnia causarum genera
 quomodo ostendant humo-
 res abundare in corpore. 405
 Causa morbi quæ præcessit quæ
 & qualis fuerit, & quomodo
 cognosci possit. 451
 Causæ autionis, & conseruatio-
 nis morborum quæ 111
 Causæ salubres quæ. 112
 Causam potissimum dici quum
 actu, est causa. ibid.
 Causas omnes in morbis non
 esse tractandas. ibid.
 Causæ finalis in morbis nullus
 usus. ibid.
 Causarum tractatio omnibus ar-
 tibus communis quæ deside-
 ret præter illa, quæ Aristote-
 tradit. ibid.
 Causæ doloris qui fit in singu-
 lis sensorijs, 294
 Causæ voluptatis, quæ fit in sin-
 gulis sensorijs. ibid.
 Cerebri vitia variè solui, & per-
 mutari. 525
 Cerebri affectus per quas par-
 tes terminari consueue-
 rint. 543
 Cibum male concoctum sym-
 ptoma esse, nec sub vlllo ge-
 nere à Galen. traditorum com-
 præhendi. 213
 Coctionis & cruditatis signa in
 quibus potissimum mor-
 bis illorum tempora osten-
 dant. 335
 in Co

I N D E X.

- in Coctione excrementorū quā
do ex illis signa sumimus
quæ spectanda. 511
- Cognata quid vocet Galenus.
289
- Coindicans quid. 595
- Coindicare quæ & quot possint
in vniuersum. 656
- Coindicantiū, & correpugnan-
tium differentia. 357. & 358
- Coindicare quid vnūquodque
possit sigillatim. ibid.
- Coindicantium nomen quomo-
do vsurpet & confundat Ga-
len. 655
- Coindicare quæ proprie dici
debeant. ibid.
- Coindicātis nomine Galenum
raro vti: distinguenda tamē
esse coindicātia ab aliis. ibi.
- Coindicantiū vis & natura non
eadem in omnibus, 657
- Color corporis vitiatus quarū
partiū ostendat affectus. 386
- Color niger minus quā sol ocu-
lis nocet. 306
- Colorem, definitione morbi à
Galeno tradita, morbum di-
ci posse. 6
- Colores omnes intemperiem
non sequi. 19
- Comitialis morbus quur citò
gignatur, & solvatur. 206
- Communis morbus. vide mor-
bus.
- Compositio in definitione mor-
bi quo modo intelligenda. 11
- Compositiones in corpore ge-
nere discrepantes quot. 16
- Compositio similariū quo mo-
do dicatur & instrumentaria
rum. ibid.
- Compositio totius & instru-
mentorum genere eadem.
ibidem.
- Compositionis differentia à
quib. sumantur. 58
- Compositionis morbosæ ratio
in quo consistat. ibid.
- Compositus morbus. vide mor-
bus.
- Complicatus morbus. vide
morbus.
- Compressio à quibus fiat. 163
- Concoctio rerum non sequitur
semper caloris vim. 19
- Concoctio quos morbos fi-
niat. 537
- Concoctioni quis humor aptis-
simus. 198
- Conformatio corporis quomo-
do ostendat humores exupe-
rantes. 402
- Connexio partium quibus cau-
sis vitietur. 170
- Conseruationem quæ indicent.
vide indicatio.
- Conseruatio quibus debeatur
corporibus. 554
- Conseruationis duplex offi-
cium. 555
- Cōseruationi quæ, & quot subii-
ciantur. 559
- Conseruatio corporum per quæ
fiat, & varia de hac re Galeni
opinio. 567
- Conseruationem à similibus
fieri quo modo intelligen-
dum. 558
- Conseruationē fieri per similia,
&

I N D E X.

- & quomodo quæ cōseruant:
vt plurimum contraria sint,
& tamē similia dicātur. *ibid.*
Cōseruationem fieri per simi-
lia quàm ineptē multi intel-
ligant. 570
Cōseruari corpora duobus mo-
dis intelligi à Galeno. *ibid.*
Cōseruationem per contraria
in calidis, & frigidis: non autē
per similia iubet fieri Gale-
nus, & quur. 571
Cōseruāda quæ sint in eodem
statu, quæ verò ad id, quod
melius est mutanda ex Gale-
no. *ibid.*
Cōseruandam esse solam hu-
midam temperiē, alias verò
omnes ad eā reuocandas. 572
in Cōseruatione quæ sola na-
tura præstet, quæ verò ars, &
vtraque. 579
Constitutio secundum naturā,
& præter naturam quid. 12
Constitutio naturalis à quibus
cognoscatur. *ibid.*
Consuetudo in quibus vim ha-
beat. 292
Consuetudinem sine periculo
mutari posse. 575
Continui solutionem non esse
morbum. 13. 41
in Continui solutione nullus
prouenit morbus communis
similaribus, & organicis. *ibi.*
Continuum soluere, & diuide-
re quæ possint. 49
Continui solutionis varia no-
mina, & genera. *ibid.*
Continui solutionem qui in-
terpretantur elementorum
diuisionem ridendi sunt. 45
Continui solutionis causæ quæ
& quot. 170
Continuum morbum quæ cau-
sæ committere possint. 182
Continui morbi à qua materia:
& quo modo fiant. *ibid.*
Continuitatis morborum cau-
sa quomodo sit dispositio
morbofa. 183
Continui morbi differētiæ. 184
Continuorum morborum qui
non exacerbantur causæ quæ.
ibidem.
Continuorum morborum, qui
eandem seruant, vel mutant
magnitudinem, causa. *ibid.*
Continuarum febrium ex bile
accessiones vnde fiant. 189
Cōtinui ex sanguine quur sem-
per sint morbi. 190
Continuum à contiguo non di-
stingui à Galeno scrupulose.
45
Continuus dolor. 287
Continui solutio sola doloris
causa. 276
Contraindicatio & contraindi-
cans quid. 577
Contraindicantia nunquā ostē-
dere quid agendum. 617
Contraindicantium considera-
tio quàm utilis sit. 643
Contraindicantium differen-
tiæ. *ibid.*
Cōtraindicās reuera quid. 644
Contraindicantium reuera quæ
dam per se alia per accidens
reperiri. *ibid.*

I N D E X.

- Contraindicãtia improprie que
dicantur. ibidem.
- Contraindicantium genera, &
differentias à Galeno non
esse distinctas. ibid.
- Contraindicãtia eadem re esse,
& genere cū indicantibus, &
à quibus sumantur. 644
- Contraindicantia ab indicati-
bus quomodo distingui pos-
sint. 645
- Contraindicantia improprie à
quib. sumantur. ibid.
- Contraindicantia quæ tracten-
tur, & omittantur à Galeno.
ibidem.
- Contraindicent quæ sibi mu-
tuo. 632
- Contraindicare per se tum ge-
neratim tum speciatim aliis
quæ dicantur. 644
- Contraindicantia per accidens que
sint ponenda. ibid.
- Contraindicãtia improprie cer-
ta arte comprehendi non
posse. 631
- Contraindicantia reuera indi-
cantibus sese opponere per
oppositas differentias, & in
singulis scopis. 632
- Contraindicare quæ nam sigil-
latim singulis possint. ibid.
- Contraindicare non posse om-
nia quæ sunt secundum natu-
ram singulis, quæ præter na-
turam existunt. ibid.
- Contraindicare quæ possint al-
terantibus remediis. ibid.
- Contraindicãtia vacuationi quæ
statuenda. 648
- Contraindicantia per accidens
quo modo singulis repugnēt
ostenditur. 650
- Contraindicantia per accidens
magis in his, quæ sunt præ-
ter naturam, quàm in cōtra-
rio statu reperiri. 651
- Contraindicantia improprie
quomodo singula singulis re-
fragari possint. ibid.
- Contraindicantium vis cogno-
scenda, & notanda medico, &
quæ. 652
- Contraindicantium vim nō æ-
qualem in omnibus reperi-
ri. ibid.
- Contraindicantia quænam pos-
sint omnino prohibere quod
ab indicantibus suggeritur.
ibidem.
- Contraindicantia quæ maioris
dignitatis, & virtutis consti-
tuenda. ibid.
- Contraindicantibus singulis
quantum tribuendum. 653
- Contraindicantiū natura, & vis
quæ expenditur, quid expe-
ctandum. 654
- Contraindicantium æqualitas,
& inæqualitas qua ratione
cognosci possit. ibid.
- Cōtraindicãtia singulos scopos
partim docentur in propriis
capitibus de indicationibus.
- Contudentia quæ dicātur. 49
- Contusio quid. 50
- Contusiones qua ratione peri-
mant 524
- Contusionis causæ, & quæ con-
tundi possint. 171
- Cont

I N D E X.

- Contusionis specierũ causę. 170
 Contundens dolor. 282
 eius causas tacet Gal. 286
 Conualescentes cur non omnes
 in reditu ad statum naturalẽ
 voluptate afficiantur, & q. 290
 Conualescentes quomodo co-
 gnoscamus hoc vel illo mor-
 bo laborasse. 462
 Conualescentium tractatio. vi-
 de restauratio.
 Conuulsio quid, & quibus parti-
 bus tribuatur à Gal. 47. & 50
 Conuulsio non rectẽ vocatur om-
 nis solutio continui ner-
 uorum. 47
 Conuulsionem à siccitate non
 esse. 279
 & quare decepti qui eam à sic-
 citate fieri volunt. ibid.
 Cordis inflammatio incurabi-
 lis. 323
 Corporis statum secundum, aut
 præter naturam quæ decla-
 rent. 389
 Corpore conualescente quæ sci-
 re expediat ex præteritis. 450
 Corpus quur perpetuò exsicce-
 tur, etiam si humidis semper
 vtatur. 569
 Corpori euenientium triplex
 genus. 8
 Corporis effectus quis, & quot.
 ibidem.
 Corporis habitum bifariam v-
 surpari à medicis. 70
 Corpora morbis excipiendis ex
 posita quæ. 124
 Corporis correctionem omnẽ
 fieri per contraria. 576
 Corporis nostri triplex condi-
 tio. 613
 Corporis præparationis nomi-
 ne morborum generatione
 quid intelligendum. 124
 Corpulentiam vniuersi corpo-
 ris esse. 413
 Correpugnatio, & correpugnãs
 quid. 596
 Correpugnantia & coindicantia
 quomodo differant. 656
 Correpugnantia quur ponere
 cogamur. 655
 Correpugnare in vniuersum
 quæ possint. 656
 Correpugnantium vis varia, &
 natura. 657
 Correpugnantia quæ proprie
 dici debeant. 655
 Correpugnare singulis quid v-
 numquodque valeat. 656
 Correpugnantium alia per se,
 alia per accidens, & quæ ta-
 lia. 658
 Corruptio humorum quid. 412
 Crassities sensoriorum non est
 causa cur alia aliis magis do-
 lorem sentiant. 294. & 304
 Crisim negligentius definit Ga-
 lenus. 72
 Crisis quid. 532. & 72
 Crisim futuram in quibus mor-
 bis præfagire liceat. 71
 Crises in quibus morbis fiant.
 ibidem.
 Crises ex facultatibus naturæ
 solam expultricẽ efficere. 72
 Crisis futuræ indicia confundit
 Galenus. 533
 Crisim instantem quo pacto

I N D E X.

- dignoscas. ibid. Delirium quos affectus repræ-
 Crisim fore per excretionem, sentet. 361
 vel abscessum quæ præmon- Delirium quam materiam re-
 strent. 534 dundare in corpore mon-
 Crisim salutarem fore quæ præ- strent. 400
 nuncient: vel lethalem. 539 Delirantes quæ dolorem non
 Crisis, quæ futura est fida, facilis sentiam. 271
 & perfecta, prædictiones. 540 Deprauata, & corrupta actio
 Crisis futuræ tempus quæ pro- idem. 221
 dant. ibid. Deprauatæ actionis causæ. 265
 Crises fore symptomaticas, aut *diabrosis* male dicitur esse stabilis
 naturæ vi peragendas quæ te alteratio à Gal. 4
 stentur signa. 542 *diabrosis* quid Aristoteli. ibid.
 Curationem variari ob tempo- *diakinesis* quid. 321
 ra morborum. 313 *diakinesis* quid: & quot sub se cõ-
 Curare quis vere dicatur. 560 tineat. 37
 Curationem per contraria fieri *diakinesis* quid. 50
 ostenditur, & per quæ contra- *diakinesis* quid, & illius causæ ex
 ria fiat. 576 Galeno. 51
 Curare quæ possit sola natura, *diakinesis* à solutione continui
 quæ verò ars, & vtrique si- excludi debet. ibid.
 mul. 579 Diapedesis ex vasorum apertio-
 Curationem quæ indicent. vide ne fieri nequit vt Galenus pu-
 indicatio. ibid. tat. ibid.
 D Differentiæ morborum. vide
 Declinatio morbi quid. 320 morbus.
 Declinatio accessionis Dioscorides quo errore labora-
 quid. ibidem. uit in describendis herbis. 372
 Declinatione non priuari per- Disciplinæ vt methodo tradan-
 petuò morbos, qui per crisim tur, quid requirant. ibid.
 soluantur, vt Galenus putat. 321 Dispositionis nomine quæ signi-
 Declinatio duplex in morbis. ficentur à Gal. 3
320 Dispositiones causarum nomi-
 Declinatio brevis in quib. mor- ne vocare solet Galenus. 15
 bis contingat. 329 Distensio. vide Tensio.
 Deiectionem, quæ consuetum Diuidere bene quæ difficile. 57
 tempus antevertit causæ. 259 Diuidendi ratio non satis expli-
 Delirium in febribus & mania- cata ab antiquis. ibid.
 cis à quibus causis fiat. 266 ex Diuisionibus malis sophis-
in Di. mata ferè omnia nascuntur. ibid.

I N D E X.

- in Diuisionibus quur à summis
generibus auspicandum, &
ad infimas species peruenien-
dum. 349
- Diuellēdi quę vim habeant. 171
- Docendi ratio quę optima cen-
seatur à Platone. 27
- Docēdi ratio quid postulet. 137
- Dociles qui. 400
- Dolorem non attrahere. 152
- Dolorem sub nullo genere sym-
ptomatum à Galeno posito-
rum contineri. 214
- Doloris significata ex Gal. ibid.
- Dolorem non significare actū
in quo dolemus. ibid.
- Doloris definitionum examen.
217
- Doloris definitionis vera inue-
stigatio. 228
- Dolor non est actio. 215
- Dolor quid sit. 269. & 281
- Dolor corporis vt fiat, tria re-
quiri. 270
- Dolor vt corpus occupet præter
sensum non requiri etiam ca-
lidū vt nōnulli putāt. 271. 272
- Dolor animi quomodo à suis
obiectis oriatur. 280
- Dolor animi in quibus faculta-
tibus fiat. 270. & 273
- Doloris differentię vnde sumā-
tur & earum nomina. 281
- Doloris differentiarum causę.
266
- Dolorem diiudicans facultas
tria requirit. 271
- Dolor in vitali & animali facul-
tate quomodo fiat, dubium
est. 273
- Doloris causas eruere diffici-
le. 268
- Doloris causa immediata quę
sit. 270
- Doloris causa sine qua nō. ibid.
- Dolorem non inferre siccantia
& quur. 280. & 278
- Dolor qui sententiā Gal. à sicci-
tate puenit, nō leuis est. 280
- Dolore quę inferre possint. 273
- Doloris causa, qui sit in singu-
lis sensoriis. 294
- Et vera earū inuestigatio. 305
- Dolorem qui magis, minū sue
sentiant. 271. & 272
- Dolor cur quandoque excitetur
à remediis dolorem sedan-
tibus. 291
- Dolor quomodo ostēdat humo-
res redū dare in corpore. 403
- Dormientes nō sentire, & quur
id fiat. 251
- Dormientes quur moueantur,
& non sentiant. 250
- Durum omne à primis qualita-
tibus non prouenire. 18
- E
- Ερσις quid. 50
- Εδρα quid. ibid.
- Efficiens causa. Vide causa.
- Educta siue eorum, quę educun-
tur à corpore nomine quę &
quot contineantur. 126
- Εκχυσις quid, & huius causę.
51. & 173
- Ενθαλασσα quid. 51
- Επιδημιος morbi. vide morbus.
- Επιφαινόμενα. 236
- Erosio quid. 50
- Erosionis causę. 171

I N D E X.

Erysipelata quas mutationes admittant.	523	Excretio quibus validior, aut infirmior existat.	402
<i>ἄρον</i> quid Græcis.	80	Excretioni locus accommodatus per morbos quis.	512
Exasperandi quæ vim habeant.	164	Excretio in quibus morbis ex- pectanda.	535
Excrementa quibus de causis nō expurgentur.	135	Excretioni accommodatus locus in singulis morbis & humo- ribus.	542
Excreta & retenta quomodo in temperiem & in quibus pa- riant.	138	Excretionis instantis per mor- bos locū quæ patefaciāt.	545
quomodo frigidos morbos gignant.	142	Experiētia quid, & quæ per illā inueniantur præsidia.	660
item siccos.	146	Exercitatio immodica quales, & quomodo intemperies pa- riat.	139
Excrementa retenta quomodo morbos in tota substantia pariant.	158	Expulsiō à quib⁹ īpediatur.	136
Excrementum quid.	229	Expultrix facultas à quibus ir- ritetur.	153
Excrementum quot modis præ- ter naturā esse possit.	229. 230	Expultrix facultas an accessio- num sit causa.	187
Excrementum toto genere, siue tota substantia alienū quo- modo intelligatur.	230	Expulsiō humorum à quibus fiat.	155
Excrementa à quibus causis, & quomodo mutantur secundū qualitatem, & quantitatem.	229. 310	Exquisitus morb⁹, vide morb⁹.	
Excrementa quomodo possint monstrare tempora morbo- rum.	335	Extrinsēcus adhibita corpori quæ & quot contineant.	122
Excrementa quarum partium vicia possint monstrare.	385	& quomodo frigidos mor- bos excitent & alios.	144
Excrementa quomodo osten- dunt præsentem morbū in- ueteratum esse vel recētem.	458	Extrinsēcus admota quomodo morbos in tota substantia gi- gnant.	157
Excrementa qua ratione osten- dunt morbos fore longos vel breues.	511	Extrinsēcus lædentia quæ, & quomodo figuram partium corrumpant.	160
Excreta quomodo signa fiāt hu- moris contenti in corpore.	398. 399	F	
		F aciēda quomodo frigidos morbos variant.	145. 146
		Item siccos.	147
		Item morbos in tota sub- stantia.	157. 158
		Facul	

I N D E X.

- Facultates corporis quæ ob familiaritatem, vel irritamentum agant. 188
- Facultates quæ morbos finiunt quæ & quot. 207
- Facultas expultrix sola author magnæ, & subitæ mutationis. 208
- Facultates naturales duplices, habere ventriculum. 233
- Facultates omnes ab omnibus intemperaturis pariter non lædi. 247
- Facultates principes locis euidenter non separat Galenus. 251
- Facultates principes quæ non omnes ab eodem morbo lædantur. 252
- Facultas quæ in agendo est validior, vel debilior deprauatæ functionis causa. 265
- Faucium constrictio frigidorum morborum causa esse non potest, ut Galenus putat. 144
- Febris quum dicitur esse calor quomodo intelligendum. 14
- Febris nunc calidus solum, nunc calidus & siccus morbus à Galeno ponitur. 27
- Febrem in solo calore morbum esse. ibidem
- Febre quidam correpti quotannis eodem die. 205
- Febres quintanas & sextanas mirum quæ neget Galenus. 187
- in Febribus quæ maiorem significandi vim habeant. 361
- Febres continentes quæ aliis breuiiores. 198
- Febres verè continuæ quibus signis ab intermittētibuscōstinguantur. 428
- Febrium diariarum varias causas quæ ostendant. 451-452
- Febrium putridarum omnium remediorum genera. 522
- Febris tertiana, quotidiana, synocha, & ardens per quæ corporis locum discuti soleat. 543
- Febrium pestilentium remedia per indicationem non inueniri. 659
- Figura partium à quibus causis lædatur. 159
- Figuram vasorum quæ ledant. ibi. quæ fiunt, siue geruntur quomodis, & in quibus proprius intemperiem faciant. 138
- Finem quomodo consideret medicus. 106
- Finalis causa, vide causa.
- Formarum natura medicos ignorare. 25, 26
- Formarum natura exprimi nequit. 28
- Formam quæ, & quomodo consideret Medicus. 106
- Formæ veræ quorum sint. ibid.
- Fluxiones quo pacto morbos calidos faciant. 143
- Fluxiones non solum calor partis affectæ, sed aliarum etiam mouet. 154-155
- Fluxiones non solum debiles partes, sed quænam aliæ suscipiant. 153
- Fluxionis causæ quæ genere ponendæ. 152
- Fluxiones per attractionem fieri non posse. 155

I N D E X.

- Fluxiones humorum quot mo-
dis fieri possint. *ibid.*
- Fluxiones quomodo exciter ca-
lor. *ibid.*
- Fluxionum causis effectricibus
quæ conferant. 155
- Fractura non rectè vocatur om-
nis solutio continui quæ acci-
dit ossibus. 48
- Fractura quid. 50
- Fractura capitis quomodo à
Græcis dicatur. *ibid.*
- Fracta ossa quæ extractione po-
stulent: & quæ re integrari
non possint. 206
- Frangentia quæ dicantur. 49
- Frangentia sub contundenti-
bus non contineri. *ibid.*
- Frangendi quæ vim habeant.
171. 172
- Frigus quomodo calidos vel fri-
gidos morbos gignat. 128
- Frigus externum quos potissi-
mum lædat. 141
- Frigus quomodo dolorem pa-
riat. 278
- Frigidorum morborum causas
omnes nō docet Galenus in
lib. de Causis morb. 143
- Frigidos morbos quomodo ad
mora extrinsecus excitet. 14
- Frigidi morbi quomodo ex vin-
culis iniectis partibus nascan-
tur. 145
- Frigidos morbos quomodo ea,
quæ assumuntur pariant. *ibid.*
- Item ea, quæ excernuntur &
retinentur. *ibid.*
- item quæ fiunt. *ibid.*
- Frigus extremorum per mor-
bos non idem semper osten-
dere. 356
- ## G
- Galenus diuinus author.
209
- Galenus omnia debemus. 339.
344. & 345
- Galenus omniū bonorum quæ
habet ars nostra author. 352
- Galenus variè morbū definit. 3
- Galenus morborū genera cum
differētiis solet cōfundere. 15
- Galenus vincendi auiditate cō-
motus sui sæpe obliuiscitur.
16
- Galenus negat aliis, quod ipse
sequitur. *ibid.*
- Galenus concedit morbos quos-
dam in similaribus nō refer-
ri ad tēperiē, & quomodo. 19
- Galenus non rectè ponit omnē
essentiam similaris partis in
eius temperamento. 24
- Galenus non ostendit numerū
morborum partium instru-
mētariarum esse perfectum.
30. 31
- Galenus quosdam affectus ad
numerum vitiatum malè re-
ferre. 38
- Galenus non rectè ophiāsim, &
alopeciam aliāque nonnulla
inter morbos ponit, qui ad
numerum pertinent 38. 39
- Galenus vnguem in oculo nō
rectè annumerare his, quæ
sunt secundū naturam. *ibid.*
- Galenus nulla euidenti ratio-
ne probare solutionem con-
tinui esse cōmunē morbum
simil

I N D E X.

- similaribus, & instrumenta-
 rius partibus. 42
 Galenus non rectè videtur po-
 nere arteriæ totius incisionē
 ipsius, & instrumenti: eiusdē
 verò diuisionem illius pro-
 prium morbum. 46
 Galenus non bene sentire vide-
 tur de ligamēti diuulsione &
 apospasmate. 47
 Galenus variat in numero mor-
 borum, qui ponuntur in solu-
 tione continui. ibid.
 Galenus non sibi constat in no-
 minibus morborum, quæ ad
 solutionem continui perti-
 net. ibid.
 Galenus conuulsioni nomine
 abutitur, nec idem perpetuò
 significat. 48
 Galenus nō bene vocat solutio-
 nem continui in neruis con-
 uulsionem. ibidem
 Galenum in auulsionis nomine
 varium esse. ibidem
 Galenum non aptè vocare om-
 nem solutionem continui in
 ossibus fracturam. 49
 Galenus vlceris, & vulneris no-
 men confundit. ibi.
 Galenum non rectè docere qui,
 & quot sint morbi in solutio-
 ne cōtinui ex partibus affe-
 ctis. 48
 Galenus anastomosim, & diape-
 desim confundere videtur. 51
 Galenus nō vna ratione simila-
 rium partium, & dissimila-
 rium morbos compositos sta-
 tuit esse, idque perperam. 52
 Galenus in morbo composito à
 suis principiis recedit. 53
 Galenum non rectè existimare
 similarium partium morbos
 per accidēs ad vniuersum in-
 strumentum pertinere, ibid.
 Galenus in morbis quos dicit
 esse per accidens instrumen-
 torum sibi aduersatur. 53
 Galenum morborum differen-
 tias sparsim, & nulla arte pro-
 sequi. 56
 Galenus eam duntaxat morbo-
 rum differentiam, quæ ex ma-
 teria subiecta sumitur docet
 in Lib. de Diff. morborū. ibi.
 Galenus morbi magnitudinē
 iisdem rebus non semper me-
 titur, nec quid sit, docet. 63
 Galenus morbi magnitudines
 confundit, quum de venæ se-
 ctione agit. 6
 Galen⁹ signa magni morbi sim-
 pliciter cum signis alterius
 miscet. 67
 Galenus magnum morbū cum
 maligno non paruo errore
 confundit. ibid.
 Galenum duos duntaxat fines
 omnibus morbis statuere. 71
 Galenus crism negligētius
 definire consuevit. ibid.
 Galenus non videtur seruare
 sua principia in morbis, qui
 finiuntur per crism. 73
 Galeni definitio de morbo ma-
 ligno refellitur. 73
 Galenum multa negligētius
 scripsisse. 76
 Galenus varius in definitione,

I N D E X.

- & differētiis morbi acuti. 80
 Galenus de his, quæ per consen-
 sum patiuntur, varia, & inter
 se pugnancia tradit. 86
 Galeni opinio refellitur, quum
 dicit nullam actionem lædi
 nisi lædatur pars illius au-
 thor. 87. 88
 Galenū non rectè ponere mor-
 bos similiarum per accidens
 morbos instrumenti. 89
 Galenus in morbo per accidēs
 suis refragatur principiis.
 ibidem.
 Galenum causas differētiarum
 morbi vel omisisse, vel spar-
 sin & absque methodo do-
 cuisse. 93
 Galenum eo quòd varie singula
 explicare soleat aliis errandi
 occasionem dedisse. ibidem
 Galenum vario modo definire
 quid sit morbi causa. 110
 Galenum medicos omnes con-
 fundere in causis procatarcti-
 cis, & antecedentibus. 115
 Galenus dum nunc alios sequi-
 tur in causa procatarctica à
 seipso dissentit. 117
 Galenus in causa coniuncta, no-
 tatur quòd varius sit. 118
 Galenum semper plurima re-
 linquere explicanda quæ sunt
 illius loci, & rei de qua agi-
 tur. 124
 Galenus morborum causas ar-
 te, & methodo enumerare
 non solet. 130
 Galenum causas intēperaturæ
 priusquam singularum intē-
 peraturā docere debuisse. 137
 Galenus absque methodo mor-
 bi calidi causas receuset, &
 quas omittat, & quod causas
 non doceat, sed modos qui-
 bus causæ effectrices agunt.
 139. 140
 Galenū in libro de Causis mor-
 bor. frigidi morbi causas nec
 omnes, nec methodo enume-
 rare, & quasdam ponere, quæ
 reiiciendæ sunt. 143
 Galenus in causis morbi sicci,
 & humidi redit ad sua prin-
 cipia. 146
 Galenus nō rectè statuit omnes
 tumores fieri ex fluxiōe. 150
 Galenus non rectè sentire vide-
 tur, quum in generatione tu-
 morū dicere solet humores
 expelli ab expultrice faculta-
 te, nullius alterius facta men-
 tione. 151
 Galeni opinio expenditur, & no-
 tatur quòd ob fugam vacui
 aut vi caloris vel ob dolorē
 humorum attractionem fie-
 ri dicat. ibid.
 Galenū fluxionis causas negli-
 gentius explicasse, nec eas à
 causis susceptionis satis di-
 stinxisse. 154
 Galenus figuræ vitiatæ causas
 nec omnes, nec eas quas po-
 nit, methodo cōplectitur. 159
 Galenus omniū morborū, qui
 sūt īcavitate cās nō docet. 161
 Galeni opinio de nomine, & ge-
 neribus putredinis conside-
 ratur. 166
 Gale

INDEX.

- Galenus** diminuta magnitudinis causas vniuersas non comprehendere. 168
- Galenus** errores quor notet author. 169
- Galenus** notatur, quod differentiarum morborum vt ipsorum morborum causas non docuerit. 99. & 100
- Galenus** causas morbi magni, & maligni simul confundere. 176
- Galenus** acuti morbi causas communes omnibus non docuit. 180
- Galenus** in causis ordinati, & in ordinati morbi varius. 191
- Galenus** morbi longi, & brevis causas methodo non est prosequutus. 195
- Galenus** libri de Symptomatis diligentius quam alij omnes conscripti: nec tamen elaborati, & perfecti. 209
- Galenus** multa reiecit, & reponit inter symptomata praeter rationem. 211
- Galenus** actiones laesas male diuidit in tria, & saepe inter se genera confundit. 220. & 224
- Galenus** sub debili functione omnia illius vitia non complecti. 220
- Galenus** nunquam putasse libros, quos scriberet perfectos esse, vt nihil illis addi posset vt sophistae falso credunt. 225
- Galenus** notatur quod a seipso dissentiat, quum agit de excretionis sanguinis praeter naturam. 230
- Galenus** in Galeni libris de Causis symptomatum quae, & quot desiderari possint. 238
- Galenus** multa optime inuenisse & tradidisse. 240
- Galenus** quum dicit omne symptomata sequi morbum, errare videtur, & sibi pugnat. ibid.
- Galenus** notatur, quod in causis actionis laesae nihil docuerit commune omnibus. 244
- Galenus** opinio de causis sensationum laesarum communis non est omnibus sensationibus. ibid.
- Galenus** opinio, quor seruetur sensus & non motus semper expenditur. 250
- Galenus** inter causas abolitae vnius functionis seruata inter alia quam causam omitat necessariam. 252
- Galenus** in causis magni pulsus diminutus, & a seipso differens. 258
- Galenus** reprehenditur, quod dixerit apoplexiam non posse fieri ab intemperie, syncopen vero sic. 262. 263
- Galenus** non recte sentire quod scribat ob manifestas alterationes spirituum syncopen fieri. 264
- Galenus** tractatio de dolore & voluptate principiis caret. 289
- Galenus** sibiipso repugnet in assignanda doloris causa a qualitatibus primis ducta. 274
- Galenus** toties sententiam mutat quo

I N D E X.

- quoties de causis doloris sint. 322
 agit. 268
 Galenus modo sola alterantia, 322
 modo sola continuū soluentia 323
 causā doloris asserit. 275. 276
 Galenus quos dolores non doceat. 286
 Galenum nō velle dolorem esse sensationem. 216
 Galenus sensoriorū substantiā varie docet. 301
 Galeni ratio cur quedā sensoria maiori dolori obnoxia quedam minori. 294
 Gal. quid per instrumentum sensoriorum intelligat. 295
 Gale. quomodo appetentiæ instrumentū esse ventriculum dixerit. 295
 Gal. refellitur quod voluptatem à cognatis fieri dicat. 290
 Galenus quū agit de principio morbi malè sentire ostēdit. 318
 Galenus quod scribit de principio inflammationū in omnibus inflammationibus non feruat. 319
 Galenus de medici officiis nihil collectum, nihilque certum tradidit. 513
 Galenus optimè censuit sanorū omnium curam conseruatio ni subiici. 554
 Galenus de curatione, & præseruatione varia scripsit, nec sibi constar. 555
 Galenus varius in numero temporum morborum vniuersaliū. 322
 & quæ in eo reprehendi possint. 322
 Galenus in nulla re magis confusus & à seipso dissentiens quàm in tractatione de morbi temporibus. 323
 Galenum sibi aduersari quum scribit in principio morbi neminem mori posse. 325
 Galenus repræhenditur quod nō rectè docuerit, quomodo oporteat cognoscere tempora morborum. 329
 Galenus sui obliuisci videtur dum docet dignoscere tempora pleuritidis. 331
 Galenum ponere quosdam morbos in principio qui augētur, quosdā in vigore, qui remittuntur. 333
 Galenum signorum tractationē nō rectè docuisse, & quur. 340
 Galenus signorum differentias vniuersas non complectitur, neceas quas tradit ex certis principiis ducit. 344. 345
 Galenus malè diuidit signa in Arte medicinali, & nomina confundit. ibid.
 Galenus malè diuidit signa in Aphorismis. 346
 Galenus in Arte medicinali omnia capita necessaria non ponit à quib⁹ signa sumantur. 352
 & quæ omittat. 153. 154
 Galenus in signorum enumeratione rem confundit. 372
 Galenus propria rerum indicia solum in febris docet. 373
 Galenus raro signa prognostica docet in morbis, exceptis
 acut

INDEX.

- acutis. 374
 Galenus notatur quòd censeat memoratiua signa solis medicis, & non ægrotis vtilia esse. 378
 in Galeno quid potissimū dam- nari possit. 391
 Galenum in arte medicinali si- gna ægrotantium, & sanorū non rectè docere. 390
 Galenus nulla methodo humo- rum notas explicat. 398
 Galenus notatur q̄ bilē atrā a- cerbā, vel acidā eē scribat. 399
 Galenus non videtur rectè dice- re, quòd pituita ad animi mo- res nihil conferat. ibid.
 Galenus repræhenditur, quòd duas duntaxat esse multitudi- nes siue plenitudines dicere soleat. 411
 Galenum in singulis differētiis morbum cognoscendi ra- tionem variare. 421
 Galenus refellitur in signis mor- bi magni. ibid.
 Galeni libri de Locis affectis ostenduntur malè cōfecti. 417
 Galeni ratio qua docet cognosci partē affectā reprobatur. 437
 Galenum nō satis docuisse quæ declarēt partem affici prima- riò vel per consensum, pro- prie vel improprie. 446
 Galeni opinio nō recipitur qua meminit signa memoratiua causarum duntaxat esse. 449
 Galenus signorum memorati- uorum tractationem negligē- tius explicat. 451
 Galeni tractatio de signis pro- gnosticis damnatur. 472
 Galenus non satis docet signa, quæ prænuncient quem sit ha- biturus morbus finem. 500
 Galeni opinio refellitur, vbi a- git in quibus morbis liceat aut non salutem aut mortem prædicere. 501
 Galeni opinio de solutiōe fida, infida, & mala notatur. 504
 Galeni opinio de signis longæ, breuīsq̄ valetudinis expen- ditur, & notatur. 508
 Galeni sententia de signis quæ præfagiunt in morbis crises expenditur, & notatur. 531
 Galeni opinio de loco corporis per quem morbi soluuntur consideratur, & quid in ea de- sideratur. 542-543
 Galenus instantis excretionis locum non eius quæ longius distat docere solet. 545
 Galenus quid scripserit de si- gnis quæ prænunciant in cō- plicatis morbis qui prius, & deinceps solui debeat. 547
 Galenum de conseruatione cor- porum varie tradere. 567
 Galeni opinio de his, quæ con- seruari debent in eodem sta- tu, vel ad id, quod est melius reuocari examinatur. 571
 Galeni locus de mutanda tem- perie per morbos & vitæ oc- cupationes consideratur. 574
 Galenus præcepta solet tradere nulla ratione aut ad modum infirma comprobata. 575
 Gale

I N D E X.

- Galenus sententia de scopis obseruandis in vnoquoque officio medici refellitur. 581
- Galenus locus vbi docet quid sit *naples*, & occasio perpenditur. 587
- Galenus quam negligenter tractationem de indicationibus scripserit. 592
- Galenus in quibus libris de indicationibus diligentius agat. *ibid.*
- Galenus non omnia enumerare quæ indicant, & indicantia confundere cum contraindicantibus, & aliis. 600.601
- Galenus errare quum ponit contrarietatem indicare, aut indicationem esse. 602
- Galenus sententia de indicatione sumpta ab aëre ambiente expeditur, & refellitur. 604
- Galenus ratio, qua vitur ad probandum aërem ambientem indicare curationem expeditur, & refellitur. *ibid.*
- Galenus opinio de indicatione sumpta à causa externa morborum consideratur, & illius principium refutatur. 607
- Galenus dum alios audissimè persequitur non veretur sibi, suisque principiis repugnare. 608.609
- Galenus quum errauerit in tractatione de indicationibus potissima ratio. 612
- Galenus principium, quo vitur ad inueniendas singulas differentias eorum, quæ indicantur, commendatur. 612.613
- Galenus reprobatur, quia ea, quæ ad remedia pertinent indicare dicat ab his, quæ sunt secundum naturam, idque ex propriis principijs. 616
- Galenus opinio quum dicit morbum sui dūtaxat ablationem, & nequaquam remedium curationum indicare expeditur, & refellitur ex propria illius opinione. 432
- Galenus refellitur, quod scribat medicos non ad morbos, sed ad illorum causas abigendas acciri. 619
- Galenus refutatur quod morbi tempora, morbosque ipsos vitum indicare scribat. 622
- Galenus non satis docuisse genus, quantitatem, qualitatem & reliquos scopos materię, qua vitur ad corporis correctionem. 623
- Galenus principia optima de indicationibus ponere, quæ postea confundit, & non feruat. 625
- Galenus opinio de his, quæ indicant genus remedij consideratur & notatur. 624
- Galenus quid de indicantibus victum tradiderit, quidque in eo damnari possit. 626
- Galenus sententia de his, quæ indicant quantitatem materię medicę consideratur, & notatur. 627
- Galenus sibi ipsi repugnat, quum alterationis vacuationisque quan

I N D E X.

- quantitatem ab agri natura, Galenus rectè sentire ostendi-
partium situ, conformatione, tur, quum scribit vniuersa-
& aliis, quæ sunt secun- lem occasionem scribi posse:
dum naturam indicari di- particularem verè mini-
cit. 628 mè. 637
- Galenus modi agendi no- Galenus quid tradiderit de in-
men, & rationem variè vsur dicantibus locum aptum ad
pare, & ex varietate cõfusio- agendum in corpore no-
nem aliis parere. 629 stro. 638
- Galenus opinio de his, quæ in- Galeni loci, in quibus agit de
dicant modum reproba- his, quæ monstrant ordinem
tur. 630 agendi considerantur. 640
- Galenus non seruare sua prin- Galenus de quibus contraindi-
cipia quum scribit victus cantibus egerit, & quæ præ-
modum indicari à viribus, termiserit. 645
& morborum accessioni- Galenus quid senserit de eo
bus. ibidem quodtribuendum est singu-
lis contraindicantibus. 653
- Galenus quid senserit de indi- Galeni locus octauo Methodi
cantibus qualitatem expen- vbi vim contraindicantium
ditur. 632 expendit in febre conside-
ratur. 654
- Galenus contraindicantia qua- Galeni sententia de coindican-
litate remedij pro indican- tibus, & correpugnantibus
tibus docere solet. 634 varia, & confusa. ibid.
- Galenus sequitur in aliis libris quod in illo, quem inscripsit
de Optima secta, maximè re- Grauis dolor quid. 281
præhendit in methodicis me- eius causæ. 284
dicis. ibid.
- Galenus asserit vniuersalem oc- Gustus an aqueus sit. 297
casionem ab his sumi in Me- Gustui qui sapes iucun-
thodo medendi à quibus ne- di. 307
- Galenus agendi posse in libro de Optima secta. ibid.
- Galenus opinio de indicanti- **H** Habitus corporis. vide cor-
bus remedium considera- pus.
tur. 635 Habitus corporis differentiæ
quem ostendat humorem
abundare. 400
- Galenus quid senserit de his, Hectici quur non doleant. 278
quæ indicant particularem Hepatis gibbæ, & simæ partis
occasionem, & quid in hac affectus per quas partes ex-
re desiderari possit. 636 purgari soleant. 440
- Hipp

I N D E X.

Hippocrates de quibus signis potissimū egerit, & quæ præ termiserit. 339	expulsiōni quis. 198
Hippocrates ea à quibus signa petuntur empiricorum mo- re tradit. 351	Humor qui per crisiū reici de- bet qualis. 207
Hippocratis tractatio de præ- dictionibus damnatur. 472	Humores præcipuæ sanitatis, & morbi causæ: & quomodo id fiat. 395
Hippocratis opinio de mutatio- ne consuetudinis expendi- tur. 575	Humores ut plurimum animi, & corporis functionum au- thores. ibid.
Hippocratis sententia, qua qui bus dolores fiant, docet, re- fellitur. 274	Humor temperatus quis. 398
Homine mortuo quid cogno- scere expediat. 465	Humorum notas nulla metho- do docet Gal. 397
Humectantia quo pacto humi- dos, & frigidos efficiat mor- bos. 128	Humorum cognoscendorū si- gna unde sumantur. 398
Humor optimus quomodo vi- tiosus reddatur. 134	Humores qui maligni. ibid.
Humor copiosus à quibus gi- gnatur. ibidem	Humorum effectus qui. ibid.
Humidi morbi quomodo ab assumptis nascantur. 149	Humorum singulorum color, & consistentia. 399
Item ab extrinsecus adhibi- tis. ibid.	Humorum singulorum sapo- res. 399
excretis, & retentis ibid.	Humoris melancholici qualis sapor. 400
his quæ egeruntur. ibid.	Humores qui acidi, insipidi, & falsi. ibid.
Humorum congestionis cau- sa. 156	Humores boni odoris, aut mali qui. ibid.
Humores quæ fundant. ibid.	Humorum effectus qui in cor- pore fiunt genera. 400
Humores à qua intemperie potis- simum aceruentur. ibid.	Humores quo modo ostendant animi mores. ibid.
Humor contentus in vasis in- ternis per febres quur non expiret. 183	Humores singuli in quo loco vel gignantur, vel abundent. 444
Humores à quibus causis ex v- no loco in aliū secedant. 187	Humorum indicia à quibus fon- tibus certiora, aut incertiora sumantur, & quid in vnoquo- que fonte observandū ut cer- ta reddatur cognitio. 405
Humor aptissimus coctioni, &	Humorum generatio qualē tem- periem sequatur. 406
	Humorum cognitio quot capita ha

I N D E X.

- habeat. 408
- Humorum vitia vniuerſa quibus modis corrigantur. 522
- Humores ſinguli per quas partes corporis vacuari ſoleant. 542
- Hydrops. vide aqua inter cutē.
- Hyemales morbi qui. 424
- Hyemalibus morbis excipiēdis quæ partes accommodatiores. ibidem.
- I
- I**maginatio quibus ſœlicior. 400
- Imbecillitas partium in fluxionibus cuius cauſæ rationem habeat. 99
- Incantamenta inepte ad intemperiem à quibuſdam referri. 242
- Incrementum morbi quid. 320
- Indicationum tractatio quantū utilis. 591
- Indicatio quid. 595
- Indicatio quomodo ab analogiſmo, obſervatione, & ratiocinatione differat. 594
- Indicationis nomen vnde ductum. 593
- Indicantia, contraindicantia, coindicantia, & correpugnantia inter ſe differre, nec plura in hac tractatione poni poſſe oſtenditur. 596
- Indicantia quæ propriè dici debeant. 598
- Indicare quæ, & quot dicantur ex Galeno. 599
- Indicationem nullā ſumi à contrarietate, nec ipſam contrarietatem indicationē eſſe. 602
- Indicationem ab aëre ambiente vt Galenus putat nullam ſumi. 604
- Indicetur quid. 605
- Indicare non poſſe quod indicatur. ibid.
- Indicare conuincitur cauſa externa ex Galeni tractatione. 607
- Indicatio à qua re ſumatur. 609
- Indicare quæ dicantur cauſa, & quæ non. 611
- Indicare vnum ſolum, & quæ ex illius diuiſione naſcantur alia quæ indicent. 609
- Indicari cauſas iuuantes, nec indicare poſſe. 611
- Indicare omnia, quæ in nobis reperiuntur. ibid.
- Indicare quæ poſſint extrinſecus poſita, & quæ non. ibid.
- Indicare quæ dicta ſunt à Galeno, & non indicant inter quæ reponantur. 611
- Indicantia poſſe fieri contraindicantia, & coindicantia oſtenditur. 611. & 612
- Indicantium tractatio quæ male ſcripta à Galeno. ibid.
- Indicantium numerum, & indicationē quæ ex Galeno nemo recensere poſſit. ibid.
- Indicantia à condicantibus, & contraindicantibus quantū referat ſeiungere. ibid.
- Indicare vnum duntaxat ſingula indicantia poſſe, & id, quod indicatur ab vno ſolo indicari & quæ. 612

I N D E X.

- Indicari quod commune est à
cōmuni natura, & proprium
à propria. ibi.
- Indicantia omnia in hoc conue
nire quòd ostendant corrigē
da, emendandāque esse vitia
corporis. 613
- Indicantia conseruationē. ibid.
- Indicantia sui ablationem quē.
ibidem.
- Indicantia partim ablationem,
patim conseruationem quæ
sint. 613
- Indicantia conseruationem, cu
rationem, & mitigationem
quæ. ibid.
- Indicans victū, vel remediū. 613
- Indicari quur videatur vnum à
multis. ibid.
- Indicantia quæ sunt secundum
naturam non omnia indica
re materiā medicā, & quæ
id faciant. 514
- Indicans nutritionem quid. 515
- Indicantibus pro contraindi
cantibus quur abuti nō possu
mus. ibid.
- Indicare nihil posse materiā,
quæ debetur conseruationi,
aut curationi, quin etiā ipsam
conseruationem, aut curatio
nem indicet. 617
- Indicent ne omnia quæ sunt præ
ter naturam propria reme
dia consideratur. 618
- Indicare ipsum morbū sui dun
taxat ablationem, & non re
medium, quo curetur non re
ctē à Galeno est proditum.
ibidem.
- Indicans genus rei, idem diffe
rentias eiusdē indicare. 620
- Indicare morbū peculiare suū
remedium, aliquando verò
non, & quando ita. 621
- Indicare quæ possint remediū
peculiare inter symptoma
ta. 620
- Indicantia perpetuo sua reme
dia, aut non inter ea, quæ sunt
præter naturam. ibid.
- Indicare non posse morbi tem
pora & ipsos morbos victū,
vt Galenus putat. 621
- Indicantia genus, qualitatem,
& quantitatem materiæ, qua
vitimur ad correctionem cor
poris non rectē ostensa à Ga
leno & quid ea indicet. 623
- de Indicationibus principia quæ
ponantur à Galeno, nec post
ea seruentur. 625
- Indicare non posse rationē. 626
- Indicantia genus victus & illius
differentias quæ, ibid.
- Indicantia quātitatem quo mo
do à Galeno tractentur. 627
- Indicare quantitatem alteran
tium quæ dicantur à Galeno.
ibidem.
- Indicare quātitatem actionis, &
materiæ medicæ quæ ponere
oporteat. 628
- Indicare victus, vacuationisque
modum quæ dicantur à Gale
no, 630
- Indicare modum in vniuersum,
& sigillatim in singulis quid di
catur. 631
- Indicantia qualitatem quæ po
nantur

I N D E X.

<p>nantur à Galeno, quidque in
eo desideretur. 632</p> <p>Indicare quæ dicantur qualita-
tem remedii & victus à Ga-
leno. ibid.</p> <p>Indicare qualitatem materiæ
quæ statuenda. 623</p> <p>Indicantium natura, & vis quæ
sit explicatur. 624</p> <p>Indicare occasionem quid po-
nendum. 635</p> <p>Indicantia occasionem particu-
larem, & Galeni de hac re o-
pinio. 636</p> <p>Indicantia locum aptum ad agē-
dum quæ ponantur à Gal. &
quæ re vera poni debeant. 638</p> <p>Indicantia ordinem quæ & vbi
doceat Gal. 641</p> <p>Et quæ re vera ponenda. 642</p> <p>Indicantibus quæ repugnent,
aut ea ostendant. vide coindi-
cantia, & contraindicantia.</p> <p>Indicantibus in quibusnam vti
liceat. 658</p> <p>Indicatione vbi vti non datur,
quæ nam alia instrumēta suf-
fecerit ars. 659</p> <p>Inæqualis morbus. vide mor-
bus.</p> <p>Inedia quos morbos parere pos-
sit. 144</p> <p>Infixi doloris causæ & vbi fiant.
287</p> <p>Inflammationis principium, &
alia tempora non rectè, nec
eodem modo in omnibus in-
flammationibus sumi à Ga-
leno. 319</p> <p>Inflammationem graciliū in-</p> | <p>testinorum quot signa mon-
strare possint, & sequantur
symptomata. 366</p> <p>Inflammatio quarum partium
sit affectus. 440</p> <p>Inflāmatio quales mutationes
admittat, & vnde id præco-
gnoscat. 476</p> <p>Inflammatio cordis quæ sana-
ri nequeat. 523</p> <p>Inflammationes quæ suppurari
soleant. 527</p> <p>Inflammatio ad quod genus
morbosum spectet. 53</p> <p>Inflammatio cordis suppurari
nequit. 525</p> <p>Inflammationes præcordiorum
per quem corporis locum e-
uacuato humore abigantur.
ibidem.</p> <p>Ingenii causam à temperamen-
to non petit Galenus. 18.19</p> <p>Ingenium quos humores seque-
tur. 400</p> <p>Insalubritas quid & insalubre
corpus. 345</p> <p>Insaniam vario modo solui pos-
se. 525</p> <p>Instrumentariæ partes. vide
partes.</p> <p>Instrumenta omnium actionū
quæ. 32</p> <p>Instrumenta non reputari in-
ter ea, quæ res constituunt.
ibidem.</p> <p>Instrumenta naturalia prima-
rio affectu semper non labo-
rant, vt Galenus putat. 87</p> <p>Instrumentum causis adden-
dum esse. 96</p> |
|---|---|

I N D E X.

- Instrumentum quid & quotu-
plex. 105
- Instrumentum commune quid
medicis. ibid.
- Item peculiare. ibid.
- Et quotuplex. 106
- Instrumenta quibus medicina
vitur ad scopos consequen-
dos, quæ & quot sint. 592
- ἰσχυρὸν quid Græcis. 80
- Intemperies composita ex sin-
gulis humoribus qualis na-
scatur. 28
- Intemperies composita duobus
committitur. 27
- Intemperaturæ causæ. 137
- Intemperies cum humore quæ
composita, & cognita faci-
lis. 150
- Intemperaturæ quæ nam citius
perimant. 177
- Intermissionis morborum cau-
sa quænam statui debeat. 201.
& 202
- Intestinorum cavitates quibus
de causis occludi possint. 368
- Iracundia quos subesse humo-
res ostendat. 400
- Iupiter quales præfagiat mor-
bos. 487
- K
- K** αἰσὺς Græcis quid signifi-
cet. 387
- L
- L** Aeuigationis causæ. 165
- Languidus morbus. vide
morbus.
- Lapis vesica quæ dicitur esse mor-
bus quomodo intelligatur. 14
- Laxatio à quibus fiat. 162
- Letitia quomodo occidat subi-
tò vel siccet corpus. 147
- Lethales morbi à quibus causis
breues vel longi reddantur. 198
- Lethalis morbi tempora. vide
tempora.
- Leuis morbus. vide morbus.
- Lienem affectum tumor qualis
sequatur. 439
- Ligamentum quid, & quod non
sit pars similis ut ligamen-
tum est. 21
- Ligamenta partium quot modis,
& à quibus ledantur. 170
- Literarum studiosi quibus potissi-
mum morbis affligantur. 464.
- Locus per quem morbi soluun-
tur quæ declarent. 342
- Locum aptum ad agendum, quæ
indigent, aut contraindient.
vide indicatio.
- Longi morbi causas methodo
non docet Galenus. 195
- Longi morbi causæ non omnes
eiusdem generis. ibid.
- Longi morbi causa una imme-
diata, & quæ. ibid.
- Longi morbi, salutaris, vel le-
thalis causæ eadem aliquan-
do, alias verò diuersæ. 196
- Luna quales morbos procreet,
& nunciet in singulis ventu-
ros. 487
- M
- M** Agnus simpliciter mor-
bus quomodo reuera
sumi debeat. 77
- Magnus morbus idem cum pe-
riculoso. 65
- Magnus morbus. reliqua vide
morbus

I N D E X.

- morbus magnus.
 Magnū aliter vsurpat Galenus
 in pulsibus quā in morbis. 67
 Magnitudinis partium auctæ,
 & diminutæ causæ. 167
 Magnitudo corrupta quibus ra-
 tionibus emendetur. 523
 Malignus morbus pro vehemē-
 ti vsurpatur aliquando à Ga-
 leno. 73
 Malignus morbus. reliqua vide
 morbus malignus.
 Mania quē humorē sequat. 400
 Mars quales morbos procreet.
 487
 Materiæ nomen quot modis à
 Gal. sumatur. 102
 Materiæ, & subiecti nomen se-
 pe confundi. ibid.
 Materia quid proprie dicatur.
 ibidem.
 Materiæ nomen quur præsidia
 corporis acceperint. ibid.
 Materia quot modis sumatur.
 103
 Materia morborum qua ratio-
 ne ostendat tempus, quo mor-
 bus præsens infestat. 459
 Materiæ vitia nō sunt formæ. 34
 Materiæ medicæ vis præcogno-
 scenda ab eo, qui medici offi-
 cia rectè exercere velit. 566
 Meatus à quibus angustiores
 reddantur, aut perdantur. 161
 Medicina ad actionem non con-
 templationem comparata.
 114
 Medici in causarum enumera-
 tione, & progressu Aristote-
 lis præcepta non seruant, id-
 que temerè. 129
 Medicina inter sapientiæ par-
 tes qua ratione reputata à
 Philosophis. 92
 Medici officia variantur penes
 causarum varietatem. 120
 Medici officia quæ præcipua, &
 propria illi sint. 552
 Medici officiorum vtilitas, &
 dignitas. 553
 Medicina quur ita dicta. ibid.
 Medicinæ partes diuersæ quur
 constitutæ, & quot. 557
 Medici summū officium quod-
 ibidem.
 Medici officia diuersa quur cō-
 stituta. ibid.
 Medici officia quæ, & quot.
 558
 Medici officium omne in cor-
 poribus præter naturam affe-
 ctis circa causas versatur. 559
 Medici præcauentis officium
 circa quæ versetur. 559
 Medici curantis officium circa
 quæ. ibid.
 Medici officium versantis circa
 symptomata, quomodo ap-
 pellari debeat. 560
 Medici officium neutrum circa
 quæ versetur. ibid.
 Medici officium laborantis circa
 corpora conualescentiū quo
 nomine donandum. 561
 Medici officium senestraftan-
 tis quomodo nuncupandum.
 ibidem.
 Medici officia à quibus varien-
 tur. 562
 Medicus vt sua munera rectè

I N D E X.

- exercere possit, quæ præcog-
noscere debeat. *ibid.*
- Medici recentiores quid præsti-
terint tum Græci, tum Ara-
bes. 340
- Medici qui aliqui scribere ag-
grediuntur cui debeant in-
cumbere. *ibid.*
- Medici exploduntur qui negât
sui officij non esse excremē-
ta spectare. 370
- Medicorum antiquorum, & re-
centiorum errores in enume-
ratione signorum cuiuscun-
que rei. 373
- Medicum quæ oporteat cogno-
scere præsentia. 380
- Medicus in vnoquoque officio
exercendo quos, & quot sco-
pos sibi proponere debeat, &
Galenus de hac re opinio no-
tatur. 581
- Medici notantur, qui in nugis,
& sophismatis versantur, &
propriis artis partes cōtem-
nunt. 591
- Medicorum qui sectis sunt ad-
dicti ingenium. 600. 601
- Medicus quando officia institu-
ta ad correctionem exerceat,
quando verò natura. 578
- Memoria qui valeant. 400
- Menses in mulieribus quur re-
pētant. 187
- Mercurius quales denūciat mor-
bos venturos. 487
- Methodi vis quāta sit in tracta-
tione de signis agnoscitur. 353
- Methodus medendi Galeni ni-
hil aliud quàm tractatio quæ-
dam de indicationibus. 591
- Methodum medendi qui nam
constituere nequeant. *ibid.*
- Mitigatio quib⁹ debeat. 560
- Mitigationem fieri per contra-
ria. 577
- Mitigationē quæ indicent. vide
indicatio.
- Modus agēdi quid, & quot mo-
dis sumatur. 629
- Modum quæ indicent, vide in-
dicatio.
- Mœror qua ratione corpus sic-
cet. 147
- Morbū variè definit Galenus. 3
- Morbi definitio à Galeno tradi-
ta refellitur. *ibidem*
- Morbi causa semper nō est dis-
positio vt Galenus putat. *ibi.*
- in Morbi definitione frustra ad-
ditur ad causæ differentiam
quod primò lædat actionē. 4
- Morbus male dicitur à Galeno
stabilis alteratio. *ibid.*
- Morbus præter naturam à Ga-
leno dicitur esse, aliquando
verò aliter. 5
- Morbus primo actionem non
lædit. *ibid.*
- Morbi definitio à Galeno tra-
dita non separat morbum à
causis & symptomatis. 6
- in Morbi definitione nulla ra-
tione actio ponitur. *ibid.*
- Morbi veræ definitionis inue-
stigatio. 8
- Morbus ex aliis suis effectibus
clarius quàm ex actione læsa
nonnunquam innotescit. *ibi.*
- Mor

I N D E X.

- Morbum per affectum definiri non posse. 5
- Morbum non esse effectum constitutionis corporis. 9
- Morbum non esse causam constitutionis corporis. ibidem
- Morbi generis constitutio corporis ponendum. 8
- Morbus quid. 9. & 11.
- Morbum non esse calorem, nec frigus ut aliqui volunt. 10
- Morborum genera cum differentis confundit Galenus. 15
- Morborum genera sunt ipsimet morbi. 16
- Morborum differentia quae dicantur. ibid.
- Morborum duo summa genera, & unde sumuntur. ibid.
- Morbus & sanitas in quibus poni nequeant. 9
- Morbos in forma similaribus partibus esse proprios. 25
- Morbi similarium partium unde proueniant ex Galeno. 17
- Morborum similis partis male putant recentiores esse non solum intemperiem, sed etiam quae ea sequuntur. 18
- Morbi in tota substantia quibus oppugnentur remediis. 19
- Morborum similarium duo genera. 26
- Morbi in intemperie positi quot, & qui. 27
- Morbi calidi sine siccitate ponendi. ibid.
- Morbus compositus in intemperie duobus modis committitur. 28
- Morbi ex tumore praeter naturam excitati nunc ad intemperiem, nunc ad instrumenta referri. ibid.
- Morborum genera, quae in tota substantia ponuntur certo numero comprehendi non posse. 29
- Morborum proxima causa quae. 30
- Morbum male statuunt quidam in eo quod temperie, & constitutione corporis sequitur. 31
- Morborum in conformatione tria prima genera, & quae. 37
- Morbi in figura quot. ibid.
- Morborum in asperitate, & leuitate vnicum genus. 35
- Morbi in cavitae multiplici. ibidem
- Morbi in soliditate partium vnum genus. 36
- Morbos in numero quosdam ponit Galenus qui non sunt. 38
- Morborum in magnitudine duo prima genera. 39
- Morbi in coniunctione partium duo. 40
- Morbi in situ partium quot. ibid.
- Morbi in connexionione partium quot. ibid.
- Morbum ex solutione continui proprium esse instrumentariis partibus. 41. & 47
- Morbi instrumentorum proprii quot. ibid.
- Morborum genera a quibus sumenda. 48
- Morborum simplicium genera in solutione quatuor. 49
- Morbi ex subiecta materia compositi. 28

I N D E X.

positi non sunt censendi. 52	litatibus quæ proueniat. ibi.
Morbos similariū non posse	Morborum differentia ab ope
disimilariū esse morbos. 53	ribus, quæ in corpore obeun
Morbi cōpositi quomodo cen-	tur, & actionibus simul du-
sendi. 54	ctæ. 61
Morbi similariū cōpositi	Morborum differentia à læsio
quot. ibid.	nis differentiis. ibid.
Morbi complicati qui dici de-	Morborum differentia à parti
beant. ibid.	bus eorum deriuata. 62
Morborum differentias sparsim,	Morborum differentia accidē-
& variè à Galeno doceri. 56	tales quæ, & à quibus ducan-
Morborum differentia quæ nā	tur. ibidem
doceantur à Galeno lib. de	Morbum magnum variè vsur-
Differentiis morborū. ibid.	pari à Galeno. 63
Morborum differentia essentia-	Morbus magnus quis esse dica-
les vnde sumantur. 58	tur à recentioribus. ibid.
& quæ dicantur. ibid.	Morbus magnus quis, & quot
Morborum differentia à causis	modis sumatur. 64. 65
cōpositionis à quibus du-	Morbus simpliciter magnus
cantur. ibid.	quis. ibid.
Morborum differentia à causis	Morbus magnus simpliciter, ve-
propinquis quæ resultent. 59	hemens, & acutus idem. 67
Morborum differentia à causis	Morbus magnus quomodo su-
remotioribus. ibid.	matur, quum dicitur indica-
Item à materia propinqua.	re venæ sectionem. ibid.
ibidem.	Morbi magni in vna quaq; spe-
remota. 59	cie quomodo metiendi. 65
Itē à materia subiecta. ibid.	Morbi magni causæ quæ, & quo
Item à fine. 60	modo confundantur à Gale-
à Causis sine quibus. ibid.	no. 176
à loco in quo gignūtur. ibi.	Morbi magni signa non rectè
à loco in quo dissoluuntur.	docentur à Galeno. 421
ibidem.	Morbum magnum quæ osten-
à tēpore generationis. ibid.	dant. 422
à tempore solutionis. 60	Morbi æstiuī quot modis sumā
Morborum cōpositionem quæ	tur. 68
sequantur. 61	eorum signa. 423
Morborum differentia ab actio-	item causæ. 178
nibus læsis sumptæ. ibid.	Morbi autumnales qui dicantur.
Morborum differentia à qua-	68
	Morb

INDEX.

- Morbus biliosus, & pituitosus
quis, & quot modis dicatur.
ibidem.
eius signa. 424
- Morbus vniuersalis quis dica-
tur. 425
- Morbi vniuersalis, & particula
ris signa. 432
- Morbus communis quis. 67
eius notæ. 432
- Morbus cōmunis, & vniuersa-
lis quomodo differant. 69
- Morborum communium diffe-
rentiæ quæ, & quot. ibid.
- Morbi *ἐν Ἀνθρώποις*, & *ἐν ἰσθμίοις* qui &
quomodo differant. ibid.
- Morbi cōmunis causæ. 203
- Morbi in habitu quot modis ca-
pianur à medicis. 69
- Morbi in habitu causæ. 179
Et notæ. 425
- Morbi pestilentes qui. 69
- Morbus proprius quis. 70
- Morbi proprii, & improprii
causæ. 203
Item signa quæ. 431
- Morbus salutaris, & lethalis
quis. 71
- Morbi dubij qui. ibid.
- Morbi triplex finis statuen-
dus. ibidem
- Morbi qui per crīsim solūtur
differunt ab his, qui subito
desinunt. 71
Item eorum causæ. 200
- Morbi breues, & longi qui. 74
- Morbos quosdam quor breues,
& longos vocet Galenus. 73
- Morbū malignum non rectē
quidam definiunt quod fur-
tim grassetur. 74
- Morbus malignus quid. ibid.
- Morbi maligni causæ. 204
- Morbi maligni signa quæ, &
Galenī de hac re opinio. 433
- Morbus simplex quot modis
vsurpetur à Galeno. 75
- Morbi simplicis causæ. 205
Item signa. 434
- Morbus compositus quot mo-
dis dicatur, & quis reuera sit
huiusmodi. 76
Item illius causæ. 206
- Morbi implexi, siue implicati
qui. 77
- Morbi confusi, & temperati qui
dicantur. ibid.
- Morbus exquisitus quot modis
vsurpetur à Galeno. 78
- Morbus ppriē exquisitus quid,
& de quo dicatur. ibid.
- Morbi nothi qui dicantur. 79
Item illorum signa. 435
- Morbus verus quid. 79
- Morbus vehemēs quis, & idem
cum acuto, & magno. ibid.
- Morbi vehementis, & acuti si-
gna. 426
- Morbus vehemens in quibus
partibus potissimum proue-
niat. ibid.
- Morbus grauis quid. 79
- Morbū acutū variē definit
Galenus, & quomodo eum vt
plurimum sumat. 80
- Morbi acuti differentiæ. 81
- Morbi acuti simpliciter, & non
simpliciter qui dicantur. ibi.
- Morbi acuti qui quadraginta
diebus terminantur. 80

I N D E X.

Illorum differentia	82	Morbi regij causarū recta in-	
Morbi ex acutis profecti.	81	uestigatio, & enumeratio.	
Morbi peracuti siue acutissi-			134
mi qui.	ibid.	Morbi qui nam ab vno, & qui à	
Item illorum differentia	82	pluribus suas causas ducant,	
Morbi adaucti qui dicantur. ibi.			138
Morbi ex decidentia, & acuti		Morborum in tota substantia	
qui. 76. diebus soluntur idem		causa quæ, & à quibus petan-	
Galeno. ibidem		tur.	157
Morbi continui in duplici dif-		Norbi qui nec sanatur, nec oc-	
ferentia à Galeno statuuntur.		cidit vnquam causa.	200
83		Morbi qui subito, vel paulatim	
Morbi continui signa quæ.		solvitur causa.	206
427		Morbi ex substantia deperdi-	
Morbi intermittentes qui di-		tione geniti quorū quidam ci-	
cantur.	83	to, alij tardius soluantur. 207	
Morbus ordinatus, vel inordi-		Morbi tempora vide tempora.	
natus quis.	84	Morbi principium, vide prin-	
Morbi errantes & inordinati,		cipium.	
ordinati, & constantes idē. ibi.		Morbi naturam, genera, diffe-	
Item eorum signa.	429	rētiā, causas, partes, effectus,	
Morbus inæqualis negligē-		signa & remedia quorū quæ-	
ter definitur à Galeno, & quot		rat medicus.	551
modis sumatur.	84	Morbi quomodo ostendant hu-	
Morbi recurrentes qui dicantur		more abundare in corpo-	
à Galeno.	85	re.	402. 403
Morbi primarij, & secundarij,		Morbos, illiusque causas, & effe-	
siue per sympathiam qui.	86	ctus adesse quæ significant.	
Morbus per accidens in eadem		417. 418	
compositione, & non diuersa		Morborum, eorumque causa-	
esse potest.	88	rum, & effectuum genera, &	
Morbus partis similis nūquā		differentia quomodo cogno-	
potest esse organici, aut è cō-		scantur.	419
tra.	ibid.	Morbi in quibus difficile sol-	
Morbi causa, vide causa.		uantur.	425
Morbis exposita corpora. vide		Morbi recidiuam facientis si-	
corpus.		gna.	430
Morbi regij causa ex Galeno		Morbis presentibus quæ oport-	
varia, & quod non rectē nō-		teat scire præterita.	449.
nulla ponantur.	133	& 450	

Morb

INDEX.

- Morbos nonnullos ab initio, alios verò postea qualis fuerit eorum causa clarius ostendere. 453
- Morbi generationis modum quem declarent. 455
- Morbum quem ossedant parum, aut multum perdurasse. 458
- Morbos quales inferant singula astra. 487
- Morbos qui nunquam sanari poterunt, nec occidere, salutare & lethales quem praesagiant. 497. 498
- Morbi longi, & brevis indicia quem, & unde sumantur. 508
- Morbos quos soluat natura, quos ars sola, quos utraque. 510
- Morbos loci ratione quasdam admittere, vel assequi mutationes praeter illorum rationem. 524
- Morborum solutiones. vide solutio. 282
- Mordax dolor quis. 286
- Eius causa. 286
- Mores animi quos humores sequantur. vide animi mores. 312
- Mors quibus contingat in principio, aut alio tempore accessionis. 312
- Mortem quem praenunciant in morbis. 497
- Morti vicini quur non doleant. 271
- Mortis varia ratio per singulos morbos ostenditur. 523
- & quomodo una statui possit omnibus communis. 524
- Mortem venturam sine crisi per morbos quem indicent. 529
- Mortuo homine qua ratione liceat cognoscere, ex quo morbo mors contigerit. 465
- Motus quos facilius afficiat. 139
- Motus quos morbos pariat. 143
- Motum servari aliquando sine sensu praeter Galeni opinionem. 250. 251
- Motus varij corporis quomodo ostendant humores abundare in corpore. 401
- Moveri partes quibus, & quorū causis contingat. 155
- Mulieres quur dociles. 400
- Multitudo quid, & illius differentiae. 411
- Multitudinem triplicem esse, non autem duplicem ut Galenus putat. ibid.
- Multitudinem quem facit substantia varia, & diversa nomina pro illius ratione. 412
- Multitudinem in toto. parte, ad vires, vasa, & proportionem quem committere possint. 414
- Multitudinis cuiuscunque indicia ex Galeno. ibid.
- Multitudo quem nulla signa habeat. 415
- Multitudo ad vasa duplex Galeno, & illius indicia 416
- Mutare quem nam, & in quem oporteat. 572
- Mutatio temperaturae cuiuscunque quando tentanda. 573
- & Galeni de hac re opinio. 574
- Natu

I N D E X.

N

Naturæ robur quomodo
aliquando morborum
sit causa. 168
præter Naturam in nobis quot
sint. 210
Naturæ rei nomine quid intel-
ligendum in tractatione de
signis. 353
Natura quid possit efficere, &
non ars, & contrâ. 392
Naturæ contraria, quæ gene-
ratim, sigillatimque indi-
cent. 429
Nervorum dolores nullo serua-
to ordine intendi, & remit-
ti. ibid.
Nervus quomodo pars simila-
ris. 21
& quomodo ab Arist. & Gal.
dissimilis dicatur. 22
Nominibus in disciplinis non
esse abutendum. 617
Nosήμια παρὰ φύσιν quæ di-
cantur. 85
Nosήμια ὑποφύσιν quæ. ibid.
Numerus corruptus morbus
non est, sed causa morbi. 13
Numerus partium quibus cau-
sis deficiat. 165
Numeri partium aucti cau-
sæ. 167
Numerus partium vitiatus qua
ratione corrigatur. 524
Nutritio in quibus foelicius
obeatur. 402
Nutriendi rationem quid indi-
cet. 615

O

Obstuctionibus qui sint ex-
positi. 126
Obstructionis causæ quæ.
163. 164
Obstruentia à constipantibus à
Galeno distingui. ibid.
Obstructiones quæ tollant. 523
Occasio an ponenda sit posita
qualitate, & quâritate dispu-
tatur. 587
Occasio quotuplex, & quid. ibi.
Occasio vniuersalis quid. 587
Item quid particularis. ibid.
Occasionem quæ indicent. vide
indicatio.
Occasio vniuersalis quæ scribi
possit. 637
Occasio quæ dicatur solum ab
exercitatis medicis cognosci
posse, & quæ. 638
Oculi partem quomodo optimâ
esse statuat Aristot. 301. 303
Oedemata quot mutationes ad
mittant. 522
Officia medici. vide quædam in
dictione medicus.
Officiorum medici numerus in-
uestigatur. 353
Officia instituta ad corporis
correctionem quæ, & quot
sint quæ exerceant. 578
in Officiis his exercendis an na-
tura, vel ars primas obti-
neant, & Galeni de hac re
opinio. 579
Olfactus an vaporosus. 298. 299
Olfactus instrumentum non
est in cerebri ventricu-
lis. ibid.
Oper

INDEX.

Opera quæ in nostro corpore
sunt à quibus causis proue-
niant. 310

Ordinatus morbus. vide mor-
bus.

Ordo partium sub quo conti-
neatur. 36. 37

Ordo in quibus reperiatur. 640

Ordo duplex statuendus in sin-
gulis actionibus. ibid.

Ordo accidentarius quis. 640

Ordo essentialis quis. ibid.

in Ordine agendi non esse sta-
tuenda prima quæ cogitatio-
ne, sed quæ actione sunt pri-
ma. 641. 642

Ordinem agendi quid indicet.
vide indicatio.

Otium qua ratione corpus ex-
siccet. 147

Οἷοντες dolores qui. 287

Parotides circa aures quæ
prænuunt. 546

Partium substantia malè po-
nitur semper læsa, læsis illa-
rum actionibus. 6

Partium similarium morbi, &
natura vnde proueniant ex
Galeno. 13. 14

Partium singularum forma di-
uersa ab earum temperamen-
to. ibid.

Partes benè constitutæ quæ in-
telligantur. 20

Partis nomē quæ significet Ari-
stoteli & Galeno. 22

Partes similes quomodo di-
cantur os, neruus, ligamen-
tum. 21

Partis similis nomen ad ma-
teriam, ex qua illa conficitur.
refertur. 22

Partes similes duplices mor-
bos pati. 25

Partiū actiones. vide actiones.

Partes similes, vt similes cō-
munia omnia, & eadem ha-
bere. 21

ad rectam partium instrumē-
tariarum constitutionem præ-
ter ea, quæ ponit Galenus re-
quiri substantiam simila-
rium. 30

de Partium substantia quæ po-
ni debeant. 31

Partes instrumentariæ quæ nō
dicantur ex sanguine, spiritu,
& ex similaribus consti-
tui. 32

Partes instrumentarias non plu-
ribus quàm quinque con-
stare. 35

Partium figura quot modis va-
riari possit. 37

Partium aliquarum figurā per
se, aliarum verò per accidens
corrumpi. ibi.

Partium mutilationes ex dimi-
dio factas ad magnitudinis
non numeri vitium referen-
das. 38

Partium numerum excedentiū
duplex natura. 39

Partes quot modis crescere pos-
sint, & minui. 39. 40

Partium coniunctio positum, &
connexionem continet. 40

Partium læsiones omnes mor-
bos illarum non esse. 41

Part

I N D E X.

- Partium læsiones quomodo cognoscantur pertinere ad partem læsam, vel aliam. *ibid.*
- Partium figuram quæ vitiatur. 119
- Partium situs à quibus vitiatur. 171
- Partium connexionis, magnitudinis, numeri, & figuræ vitia causas. vide propriis locis.
- Partes principes non ad multas actiones exercendas, sed potius aliis suppeditandas comparatæ. 233. 234
- Partes propriè affici quæ dicantur. 70
- Partes solidæ quæ, & quot modis dicantur. *ead.*
- Partium natura, & conditio cognita quantum conferat medico. 564
- Partium instrumentariarum effectus. 395
- Partes publicas duplex functionum genus habere. *ibid.*
- Partem affectam deprehendere difficile. 436
- Partem affectam quibus notis deprehendi scribat Galenus, & quid in ea re desideretur. *ibid.*
- Partis affectæ indicia à quibus sumantur. 438
- Partis essentiæ nomine quid contineatur. *ibid.*
- Partem affectam quomodo cognoscamus ex his quæ illi insunt secundum essentialiam. 439
- Partis proprietas quomodo ostendat partem affectam. 440
- Partem affectam quomodo causæ efficientes monstrent. *ibid.*
- Partem affectam quomodo morbi, & illorum tempora ostendant. *ibid.*
- Partis affectæ indicia ex causis iuvantibus, & lædētibus quomodo ductantur. *ibid.*
- Partis laborantibus signa ab illius effectibus sumpta. *ibid.*
- Ab actionibus læsis. 441
- Ex illius usu. *ibid.*
- Ex dolore. *ibid.*
- Ab excrementis, quæque in ipsis consideranda sint. 441
- Ex qualitatibus corporis. 444
- Partis affectæ indicia ex similitudine aliorum ducta. 445
- Partem affectam primariò, & propriè quantum referat ab aliis distinguere, & quod Galenus id rectè non doceat. 446
- Partis affectæ primariò, & per consensum notæ unde sumantur. *ibid.*
- Partes quæ mitiora, aut validiora remedia postulent, aut alterius generis. 615
- Pars quænam sit apta facilè, aut difficilè aliis compari. 446
- Partem affici propriè, vel impropriè quæ monstrent. 448
- Partes quæ laborauerint per morbos quomodo in convalescentibus cognoscantur. 463
- Partes quæ longiores, vel breviores morbos experiuntur quæ. 509
- Partes singulas pro illarum situ per

I N D E X.

- per diuersos corporis locos bis sint expositi. 488.490
 expurgari. 543. 544 Pituita frigidissima est. 398
 Partium conformatio quantū Pituitosos obruso ingenio
 conferat ad exercenda medi- esse. 400
 ci officia. 564 Pituita abundante qui morbi
 Item quantum earum magni pradicendi. 487
 tudo. ibid. Pituitam ad animi mores con-
 Quantum figura. 565 ferre, etsi Galenus aliter sen-
 Quantum numerus. ibid. riat. 400
 Quantum situs. ibid. Itē quos morbos pariat. 486
 Connexio. ibid. Platonis, quem Galenus & alij
 Proprietas. 566 Medici sequuntur, sententia
 Dignitas. ibid. de dolorem inferentibus re-
 Utilitas, & publicum offi- fellitur. 400
 cium. ibid. Platonis sententia de voluptatē
 Passiua qualitates an dolorem inferentibus refellitur. 288
 inferant. 274. 278 Plenitudo. vide multitudo.
 Paulus Aegineta nihil de indi- Pleuritis quot, & quas mutatio-
 cationibus scripsit. 591. 592 nes recipiat. 516. 528
 Per accidens morbus. vide mor- Pleuritis quur in tumorem du-
 bus. rum conuerti nequeat. ibid.
 Periodus in morbis quid. 321 Pleuritis quæ semper ad salutē,
 Periodi partes quot. ibid. quæ verò ad mortem termi-
 Peripneumoniæ quæ sint com- netur. 526
 munita, & quæ propria indi- Pluritidem quæ prænuncient
 cia, quæ mediata, vel imme- per vacationē finiturā. 527
 diata. 361 Pleuritidem suppuratam, aut in
 Per se, & per accidens quid Ga- putredinem conuersam quæ
 leno. 88 ostendant. ibid.
 Pestilens morbus. vide morbus. Pleuriticos quæ semper comi-
 Philosophi qua in re reliquis tentur signa, & quæ non. 361
 præstent. 92 Pleuritidem alio migraturam
 Phrenitis per quem locum cor- quæ doceant. 528
 poris dissoluatur. 543 πλῆθος an plenitudo, vel multitu-
 Pilos nō nutriri necesse partes do dici debeat, & quid sit. 410
 animalis. 39 πλῆθος quid. 412
 Pilorum differentia quomodo πνευμὸν quid Græcis. 412
 ostendant humores abunda- πνευμάτωσις quid. 413
 re in corpore. 401 Podagra quo tēpore anni potif-
 Pingues & graciles quibus mor simū grauius affligat. 492. 493

I N D E X.

πρὸς αὐτὸν quid.	412	bos qui singulos per vitam	
πρὸς αὐτὸν	413	infestabunt.	485. & 486
πρὸς, siue meatus quid signifi-		Prædicere salutem, aut mortem	
cene medicis.	161	in quibus morbis liceat, aut	
Præcauere quis Galeno dica-		non.	501
tur.	555	Præfagiendi ratio quomodo cer-	
Prædictionem variant tempo-		ta fieri possit.	480
ra morborum.	313. 314	Præsidiorum genera quæ ma-	
Prædictionis nomen quid signi-		teriæ medicæ nomen accepe-	
ficer.	349	runt.	102
Prædicendum quid de futuris.		Præseruationem quæ indicent.	
468		427	
Prædicendi artis vtilitas, & di-		Præseruationis officium an sit	
gnitas.	469	omnes an quasdam morbo-	
Prædicere quid oporteat in sa-		rum causas auferre, non satis	
nis.	468	ex Galeno constat.	560
Prædicenda quæ sint vrgenti-		Præseruatio quæ fiat per cōtra-	
bis morbis.	470	ria, quæ verò partim per	
Prædictionū tractationē quàm		contraria, partim per simi-	
negligenter antiqui expli-		lia.	576
carint.	471	Præparatio corporis. vide cor-	
Prædictionum varia vis osten-		pus.	
ditur.	473	Primò, immediatè, & proximè	
Prædictiones neutras quas ap-		idem Galeno.	5
pellent medici.	ibid.	Primarij morbi, & per consen-	
Prædictiones quo modo sume-		sum causæ.	201
re liceat à rei essentia.	474	Principium morbi quor modis	
Prædictiones ex causis rerum		sumatur.	316
quomodo sumantur.	475	Principium morbi malè definit	
Prædictiones ex causis qualem		Galenus quòd sit tempus cru-	
vim habeant.	476	ditatis.	318
Prædictionum quæ sumuntur		Principij morbi significatio	
ab effectibus quanta varie-		qua dicitur morbus gigni	
tas.	477	quomodo intelligenda.	317
Prædictiones nō omnes bonas		Principiū morbi, & vigor quū	
esse oportet si salus sequutu-		in eodē tenore per hæc tem-	
ra, vt Galenus putat.	481	pōra maneat morbus quomo-	
Præfagire quomodo debeat me-		do inter se differant.	318
dicus.	480	Principij morbi longitudo, vel	
Prædicere quomodo liceat mor-		breuitas vnde proueniat.	327
		Proca	

I N D E X.

- Procatactica, & præcedens causa. vide causa.
- Productus morbus. vide morbus.
- Profluuium sanguinis. vide sanguis.
- Profundus dolor quid. 287
- Proprius morbus. vide morbus.
- προφύλακτος* causæ quæ dicantur, 104. & 116
- Prophylacticæ officium variè explicat, & confundit Galenus. 555
- Proprietates rerum an inter essentiam vel effectus rerum ponendæ. 353
- Pruriginosus dolor. 285
- Pueri quur dociles. 400
- Pueri quur per similia, & non dissimilia conseruandi. 371
- Pulsus magni tres duntaxat nō esse causas vt Galenus putat. 257
- Pulsatorius dolor. 282
eius causæ. 285
- Punctura quid. 498
- Punctorius dolor quid. 282
eius causæ. 286
- Pulmonis fluxio qua ratione occidat. 525
- Pus esse proprium excrementū quod sit in concoctione partium diuisarum. 43
- Putrefacientia aliter sumit Aristoteles quàm Galenus, 165. & 166.
- Putrefacientium duplex genus apud Gal. ibid.
- Putrefactio sanguinis quid Galenus. ibid.
- Putrefactionis veræ causæ. ibid.
- Putredo humorum contentorum in locis constipatis accessionum causa. 184
- Purgationes quur maiores moliamur inclinante quàm incipiente morbo. 631
- Q** Valitates quæ symptomata sunt ad quæ genera pertineant. 220
- Qualitates secundæ nō semper à primis fieri. 18
- Qualitates præter naturam tribus modis fieri. 231
- Qualitates corporis quos affectus significare possint. 386
- R** Aritas non semper sequitur temperiem. 19
- Rari doloris causa. 286
- Rarefacienti quæ. 162. & 163
- Recidivæ morborum à quibus causis fiant. 194
- Recidivas quæ dispositio porifissimum faciat. ibid.
- Recidivam quæ portendat. 494
- Recidivarum causas quæ præstegiant. 496
- Recidivam instare, aut longius abesse, & modum quo accidet, & quæ ostendant. ibid.
- Remedia eadem diuersis morbis sæpe opitulari. 29
- Remedium quid ex Galeno. 625
- Remedia semper præsentibus, & nunquam absentibus, affectibus deberi. 641
- Remedia doloribus adhibita

Y

I N D E X.

- quæ voluptatē, quæ vero no-
uum dolorem adferant. 292
- Retrahens dolor. 283
- eius causa. 286, & 287
- Replentia à quibus sumantur. 171
- Respiratio difficilis varios affe-
ctus thoracis monstrat. 361
- Restauratio conualescentium
an per similia, vel contraria
fiat. 577
- Rigorem per morbos non idē
semper significare. 356
- Risus copiosus secundum natu-
ram quos ostendat humores
abundare. 400
- Rumpi quæ facillē possint, aut
difficilē. 171
- Ruptura quid. 49
- S
- Sanguis & spiritus non vt
partes sed vt instrumēta
actionum sunt causa. 32
- Salutem quæ prænuncient per
morbos indicia. 497. & 498
- Salutem, aut mortem in quibus
certo prædicere liceat. 501
- Salutaris, lethalisque morbi cau-
sa. 200
- Salutares morbi quomodo lon-
gi, & breues fiant. 196
- Salutaris morbus. vide quædam
in dictione morbus.
- Sani non qui possint agere, vt
Galenus scribit, sed qui rectē
sunt constituti, vocandi. 9
- Sanitas quid. 10
- Sanitas in forma rei solum po-
nenda. 36
- Sanitates duæ. 10
- Sanitatis naturam, genera, diffe-
rentias, causas, effectus, & si-
gna quæ querat medicus. 551
- Sanorum vitia qualia sint. 554
- Sanitatem illiusque effectus, &
causas quæ ostendant. 392
- Sanitatis genera, & differentias
quæ monstrent. 393
- Sanitas qualis fuerit laborante
egro quomodo cognosci pos-
sit. 460
- Sana corpora quid paulo ante
egerint, quidque sint passa
quomodo cognoscamus. 465
- Sanguinis missio. vide venæ se-
ctio.
- Sanguinis excretio toto gene-
re præter naturam quomo-
do à Galeno, & re vera intel-
ligatur. 230
- Sanguinis excretio quæ præter
naturam censerī debeat. ibi.
- Sanguinem qui mores animi
abundare ostendant. 400
- Sanguis quos morbos pariat,
486. & 487.
- Sapores omnes non sequi tem-
periem. 19
- Saturnus quales morbos por-
tendat. 487
- Scirrhi quod mutationes admit-
tant. 522
- Scopi seruandi in vnoquoq; of-
ficio medici, qui & quot, &
Galenī de hac re opinio. 580
- Scoporum horum consideratio
quantum necessaria, & utilis
medico. 581
- Scoporū tractatio quā negli-
genter explicata ab antiquis,
& rec

I N D E X.

- & recentioribus scriptoribus. Sensus exquisitus, & obtusus
ibidem. non sequitur temperiem. 19
- Scoporum numerus quo utitur Sensus fani quomodo volupta-
Aristoteles quur medicinæ te afficiantur. 293
- prorsus accommodari ne- Sensationum differentia quomodo, & quales ostendunt hu-
queat. 582 mores vigere. 401
- Scoporum quis primus, quis se- Sensorium quid Galeno signi-
cundus, & qui deinceps sta- ficet. 297
- tuendi. 583 Sensoria quæ maiori dolori ob-
Scopi omnibus officiis, vel a- noxia, quæ minori. 275
- ctionibus communes & pe- Sensoria an similia sensibus sta-
culiæ. 584 tuenda. 300
- Scopus quid agendum, quæ & Siccum quo pacto siccus, & fri-
quot sub se contineat. ibid. gidos morbos gignat. 128
- Scopus qui genus materiæ spe- Siccus morbos quomodo af-
ctat quàm multiplex. 585 sumpta pariant. 146
- Scopus qui proponitur in qua- Item quæ excernuntur, & re-
litate materiæ quid admo- tinentur. ibid.
- neat esse spectandum. ibid. Item quæ fiunt. 147
- Scopus positus in quantitate rei Item quæ extrinsecus adue-
quid significet. 586 niunt. ibid.
- Scopus qui modum rei spectat Siccitas quo modo proveniat in
quid admoneat intelligen- corpore à mœrore, cogitatio-
dum. ibid. ne, & vigilia. 147. & 148
- Scoporum numerus positus per A lætitia. 149
- fectus esse ostenditur. ibid. A nobis ipsis. 148
- Scopum distinctum ne faciat Siccitas quæ facile, aut difficile
ocasio à qualitate, & quanti- emendetur. 179
- tate expenditur. 587 Siccitas an dolorē inferat. 278
- Scopus consequendi ratio om- Signorum utilitas quæ, & quan-
nium utilissima in medi- ta sit. 339
- cina. 590 Signorum tractatio à nemine
Scopos agendi, quot, quibusque satis explicata. ibid.
- instrumentis rationalis me- Signorum tractatio quid potis-
dicus assequi possit, & Ga- simum requirat. 340
- leni de hac re opinio. 592 Signorum tractationem difficil-
Secundum naturam in sanita- limam esse. ibid.
- ris definitione quid. 11 Signorum tractatio quot capita
Sectarū patrociniū dānatur. 147 habeat. 341
- Sensibilis noxa quid Galeno. 12

I N D E X.

- Signum** quid. 343
per Signa quæ dignoscenda. ibi.
per Signa quæ cognoscuntur plu-
 ribus modis cognoscere o-
 portare. 342
Signorum genera quot. 344
Signorum differentias antiqui
 methodo nō explicarūt. ibi.
Signorū diuisio, qua vtitur Ga-
 lenus in Arte medicinali re-
 fellitur. 345
Signorum diuisiones à Galeno
 traditas non comprehende-
 re omnia quæ ars postulat.
 346
Signorum differentiarum à quibus
 petantur. 347
Signorum differentia omnibus
 communis quæ constituen-
 da. ibidem.
Signa sana, morbosa, & neutra
 quæ dicantur. ibi.
Signa salubria, insalubria, &
 neutra quæ dici debeant. ibi.
Signa pathognomonica quæ
 sint. 348
Signa *inipavibula* quæ dican-
 tur. ibi.
Signa *owdpoivra* quæ sint. ibi.
Signa propria quæ dicantur à
 Galeno. 41. & 63
Signa coctionis, & cruditatis
 quid significant. 70
Signa morborum quæ proprio
 nomine careant. ibi.
Signa critica quæ dicantur. 348
Signa demonstratiua, progno-
 stica, & memoratiua quæ di-
 cantur. ibi.
Signa morbi. vide morbus.
- Signorum** differentiarum à rebus
 significatis ductæ. 347
 à Significandi modo. 348
Signa quæ plura vnus author,
 quàm alius ponat; & quæ in
 illis dissentiant. 351. & 352
Signorum fontes inuestigan-
 rur. 353
 & quot sint. ibi.
Signorum fontes in Arte medi-
 cinali quos omittat Galenus.
 354
 & quid in his, quos ponit de-
 sideretur. ibi.
Signa in omni re ab omnibus
 fontibus capi non posse. 355
Signa certiora nunc ab vno, nunc
 ab alio fonte duci. ibi.
Signorum tractationum qualē
 profiteatur author, 355. & 356
Signorum vis à medico præco-
 gnoscenda. ibi.
Signorum vis varia, nec eadem
 in omnibus. ibi.
Signorum vim cognoscere quā
 difficile. ibi.
 de Signorum vi quæ negligē-
 ter scripserint antiqui. 357
Signorum vis in quo consistat,
 & quomodo comprehendi
 possit. ibi.
Significandi vim quæ non ha-
 beant. ibi.
Significandi vim non eadem o-
 mnibus esse. ibi.
Significandi modus in quo con-
 sistat. 358
Signorum propriorum duplex
 natura. 360
Signa ab essentia rei sumpta
 quid

I N D E X.

- quid possint, aut nequeant ostendere. 362
- Signa à causis sumpta quid possint, aut nequeant præmonstrare.** 363
- Signa quæ ab effectibus sumuntur, quid valeant monstrare.** 364
- Signa, quæ à similitudine sumuntur, in quibus vim & qualem habeant.** 365
- Signorum numerus in vnaquaque re à singulis authoribus temerè variatur.** ibid.
- Signa quot possint esse in vnaquaque; re inueniendi ratio.** 366
- Signorū inuestigatio quare male à multis fiat.** 370
- Signorum inuestigatio in quibus necessaria & quomodo hæc fieri debeat.** ibid.
- in Signorū inuestigatione quomodo, & qua voce interrogandi ægri.** 371
- Signorum enumerationem confundisse omnes scriptores.** 372
- Signa quæ primum de vnaquaque re enumeranda.** 373. 374 & 375
- in Signorū enumeratione quot modis errant medici.** 374
- Signa quæ primò enumeranda inter demonstratiua, memoratiua, & prognostica.** 375
- item in aliis quæ per signa cognoscere oportet.** ibid.
- Signa quæ in facie apparent, ut Hippocrates censet in omni morbo primum non semper spectanda.** 377
- Signorum demonstratiuorum, memoratiuorum, & prognosticorum vtilitatem non rectè docet Galenus.** 378
- Signorum genera, & differentias, signata rei genera, & differentias ostendunt.** 382
- Signa demonstratiua quæ primò & deinceps enumeranda.** 387
- Signa memoratiua quorū finem ex Galenò cuius opinio refellitur.** 449
- Signa memoratiua quæ doceant cognoscere.** 450
- Signorum memoratiuorum tractationem quā negligenter explicauerint alii scriptores.** 451
- Signa quæ docent, vbi plures sunt morbi, qui prius, & qui postea finietur.** 547
- Signa quæ docent per quem locum causæ suos morbos excitauerunt.** 456
- Signa quæ ex Astrologia petuntur à quo fonte signorum ducantur.** 485
- Signa, quæ docent à quibus causis quilibet in morbum prolabetur.** 489
- Signa ostendentia quomodo gignetur morbus.** 490
- Signa, quæ prænunciant, quæ nam pars corporis causas morborum primum excitet.** ibid.
- Signa quæ docent instare, aut longius abesse morbum.** 492
- Signa declarantia ea, quæ ventura sunt in conualescentibus.** 494

INDEX.

- Signa præmonstrantia recidivam futuram. *ibid.*
 Signa quæ docent quem finem sit habiturus morbus. 497.
 498
 Signa quæ solutionis qualitatem denunciant. 540
 Signa quæ docent longum, vel breuem fore morbum. 508
 Signa quæ ostendūt ea, per quæ solvuntur morbi, & quātum vtilia. 521
 Simulatores atrabilarij. 400
 Similia quæ lædāt, & quæ non. 571
 Similia quomodo dicantur conseruare corpora. lege conseruatio.
 Similares partes. vide partes.
 Simpliciter quomodo aliquid dicatur esse. 64
 Simplicis, & compositi morbi causæ. 205
 Sol quales morbos gignat, & nunciet futuros. 487
 Solutio continui. vide continuum.
 Solutionis qualitatis nomine in morbis quid intelligendum. 504
 Solutionis qualitatem in quibus solum doceat morbis Galenus. *ibidem.*
 Solutio fida, periculosa. tuta, obsecura, indicata, bona, perfecta, quid: in quo Galenus refellitur. 506
 Solutionem fidam, aut infidam quæ monstrent fore. 507
 Solutionem facilem in morbis quæ promittant vel difficilem. 506
 Solutionem obscuram, aut euidētē fore per morbos quæ præfagiant. 507
 Solutiones bonas morborū quæ prænuncient. *ibid.*
 Solutiones perfectas quæ polliceantur indicia. *ibid.*
 Solutionis morborum diem, & horam quæ ostendant 515
 Solutionis terminū in quibus morbis sola coniectura deprehendere liceat. *ibid.*
 Solutionis hora quæ constituenda in morbis, & quæ eam declarent. 517
 Solutionis authorē quæ ostendant signa. 520. & quantum præcognoscere referat. *ibid.*
 Solutiones in morbis per eadem media non semper contingere, & quæ id declarent. 521
 Solutionis modum in morbis quæ significant. 529
 Solutionē in morbis fore pericrisim quæ præfagiant. 531
 Solutionem per abscessum, vel coctionem fore quæ prædicent. 536
 Solutiones morborum per hanc vel aliam partē futuras quæ ostendant. 542
 Somnus quos humores vigore ostendat. 401
 Sophistarum superflua argumenta redarguuntur. 605
 Spiritus substantia qualis. 263
 Spiri

I N D E X.

- Spiritus an partes sint.** 34
Spirituū vi, & ratione quinam affectus fiant. ibid.
Spiritus quid requirat, vt possit seruire officiis corporis. 264
Spiritus quot modis alterari possint. ibid.
Spiritus quibus modis potissimum affici possint. 454
in Statu corporis secundum naturā quid dignoscendū. 344
Studiosi litterarū quur infelicitate concoquant. 255
Struthiocamelus vi caloris ferum non concoquit. 19
Sudorem per crises aduentare quæ præfagiant. 547
Suppurationes qua ratione contingant in inflammationibus. 527
Suppurationes fieri quæ declarent, & quid internas suppurationes sequatur. 528
Suppurationē laudabilem, quæ verò putredinē factam ostendant. ibid.
Sydera cœlo hærentia quos significant morbos. 487
Symptomatum tractatio cognitu iucunda, & necessaria. 209
Symptomata causarum, & morborum effectus. ibid.
Symptomata quomodo curatio nem faciant. ibid.
συμπτωματα & συμπεβαινεις inter se distinguit: & postea confundit Galenus. 210
Symptomata multa fiunt ad animæ commodum, etsi in hoc Galenus variet. 212
Symptomaticas excretionē alter quam symptomata corrupta tractatione vsurpat Galenus. ibid.
Symptoma propriè quid. 213
Symptomatum plura quam tria genera à Galeno posita. ibi.
Symptomatum prima genera quot ponenda. 219
Symptomatum numerus par esse non potest in omnibus morbis, & partibus affectis. 232
Symptomata partes principes pauciora nonnunquam alia experiri. 234
Symptomatum numerum in singulis partibus affectis quæ ratione deprehendere liceat. ibid.
Symptomatum differentia à quibus sumenda. 234
Symptomata cognata, & quæ affinia dicantur à Galeno. 236
Symptomata insignia quæ appellet Galenus. 237
Symptomata vtilia quæ Galeno. ibid.
Symptomatum causas quas querere debeamus. 239
Symptomatum causas nō rectè docet Galenus, & quæ in eo desiderari possint. 240
Symptomatum omnium morbi non sunt causæ. ibid.
Symptomatum causæ quæ, & quot ponenda. 243
de Symptomatibus quid dignoscendum. 344
Symptomata qua ratione ostendant præsentē morbos recen

INDEX.

- Signa præmonstrantia recidi-
uam futuram. *ibid.*
- Signa quæ docent quem finem
sit habiturus morbus. 497.
- 498
- Signa quæ solutionis qualita-
tem denunciant. 540
- Signa quæ docent longum, vel
breuem fore morbum. 508
- Signa quæ ostendūt ea, per quæ
soluuntur morbi, & quātum
vtilia. 521
- Simulatores atrabilarij. 400
- Similia quæ lædāt, & quæ non.
571
- Similia quomodo dicantur con-
seruare corpora. lege confer-
uatio.
- Similares partes. vide partes.
- Simpliciter quomodo aliquid
dicatur esse. 64
- Simplicis, & compositi morbi
causæ. 205
- Sol quales morbos gignat, &
nunciet futuros. 487
- Solutio continui. vide conti-
nuum.
- Solutionis qualitatē nomine
in morbis quid intelligen-
dum. 504
- Solutionis qualitatem in qui-
bus solum doceat morbis Ga-
lenus. *ibidem.*
- Solutio fida, periculosa, ruta, ob-
scura, indicata, bona, perfe-
cta, quid: in quo Galenus re-
fellitur. 506
- Solutionem fidam, aut infi-
dam quæ monstrent fore.
507
- Solutionem facilem in morbis
quæ promittant vel diffici-
lem. 506
- Solutionem obscuram, aut eui-
dentē fore per morbos quæ
præfagiant. 507
- Solutiones bonas morborū quæ
prænuncient. *ibid.*
- Solutiones perfectas quæ polli-
ceantur indicia. *ibid.*
- Solutionis morborum diem, &
horam quæ ostendant 515
- Solutionis terminū in quibus
morbis sola coniectura de-
prehendere liceat. *ibid.*
- Solutionis hora quæ constituē-
da in morbis, & quæ eam de-
clarent. 517
- Solutionis authorē quæ osten-
dant signa. 510. & quantum
præcognoscere referat. *ibid.*
- Solutiones in morbis per ea-
dem media non semper con-
tingere, & quæ id decla-
rent. 521
- Solutionis modum in morbis
quæ significant. 529
- Solutionē in morbis fore per
crisim quæ præfagiant. 531
- Solutionem per abscessum, vel
coctionem fore quæ prædi-
cent. 536
- Solutiones morborum per hāc
vel aliam partē futuras quæ
ostendant. 542
- Somnus quos humores vigore
ostendat. 401
- Sophistarum superflua argu-
tiæ redarguuntur. 605
- Spiritus substantia qualis. 263
- Spiri

I N D E X.

- Spiritus an partes sint.** 34
Spirituū vi, & ratione quinam affectus fiant. ibid.
Spiritus quid requirat, vt possit seruire officiis corporis. 264
Spiritus quot modis alterari possint. ibid.
Spiritus quibus modis potissimum affici possint. 454
in Statu corporis secundum naturā quid dignoscendū. 344
Studiosi litterarū quur infelicitate concoquant. 255
Struthiocamelus vi caloris ferum non concoquit. 19
Sudorem per crises aduentare quæ præfagiant. 547
Suppurationes qua ratione contingant in inflammationibus. 527
Suppurationes fieri quæ declarent, & quid internas suppurationes sequatur. 528
Suppurationē laudabilem, quæ verò putredinē factam ostendant. ibid.
Sydera cœlo hærentia quos significant morbos. 487
Symptomatum tractatio cognitu iucunda, & necessaria. 209
Symptomata causarum, & morborum effectus. ibid.
Symptomata quomodo curatio nem faciant. ibid.
συμπτωματα & συμπτώσεις inter se distinguit: & postea confundit Galenus. 210
Symptomata multa fiunt ad animas commodum, etsi in hoc Galenus variet. 212
Symptomaticas excretionē alter quam symptomata corrupta tractatione vsurpat Galenus. ibid.
Symptoma propriè quid. 213
Symptomatum plura quam tria genera à Galeno posita. ibi.
Symptomatum prima genera quot ponenda. 219
Symptomatum numerus par esse non potest in omnibus morbis, & partibus affectis. 232
Symptomata partes principes pauciora nonnunquam alia experiri. 234
Symptomatum numerum in singulis partibus affectis qua ratione deprehendere liceat. ibid.
Symptomatum differentia à quibus sumenda. 234
Symptomata cognata, & quæ affinia dicantur à Galeno. 236
Symptomata insignia quæ appellet Galenus. 237
Symptomata vtilia quæ Galeno. ibid.
Symptomatum causas quas querere debeamus. 239
Symptomatum causas nō rectè docet Galenus, & quæ in eo desiderari possint. 240
Symptomatum omnium morbi non sunt causæ. ibid.
Symptomatum causæ quæ, & quot ponenda. 243
de Symptomatibus quid dignoscendum. 344
Symptomata qua ratione ostendant præsentē morbos recens

I N D E X.

- centes esse , vel inueteratos. 458.459
- Symptomata quæ nequeant, vel possint ars vel natura lenire. 580
- Syncopes causas non rectè docet Galenus. 263
- Syncopes causæ quæ ponendæ. 264
- Syncope ex alteratione spirituum à manifestis qualitatibus fieri nequit. ibid.
- syntaxis* in partibus instrumentariis quid. 11
- T
- T**actus an terreus sit. 296
- In tactu cur maior fiat dolor 305
- Temperiem non sequuntur omnes qualitates quæ secundæ, & tertiæ dicuntur. 18
- Temperamentum nō est calor, frigus, humidum, siccum ut stupidi quidam credunt. 14
- Temperies æqualis, & inæqualis quid Galeno. 85
- Temperies humida quomodo censeatur melior temperata. 572
- Temperies quæ seruanda, vel mutanda. vide cōseruatio, & mutatio.
- Temperatos cibos diuersos humores pro corporum diuersitate procreare. 404
- Temporum morborum cognitio quàm utilis medico. 313
- Temporum morborum tractatio quibus potissimum absoluatur. 314
- Tempus morbi quid. ibid.
- Tempora morbi, partes, ætates, & motiones causarū ipsarum idem esse, & quur. 314. 315
- Tempora morbi vniuersalia quot, quibûsque nominibus singula dicantur. ibid.
- Tempora omnium morborum non explicat Galenus. ibid.
- Tempora singula morborum in tres partes diuidi. 320
- Temporum morbi differentiæ à quibus sumantur. ibid.
- Tempus vniuersale morbi quid. 321
- Tempus particulare quid. ibid.
- Tempora morbi continua inæqualia quæ dicantur. ibid.
- Tempora vniuersalia morborū quot sint non rectè docet Galenus. 322
- Tempora quatuor nō habet omnis morbus, qui sanatur. ibi.
- Tempora vniuersalia plura habet salutaris quàm lethalis morbus & quot. 323
- Tempora vniuersalia quot possit habere qui per crīsim perfectam soluitur. ibi.
- Item quot qui per imperfectam. 324
- Tempora quot habeat lethalis morbus. 324
- Tempora quot habeat morbus, qui nec sanari, nec occidere potest. 325
- Tempora particularia morborum rot esse posse in lethali, ut saluari morbo. 326
- Tempora particularia quot habeat

I N D E X.

- beat morbus continuus. ibi. 51
Tempora particularia quot ha-
beat quilibet morbus inter-
polatus. 326
Tempora vniuersalia quot ha-
beant morbi qui sine crisi
soluuntur. ibid.
Temporum longitudinis breui-
tatisque rationem non docet
Galenus. 327
Tempora morborum quur ali-
quando æqualia, alias vero
inæqualia sint. ibid.
& vnde ea sumantur. ibid.
Tempora morborum non rectè
docuit Galenus quomodo co-
gnoscantur. 329
Tempora omnium morborum
ex signis cõtionis, & crudita-
tis deprehendi non posse. ibi.
Tempora morborum quibus in-
diciis cognoscantur, & inter
se distinguantur. 331
Tempora morborum præteri-
ta, & futura quomodo cogno-
scantur. 337
Tempus opportunum ad agen-
dum. vide occasio.
Tendi quæ facilius possint par-
tes. 162
Tensio à quibus fiat. ibid.
Tensui doloris causæ. 282. 284
Tenuitas partium non sequitur
temperiem. 19
Tenuitas sensoriorum non est
causa quur alia aliis magis
dolorem sentiant. 294. 304
τρίδονα quid Græci vocent. 50
Thoracis affectus significandi
quæ maiorē vim habeant. 361
θλάσμα quid. 51
Toto genere præter naturam
quæ vocet Galenus. 229
Toto genere præter naturam
non solum excrementa sta-
tuenda esse, sed & alia. 231
Tractatio particularium nun-
quam docere potest quod ars
postulat. 239
Tristitia quem sequatur humo-
rem. 400
τρόπος & πείρα quomodo diffe-
rant, & interpretari de-
beant. 630
Tumores omnes ex fluxione
nō nasci vt Galenus putat. 150
Tumores quot modis in corpo-
re fiant. ibi.
Tumores, qui ex congestione,
& qui ex fluxione exciten-
tur. 151
Tumores præter naturam quot
modis finire possint. 522

V

VAcuationem & illius sco-
pos quæ indicent. vide
Indicatio.
Vehemens quid dicatur. 79
Vehemens morbus. vide mor-
bus.
Vena quid. 22
Venæ sectio à quo morbo ma-
gno indicetur. 65
Venena quæ toto genere sunt le-
thalia ad intemperiem redi-
gi non possunt. 19
Ventriculi morbi quur breuior-
es quàm lienis. 198
Venus quos humores ostendat
vigere in corpore. 402
Venus

I N D E X.

Venus quibus inimica aut expe- dita magis. ibid.	Vita quur perpetua esse ne- queat. 569
Venus quales morbos prænun- ciet. 487	Vitiliginem nūc inter sympto- mata nunc inter morbos po- nit Gal. 39
Vermium materiam toto gene- re præter naturam. 167	Vlceris, & vulneris nomina à Galeno confundi. 48
Vermes quomodo excrementa vocari possint. 229	Vlcerofus dolor. 282
Vertiginis causæ quæ. 242	eius causæ. 283
Vergiliæ quales pariant, & por- tendant morbos. 487	Vlcus quid. 49
Vernales morbi qui. 423	Vlceris, vulnerisque princi- pium non recte ponit Gale- nus. 318. 319
Victum quæ indicare possint. vi de Indicatio.	Vniuersalis morbus. vide mor- bus.
Victus quid ex Galeno. 626	Voluuli causarum & sympto- matum cum eo coniuncto- rum inuestigatio. 366
Victus tenuis, & conseruantis victus genera. ibid.	de Voluptate quur tractet au- thor. 288
Vigor morbi quid. 319	Voluptatem & dolorem esse sensationem Aristoteles re- cte negat. 216
Vigorem nullus morbus citra incrementum habere potest vt Galenus putat. 322	Voluptas ex appetitu & cupidi- tate definiri nequit. 217
Vigor morbi quur breuior, aut longior in morbis reperia- tur. 328	Voluptatem fieri quomodo ve- lit Plato. 288
Vigorem duplicem in mor- bis statuere quàm absur- dum. 331	Voluptatem etiam à duobus cō- trariis fieri. 290
Vigilia quos monstret humo- res abundare in corpore. 402	Voluptatis causam nō esse actio- nem quæ confertim fit. 289
Vincula iniecta partibus quo- modo frigidos pariant mor- bos. 145	Voluptas animi vt fiat. 294
Vires quid contraindicare pos- sint. 648	Voluptate quur nō omnes, dum conualescunt, afficiantur. 291. & 292
Visus an splendidus sit. 297	Voluptatis causa in sanis & cō- ualescentibus nō eadem. 293
Visum etiam ab internis of- fendi. 309	Voluptatis causæ quæ fit in sin- gulis sensoriiis. 294
Vitalis facultas quibus validior: aut debilior existat. 402	Vomi

INDEX.

Vomitū instare per crises mor-	Vulnerantia quo modo corpus
borum quæ patefaciant. 546	siccent. 148
Vomitum mouentes potiones	Vulnera cerebri qua ratione
largiores esse oportere. 586	occidant. 465
Vrinæ profluuium aduentare	Vulnera non eadem ratione oc-
per crises morborum, quæ	cidere. 524
prænuunciant. 546	
Vulnus quid. 49	FINIS.

L V G D V N I,

EXCVDEBAT

IACOBVS

FORVS.

